

THE COMMENTARY OF ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.

Glasgow: 263, ARGYLE STREET.

Leipzig: F. A. BROCKHAUS.
New York: MACMILLAN AND CO.

THE COMMENTARY OF
ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

THE TEXT REVISED
WITH A CRITICAL INTRODUCTION AND INDICES

BY
A. E. BROOKE
FELLOW AND DEAN OF KING'S COLLEGE

VOL. II.

CAMBRIDGE
AT THE UNIVERSITY PRESS
1896

[All Rights reserved]

Cambridge :

PRINTED BY J. AND C. F. CLAY,
AT THE UNIVERSITY PRESS.

IN MEMORIAM

GVILLELMI GEORGII SELWYN

QVI IN CHRISTO OBDORMIVIT

A.D. III NON. OCT.

A.S. MDCCCXCIII

CONTENTS.

SECOND VOLUME.

	PAGE
THE TEXT OF THE COMMENTARY	
Tom. XIX	1
Tom. XX .	34
Tom. XXVIII .	107
Tom. XXXII .	148
Fragments. .	211
INDEX OF SCRIPTURE PASSAGES	313
INDEX OF GREEK WORDS	337

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

281 1. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς Οὔτε ἐμὲ οἶδατε οὔτε τὸν Jo viii 19
πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἄν
ᾔδειτε. Εἰ μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ λόγος ἦν ὁ λέγων·
Κἀμὲ οἶδατε πόθεν εἰμί· καὶ ὁ φάσκων· Οὔτε ἐμὲ οἶδατε Jo vii 28
5 οὔτε τὸν πατέρα μου· ἀντικρὺς ἂν ἔδοξεν ἐναντίον εἶναι τὸ
λεγόμενον· νυνὶ δὲ τὸ μὲν· Κἀμὲ οἶδατε· πρὸς τινὰς τῶν
Ἱεροσολυμιτῶν ἀπαγγέλλεται εἰρηκότας· Μήποτε ἀληθῶς Jo vii 26 f.
ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστός; ἀλλὰ
τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται,
10 οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί· τὸ δὲ ὅτι Οὔτε ἐμὲ οἶδατε,
καὶ τὸ ἐξῆς, πρὸς τοὺς εἰπόντας αὐτῷ Φαρισαίους· Σὺ Jo viii 13
μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.
πλὴν καὶ τοῖς Ἱεροσολυμίταις διὰ τῶν προτέρων, καὶ τοῖς
Φαρισαίοις διὰ τῶν νῦν ἐξεταζομένων φησὶν ὅτι τὸν πατέρα
15 οὐκ οἶδατε· τοῖς μὲν Ἱεροσολυμίταις διὰ τούτων· Ἀπ' Jo vii 28 f.
ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν
ὑμεῖς οὐκ οἶδατε· ἐγὼ οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι
κακείνός με ἀπέστειλε· τοῖς δὲ Φαρισαίοις διὰ τοῦ· Οὔτε ἐμὲ
οἶδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα
20 μου ἂν ᾔδειτε. καὶ ζητῆσαι ἂν τις εὐλόγως ὅπως, εἴπερ
ἀληθὲς τό· Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε·
οἱ Ἱεροσολυμίται, πρὸς οὓς φησι· Κἀμὲ οἶδατε· οὐκ οἶδασι
τὸν πατέρα, προσεπιτείνει δὲ τὴν εἰς τὸν τόπον ἀπορίαν
καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ταῦτα λέγων· Ὁ

1 Jo ii 22 f. ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· πᾶς γὰρ ὁ ἀρνούμενος
τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. εἰ γάρ· Ὁ ἀρνούμενος τὸν
πατέρα καὶ τὸν υἱόν· καί· Ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν
πατέρα ἔχει· ὁ δὲ ἵεροσολυμίται, ἔσονται ἐπὶ τῇ λέξει,
τῇ μὴ γινώσκουν τὸν πατέρα ἀρνούμενοι τὸν πατέρα ἀρνοῦνται 5
καὶ τὸν υἱόν. εἰ δὲ ἀρνοῦνται τὸν υἱόν, πῶς τό· Κάμὲ οἴδατε· 282
ἀληθές; πάλιν οἱ αὐτοὶ εἰ οἴδασιν τὸν υἱόν διὰ τό· Καὶ ἐμὲ
οἴδατε· ἐπεὶ· Ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν πατέρα ἔχει·
ὁμολογοῦσιν τὸν πατέρα. εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν τὸν πατέρα, πῶς
Jo vii 28 ἀληθὲς τό· Ἄλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς 10
οὐκ οἴδατε;

2. Λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα ὅτι ὁ σωτὴρ ὅτε μὲν περὶ ἑαυτοῦ
ὥς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, ὅτε δὲ ὥς περὶ θειοτέρας
φύσεως καὶ ἡνωμένης τῇ ἀγενήτῳ τοῦ πατρὸς φύσει. ἐπὶ
Jo viii 40 μὲν γὰρ λέγει· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ἄνθρωπον ὃς 15
τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· τοῦτό φησιν εἰδὼς τὸ ζητούμε-
νον ἀναιρεθῆναι εἶναι οὐ θεὸν ἀλλὰ ἄνθρωπον· ἐὰν δέ· Ἐγὼ
Jo x 30 καὶ ὁ πατὴρ ἔν ἐσμεν· καί· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή·
Jo xiv 6 καί· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· καὶ τὰ τούτοις ὁμοία, οὐ περὶ
Jo xi 25 τοῦ ζητουμένου ἀναιρεθῆναι ἀνθρώπου διδάσκει. οὕτως οὖν 20
καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἡμῖν ζητουμένων ἐκ τῆς συμ-
φράσεως κατανοητέον, τὸ μὲν· Κάμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν
Jo vii 28 εἰμί· περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἑαυτοῦ διαλέγεται, τὸ δέ· Οὔτε ἐμὲ
Jo viii 19 οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου περὶ τῆς θεότητος· τοῦ μὲν γάρ·
Κάμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· ταῦτα προτέτακται· 25
Jo vii 25 ff. Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Οὐχ οὗτός ἐστιν
ὃν ζητοῦσιν ἀποκτείνει; καὶ ἶδε παρρησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν
αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι
οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ
Jo viii 13 οὗτος ἐστὶν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ
οὗτος ἐστὶν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· τοῦ δέ· 30
Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· ταῦτα· Εἶπαν οὖν
αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία

- σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Jo viii 14 ff.
 Κἀν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. καὶ ἂν κρίνω δὲ ἐγὼ,
 5 ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. δῆλον οὖν ἐκ τούτων ὅτι ὑπὸ μὲν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐλέγετο· Τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· Jo vii 27 ἀναφερόντων ἐπὶ τὸ ἐν Βηθλεὲμ αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ ἐπισταμένων ὅτι οὗτος ἦν οὐ ἡ μήτηρ ἐλέγετο Μαρία, καὶ οἱ cf. Mt xiii 55
 10 ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Σίμων Ἰούδας. διόπερ καὶ μαρτυρεῖ τοῖς εἰρηκόσιν· Οἶδαμεν πόθεν ἐστί· διὰ
 283 τοῦ· Καμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμὶ· τοῖς δὲ Φαρισαίοις Jo vii 28 τό· Κἀν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία Jo viii 14 μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· τῇ θειοτέρᾳ
 15 φύσει διαλεγόμενος ἔφασκε ταῦτα καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, καθ' ὃ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. διόπερ τοῖς πρὸς ταῦτα cf. Col i 15 πυθομένοις αὐτοῦ καὶ εἰρηκόσιν· Ποῦ ἔστιν ὁ πατήρ σου; Jo viii 19 ἀποκρίνεται, ὡς ἂν εἴποι τις, ἕτερος ὢν τοῦ λέγοντος· Καμὲ οἴδατε· καὶ φησι· Καὶ οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου.
 20 κατὰ δὲ τὸ ταπεινὸν τῶν Φαρισαίων ἦν ἥτοι μὴ νοεῖν ὅτι περὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ἔλεγε τό· Μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ Jo viii 18 ὁ πέμψας με πατήρ· ἢ εἰ ἐξεδέχοντο περὶ τοῦ θεοῦ ταῦτα λέγεσθαι, νομίζειν ὅτι ἐν τόπῳ ἐστὶν ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεσθαι· Ποῦ ἔστιν ὁ πατήρ σου;
 25 3. Χρὴ μέντοι γε εἶδέναι ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι νομίζουσι σαφῶς ἐντεῦθεν παρίστασθαι τὸ μὴ τὸν θεόν, ᾧ ἐλάτρευον Ἰουδαῖοι, πατέρα εἶναι τοῦ χριστοῦ· εἰ γὰρ τοῖς Φαρισαίοις, λατρεύουσι τῷ δημιουργῷ, φασὶν, ἔλεγεν ὁ σωτήρ· Οὔτε Jo viii 19 ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· σαφὲς ὅτι ἕτερον ὄντα τοῦ
 30 δημιουργοῦ τὸν πατέρα Ἰησοῦ Φαρισαῖοι οὐκ ᾔδεσαν, ἀλλ' οὐδὲ Ἱεροσολυμίται, οἷς προειρήκει· Ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ Jo vii 28

3 οἶδα] οἴδατε forsan post ὅτι exciderunt verba οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς δὲ οὐκ 9 ante ὅτι] ins. ἦν 10 ἀδελφοί] διδελφοί (vidl.) 22 ἢ εἰ] ἐπεὶ 25 χρὶ

πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. ταῦτα δὲ λέγουσιν ἅτε μὴ ἀνεγνωκότες τὰς θείας γραφὰς, μηδὲ τὴν συνθήειαν τῆς ἐν αὐταῖς λέξεως τετηρηκότες. κἀν γὰρ διεξοδεύειν τις δύνηται τὰ περὶ θεοῦ, ἐκ πατέρων μεμαθηκὼς ὅτι τοῦτ' λατρεύειν μόνῳ δεῖ, μὴ βιοῖ δὲ καλῶς, τοῦτόν φασι οὐκ ἔχειν γνῶσιν 5 θεοῦ. εἰ τις γοῦν ἄλλος ᾗδει τὰ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ θεραπείας, δῆλον ὅτι καὶ οἱ Ἑλεῖ τοῦ ἱερέως υἱοὶ, παρὰ τῇ λατρείᾳ ἀνατεθραμμένοι· ἀλλ' ὅμως, ἐπεὶ ἡμαρτον, γέγραπται ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν πρώτῃ. Καὶ οἱ υἱοὶ Ἑλεῖ υἱοὶ λοιμοί, οὐκ 10 ἔγνωσαν τὸν κύριον. πεισόμεθα γὰρ τῶν ἑτεροδόξων εἰ μὴ περὶ τοῦ δημιουργοῦ γέγραπται τό· Οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον· καὶ ἀποκρινομένων ὅτι περὶ τοῦ δημιουργοῦ ἔστι ταῦτα, ζητήσομεν διὰ τί εἴρηται περὶ τῶν υἱῶν Ἑλεῖ· Οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον· πότερον διὰ τοὺς περὶ θεοῦ τοῦ δημιουργοῦ 15 λόγους, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν· σαφὲς δὲ ὅτι διὰ τὴν πονηρίαν λέγονται μὴ ἐγνωκέναι τὸν κύριον. καὶ οὐ περὶ τῶν υἱῶν Ἑλεῖ μόνων ἔστι τοῦτο εὑρεῖν ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων βασιλευσάντων ἐν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα ἁμαρτωλῶν. οὕτω τοίνυν καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ᾔδεσαν, οὐδὲ 20 γὰρ ἐβίουσαν κατὰ τὸ τοῦ δημιουργοῦ βούλημα. ἔστι δὲ καὶ 284 ἄλλο σημαινόμενον τοῦ γινώσκειν τὸν θεόν, ἑτέρου ὄντος τοῦ γινώσκειν τὸν θεὸν παρὰ τὸ πιστεύειν ψιλῶς εἰς τὸν θεόν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ αὐτό· ἢ δῆλον ὅτι καὶ τοὺς προφήτας, ὧν τὰ ῥήματα, ὡς ἐν 25 ἄλλοις ἀπεδείξαμεν, νόμος λέγεται. εἴρηται τοίνυν ἐν ψαλμοῖς· Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ θεός. τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσαι πιστεῦσαι γεγράφθαι ταῦτα λαῶ πιστεύοντι εἰς τὸν δημιουργόν; ὅντινα γνῶναι οὐκ ἔστι μὴ σχολάσαντα καὶ ἐκκαθάραντα τὸν νοῦν, τῶν νοούντων καὶ θειοτέρους 30 ὀφθαλμοῖς βλεπόντων τὸν θεὸν διὰ τὸ καθαρὰν τὴν καρδίαν πεποιηκέναι τῆς χάριτος ταύτης ἀξιουμένων, ὡς ὁ σωτὴρ

1 Reg ii 12

Ro iii 19

Ps xlv (xlv)
11

5 μὴ] μοι 25 ἢ δῆλον κ.τ.λ.] forsan legendum ἐπεὶ δῆλον ὅτι καὶ τοὺς προφήτας συμπεριλαμβάνει 27 σχολάσετε

μαρτυρεῖ λέγων· Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ Mt v 8
τὸν θεὸν ὄψονται. ἄμα δὲ καὶ πρὸς τό· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν Mt xi 27
πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· φήσομεν ὅτι οὐ ταυτὸν ἐστὶ τὸ γινώ-
σκειν τὸν πατέρα καὶ πιστεύειν αὐτῷ. οὐ μάχεται οὖν τό·
5 Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· τῷ· Ἐπίστευσε δὲ Ge xv 6;
Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. εἰ δέ cf. Ro iv 3
τις οἶεται ἡμᾶς βιάζεσθαι, λέγοντας μὴ ταυτὸν εἶναι τὸ
πιστεύειν τῷ γινώσκειν καὶ ἐνδέχεσθαι πιστεύειν μὲν οὐκ
ἔχειν δὲ γνῶσιν τοῦ πιστευομένου ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ
10 ἀκουσάτω λέγοντός πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους·
Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, Jo viii 31 f.
καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. παρατήρει γὰρ ὅτι πρὸ
τοῦ· Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν
ἀλήθειαν· γέγραπται· Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς
15 πιστεύοντας αὐτῷ Ἰουδαίους· καὶ ἃ ἔλεγεν ἦν· Ἐὰν μείνητε
ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν. πολὺ δὲ
διαφέρει τὸ πρὸς τῷ πιστεύειν ἐγνωκέναι τοῦ πιστεύειν
μόνον· Ὡς μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, 1 Co xii 8 f.
ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐτέρῳ πίστις
20 ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.

4. Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τοῦ παραστήσαι ἕτερον εἶναι
τὸ γινώσκεσθαι τὸν θεὸν τοῦ πιστεύεσθαι· ὥς δὲ πρὸς τὸ
ἀκριβὲς καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις προσαποδώσομεν, ὅτι
πρὸς οὓς φησιν· Οὐτε ἐμὲ οἶδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· Jo viii 19
25 Φαρισαίους, εὐλόγως ἂν εἰπέ τις· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύετε εἰς
τὸν πατέρα μου· τῷ γὰρ ἀποσταλέντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐκ cf. Jo v 38
ἐπίστευσαν, ὁ δὲ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδαμῶς τὸν πατέρα cf. 1 Jo ii 23
ἔχει· καὶ οὐδαμῶς φημὶ, ὅτι οὔτε κατὰ πίστιν οὔτε κατὰ
γνώσιν. ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ ἄλλως ἢ γραφὴ τοὺς ἀνακε-
30 κραμένους τινὶ καὶ ἐνωθέντας γινώσκειν ἐκείνῳ φησιν ᾧ
ἀνεκράθησαν καὶ κεκοινωνήκασιν· πρὸ δὲ τῆς τοιαύτης
ἐνώσεως καὶ κοινωνίας καὶ τοὺς λόγους καταλαμβάνωσι

περί τινος, οὐ γινώσκουσιν ἐκεῖνο. ὁ γοῦν Ἀδὰμ περὶ τῆς 285

Ge ii 23

Εὐὰς λέγων· Τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων μου καὶ σὰρξ

Ge iv 1

ἐκ τῆς σαρκός μου· οὐκ ᾔδει τὴν γυναῖκα· ὅτε γὰρ αὐτῇ ἐκολλήθη, τότε εἴρηται· Ἔγνων δὲ Ἀδὰμ Εὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ εἰ τίς γε προσκόπτοι διὰ τὸ παρειληφέναι ἡμᾶς 5

Eph v 32

Εὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· πρῶτον μὲν τῷ· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐπιστησάτω· δεύτερον δὲ ἀντιπαραθέτω τὸ περὶ ἄρρενος καὶ θηλείας λεγόμενον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· τῇ

1 Co vi 16 f.

αὐτῇ λέξει χρηταί περὶ ἀνθρώπου καὶ κυρίου· Ὁ κολλώ- 10

μενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν. ἐγνωκέτω μὲν οὖν ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ τὴν πόρνην, καὶ ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ τὴν γυναῖκα, μᾶλλον δὲ τούτου καὶ ἀγίως ἐγνωκέτω ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ τὸν κύριον. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, Φαρισαῖοι τὸν 15

Jo viii 19

Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐκλαμβάνοιμεν, λέγω δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδοχὴν, τὸ γινώσκειν ἀντὶ τοῦ ἀνακεκρᾶσθαι καὶ ἠνώσθαι, διηγεῖσθω τις τό· Νῦν δὲ γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ τό· 20

Gal iv 9

Ἔγνων κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. κατὰ γὰρ ἡμᾶς ἔγνων κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ ἀνακραθεὶς αὐτοῖς καὶ μεταδεδωκώς αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ θειότητος καὶ ἀνειληφώς αὐτοὺς, ὡς ἡ τοῦ

2 Tim ii 19;
cf. Num xvi 5

cf. Jo x 28 f.

εὐαγγελίου λέξις φησὶν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα, ἐν τῇ χειρὶ τοῦ πατρὸς ὄντων τῶν εἰς τὸν σωτήρα πεπιστευκότων· διὸ 25 καὶ εἰ μὴ πέσοιεν ἀπ' αὐτῆς, ἑαυτοὺς μακρύνοντες ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἄρπυγῆσονται· οὐδεὶς γὰρ ἄρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς.

5. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰς τὸ αὐτὸ, λέγω δὲ τό· Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐστι γινώσκοντά τινα τὸν 30 θεὸν μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἑτέρα αὐτοῦ ἐπινόια ἐστὶ καθ' ὃ ἐστὶ πατήρ, καὶ ἑτέρα καθ' ὃ ἐστὶν ὁ θεὸς, τάχα

ἔστι τινὰ γινώσκειν μὲν τὸν θεόν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν
 πατέρα, παρὰ τὸ εἰδέναι αὐτὸν θεόν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν
 πατέρα. φησὶν οὖν ὁ σωτὴρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῇ
 Μαρίας· Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς Jo xx 17
 5 Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν
 μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ ἔστι γε τοῖς ἑτεροδόξοις λέγειν
 χαριζόμενον αὐτοῖς ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα Μωϋσῆς
 286 καὶ οἱ προφῆται· εἶπερ τάχα οὐκ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι πάντως ὁ
 μὴ ἐγνωκὼς τὸν πατέρα οὐκ ἔγνω τὸν υἱόν· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς
 10 ἔγνω τὸν πατέρα, ὁ δὲ θεράπων τὸν κύριον· καὶ ὥσπερ οὐκ
 ἂν ἀσεβήσαιμεν λέγοντες ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω τὸν κύριον,
 υἱὸς γὰρ ὢν οὐ πεπείραται τοῦ πατρὸς δεσπότητος, οὕτω
 τηροῦντες τὸν αὐτὸν θεὸν οὐδὲν ἄτοπον παραδεξόμεθα λέγον-
 τες ὅτι τῷ μὲν υἱῷ ἔπρεπε γινώσκειν τὸν πατέρα, τῷ δὲ
 15 θεράποντι τὸν κύριον, καὶ οὔτε ὁ θεράπων ἔγνω τὸν πατέρα
 οὔτε ὁ υἱὸς τὸν κύριον. μυρίων γοῦν οὐσῶν εὐχῶν ἀνα-
 γεγραμμένων ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τοῖς προφήταις, ἀλλὰ καὶ
 τῷ νόμῳ, οὐ πάνυ τι εὖρομεν εὐξάμενόν τινα καὶ λέγοντα τῷ
 θεῷ· Πάτερ· τάχα ἐπεὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα· εὐχονται δὲ
 20 αὐτῷ ὡς θεῷ καὶ κυρίῳ, περιμένοντες τὸν τὸ πνεῦμα τῆς cf. Ro viii 15
 υἰοθεσίας ἐκχέοντα οὐκ ἔλαττον ἐπ' ἐκείνους ἢ ἐπὶ τοὺς
 μετὰ τὴν παρουσίαν εἰς θεὸν δι' αὐτοῦ πιστευόντας· εἰ cf. 1 Pet i 21
 μὴ ἄρα ἡ νοητὴ αὐτοῖς γεγένηται ἐπιδημία Χριστοῦ, καὶ
 ἔσχον ποτὲ τελειωθέντες τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα· ἐν
 25 ἀπορρήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωστῶς πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν
 θεὸν πατέρα, ἵνα μὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ
 ἐκκενουμένην παντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ
 τὴν υἰοθεσίαν, ἵνα διηγῇσθαι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῖς ἀδελ-
 φοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσῃ τὸν πατέρα κατὰ
 30 τὸ γεγραμμένον· Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς Ps xxi (xxii)
 μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. ὅτι μέντοι γε ὁ αὐτός 23; cf. He ii 12

2 εἰδέναι] εἶναι 7 χαριζομένων 8 εἶπερ] ὅπερ 18 εὐξό-
 μενον λόγον τα 18, 19 ante τῷ θεῷ· Πάτερ] ins. τὸν θεόν
 πατέρα 31 σε] σαι

Act vii 2 f.

ἐστι θεὸς τῶν προφητῶν καὶ τοῦ κόσμου δημιουργὸς πολ-
 λαχόθεν μὲν ἔστι θεωρῆσαι, ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος
 θεωρῆσαι τὴν τε Στεφάνου ἀπὸ τῶν Πράξεων πρὸς τὸν λαὸν
 δημηγορίαν οὕτω λέγοντος· Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,
 ἀκούσατε· ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ, 5
 ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ οἰκῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρὰν,
 καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς
 συγγενείας σου, καὶ τὰ ἐξῆς· δι' ὅλου γὰρ τοῦ λόγου ἀναν-
 τιρρήτως ἔστι μαθεῖν τὸν τῶν προφητῶν θεὸν πατέρα εἶναι
 Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ 10
 ἀποστόλου ἐν τούτοις· Παῦλος δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ,
 κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ 287
 προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις
 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ
 κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ 15
 πνεῦμα ἀγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ
 τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς
 ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος
 αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι
 τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἀγίοις. χάρις 20
 ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ. σαφῶς γὰρ ἀπὸ τούτων μεμαθήκαμεν ὅτι ὁ
 δημιουργὸς καὶ θεὸς τῶν προφητῶν καὶ πατὴρ τοῦ χριστοῦ
 θεὸς τε καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστι.

Ro i 1—7

Jo viii 19

6. Φαρισαῖοι τοῖνυν οὐ μόνον γινῶσιν οὐκ εἶχον, οὔτε 25
 καθ' ὃ πατὴρ οὔτε καθ' ὃ θεὸς, τοῦ δεδωκότος τὸν νόμον
 πατρὸς τοῦ χριστοῦ· ἀλλ' οὐδ' ἐπίστευον αὐτῷ ὁμολογου-
 μένως μὲν καθ' ὃ πατὴρ ἦν Ἰησοῦ καὶ θεὸς αὐτοῦ, τάχα δὲ
 καθ' ὃ ὁ θεὸς ὁ κτίσας τὰ πάντα ἦν. ἀλλ' οὐδὲ τὸν χριστὸν
 ᾗδεισαν, καὶ καλῶς ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ σωτὴρ λέγων· Οὔτε 30
 ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου οἴδατε. ταῦτα ζητῶ, πό-
 τερον ἴσον δύναται τῷ· Εἰ ἐμὲ ᾗδείτε, καὶ τὸν πατέρα μου

ἂν ᾗδείτε· τό· Εἰ τὸν πατέρα μου ᾗδείτε, καὶ ἐμὲ ἂν ᾗδείτε ;
 ἢ οὐ· καὶ ἡγούμεαι μὴ ἴσον ταῦτα δύνασθαι ἀλλήλοις, τῷ
 ἀναβαίνειν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ υἱοῦ ἐπὶ τὴν γνώσιν τοῦ
 πατρὸς τὸν γινώσκοντα τὸν πατέρα, καὶ μὴ ἄλλως ὁρᾶσθαι
 5 τὸν πατέρα ἢ τῷ ὁρᾶσθαι τὸν υἱόν· Ὁ γὰρ ἑωρακώς, φησὶν, Jo xiv 9
 ἐμὲ ἑώρακε τὸν πέμψαντά με· οὐκ ἂν δὲ εἰρήκει τό· Ὁ
 ἑωρακώς τὸν πατέρα ἑώρακέ με, ἐπεὶ περὶ ὃ τὸν λόγον τεθεω-
 ρηκώς τοῦ θεοῦ θεωρεῖ τὸν θεόν, ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ λόγου
 πρὸς τὸν θεόν· ἀμήχανον δὲ ἐστὶ μὴ ἀπὸ τοῦ λόγου θεωρῆσαι
 10 τὸν θεόν· καὶ ὁ θεωρῶν τὴν σοφίαν, ἣν ἔκτισεν ὁ θεὸς πρὸ cf. Pr viii 22
 τῶν αἰώνων εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ ἐγνωκέναι τὴν
 σοφίαν ἐπὶ τὸν πατέρα αὐτῆς· ἀδύνατον δὲ χωρὶς τῆς σοφίας
 προαγωγῆς νοηθῆναι τὸν τῆς σοφίας θεόν. <τὸ> δ' αὐτὸ ἐρεῖς
 καὶ περὶ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ νοεῖ τις τὸν θεόν ἢ θεωρεῖ
 15 αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρότερον τὴν
 ἀλήθειαν, ἵν' οὕτως ἔλθῃ ἐπὶ τὸ ἐνιδεῖν τῇ οὐσίᾳ ἢ τῇ ὑπερέ-
 κεινα τῆς οὐσίας δυνάμει καὶ φύσει τοῦ θεοῦ· καὶ τάχα γε
 ὥσπερ κατὰ τὸν ναὸν ἀναβαθμοὶ τινες ἦσαν δι' ὧν εἰσῆγει τις
 εἰς τὰ ἁγία τῶν ἁγίων, οὕτως οἱ πάντες ἡμῶν ἀναβαθμοὶ
 20 ὁ μονογενὴς ἐστὶ τοῦ θεοῦ· καὶ ὥσπερ τῶν ἀναβαθμῶν ὁ
 288 μὲν ἐστὶ πρῶτος ἐπὶ τὰ κάτω, ὁ δὲ τούτου ἀνωτέρω, καὶ
 οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ἀνωτάτω· οὕτως οἱ μὲν πάντες εἰσὶν
 ἀναβαθμοὶ ὁ σωτήρ· ὁ δὲ οἶον πρῶτος κατωτέρω τὸ ἀν-
 θρώπινον αὐτοῦ, ᾧ ἐπιβαίνοντες ὁδεύομεν καὶ τὰ ἐξῆς αὐτοῦ,
 25 ὄντα τὴν πᾶσαν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ὁδὸν, ὥστε ἀναβῆναι
 δι' αὐτοῦ, ὄντος καὶ ἀγγέλου καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων.
 καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας δὲ αὐτοῦ, εἴπερ ἕτερόν ἐστιν ὁδὸς καὶ
 θύρα, προαπαντῆσαι δεῖ τῇ ὁδῷ, ἵνα μετὰ ταῦτα οὕτως
 φθάσῃ τις ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἄρχοντι χρῆσασθαι αὐτῷ καθ'
 30 ὁ ποιμὴν ἐστίν, ἵνα τις δυνηθῇ αὐτοῦ ἀπολαῦσαι καὶ
 βασιλέως, ὄνασθαι τε αὐτοῦ πρῶτον ὡς ἀμνοῦ, ἵνα πρῶτον

6, 7 ὁ ἑωρακώς] θεωρακώς 8 ἀναβαίνων ἀπὸ] πρὸ
 13 τὸ] om. 20 ὥσπερ] εἴπερ 21 μὲν] μονογενὴς
 31 ὄνασθαι] locus male laesus

cf. Jo i 29 ἄρῃ ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μετὰ ταῦτα κεκαθαρισμένοι
cf. Jo vi 55 φάγωμεν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, τῆς ἀληθινῆς τροφῆς· καὶ
cf. Jo viii 19 ἐπιμελέστερόν τε τὰ παρακείμενα τοῖς <τις> ἐξετάσας καὶ
οἶδατε· καί· Ἐπεὶ ἐμὲ οἶδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἶδατε. 5

Jo viii 20 7. (2) Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζο-
φυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίσεν
αὐτόν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. Εἰ μὴ τι
χρήσιμον ἦν μαθεῖν ἐκ τοῦ τὰ προειρημένα ἀπηγγέλλαι ὑπὸ
τοῦ σωτῆρος λελαλῆσθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, οὐκ ἂν 10
προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς οἷς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τό· Ταῦτα
τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ
ἱερῷ· καὶ πανταχοῦ γε ὅπου πρόσκειται· Ταῦτα τὰ ῥήματα
ἂ ἐλάλησεν ἐν τῷδε τινι τόπῳ· ἐπιστήσας εὐρήσεις τὸ τῆς
προσθήκης εὐλογον. Ἰν' οὖν νοηθῇ τί τὸ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ 15
ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρησθαι, παραθησόμεθα
ἅπερ ἀπὸ Λουκᾶ καὶ Μάρκου μεμαθήκαμεν, ὀνομασάντων τὸ
γαζοφυλάκιον· ἀπὸ μὲν τοῦ Λουκᾶ ταῦτα· Ἀναβλέψας δὲ
Lc xxi 1-4 εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν
πλουσίους, εἶδε τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν λεπτὰ δύο, 20
καὶ εἶπεν Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη
πλείον πάντων ἔβαλε· πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύον-
τος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ
ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ἐαυτῆς <ὄν> εἶχεν ἔβαλεν·
Mc xii 41-44 ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ Μάρκον· Καὶ ἐστὼς ὁ Ἰησοῦς κατέναντι 25
τοῦ γαζοφυλακίου θεώρει, καὶ πᾶς ἔβαλλε χαλκὸν εἰς τὸ
γαζοφυλάκιον. καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· ἐλ-
θοῦσα δὲ μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶ κοδράν-
της. καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς 289
'Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλείον πάντων 30
ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· πάντες γὰρ ἐκ
τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερή-

σεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς. τί δέ μοι βούλεται ἢ τῶν ῥητῶν παράθεσις τηρήσαντι ὅτι τὸ γαζοφυλάκιον ἐν τῷ ἱερῷ ἦν ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι τὴν προκειμένην τοῦ Ἰωάννου λέξιν ἥδη λέξωμεν· εἰ τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν
 5 τοῦ θεοῦ, καὶ <τὰ> κατὰ τὸν ναὸν, εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον, τούτῳ ἀκολουθῶς καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον κατανοήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ τόπος νομισμάτων εἰς τιμὴν θεοῦ καὶ οἰκονομίαν ἀναπαύσεως πενήτων προσφερομένων, τὰδε νομίσματα τίνα ἂν εἴη ἢ οἱ θεοὶ λόγοι τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου
 10 βασιλέως ἐντετυπωμένην ἔχοντες, ὑπὸ δοκίμων τραπεζιτῶν θεωρούμενοι, τῶν χωρίζειν ἐπισταμένων ἀπὸ τῶν δοκίμων τὰ ἀδόκιμα, προσποιούμενα δὲ εἶναι δόκιμα, καὶ τηρούντων τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ λέγουσαν· Γίνεσθε δόκιμοι τραπεζίται· καὶ τὴν Παύλου διδαχὴν φάσκοντος· Πάντα δοκιμάζετε, τὸ
 15 καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἰδους πονηροῦ ἀπέχεσθε; ἕκαστος δὴ συνεισφέρειτω εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, φέρων ἐπὶ τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον ὃ δύναται εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῦ κοινου.

8. Ἐπεὶ δὲ ἔστιν ὠφεληθῆναι τὸ κοινὸν διχῶς, ἀπὸ τε
 20 λόγων καὶ ἀπὸ πράξεων, ὧν ὁ δίκαιος πράττει, καλῶς καὶ αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἴση οὐδ' ὅμοια πάντων ἡ δύναμις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, εἶγε ἔδωκεν ὁ οἰκοδεσπότης τῷ μὲν πέντε τάλαντα, τῷ δὲ δύο, τῷ
 290 δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἀποδέχεται ὁ ἔμψυχος
 25 τούτου λόγος, ἐνορῶν τῇ δυνάμει τῶν βαλλόντων εἰς ὃ διηγησάμεθα γαζοφυλάκιον, οὓς ἀποδέχεται, οὐ τῇ ποσότητι τῶν συνεισφερομένων ἐνορῶν μόνη. διόπερ ἐπεὶ τις πλείονα δυνάμενος, ὀλιγώτερα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ δύναμιν ποιεῖ, πλείονα δὲ ὡς πρὸς ἐτέρων σύγκρισιν ἐλάτ-
 30 τωνα δυναμένων, καὶ ἀποδέχεται τοὺς ὅλην δυνάμει τὰ ἐλάτ-
 τωνα πεποιηκότας παρὰ τοὺς πλείονα συνεισενεγκόντας ἐκ

5 τὰ] om.	εἰς] εἴτε	13 γίγνεσθαι	17 δ] δς
20 πράττει	21 τὸ] τὸν	22 πάντως	29 ποιῶν

δυνάμεως πολλαπλασίονα φέρειν δυναμένης, γέγραπται ἃ
 παρεθέμεθα τοῦ τε Λουκᾶ καὶ τοῦ Μάρκου. ἅμα δὲ διδάσκει
 τὰ ῥητὰ ταῦτα τὸν νοήσαντα ταῦτα πνευματικῶς μηδεπώποτε
 τοὺς νομιζομένους διαφέρειν ἐπαίρεσθαι κατὰ τῶν ὡς πρὸς
 ἀνθρώπων κρίσιν ὑποδεεστέρων· οὐ γὰρ πέπεισταί τις τῶν
 ὑπολαμβανομένων πλείονα καὶ κρείττονα ποιεῖν, συγκρίνων
 ἑαυτὸν τοῖς ὅσον ἐπὶ ἀνθρωπίνῃ κρίσει ἐλάχιστα πράττουσιν,
 ὅτι πάντα ἃ δεδύνηται πεποιήκειν, ἢ ἐκεῖνος οὐ πάντα <ἃ>

cf. Lc xxi 1 f. οἷός τε ἦν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ λόγου ἀποδέδωκεν. ἀνέ-
 βλεψεν οὖν εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ
 δῶρα αὐτῶν πλουσίους ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν τὴν πενιχρὰν
 χήραν λεπτὰ βάλλουσαν δύο, τάχα τῷ γνωστικῷ τόπῳ καὶ
 τῷ πρακτικῷ ἀπλούστερον περὶ τῶν θείων φρονούσαν, καὶ

Lc xxi 3 ἀνάλογον τούτοις βιοῦσαν, εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι
 ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλείον πάντων ἔβαλε. καὶ τοῦτο
 εἶπε καθορῶν τίνα τρόπον πολλαπλασίονα δυνάμενοι φέρειν

cf. Lc xxi 4 εἰς τὸ κοινόν, οἱ ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει πλούσιοι ἐκ τοῦ περισ-
 σεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ ἐλάχιστον
 μόριον ὧν οἰοί τε ἦσαν συνεισφέρειν. κατανόει δὲ καὶ τὰ
 τῆς χήρας ὑστερήματα, καὶ ὅτι βιασαμένη ἑαυτὴν πάντα ὧν
 εἶχεν βίον ἤνεγκεν εἰς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον, προσ-
 φέρουσα πᾶσαν τὴν δύναμιν ἑαυτῆς τῷ θεῷ.

cf. Lc xxi 1 f. 9. Ἀεὶ τοίνυν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν, ἀνα-
 βλέπων εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους
 τὰ δῶρα αὐτῶν, ὁρᾷ καὶ τὴν πενιχρὰν χήραν βάλλουσαν

cf. Mc xii 41 f. λεπτὰ δύο· κατὰ δὲ τὸν Μάρκον, ἐστὼς κατέναντι τοῦ γα-
 ζοφυλακίου θεωρεῖ τίνα τρόπον πᾶς ὁ λαὸς βάλλει κατὰ
 δύναμιν τὸν νοητὸν χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ὡς
 μόνος δυνάμενος βλέπειν τοὺς πλουσίους εἶδεν εἴ ποτε
 πτωχὴ ψυχὴ καὶ ὑστερουμένη βάλλει ὅλην δυνάμει, καὶ διὰ
 τοῦτο δικαιομένη παρὰ τοὺς πολλοὺς πλουσίους. ἅπερ οὐ
 τοῖς τυχοῦσι λέγει ἀλλ', ὥς φησιν ὁ Μάρκος, τοῖς μαθηταῖς

5 τις τῶν] πιστῶν 8 ἃ 2^ο] om. 12 τῷ] ὅτῳ
 14 εἰπεῖν 15 πλείων 16 εἰπῶν 18 ἐλάχιστη

αὐτοῦ· καὶ νῦν γὰρ προσκαλούμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ
λέγει αὐτοῖς, διδάσκων βλέπειν οὐχ ὡς ὄψεται ἄνθρωπος
ἀλλ' ὡς ὄψεται ὁ θεός· "Ἄνθρωπος γὰρ ὄψεται εἰς πρόσωπον, 1 Reg xvi 7
ὁ δὲ θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν· τό· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ Mc xii 43
5 χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων
εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ τὰ ἐξῆς. τί δὴ μοι ταῦτα πάντα
βούλεται προκειμένου διηγῆσασθαι τό· Ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ Jo viii 20
ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· ἡ παρα-
στῆσαι ὅτι πάντων συνεισφέροντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ
10 ἱεροῦ τοῦ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ θρέψοντα τοὺς δεομένους,
μᾶλλον πάντων ἐχρῆν τὸν Ἰησοῦν φέρειν τὰ ὠφελήσοντα,
ἅπερ ἦν ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, καὶ διδασκαλία ἡ περὶ θεοῦ cf. Jo vi 68
καὶ ἑαυτοῦ; καὶ παντός γε νομίσματος τιμαλφέστερον ἦν τό·
Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ εἶρη- Jo viii 12
15 μένον, καὶ τό· Εἰ ἐμὲ ᾗδετε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾗδετε· Jo viii 19
καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον. καὶ ὁ πᾶς γε τῶν λοιπῶν εἰς
τὸ γαζοφυλάκιον φερόντων ἃ εἶχον χρυσὸς ψάμμος ἦν ὀλίγη
ὡς πρὸς τὰ Ἰησοῦ ῥήματα· σοφία γὰρ ἦν πᾶς ὁ λόγος αὐτοῦ·
Πᾶς δὲ χρυσὸς ἐν ὄψει σοφίας ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς Sap Sol vii 9
20 λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς. καὶ ταῦτά γε σαφῶς
νοηθήσεται τοῖς κατακούειν μεμαθηκόσι τῆς τοῖς τελείοις cf. 1 Co ii 6f.
λαλουμένης σοφίας, ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης, ἣν προώ-
ρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς τὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ δόξαν,
καὶ δυναμένοις ἐνορᾶν ὑπεροχὴν σοφίας θεοῦ παρὰ τὴν
25 σοφίαν τοῦ αἵωνος τούτου ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἵωνος
τούτου, τῶν καταργουμένων, οἵονεὶ προφήταις ἰδίους χρω-
μένων, τῶν ὀπωινδήποτε λόγων ἐτέρων παρὰ τὴν ἀλήθειαν
προϊσταμένων· ψάμμος γὰρ ὀλίγη αἱ λοιπαὶ σοφαί χρυσὸς
εἶναι νομιζόμεναι ἐν ὄψει σοφίας, ἣν ἔκτισεν ὁ θεὸς ἀρχὴν cf. Pr viii 22
30 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἄργυρος ὁ τῶν πολλῶν
λαμπρὸς καὶ πιθανὸς λόγος ὡς πηλὸς λογισθήσεται, τῶν
ἀγνῶν λογίων κυρίου τῶν πεπυρωμένων καὶ κεκαθαρισμένων cf. Ps xi (xii)

cf. Jo. i 1 ἐπαπλασιῶς καὶ δοκίμων, ἅτε προσεληλυθότων ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγου.

10. Τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιγεγραμμένης Σοφίας ἄλλως παρε-
 cf. Jo viii 20 θέμεθα εἰς τὸ συνιδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ. Ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ. τηρεῖσθω 292
 cf. Lc xxi 1ff. γὰρ ἡ περὶ τῶν πλουσίων καὶ τῆς πενιχρᾶς χήρας διήγησις ὡς ἀποδεδόται, καὶ εἴ τις γε μιμητὴς ἐστὶ Χριστοῦ, ἡκέτω ἐπὶ τὸ μὴ ἐν τόπῳ νοητὸν ἱερὸν τοῦ θεοῦ, ὁδεύων τῷ νῷ καὶ ἀκολουθῶν τῷ πνεύματι χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτὸ
 cf. Jo vi 68 δυναμένῳ, καὶ φερέτω δόκιμα νομίσματα, ῥήματα ζωῆς 10 αἰωνίου, ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα τοῖς τοιούτοις ῥήμασιν. ἀλλ' εἴθε μήτε πενιχρά τις ἡμῶν μήτε χήρα εἴη φέρειν μηδὲν πλεῖον δυναμένη δυο λεπτῶν, μήτε πλούσιος ἐκ μόνου τοῦ περισσεύματος φέρων, ἀλλὰ πάντα τὸν πλοῦτον ἀνατιθεὶς τῷ θεῷ. Ἰησοῦς δὲ οὐ πάντα ἃ εἶχε ῥήματα 15 ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα ἐχώρει τὸ γαζοφυλάκιον· οὐδὲ γὰρ αὐτόν γε οἶμαι χωρεῖν τὸν κόσμον τὸν ὅλον τοῦ θεοῦ λόγον. ὅμως δὲ τοσαῦτα
 Jo xxi 25 ῥήματα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ὑπ' οὐδενὸς ἐκρατεῖτό πω· καὶ αὐτοῦ γὰρ οἱ λόγοι 20 ἰσχυρότεροι ἐτύγχανον τῶν πιάσαι αὐτὸν θελώντων. καὶ ὅσον γε λέγει, οὐδεὶς αὐτὸν πιάσει τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ, ἀλλ' ἔαν σιωπήσῃ, τότε κρατεῖται. ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο
 cf. Jo xix 1, 9 ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καὶ μαστιγούμενος σιωπᾷ· εἰ γὰρ ἐλεαλήκει, οὐκέτι ἐγένετο 25
 cf. 2 Co xiii 4 αὐτῷ τὸ ἐσταυρῶσθαι ἐξ ἀσθενείας, ἐπεὶ περ οὐκ ἔστιν ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ. ὄντι δὲ αὐτῷ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ οὐδέπω ἡ ὥρα ἐνιστῆκει τοῦ πιασθῆναι αὐτόν, ἀλλ'
 cf. Jo xviii 1 οὐδὲ ὄντι ἐν τῷ ἱερῷ· χεიმάρουν δέ τινα ἐχρῆν εἶναι τὸν τόπον ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδύνατο. ἀλλὰ 30
 Jo xviii 3 καὶ καιρὸν τοῦ κρατεῖσθαι αὐτὸν οὐκ ἔδει ἡμερινόν· Ὁ γὰρ Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ

7 καὶ εἶ] ἐπεὶ

10 δυναμένων

22 πιασαι

28 ἢ ὥρα] Ἦων

Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων. περὶ δὲ τοῦ· Οὕτω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ· ἐν Jo viii 20 τοῖς ἀνωτέρω διὰ πλείονων διειλήφαμεν, οἷς χρήσει καὶ εἰς τὰ παρόντα.

- 5 ΙΙ. (3) Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς Ἐγὼ ὑπάγω καὶ Jo viii 21
 ΖΗΤΗΣΕΤΕ ΜΕ, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανείσθε·
 ὅποιος ἐγὼ ὑπάγω ἡμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Καὶ ταῦτα
 ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ προστιθεὶς τοῖς προτέροις, οὐ
 μόνον ταῦτα ἀλλὰ πλείονα ἕως τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Jo viii 58
 10 Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί. μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον cf. Jo viii 59
 ἀράντων λίθους ἵνα λιθάσωσιν αὐτὸν, Ἰησοῦς ἐκρύβη καὶ
 293 ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε παράγων εἶδε τὸν ἀπὸ γενετῆς Jo ix 1
 τυφλὸν, περὶ οὗ εἰσόμεθα, θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὸν
 τόπον. λέγει δὲ ταῦτα ἵνα τὸ ἐπιφερόμενον γένηται. Ταῦτα Jo viii 30
 15 γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἷονεὶ πένητες
 ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, ἵν' ἐκεῖθεν λάβωσιν ἃ ἔαν
 δύνωνται καὶ ἃ ἔαν μερισθῇ αὐτοῖς. πολλοὶ μὲν οὖν ἐπί-
 στευσαν εἰς αὐτόν, οὐ πολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτόν, ἐπεὶ τῶν
 πεπιστευκότων εἰς αὐτόν οἱ μένοντες ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, cf. Jo viii
 20 ἀληθῶς γινόμενοι μαθηταὶ αὐτοῦ, γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν· 31 f.
 οὐχὶ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτόν μένουσιν
 ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, οὐδὲ οἱ πολλοὶ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ
 γίνονται. διόπερ οὐδὲ πολλοὶ γινώσκονται ἀλήθειαν, καὶ εἰ
 ἀλήθεια ἐλευθεροῖ, ἐλεύθεροι οὐ γίνονται· σφόδρα γὰρ ὀλίγοι
 25 χωροῦσι τὴν ἐλευθερίαν. τίνες δὲ εἰσιν οἱ γνωσόμενοι ἢ οἱ
 ὑψοῦντες αὐτόν; ὡς αὐτὸς διδάσκει λέγων· Ὅταν ὑψώσῃτε Jo viii 28
 τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γινώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι. οὐδεὶς
 δὲ αὐτόν ὑψοῖ γάλακτι ποτιζόμενος, παρασκευάζων ἑαυτὸν cf. 1 Co iii 2;
 εἰς παραδοχὴν τῆς στερεᾶς τροφῆς· διόπερ τῷ τοιούτῳ λέγει· He v 12
 30 Ἐκρίνα μηδὲν εἰδέναι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ 1 Co ii 2
 τοῦτον ἐσταυρωμένον· πρὸς ὃν καὶ ὁ τοῦ λόγου διάκονος ἐν
 ἀσθενείᾳ γίνεται, ὡς φησιν ὁ Παῦλος τοῖς τοιούτοις· Κἀγὼ 1 Co ii 3

ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμφῳ πολλῶ ἐγενόμην πρὸς
 ὑμᾶς. φησὶ τοίνυν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀρχὴν ποιούμενος
 δευτέρων μαθημάτων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ·
 Ἰο viii 21 Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτία ὑμῶν
 Ἰο viii 30 ἀποθανεῖσθε. ζητῶ διὰ τό· Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ 5
 ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· μήποτε οὐ πρὸς πάντας τοὺς παρόντας
 λέγει τό· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
 ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ἀλλὰ πρὸς τούτους οὓς ἤδει μὴ πιστεύ-
 σοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανομένους,
 καὶ μὴ δυναμένους ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθῆσαι, μὴ δυναμένους 10
 δὲ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι· εἰ γὰρ βουλόμενοι οὐκ ἐδύναντο,
 οὐκ ἂν εὐλόγως αὐτοῖς ἐλέγετο τό· Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν
 ἀποθανεῖσθε.

12. Ἐρεῖ δέ τις πρὸς τοῦτο· εἴπερ τοῖς ἐμμένουσι τῷ
 μὴ πιστεύειν ταῦτα ἔλεγε, πῶς τοῖς τοιούτοις φησὶ τό· Ζητή- 15
 σετέ με; πολλαχοῦ γὰρ ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν,
 ταυτόν πως τυγχάνον τῷ ζητεῖν λόγον καὶ ἀλήθειαν καὶ
 σοφίαν. ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι καὶ περὶ ἐπιβουλευόντων ποτὲ
 Ἰο vii 30 λέγεται τὸ ζητεῖν, ὥσπερ ἐν τῷ· Ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι, καὶ
 οὐδεὶς ἐπέβαλλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ 20
 ὥρα αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ· Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε·
 ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν
 Ἰο viii 37 ὑμῖν· καὶ ἐν τῷ· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ἄνθρωπον 294
 ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός.
 Ἰο viii 40 διὸ καὶ λέγεται τοῖς μὴ καλῶς ζητοῦσι τό· Καὶ ζητήσετέ 25
 Ἰο viii 21 με· οὐκ ἐναντίον τῷ· Πᾶς ὁ ζητῶν εὕρισκει. καὶ ἀεὶ δὲ
 Mt vii 8 διαφοραὶ εἰσι τῶν ζητούντων τὸν Ἰησοῦν, οὐ πάντων γνησίως
 καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τοῦ ὠφελῆσθαι ἀπ'
 αὐτοῦ ζητούντων αὐτόν. εἰσὶ γὰρ καὶ κατὰ μυρίας ἀποπε-
 πτωκυίας τοῦ καλοῦ προθέσεις ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν· διόπερ 30
 μόνοι οἱ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὸν εἰρήνην εὑρον, οἳ καὶ
 cf. Jo i 1 κυρίως λέγοντ' ἂν αὐτὸν ζητεῖν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, πρὸς

- τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἵνα αὐτοὺς προσαγάγῃ τῷ πατρί. παρὼν
 δὲ καὶ ἐμφανταζόμενος ὁ λόγος, ἐπὶ μὴ παραδεχθῇ, ἀπειλεῖ
 τὸ ὑπάγειν καὶ λέγει· Ἐγὼ ὑπάγω· καὶ ἐὰν ἀπελθόντος γε Jo viii 21
 αὐτοῦ ζητῶμεν αὐτὸν, οὐχ εὐρήσομεν αὐτὸν, ἀλλ' ἐν τῇ
 5 ἁμαρτία ἡμῶν ἀποθανούμεθα. οἶδε δὲ ἀπὸ τίνος ὑπάγει
 καὶ τίνι παραμένει μηδέπω εὐρισκόμενος, ἵν' ἐν καιρῷ εὐρεθῇ
 ζητηθείς. καὶ τοῖς γε οὕτως ἔχουσιν αὐτὸν καὶ μὴ τεθεωρη-
 κόσιν αὐτὸν λέγεται· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀνα- Ro x 6 ff.
 βήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ
 10 Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ cf. Deut xxx
 νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ 12 ff.
 ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.
 τούτοις δὲ φιλανθρωπῶς ὁ σωτὴρ ὑποδείκνυσι καὶ τὰ περὶ
 τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας, ἵνα μὴ ζητῶσιν αὐτὴν ἔξω ἑαυτῶν
 15 μηδὲ λέγωσιν· Ἴδου ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· φησὶ γὰρ αὐτοῖς· Lc xvii 21
 Ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. καὶ ὅσον γε σώζο-
 μεν τὰ ἐνσπαρέντα ἡμῶν τῇ ψυχῇ τῆς ἀληθείας σπέρματα
 καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, οὐδέπω ἀπελήλυθεν ἀφ' ἡμῶν ὁ λόγος·
 ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κακίαν χύσεως διαφθάρωμεν, τότε
 20 ἡμῖν ἐρεῖ Ὑπάγω, ἵνα καὶ ζητῶμεν αὐτὸν οὐχ εὐρήσομεν,
 ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτία ἡμῶν ἀποθανούμεθα, καταλαμβανόμενοι
 ἐν αὐτῇ καὶ παραλαμβανόμενοι ὑπὸ ταύτης ὑπὸ τῶν τετα-
 γμένων ἐπὶ τῷ ἀπαιτεῖν τὴν ψυχὴν, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἄφρον, Lc xii 20
 ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ.
- 25 13. Οὐ χρὴ δὲ παρελθεῖν ἀνεξέταστον οὐδὲ καὶ τό· Ἐν Jo viii 21
 τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· εἰ μὲν κοινότερον λαμβάνεται,
 δῆλον ὅτι οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἁμαρτία αὐτῶν ἀποθανοῦνται,
 οἱ δὲ δίκαιοι ἐν τῇ δικαιοσύνῃ· εἰ δὲ τό· Ἀποθανεῖσθε· κατὰ
 τὸν ἐχθρὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον λαμβάνεται, ὥς τοῦ πρὸς cf. 1 Co xv 25
 30 θάνατον ἡμαρτηκόςτος ἀποθνήσκοντος, δῆλον ὅτι οἷς ταῦτα cf. 1 Jo v 16
 ἐλέγετο οὐδέπω ἀποτεθνήκεισαν. καὶ ζητήσεις πῶς, εἰ μὴ
 πιστεύσαντες ὅτι ἔζων, μέλλοντές ποτε ἀποθανεῖσθαι.

- ἀπαντήσεται δέ τις καὶ πρὸς τοῦτο λέγων ὅτι κατ' ἐκεῖνο 295
 καιροῦ τὸ μηδέπω πιστεύειν οὐδέπω πρὸς θάνατον ἁμαρτήμα
 ἦν, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος οὐδέπω τὰ πρὸς θάνατον ἡμαρτή-
 cf. Jo xi 4 κεισαν. ἀλλ' ἔζων μὲν ἐν ἀσθενείᾳ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ἡ δὲ
 ἀσθένεια ἐκείνη πρὸς θάνατον ἦν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱατρός 5
 βλέπων ὀλεθρίως αὐτοὺς ἀσθενούντας, ἔλεγεν ἀπογνούς
 Jo viii 21 αὐτῶν τὴν θεραπείαν· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν
 τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. εἵπομεν δὴ τό· ἐπεὶ ἡ
 ἀσθένεια ἐκείνη ἦν αὐτοῖς πρὸς θάνατον, ἅτε μαθόντες ἀπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ διαφορὰν ἀσθενειῶν. ἡσθένει δὲ καὶ ὁ Δάζαρος, 10
 ἀλλ' ἥδει ὁ ἱατρός ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ οὐ πρὸς θάνατον
 ἦν· διόπερ φησὶν· Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον.
 διὰ τοῦτο καὶ ἀντιλαμβάνόμεθα τῶν ἀσθενειῶν ἑαυτῶν
 ἀσθενούντων, προσέχωμεν μήποτε πρὸς θάνατον ἀσθενή-
 σωμεν, μεταβαλλούσης τῆς νόσου ἀπὸ τοῦ ἔτι <ιατὴν> αὐτὴν 15
 εἶναι δύνασθαι ἐπὶ τὸ ἀνίατον. ἅμα δὲ σαφέστερόν πως
 ἔσται καὶ τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·
 Jo viii 21 ἐπιφερόμενον τῷ· Καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.
 ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ τις ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ, ὅπου ὑπάγει ὁ
 Ἰησοῦς οὐ δύναται ἀπελθεῖν· οὐδεὶς γὰρ νεκρὸς ἀκολουθεῖν 20
 Ps cxiii 25 f. δύναται τῷ Ἰησοῦ· Οὐδὲ γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, κύριε,
 (cxv 17 f.) οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾧδου. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ
 ζῶντες εὐλογήσωμεν τὸν κύριον.
14. Ἐτι πρὸς τό· Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
 Ez xviii 20 παραθήσει τὸ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ οὕτως ἔχον· Ψυχὴ ἡ 25
 ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται· θάνατος γὰρ ψυχῆς
 cf. i Jo v 16 ἁμαρτία, οἶμαι δὲ ὅτι οὐ πᾶσα, ἀλλ' ἦν φησιν Ἰωάννης
 πρὸς θάνατον. ἅμα δὲ καὶ διαστέλλει ὅτι τις ἁμαρτία
 θάνατός ἐστι ψυχῆς, καὶ τις ἁμαρτία ἀσθένεια αὐτῆς·
 τάχα δὲ καὶ τρίτον τις ἁμαρτία ζημία ψυχῆς ἐστίν, ἁμαρτία 30
 Mt xvi 26 δηλονότι ἐκ τοῦ· Τί ὠφελθήσεται ἄνθρωπος ἐὰν ὅλον τὸν
 κόσμον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ ἢ ζημιωθῇ;

καὶ ἐκ τοῦ· Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται. 1 Co iii 15
 τοῖς μὲν οὖν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανουμένοις φησίν· Ὑπάγω Jo viii 21
 καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
 ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· τῷ δὲ Πέτρῳ·
 5 Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οὐ δύνασάι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, Jo xiii 36
 ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον· ἔξεστι γὰρ μαθητευόμενον τῷ
 Ἰησοῦ, νῦν μὲν μὴ παρεσκευάσθαι πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ
 ἀπιώντι πρὸς τὸν πατέρα, ὕστερον δὲ ἐξ ἐπιμελείας κατ'
 ἴχνη βαίνοντα ἀκολουθεῖν τῷ διδασκάλῳ καὶ ἔπεσθαι τῷ
 296 λόγῳ τοῦ θεοῦ. εἰκὸς δὲ ὅτι διὰ τὰ περὶ τέλους ἡμῖν
 ὑπονοούμενα ἐπιστήσῃ τις τῷ· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ Jo viii 21
 δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ πρὸς τοῦτο ἐρεῖ ὅτι ἔξεστι νῦν μὲν
 μὴ δύνασθαι, ὕστερον δὲ δύνασθαι· καὶ εἴπερ ἐστὶ τις
 ἐνεσθηκὼς αἰῶν, καὶ ἄλλος μέλλων, οὗτοι πρὸς οὓς λέλεκται· cf. Gal i 4
 15 Οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· κατὰ τὸν ἐνεσθηκότα αἰῶνα, πολλὺς δὲ
 ὁ λείπων εἰς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐστι χρόνος, οὐ δύνανται
 ἐλθεῖν ὅπου Ἰησοῦς, τουτέστιν ὅπου ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία
 καὶ ὁ λόγος, τοῦτο γάρ ἐστιν ὅπου Ἰησοῦς. οἶδα δέ τις
 οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι
 20 κρατουμένους ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας, ὡς τούτους περὶ ὧν
 φησιν ὁ λόγος· Ἐὰν βλασφημῇς εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Mc iii 29;
 οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλ- cf. Mt xii 32;
 λοντι· οὐ μέντοι γε εἰ μὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἤδη οὐδὲ Lc xii 10
 ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις. ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων cf. Eph ii 7
 25 ἐκθέμενος τὴν περὶ τοῦ γαζοφυλακίου λέξιν οὐδὲν εἶπεν εἰς
 αὐτήν. εἰς δὲ τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε Jo viii 21
 ἐλθεῖν· φησί· πῶς ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν
 ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ δύνανται γενέσθαι; μὴδὲ ἐν τούτῳ
 κατακούων ἑαυτοῦ· εἰ γὰρ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ
 30 ἁμαρτήμασιν ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ οὐ δύνανται γενέσθαι, πῶς
 οἱ ἀπόστολοι ἐν ἀγνοίᾳ ποτὲ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρ-
 τήμασι γενόμενοι ἐν ἀφθαρσίᾳ γεγόνασι; δύνανται οὖν οἱ

6 μαθητευομένων

13 δύννησθαι

16 χρόνος] χρό

27 post φησί] ins. γὰρ

ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γινόμενοι
γενέσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ εἰ μεταβάλλοιεν, δυνατόν αὐτοὺς
μεταβαλεῖν.

Jo viii 22

15. (4) Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Μῆτι ἀποκτενεῖ
ἐαυτὸν ὅτι λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ἡμεῖς οὐ δύνασθε
ἐλθεῖν; Ἀξίον ζητῆσαι πόθεν κινήθεντες οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς

Jo viii 21

τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· φασὶ τό·
Μῆτι ἀποκτενεῖ ἐαυτὸν ὅτι λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς
οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; ἵνα δὲ καὶ δοθῇ ἀπλούστερον αὐτοὺς
εἰρηκέναι τό· Μῆτι ἀποκτενεῖ ἐαυτόν; πῶς οἱ δυνάμενοι
ἀποκτεῖναι ἐαυτοὺς, καὶ μὴ ἀναιρῶσιν ἐαυτοὺς μηδὲ γίνονται
ὅπου ὁ ἀναιρῶν ἐαυτὸν γίνεται, οὐ δύναται ἀπιέναι ὅπου ὁ
ἀναιρῶν ἐαυτὸν ἀπέρχεται; λεκτέον οὖν πρὸς τὰ ζητούμενα
ταῦτα τοῖς ἐπιμελέστερον καὶ βαθύτερον ἀκούουσι τῶν
λεγομένων ὑπὸ Ἰουδαίων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις σαφές ἐστίν
ὅτι πολλὰ κατὰ τινας παραδόσεις ἀπορρήτους καὶ ἀνακεχω-
ρηκυίας ἔλεγον, ὡς ἐγνωκότες ἕτερα παρὰ <τὰ> κοινὰ καὶ 297
κατημαξευμένα. ἐπὶ δὲ ἴδωμεν ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν
ῥητῶν ἐκεῖνα, τότε ζητήσομεν εἰ καὶ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν περὶ
τοῦ σωτῆρος λέγεται βαθύτερόν τι βλεπόντων. ὅτι δὲ 20
κατὰ ἀνακεχωρηκότας λόγους καὶ μὴ κατημαξευμένους
ἔφασκον, οὐκ ἄδηλον, ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμο-
νίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. πάντως γὰρ περὶ δαιμόνων
τι μεμαθήκεισαν καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ᾧ ὄνομα Βεελζε-
βούλ· ταῦτα δὲ οὐ πάνν τι ἐν τοῖς φερομένοις κείμεν 25
βιβλίοις. καὶ μαρτυρία τοῦ σωτῆρος οὐ ψευδεῖ τῷ Βεελζε-
βούλ λόγων ὄντων· Εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ
δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; παραδεξάμενος
γὰρ τὸ εἶναί τινα τὸν Βεελζεβούλ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐκ-
βάλλοντα δαιμόνια οἰονεῖ μερισμόν τινα ἐνεργεῖν τοῦ 30
Σατανᾶ γίνεσθαι ἐφ' ἐαυτὸν, ταῦτά φησιν. ἐσφάλισαν

cf. Lc xi 15;
Mt xii 24Mt xii 27;
Lc xi 19

9 αὐτοῦ 12 δύναται 17 τὰ] om. 22 οὐκ] τὸν 24 ᾧ
ὄνομα] ὄνομα 26 forsā legendum μαρτυρεῖ ὁ σωτὴρ ὡς οὐ ψευδεῖ
τῷ Βεελζεβούλ λέγων οὕτως 27 ἐκβάλλων

μὲν οὖν λέγοντες ἐν Βεελζεβοὺλ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἐκβάλλεσθαι τὰ δαιμόνια, κατειλήφεισαν δὲ ὅτι εἴη τις Βεελζεβοὺλ ἄρχων δαιμονίων. ἀλλὰ καὶ ἐὰν λέγωσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς Ἰωάννης ἐστίν, ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἢ εἰς cf. Lc ix 7 f.
Mc vi 14 f.

5 τις τῶν προφητῶν, πάντως δόγμα ἔχοντες περὶ ψυχῆς, ὡς ἐξήτάσαμεν ἐν τοῖς περὶ Ἰωάννου, τοιαῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ὑπονοοῦσιν. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία ἢ ἐκ παραδόσεως ἢ ἐξ ἀποκρύφων αὐτοὺς εἰδέναι παρὰ τοὺς πολλούς. ἴδωμεν οὖν καὶ εἰς τό· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; εἰ δύνανται μὴ

10 κοινότερόν τι καὶ ἀπλούστερον νενοηκέναι, ὡς ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος τοῦ βίου, ἥτοι ἀγρόνη, ἢ ξίφει, ἢ ὅποιά δήποτε ὁδῷ τῶν ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς ἀπαλλαττόντων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ οἶονται αὐτὸν <ἑαυτόν> ἀποκτείνοντα ἀπελεύσεσθαι εἰς τόπον εἰς ὃν ἀδύνατον ἦν αὐτοὺς γενέσθαι· καὶ εἰ μὴ

15 δεισιδαιμονοῦντές γε περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ βλέποντες τὰ πράγματα μὴ εὕρισκόμενα ἄλλοις ὀνόμασι χρῆσθαι κατὰ τῶν πραγμάτων, τάχα, ἵν' οὕτως εἴπω, θειότερον Ἰησοῦς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ὅπερ οὕτως παρίσταμεν· πάντων μὲν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοῦ σώματος, ἀπαιτούντων τινῶν

298 αὐτὰς τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων, παραλαμβάνονται· εἰκὸς ὅτι κρείττους εἰσὶ τῶν ψυχῶν ἐπὶ ταύτης τῆς διακονίας τεταγμένοι· τὸ γάρ· Ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν Lc xii 20 σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· τοιοῦτόν τι δηλοῖ.

16. Ἐὰν δέ τις φάσκη τοῦτο μὲν δύνασθαι ἐπὶ τῶν

25 χειρόνων λέγεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν κρειττόνων καὶ καλῶς βεβιωκότων, ἐπιστησάτω εἰ μὴ ἐξαίρετόν τι παρὰ πάντας τοὺς ἐν σώματι γενομένους περὶ ἑαυτοῦ ἀπαγγέλλων ὁ κύριός φησιν· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' Jo x 18

ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν

30 καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν. νοήσωμεν γάρ τινα ὅτε βούλεται καταλείποντα τὸ σῶμα, καὶ ἐξιόντα χωρὶς ὁδοῦ τῆς φερούσης ἐπὶ τὸν θάνατον, ἥτοι διὰ βιαιῶν ὁδῶν

ἢ διὰ νόσων, καὶ πάλιν ἐπὶ ἀνθρώπων θέλη ἐπανιόντα, καὶ χρώμενον ὀργάνῳ τῷ σώματι ὃ καταλέλοιπε· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἐροῦμεν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὴν ψυχὴν. καὶ πρέπον γε ἐπὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς οὕτω λέγειν τὸν θάνατον γεγενῆσθαι, καὶ αὐτὸν παρασῆσθαι βουλούμενον τοῖς μαθηταῖς τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐντεῦθεν 5 αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εἰρηκέναι τό· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· τοῦτο γὰρ οὐτ' ἂν Μωϋσῆς, οὐ τῶν Πατριαρχῶν τις ἢ προφητῶν, οὐτ' ἂν τῶν ἀποστόλων τις εἶπε τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ πάντων αἱ ψυχαὶ ἀνθρώπων αἶρονται ἀπ' αὐτῶν. τούτου δὲ νοηθέντος 10 δύναται σαφὲς εἶναι τὸ ἐν πζ' ψαλμῷ τοῦτον εἰρημένον τὸν τρόπον ἐκ προσώπου τοῦ σωτήρος· Ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ἐπιστήσας ἐκ τῶν εὐαγγελίων τοῖς γεγραμμένοις περὶ τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εὐρήσεις μὴ ἀπάδουσαν τὴν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκδοχὴν τῶν ἀναγεγραμμένων· εἰ μὲν γὰρ 15 ὡς οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ λησται, τῶν στρατιωτῶν καταεξάντων τὰ σκέλη τῶν πεπονθότων, ἐτεθνήκει, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ὅτι ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τι νὶ ὁδῷ τῶν ἀποθνήσκόντων. νυνὶ δὲ ὁ Ἰησοῦς κράξας φωνῇ 20 μεγάλη ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, καὶ ὡς βασιλέως καταλείποντος τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργήσαντος μετὰ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἅπερ ἔκρινεν εὐλογον εἶναι ποιεῖν, εὐθέως τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσεισθή, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεψῆχθησαν καὶ 25 πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, καὶ ἐξεληθόντες ἀπὸ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς· ὡς τὸν ἐκατόνταρχον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντας τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα, φοβηθῆναι 299 σφόδρα, λέγοντας Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. 30

17. Τάχα οὖν ἐν ταῖς περὶ Χριστοῦ παραδόσεσιν ἦν, ὥσπερ τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐν Βηθλεὲμ καὶ τὸ ἐκ φυλῆς

14 ἀπάδουσαν] ἀποδοῦσαν τὴν] τῆς

16 οἱ] εἰ

27 εἰσελθόντες

Jo x 18

Ps lxxxvii
(lxxxviii) 6

cf. Jo xix 32

Mt xxvii 50

Mt xxvii
51—54

Ἰούδα ἀναστήσασθαι κατὰ τὰς ὑγιεῖς ἐκδοχὰς τῶν προφη-
 τικῶν λόγων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς ἑαυτὸν
 ᾧ εἶπομεν τρόπῳ ἀπαλλάξαντος τοῦ βίου· καὶ εἰκὸς ὅτι
 ᾗδειςαν τὸν οὕτως ἐξελευσόμενον ἀπελεύσεσθαι εἰς χώραν
 5 ἐνθα οὐκ ᾗδύναντο γενέσθαι οὐδ' οἱ ταῦτα νοοῦντες, ὥστε
 μὴ κατὰ τὸ ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι ἀλλὰ κατὰ τινα
 περὶ Χριστοῦ παράδοσιν τό· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι Jo viii 22
 λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν; καὶ εἰ
 λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι, διστακτικῶς αὐτὰ φασι· τὸ
 10 γάρ· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; τοιοῦτόν ἐστι. καὶ οὐ
 θαυμαστὸν ἀμφιβάλλειν αὐτοὺς περὶ Χριστοῦ, ὅτε γε καὶ
 ἐν τοῖς ἀνωτέρῳ οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τοῦ
 Ἰησοῦ ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι Jo vii 40 ff.
 δὲ ἔλεγον Οὗτός ἐστιν ὁ χριστός· οἱ δὲ ἔλεγον Μὴ γὰρ ἐκ
 15 τῆς Γαλιλαίας ὁ χριστὸς ἔρχεται; οὐχ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι
 ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν
 Δαβὶδ, ἔρχεται ὁ χριστός; ὅτε καὶ σχίσμα γεγένηται ἐν τῷ
 ὄχλῳ δι' αὐτόν. ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἐκείνων γέγραπται
 ὅτι Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως Jo vii 46
 20 ἄνθρωπος· ὡς καὶ τοὺς Φαρισαίους εἰρηκέναι τοῖς θαυμάζουσι
 τὸν λόγον αὐτοῦ· Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μὴ τις ἐκ Jo vii 47 f.
 τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;
 ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί
 εἰσιν; ὅτε καὶ Νικοδήμου εἰρηκότος· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν Jo vii 51 f.
 25 κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ
 καὶ γνῶ τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλι-
 λαίας εἶ; ἐραύνησον καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης
 οὐκ ἐξέρχεται, οὐδὲ ἐγείρεται. πῶς δὲ ἐδύναντο ἀπλού-
 στερον νοεῖν αὐτὸν ἑαυτὸν ἀναιρῆσειν οἱ ἀκούσαντες αὐτοῦ
 30 λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι Jo viii 12
 οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς;
 πρὸς ὃν οἱ Φαρισαῖοι εἰρήκασιν ὅτι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρ- Jo viii 13

Jo viii 13—18 τυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής· οἷς ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς λέγων· Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστιν, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. καὶ ἔαν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρ- 300 τυρία ἀληθής ἐστιν· ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με ὁ πατήρ.

18. Τί δὲ πιθανὸν πρὸς τὸ ἀποκτενεῖν ἑαυτὸν μετὰ 10 τοὺς μεγαλοφυέστερον εἰρημένους τοῦτον τὸν τρόπον λόγους·
 Jo viii 19 Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾗδετε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾗδετε; εἰκὸς γὰρ ὅτι τούτοις ὁμοίως
 Jo viii 21 ἐξεδέχοντο καὶ τό· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ 15 δύνασθε ἐλθεῖν· πρὸς ὃν καὶ ἀπεκρίναντο οἱ Ἰουδαῖοι· Μή-
 Jo viii 22 τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; πάντῳ δὲ καὶ ἐμφαίνεται ἡ ἐξουσία αὐτοῦ αὐτεξουσίως ἀποθνήσκειν, καταλείποντα τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῷ· Ἐγὼ ὑπάγω. καὶ τάχα διὰ τό· Ἐγὼ ὑπάγω· τὸ 20 ἐπιφερόμενον γίνεται τό· Καὶ ζητήσετέ με. εἰκὸς γὰρ καὶ τοὺς παρατυχόντας οὕτως αὐτῷ ἀπαλλασσομένῳ τοῦ βίου ζητεῖν αὐτὸν, διὰ δὲ τὸ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν αὐτοὺς, μηδὲ μετὰ πάντα ταῦτα δυσωπηθέντας πρὸς τὸ μὴ διστακτικῶς εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ· Μήτι ἀπο- 25 κτενεῖ ἑαυτόν; ὅπου ἅπεισι μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀπελθεῖν. οἶμαι δ' ὅτι καὶ κακοηθέστερον ὀνομάζοντες τὸ κατὰ τὴν παράδουσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ χριστοῦ εἰς αὐτοὺς ἐληλυθότος, καὶ μὴ δοξάζοντες τὸν οὕτως ἀπαλλαττόμενον τοῦ βίου εἰρήκασιν τό· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; ἐνὴν γὰρ 30 διστακτικῶς μὲν εἰπεῖν, μετ' ἐμφάσεως δὲ τῆς παρὰ τῷ θανάτῳ δόξης αὐτοῦ, καὶ οἶονεῖ οὕτως εἰπεῖν· μήτι ἢ

ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτε αὐτὸς βούλεται, ἐξελεύσεται καταλει-
φθέντος τοῦ σώματος; καὶ διὰ τοῦτό φησι τό· Ὅπου ἐγὼ Jo viii 21

ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν. ἅμα δὲ καὶ παρατηρήσεις
διὰ τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ πῶς τὸν βίον ἐξελέλυθε τό·

5 Καὶ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς παρέλαβε τοὺς Mt xx 17 ff.

δώδεκα κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ δδῶ εἶπεν αὐτοῖς Ἰδοὺ ἀνα-
βαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρα-

δοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακρινουσιν
αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδοθήσεται τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ

10 ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ τό· Ἀπὸ τότε Mt xvi 21

ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς
Ἱεροσόλυμα ἀνελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων

καὶ Φαρισαίων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ
301 τό· Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας Mt xvii 22 f.

ἀνθρώπων καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
ἐγερθήσεται· ἐρεῖς ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ λέγοντες πάντες·

Σταύρου, σταύρου αὐτόν· καὶ οἱ γενόμενοι ἔνοχοι τοῦ Lc xxiii 21

θανάτου αὐτοῦ, εἰ καὶ προλαβὼν τοὺς στρατιώτας ἐρχομένους cf. Jo xix 32f.

20 ἐπὶ τὸ πληῖαι τὰ σκέλη, κράζας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσε. Mt xxvii 50;

Mc xv 37

19. Παραθήσεις δὲ εἰς τοῦτο <τό> Πᾶς ὁ εὐρίσκων με Ge iv 14 f.

ἀποκτενεῖ με· καὶ τό· Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτά ἐκδι-
κούμενα παραλύσει. πῶς γὰρ πᾶς ὁ εὐρίσκων τὸν Κάιν

ἀποκτενεῖ αὐτόν, ἐνὸς ἀποκτείναντος ἂν αὐτόν τοῦ προειλη-
25 φότος; ἢ πῶς πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτά ἐκδικούμενα πα-

ραλύσει, οὐκ ἂν πολλῶν ἀποκτεινάντων αὐτόν; ὡς γὰρ περὶ
πλήθους εἴρηται τὸ Πᾶς. τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἀν-

θρωπικώτερον ἐκλαβὼν τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος φησίν·
Ἰλεώς σοι κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· ὁ δὲ σωτῆρ Mt xvi 22

30 ἐπιτιμῶν αὐτῷ ὡς μὴ καλῶς ἐξεληφότι τὸ εἰρημένον φησίν·

Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ Mt xvi 23

φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ἀλλὰ καὶ

20 post ἐπὶ] om. τὸ

21 παραθήσει

22 Κάιν] καὶ ἰν

24 αὐτόν 1^ο] ἑαυτόν

Eph v 2 τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον· Ἐαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ
 ἡμῶν θυσίαν τῷ θεῷ· ὅρα εἰ μὴ τοιοῦτόν ἐστιν. οὕτως
 cf. He vi 20 γοῦν μόνως δυνήσκει σῶσαι τὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερέα κατὰ
 cf. Jo i 29 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα
 τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προσφερόμενον θυσίαν τῷ θεῷ 5
 οὐχ ὑπὸ ἀσεβῶν ἀλλ' ὑπὸ ἀρχιερέως εὐσεβοῦς. ταῦτα μὲν
 οὖν ἡμεῖς κατὰ δύναμιν βασανίζοντες τὸ βούλημα τῶν
 Jo viii 22 λεγόντων τό· Μήτι ἀποκτενεῖ αὐτόν, ὅτι λέγει· Ὅπου ἐγὼ
 ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; μετὰ τὸ ἀκηκοέναι τηλι-
 κούτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λόγων ἐκδεδώκα- 10
 μεν. εἰκὸς δέ τινας προσκόπτοντας ὡς βεβιασμένη τῇ
 ἔρμηνείᾳ οἶσθαι ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· Μήτι
 ἀποκτενεῖ αὐτόν; ὡς τοῦ μὲν Ἰησοῦ ἀποκτενοῦντος αὐτόν,
 καὶ ἐσομένου ἐν χώρᾳ τῶν αὐτοὺς διαχειρισαμένων καὶ
 κολασθησομένων ἐπὶ τούτῳ, τῶν δὲ Ἰουδαίων παρὰ τοῦτο οὐ 15
 δυναμένων ἐκεῖ γενέσθαι, παρὰ τὸ μὴ τῷ αὐτῷ ἐνόχους αὐτοὺς
 γίνεσθαι περὶ αὐτῶν ἁμαρτήματι. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐπιστη-
 σάτωσαν εἰ δύνανται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπονενοηκέναι τὸν Ἰησοῦν
 ταῦτα εἰρηκέναι, αὐτὸν καταδικάζοντα ὡς ἀπελευσόμενον εἰς
 τόπον κολάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύναντο γενέσθαι, ὅσον ἐπὶ τῇ 20
 ἐκδοχῇ ταύτῃ, οἷον εἰ κρεῖττονες αὐτοῦ· ἢ ἀκόλουθον ἔσται
 λέγειν ὅτι εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφασκεν ὁ Ἰησοῦς καὶ βουλό-
 μενος αὐτὸν ἀποκτείνειν, κρεῖττον ἐνόμιζε τὸ αὐτὸν ἀναιρεῖν 302
 τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὡς ἀ-
 πλούστερον εἰρημένου τοῦ· Μή τι ἀποκτενεῖ αὐτόν; φησὶν 25
 ὅτι πονηρῶς διαλογιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ
 μείζοντας αὐτοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ σωτῆρος, καὶ ὑπολαμ-
 βάνοντες ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν θεὸν εἰς
 ἀνάπausιν αἰώνιον, ὁ δὲ σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον
 αὐτὸν διαχειρισάμενος, ὅπου αὐτοὺς οὐκ ἐλογίζοντο ἀπελ- 30
 θεῖν. καὶ αὐταῖς λέξεσί φησιν ὅτι ᾤοντο λέγειν τὸν σωτῆρα
 οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν

6 εὐσεβῶς

9 δύνασθαι

14 ἐσωμένου

15 παρὰ] περὶ

21 κρεῖττονος

μέλλω πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν. οὐκ οἶδα
 δὲ πῶς κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ Jo viii 12
 τὰ ἐξῆς, ἣν λέγειν ὅτι ἐγὼ ἑμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς
 φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι. ἐὰν δέ τις λέγῃ μὴ τὸν σωτήρα
 5 ταῦτα εἰρηκέναι, τοὺς δὲ Ἰουδαίους αὐτὸ ὑπονέονκέναι, δηλὸν
 ὅτι ἐρεῖ τοὺς Ἰουδαίους πεφρονηκέναι περὶ αὐτοῦ ὅτι φθεί-
 ρονται οἱ ἑαυτοὺς διαχειρισάμενοι καὶ οὐδὲν ἥττον ἐποίει
 ταῦτα πιστεύων φθαρῆσεσθαι καὶ κολασθῆσεσθαι· ὅπερ ἦν
 κατὰ πάντα ἡλίθιον.

- 10 20. (5) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω Jo viii 23
 ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τοῦτο
 ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τοῦτο. Καὶ ἐν τοῖς
 ἀνωτέρω ἔλεγε τό· Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ ἐκ Jo iii 31 f.
 τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων
 15 ἐστίν· ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε τοῦτο μαρτυρεῖ. εἰ τοῖνυν ὁ ὢν
 ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, καὶ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος
 ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις τοῖνυν πότερόν·
 ποτε ταυτὸν ἐστι τὸ ἐκ τῆς γῆς εἶναι τῷ ἐκ τῶν κάτω εἶναι ἢ
 ἕτερον. ἅμα δὲ παρατηρήσεις ὅτι κακεῖ οὐκ εἶπεν· Ὁ ὢν ἐκ
 20 τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐστι καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλεῖ·
 τάχα γὰρ ὁ σωτὴρ οὐκ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν, μάλιστα καθὼ
 πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. τὸ γάρ· Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· cf. Col i 15
 ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἦν ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ Παῦλός πού
 φησιν· Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄν- 1 Co xv 47
 25 θρωπος ἐξ οὐρανοῦ. καὶ ἐνθάδε δὲ ἐπιστήσεις πότερόν ποτε
 ταῦτό λέγει ἐν τῷ· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ· καί· Ὑμεῖς
 ἐκ τούτου τοῦ κόσμου ἐστέ· ἢ ἕτερόν ἐστι τὸ εἶναι ἐκ τῆς γῆς
 παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. τὸ δ' ὅμοιον ζητήσεις
 καὶ ἐν τῷ· Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· καί· Ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ
 30 κόσμου τούτου. ἄξιον γὰρ ἰδεῖν τί τὸ ἐκ τῶν ἄνω εἶναι καὶ
 τί τὸ μὴ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι. ὅρα τοῖνυν εἰ μὴ ὁ
 τὴν ἀπὸ ὕλης γένεσιν καὶ σωματῶν ἀνειληφώς, τῷ καταλε-

λοιπέναί τὰ κρείττονα ἐκ τῆς γῆς ἔστιν· ὅστις ὅσον ἐστὶν 303
ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, ὑψηλότερόν τι μὴ δυνάμενος
βλέπειν ἢ λέγειν· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. ἄλλη
μέντοι γε ἢ ἐπίνοια ἢ ἐκ τῶν κάτω καὶ τῆς γῆς. κάτω γὰρ
ὥσπερ τόπῳ τινὶ νοεῖται οὕτως καὶ δόγμασι καὶ διανοίᾳ· 5
καὶ πᾶς γε ὁ τοιοῦτος δόγμασι καὶ διανοίᾳ χρώμενος, αἰτινά
ἐστὶν ἐκ τῶν κάτω, ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. ἀλλὰ καὶ ὁ δεικνύ-
μενος κόσμος, ὕλικὸς γενόμενος, διὰ τοὺς δεηθέντας τῆς
ἐνύλου ζωῆς τόπους μὲν ἔχει διαφόρους, οἷτινες πάντες ὡς
μὲν πρὸς τὰ αὔλα καὶ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ἀσώματα κάτω εἰσιν, 10
οὐ τοσοῦτον τόπῳ ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα συγκρίσει.
ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόποις κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἶεν
ἂν τινες τόποι οἱ κάτω, καὶ ἄλλοι ἄνω· τὰ μὲν γὰρ περίγεια
κάτω ἐστὶ, τὰ δὲ οὐράνια ἄνω, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν μὲν ἐκ τῶν
κάτω πάντως εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὸν δὲ ἐκ τοῦ 15
κόσμου τούτου μὴ πάντως εἶναι καὶ ἐκ τῶν κάτω. ὁ γὰρ
πολίτης τῶν σωμάτων ὅρα εἰ ἔστι μὲν πῶς ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου, οὐ μὴν ἐκ τῶν τοπικῶς κάτω. πλὴν καὶ αὐτὸς ὡς
πρὸς σύγκρισιν τῶν νοητῶν ἐκ τῶν κάτω· καὶ γὰρ πᾶς ὁ τῶν
βλεπομένων πολίτης καὶ παρερχομένων καὶ προσκαίρων ἐκ 20
τῶν κάτω ἐστὶ, καὶ ἐν συγκρίσει τόπων ἐκ τῶν ἀνωτάτω
τυγχάνη. ἔξεστι μέντοι γε τὸν ἐκ τῶν κάτω καὶ ἐκ τοῦ
κόσμου τούτου καὶ ἐκ τῆς γῆς μεταβαλεῖν, καὶ γενέσθαι ἐκ
τῶν ἄνω καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἄλλον ἐκ μὲν
τοῦ κόσμου τούτου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέ. φησὶ γοῦν τοῖς μα- 25
θηταῖς· Ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, καὶ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ
κόσμου, καὶ οὐκέτι ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου· εἴπερ γὰρ ἦλθεν ὁ
σωτὴρ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, ἦλθε τοὺς κάτω
καὶ πολιτογραφηθέντας ἐν τοῖς κάτω μεταστῆσαι ἐπὶ τὰ
ἄνω. καὶ γὰρ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς ὁ καταβὰς 30
αὐτός ἐστι, διὰ τοὺς ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ
ἀνέβη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ὁδοποιῶν τοῖς βουλο-

cf. Jo xv 19

cf. Lc xix 10

cf. Eph iv 9 f.

μένοις καὶ γνησίως αὐτῷ μαθητευομένοις τὴν φέρουσιν ὁδὸν
ἐπὶ τὰ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τὰ
ἔξω σωμάτων.

21. Εἰ δὲ καὶ ποθεῖς μαθεῖν ἀπὸ τῆς γραφῆς τίς ἔστιν
5 ὁ ἐκ τῶν κάτω καὶ τίς ἔστιν ὁ ἐκ τῶν ἄνω, ἄκουε· ἐπεὶ ὅπου cf. Mt vi 21
ὁ θησαυρὸς ἐκάστου ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ἐστίν· ἐάν τις θη- cf. Mt vi 19
σαυρίξῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς
ἐκ τῶν κάτω γίνεται, ἐὰν δέ τις θησαυρίζῃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
γεννᾶται ἄνωθεν, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· cf. Jo iii 3;
304 ἀλλὰ καὶ ἄλλος διελθὼν πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τέλει
εὐρίσκεται μακαριωτάτῳ. εἴη δ' ἂν καὶ τὰ ἐκατέρου ἔργα,
οἷον εἶπα, ὥστε εἰπεῖν ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ποιεῖν τὸν ἐκ cf. Gal v 19,
τῶν κάτω, τὸν δὲ καρπὸν τοῦ πνεύματος τὸν ἐκ τῶν ἄνω, καὶ 22
πάλιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον ἀγάπην τὸν ἐκ τοῦ
15 κόσμου τούτου· ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην cf. 1 Jo ii 15
τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὃς δὲ οὐκ
ἀγαπᾷ τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ λέγων· Ἐμοὶ Gal vi 14
μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου μου
Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ·
20 καὶ χωρῶν τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς cf. Mt xxii
καρδίας αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς 37;
διανοίας αὐτοῦ, τῷ μὴ θλίβεσθαι τὴν τοιαύτην ἀγάπην ὑπὸ Deut vi 5
τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἀμῆχανον
γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν
25 θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμῆχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ cf. 2 Co vi
σκοτός, ἢ Χριστὸν καὶ τὸν Βελίαρ, ἢ τὸ ναὸν εἶναι τοῦ θεοῦ 14 ff.
μετὰ τοῦ ναὸν τυγχάνειν εἰδῶλων. ὡς διαφορᾶς μέντοι γε
οὐσης τῶν κάτω πρὸς ἄλληλα, λέγεται ὑπερθετικῶς τό·
Ἐθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ· καὶ τό· Εἰς τὰ κατώτατα Ps lxxxvii
30 τῆς γῆς ὁ καταβὰς, οὗτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς· διόπερ (lxxxviii) 7
ἐνώπιον τοῦ χριστοῦ προπεσοῦνται μὲν πάντες οἱ κατα- cf. Eph iv 9 f.
βαίνοντες εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, εἰς ᾧδου, ἐπεὶ cf. Ps xxi
(xxii) 30

Ps vi 6 ἀληθὲς τό· Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ᾄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι; ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρει τὸ καταβαίνειν αὐτὸν εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, ἐπιτηρήσεις ὅτι ἐπὶ τῶν καταβαινόντων εἰς γῆν εἴρηται τὸ Προπεσοῦνται·
 cf. Phil ii 10 ὑποπιπτόντων γὰρ τῷ χριστῷ <καὶ> γόνυ καμπτόντων ἐν τῷ 5 ὀνόματι Ἰησοῦ, τινὲς μὲν πρότερον τινὲς δὲ ὕστερον προπεσοῦνται αὐτῷ. καὶ τάχα οἱ ἐπὶ γῆς προπεσοῦνται καὶ πρὸ ἐτέρων ὑποτάσσονται· χειρόνων γὰρ τὸ ὕστερον ὑποτάσσε-
 1 Co xv 26 σθαι, διὸ καὶ ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.

22. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰ ὥσπερ ἐστὶ τῶν κάτω 10 διαφορά διὰ τὸ λέγεσθαί τι κατωτάτω, οὕτως καὶ τῶν ἄνω διαφορά, μάλιστα ἐπεὶ κληρονομία ἐστὶ βασιλείας οὐρανῶν, πάντων κληρονομουμένων οὐρανῶν ὄντων ἄνω, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐχόντων τὸ εἶναι ἄνω. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νοητῆς καταβάσεως τῆς ψυχῆς διὰ τὴν κακίαν καὶ τὰ μοχθηρὰ 15 δόγματα καὶ νοητῆς ἀναβάσεως αὐτῆς ἐπιστήσας, οὐχ ἀπλῶς 305 εὐρήσεις διαφορὰν· ἐπιπλεῖον <δὲ> νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις·- ἅμα δὲ ὅρα εἰ μὴ μυστικώτερον καὶ οὐ τοπικῶς
 Eph iv 10 περὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς ἀκούσεις τό· Ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν ἡ γὰρ νοητὴ ἀνάβασις ἐκείνης τῆς ψυχῆς 20 ὑπερπεπήδηκε καὶ πάντας τοὺς οὐρανούς καὶ, ὥς ἔστιν εἰπεῖν, ἤδη ἔφθασε πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν. πλήν ἐστὶ τις καὶ ἕτερος παρὰ τὸν δεικνύμενον καὶ αἰσθητὸν κόσμον τὸν συνεστῶτα
 cf. 2 Co iv 18 ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡ οὐρανῶν καὶ γῆς κόσμος, ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ μὴ βλεπόμενα· καὶ ὅλον τοῦτο κόσμος ἄορατος, κόσμος οὐ 25 βλεπόμενος, καὶ νοητὸς κόσμος, οὗ τῇ θεᾷ καὶ τῷ κάλλει ἐνόησονται οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, προευντρεπιζόμενοι διὰ τοῦ ἐνορᾶν αὐτῷ ἐπὶ τὸ μετελθεῖν, ὥστ' ἂν καὶ αὐτὸν ὁρᾶν, ὥς ὁρᾶσθαι πέφυκεν ὁ θεὸς, τὸν θεόν. ζητήσεις δὲ εἰ κατὰ τι
 cf. Col i 15 τῶν σημαινομένων δύναται ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως 30
 cf. Eph iii 10 εἶναι κόσμος, καὶ μάλιστα καθ' ὃ σοφία ἐστὶν ἡ πολυποίκι-
 λος· τῷ γὰρ εἶναι παντὸς οὐτινοοῦν τοὺς λόγους, καθ' οὓς

γεγένηται πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν σοφίᾳ πεποιημένα, ὡς
 φησιν ὁ προφήτης· Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· ἐν αὐτῷ, εἴη Ps ciii (civ)
 ἂν καὶ αὐτὸς κόσμος, τοσούτῳ ποικιλώτερος τοῦ αἰσθητοῦ ²⁴
 κόσμου καὶ διαφέρων ὅσῳ διαφέρει γυμνὸς πάσης ὕλης τοῦ
 5 ὅλου κόσμου λόγος τοῦ ἐνύλου κόσμου, οὐκ ἀπὸ τῆς ὕλης
 ἀλλὰ ἀπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας τῶν
 κοσμοῦντων τὴν ὕλην κεκοσμημένου. καὶ ὅρα εἰ δύναται
 ὁ λέγων· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· ἡ ψυχὴ εἶναι Jo viii 23
 τοῦ Ἰησοῦ ἐμπολιτευομένη τῷ ὅλῳ κόσμῳ ἐκείνῳ καὶ πάντα
 10 αὐτὸν ἐμπεριερχομένη, καὶ χειραγωγοῦσα ἐπ' αὐτὸν τοὺς
 μαθητευομένους. οὐδὲν ἔχει ἐκεῖνος ὁ κόσμος κάτω, ὡς
 οὐδὲ οὗτος, ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἐξετάζοντι, ἄνω. πῶς γὰρ
 δύναται ἔχειν τι ὁ κόσμος οὗτος ἄνω, οὗ ἡ κτίσις καταβολὴ
 ἐστίν; οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ· Πρὸ καταβολῆς Jo xvii 24
 15 κόσμου· ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὄνομα
 τῶν ἁγίων τὸ τῆς καταβολῆς. καίτοι γε ἐδύναντο λέγειν
 πρὸ κτίσεως κόσμου, καὶ μὴ χρῆσασθαι τῷ τῆς καταβολῆς
 ὀνόματι. ὅλος οὖν ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν καταβολῇ
 306 ἐστίν· ἔξω δὲ καταβολῆς κόσμου παντὸς γίνονται οἱ τοῦ
 20 Ἰησοῦ γνήσιοι μαθηταί, οὓς ἐξελέξατο ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα cf. Jo xv 19
 μηκέτι ᾧσιν ἐκ τοῦ κόσμου, αἶροντες τὸν σταυρὸν ἑαυτῶν cf. Mc viii 34
 καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ.

23. (6) Εἶπον οὖν ἡμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς Jo viii 24
 ἁμαρτίαις ἡμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύχητε ὅτι ἐγὼ εἰμι,
 25 ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Πότε εἶπεν αὐτοῖς·
 Ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἢ ὅτε ἔφασκε· Ζητήσετέ Jo viii 21
 με, καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε; τί δὲ τὸ αἴτιον
 τοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν ἀνθρώπους, ἢ τὸ
 μὴ πιστεύειν ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν ὁ χριστός; αὐτὸς γάρ φησιν· cf. 1 Jo v 1
 30 Ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρ-
 τίαις ὑμῶν. εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός
 ἐστίν ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, δηλὸν ὅτι ὁ μὴ

ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ πεπίστευκε τῷ χριστῷ,
ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, καὶ λέγει
πιστεύειν τῷ χριστῷ, ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς οὐ πεπίστευκεν
cf. Jac ii 17 f. αὐτῷ· ἐὰν δὲ λέγεται μὲν πίστις, χωρὶς δὲ ἔργων τυγχάνη,
νεκρά ἐστιν ἡ τοιαύτη, ὡς ἐν τῇ φερομένῃ Ἰακώβου ἐπιστολῇ 5
ἀνέγνωμεν. τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ πιστεύων ἢ ὁ πεπονθὼς ἐκ
τοῦ διακεῖσθαι κατὰ τὸν λόγον καὶ συμπεφυκέναι αὐτῷ τὸ
μὴ ἐμπεσεῖσθαι ἄν, ὅσον μὲν ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥητοῖς, εἰς τὰ
cf. i Jo v 16 λεγόμενα πρὸς θάνατον εἶναι ἁμαρτήματα; ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ
i Jo v 1 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστὸς ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ 10
γεγέννηται· οὐχ ἁμαρτάνει καὶ πρὸς ὃ τι δηποτοῦν τῶν παρὰ
τὸν ὀρθὸν γινομένων λόγον· ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσεις τί ἐστὶν·
Jo viii 24 Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς
cf. Col i 15 ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἃ ἐστὶν ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἀνα-
λογιζόμενος. οἷον ὁ πιστεύων τί ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη οὐκ ἂν 15
ἀδικῆσαι, καὶ διὰ τὸ τεθεωρηκέναι ἥτις ἐστὶν ἡ σοφία,
πεπιστευκὼς εἰς τὴν σοφίαν οὐκ ἂν τι μωρὸν λέγοι ἢ
cf. Jo i 1 πρᾶττοι, ἐπεὶ ὁ πιστεύσας τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγῳ
ἐν τῷ κατανενοηκέναι αὐτὸν οὐδὲν ἀλόγως ποιῆσαι. πρὸς
Eph ii 14 τούτοις ὁ πιστεύων ὅτι Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, οὐκ ἂν 20
τι πολέμου καὶ στάσεως ἐνεργοίῃ. ἀλλὰ καὶ εἴπερ Χριστὸς
cf. i Co i 24 ἐστὶν οὐ μόνον θεοῦ σοφία, ἀλλὰ καὶ θεοῦ δύναμις, ὁ
πιστεύων αὐτῷ καθ' ὃ δύναμις ἐστὶν οὐκ ἂν εἴη περὶ τὰ καλὰ
ἀδύνατος. ἀναγκαίως δὲ ὑπονοοῦντες αὐτὸν ὑπομονὴν καὶ
Ps xxxviii (xxxix) 8 ἰσχὺν διὰ τό· Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ ὁ κύριος; 25
Ps cxvii (cxviii) 14 καὶ τό· Ἰσχύς μου· καὶ τό· Ὑπόστασις μου ὁ κύριος·
φήσομεν ὅτι εἰ ἐνδίδομεν πρὸς πόνους, οὐ πιστεύομεν αὐτῷ
καὶ καθ' ὃ ἐστὶν ὑπομονή, καὶ εἰ ἀσθενούμεν, οὐ πεπιστεύ- 307
καμεν αὐτῷ καθ' ὃ ἐστὶν ἰσχύς. ἐὰν δὲ ἀναλεγόμενος τὰς
λοιπὰς ἐπινοίας τοῦ χριστοῦ, οὐ χαλεπῶς ἐκ τῶν εἰρημένων 30
εὐρήσεις τίνα τρόπον ὁ μὴ πιστεύων τῷ χριστῷ ἀποθανεῖται
ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ· γινόμενος γὰρ ἐν τοῖς ἐναντίοις τῇ
ἐπινοίᾳ ὧν ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἐν αὐταῖς ἀποθνήσκει ταῖς
ἁμαρτίαις.

24. (7) Ἐλεγον οὖν αὐτῷ Σὺ τίς εἶ; Ἀκούουθον Jo viii 25
 ἦν τοὺς ἀκρωμένους μετὰ πολλῆς ἐξουσίας ἀπαγγελλομένων
 ὑπὸ τοῦ κυρίου πυνθάνεσθαι, τίς εἶη ὁ ταῦτα λέγων· ἐνέφαινε
 γὰρ τὸ εἶναι ἀνθρώπου μείζον καὶ θειότερα τις φύσις τυγ-
 5 χάνειν ὁ σωτὴρ φάσκων ὅτι Ἐὰν μὴ πιστεύητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, Jo viii 24
 ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. τὸ οὖν· Σὺ τίς εἶ; cf. Jo i 19 f.
 οἷον ἐαυτῶν ἢ ἀποκρίσιν, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός· ἢ·
 Ἐγὼ εἰμι ὁ προφήτης· ἢ· Ἐγὼ εἰμι Ἡλίας· ἢ τάχα· Ἐγὼ
 εἰμι ἄγγελος θεοῦ· οὐκ ἂν γὰρ μὴ ἔν τι τούτων ἢ καὶ
 10 παραπλήσιον αὐτοῖς τυγχάνων προεφέρετο γνησίους λόγους
 τηλικούτους.

9 ἦ] ἦν

ΤΟΜΟΣ Κ'.

1. Εἰκοστὸν ὑπαγορεύοντες εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐ-
 αγγέλιον τόμον, φιλοθεώτατε καὶ φιλομαθέστατε ἐν κυρίῳ
 Ἀμβρόσιε, εὐχόμεθα ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
 cf. Col i 19 εἰς ὃν εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, λαβεῖν
 νοήματα πλήρη καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ναστὰ καὶ μηδὲν ἔχοντα 5
 διάκενον, <ἵνα> τὸ εὐαγγέλιον κατὰ <τὰ> ἐξεταζόμενα ἡμῖν
 ἀποκαλυφθῇ, καὶ μήτε παραλείπόντων τι ἡμῶν τῶν δεόντων
 ἐξετάζεσθαι καὶ ὑπομνηματικοῖς γράμμασι πιστεῦεσθαι, μήτε
 ὥς οὐ χρὴ πλεοναζόντων, μήτε παρεκδεχομένων τὸν τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ νοῦν. θεὸς οὖν ἡμῖν πέμψαι αὐτὸν 10
 τὸν λόγον, ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα, ἵνα τοῦ βάθους αὐτοῦ,
 δωρουμένου τοῦ πατρὸς, θεαταὶ γενώμεθα.

Jo viii 37 2. Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με 308
 ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ἡμῖν. Δόξει
 μάχην περιέχειν τοῖς μὴ κατανοοῦσι τὰ σημαινόμενα ἀπὸ 15
 τῆς σπέρμα φωνῆς καὶ τῆς τέκνον τό· Οἶδα ὅτι σπέρμα
 Ἀβραάμ ἐστε· πρὸς τὸ εὐθέως ἐπενεχθισόμενον καὶ πρὸς
 Jo viii 39 τοὺς αὐτοὺς λεγόμενον· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα
 τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε. ἵν' οὖν ταῦτα θεωρηθῇ, ἴδωμεν πρῶ-
 τον σωματικῶς σπέρματος καὶ τέκνου διαφοράν. καὶ σαφές 20
 γέ ὅτι τὸ μὲν σπέρμα τινὸς ἔχει τοὺς λόγους τοῦ σπείροντος
 ἐν ἑαυτῷ, ἔτι ἡσυχάζοντας καὶ ἀποκειμένους· τὸ δὲ τέκνον,
 μεταβάλλοντος τοῦ σπέρματος καὶ ἐργασαμένου τὴν περικει-

μένην αὐτῷ ὕλην ἀπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν ἐπισυναγομένων
 τροφῶν, μορφωθὲν καὶ εἰς γένεσιν εὐτρεπισθὲν ὑφίσταται·
 καὶ εἴ τι μέρος ἐστὶ κυρίως τέκνον τινὸς, ὥς πρὸς τὰ σωμα-
 τικὰ, ἐκ σπέρματος ὑπέστη, εἰ δέ τί ἐστι σπέρμα, οὐ πάντως
 5 τέκνον γίνεται. τούτων δὲ ἡμῖν προδιαληφθέντων, εἰ μὲν
 σωματικῶς ἐχρῆν νοεῖν τό· Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· Jo viii 37
 ἔδοξεν ἂν πάντως ἀκολουθεῖν τὸ καὶ τέκνα εἶναι τοῦ Ἀβραάμ
 πρὸς οὓς ὁ λόγος, συγχωρουμένου ὅτι ἔτι σπέρμα ἐστὶ τὸ
 τέκνον, καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς διδομένου. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ
 10 ἡθους κρίνεται καὶ ἔργων τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, μήποτε
 ἀπὸ τινων σπερματικῶν λόγων, συγκαταβαλλομένων τισιν,
 ὡς οἶμαι, ψυχαῖς, δεῖ χαρακτηρίζειν τοὺς ὄντας σπέρμα τοῦ
 Ἀβραάμ. καὶ εἴπερ, ὡς κατὰ τὸ σωματικόν, οὐ πάντες
 ἄνθρωποι σπέρμα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ, οὕτω κατὰ τὰ νῦν
 15 ἀγοδιόμενα περὶ τοῦ τίνες εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον
 ὅτι οὐ πάντες ἄνθρωποι μετὰ πάντη σπερματικῶν λόγων,
 τῶν ἐγκατασπαρέντων αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, τῷ βίῳ τῶν
 ἀνθρώπων ἐπιδεδημήκασιν. τὴν δὲ τούτων αἰτίαν κατὰ
 μεγάλας κρίσεις καὶ δυσδιηγήτους, θεωρουμένας ὑπὸ τῶν
 20 εἰληφότων τὸν Χριστοῦ νοῦν, ἵνα ἴδωσι τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 χαρισθέντα αὐτοῖς, ὀλίγοις ἐστὶ δυνατόν καταλαβεῖν, τοῖς
 ἐπιμελέστερον τὰ πρὸ γενέσεως καὶ τὰ ἐν γενέσει περὶ
 ἐκάστου διειληφόσι· καὶ ἐπεὶ ταραῖαι ἂν τινα τὰ τοιαῦτα,
 309 συνθέντα μὲν ταῦτα μὴ ἀκριβοῦντα δὲ, κινδύνῳ παραβαλοῦ-
 25 μεν ἑαυτοὺς τῷ περὶ τῶν τοιούτων, ἔνθα τὸ λέγειν καὶ ἀνα-
 πύσσειν τὰ τοιαῦτά ἐστιν ἐπισφαλές, κἂν ἀληθεύεται· καὶ
 ἐπισφαλές διὰ τὸ δεῖν τὸν οἰκονόμον τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων cf. 1 Co iv 1
 καὶ τὸν καιρὸν ζητεῖν τῆς προσαγωγῆς τῶν τοιούτων δογ-
 μάτων, μὴ βλάπτοντα τὸν ἀκούοντα, καὶ τὸ μέτρον περιαιθεῖν
 30 τοῦ ἐλλείποντος ἢ πλεονάζοντος, κἂν ὁ καιρὸς τηρήται,
 παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον γινομένου, καὶ ἐπιμελέστερον ἐξετάζειν

10 ἡθους] corr.

17 post τῶν 1^ο] ins. αὐτῶν

22 πρὸ] προπρὸ

29 βλάπτοντ

Lc xii 42

πότερον σύνδουλοί εἰσιν οἷς παραδίδονται τὰ τοιαῦτα, ἢ δούλοι ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν κύριον τῶν κυριευόντων. ὅτι δὲ δεῖ πάντα ταῦτα ἐξετάζειν τὸν οἰκονόμον τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ παρίστησιν ἡ φάσκουσα λέξις· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετίας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τοῖς συνδούλοις ἑαυτοῦ; οὐ πάντες οὖν εἰσιν ἄνθρωποι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι τοὺς λόγους συγκατεσπαρμένους αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, δυναμένους, εἰ γεωργηθείεν, ποιῆσαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ.

10

3. Καὶ ζητήσαι τις ἂν πρὸς ταῦτα φάσκων ὅτι δύναται μὲν ψεκτὸς εἶναι ὁ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, εἰ μὴ καὶ τέκνον αὐτοῦ γένοιτο· πῶς δ' ἂν εὐλόγως μεμφθείη μὴ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ὁ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τὸ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ ἔρχεται τὸ γενέσθαι 15 τέκνα τῷ Ἀβραάμ; ἐροῦμεν δὲ πρὸς ταῦτα ὥσπερ εἰ ἐπιβάθρῃ χρησάμενοι τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τὰ ἔχνη τῆς κατὰ τὸν τόπον ἀληθείας ζητοῦντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅτι εἰ μὲν μὴ ὧν τις τέκνον τοῦ Ἀβραάμ οὐδενὸς δικαίου σπέρμα ἦν, καὶ ἀνέγκλητος ἐτύγχανε τῶν ἁμαρτωλῶν τις, μηδεμίαν 20 ἔχων ἀπὸ σπερμάτων ἀφορμὴν τοῦ καλοῦ· νυνὶ δὲ ὥσπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁ μὲν τίς ἐστι πλειόνων δικαίων σπέρμα, ἕτερος δὲ ὀλιγωτέρων, ὡς δῆλον ἔσται ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεχθησομένων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἀναγωγῆς τὸ ἀνάλογον ἔσται λέγειν. Ἀβραάμ εἰκοστὸς γεγέννηται ἀπὸ 25 τοῦ πρωτοπλάστου· δέκα γὰρ γενεαὶ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ Νῶε, 310 καὶ δέκα ἀπὸ Νῶε ἐπὶ Ἀβραάμ· καὶ τοῦ Ἀβραάμ γεγόνασιν ἀδελφοὶ Ναχὼρ καὶ Ἀρράμ· οἱ γὰρ τρεῖς ἦσαν υἱοὶ Θάρα. Ναχὼρ μὲν οὖν καὶ Ἀρράμ οὐκ ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀβραάμ σπέρμα ἦν τοῦ Ἀβραάμ. ἦσαν 30 δὲ σπέρμα οἱ τρεῖς δικαίων μὲν, ὡς, ζητουμένων ἐτι τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἐν τίσιν ἀριθμητέον αὐτὸν, τοῦ Σὴθ, ὃν ἐξάνεστησεν ὁ θεὸς ἀντὶ τοῦ Ἀβελ· καὶ τοῦ Ἐνῶς, ὃς ἠλίπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ· καὶ τοῦ Ἐνῶχ, ὃς

cf. Ge xi 26

cf. Ge v 25

Ge iv 26

εὐηρέστησε τῷ θεῷ, μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα, Ge v 22
 ἔτη διακόσια· καὶ τοῦ Νῶε, περὶ οὗ εἴρηται ὅτι Ἄνθρωπος Ge vi 9
 δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε
 Νῶε· καὶ τοῦ Σήμ, οὗ κύριος ὁ θεὸς πρώτου φαίνεται ἐν τῇ
 5 γενέσει κεχρηματικέναι θεὸς, ὅπερ σαφές ἐστίν ἐκ τοῦ·
 Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Σήμ. τῶν δὲ λοιπῶν παρὰ Ge ix 26
 τούτους οὗτοι ἦσαν οἱ τρεῖς τοῦ Θάρα υἱοὶ σπέρμα. ὅπερ
 οὖν εἶπομεν περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ, τοῦτο
 νοητέον περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Σήμ καὶ Νῶε καὶ τῶν
 10 ἀνωτέρω δικαίων, ὧν τὰς ιδιότητας σπερματικῶς δοκοῦσι
 κοινῇ ἀνελιφέναι εἰς γένεσιν ἐρχόμενοι Ἀβραάμ καὶ Ναχὼρ
 καὶ Ἀρράμ· ἀλλ' ὁ μὲν Ἀβραάμ γεγεωργηκέναι οὓς εἶχεν
 ἐν ἑαυτῷ σπερματικούς λόγους πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ δι-
 καίων, καὶ τούτοις προστέθεικεν ἁγίαν ἰδίαν ποιότητα, τὴν
 15 κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σπέρμα, οὗ ἐδύναντο μετέχειν οἱ μετ'
 αὐτὸν καλούμενοι σπέρμα Ἀβραάμ· ὁ δὲ Ἀρράμ ἐπὶ
 ἐλάχιστον ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν πεποιῆσθαι καὶ τῶν πατρικῶν
 ἐν ἑαυτῷ σπερμάτων, ὅθεν δεδύνηται προβαλεῖν πνέοντα κἂν
 ἐπὶ ποσὸν τῆς σωτηρίας τὸν Λῶθ· ὁ δὲ Ναχὼρ ἀμφοτέρων
 311 τῶν ἀδελφῶν ἐλάττων γεγονέναι. ἔξεστι τοίνυν μὴ ὄντα
 σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, τῷ πάντως διὰ τὴν κατὰ τὸν κατα-
 κλυσμὸν ἱστορίαν ἀπὸ Νῶε τοῦ ἐξῆς γεγονέναι, εἶναι σπέρμα
 Νῶε· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σπέρμα Ἐνῶχ, πάντως δὲ καὶ σπέρμα
 Ἐνὼς καὶ Σήθ· ἄδηλον δ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν πολλῶν κατωτέρω
 25 τοῦ Νῶε, τίς σπέρμα τοῦ Σήμ καὶ τίς τοῦ Χάμ καὶ τίς
 τοῦ Ἰάφεθ καὶ τῶν ἔτι κατωτέρω· πλὴν οὐκ ἔστι τις
 μηδαμῶς μετέχων σπέρματος δικαίων. ἐφίστημι δὲ μήποτε
 δυνατὸν ἔχοντα τὰς ἀφορμὰς ἃς εἶχεν ὁ Ἀβραάμ ἐκ τῶν
 προτέρων σπερμάτων γενέσθαι τὸν μὴ ὄντα σπέρμα τοῦ
 30 Ἀβραάμ τοιοῦτον, ὥστε αὐτὸν οὐκ ὄντα ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ
 ἐξομοιωθῆναι τῷ Ἀβραάμ. ὥς γὰρ Ἀβραάμ, οὐκ ἐκ
 σπέρματος Ἀβραάμ τυγχάνων ἀλλὰ τῶν προειρημένων,

γέγονεν Ἀβραάμ, οὕτω δυνατόν τινα τὰ κρείττονα τῶν ἐν αὐτῷ συγκατασπαρέντων γεωργήσαντα γενέσθαι ἄλλον Ἀβραάμ, οὐ πάντως ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἱκανὸν σπείρειν ὥς Ἀβραάμ.

4. Ὅλων δὲ τούτων ἀκούωμεν ἀναφέροντες τὰ λεγόμενα οὐκ ἐπὶ σώματα καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπὶ τινα νοητὰ καὶ λόγους πλείονας ἢ ἐλάττονας, ὧν μετέχουσι διαφόρως οἱ κατιόντες εἰς γένεσιν ἢ εἰσιόντες, καὶ τάχα δέ πως καὶ ἀνιόντες. ἐπιστήσεις δὲ εἰ δύναται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα σπέρματα ἤδη καὶ τῶν εἰς ἑαυτοὺς λαμβανόντων αὐτὰ ἴδια ὀνομαζόμενα ἀναφέρεσθαι τό· Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· εἴ τις γὰρ δύναται, τὴν μετὰ κλαυθμοῦ πορείαν τινῶν ψυχῶν εἰς γένεσιν ἐρχομένων κατανοησάτω, φερουσῶν τὰ σπέρματα ἥτοι πλειόνων δικαίων ἢ ὀλιγοτέρων καὶ ἀδίκων ὁμοίως. καὶ 15 ἐννοεῖτω θεωρῶν ὥσπερ εἰ γεωργοὺς ἀγωνιῶντας περὶ ὧν ἔχουσι σπερμάτων, πῶς τὰδε μὲν γεωργήσωσι, λέγω δὲ τὰ διαφέροντα, τὰδε δὲ μὴ σπείρωσιν, εἶγε ἔρχονται καὶ μετὰ χειρόνων σπερμάτων. ποῖον γὰρ εἰκὸς κλαυθμὸν κλαίειν τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ λόγος· Πορευόμενοι 20 ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν; καὶ ἐλπὶς γε ἀγαθὴ ἐστὶν ἐν τοῖς πορευομένοις καὶ κλαίοуси, αἶρουσι τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οὗτοι γὰρ ὡς ἐπίπαν ἐρχόμενοι ἡξουσιν ἐν ἀγαλλιᾷσει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. τάχα δὲ ἕτεροι ἦλθον περὶ ὧν εἶποις ἄν· πορευόμενοι 25 ἐπορεύοντο καὶ ἐγέλων, αἶροντες τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οἷς ἀκολουθήσει τό· ἐρχόμενοι δὲ ἡξουσιν ἐν κλαυθμῷ, αἶροντες 312 τὰ δράγματα ἑαυτῶν· περὶ ὧν εἶποις ἄν· Ἐγενήθησαν ὥσεί χόρτος δωμάτων, ὅς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη· οὐδ' οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ 30 ὁ τὰ δράγματα συλλέγων. καὶ οὐκ εἶπαν οἱ παράγοντες Εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς. καὶ ὅρα εἰ δύναται κατὰ τοῦτο

Ps cxxv
(cxxvi) 6

Ps cxxviii
(cxxix) 6 ff.

βαθύτερον καὶ μυστικώτερον λέγεσθαι ἀπὸ τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν τό· Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται· καὶ τό· Lc vi 21
 Οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε. ὅσῳ Lc vi 25
 μέντοι γε μεταγενεστέρων τίς ἐστι δικαίων σπέρμα, τοσοῦτῳ
 5 πλείονας φέρει δικαιοσύνης λόγους, ὡς διὰ τοῦτο μὲν γε-
 γράφθαι τό· Σπέρμα Ἀβραὰμ δούλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ Ps civ (cv) 6
 ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο δέ πως εἶναι καὶ τὸ περὶ τοῦ
 Ἰωάννου εἰρημένον· Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου Lc vii 28
 τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστιν. ἐν τούτοις δὲ γενόμενος τοῖς
 10 τόποις πρόσχες εἰ μὴ λόγον ἔχει τὸ ἀφανίζεσθαι τινα τῶν
 σπερμάτων ὑπὸ θεοῦ, ἵνα μὴ πλείονα τὰ κακὰ ἢ ἐπὶ τῆς
 γῆς, σπειρομένων τῶν μὴ ἐχόντων ἀφορμὰς ἀπὸ κρειττόνων
 πρὸς τὸ γεωργῆσαι τὰ ἀπὸ διαφερόντων σπερμάτων· διὰ
 τοῦτο γὰρ κατακλυσμὸς γίνεται, ἵνα ἐξαφανισθῇ τὸ τοῦ
 15 Κάϊν σπέρμα, οὐκ ἂν δυνηθέντων τῶν ἀπ' αὐτοῦ γενομένων
 ἔχειν τί γεωργήσωσιν, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μόνα. ὅτι
 δὲ ὁ κατακλυσμὸς ὑπὲρ τοῦ ἐξαφανισθῆναι τὸ σπέρμα τοῦ
 Κάϊν γεγένηται, παρίστησιν ἡ ἐπιγεγραμμένη τοῦ Σολο-
 μῶντος σοφία διὰ τούτων· Ἀποστὰς δὲ ἀπ' αὐτῆς ἄδικος ἐν Sap Sol x 3f.
 20 ὀργῇ αὐτοῦ, δηλὸν δ' ὅτι τῆς σοφίας, ἀδελφοκτόνοις συνα-
 πώλετο θυμοῖς· δι' ὃν κατακλυζομένην γῆν πάλιν ἔσωσε
 σοφία, δι' εὐτελοῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα. τὸ
 αὐτὸ δέ μοι δοκεῖ παριστάνειν καὶ ὁ Σοδόμων ἐξαφανισμὸς
 καὶ τῆς γῆς αὐτῶν, ὧν ἔτι μαρτύριον τῆς πονηρίας καπνίζο- Sap Sol x 7
 25 μένη καθέστηκεν χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφοροῦντα
 φυτὰ. καὶ ἀγαθοῦ γε θεοῦ ἔργον ἦν Σοδόμων ἐξαφανίσαι
 τὴν γῆν καὶ πᾶν ὅπερ ὑπελείπετο νοτίδος ξηράναι ἀπ' αὐτῆς,
 ἵνα μηκέτι γένηται ἄμπελος Σοδόμων, μήτε κληματὶς Γο- cf. Deu xxxii
 μόρρας, μηδὲ σταφυλὴ χολῆς, μηδὲ βότρυς πικρίας, μηδὲ 32 f.
 30 οἶνος, θυμὸς δρακόντων καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος. τὸ δ'
 ὁμοιον ἐρεῖς καὶ περὶ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν εἴρηται·
 Ἀπέκτεινεν ἐν χαλᾷ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκα- Ps lxxvii
(lxxviii) 47

μίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχνη· ἀγαθοῦ γὰρ θεοῦ ἀποκτείνειν ἀμπέλους Αἰγυπτίων καὶ συκαμίνους τῶν ἀσεβῶν. ταῦτα προκείμενα τῇ ἐξετάσει τοῦ περὶ σπερμάτων λόγου Ἀβραὰμ ἢ τινος τῶν δικαίων ἡμῖν εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ φανῆναι πῶς 313 καὶ τίνα τρόπον εἴρηται τοῖς αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τό· 5

Jo viii 37, 39 Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραὰμ ἐστε· καὶ τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. περὶ μέντοι γε τέκνων Ἀβραὰμ τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιούντων, θεοῦ διδόντος, εὐκαιρότερον ἐροῦμεν, φθάσαντες ἐπὶ τὴν βάσανον ἐκείνης τῆς λέξεως. 10

5. Ἐξεστι τοίνυν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ τυγχάνοντα γενέσθαι αὐτοῦ δι' ἐπιμελείας καὶ τέκνον. δυνατόν δὲ καὶ ἐξ ἀμελείας καὶ ἀγεωργησίας ἀπολέσαι καὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ σπέρμα. οὗτοι μέντοι γε ἔτι ἐλπιδῶν ἦσαν πρὸς οὓς ὁ λόγος, εἰδότος τοῦ Ἰησοῦ ὅτι σπέρμα ἔτι ἦσαν τοῦ Ἀβραὰμ 15 καὶ θεωρῶντος ὅτι οὐδέπω ἀπολωλέκεισαν τρὶ δύνασθαι γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ· ὥς γὰρ δυνατοῦ ὄντος τοῦ αὐτοῦ γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ πρὸς τῷ εἶναι αὐτοῦ σπέρμα, φησὶν αὐτοῖς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. ὥς δὲ εἰσὶ τινες σπέρμα τοῦ 20 Ἀβραὰμ, οὕτως ἄλλοι, ὥς ὁ Δανιὴλ φησι· Σπέρμα Χαναὰν καὶ οὐκ Ἰούδα· καὶ ἄλλοι, ὥς ἡ σοφία <φησὶν> Σπέρμα κατηραμένον ἀπ' ἀρχῆς. καὶ εἰς ταῦτα δὲ φήσομεν ὅτι ὥσπερ κατὰ τὰ σωματικὰ ἀπὸ πολλῶν σπερμάτων προ- κύπτει μᾶλλον ἐνεργῆσαι δυνήθην ἔσθ' ὅτε ἐν τῶν σπερμά- 25 των, οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν σπερμάτων. ὁ δὲ λέγω ἔσται σαφὲς ἐκ τῶν λεχθησομένων· ἐπεὶ γὰρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ προγονικούς τε καὶ συγγενικούς λόγους ὁ σπείρων, ὅτε μὲν κρατεῖ ὁ αὐτοῦ λόγος, καὶ ἀποτίκτεται τὸ γεννώμενον τῷ σπείραντι ὅμοιον, ὅτε δὲ ὁ λόγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ θείου τοῦ σπείραντος, ἐνίοτε καὶ πάππου τοῦ σπείραντος· παρ'

Jo viii 39

Hist Susann
56
Sap Sol xii
11

ὃ γίνονται οἱ ἀποτικτόμενοι ὅμοιοι τοῖσδε, ἢ τοῖσδε. ἔστι
 δὲ ἰδεῖν ἐπικρατοῦντα καὶ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ
 πατρὸς τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἢ τοῦ πάππου
 αὐτῆς, κατὰ τοὺς ἐν ταῖς μίξεσι βρασμους, ἅμα πάντων
 5 σσειομένων ἕως ἐπικρατήσῃ τις τῶν σπερματικῶν λόγων.
 ταῦτα δὴ μεταγέσθω ἐπὶ τὴν πεπληρωμένην ψυχὴν νοητῶν
 σπερμάτων, ἐληλυθότων ἀπὸ τινων ὀνομαζομένων πατέρων
 αὐτῆς, καὶ παρὰ τὸ πολυκίνητον ἢ εὐκίνητον τοῦ ἡγεμονικοῦ
 καὶ τὴν ἐπὶ τοιάσδε φαντασίας ἐπίστασιν προκυπτέτωσαν
 10 οἰονεῖ σπερματικοὶ τινες τῶν πατέρων λόγοι· ὧν γεωργου-
 314 μένων ἔσται τις τέκνον ὃδε μὲν τοῦ Ἀβραάμ, δηλὸν δ' ὅτι
 αὐτὸς ὦν καὶ τοῦ Νῶε, ἄλλος δὲ τοῦ Νῶε, οὐχ ὥστε δὲ εἶναι
 καὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἄλλος τοῦ Χαναάν, καὶ ἄλλος τινὸς
 τῶν δικαίων ἢ τῶν ἀδίκων. πλὴν οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν
 15 αὐτῶν ἐληλύθαμεν πάντες σπερμάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλήλυθέ τις
 κενὸς σωτηρίων καὶ ἀγίων σπερμάτων· εἰ μὴ ἄρα δυσωπήσαι
 τις ἡμᾶς, καὶ εἰς τοῦτο ἅμα παρατιθέμενος τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 βοήθειαν, οὐκ ἀπογινώσκουσιν καὶ τοὺς κακίστους καὶ χωρὶς
 ἀρίστων σπερμάτων εἰσεληλυθότας εἰς τὸν βίον, καὶ δυσω-
 20 πῆσαι ἀπὸ τοῦ· Δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων Mt iii 9
 ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. τὰ δὲ εἰρημένα πάντα περὶ
 σπέρματος Ἀβραάμ καὶ τῶν ἀνάλογον τούτῳ ἐχόντων
 εὐλόγως ἂν παραδεξαίμεθα, εἴπερ παραδεξόμεθα οὐ κατὰ
 τὸ σωματικὸν εἰρῆσθαι τό· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ Mt xv 24
 25 πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· καὶ τό· Οὐδὲ ἐν τῷ Lc vii 9
 Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον· καὶ ὅσα τούτοις εἴρηται
 παραπλησίως.

6. Ἐοίκασιν δὲ οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος μὴ χωρεῖν τὸν
 λόγον, οὐ δυνάμενον εἰς αὐτοὺς δι' ὑπερβολὴν μεγέθους
 30 ἰδίου τοῦ ὑπὲρ αὐτοὺς χωρεῖν, ἐπέπερ ἔτι ἦσαν σπέρμα τοῦ
 Ἀβραάμ μόνον. εἰ δὲ πρὸς τῷ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ
 ἐγεώργησαν καὶ εἰς μέγεθος καὶ αὔξην τὸ σπέρμα τοῦ

Ἄβραάμ ἐπεδεδώκει, ἐν τῷ μεγέθει καὶ τῇ αὔξῃ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἄβραάμ κεχωρήκει ἂν ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος. καὶ μέχρι γε τοῦ δεῦρο φήσεις ὅτι ὁ λόγος οὐ χωρεῖ ἐν τοῖς μὴ προκόψασιν ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ, μηδὲ ἐλληλυθόσιν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ τέκνα. οὗτοι δὲ καὶ 5 ἀποκτεῖναι θέλουσι τὸν λόγον καὶ ὥσπερ εἰς συντριῦσαι αὐτὸν, τὸ μέγεθος μὴ χωροῦντες αὐτοῦ. καὶ αἰεὶ γε ἔστι θεωρεῖν τοὺς μὴ χωροῦντας τὸν λόγον, διὰ τὸ βραχυτέρα αὐτοὺς εἶναι σκεύη, θέλοντας ἀποκτεῖναι τὴν ἐνότητα τοῦ μεγέθους τοῦ λόγου, ὡς δυναμένους χωρῆσαι μετὰ τὴν ἀναίρεσιν 10 αὐτοῦ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ καὶ μέλη αὐτοῦ. οἷς ἐὰν ἐγγένηται οὕτως ὁ λόγος ὥσπερ εἰ ἀνελοῦσιν αὐτὸν φήσει τό

Ps xxi (xxii)
15

Διεσκορπίσθησαν πάντα τὰ ὁστᾶ μου. εἴπερ οὖν τις ἡμῶν ἔστι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ, καὶ ἔτι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ χωρεῖ ἐν αὐτῷ, μὴ ζητεῖται ἀποκτεῖναι τὸν λόγον, ἀλλὰ μεταβαλὼν 15 ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέκνον τοῦ Ἄβραάμ, δυνήσεται χωρῆσαι ὃν τέως οὐκ ἐχώρει λόγον θεοῦ.

Jo viii 38

7. Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· καὶ ὑμεῖς 315 οἷον ἃ ἠκοῦσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε. Ὡσπερ 20 ἀνθρώπους ἂν τινὰς εἴπομεν ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπτας γεγονέναι τοῦ λόγου, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς φησι· Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπῆρέται γενόμενοι τοῦ λόγου· οὕτω τὸν σωτῆρα αὐτόπτην λέξομεν εἶναι τῶν παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ κατὰ τοῦτο εἰρηῆσθαι τό· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα 25 εἰ μὴ ὁ υἱός· οὐκ ἐτι αὐτοπτῶν ὄντων οἷς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. δηλοὶ δὲ τὸ αὐτόπτην τῶν ἐν τῷ πατρὶ τυγχάνειν τὸν σωτῆρα σαφῶς ἢ προκειμένη λέξις ἐν τῷ· Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ. ζητήσῃς δ' ἂν εἰ ἔσται ποτὲ 30 ὅτε οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ ὀψονται τὰ παρὰ τῷ πατρὶ, οὐκ ἐτι διὰ 30 μεσίτου καὶ ὑπηρέτου βλέποντες αὐτά· ὅτε μὲν ὁ ἐωρακὺς

Mt xi 27;
cf. Lc x 22

τὸν υἱὸν ἐώρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν, ἐν νύφ̃ τις cf. Jo xiv 9;
xii 44
 ὁρᾷ τὸν πατέρα· ὅτε δὲ ὡς ὁ υἱὸς ὁρᾷ τὸν πατέρα καὶ τὰ
 παρὰ τῷ πατρὶ ὄψεται τις, οἷονεὶ ὁμοίως τῷ νύφ̃ αὐτόπτης
 ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τοῦ πατρὸς, οὐκέτι ἀπὸ τῆς
 5 εἰκόνης ἐννοῶν τὰ περὶ τούτου οὐ ἡ εἰκὼν ἐστι. καὶ νομίζω
 γε τοῦτο εἶναι τὸ τέλος, ὅταν παραδίδωσι τὴν βασιλείαν ὁ cf. 1 Co xv
24, 28
 υἱὸς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ὅτε γίνεται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν
 πᾶσιν. ὁ μὲν οὖν σωτὴρ ἐωρακῶς παρὰ τῷ πατρὶ λαλεῖ, οἱ
 δὲ πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι οὐχ ἐωράκασιν μὲν παρὰ τῷ cf. Jo viii 31
 10 πατρὶ, ἤκουσαν δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς, ἵνα ποιῶσιν ἃ ἤκουσαν·
 διόπερ φησὶν αὐτοῖς ὁ κύριος· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε Jo viii 38
 παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε. ζητήσαι δ' ἂν τις πότε ἤκουσαν
 παρὰ τοῦ πατρὸς οἱ πεπιστευκότες τῷ κυρίῳ Ἰουδαῖοι· καὶ
 πρὸς τοῦτο ὁ μὲν τις φήσκει, ἀπλούστερον ἀκούσας τοῦ· Ἄ
 15 ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· ὅτι ἤκουσαν παρὰ τοῦ
 πατρὸς τῷ τὸν πατέρα κεχρηματικέναι διὰ Μωσέως καὶ τῶν
 προφητῶν τὰ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἀναγεγραμμένα ποιη-
 τέα· ὅστις τῷ ῥήτῳ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους χρώμενος, σαφῶς
 παρίστησιν ὅτι οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ τὸν νόμον καὶ τοὺς
 20 προφήτας δεδωκότος θεοῦ ὁ Χριστοῦ πατήρ. ἕτερος δὲ
 συγχρώμενος καὶ τῷ· Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ Jo vi 45 f.
 μαθὼν ἔρχεται πρὸς με· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα ἐώρακέ τις
 εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τῷ πατρὶ, οὗτος ἐώρακε τὸν πατέρα·
 316 ἐρεῖ ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐνσωματουμένων ψυχῶν πρὶν εἰς
 25 γένεσιν ἐλθεῖν μεμαθητευμέναι παρὰ τῷ πατρὶ καὶ ἀκούσασαι
 αὐτοῦ, αἰτίνες καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν σωτὴρα, ἐξ ὧν ἦσαν
 καὶ οἱ νῦν ἐξεταζόμενοι πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι, πρὸς cf. Jo viii 31
 οὓς ἔλεγεν· Ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.
 καὶ ἐρεῖ ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ καὶ καλούμενοι σπέρμα Ἀβραάμ.
 30 καὶ τούτῳ δ' ἂν τις ἀντιλέγοι φάσκων ὅτι τὸ μὲν Πᾶς ὁ
 ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς ἐμέ·
 ἐμφαίνει πάντως ἔρχεσθαι πρὸς τὸν σωτὴρα τὸν ἀκούσαντα

1 ἐώρακε 8, 9, 10, 13, 15, 28 παρὰ] περὶ

14, 15 ἃ ἠκούσατε] ἀκούσατε

- Jo viii 38 παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μεμαθηκότα παρ' αὐτοῦ· τὸ δέ· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· ἀπαγγελλόμενον πρὸς τοὺς ζητοῦντας ἀποκτείνειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ Ἰουδαίους, οἷς καὶ ὡς μηδέπω οὔσι τέκνοις τοῦ Ἀβραάμ λέγεται τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ 5 Ἀβραάμ ποιεῖτε· παρίστησι τὸ μηδέπω τούτους καρποὺς ἔχειν τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς τὸν σωτῆρα· πρὸς δὲ τὸν οὕτως ἀντιλέγοντα ἀπαντήσεταιί τις, μὴ ταῦτόν εἶναι φάσκων τό·
- Jo viii 39 Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν· τῷ· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ ἀκούσαι 10 παρὰ τοῦ πατρὸς μαθὼν πάντως ἔρχεται πρὸς τὸν σωτῆρα· οἱ δὲ ἀκούσαντες μὲν μὴ πάντως δὲ καὶ μεμαθηκότες οὐδέπω τέκνα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ.
- Jo vi 45

8. Πυνθανοίμεθα δ' ἂν τῶν τὰς φύσεις εἰσαγόντων καὶ εἰς τί· Ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν· ἀποδι- 15 δόντων κατὰ Ἡρακλέωνα ὅτι διὰ τοῦτο οὐ χωρεῖ ὅτι ἀνεπιτήδαιοι ἦτοι κατ' οὐσίαν ἢ κατὰ γνώμην, πῶς οἱ ἀνεπιτήδαιοι κατ' οὐσίαν ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς; ἀλλὰ καὶ πότερόν ποτε πρόβατα οὗτοι ἦσαν τοῦ χριστοῦ, ἢ ἀλλότριοι ὑπῆρχον αὐτοῦ; εἰ δὲ ἦσαν ἀλλότριοι, πῶς ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς, 20 σαφῶς, ὡς οἴονται, λεγομένου πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους ὅτι
- Jo x 26 Διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν; εἰ μὴ ἄρα θλιβόμενοι ἐτέρῳ ἀτόπῳ ἑαυτοὺς περιβάλλουσι λέγοντες παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἀκηκοέναι τοὺς ἀλλοτρίους, μὴ ἀκούειν δὲ τοὺς αὐτοὺς τούτους παρὰ τοῦ 25 σωτῆρος. εἰ δ' οἰκείοι τοῦ σωτῆρος ἦσαν καὶ τῆς μακαρίας φύσεως, πῶς ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτείνειν; καὶ πῶς ὁ τοῦ σωτῆρος λόγος οὐκ ἐχώρει ἐν αὐτοῖς;

- Jo viii 39 9. Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ Ὁ πατὴρ ἡμῶν 317 Ἀβραάμ ἐστὶ. Δόξαιεν ἂν τὴν ἀπόκρισιν οὗτοι πεποιῆσθαι 30 πολὺν ταπεινότερον ἐκδεξάμενοι περὶ τοῦ τίς αὐτῶν ἦν ὁ πατὴρ ἢ ὡς ὁ κύριος ἔλεγεν. ὁ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ἀναφέρων

ἐπὶ τὸν θεὸν ἔφασκε τό· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ Jo viii 38
τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· οἱ δὲ ταπεινότερον τὸν τοῦ ἔθνους παρο-
μολογοῦσιν ἑαυτῶν πατέρα λέγοντες· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Jo viii 39
Ἀβραάμ ἐστι. βοηθῶν δ' ἂν τις αὐτοῖς ὡς καλῶς ἀποκρι-
5 ναμένοις φήσει ὅτι ὡς μέτριοι καὶ μὴ διδόντες ἑαυτοῖς
εἶναι υἱοῖς θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· Ἄ ἠκούσατε παρὰ
τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· καὶ ἀναφέροντος ἐπὶ τὸν θεόν, φασίν·
Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι. δῆλον δὲ ὅτι καὶ τοῦτο
εὐθύνει ὁ σωτὴρ ὡς ψευδῶς εἰρημένον διὰ τοῦ· Εἰ τέκνα τοῦ
10 Ἀβραάμ ἐστέ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε. οὐκ ἀτόπως
δὲ καὶ πρὸς ταῦτα ζητῆσαι τις ἂν πῶς κατὰ τὸν σωτήρᾶ
ἐστι, μὴ συγκατατιθέμενον εἶναι αὐτοὺς τέκνα τοῦ Ἀβραάμ,
τὸ λέγειν αὐτοῖς· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς
ποιεῖτε· ἀναφερομένου τοῦ· Παρὰ τοῦ πατρός· ἐπὶ τὸν θεόν.
15 ὁ γὰρ μὴ ὢν τέκνον τοῦ Ἀβραάμ τῶν μετὰ τὸν Ἀβραάμ,
ψεκτὸς ὡς οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἐστὶ
τέκνον τοῦ θεοῦ. ὅρα δὲ εἰ καὶ πρὸς τοῦτο δυνάμεθα λέγειν
ὅτι οὐκ εἴρηται· καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς
ὑμῶν· ἢ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· ἀλλά· παρὰ τοῦ πατρός·
20 ὅστις κἂν ἦ πατὴρ, οὐ πάντως καὶ τῶν μὴ τέκνων τοῦ
Ἀβραάμ ἐστὶ πατὴρ, καὶ μὴ μεμορφωμένων ἀπὸ σπέρματος
Ἀβραάμ ἐπὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ἀδιορίστως εἰρημένον
τό· Ἄ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρός· δύναται λαμβάνεσθαι
ἀντὶ τοῦ· ἀπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ τοῦτο ἔσται σαφὲς ἐκ
25 τοῦ· Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· ἴσον δυνάμενον Jo viii 38
τῷ παρὰ τῷ πατρὶ μου. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ διδασκόμεθα
τίνων ἐστὶν ὁ θεὸς πατὴρ, δι' ὧν λέγει ὁ σωτὴρ· Εἰ ὁ Jo viii 42
θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν ἡγαπάτε ἂν ἐμέ. σαφὲς δὲ ὅτι οἱ
ζητοῦντες ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν οὐκ ἡγάπων αὐτόν· μὴ ἀγα-
30 πῶντες δὲ αὐτόν οὐκ ἂν ἐχρημάτιζον οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ·
ὥστε δῆλον ὅτι τό· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ

1, 14, 18, 19 (bis), 23, 25, 31 παρὰ] περι
15 ante τῶν] ins. ἀνοῦν 16 ἐστὶ] ἔστε
ταῦτα

11 post ἂν] ins. ὅτι
27 post ὧν] ins. καὶ

τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· οὐκ ἴσον δύναται τῷ· παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

- Jo viii 39 10. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ 318
 ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε. Οἱ ἐν τι ἐπιλεξάμενοι
 τῶν τοῦ Ἀβραάμ ἔργων τό· Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ 5
 θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· καὶ τοῦτο νομί-
 ζοντες εἶναι ἐφ' ὃ ἀναφέρεται τό· Τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ
 ποιεῖτε· ἵνα καὶ συγχωρηθῇ αὐτοῖς ὅτι ἔργον ἐστὶν ἡ πίστις,
 οὐ συγχωρηθὲν ἂν ὑπὸ τῶν παραδεχομένων τό· Πίστις χωρὶς
 ἔργων νεκρά ἐστίν· οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀκουόντων ὅτι διαφέρει τὸ 10
 δικαιῶσθαι ἐκ πίστεως ἢ περ ἐξ ἔργων νόμου, ἀπολεγέτωσαν
 διὰ τί οὐκ εἴρηται· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὸ ἔργον τοῦ
 Ἀβραάμ ποιεῖτε· ἐνικῶς, ἀλλὰ πληθυντικῶς· Τὰ ἔργα τοῦ
 Ἀβραάμ ποιεῖτε· ἴσον, ὡς οἶμαι, τυγχάνον τῷ· πάντα τὰ
 ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε· εἰ δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ· τὰ πάντα 15
 ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε· καὶ μήτε σωματικῶς παιδίσκη
 δεῖ προσελθεῖν τὸν ἔχοντα γαμετὴν, μήτε μετὰ τὴν τελευτὴν
 τῆς γεγαμημένης ἐν γήρᾳ ἄλλην γυναῖκα λαβεῖν τὸν κατὰ
 τοῦ σωτῆρος ὑφήγησιν θέλοντα τέκνον ἀποδειχθῆναι τοῦ
 Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, σαφῶς καὶ 20
 ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραάμ
 ἀλληγοροῦντα ἱστορίαν ἕκαστον πνευματικὸν ποιῆσαι τῶν
 πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ· Ἐξέλθε ἐκ τῆς
 γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δείξω· εἰρημένον οὐ 25
 μόνῳ τῷ Ἀβραάμ ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἐσομένῳ τέκνῳ αὐτοῦ.
 ἔστι γάρ τις καὶ ἐκάστου ἡμῶν γῆ, καὶ ἡ πρὸ τοῦ θείου
 χρηματισμοῦ οὐκ ἀγαθὴ συγγένεια, καὶ ὁ πρὸ τοῦ φθάσαντος
 εἰς ἡμᾶς λόγον θεοῦ οἶκος τοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι' αἵτινα
 ἅπαντα κατὰ λόγον θεοῦ δεήσει ἡμᾶς ἐπεξελεθῆναι, εἴπερ 30
 ἀκούομεν τοῦ σωτῆρος λεγόντος· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ
 ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε· οὕτω γὰρ φθάσομεν,

ὡς καταλιπόντες τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐφ' ἣν δείξει ἡμῖν γῆν ὁ
 θεὸς, τὴν ἀληθῶς ἀγαθὴν καὶ ὄντως πολλὴν, ἣν ἀπὸ κυρίου
 τοῦ θεοῦ πρέπει δίδοσθαι τοῖς ποιήσασιν τὸ προστεταγμένον
 ἐν τῷ· Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου. καὶ ὡς καταλιπόντες Ge xii 1
 5 συγγένειαν οὐ καλὴν εἰς ἔθνος ἐσόμεθα μέγα καὶ μεῖζον ἢ cf. Ge xii 2f
 κατὰ ἀνθρώπους· καὶ ὡς καταφρονήσαντες οἴκου πατρὸς
 319 οὐκ ἐπαινετοῦ, εὐλογηθησόμεθα μεγαλυνομένου τοῦ ὀνόματος
 ἡμῶν, γινόμενοι εὐλογητοὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὡς τοὺς μὲν
 εὐλογοῦντας ἡμᾶς εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, τοὺς δὲ κατα-
 10 ρωμένους ὑπὸ κατάραν ἔσεσθαι, πᾶσάν τε γῆς φυλὴν ἐν
 ἡμῖν εὐλογεῖσθαι· ὅτε καὶ περὶ ἡμῶν εἴποι ἄν ὁ λόγος·
 Ἐπορεύθη· ὡς εἴρηται περὶ Ἀβραάμ· Καὶ ἐπορεύθη Ge xii 4
 Ἀβραάμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος. οἶμαι δὲ ὅτι ἐν
 ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐπὶ ποσὸν ὁ Λῶτ ἔψεται ἡμῖν, οὗ σύμβολον
 15 ἦν τό· Καὶ ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λῶτ· καὶ ἐπανελθόντες εἰς γῆν Ge xii 4
 Χαναὰν διδοῦσόμεν τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συγχέμ, οὕτω τῇ cf. Ge xii 6
 ἀναβάσει τῆς διανοίας προκόπτοντες ἕως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν
 δρῦν τὴν ὑψηλὴν. καὶ ὀφθῆσεται ἡμῖν κύριος ὁ θεός, ὁ cf. Ge xii 7
 ὀφθεὶς τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἐπαγγελεῖται <τὴν> περὶ τὴν ὑψηλὴν
 20 δρῦν γῆν δοῦναι τῷ νοητῷ τῆς ψυχῆς ἡμῶν σπέρματι. τοῦ
 δὲ νοήσαντός ἐστι τό· Ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε· καὶ τὸ Jo viii 39
 οἰκοδομῆσαι θυσιαστήριον κυρίῳ, τῷ ὅπου ἡ ὑψηλὴ δρῦς
 ἐπιφαινομένη καὶ ἡμῖν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστῆναι ἀπὸ τοῦ cf. Ge xii 8
 τόπου τῆς ὑψηλῆς δρυὸς ὡς ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τοῦ ὄρους κατὰ
 25 τὰς ἀνατολάς τῆς Βαιθῆλ, ὃ ἐρμηνεύεται οἶκος θεοῦ, ἔνθα
 στήσῃ ἐαυτοῦ τὴν σκηνὴν, τῆς μὲν Βαιθῆλ ὡς ἐπὶ κατὰ
 θάλασσαν, τῆς δὲ Ἀγγαὶ ὡς ἐπὶ κατ' ἀνατολάς· ἐρμηνεύεται
 δὲ Ἀγγαὶ ἑορταί. καὶ ὡς προκόπτων γε ὁ τοιοῦτος μετὰ
 30 ταῦτα δεύτερον οἰκοδομήσῃ τῷ κυρίῳ θυσιαστήριον, ἥδη
 καὶ ἐπικαλεῖσθαι δυνάμενος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου.
 καὶ ἐξῆς ἀπαίρων κἀκεῖθεν ὁ ἐσόμενος τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, cf. Ge xii 9
 γενόμενός πως στρατηγικώτερος καὶ συνιεὶς πρὸς ὄσους

1, 4 καταλιπόντες

12 ὡς] ὅς

16 διδοῦσόμεν

19 ἐπαγγέλλεται

τὴν 1^ο om.

27 ἀγγεῖ

28 ἀγγαεῖ

πολεμίους αὐτὸν παρασκευάσασθαι δεῖ, στρατοπεδεύσει ἐν
 τῇ ἐρήμῳ. μετὰ ταῦτα πείραν λιμοῦ λήψεται τοῦ ἐπὶ τῆς
 cf. Ge xii 10 γῆς, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καταβήσεται παροικῆσαι ἐκεῖ, ἵνα
 μὴ καὶ αὐτοῦ κατισχύσῃ ὁ λιμὸς ὁ ἐνισχύσας ἐπὶ τῆς γῆς.
 cf. Ge xii 11f. καὶ καταβήσεται εἰς Αἴγυπτον μετὰ τῆς εὐπροσώπου ἑαυτοῦ 5
 γυναικὸς, συνθήκας τινὰς τιθέμενος πρὸς αὐτήν, ἵνα ἑαυτῷ δι'
 Ge xii 16 αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι <εὐ> χρήσωνται καὶ γένωνται ἐν Αἰγύπτῳ
 αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι
 καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι, περὶ ὧν ἐκάστου σοφοῦ τινος καὶ
 ἐπὶ τὰ βάθη τῆς γραφῆς ἐπισταμένως φθάνειν δυναμένου 10
 ἔργον ἂν εἶη λέγειν· καὶ ἀπαξ απλῶς γε πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν 320
 'Αβραὰμ ἱστορίαν βασανίζοντες καὶ ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ
 cf. Gal iv 24 γεγραμμένα, αἰτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα, ὡς πνευματικοὶ
 πνευματικῶς ποιεῖν πειρασόμεθα. ὅρα δὲ εἰ μὴ σαφῶς
 ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸν τόπον παρίσταται ἡμῖν ὅτι 15
 σοφοῦ τινος καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένου τὸ γενέσθαι τοῦ
 'Αβραὰμ τέκνον. τί γὰρ δεῖ λέγειν ὅσης σοφίας χρῆζομεν
 εἰς τὸ νοῆσαι τὰ ἔργα τοῦ 'Αβραάμ; καὶ ὅσης δυνάμεως εἰς
 τὸ ποιῆσαι αὐτά; ποίας δὲ σοφίας ἢ ποίας δυνάμεως δεόμεθα,
 ἢ Χριστοῦ, ὅς ἐστι θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία; τὸ μὲν οὖν 20
 γεγραμμένον ἐστίν· Εἰ τέκνα τοῦ 'Αβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
 'Αβραάμ ποιεῖτε· ἀκολουθῶς δ' ἂν παρὰ τοῦτο εἴποις· εἰ
 τέκνα τοῦ 'Ισαὰκ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ 'Ισαὰκ ποιεῖτε· τὰ δὲ
 ὁμοία καὶ περὶ τοῦ 'Ιακώβ καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἁγίων
 πατέρων. καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ ἕκαστος τῶν ἁμαρτανόντων 25
 1 Jo iii 8 γενικῶς μὲν τέκνον ἐστὶ τοῦ διαβόλου, ἐπεὶ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν
 ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται· ἥδη δὲ καὶ ἰδικώτερον,
 ἥτοι τοῦ Καῖν, ἢ τοῦ Χαὲμ, ἢ τοῦ Χαναάν, ἢ τοῦ Φαραὼ, ἢ
 τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ἢ τινος τῶν ἀσεβῶν. τούτοις δὲ
 ἀκολουθῶς ἐρεῖς ὅτι ἕκαστος ἀπαλλαττόμενος τοῦ βίου 30
 τούτου ἀπελεύσεται πρὸς τοὺς ἰδίους πατέρας· νομιστέον
 γὰρ οὐ μόνῳ τῷ 'Αβραάμ, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις

7 εὐ] om. χρήσονται 10 φθάν'' 23 ἐστε—'Ισαὰκ]
 add. intra lin. pr. man.

λέγεσθαι πρὸς τῇ ἐξόδῳ τό· Σὺ δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς Ge xv 15

πατέρας σου· οὐκέτι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀλλὰ μόνοις τοῖς

ἀγίοις τό· Μετὰ εἰρήνης· τοῖς δὲ τετελειωμένοις καὶ πνευ-

ματικῶς μακροημέροις γενομένοις καὶ τό· Τραφεῖς ἐν γήρᾳ

5 καλῶ· ἐπέειπε· Πολιά ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις· καί· Sap Sol iv 9

Στέφανος καυχήσεως γῆρας· καὶ δόξα τοῖς ἀληθινοῖς καὶ Pr xvi 31 ;

θείοις πρεσβυτέροις αἱ κοσμοῦσαι αὐτοὺς νοηταὶ πολιαί. cf. xx 23 (29)

11. Νῦν δὲ ζητεῖτε ἀποκτείνειν ἀνθρωπον ὃς τὴν Jo viii 40

ἀλήθειαν ἡμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ.

10 Οἱ ζητοῦντες ἀποκτείνειν, ἐπεὶ θεὸς οὐκ ἀποκτίννυται,

κἀν ἀποκτιννύωσιν, ἄνθρωπον ἀποκτιννύουσι. κἀν ζητῶσιν

ἀποκτείνειν, μήπω ἀποκτιννύντες, οὐχὶ θεὸν νομίζοντες εἶναι,

ὧ ἐπιβουλεύουσιν, ὡς ἀνθρώπῳ ἐπιβουλεύουσιν· οὐδεὶς γὰρ

πειθόμενος εἶναι θεὸν τοῦτον ᾧ ἐπιβουλεύει, ἐπιβουλεύσαι

15 ἂν αὐτῷ. ἔστι δὲ πῶς αἰεὶ θεωρῆσαι τοὺς τῷ λόγῳ τοῦ

θεοῦ ἐπιβουλεύοντας, ὅτι ἀποκτείνειν ζητοῦσιν καὶ ἐξαφανίσαι

αὐτὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τουτέστιν ἀνθρώπινον καὶ θνητὸν

εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἣ καὶ τῷ ἀνθρωπινωτέρῳ αὐτοῦ καὶ

321 βλεπομένῳ ἐπιτίθεται· ἵνα δὲ καὶ ἀποκτείνωσι τὸ σῶμα τοῦ

20 λόγου, σαφὲς ὅτι μετὰ ταῦτα οὐδὲν δύνανται ποιῆσαι περισ-

σότερον. διόπερ οὐ φοβητέον ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἀποκτιννύντων cf. Mt x 28 ;

τὸ σῶμα, μετὰ δὲ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσώτερόν τι ποι- Lc xii 4

ῆσαι, οὐδὲ φοβητέον ἀπὸ τῶν ἀποκτινόντων τὸ σῶμα,

τὴν δὲ ψυχὴν τοῦ λόγου ἀποκτείνειν μὴ δυναμένων. ἀλλ’

25 εἰ τοιοῦτός τις ἐστὶ λόγος ὥστε καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ

τὴν ψυχὴν, τῷ ἄξιᾳ εἶναι ἀπωλείας, ἀπόλλυσθαι δύνα-

σθαι, φοβητέον τὸν δυνάμενον θεὸν λόγον καὶ ψυχὴν καὶ

σῶμα ἀπολέσαι καὶ ἐξαφανίσαι, εἴτε ἐν γέννη εἴτε ὅπως

βούλεται· ὁ κύριος γὰρ Ἰησοῦς ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ cf. 2 Th ii 8

30 στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας

ἑαυτοῦ, τὸν ἀντικείμενον λόγον καὶ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα cf. 2 Th ii 4

λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα. καὶ ζητοῦσιν γε οὗτοι πρὸς οὓς

4 μακροημέρους 11 ἀποκτιννύουσι] ἀποκτιννύωσιν 12 θεῷ

15 ante ἔστι ins. τί πῶς αἰεὶ] αἰεὶ πῶς αἰεὶ 20 σαφῶς

21 ἀπὸ τῶν] bis 23 ἀποκτιννόντων

- cf. Jo viii 40 ὁ λόγος ἀποκτείνειν ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν, ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ εἴληφε. καὶ ἀπλούστερον μέντοι γε κατὰ τὸν τόπον ἐκλαμβάνωμεν, σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ ὅτι τὸ ζητούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ ἀναιρεθῆναι αὐτὸ θεὸς οὐκ ἦν ἀλλὰ ἄνθρωπος, ὃς καὶ ἀνῆρέθη· θεὸν γὰρ 5
- cf. Jo i 1 οὐ θεμιτὸν ἀποθνήσκειν λέγειν· διόπερ ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγος, ὅστις καὶ θεὸς λόγος ἦν, οὐκ ἀπέθανε. ζητήσεις 10
- Jo i 14 δέ, ἐπεὶ γέγραπται ὅτι Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· πότερόν ποτε ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος τῷ γεγονέναι σὰρξ γέγονε καὶ ἄνθρωπος ἢ οὐ γέγονεν ἄνθρωπος. εἰ μὲν γὰρ γέγονεν 10 ἄνθρωπος, δύναται αὐτὸς ἐζητῆσθαι ἀναιρεθῆναι· εἰ δὲ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος οὐκ ἀναιρεθεὶς ἀπεκατέστη, καὶ ἀποκαθίσταται ἐκάστῳ ἐπὶ τοῦτο ὅπερ ἦν πρὶν γένηται σὰρξ.
- Jo viii 40 12. Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε. Τὸ μηδαμῶς 15 δυνατὸν πραχθῆναι τῷ Ἀβραὰμ εἰ μὴ πεποίηκεν Ἀβραὰμ, ὥς ἔτυχεν ἀνειρηθῆναι δόξει τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. εἵποιεν γὰρ ἂν πρὸς τοῦτό τινες ὅτι μάτην λέγεται τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν· εἵπερ οὐκ ἐποίησε τὸ μηδαμῶς γενόμενον κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ· οὐ γὰρ γηγόνει κατὰ τὸν 20 χρόνον αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. ἀλλ' ἐπεὶ τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν· οἷονεὶ ἐν ἐπαίνῳ ὑπολαμβάνω εἰρησθαι τῷ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, εἵποιν' ἂν ὅτι κατὰ τὸν διδάξαντα λόγον τό·
- Jo viii 56 Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη· ἔστι τὸ γεγονέναι μὲν καὶ 322
- cf. Jo viii 40 ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἄνθρωπον λαλοῦντα ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ἐζητῆσθαι αὐτὸν ἀνῆρησθαι ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ. καὶ ἐπίστησον ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτε ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν τροπικῶς νοούμενος ἄνθρωπος οὐκ ἐπεδήμει τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοὺς τῆς περὶ αὐτοῦ ἱστορίας χρόνους καὶ πρότερον. 30
- cf. He vi 4 κατὰ τοῦτο δὲ οἶομαι πάντα τὸν ἅπαξ φωτισθέντα καὶ γευσάμενον δωρεᾶς ἐπουρανίου μέτοχόν τε γενθθέντα πνεύ-

ματος ἁγίου καὶ καλὸν γευσάμενον θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε cf. He vi 5 f.
 μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντα, πάλιν ἀνακαινίζειν
 ἑαυτὸν εἰς μετάνοιαν, ἧτοι προσταυροῦντα ἢ ἀνασταυροῦντα
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντα, εἴτε πρὸ τῆς
 5 ἱστορουμένης σωματικῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας εἴτε
 καὶ ὕστερον. οὐ γὰρ ὁ μὲν νῦν μετὰ τὸν φωτισμὸν καὶ
 τὰς λοιπὰς εἰς αὐτὸν τοῦ θεοῦ εὐεργεσίας ἁμαρτάνων
 ἀνασταυροῖ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ διὰ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων
 ἐφ' ᾧ ἐπαλινδρόμησεν, οὐδὲν τῆς κοινότερον λεγομένης
 10 σωματικῆς πρὸς τὸ σταυρῶσαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐνεργείας
 ἐπιτελῶν· οὐχὶ δὲ καὶ πρότερον τοῦτο ἐγένετο, καὶ ὁ
 ἁμαρτάνων μετὰ τὸ ἀκοῦσαι θείων λόγων προεσταύρου τὸν
 υἱὸν τοῦ θεοῦ. εἴ τῃ δὲ φίλον παραδέξασθαι τὸ ἐν ταῖς
 Παύλου Πράξεσιν ἀναγεγραμμένον ὡς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος
 15 εἰρημένον· Ἐν ᾧ μελλῶ σταυροῦσθαι· οὗτος ὡς μετὰ τὴν
 ἐπιδημίαν παραδέχεται τό· Ἐν ᾧ μελλῶ σταυροῦσθαι·
 γινόμενον, οὕτω καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὅταν τὰ αὐτὰ αἰτία
 γίνηται τοῦ λέγεσθαι ἄν· ἤδη μελλῶ σταυροῦσθαι. διὰ τί
 γὰρ οὐχὶ ὡς ἄνωθεν μέλλει σταυροῦσθαι καὶ πρότερον
 20 ἐσταύρωτο; ὅρα δὲ εἰ μὴ μόνων τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν
 ἐστὶν ἁγίων φωνή· Τῷ χριστῷ συνεσταύρωμαι· ἀλλὰ καὶ Gal ii 19
 τῶν προτέρων, ἵνα μὴ διαφέρειν λέγωμεν τοὺς μετὰ τὴν
 παρουσίαν ἁγίους Μωσέως καὶ τῶν πατριαρχῶν. καὶ τό·
 Ζῶ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· λεγέσθω μὴ μόνον Gal ii 20
 25 ὑπὸ τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρότερον.
 ἐφίστημι δὲ καὶ τῷ· Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Mt xxii 32
 Ἰακώβ· θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· εἰρημένῳ ὑπὸ
 τοῦ σωτῆρος, μήποτε διὰ τοῦτο ζῶντές εἰσιν Ἀβραὰμ Ἰσαὰκ
 καὶ Ἰακώβ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνταφέντες τῷ χριστῷ συναν- cf. Ro vi 4
 30 ἐστησαν αὐτῷ, οὐ πάντως κατὰ τὴν σωματικὴν τοῦ Ἰησοῦ
 ταφὴν ἢ σωματικὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. ταῦτα πρὸς τό·
 323 Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε. τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ζητεῖν ἀπο- Jo viii 40

2 παραπεσόντας

26 τῷ τὸ

3 ἑαυτῷ

29, 30 συναρέστησαν

12 θέλας

κτείνειν ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ; ἀποδίδωμεν γὰρ ὡς ἄρα ἡ κατὰ τὸν Ἰησοῦν πνευματικὴ οἰκονομία οὐκ ἔστιν ὅτε τοῖς ἀγίοις οὐκ ἦν. ἐὰν δὲ ἀναγαγῆς ταῦτα, ὥσπερ ὑπονενοήκαμεν ἐν ἄλλοις, ἕτερος παρὰ τὸ κοινότερον ἐπὶ μυστικώτερον Ἀβραὰμ ὁμοίως πάντα 5 τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐξομαλίσαι πειράσει, ζητῶν τὴν ἐκάστου τούτων ἀκολουθίαν.

- Jo viii 42 13. Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἡμῶν. Ὅσον ἐπὶ τῷ ῥήτῳ τούτῳ οὐκ ἔστι σαφὲς τίνα θέλει εἰπεῖν
cf. Jo viii 31 f. πατέρα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων καὶ μηδέπω 10 ἐγνωκότων τὴν ἀλήθειαν· πρὸς αὐτοὺς γὰρ ταῦτα πάντα φησί. καὶ εἰ μὴ ἐπεφέρετο μετ' ὀλίγα τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· καὶ σαφῶς οὐκ ἐγνώκειμεν τὸ βούλημα τοῦ εἰρημένου. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ τοῖς πεπιστευκόσιν 15 αὐτῷ Ἰουδαίοις, μηδέπω μείνασιν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ ἵνα ἀληθῶς αὐτοῦ γένωνται μαθηταὶ καὶ γινῶσιν τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι ὑπ' αὐτῆς, ἔλεγε τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· καὶ ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρεται τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. καὶ γὰρ ἀπηνῆς 20 εἶναι δοκῇ τὸ τοιοῦτο λεγόμενον περὶ πεπιστευκότων μὲν αὐτῷ καὶ μαθητευθέντων πως, οὐ μὴν ἤδη ἀληθῶς χρηματισάντων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὅμως κατανοητέον καὶ τὸ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ Ἰωάννου εἰρημένον περὶ υἱῶν 25 θεοῦ καὶ υἱῶν διαβόλου· Ὁ ποιῶν γὰρ, φησί, τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐνεφανέρωθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται. ἐν τούτῳ φανερά 30 ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ὢν δίκαιος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν

ἀδελφὸν αὐτοῦ. τῶν ῥητῶν τοίνυν τούτων οὕτως ἐχόντων
 κατανόησον εἰ μὴ σαφῶς εἴρηται ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν 1 Jo iii 8
 ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. ὅσον ποιούμεν ἁμαρτίας,
 οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεδυσάμεθα, καὶν πι-
 5 στεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζώμεθα· καὶ τούτῳ ἀκόλουθόν
 ἐστὶ τὸ λέγεσθαι τοῖς πεπιστευκόσιν Ἰουδαίοις ὑπὸ τοῦ cf. Jo viii 31
 Ἰησοῦ· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ἀναφερο- Jo viii 41
 μένου τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸν διάβολον, διὰ τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Jo viii 44
 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. εἰ δὲ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν
 324 ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ, πᾶς ὁ μὴ ὢν ἐκ τοῦ διαβόλου οὐ ποιεῖ
 τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλὰ καὶ εἴπερ εἰς τοῦτο ἐφανέρωθη ὁ υἱὸς
 τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου· ὅσον οὐδέπω τὰ ἐν
 ἡμῖν ἔλυσεν ἔργα τοῦ διαβόλου, τῷ μὴ παρεστηκέναι ἡμᾶς
 ἑαυτοὺς τῷ λύνοντι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, οὐδέπω ἀπεθέμεθα
 15 τὸ εἶναι τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τῶν καρπῶν ἐπιγινωσκόμε- cf. Mt vii 16
 νοι τίνος ἐσμὲν υἱοί. καὶ ἐκ τούτων μέντοι γε δῆλόν ἐστιν
 ὅτι οὐ διὰ κατασκευὴν υἱὸς τίς ἐστι διαβόλου, οὐδὲ διὰ τὸ
 οὕτως δεδημιουργῆσθαι υἱὸς τις ἐν ἀνθρώποις λέγεται τοῦ
 θεοῦ· καὶ δῆλον ὅτι δύναται ὁ ποτὲ υἱὸς τοῦ διαβόλου
 20 γενέσθαι υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὅπερ σαφὲς καὶ ὁ Ματθαῖος ποιεῖ
 ἀναγράφων τὸν σωτήρα οὕτως εἰρηκέναι· Ἐκούσατε ὅτι Mt v 43 ff.
 ἐρρέθη Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν
 ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθρούς
 ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς· ὅπως
 25 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. προσέ-
 χεσθε γὰρ ὅτι ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς καὶ προσεύ-
 χεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὁ μὴ πρότερον τοῦ ἐν οὐρανοῖς
 πατρὸς, ὕστερον αὐτοῦ γίνεται υἱός· ὅτι δὲ διὰ τό· Ἐν 1 Jo iii 10
 τούτῳ φανερά ἐστι τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ
 30 διαβόλου· προειρημένον περὶ μὲν τοῦ διαβόλου τέκνων
 ὅτι Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ· περὶ 1 Jo iii 8
 δὲ τῶν τοῦ θεοῦ ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo iii 9
 ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει

καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται· σαφὲς ὅτι πᾶς ἄνθρωπος συμπληρωκὸς τὸν λόγον ἦτοι τέκνων τοῦ θεοῦ ἐστιν ἢ τέκνων τοῦ διαβόλου· ἦτοι γὰρ ποιεῖ ἀμαρτίαν ἢ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, οὐδενὸς ὄντος μεταξὺ τοῦ ποιεῖν ἀμαρτίαν καὶ τοῦ ἀμαρτίαν μὴ ποιεῖν· καὶ εἰ μὲν 5 ποιεῖ ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, εἰ δὲ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.

14. Ἐχεται δὲ τῆς ἐν τούτοις περὶ τέκνων θεοῦ καὶ τέκνων διαβόλου ἀποφάσεως τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενα περὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ νύφ τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν μὴ 10 ἑωρακῶτων αὐτόν· Πᾶς γὰρ, φησὶν, ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει, καὶ πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν. οὐκοῦν εἰ πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει, ὁ ἀμαρτάνων οὐ μένει ἐν τῷ νύφ· καὶ εἰ πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν, ὁ ἑωρακὴς αὐτόν οὐχ ἀμαρτάνει. ἅμα δὲ καὶ ση- 15 μειώσεις τί νοῶν ὁ Ἰωάννης εἶπε τό· Πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν· διὰ τό· Ἐώρακεν αὐτόν· ὡς αἰεὶ δυναμένον εἶναι τῶν ὁρώντων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἑωρακέναι 325 αὐτόν μεταλαμβάνόντων δυνάμεως πρὸς τὸ μηδαμῶς ἀμαρτάνειν. ἔτι φήσεις ὅτι τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς 20 ὑμῶν· ὅτε μὲν λέγοιτ' ἂν πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ διαβόλου, ὅτε δὲ πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἀμαρτάνοντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν διαβόλου· οἱ δὲ κατ- ὀρθοῦντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν θεοῦ. εἰκὸς δὲ ἐκ τούτων τινὰ κινήθησθαι μὴ ἄρα δύνηται ὁ αὐτὸς, τῷ 25 ποιεῖν ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ ἔργα ἀνὰ μέρος, διὰ μὲν τὰ ἀγαθὰ τέκνον εἶναι θεοῦ, διὰ δὲ τὰ ἐναντία τέκνον τοῦ διαβόλου. ἀλλὰ τοῦτο πρὸς τῷ ἀλογώτατον εἶναι οὐ δηλοῦται ἀπὸ τῶν ῥητῶν. ἀποφαίνεται γὰρ ὁ Ἰωάννης ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννη- μένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν 30 αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται. πᾶς τοίνυν ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ

1 Jo iii 6

Jo viii 41

1 Jo iii 9

11 αὐτόν] αὐτῶν

15, 16 σημειώσει
29, 30 γεγεννημένος

18 ἑωρακέναι

ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ· οὐ μὴν γέγραπται ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος
 ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὴν 1 Jo iii 8
 ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. πάλιν οὐχὶ ὥσπερ εἴρηται·
 'Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν' οὕτως ἀναγέ-
 5 γραπται· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν. καὶ
 πρόσχες ταῖς διαφοραῖς τῶν προτάσεων, τίνα τρόπον μετὰ
 πάσης ἀκριβείας τῷ Ἰωάννῃ εἴρηται, ὥστ' ἂν θαυμάσαι
 τινὰ πῶς ἀλήπτως καὶ, ὡς ἂν εἰποῖεν τινες, διαλεκτικῶς
 ἐξήνεγκεν αὐτάς, μὴ τὰ ὅμοια προσενεγκάμενος περὶ τῶν ἐκ
 10 τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὁμοίως δ' ἂν ἐξήνεγκεν εἰ
 ἐπεποιήκει, ὥσπερ τό· 'Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβό-
 λου ἐστίν' οὕτως· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν·
 ἢ ὥσπερ ἀνέγραφεν ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo iii 9
 ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ· πεποιήκει τό· πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ
 15 διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ.

15. Μήποτε δὲ καὶ τῷ· Ἔστιν· εἰρημένῳ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ
 διαβόλου, μὴ χρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἢ τῷ· Γεγεν-
 νημένος· ἀναγεγραμμένῳ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, μὴ συγχρησά-
 μενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, πάνυ σοφώτατα ἐξέδωκεν.
 20 ἐπῆρε γὰρ τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὸ Γεγεννημένον τάξας ἐπ'
 αὐτοῦ· ὅπερ εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου εἴρητο, χεῖρον ἂν
 τι ἐνέφαινε παρὰ τό· Ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. ἀλλὰ καὶ
 εἶπερ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου ἔταξε τό· Ἔστιν· πεποιή-
 κει ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἔλαττον ἂν περὶ τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ
 25 παρίστη, πολλῷ κρείττονος τυγχάνοντος τοῦ γεγεννησθαι ἐκ
 326 τοῦ θεοῦ παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ. φήσει δέ τις ὅτι τινὰ
 τῶν κτισμάτων ἔστι μὲν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐ μὴν γεγέννηται ἐκ
 τοῦ θεοῦ, καὶ πάντως ταῦτα ἐλάττονα ἔχει τάξιν ἐν τῷ παντὶ
 τῶν γεγεννησθαι λεγομένων ἐκ τοῦ θεοῦ. καὶ γενόμενός γε
 30 κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τε Ἔστιν ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ
 Γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ, ζητήσεις μήποτ' ἐστὶ τις ὁ καὶ
 γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου, ὅστις πάντως καὶ ἔστιν ἐκ

τοῦ διαβόλου, οὐ πάντως τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννη-
 μένου· καὶ πάλιν ἔστι τις ἐκ τοῦ θεοῦ οὐ πάντως καὶ γεγεννη-
 μένος ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκέτι δὲ παντὸς τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ θεοῦ
 γεγεννημένου ἐκ τοῦ θεοῦ. χαρακτηρίζεται μέντοι ὁ γεγεν-
 νημένος ἐκ τοῦ θεοῦ τῷ ἁμαρτίαν μὴ ποιεῖν, διὰ τὸ σπέρμα 5
 τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ μένειν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου δυνάμεως
 ἐνυπαρχούσης αὐτῷ ἐγγινομένου τοῦ μηκέτι δύνασθαι ἁμαρ-
 τάνειν. καὶ ἐν τοῖς τελευταίοις δὲ λέγεται τῆς ἐπιστολῆς·
 1 Jo v 18 Ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ ὁ
 γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ 10
 ἄπτεται αὐτοῦ. εἰ δὲ ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν
 καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ· ὁ μὴ τηρῶν ἑαυτὸν ἴν' ὁ
 πονηρὸς αὐτοῦ μὴ ἄπτηται οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ
 πᾶς οὐ ἄπτεται ὁ πονηρὸς, οὗτος οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ·
 ἄπτεται δὲ ὁ πονηρὸς τῶν μὴ τηρούντων ἑαυτούς. ἐπεὶ δὲ 15
 τοῖς περὶ τοῦ Ἀβραάμ οὐδενὸς γενομένου μεταξὺ διαλεξιμα-
 2 Jo viii 41 τος ἐπιφέρεται τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν·
 ἐξητοῦμεν μήποτε διὰ τὴν τῷ Ἀβραάμ πρώτην δεδομένην
 ἐντολὴν τοῦτο ἀναγέγραπται. ὁ πρῶτος δὲ χρηματισμὸς
 Ge xii 1 πρὸς αὐτὸν οὕτως ἔχει· Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς 20
 συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἀπελθε
 εἰς τὴν γῆν ἣν σοι δείξω. ἐξῆλθεν οὖν Ἀβραάμ ἐκ τοῦ
 οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπερ οὐ πεποιήκασιν οἱ ἐλεγχό-
 2 Jo viii 39 μενοι ἐπὶ τῷ μὴ ὑγιῶς εἰρηκέναι· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ
 ἐστίν. εἰ γὰρ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ 25
 Ἀβραάμ, πρῶτον δὲ τῶν ἔργων ἐστὶ τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς
 αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν γῆν ἣν δείκνυσιν αὐτῷ ὁ
 θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐλέγχονται ὡς
 οὐκ ὄντες τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον ὅτι οὐκ ἐξεληλυθότες ἐκ 30
 τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτῶν ὀνειδίζονται ὡς ἔτι τοῦ πονηροῦ
 πατρὸς ὄντες, καὶ ἔτι ποιοῦντες τὰ ἐκείνου τοῦ πατρὸς ἔργα.

327 τούτων ἡμῖν εἰς τὸ ῥητὸν εἰρημένων σαφῶς οἶμαι ἐλέγχεσθαι
τοὺς νομίζοντας ἐντεῦθεν παρίστασθαι ὅτι εἰσὶ τινες ἐκ
κατασκευῆς υἱοὶ τοῦ διαβόλου.

16. (14) Εἶπον αὐτῷ Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γε- Jo viii 41
5 γεννημέθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. Ζητῶ μήποτε
ἐλεγχθέντες ὡς οὐ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ πικρότερον ἀποκρί-
νονται οἱ λεγόμενοι πεπιστευκέναι αὐτῷ Ἰουδαῖοι, παρακεκα- cf. Jo viii 31
λυμμένως αἰνισσόμενοι ἐκ πορνείας γεγενῆσθαι τὸν σωτῆρα,
ὡς εἰκὸς τοῦτο ὑπονοοῦντες τῷ μὴ παραδέχεσθαι τὴν διαβόη-
10 τον καὶ τεθρυλλημένην αὐτοῦ γένεσιν ἐκ τῆς παρθένου. καὶ
γὰρ πάνυ μοι φαίνεται ἄλογον ταῦτα αὐτοὺς ἀπορρῖψαι τὰ
ῥήματα πρὸς ἔπος· οὔτε γὰρ πρὸς τὰ πρότερα οὔτε ἀκο-
λουθῶς τοῖς ἐξῆς εἰρησθαι δύναται, εἰ ἀπλούστερον νοηθεῖη
τό· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγενήμεθα· τὸ εἰρημένον ὑπ'
15 αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεὸν ὁ σωτῆρ, cf. Jo v 18
οὐδένα ἄνθρωπον πατέρα εἶναι ἑαυτοῦ ὁμολογῶν, διὰ τό·
Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγενήμεθα· εἰκὸς αὐτοὺς ἐπιφέρειν
πάλιν προσκρούοντας τό· Ἐνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν·
ὥσπερ ἔλεγον· ἡμεῖς μᾶλλον ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν,
20 ἥπερ σὺ, ὁ φάσκων μὲν ἐκ παρθένου γεγενῆσθαι ἐκ πορ-
νείας δὲ γεγεννημένος, καὶ διὰ τὸ αὐχεῖν τὸ ἐκ παρθένου
γεγενῆσθαι λέγων ἓνα πατέρα ἔχειν μόνον τὸν θεόν· τῶν
ὁμολογούντων τὸν πατέρα θεὸν οὐκ ἄρνούμενων καὶ ἄνθρω-
πον πατέρα. ἀλλ' ἐρεῖ τις ὅτι ταῦτα οὕτω νοούμενα οὐ
25 δύναται εἶναι ῥήματα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων.
καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεκτέον ὅτι εἰρημένου ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Jo viii 31
πρὸς αὐτοὺς λόγου τοῦ· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ
ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν·
ὡς καὶ δυναμένων αὐτῶν μένειν ἐν τῷ Ἰησοῦ λόγῳ καὶ
30 μὴ μένειν, οὐκ ἀδύνατον ἦν τινὰς ἐκ τῶν ἐλεγχομένων μὴ
μεμενηκέναι αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ μέιναντας πικρότερον

10 τεθρυλλημένην

11 ἀπορρῖψαι

13 ἐ] ἡ

15 ἐπὶ

15 ἔλεγον

16 post τό] ins. τῷ

24 ταῦτα] αὐτὰ

30 ἐλέγχων

- Jo viii 41 καὶ προσκρουστικῶς εἰρηκέναι τό· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ
γεγεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. δοκεῖ δέ μοι ὅτι
καὶ φιλονεικότερον ἀπεκρίναντο· εἰπόντες γὰρ πρότερον·
Jo viii 33 Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν· καὶ οἶον τοῦτο τρανότερον ὁμολο-
Jo viii 39 γήσαντες διὰ τοῦ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστιν· ἀκούσαν- 328
τες πρὸς τοῦτο τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
Ἀβραάμ ποιεῖτε· μείζονα τοῦ Ἀβραάμ ὁμολογοῦσιν ἑαυτῶν
εἶναι τὸν πατέρα λέγοντες· Ἐνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν.
τάχα δὲ διὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων τινὰς μὲν εἶναι ἐκ τοῦ διαβό-
λου, ἑτέρους δὲ γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, πάντας ἂν ὑγιῶς 10
λέγοιμεν τοὺς μὴ γεγεννημένους ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκ πορνείας
γεγενῆσθαι. οὐ γὰρ ἐκ νύμφης ἀλλ' ἐκ πόρνῃς τῆς ὕλης
οὓς γεννᾷ ὁ διάβολος ἢ ποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῖς
σωματικαῖς προσπεπονηθότες καὶ προσηλωμένοι κολλῶνται
τῇ πόρνῃ ὕλῃ, γενόμενοι πρὸς αὐτὴν ἐν σῶμα, τῶν ἐκ τοῦ 15
θεοῦ γεγεννημένων ἀφισταμένων τῆς πόρνῃς ὕλης, καὶ
κολλωμένων τῷ κυρίῳ καὶ ἐνουμένων τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
θεὸν λόγῳ, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἣν ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν
αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα γένωνται πρὸς αὐτὴν ἐν πνεύμα·
cf. Jo i 1;
Pr viii 22 Ὁ μὲν γὰρ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν· ὁ δὲ 20
κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύμᾳ ἐστιν.
- Jo viii 42 17. (15) Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ
ἡμῶν ἦν, ἠγαπάτε ἄν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ
ἐΞΗΛΘΟΝ καὶ ἦκω. Ἐπεὶπερ οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες
χρῶνται τῷ ῥήματι τούτῳ, διηγούμενοι αὐτὸ ὅτι ὡς οἰκείον 25
ἂν ὑμῶν καὶ ἀδελφὸν ἐπέγνωτέ με, ἀλλὰ καὶ ὡς ἴδιον ἠγαπή-
σατε ἄν ἐμέ, εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν· ἐπαπορητέον οὕτως
cf. Gal i 13 πρὸς αὐτούς. ἦν ὅτε Παῦλος ἐμίσει τὸν Ἰησοῦν, ἐμίσει δὲ
αὐτὸν ὅτε ἐπόρθει καὶ ἐδίωκε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ
Act ix 4 ἀληθεύων γε ἔλεγεν αὐτῷ ὁ πρῶτος χρηματισμός· Σαοῦλ, 30
Σαοῦλ, τί με διώκεις; εἰ μὲν οὖν ἀληθὲς τό· Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ
ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἄν ἐμέ· δῆλον ὅτι καὶ τὸ τούτῳ ἀντίστρεφον
- 3 φιλονικώτερον 11 λέγομεν 25 ῥήματι τούτῳ]
ῥήμα τῷ 27 ἡμῶν 31 εἰ μὲν] εἶπεν

ἐστὶν υἱοί· εἰ μὴ ἡγαπᾷτέ με, οὐχὶ ὁ θεὸς πατὴρ υἱῶν ἦν.
 οὐκοῦν τῶν μὴ ἀγαπώντων τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 πατὴρ· Παῦλος δὲ ἦν ὅτε οὐκ ἡγάπα τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἄρα
 καιρὸς ὅτε ὁ θεὸς Παύλου πατὴρ οὐκ ἦν. οὐ φύσει ἄρα
 5 Παῦλος θεοῦ υἱὸς ἦν, ἀλλ' ὕστερον γέγονε θεοῦ υἱός, ὅτε
 καὶ υἱῶς ἂν προσελάβομεν τὸ ἀκόλουθον τῷ ἡγουμένῳ τοῦ
 συνημμένου λέγοντος ὅτι· ἀλλὰ μὴν ὁ θεός, ὃ Παῦλε,
 πατὴρ σου ἐστίν, ἀγαπᾷς ἄρα τὸν Ἰησοῦν. ἀλλὰ καὶ πρὸ
 τῶν χρόνων τῆς πίστεως Παύλου ἀληθοῦς ὄντος τοῦ· Εἰ ὁ Jo viii 42
 329 θεὸς πατὴρ υἱῶν ἦν, ἡγαπᾷτε ἂν ἐμέ· υἱῶς ἦν προσλαβεῖν
 οἰονεὶ λέγοντα τὸν Ἰησοῦν· ἀλλὰ μὴν ἐμέ οὐκ ἀγαπᾷς, οὐκ
 ἄρα ὁ θεὸς πατὴρ σου ἐστίν, ὃ Παῦλε. πότε δὲ ὁ θεὸς
 πατὴρ γίνεταιί τινος ἢ ὅταν τηρήσῃ τις τὰς ἐντολάς; δι' αὐτοῦ cf. Jo xiv 15
 οὐ πρότερον ὢν τις υἱὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται
 15 αὐτοῦ υἱός· ὅτε καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἀναγέννησιν ἄγων τοῦτον,
 ὃς υἱὸς αὐτοῦ γίνεται, χρηματίζει τοιούτου πατὴρ. ἔστι δὲ
 προσαχθῆναι εἰς ταῦτα ἀπὸ τῶν οὕτως ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
 εὐαγγελίῳ γεγραμμένων· Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη Ἀγαπήσεις Mt v 43 ff.
 τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ
 20 λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε
 ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. πρόσχες γὰρ τῷ· Ὅπως γένησθε υἱοὶ
 τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ἐμφαίνοντι ὅτι οὐ πρότερόν
 τις ὢν υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται αὐτοῦ υἱός. ἐπι-
 25 μελῶς δὲ τηρήσας καὶ περὶ τοῦ προσκειμένου τῷ· Τοῦ
 πατρὸς· ὅπερ ἐστίν· Ὑμῶν· γέγραπται γάρ· Ὅπως γένησθε
 υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ζητήσεις πότερον ἀπλούστερον
 εἴρηται, ἢ τῶν ἀντιγράφων ἡμαρτημένων πρόσκειται τὸ
 Ὑμῶν· οὐδὲν γὰρ ἂν ἐζητήσαμεν, εἰ ἐγέγραπτο· ὅπως
 30 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ μάλιστα ἐπεί
 δοκεῖ μάχην περιέχειν τὸ γίνεσθαι υἱόν τινα, οὐχ ἀπλῶς τοῦ
 ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς. εἰ μὲν γὰρ

αὐτοῦ πατήρ ἐστιν, οὐχ ὕστερον γίνεται αὐτοῦ υἱός· εἰ δὲ
γίνεται αὐτοῦ υἱός, οὐκ ἦν αὐτοῦ πατήρ. ἅμα δὲ ἐπιστήσεις
διὰ τὸ τινὰς μὲν τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων λέγεσθαι
δούλους τοῦ θεοῦ, ἑτέρους δὲ χρηματίζειν αὐτοῦ υἱούς, μήποτε
οὐχ ἡ τυχούσα ἐντολῇ, ἀλλὰ τινα κατ' ἐξαιρέτον κατορθού- 5
μενα ποιούσι γενέσθαι υἱὸν θεοῦ τὸν κατορθώσαντα. πολλῶν
Mt v 45 γοῦν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εἰρημένων παρατῆρει τό· Ὅπως
Mt v 44 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὁ ἐπιφέρεται
τῷ· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ
προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς. καὶ γὰρ ἐμφαί- 10
νεται ἡ πρὸς θεὸν ὁμοιότης καὶ μίμησις αὐτοῦ ἀγαπῶντος
cf. Sap Sol τα ὄντα πάντα καὶ μηδὲν βδελυσσομένου ὧν ἐποίησε, καὶ
xi 24, 26 φειδομένου πάντων, ἐπέπερ αὐτοῦ τοῦ φιλοψύχου δεσπότου
ἐστὶ τὰ πάντα, ἐν τῷ ἀγαπῶντι τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ
προσευχομένῃ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτόν. πῶς δ' ἂν ἄρμο- 15
στον ἦν ἐπιφερόμενον τό· Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς 330
Mt v 27 f. ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· τῷ· Ἐρρέθη Οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ
δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι,
ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ τοῖς περὶ τῆς
cf. Mt v 29 f. ἀπωλείας ἑνὸς τῶν μελῶν ὑπὲρ τοῦ μὴ ὅλον εἰς γέενναν 20
Mt v 33 f. ἀπελθεῖν τὸ σῶμα; ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπέφερετο τῷ· Ἐρρέθη τοῖς
ἀρχαίοις Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς
ὄρκους σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· τό· Ὅπως
γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πολλὴν
ἂν αὐτόθεν ἐνεποίησε προσκοπήν. νυνὶ δὲ ὥσπερ ὁ ἐν τοῖς 25
cf. Mt v 45 οὐρανοῖς πατήρ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ
ἀγαθοὺς, οὕτως ἕκαστος τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ, οἰονεὶ ἥλιον ἐν
ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην ἔχων, ταύτην ἀνατέλλει καὶ ἐπὶ πονηροὺς
ἐπὶ ἀγαπήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ ἐχθρούς· καὶ πάλιν ὥσπερ βρέχει
ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὕτως οἰονεὶ ὑετόν τινα τὴν προσευ- 30
χὴν ὁ ἅγιος καταπέμπει ἐπὶ τοὺς κάτω που τυγχάνοντας, διὰ
τὸ διώκειν αὐτὸν καὶ περὶ τῶν τοιούτων προσευχόμενος.

5 τινὰς 8 δ] om. 9 τῷ] τὸ (intra lin.)
21 post εἰ] lac. (3) 23 post δέ] lac. (4) τὸ] om.

ταῦτα μὲν εἰς τὸ ὑποπεσὸν ἡμῖν τρανωθῆναι τό· Εἰ δὲ θεὸς Jo viii 42
πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἡγαπᾶτε ἂν ἐμέ.

18. (16) Ἰδωμεν δὲ καὶ τό· Ἐγὼ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον
καὶ ἤκω· εἰς δὲ χρήσιμόν μοι φαίνεται παραθῆσθαι τὸ ἐκ
5 Μιχαίου οὕτως ἔχον· Ἀκούσατε, λαοί, λόγους, καὶ προσε- Mic i 2 ff.
χέτω ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ· καὶ ἔσται κύριος ἐν ὑμῖν
εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ. διότι ἰδοὺ κύριος
ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου ἑαυτοῦ καὶ καταβήσεται, καὶ
ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη
10 ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακῆσονται ὡς κηρὸς
ἀπὸ προσώπου πυρὸς καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν κατα-
βάσει. καὶ ὅρα μήποτε ἰσοδυναμῇ τό· Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ
θεοῦ· τῷ· Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ· ἐπεὶ ὅτε
δὲ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ἔστιν, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων πρὶν cf. Phil ii 6 f.
15 ἑαυτὸν κενῶσαι, οἷονεὶ τόπος αὐτοῦ ἔστιν ὁ θεός. καὶ εἴ
τίς γε νοῆσαι τὸν πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν ἐν τῇ προηγου-
μένη ὑπάρχοντα θεοῦ μορφῇ, ὁψεται τὸν μηδέπω ἐξεληλυ-
θότα ἀπὸ τοῦ θεοῦ υἱὸν αὐτοῦ, καὶ κύριον τὸν μηδέπω
ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ τόπου ἑαυτοῦ. ἐπὶ δὲ ἐκείνῃ τῇ
20 καταστάσει τοῦ υἱοῦ συγκρίνη τὴν ἐκ τοῦ ἀνεληφέναι τὴν
τοῦ δούλου μορφήν, ἑαυτὸν κενώσαντα, συνήσει πῶς ὁ υἱὸς
331 τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ ἦκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οἷονεὶ ἔξω γεγένηται cf. Jo viii 42
τοῦ πέμψαντος αὐτόν, εἰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον οὐκ ἀφῆκεν cf. Jo viii 29
αὐτὸν μόνον ὁ πατήρ, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ ἔστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ
25 υἱῷ ὥσπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πατρὶ. καὶ εἰ μὴ κατ' ἄλλον γε
τρόπον νοήσεις εἶναι τὸν υἱὸν ἐν τῷ πατρὶ ὡς ἦν πρὶν
ἐξέλθαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ, δόξει περιέχειν μάχην τὸ καὶ ἐξεληλυ-
θέναι ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα ἀπὸ τοῦ θεοῦ
ἔτι ἐν τῷ θεῷ. ἄλλοι δὲ τό· Ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ θεοῦ·
30 διηγῆσαντο ἀντὶ τοῦ γεγέννημαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· οἷς ἀκο-
λουθεῖ ἐκ τῆς οὐσίας φάσκειν τοῦ πατρὸς γεγεννηθῆναι τὸν
υἱὸν, οἷονεὶ μειουμένου καὶ λείποντος τῇ οὐσίᾳ, ἢ πρότερον

εἶχε, τοῦ υἱοῦ, ἐπὶ ἀν γεννήσῃ τὸν υἱόν, ὥσεὶ νοῆσαι τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκυμόνων. ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ σῶμα λέγειν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, καὶ διηρησθαι τὸν πατέρα, ἅπερ ἐστὶ δόγματα ἀνθρώπων μὴδ' ὄναρ φύσιν ἀόρατον καὶ ἀσώματον πεφαντασμένων, οὐσαν κυρίως οὐσίαν. οὗτοι δὲ 5 δῆλον ὅτι ἐν σωματικῇ τῳπῃ δώσουσι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν τόπον ἐκ τόπου ἀμείψαντα σωματικῶς ἐπιδεδημηκέναι τῷ βίῳ, καὶ οὐχὶ κατὰστασιν ἐκ καταστάσεως, ὥσπερ ἡμεῖς ἐξειλήφαμεν.

Jo viii 42

19. (17) Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλέλγθα, ἀλλ' ἐκεῖ- 10
νός με ἀπέστειλε. Ταῦτα νομίζω λέγεσθαι ὡς τινων ἀφ' ἐαυτῶν ἐρχομένων καὶ μὴ ἀπεσταλμένων ἀπὸ τοῦ πατρός. περὶ μὲν οὖν ἀνθρώπων τοιούτων, διδασκαλίαν ἢ προφητείαν 15 ὑπισχνουμένων, διδασκόμεθα καὶ ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου, ἔνθα γέγραπται· Οὐκ ἀπέστελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ 15 ἔτρεχον. εἰ δὲ καὶ δυνάμεις τινὲς μὴ ἀποστελλόμεναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔρχονται πρὸς ἀνθρώπους, ἐπιστήσεις καὶ εἰ τινες ἐν αὐταῖς εἰσιν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξεληλυθυῖαι καὶ τούτῳ ἡμαρτη-
κυῖαι τῷ μὴ ἀπεστάλθαι ἀπ' αὐτοῦ. οὐκ ἀζήτητον δὲ ἐατέον 20 τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν περὶ ψυχῆς λόγον· τάχα γὰρ ἢ μὲν τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ ἐν τῇ ἐαυτῆς τυγχάνουσα τελειότητι ἐν θεῷ καὶ τῷ πληρώματι ἦν, καὶ ἐκείθεν ἐξεληλυθυῖα, τῷ ἀπε-
στάλθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἀνέλαβε τὸ ἐκ τῆς Μαρίας σῶμα. ἄλλαι δὲ οὐχ οὕτως ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, τουτέστιν οὐκ ἀπεσταλμένα οὐδὲ ὑπὸ τοῦ θείου βουλήματος προπεμ- 25
φθεῖσαι.

Jo viii 43

20. (18) Διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώ- 332
σκετε; ὅτι οὐ γίνασθε ἀκοῦειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. Αἴτιον, φησὶν, ἐστὶ τοῦ ὑμῖν μὴ γινώσκεσθαι τὴν ἐμὴν λαλίαν τὸ μὴ δύνασθαι ὑμᾶς ἀκοῦειν τοῦ λόγου μου. πρό- 30
τερον οὖν δύναμιν περιποιητέον ἀκουστικὴν τοῦ θείου λόγου, ἵνα μετὰ τοῦτο οἰοί τε γενώμεθα καὶ γινώσκων πᾶσαν τὴν

Ἰησοῦ λαλιάν· ἔξεστι γὰρ πρότερον οὐ δυνάμενον ἀκούειν
 τὸν λόγον Ἰησοῦ ὕστερον φθάνειν ἐπὶ τὸ ἀκούειν δύνασθαι
 αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ ὅσον μὲν οὐδέπω ἰάθη τις τὰς ἀκοὰς ἀπὸ
 τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος τῷ κωφῷ Διανοίχθητι, οὐ δύναται ^{cf. Mc vii 34 f.}
 5 ἀκούειν. ἐπὶ δὲ λυθῇ ὁ αἷτιος τῆς κωφότητος σύνδεσμος,
 τότε ἀκούειν τις οἷός τε ἔσται τοῦ Ἰησοῦ ὅτε καὶ γινώσκειν
 δύναται αὐτοῦ τὴν λαλιάν· ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ νομίζοντες
 καὶ διὰ τούτων συνίστασθαι τὸν περὶ φύσεως λόγον, πότερον
 ἐδύναντο ἔτι κωφοὶ ὄντες ἀκούειν οὓς ὕστερον ἰάσατο, ἢ
 10 οὐκ ἐδύναντο; σαφοῦς δὲ ὄντος τοῦ οὐκ ἐδύναντο, δῆλον ὅτι
 ἔξεστι μεταβαλεῖν ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀκούειν τῶν Ἰησοῦ
 λόγων ἐπὶ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, καὶ οὐ διὰ φύσιν ἀνιάτως
 ἔχουσιν, ὅτε οὐ δύναταί τις ἀκούειν· καὶ μάλιστα ταῦτα
 προσακτέον τοῖς ἑτεροδόξοις, χαίρουσι ταῖς ἀλληγορίαις
 15 καὶ ἀνάγουσι τὴν περὶ τῶν ἰάσεων ἱστορίαν ἐπὶ τὰς τῆς
 ψυχῆς θεραπείας, ἀπολυομένης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πάσης νόσου ^{cf. Mt iv 23}
 καὶ πάσης μαλακίας. νομίζω δὲ τὸ μὲν ἀκούειν νῦν ἐπὶ
 τοῦ συνιέναι τάσσεσθαι τῶν λεγομένων, τὸ δὲ γινώσκειν
 ἐπὶ τοῦ καταλαμβάνοντα συγκατατίθεσθαι, τῷ φωτὶ τῆς
 20 περὶ τῶν λεγομένων γνώσεως πεφωτισμένον. ὁ μέντοι γε
 Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει αἰτίαν ἀποδίδοσθαι τοῦ μὴ δύνασθαι
 αὐτοὺς ἀκούειν τὸν Ἰησοῦ λόγον, μηδὲ γινώσκειν αὐτοῦ τὴν
 λαλιάν, ἐν τῷ· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. ^{Jo viii 44}
 αὐταῖς γοῦν λέξεσί φησι· Διατί δὲ οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
 25 λόγον τὸν ἐμόν; ἢ ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου
 ἐστέ; ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου· φανερών αὐτοῖς
 λοιπὸν τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ προελέγξας αὐτοὺς ὅτι οὔτε
 τοῦ Ἀβραάμ εἰσι τέκνα, οὐ γὰρ ἂν ἐμίσουν αὐτόν, οὐδὲ τοῦ
 θεοῦ, διὸ οὐκ ἠγάπων αὐτόν. καὶ εἰ μὲν τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ
 30 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· ἐξεδέχετο ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω
 διηγησάμεθα, καὶ ἔλεγε· διὰ τὸ ἔτι ὑμᾶς εἶναι ἐκ τοῦ

3 αὐτῶν 6 τε] om. ἔσται] ἔστε 20 πεφωτισμένων

22 Ἰησοῦ] Ἰν

27 αὐτοῦς

διαβόλου, οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμὸν· καὶ
 παρεδεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. νυνὶ δὲ δηλὸς ἐστίν 333
 ὁμοουσίους τινὰς τῷ διαβόλῳ λέγων ἀνθρώπους, ἐτέρας, ὡς
 οἴονται οἱ ἀπ' αὐτοῦ, οὐσίας τυγχάνοντι παρ' οὓς καλοῦσι
 ψυχικοὺς ἢ πνευματικούς. 5

Jo viii 44

21. (19) Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ
 καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.
 Ἀμφίβολος ἡ λέξις ἐστὶ· δηλοῦται γὰρ ἀπ' αὐτῆς ἐν μὲν ὡς
 ἄρα ἔχει ὁ διάβολος πατέρα, ἐξ οὗ πατὴρ, ὅσον ἐπὶ τῷ
 ῥήτῳ, ἐμφαίνονται εἶναι οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος· ἕτερον δὲ, ὃ 10
 βέλτιόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦδε τοῦ πατρὸς ἐστε, καθ' οὗ
 κατηγορεῖται τὸ διάβολος. ἀμφίβολον μὲν οὖν ἂν τὸ
 λεγόμενον, καὶ εἰ περιήρητο τὸ πρότερον ἄρθρον τὸ τοῦ,
 πλὴν μᾶλλον ἀνεφαίνετο σαφέστερον τὸ βούλημα τοῦ ῥητοῦ.
 μέντοι γε ὁ συναγορευὼν τῷ εἶναι τινα τοῦ διαβόλου πατέρα, 15
 οὗ υἱοὺς δόξει λέγειν τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶ, χρήσεται
 τῷ ἐπιφερομένῳ οὕτως ἔχοντι· Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ
 τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ· καὶ
 φήσκει ψεῦδος μὲν εἶναι τὸν διάβολον, ἄλλον δὲ παρὰ τοῦτον
 εἶναι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. ἀλλ' οὐχ ὑγιῶς τοῦτο 20
 λεχθήσεται· μᾶλλον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐφαρμόσει τῷ ἐναντίῳ
 τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· λέγω δὲ τῷ ἀντιχρίστῳ,
 οὗ ψεύστης ἐστὶν ὁ πατήρ, ὁ διάβολος ὢν. ἀλλ' εἰκὸς τινα
 προσκόψει τῷ ψεῦδος εἶναι τὸν ἀντίχριστον, οὐκέτι ψεκτὸν
 ἐσόμενον, ἐὰν τῇ ὑποστάσει ἕτερον μηδὲν ψεύδους ᾖ. πρὸς 25

Jo xiv 6

Ez xxviii 19

ὃν παραθέμενος τό· Ἀπώλεια ἐγένου, καὶ οὐχ ὑπάρξεις εἰς
 τὸν αἰῶνα· εἰρημένον ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ περὶ τίνος διὰ τὴν
 κακίαν μεταβεβληκότος εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἀπώλειαν,
 καθ' ὁμοιότητα παραμυθήσει καὶ τὸ περὶ τοῦ ψεῦδος οὐκ
 εἶναι τινα τῇ ὑποστάσει ἐκ κατασκευῆς, ἀλλὰ ἐκ μεταβολῆς 30
 καὶ ἰδίας προαιρέσεως τοιοῦτον γεγεννημένον, καὶ οὕτως, ἵνα
 καινῶς ὀνομάσῃ, πεφυσιωμένον. φεύγων γοῦν τις ὡς

2 παραδεξάμεθα 13 εἴπερ εἴρητο 25 ψεῦδος 29 περι-
 μυθήσει ψεῦδος οὐκ] ψεύδοις (cogr.) 31 post τοιοῦτον] ins. δὲ

- ἄτοπον τὸ φάσκειν εἶναι ψεύδος τὸν ἀντίχριστον, ἐρεῖ καὶ πᾶσιν ἐφαρμόζειν τοῖς ψευδομένοις τό· Ὅταν λαλῇ τὸ Jo viii 44
 ψεύδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· τὸ γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ψευδο-
 μένων ψεύδος ἐπὶ λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων τοῦ ψεύδους λαλεῖ·
 5 ἀλλὰ καὶ τό· Ψεύστης ἐστὶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἀνενεγκεῖν ἐπὶ
 τὸ ἕκαστον τὸν προφερόμενον ψεύδος ἐκ στόματος ἑαυτοῦ
 πατέρα εἶναι οὐ λαλεῖ ψεύδους· καὶ οὐκ ἀπίθανός τε ἔσται ἡ
 334 τοιαυτὴ ἀπόδοσις. καὶ ταῦτα μὲν ὡς παρακείμενα τῇ ἀμφι-
 βολίᾳ τοῦ ἐκκειμένου ἡμῖν ῥητοῦ εἰρήσθω.
- 10 22. (20) Ἐπεὶ δὲ διηγούμενοι τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ Jo viii 41
 ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· προλαβόντες καὶ εἰς τοῦτο εἰρήκαμεν,
 πολλαχόθεν τὰ φανέντα ἡμῖν εἰς τὴν διήγησιν χρήσιμα
 συναγαγόντες, οὐκ εὐλόγως νῦν προσδιατρίβομεν τῷ τόπῳ.
 πλὴν εἴ τις τῷ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέν- cf. i Jo iii 8
 15 νηται καὶ μὴ κατήργησε τὴν ἀπ' ἐκείνου γένεσιν ἐξ ἑαυτοῦ,
 οὗτος οὐ μίαν ἀλλὰ πλείονας ἐπιθυμίας τοῦ τοιούτου πατρὸς
 ποιεῖν ἐθέλει· καὶ τῶν ἐν παντὶ νύϋ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἀπὸ
 τῶν ἐν τῷ διαβόλῳ ἐπιθυμιῶν γεννωμένων, σαφὲς ὅτι αἱ
 ἐκείνου ἐπιθυμίαι φρόνημα ὕλης εἰσὶ καὶ φθοράς, ἃς κυρίως cf. Ro viii 7;
 20 ἔχθρας εἴποι τις ἂν εἶναι πρὸς θεόν. φόνους μὲν οὖν καὶ 2 Pe i 4
 ἀδικίας καὶ πλεονεξίας φάσκειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας,
 γεννώσας ἐν υἱοῖς αὐτοῦ παραπλησίως ταύταις ἐπιθυμίας, οὐκ
 ἀπεμφαίνει· ἀλλὰ καὶ γενικῶς ἀκαθαρσίας τῇ φύσει ἐναντίας
 τυγχανούσας τῇ καθαρότητι λέγειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυ-
 25 μίας, ἀφ' ὧν αἱ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα ἐπιθυμίαι ἐγγίνονται
 τέκνοις τοῦ διαβόλου, οὐ δυσπαράδεκτόν ἐστι. τὸ δὲ καὶ
 πορνείαν λέγειν εἶναι τὴν ἐκείνου ἐπιθυμίαν, ἢ μοιχείαν,
 ἢ παιδοφθορίαν, ἢ μαλακότητα, οὐκ εὐχερῶς ἂν τις παρα-
 δέξοιτο, καὶ ἀπορῇ πῶς αἱ ἐπιθυμίαι αὗται ἐν ἀνθρώποις
 30 ἀπὸ τῶν ἐν ἐκείνῳ γίνονται ἐπιθυμιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει,
 οἰονεὶ καθολικοῦ τινος παρισταμένου περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις
 ἐπιθυμιῶν, ὡς ἄρα θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ

5 ἂν ἐνέγκει

10 ὑμεῖς] ἡμεῖς

27 πορνείας

Jo viii 44

πατρὸς αὐτῶν ποιεῖν, ὥστε πάντα, ἃ ἐπιθυμοῦσι παρανόμως, πρότερον ἐπιθυμίας εἶναι τοῦ πατρὸς αὐτῶν. τοιοῦτον γάρ ἐστι τό· Καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα ὅτι ὁ διάβολος ἐπιθυμεῖ φθαρῆναι τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν παῖδα, καὶ μοιχευθῆναι τήνδε, καὶ 5 πορνεῦσαι τοῦσδε, καὶ τούτων ἐπιθυμῶν ἐμποιεῖ τοῖς δυναμένοις αὐτῷ ὑπηρετήσασθαι ἐπιθυμίαν τοῦ ποιῆσαι ἅπερ ἐκεῖνος ἐνεργῆσαι βούλεται, ὥστ' ἂν κατὰ τοῦτο τὸν ἐνεργοῦντα τὴν πορνείαν ἢ τὴν μοιχείαν πρότερον λέγειν τοῦ ἀνθρώπου πορνεύειν καὶ μοιχεύειν. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ 10 πάσης ἁμαρτίας ἐρεῖς, οἷον ὁ διάβολος ἀργυρίων μὲν οὐκ ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ φιλαργύρους ποιῆσαι καὶ προσπαθεῖς τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι· ταύτην δὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ θέλουσι ποιεῖν οἱ οὐκ ἄλλως ἢ τῷ θέλειν φιλοῦντες τὸ 335 ἀργύριον. διόπερ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐφιστάνειν ἡμᾶς πᾶσιν 15 οἷς θέλομεν ποιεῖν καὶ ἐξετάζειν μήποτε ὃ θέλομεν ποιεῖν ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἐστιν· ἵνα ἐκ τοῦ τεθεωρηκέναι τὰ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμιῶν πανσώμεθα θέλειν ποιεῖν ἐκεῖνα, εἰδότες πάντα τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς τοῦ διαβόλου ἐπιθυμίας ἐκ πατρὸς μὲν οὐδαμῶς εἶναι θεοῦ, διαβόλου δὲ 20 γεγονέναι τέκνον, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐθέλειν ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ χείρονος μορφούμενον καὶ κατ' εἰκόνα γινόμενον τοῦ πονηροῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ ἔρχονται καὶ τυποῦνται αἱ ἐκείνου 25 τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνες. πρῶτος γὰρ χοϊκὸς ἐκεῖνος, τῷ πρῶτος ἀποπεπτωκὼς τῶν κρείττονων καὶ ἐπιτεθυμηκὼς ἑτέρας παρὰ 30 τὴν κρείττονα ζωῆς ζωὴν, ἄξιος γεγονέναι τοῦ ἀρχὴν αὐτὸν εἶναι οὔτε κτίσματος οὔτε ποιήματος ἀλλὰ πλάσματος κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. καὶ ἡμῶν δὲ ἡ προηγουμένη ὑπόστασις ἐστιν ἐν 35 τῷ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· ἡ δὲ ἐξ αἰτίας ἐν τῷ ληφθέντι 40 ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς πλάσματι καὶ εἰ μὲν, ὥσπερ εἰ ἐπιλαθόμενοι τῆς ἐν ἡμῖν κρείττονος οὐσίας, ὑποτάξωμεν ἑαυτοὺς τῷ ἀπὸ τοῦ χοῦ πλάσματι, καὶ τὸ κρείττον τὴν εἰκόνα τοῦ 45 χοϊκοῦ λήψεται· εἰ δὲ συνέντες τὸ ποιηθὲν κατ' εἰκόνα καὶ τὸ

cf. 1 Co xv 49

cf. Job xl 14
(19)

cf. Col. iii 10

cf. Ge ii 7

cf. Ge i 26

ληφθέν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς, ὅλοι προσενεύοιμεν ἐπὶ τοῦτον, cf. Ge ii 7
οὐ κατ' εἰκόνα γεγόναμεν, ἐσόμεθα καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ,
πᾶσαν τὴν πρὸς ὕλην καὶ σώματα προσπάθειαν καὶ τὴν
πρὸς τινα τῶν καθ' ὁμοίωσιν ἀπολείψαντες. ἐπεὶ δὲ κατὰ
5 τὰς θείας γραφὰς ἡ ἐπιθυμία τῶν μέσων ἐστίν, οὐκ εἰδυίας
τὴν ἑλληνικὴν τῶν σημαινομένων παρὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα
διαρθροῦσιν ἀκρίβειαν, ὥστ' ἂν τὸ μὲν ἀστείον βούλησιν
ὀνομάσαι, ἣν ὀρίζονται εὐλογον ὄρεξιν, τὸ δὲ φαῦλον ἐπιθυ-
μίαν, ἣν φασιν εἶναι ἄλογον ὄρεξιν, ἥ σφοδρὰν ὄρεξιν,
10 λεκτέον ὅτι πᾶσα γενητὴ φύσις τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἰδίου
πατρὸς θέλει ποιεῖν, ὥσπερ καὶ πᾶσα ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ
ἰδίου πατρὸς, τοῦ μὲν πρῶτως ἁγίου πατρὸς ἀγενήτου τυγ-
χάνοντος· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ θεός· τοῦ δὲ πρῶτως πονηροῦ
336 πατρὸς, ἐξ οὐδενὸς ὄντος πατρὸς· οὐδὲ γὰρ ὑπέστησέ τις ἐν
15 αὐτῷ πατὴρ τὴν πονηρίαν, ἀλλ' ἡ ἀπὸ θεοῦ ἐκτροπὴ γεγέν-
νηκεν αὐτήν.

23. Τὸ μὲν οὖν νῦν ἐξεταζόμενον κατὰ τό· Καὶ τὰς Jo viii 44
ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· σαφῶς ὅτι ἀνα-
φέρεται πρὸς τὸν διάβολον, προειρημένου τοῦ· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ
20 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· καὶ ἐπιφερομένου τοῦ· Ἐκεῖνος
ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς. καὶ πρὸς ἕκαστον δ' ἂν οὐ
μόνον τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, ὑγιῶς
λεχθείη τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.
λέγονται γάρ τινες εἶναι καὶ θεοῦ ἐπιθυμίαι, ὀνομαζομένων
25 αὐτοῦ τῶν βουλήσεων. ἐν γοῦν ἡ ψαλμῷ εῖρηται· Τὰ Ps xviii (xix)
κρίματα κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐπι- 10 f.
θυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθον τίμιον πολύν. κἂν, ὥς τινα
δὲ τῶν ἀντιγραφῶν ἔχει, ἢ τὰ ἐπιθυμήματα ὑπὲρ χρυσίου καὶ
λίθον τίμιον πολύν· φήσεις ὅτι τὰ ἐπιθυμήματα τοῦ ἐπιθυ-
30 μῆσαι τινα αὐτῶν ἀξιά ἐστίν, ὡς τὰ εὐλογητὰ τοῦ εὐλο-
γῆσθαι, καὶ τὰ ἀγαπητὰ τοῦ ἀγαπᾶσθαι. ὥσπερ οὖν τὰ
εὐλογήματα μᾶλλον ὑπὸ θεοῦ εὐλογεῖται, καὶ τὰ ἀγαπητὰ

5 ἡ] ἦν

9 ἡ] εἰ

12 πρῶτος

13 πρῶτος

29 πολλὴν

μαλλον ὑπὸ θεοῦ ἀγαπᾶται, οὕτω καὶ τὰ ἐπιθυμήματα
 μαλλον ἂν ὑπὸ θεοῦ εὐλογώτερον ἐπιθυμηθείη, εὐγνω-
 μονέστερον ἡμῶν ἀκούοντων, ὡς προειρήκαμεν, τῆς ἐπιθυ-
 μίας. καὶ ὁ σωτὴρ δέ φησιν· Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ
 πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. περὶ δὲ τοῦ 5
 καὶ φαύλην εἶναι ἐπιθυμίαν ἥρκει μὲν καὶ τὸ ἐν χερσὶ ῥητόν·
 οὐδὲν δὲ ἦττον παραθετέον καὶ τό· Ὅς ἂν ἐμβλέψῃ γυναῖκα
 πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ
 καρδίᾳ αὐτοῦ. οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπιθυμῶν ἀπόντος ἐπιθυμεῖ,
 ὡς οὐδὲ ὁ βουλόμενος πάντως τὰ ἀπόντα βούλεται. τοῦτο 10
 δὲ προεθεραπεύσαμεν διὰ τὰ ἐπιθυμήματα τοῦ θεοῦ καὶ τὰς
 τῶν τελείων ἐπιθυμίας. πᾶς οὖν υἱὸς τινος τὰς ἐπιθυμίας
 τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ πᾶς υἱὸς τινος ποιεῖ τὰ
 ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. οὕτω γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ τὰς ἐπι-
 θυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ 15
 πατρὸς ἑαυτοῦ. καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς
 ἀπωλείας, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ
 ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ. καὶ ἐφ' ἡμῶν δὲ τῶν
 ἀνθρώπων πάντως τὰ ἔργα ἥτοι θεοῦ ἐστὶν ἢ διαβόλου, καὶ
 ἂ θέλομεν ποιεῖν ἥτοι ἐπιθυμία ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐν οὐρανοῖς 20
 πατρὸς ἡμῶν ἢ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῷ διαβόλου. καὶ εἰ μὲν 337
 ποιούμεν τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ καὶ θέλομεν τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ
 ποιεῖν, υἱοὶ ἐσμεν τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου πράττο-
 μεν, θέλοντες ἂ ἐκείνος ἐπιθυμεῖ ποιεῖν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ
 διαβόλου ἐσμέν. ἐπιστήσωμεν οὖν μὴ μόνον οἷς ποιούμεν, 25
 ἀλλὰ καὶ οἷς θέλομεν. αὐταρκες γὰρ εἰς τὸ εἶναι τοῦ δια-
 βόλου υἱὸν τὸ καὶ θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας· καὶ
 τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν· εἴρηται τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε
 ποιεῖν· ἵνα μάθωμεν ὅτι εἰ καὶ μόνον θέλομεν ποιεῖν ἅπερ 30
 ἐπιθυμεῖ ὁ διάβολος, χρηματιοῦμεν διαβόλου υἱοί. πι-
 θανώτατα δ' ἂν τις πρὸς ταῦτα λέγοι ὡς ἄρα ἀρκεῖ πρὸς τὸ
 εἶναι υἱὸν θεοῦ τὸ θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας, καὶ μὴ
 προσῆ τούτῳ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ λεκτέον ὅτι

Ic xxii 15

Mt v 28

cf. 2 Thess
ii 3

Jo viii 41

Jo viii 44

ἀνάγκη τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ θεοῦ καὶ ποιεῖν
 τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ μόνον τὸ θέλειν ἀλλὰ καὶ τὸ cf. Phil ii 13
 ἐνεργεῖν, ὡς φησιν ὁ Παῦλος, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἐπομένον
 πάντως τῷ καλῷ θέλειν τοῦ συζύγου αὐτῷ ἐνεργεῖν· καὶ γάρ·
 5 Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν· καὶ οὐκ Ro viii 28
 ἂν καλὸν θέλειν ἀτελεῖς ἐάσαι ὁ ποιῶν πάντα καλὰ λίαν. cf. Ge i 31
 ἀλλ' οὐδὲ ἐπινοηθῆναι δύναται καλὸν θέλειν μὴ συνεξευγμέ-
 νης τῆς κατὰ τὸ οὕτω θέλειν ἐνεργείας καλῆς τῷ καλῷ
 θέλειν. ἡ μέντοι γε πρὸς τῷ θέλειν ἐνέργεια κἂν ἐμπο-
 10 δίξοιτο ὑπὸ τῆς προνοίας εὐλόγως πολλάκις, ὅτε ὑπὲρ τινος
 καθολικῶς χρησίμου, ἢ ὅπως ποτὲ χρησίμου, χρεῖα ἀνα-
 κόπτεσθαι τὸ κατὰ τὸ θέλειν τὸ χεῖρον ἔργον. εἰς ταῦτα δὲ
 ὁ Ἡρακλέων φησί· πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
 διαβόλου ἦσαν· ὡς ἑτέρας οὔσης τῆς τοῦ διαβόλου οὐσίας
 15 παρὰ τὴν τῶν ἀγίων λογικῶν οὐσίαν. ὅμοιον δὲ ἐν τούτῳ
 μοι πεπονθέναι φαίνεται τῷ ἑτέραν οὐσίαν φάσκοντι ὀφθαλ-
 μοῦ παρορῶντος καὶ ἑτέραν ὀρῶντος· καὶ ἑτέραν οὐσίαν ἀκοῆς
 παρακουούσης καὶ ὑγιῶς ἀκουούσης. ὡς γὰρ ἐν τούτοις οὐχ
 ἡ οὐσία διάφορος, ἀλλὰ τι αἴτιον ἐπισυμβέβηκε τοῦ
 20 παρακούειν καὶ τοῦ παρορᾶν, οὕτως παντὸς τοῦ πεφυκότος
 λόγῳ παρακολουθεῖν ἢ παρακολουθητικὴ οὐσία ἢ αὐτὴ ἐστιν,
 εἴτε παραδέχεται τὸν λόγον εἴτε ἀνανεύει πρὸς αὐτόν. τί
 γὰρ διαφέρει ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τὸ παρακολουθῆσαν
 338 τοῦ μὴ παρακολουθοῦντος οὐκ ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, εἰ καὶ μετὰ
 25 τὸ συνιέναι τῶν εἰρημένων ὁ μὲν τις ἐπικρίνας συγκατέθετο
 τῷ λεγομένῳ, ὁ δὲ ἀνένευσσε πρὸς αὐτό.

24. Πολλάκις δὲ εἶπομεν ὅτι ἐὰν συγχωρηθῇ τούτο τὸ
 ἀδύνατον, λέγω δὲ τὸ εἶναι οὐσίας ἑτέρας καὶ ἀνεπίδεκτον τῶν
 κρειττόνων τὸν διάβολον, περὶ μὲν ἐκείνου ἀπελογησάμεθα
 30 ὡς οὐδαμοῦ αἰτίου τῆς πονηρίας, τὸ δὲ ἔγκλημα τῷ αὐτὸν
 οὐσιώσαντι καὶ δημιουργήσαντι προσάψομεν, ὅπερ ἐστὶ
 πάντων ἀτοπώτατον. πρόδηλον δὲ τὸ παράλογον ἔσται τῷ

1 ποιεῖ 5 συνεργεῖν

27 εἶπομεν

11 ἢ—χρησίσμου] bis

28 ἀνεπίδεκται

κατανοήσαντι ψυχῶν ἀνθρωπίνων οὐσίαν καὶ ἐνιδόντι ὅτι
 ἀμήχανόν ἐστιν, ὥσπερ σώματα παρὰ σώματα εἶναι ἀνθρώ-
 πινα ἑτέρας καὶ ἑτέρας οὐσίας, οὕτω καὶ ψυχὰς παρὰ ψυχὰς,
 καὶ νοητικὸν παρὰ τὸ νοητικόν, καὶ τὸ διανοητικὸν παρὰ τὸ
 διανοητικόν. τὸ δὲ ὅμοιον ἔρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ καὶ 5
 ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ δυνάμεων, τῆς τε μνημονικῆς καὶ τῆς
 οὕτως φανταστικῆς· ἀνάγκη γάρ, εἰ ἑτερούσιός ἐστιν
 ἀνθρωπός τις παρ' ἑτερον, καὶ ἑτερογενεῖς εἶναι τὰς τῆς
 ψυχῆς δυνάμεις, καὶ ἑτερογενῇ εἶναι, φέρε εἰπεῖν, τὴν μνη- 10
 μονικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν παρὰ τὴν διανοητικὴν. ἐξέτα-
 ζέσθω δὲ ὁ λόγος περὶ τούτων, ἃ ὁμοίως ἂν νοήσαι καὶ
 διανοηθεῖν, ὥστε καὶ παραπλησίως συγκαταθέσθαι ἢ ἐπι-
 σχεῖν ἢ ἀνανεῦσαι ὃν φασιν ἐκεῖνοι πνευματικὸν καὶ ὃν
 λέγουσιν εἶναι χοϊκόν. ἄρα γὰρ τὸ παραπλήσιον ἐν διαφόροις
 γέγονεν οὐσίαις, ἢ διὰ τοῦτο παραπλήσιον γέγονε τὸ πάθος, 15
 ἐπεὶ ὁμοούσιον ἦν τοῦτο ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος; τὸ μὲν
 οὖν φάναι τοὺς αὐτοὺς τύπους φαντασιῶν καὶ συγκαταθέ-
 σεων καὶ διανοήσεων καὶ μνημονεύσεων γεγενῆσθαι ἐν τοῖς
 ἑτεροουσίοις ἀλογον· τὸ δὲ ἐν τοῖς ὁμοουσίοις ἐκ μέρους ὡς
 παρὰ ταῦτα εἶναι τινα καὶ ἄλλην οὐσίαν ἐν αὐτοῖς ἡλίθιον. 20
 παραστησάτωσαν γὰρ παρὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἑτέραν
 τινὰ οὐσίαν μὴ νοοῦσαν μὴδὲ διανοομένην μὴδὲ μεμνημένην
 μὴδὲ φαντασιουμένην ἐν οἷς φασὶν εἶναι πνευματικοῖς
 κρείττονα τῆς νοούσης καὶ διανοομένης, ἢ ἐν τοῖς χοϊκοῖς
 ἦτοι ὁμοίαν ἢ χείρονα, οὐδὲ γὰρ φήσουσι κρείττονα. ἀλλ' 25
 εἰκὸς αὐτοὺς ἐρεῖν ὅτι ὥσπερ ἐνδέχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς
 σφραγίδος ὁμοίως τυπωθῆναι τὴν ἀνόμοιον οὐσίαν χρυσοῦ
 καὶ ἀργύρου καὶ κασιτέρου καὶ मोलीβου καὶ κηροῦ, οὕτω
 δυνατόν ἀπὸ τῶν αὐτῶν φαντασιῶν τοὺς παραπλησίους
 ἐγγενέσθαι τύπους τοῖς ἐν διαφόροις οὐσίαις τυγχάνουσι καὶ 339
 φαντασιουμένοις· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ διανοίας καὶ νοήσεως
 καὶ μνημονεύσεως φήσουσιν. ἀλλ' ὅρα μήποτε κἂν πάνυ
 πιθανὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος δοκῇ, συναρπάξιν μᾶλλον καὶ
 σοφίζεσθαι δύναται ἀνομοίως παραβεβλημένος ἢ περ πείθειν

τὸν ἀκριβῶς τῷ παραδείγματι ἐπιστήσαντα· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς
 εἰκόνος ἔχω δεῖξαι ὅτι ἐν χρυσῷ ὁ τύπος, ἢ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν
 ὁ τύπος παραπλησίσιος, δέικνται τὴν ιδιότητα τοῦ ἐν χρυσῷ
 γεγονέναι παρὰ τὸ ἐν ἀργύρῳ τετυπῶσθαι ἢ ταῖς λοιπαῖς
 5 ὕλαις. οὕτω τοίνυν ἡμῖν παραστησάτωσαν ἰδίωμα τοῦ
 δεξαμένου τύπον κρείττονα ἢ ἐλάττονα ἢ ὑποδεέστερον, καὶ
 πειραθῆτωσαν καὶ περιλαλῆσαι τὴν τῶν δεξαμένων τὴν
 ἀνάμαξιν τῶν τύπων παραπλησίως διάφορον οὐσίαν· μὴ
 γὰρ παριστάντες ἀποφανοῦνται μὲν οὐκ ἀποδείξουσιν δέ.
 10 τοσαῦτα καὶ πρὸς τὸν Ἡρακλέωνος λόγον εἰπόντος τό·
 Ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου· ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Jo viii 44
 πατρὸς· εἰρήσθω. πάλιν εἰς τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· διαστέλλεται λέγων τὸν διάβολον
 μὴ ἔχειν θέλημα ἀλλ' ἐπιθυμίας. καὶ ἐμφαίνεται αὐτόθεν τὸ
 15 ἀδιανόητον τοῦ λόγου· ἐθέλει γὰρ τὰ πονηρὰ πᾶς ἂν τις
 ὁμολογήσαι ἐκείνον. συνάξεις δὲ καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ
 παρόντος ἐν προχείρῳ οὐκ ἔχομεν παραθέσθαι, εἴ που ἐν
 τῇ γραφῇ τὸ θέλει ἐπὶ τοῦ διαβόλου τέτακται. μετὰ ταῦτά
 φησιν ὁ Ἡρακλέων ὡς ἄρα ταῦτα εἴρηται οὐ πρὸς τοὺς
 20 φύσει τοῦ διαβόλου υἱοὺς, τοὺς χοῦκοὺς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς
 ψυχικοὺς, θέσει υἱοὺς διαβόλου γινομένους· ἀφ' ὧν τῇ φύσει
 δύνανται τινες καὶ θέσει υἱοὶ θεοῦ χρηματίσαι. καὶ φησί
 γε ὅτι παρὰ τὸ ἡγαπηκέναι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ διαβόλου καὶ
 ποιεῖν τέκνα οὗτοι τοῦ διαβόλου γίνονται, οὐ φύσει τοιοῦτοι
 25 ὄντες. καὶ διαστέλλεται ὡς ἄρα τριχῶς δεῖ ἀκούειν τῆς κατὰ
 τέκνα ὀνομασίας, πρῶτον φύσει, δεύτερον γνώμῃ, τρίτον
 ἀξίᾳ· καὶ φύσει μὲν, φησὶν, ἐστὶ τὸ γεννηθὲν ὑπὸ τινος
 γεννητοῦ, ὃ καὶ κυρίως τέκνον καλεῖται· γνώμῃ δὲ, ὅτε τὸ
 θέλημά τις ποιῶν τινος διὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, τέκνον ἐκείνου
 30 οὗ ποιεῖ τὸ θέλημα καλεῖται· ἀξία δὲ, καθ' ὃ λέγονται τινες cf. Mt xxiii
 γεέννης τέκνα καὶ σκότους καὶ ἀνομίας, καὶ ὄφρων καὶ ἐχιδνῶν 15, 33
 γεννήματα. οὐ γὰρ γεννᾷ, φησὶ, ταῦτα τινα τῇ ἑαυτῶν

2 ἡ] ὁ

15 διανόητον

17 ἔσχομεν

23 τὸ] τῷ

30 λέγεται

φύσει· φθοροποιὰ γὰρ καὶ ἀναλίσκοντα τοὺς ἐμβληθέντας 340
εἰς αὐτά· ἀλλ' ἐπεὶ ἔπραξαν τὰ ἐκείνων ἔργα τέκνα αὐτῶν
εἴρηται. τοιαύτην δὲ διαστολὴν δεδωκὼς οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν
ἀπὸ τῶν γραφῶν παρεμυθήσατο τὴν ἰδίαν διήγησιν. εἰποι-
μεν δ' ἂν πρὸς αὐτὸν ὅτι εἰ μὴ φύσει, ἀλλὰ ἀξία γεέννης 5
τέκνα ὀνομάζεται καὶ σκότους καὶ ἀνομίας, φθοροποιὰ γὰρ
ταῦτα καὶ ἀναλίσκοντα μᾶλλον ἢ περ συνιστάντα, πῶς ὁ
Eph ii 3 Παῦλός φησί· πού τό· ἤμεθα φύσει τέκνα ὀργῆς ὡς καὶ οἱ
λοιποί; ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν ὡς οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν καὶ
μάλιστα κατ' αὐτὸν φθοροποιὸν ἢ ὀργή, ἧς τέκνα ἤμεθα. 10
πάλιν φησὶν ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου λέγει νῦν τούτους, οὐχ
ὅτι γεννᾷ τινες ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅτι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου
ποιοῦντες ὁμοιωθήσαν αὐτῷ. πόσω δὲ βέλτιον περὶ πάντων
τῶν τοῦ διαβόλου τέκνων τοῦτο ἀποφαίνεσθαι, ὡς ὁμοιου-
cf. Jo viii 41 μένων αὐτῷ τῷ ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ οὐ διὰ τὴν οὐσίαν 15
καὶ τὴν κατασκευὴν, τὴν χωρὶς ἔργων, τέκνων διαβόλου
χρηματιζόντων;

Jo viii 44 25. (21) Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς,
καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια
ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ ἐστὶ τις κοινότερον ἀνθρωποκτόνος ὁ 20
ὁπωσποτὲ ἀπεκτονὼς ἄνθρωπον, ὅστις ἐστὶ καὶ μέσος, καθ'
cf. Num xxv 6 ff. ὁ καὶ ζήλω θεοῦ πεποίηκεν ὁ Φινεὲς ἀποκτείνας τὸν Ἰσραη-
λίτην πορνεύοντα καὶ τὴν Μαδιανίτιν, ἀνθρωποκτόνος οὐ ψεκ-
cf. 1 Reg xvii 45, 51 τῶς ῥηθήσεται καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ὀνόματι κυρίου τῶν δυνάμεων
θεοῦ παρατάξεως Ἰσραὴλ πατάξας τὸν Γολιάθ, ζητητέον 25
τὴν ἀληθινὴν ἀνθρώπου ζωὴν καὶ τὸν ἐναντίον ταύτῃ θάνατον
αὐτοῦ, ἵνα νοθηῇ ὁ ψεκτῶς ἀνθρωποκτόνος. καὶ ὅσον μὲν
ἐπὶ τῆς ἱστορίας φήσεις τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕαν, ὅσον οὐχ
cf. Ge iii 6 ἡμαρτήκεισαν, μὴ ἀνῃρησθαι· ἢ δὲ ἡμέρα ἔφαγον ἀπὸ τοῦ
ἀπηγορευμένου ξύλου εὐθέως καὶ τεθνηκέναι, οὐκ ἄλλου 30
τινὸς ἀποκτείναντος αὐτοὺς ἢ τοῦ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου,

3 κατοποσον

21 ἀποκτονως

5 ἀξίας

23 μαδιανέτην

10 ἢ ὀργῇ ἧς] ἢ ὀργῆς

25 οὐκ πατάξας

ὅτε τὴν Εὐὰν διὰ τοῦ ὄψεως ἠπάτησε καὶ ἡ Εὐὰ δέδωκε τῷ
 ἀνδρὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγεν ὁ ἀνὴρ. κατὰ μέντοι γε
 τὰ βαθύτερα τῶν δογμάτων νοήσας τό· Οὐκ ἀποθανοῦμαι Ps cxvii
(cxviii) 17
 ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα κυρίου· καὶ τὸ ὑπὸ
 5 τοῦ σωτῆρος πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους ἀπορρητότατα τοῖς
 συνίναί τοῦ λεγομένου δυναμένοις εἰρημένον ἐν τῷ κατὰ
 Ματθαῖον· Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε Mt xxii 31 f.
cf. Ex iii 6
 τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς
 341 Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ
 10 θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν·
 Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν, ὡς λέγει Lc xx 37 f.
 ἐπὶ τῆς βάτου κύριον τὸν θεὸν Ἀβραάμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ
 θεὸν Ἰακώβ· οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες
 γὰρ αὐτῷ ζῶσιν· ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον· Περὶ τῶν Mc xii 26 f.
 15 νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ἐγείρονται ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως
 ἐπὶ τῆς βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων Ἐγὼ εἰμι θεὸς
 Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· ὅψει ὅτι εἰ νῦν ζῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς
 Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, νεκροὶ ἦσαν πρὶν ζήσωσι·
 20 νεκρὸς δὲ κυρίως οὐδεὶς λέγεται μὴ πρότερον ζήσας. ἐπίστησον
 δὲ καὶ τῷ· Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, καὶ ἐν τῷ I Co xv 22
 χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· ἐν οἷς οὔτε ὁ μέσος θάνατος
 σημαίνεται κατὰ τό· Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν·
 οὔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ καὶ μήτε ἀγαθὸν οὐσα καθ' αὐτὴν
 25 μήτε κακὸν κατὰ τό· Ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-
 σονται· καὶ ὅψει τὴν ζωὴν τοῦ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου.
 νοήσας δὲ αὐτοῦ τὴν ζωὴν συνήσεις τίνα τρόπον ὁ ἀνθρω-
 ποκτόνος ἀπέκτεινε τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, οὐ διὰ τίνα ἕνα
 ἰδίως ποιόν, ἀλλὰ δι' ὅλον τὸ γένος, ὃ ἀπέκτεινε, καθ' ὃ ἐν
 30 τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν ὑγιῶς λεχθησόμενος ἀν-
 θρωποκτόνος. ταύτην δὲ τὴν ἀνθρωποκτονίαν εἰργάσατο
 ἀρξάμενος ἀπ' ἀρχῆς, δι' ἣν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ ἕκαστος
 τῶν νοούντων αὐτὸ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, καὶ τίνι οἰκεῖόν ἐστι,
 τοῦτο ἐρεῖ ταλανίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποτεθνη-

- Ro vii 24 κέναι, τό· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; βλέπων καὶ τίνα τρόπον
- Ps xxi (xxii) εἴρηται τό· Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· καὶ τό· Ἐτα-
 16: xliii (xliv)
 20
 Phil iii 21 πείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως· καὶ τό· Σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν. ἔστι δὲ καὶ ἀπορρητότερόν τι δι' ὃ ὁ ἀπ' 5 ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἄρχων ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὲ τοῦ περιγείου τόπου, ὅπου εἰσὶν οὓς ἀπέκτεινεν ἄνθρωποι. ὁ μὲν οὖν ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινεν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ χάριτι
- cf. Ro vi 4 θεοῦ συνετάφημεν Χριστῷ καὶ συνανέστημεν αὐτῷ, εἶγε σύμμορφοι γεγόναμεν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, καὶ ἐν καινότητι 10 ζωῆς περιπατοῦμεν. ὁ δὲ ἀνθρωποκτόνος ἄρχι τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἄρχι τῶν νεκρῶν, ζῶντος δὲ οὐδενὸς ἡγεῖσθαι δύναται. ἐὰν δὲ ἐπιπλεῖον ἐπιστήσης καὶ τοῖς περὶ τῶν
- Ro xiv 9 νεκρῶν γεγραμμένοις, οἷον τούτῳ· Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς 342 ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· 15 ὅψι· τίνα τρόπον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ τῶν νεκρῶν κυριεύει· ἔτι· ἀπέθανε γὰρ Ἰησοῦς ἵνα καὶ νεκρῶν
- cf. 1 Co xv 49 κυριεύσῃ. ὅσον μὲν οὖν ζῇ ὁ ἄνθρωπος, οὐ φορεῖ τὴν τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνα· ἀποθνήσκων δὲ καὶ ἀναιρούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου, ἅμα τε οὐ συνέχει τὴν τοῦ θεοῦ εἰκόνα, καὶ 20 ἀναλαμβάνει τὴν τοῦ χοϊκοῦ καὶ νεκροῦ· νεκρὸς γὰρ ὁ χοϊκὸς, ὥσπερ ζῶν ὁ ἐπουράνιος· καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων θεός. διόπερ εἰ μὲν συνανέστημεν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντες, ὁ θεὸς ἐστὶν ἡμῶν· εἰ δὲ ἔτι ἐσμέν ἐν νεκροῖς, ὁ θεὸς οὐ νεκρῶν, καὶ ἡμῶν οὐκ ἔστι θεός. 25
- cf. Jo viii 44 26. Παράκειται δὲ τῷ ἐξετάζειν τὰ περὶ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου καὶ τὸ ἰδεῖν τινὰς νεκροὺς μὲν, οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ ἢ ἐν Χριστῷ νεκροὺς, οἱ καὶ πρῶτον ἀναστήσονται· περὶ 30 ὧν ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους οὕτω λέγεται· Σαλπύσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα· ἐν δὲ τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς· Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν 35 λόγῳ κύριον, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν

- παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας·
 ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κλεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ 1 Th iv 16 f.
 ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ
 ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες,
 5 οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις
 εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς αέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν
 κυρίῳ ἐσόμεθα. καὶ ἡγοῦμαι ζῶντας μὲν εἶναι ἐν Χριστῷ
 τοὺς τετελειωμένους καὶ μηδαμῶς ἔτι ἁμαρτίαν ἐργαζομένους,
 νεκροὺς δὲ ἐν Χριστῷ τοὺς διακειμένους μὲν κατὰ τὴν ἐν
 10 Χριστῷ πίστιν καὶ προαιρουμένους βιοῦν καλῶς, οὐ μὴν ἤδη
 κατορθώκοντας ἀλλ' ἔτι ἁμαρτάνοντας, ἥτοι κατ' ἄνοιαν τοῦ
 ἀκριβοῦς περὶ δικαιοσύνης ἀληθοῦς λόγου, ἣ κατὰ ἀσθένειαν
 νικωμένων τῶν κριμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιθυμούσης κατὰ τοῦ cf. Gal v 17
 πνεύματος σαρκός. καὶ τούτοις γε ἀκόλουθόν ἐστι τὸν
 15 Παῦλον αἰσθανόμενον ἑαυτοῦ λέγειν διὰ τὸ ἤδη κατορθω-
 κέναι τό· Ἡμεῖς οἱ ζῶντες. οὓς δὲ εἰρήκαμεν νεκροὺς, οὗτοι
 μάλιστα δέονται τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲ τῶν ζώντων δυνα-
 μένων ἀρπαγῆναι ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς
 αέρα, πρὶν πρῶτον τοὺς ἐν Χριστῷ νεκροὺς ἀναστήναι· διὸ
 20 γέγραπται· Οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, 1 Th iv 16 f.
 343 ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ
 διὰ τὴν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ οὐκ ἂν συστάνα τὰ ἐπὶ τῆς
 ἐπικαταράτου γῆς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς Ἀδὰμ συνέστη. πλὴν ἀνθρωπο-
 25 κτόνος οὗτος ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεσθηκότων γέγονεν ἀρχῆς, ὅστις,
 οἶμαι, γενόμενος ἀρχὴ πλάσματος κυρίου ἐφθόνησε τοῖς cf. Job xl
 14 (19)
 κτισθεῖσιν εἰς τὸ εἶναι. οὕτω φθόνῳ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς Sap Sol i 14;
 ii 24
 τὸν κόσμον, αἰὲν ἐν οἷς ἐὰν εὖρῃ ζώσιν ἀνθρωποκτονούντος
 ἕως ἂν πάντων τῶν ἐχθρῶν ὑποτεθέντων τοῖς ποσὶ τοῦ υἱοῦ cf. 1 Co xv
 25 f.
 30 τοῦ θεοῦ ἔσχατος ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος καταργηθῇ.

27. (22) Ἴδωμεν δὲ καὶ περὶ τοῦ· Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ Jo viii 44
 ἔστηκε. πᾶς μὲν καὶ μόνος ὁ ὑγιὴ βεβαίως ἔχων δόγματα

καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα τῶν δογμάτων ἄσειστος τοῖς κρίμασι
 τυγχάνων ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς περιστάσεως ἢ
 τινος σωματικῆς προφάσεως, οἷον δυσυπομενήτων πόνων,
 ἢ σφοδροτέρας ὀρέξεως ἀφροδισίων, ἢ ὁποιασδήποτε αἰτίας
 σαλευόμενος, ὥστ' ἂν καὶ ἐπὶ ποσὸν μετακινήθῃναι ἀπὸ τοῦ 5
 καλοῦ, εὐλόγως ἂν ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ νομίζοιτο. οὗτος
 δὲ ὁ λόγος φθανέτω καὶ ἐπὶ τὰς ἕξω σαρκὸς καὶ αἵματος
 φύσεις· ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκείνων ζωῇ τὰ κατορθοῦντα
 ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ δεόντως λέγειν· εἰ δέ τις μὴ οὕτως
 βιοῖ, οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. ἀλλ' ἐφίστημι μήποτε ἐν 10
 μέν τι καὶ μονοειδὲς ἔστι τὸ ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ποι-
 κίλον δέ τι καὶ πολύτροπον τὸ μὴ ἐστηκέναι ἐν αὐτῇ· τινῶν
 μὲν τρεμούσαις, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ταῖς βάσεσι καὶ σειο-
 μέναις βιαζομένων ἐστάναι ἐν αὐτῇ καὶ μηδέπω τοῦτο ἐχόντων·
 ἑτέρων δὲ τοῦτο μὲν οὐ πεπονθότων, ἐν κινδύνῳ δὲ τοῦ ἐν 15
 τούτῳ γενέσθαι καθεστηκότων, ὁποῖός ἐστιν ὁ λέγων· Ἐμοῦ
 δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες· καὶ ἄλλων καὶ πεπτω-
 κότων ἐν αὐτῇ, περὶ ὧν οἶμαι λέγεσθαι τό· Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπὶ
 τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται. ἐπὶ τοῦτο τὸ ἐστάναι ἐν
 τῇ ἀληθείᾳ προτρέπων· ὁ κύριος Μωσῆς εἶπε πρὸς αὐτόν· 20
 Ἴδου τόπος παρ' ἐμοὶ, καὶ στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· εἰ γὰρ ἡ
 πέτρα Χριστὸς ἦν, Χριστὸς δὲ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια·
 μήποτε τό· Στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· ἴσον δύναται τῷ· στήσῃ
 ἐπὶ τῆς ἀληθείας. μόγισ δέ ποτε τοῦτο καὶ μετὰ πολλὰ
 ἐγγίγνεται τι. μέχρι γοῦν τοῦ· Ἴδου, τόπος παρ' ἐμοὶ, καὶ 25
 στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· Μωσῆς οὐδέπω ἰστήκει ἐπὶ τῆς πέτρας.
 καὶ εἴ τις γε ἐπιμελέστερον ἐνίδει τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ
 εὐχερῶς δυναμένη καθαρεύειν ἀπὸ ψευδῶν δογμάτων, ὅψεται 344
 ὅτι ὥσπερ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, οὕτως πᾶς ἄνθρωπος οὐχ
 ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. εἰ γὰρ τίς ἐστιν οὐ ψεύστης ἔτι ἢ 30
 ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὥστ'
 ἂν εἰπὴν αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ τὸν θεόν· Ἐγὼ εἶπα, θεοί

Ps lxxii
lxxiii) 2

Mt xxi 44

Ex xxxiii 21
cf. 1 Co x 4
Jo xiv 6

Ps cxv 2
(cxvi 11)
cf. Jo viii 44

Ps lxxxii
(lxxxii) 6

3 δυσυπομενήτων] δύο ὑπομένη τῶν 25 τοῦ] το τόπος]
τόπω 30 οὐ] ὁ

ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· οὐκ ἐπeneχθησομένου αὐτῷ τοῦ
 Ὑμῖς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. εἴ τις οὖν καὶ ἄλλος Ps lxxxii
(lxxxii) 7
 οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δῆλον ὅτι καὶ ὁ διάβολος ὁ ἀπ'
 ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος· καὶ ἡ αἰτία γε τοῦ μὴ ἔστηκεῖν αὐτὸν
 5 ἐν ἀληθείᾳ τοῦτον εἴρηται τὸν τρόπον· Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλή- Jo viii 44
 θεια ἐν αὐτῷ. διὰ τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ,
 ἐπεὶπερ ἡπάτῃται καὶ ψευδῇ ὑπολαμβάνει καὶ ἡπάτῃται
 αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, τούτων χείρων εἶναι λογισθεῖς τῶν λοιπῶν
 ἀπατωμένων, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τούτου ἀπατώνται, αὐτὸς δὲ
 10 ἑαυτῷ δημιουργός ἐστι τῆς ἀπάτης.

28. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πῶς λέγεται τό· Ἀλήθεια οὐκ
 ἔστιν ἐν αὐτῷ· οἷον πότερόν ποτε οὐδὲν ἀληθὲς ἔχει δόγμα,
 ἀλλὰ πάντα ὅσα ποτὲ δοξάζῃ ψευδῇ ἐστίν· ἡ ὅτι οὐ μετέχει
 Χριστοῦ, ὡς οἱ Χριστοῦ μέτοχοι μετέχουσι τοῦ εἰπόντος·
 15 Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια. οἱ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ μετέχουσιν Jo xiv 6
 αὐτοῦ καὶ καθ' ὃ ἐστίν ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἀληθεία ἐστίν
 ἐν αὐτοῖς. καὶ τρίτον δ' ἂν ἐν τῷ τόπῳ τοιοῦτον προσαπο-
 ρηθείη, ἐπιστησόντων τινῶν εἰ χρή λέγειν μὴ εἶναι ἀληθίαν
 ἐν τῷ ὅτι ποιοῦν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντι, καὶ μετὰ πολλῶν
 20 ἀληθῶν τοῦτο νομίζῃ. ὡς γὰρ ψεῦδος τὸ ἐκ μυρίων ὅσων
 ἀληθῶν καὶ ἐνὸς ψεύδους συμπεπλεγμένον, οὕτως ἐν τῷ δοξά-
 ζοντι μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος οἰονεῖ τὸ τοιοῦτόν
 ἐστὶ συμπεπλεγμένον, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὅτι ἐν τῷδε οὐκ ἔστιν
 ἀλήθεια. δείκνυμι δὲ τὸν μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος
 25 ὑπολαμβάνοντα. καὶ τὰ τρία γε δόξει ἔχειν λόγον, τινὸς μὲν
 φήσοντος κατὰ τοῦτο εἰρηῆσθαι τό· Οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν
 αὐτῷ· ἐπεὶ οὐ μετέχει Χριστοῦ, ᾧ γε καὶ προσπολεμεί· ἑτέρου
 δὲ, ἐπεὶπερ οὐδὲν ἀληθὲς φρονεῖ ἀλλ' ἐν πᾶσι διέψευσται, καὶ
 διὰ τοῦτό ἐστι διάβολος καὶ πονηρὸς καὶ χείρων παντὸς οὔτι-
 30 νοσοῦν πταίνοντος, ὅτι τάχα ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐστὶ τι καὶ
 ἀληθὲς μετὰ πολλῶν ὧν σφάλλονται, ἐν δὲ τούτῳ οὐδὲν
 ἀληθές. καὶ τρίτος δὲ τις συναγορεύσει τῷ λοιπῷ λέγων

ἀμήχανον εἶναι λογικόν τι τυγχάνον ζῶον περὶ πάντων ψευδο-
δοξεῖν καὶ περὶ μηδενὸς κἂν ἀσθενῶς τὸ ἀληθές ὑπολαμβάνειν.
πάντως γοῦν κἂν τοῦτο ἔχει ὁ διάβολος δόγμα ἀληθές περὶ 345
αὐτοῦ ἐννοῶν ὅτι λογικός ἐστι, καὶ ὅτι τὸ τοιόνδε μὲν ἀνθρω-
πός ἐστι, τὸ τοιόνδε δὲ ἄγγελος, καὶ τὸ τοιόν μὲν σῶμα, καὶ 5
ποιὸν σῶμα, ἄλλο δέ τι ἕτερον σώματος. ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ
τελευταῖον μὴ λέγῃ καὶ μὴ ἐννοῇ, ἀλλὰ γε αὐταρκῇ τὰ
πρῶτα πρὸς τὸ μὴ ἂν δύνασθαι εἶναι ἀληθές περὶ αὐτοῦ τό-
Jo viii 44 ὅτι οὐδὲν ἀληθές φρονεῖ. ἡμεῖς μὲν οὖν τοῦ· Ἐν τῇ ἀληθείᾳ
οὐκ ἔστηκεν· ἀκούομεν οὐχ ὡς φύσιν τοιαύτην ἐμφαίνοντος, 10
οὔτε τὸ ἀδύνατον περὶ τοῦ ἐστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ παρι-
στάντος· ὁ δὲ Ἑρακλέων εἰς ταῦτά φησι τό· Οὐ γὰρ ἐκ τῆς
ἀληθείας ἡ φύσις ἐστὶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀλη-
θείᾳ, ἐκ πλάνης καὶ ἀγνοίας. διὸ, φησὶν, οὔτε στήναι ἐν
ἀληθείᾳ οὔτε σχεῖν ἐν αὐτῇ ἀλήθειαν δύναται, ἐκ τῆς αὐτοῦ 15
φύσεως ἴδιον ἔχων τὸ ψεῦδος, φυσικῶς μὴ δυνάμενός ποτε
ἀλήθειαν εἰπεῖν· λέγει δ' ὅτι οὐ μόνος αὐτὸς ψευστής ἐστιν,
ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἰδίως πατὴρ αὐτοῦ ἐκλαμβάνων τὴν
φύσιν αὐτοῦ, ἐπέπερ ἐκ πλάνης καὶ ψεύσματος συνέστη.
ταῦτα δὲ ὅλα ρύεται τὸν διάβολον παντὸς ψόγου καὶ ἐγκλή- 20
ματος καὶ μέμψεως· οὐδεὶς γὰρ εὐλόγως ἂν ψέξαι ἢ ἐγκαλέσαι
ἢ μέμψαιτο τῷ μὴ πεφυκότι πρὸς τὰ κρείττονα. ἀτυχῆς οὖν
μᾶλλον ἢ ψεκτὸς ὁ διάβολος κατὰ τὸν Ἑρακλέωνά ἐστιν.
ιστέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ
ἔστηκεν ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ οἱ ἐκ 25
πατρὸς τοῦ διαβόλου ὄντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἐστήκασιν, ὅτι
ἀλήθεια οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς. πάντες δὲ τοιοῦτοι οἱ ἔτι ποι-
οῦντες ἁμαρτίας, κἂν λέγωσιν εἶναι Χριστοῦ· Πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν
τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται.

Jo iii 8

Jo viii 44

29. (23) ὍΤΑΝ ΛΑΛῆ Τὸ ΠΕΥΔΟΣ, ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ 30
ΛΑΛΕῖ, ὅτι ΠΕΥΣΤΗΣ ΕΣΤΙ ΚΑΙ Ὁ ΠΑΤΗΡ Αὐτοῦ. Προλα-

2 ἀσθενῶς 11, 12 παριστάντες 22 μέμψαιτο] μέμ-
ψαίτε τὸ 27 ἐν] om. 31 λαλεῖ] λαλῇ

βόντες μὲν εἰς τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ·
 ἐμνημονεύσαμεν τοῦ ῥήτου καὶ τὰ ὑποπεσόντα ἡμῖν εἰς αὐτὸ
 εἰρηκαμεν, ζητοῦντες τί τὸ ψεῦδος καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ·
 συνεξετάζεσθαι δὲ δεῖ καὶ τὰ λεχθησόμενα νῦν ἐκείνοις. πᾶν
 5 πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν νομίζω εἶναι ψεῦδος, καὶ
 ἕκαστον τούτων ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν ιδίων καὶ μηδαμῶς ἐκ
 τῶν τοῦ θεοῦ λαλεῖν· τούτων δὲ ὁ ψεύστης πατὴρ ὁ διάβολός
 ἐστι. πόθεν δὲ ἐκινήθημεν εἰς τὸ πᾶν χεῖρον πνεῦμα ψευδὲς
 346 εἰπεῖν νῦν παραθησόμεθα. γέγραπται ἐν τῇ γ' τῶν βασι-
 10 λειῶν ὡς ἄρα εἶπε Μιχαίας, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχαάβ εἰς τὸ cf. 3 Reg
 προφητεῦσαι περὶ τοῦ πότερον αὐτῷ καθήκει πορευθῆναι εἰς xxii 15
 Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ εἰς πόλεμον ἢ ἐπισχεῖν, τό· Εἶδον θεὸν 3 Reg xxii
 Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατεία 19—22
 τοῦ οὐρανοῦ ἰστήκει περὶ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐ-
 15 νύμων αὐτοῦ. καὶ εἶπε Τίς ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ βασιλέα
 Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβήσεται καὶ πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ;
 καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως ἐν σοί. καὶ ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη
 ἐνώπιον κυρίου καὶ εἶπεν Ἐγὼ ἀπατήσω αὐτόν. καὶ εἶπε
 πρὸς αὐτὸν κύριος Ἐν τίνι; καὶ εἶπεν Ἐξελεύσομαι καὶ
 20 ἔσομαι πνεῦμα ψευδὲς εἰς τὸ στόμα πάντων τῶν προφητῶν
 σου τούτων. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων ὁ
 αὐτὸς Μιχαίας πρὸς τὸν Ἀχαάβ φησι καὶ τὸν Ἰωσαφάτ·
 Ἀκούσατε λόγον κυρίου. εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ 2 Chron xviii
 θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα δύναμις τοῦ οὐρανοῦ ἰστήκει ἐκ 18—21
 25 δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Τίς
 ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ βασιλέα Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβήσεται καὶ
 πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ; καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως. καὶ
 ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη ἐνώπιον κυρίου καὶ εἶπεν Ἐγὼ
 ἀπατήσω αὐτόν. καὶ εἶπε κύριος Ἐν τίνι; καὶ εἶπεν Ἐξε-
 30 λεύσομαι καὶ ἔσομαι πνεῦμα ψευδὲς ἐν στόματι πάντων τῶν
 προφητῶν αὐτοῦ. σαφῶς οὖν διὰ τούτων δηλοῦται ὅτι εἰ
 πνευμά τί ἐστι τὸ ψευδὲς πνεῦμα, πάντα ὅμοια εἶη ἂν ψευδῇ

4 δεῖ] om.

13 Ἰσραὴλ

17 οὕτως] om.

20 ψεύδος

31 εἰ] om.

πνεύματα, ἀπὸ τοῦ ψεύστου πατρὸς εἰληφότα τὸ εἶναι ψευδῇ
 πνεύματα, κατὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κακίαν, καὶ οὐχ ὅτι τὸ
 κατ' οὐσίαν. τὸ μὲν οὖν ἅγιον πνεῦμα, ἡ ἀγγελικὸν πνεῦμα,
 ὅταν λαλῇ, οὐκ ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ ἀλλ' ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς
 ἀληθείας καὶ τῆς σοφίας· ὅπερ δηλοῦνται καὶ ἐν τῷ κατὰ 5
 Jo xvi 14 Ἰωάννην ἔνθα περὶ τοῦ παρακλήτου διδάσκει καὶ φησιν· Ἐκ
 τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. τὸ μέντοι ψεῦδος
 ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ἐκ τῶν ἰδίων ἐλάλησε καὶ τὸ
 ἐν τῇ γ' τῶν Βασιλείων ψευδὲς πνεῦμα ἀπατῶν τὸν Ἀχαάβ.
 πλὴν παρατῇρει ὅτι ψεύστης ὄνομα ὁμοίως τέτακται ἐπὶ τε 10
 τοῦ γεννήσαντος τὸ ψεῦδος διαβόλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου·
 ἐνθάδε μὲν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται τό· Ὅτι ψεύστης
 ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἐν δὲ Ψαλμοῖς τό· Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν
 τῇ ἐκστάσει μου Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. ταῦτα δὲ παρε- 347
 θέμεθα ἵνα πάσῃ δυνάμει φεύγωμεν τὸ εἶναι ἄνθρωποι καὶ 15
 σπεύδωμεν γενέσθαι θεοὶ, ἐπεὶ ὅσον ἐσμὲν ἄνθρωποι,
 ψεύσται ἐσμὲν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους ψεύστης ἐστίν.
 ὁμοιον δέ ἐστι τὸ μετέχειν ἡμᾶς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος
 καὶ τοῦ σημαινομένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγματος· ἡμᾶς
 λέγω, ἐὰν ἔτι μένωμεν ἄνθρωποι, καὶ τὸν διάβολον, ὃς ψεύ- 20
 στης εἴρηται.

Jo viii 45 30. (24) Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ
 πιστεύετε μοι. Εἰ μεμνήμεθα πρὸς τίνας ἐστὶν ὁ λόγος,
 ὅτι πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, ἐπαγγελίαν
 λαμβάνοντας ὅτι ἐὰν μένωσιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ τότε 25
 ἀληθῶς αὐτοῦ εἰσὶ μαθηταὶ καὶ γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν
 ἐλευθεροῦσαν αὐτοὺς, ἐπαπορήσομεν πῶς τοῖς τοιοῦτοις
 φησὶν· Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.
 καὶ ἐπίστησον εἰ δύναται τις τῷ αὐτῷ κατὰ τινα μὲν ἐπίνοιαν
 πιστεύειν, κατὰ δὲ ἑτέραν μὴ πιστεύειν· οἷον παραδείγματος 30
 ἔνεκεν, οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου
 Ἰησοῦν ἐσταυρωμένον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς

cf. Jo viii
31 f.

τὸν γεγεννημένον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. καὶ πάλιν οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιήσαντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὰ ἀναγεγραμμένα τέρατα καὶ σημεῖα Ἰησοῦν, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. πάλιν τε αὖ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦδε παντὸς, οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, εἰς τὸν θεὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. ἵν' οὖν μὴ παρὰ πόδας ἐναντίωμα ᾗ ὡς μὴ συνεωρακίτος τοῦ γράφοντος τὸ εὐαγγέλιον τὸ τοιοῦτον, φήσεις ὅτι ὁ λέγων πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους τό· Ἐγὼ δὲ ὅτι Jo viii 45 τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι· πιστεύουσι κατὰ τινα ἐπίνοιαν καὶ καθ' ἑτέραν μὴ πιστεύουσι ταῦτα ἔφασκε. καὶ εἰκὸς ὅτι ἐπίστευον μὲν αὐτῷ κατὰ τὸ ὁρατὸν διὰ τὰ τεράστια, οὐκ ἐπίστευον δὲ τοῖς βαθύτερον ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις· καὶ ἀρμόζει γε τῷ· Γινώσθε τὴν ἀλήθειαν· λεγομένῳ μὴ Jo viii 32 ἐγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν τό· Ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι· ὡς εἰ ἔλεγε· καθ' ὃ μὲν τεράστια ποιῶ πιστεύετε μοι, καθ' ὃ δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγω οὐ πιστεύετε μοι. τοῦτο δ' ἂν καὶ νῦν ἐπὶ πολλῶν ἰδοίς, θαυμαζόντων μὲν τὸν Ἰησοῦν ἐπ' ἂν ἐνωρῶσι τῇ περὶ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, μηκέτι δὲ πιστευόντων ἐπ' ἂν βαθύτερος καὶ μείζων τῆς ἕξως αὐτῶν αὐτοῖς ἀναπτύσσεται λόγος, ἀλλ' ὑποπτεούντων αὐτὸν εἶναι ψευδῆ. διόπερ προσέχωμεν μήποτε καὶ ἡμῖν εἴπη ὁ λόγος· Ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.

30 31. (25) Τίς ἐξ ἡμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Jo viii 46 Ὁ λόγος, ἐπ' ἂν τρανῶς αὐτοῦ παριστάνῃ τὸ βούλημα ὡς μηδαμῶς ἀντιλέγειν δύνασθαι τινα τῶν ἀκουόντων, καὶ ταῦτα

5 υἱὸν] ἰῶ αὐτὸν] om.

ἀν λέγοι δυσωπῶν τοὺς μὴ συγκατατιθεμένους· ὅτι εἰ μὴ ἐλέγχετε τὰ λεγόμενα ἡμαρτημένα, ἀπαιτεῖσθε ἂν εὐλόγως ἤδη τὴν συγκατάθεσιν. ἔχει δὲ καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν παρρησίαν τοῦ σωτῆρος ἡ λέξις, μηδενὸς μὲν ἀνθρώπου δυνήεντος εἰπεῖν μετὰ πεποιθήσεως τῆς ἐπὶ τῷ μὴ ἡμαρτηκέναι τό· 5

Jo viii 46

cf. 1 Pe ii 22;
He iv 15

Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; μόνου δὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, πεπειρασμένος κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς πώποτε ἐγνωκότας αὐτὸν εἰπεῖν δυναμένου. ἀκούω δὲ τοῦ· Τίς ἐξ ὑμῶν λεγομένου οὐ πρὸς τοὺς παρόντας μόνον ἀλλὰ 10 καὶ πρὸς ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς εἰ οὕτως ἐσαφηνίζετο· τίς ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν; ἢ· τίς ὁποῖος δῆποτε ἄνθρωπος ἐλέγξει μὲ δυνήσεται περὶ ἁμαρτίας; ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι οὐδεὶς. κατὰ τὸ δυνατόν δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ 15 τό· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ· παντὶ 1 Co xi 1 τρόπῳ φιλοτιμητέον τοιαύτην ἀναλαβεῖν καθαροῦ συνειδότος παρρησίαν πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν ἐξῆς καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως χρόνῳ πρὸς 349 ἕκαστον τῶν ἡμᾶς γνωσκόντων τό· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ καὶ μὴ δυνατόν τοῦτο ἐξ οὗ τὸν 20 λόγον συμπληρώκαμεν εἰπεῖν. τοῦτο δὲ οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον ἂν εἶπεν ὁ σωτὴρ ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, μηδὲν ἐχούσας εἰπεῖν εἰς ἔλεγχον τὸν περὶ ἁμαρτίας αὐτοῦ. καὶ τοῦτό γε ἀκόλουθόν ἐστι τῷ· Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ 25 εὐρίσκει οὐδέν. δυνατόν δὲ καὶ ἡμῖν ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας τὴν ἀπὸ τινος ἀναλαβεῖν χρόνον παρρησίαν πρὸς τὸ εἰπεῖν ἡμᾶς τῷ ζητοῦντι καθ' ἡμῶν ἀφορμὴν διαβολῶ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ παρὰ τὸν τῆς ἐξόδου καιρόν· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; 30

Jo xiv 30

Jo viii 46

32. (26) Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; Ἀξίον ἰδεῖν τί ὑποφαίνεται ἐκ τοῦ πύσματος.

τοῦτο δὲ ὁψόμεθα εἰ καὶ ἐκεῖνοι πρὸς οὓς ὁ λόγος οὐκ
 ἀπεκρίναντο τὴν δέουσαν ἀπόκρισιν ἐξενεγκόντες. εἶποι
 γὰρ ἂν τις· διὰ τοῦτο οὐ πιστεύομεν, ἐπεὶ οὐ θεωροῦμεν
 τίνα τρόπον ὁ λέγει ἐστὶν ἀλήθεια· οὐ θεωροῦμεν δὲ τῷ
 5 μηδέπω κεκαθάρθαι ἡμῶν τὰς τῇ φύσει διορατικὰς τῆς
 ἀληθείας ὀψεις· καὶ ἐπεὶ τοιοῦτοί ἐσμεν, οὐκ ἔσμεν ἐκ τοῦ
 θεοῦ· εἰ οὐδέπω ἐσμὲν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῆς
 ἀληθείας ὀψεις θεωρητικαὶ οὐκ εἰσὶ κεκαθαρμένοι, τῷ ἐπι-
 κεκαλύφθαι ἢ πεπαχύνθαι ἢ τεθλωσθαι αὐτὰς ὑπὸ τῆς
 10 κακίας. κατανοοῦντες δὲ τί τὸ κυρίως πιστεύειν καθ' ὃ
 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo v 1
 γεγέννηται· καὶ αἰσθανόμενοι ὅσῳ τοῦ οὕτως πιστεύειν
 ἀπολειπόμεθα, ταῦτα ἀποκρινώμεθα, παρακαλοῦντες τὸν τῶν
 τῆς ψυχῆς ὀψεων ἱατρὸν τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ καὶ φιланθρωπίᾳ
 15 πάντα ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς
 ἡμῶν, ἔτι κεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς διὰ τὴν κακίαν ἀτιμίας
 ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον πον· Ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία Jer iii 25
 ἡμῶν· ἐπακούσεται γὰρ ἡμῶν ὁμολογούντων τὰ αἷτια τοῦ
 μηδέπω ἡμᾶς πιστεύειν, καὶ ὡς κακῶς ἔχουσι καὶ χρῆζουσιν cf. Mt ix 12
 20 ἱατροῦ βοηθῶν συνεργήσει πρὸς τὸ χωρῆσαι ἡμᾶς τὸ εἰς τὸ
 πιστεύειν χάρισμα, τρίτον παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῷ καταλόγῳ
 τῶν χαρισμάτων τεταγμένον, μετὰ τὸν τῆς σοφίας λόγον
 καὶ τὸν τῆς συνέσεως λόγον, οἷς ἐπιφέρει· Ἐτέρῳ πίστις 1 Co xii 9
 ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· περὶ οὗ χαρίσματος καὶ ἐν ἄλλοις
 25 φησὶν· Ὅτι ἀπὸ θεοῦ ὑμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς Phil i 29
 Χριστὸν πιστεύειν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. καὶ
 ἀπὸ τῆς ἐνεργείας δὲ ἐπιστήσαντι σαφὲς ἔσται ὅτι οὐχ ἡ
 350 τυχοῦσα δωρεὰ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, πλειόνων δογμάτων διαφόρων
 ὑπὸ πολλῶν κηρυττομένων τῶν διδάσκειν τὰ ἀληθῆ ἐπαγ-
 30 γελλομένων, τὸ μηδενὶ ἢ μόνῳ τῷ ἀληθεῖ πιστεῦσαι· τοῦτο
 γὰρ ἤδη καὶ δοκίμου τραπεζίτου ἔργον τυγχάνει, ὃν τέλειον
 ὀνομάζων οὐκ ἂν ἀμάρτοις, ἀτε καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους

4 ἀλήθειαν

5 κεκαθάρται

6 ἐπὶ

22 τεταγμένων

27 ἔσται] ἔσεσθαι

He v 14

γεγραμμένον τοῦ· Τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν
διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς
διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

Jo viii 47

33. (27) Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ
ἀκούει· διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀκούετε ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ⁵
οὐκ ἐστέ. Δοκοῦσιν οἱ τὴν περὶ διαφορῶν φύσεων εἰσα-
γοντες μυθοποιᾶν καὶ λέγοντες εἶναι φύσει καὶ ἐκ πρώτης
κατασκευῆς υἱοὺς θεοῦ, μόνον διὰ τὸ πρὸς θεὸν συγγενὲς
δεκτικὸς τῶν τοῦ θεοῦ ῥημάτων, καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύναι
τὸ προκείμενον αὐτοῖς. συναρπάζουσιν γὰρ τοι καὶ ἀπὸ¹⁰
τούτου τοῦ ῥητοῦ, προσδιατρίβοντες αὐτῷ, τοὺς ἀκρίτους
καὶ μὴ δυναμένους πρὸς τὴν πιθανότητα τῆς χρήσεως τοῦ
ῥητοῦ ἀπαντᾶν, μηδὲ βλέποντας αὐτοῦ τὴν λύσιν οὕτως
ἔχουσιν· εἶπερ ὅσοι ἔλαβον τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει¹⁵
πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, οὐ τῷ εἶναι
καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ εἰλήφασιν αὐτό· (εἰ γὰρ τῷ εἶναι ἐκ τοῦ
θεοῦ εἰλήφεισαν αὐτό, οὐκ ἂν περὶ αὐτῶν ἀνεγέγραπτο·
Jo i 12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ
γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ) δηλὸν ὅτι
οἱ μὴ ὄντες ἐκ τοῦ θεοῦ, πρὶν μὲν λαβεῖν τὸ ἀληθινόν, οὐδὲ²⁰
ἐξουσίαν πως ἔχουσι τοῦ τέκνα θεοῦ γενέσθαι· ἐπὶ δὲ
λάβωσιν αὐτό, τέκνα μὲν οὐδέπω γίνονται θεοῦ, ἀλλ' ἐξουσίαν
λαμβάνουσι διὰ τοῦ εἰληφέναι τὸ φῶς γενέσθαι τέκνα θεοῦ.
τότε γενόμενοι ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα ἀκούουσιν αὐτοῦ,
οὐκέτι ἀπλούστερον πιστεύοντες μόνον ἀλλ' ἤδη καὶ διορα-²⁵
τικώτερον κατανοοῦντες τὰ τῆς θεοσεβείας πράγματα. οἱ
μὴ τοιοῦτοι φιλοτιμησάμενοι εἶναι τέκνα μὲν οὐ γίνονται
θεοῦ, οὐδὲ ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τὰ
ῥήματα αὐτοῦ οὐδὲ συνίασι τοῦ βουλήματος αὐτῶν· μένουσι
δὲ ἐν τῇ πρὸ τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ καταστάσει τῶν πε-³⁰
cf. Ro viii 15 πιστευκότων μόνον, δοῦλοι θεοῦ, τῷ εἰληφέναι τὸ τῆς δου-
λείας εἰς φόβον πνεῦμα καὶ μὴ ἐσπουδακέναι προβῆναι καὶ

6 ἔσται

8 υἱοὺς] ὕψ

16 εἰληφόντων

17 εἰλήφεισαν

26 οἱ] εἰ

- προκόψαι ὥστε καὶ τὸ τῆς υἰοθεσίας χωρηῖσαι, ἐν ᾧ
κράζουσιν οἱ ἔχοντες αὐτό· Ἀββᾶ, ὁ πατήρ. ὅτι γὰρ καθ'
ὄλου οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀρχῆθεν υἱὸς ἐστι θεοῦ, δηλὸν μὲν
351 καὶ ἐκ τοῦ· Ἦμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς· ὑπὸ Παύλου καὶ Eph ii 3
5 περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο εἰρηκότος· σαφές δὲ καὶ ἐκ τοῦ· Ἐγὼ Mt v 44 f.
δὲ λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσ-
εύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. εἰ γὰρ Παῦλος φύσει ὀργῆς
υἱὸς, τίς ὑπὲρ Παῦλον, ὅσον ἐπὶ τῇ κατασκευῇ, οὐκ ὀργῆς
10 υἱὸς πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον θεοῦ γενέσθαι καὶ cf. Jo i 12
πρὸ τοῦ τέκνον γενέσθαι θεοῦ; καὶ εἰ οὐκ ἄλλως γίνεταιί
τις υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ἢ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς
ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων
αὐτὸν, δηλὸν ὅτι οὐδεὶς τῷ φύσει εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ
15 ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει, ἀλλὰ τῷ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον
θεοῦ γενέσθαι καὶ κεχρησθαι εἰς δέον τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τῷ
ἡγαπηκέναι τοὺς ἐχθροὺς καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπη- cf. Lc vi 28
ραζόντων γενόμενος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, τότε ἐστὶ
καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει, συνιείς
20 αὐτῶν καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἀναλαμβάνων· ὅπερ ἴδιον
οὐ δούλων ἀλλὰ τέκνων ἐστὶ θεοῦ, τῶν πᾶσαν μὲν καταργη-
σάντων γενέσιν, τὴν δὲ ἀπὸ θεοῦ ἀνειληφότων διὰ τοῦ
τῆς υἰοθεσίας πνεύματος. ἅμα δὲ ἐπιμελέστερον κατα-
νοητέον πῶς δεῖ δέχεσθαι τό· Τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· Jo viii 47
25 ᾧ ὁμοιὸν ἐστὶ καὶ τό· Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς Jo x 27
ἀκούουσιν· εἰ γὰρ ἐπὶ ψιλῆς συγκαταθέσεως τὸ ἀκούειν
λάβοιμεν, καὶ οἱ ψυχικοὶ πρὸς χρόνον πιστεύοντες ἔσονται
ἐκ τοῦ θεοῦ, μεμαρτυρημένοι ὑπὸ τοῦ λόγου ὅτι πρὸς καιρὸν cf. Lc viii 13
τινες πιστεύουσιν· εἰ δὲ καὶ τό· Ἀκούει· ἐκλάβοιμεν ἐπὶ
30 τοῦ τηρεῖν τὰς ἐντολὰς, δηλὸν ὅτι καὶ ἐν ἐνὶ ἀμαρτάνων cf. 1 Jo ii 3;
οὐκ ἔσται υἱὸς θεοῦ· ὅπερ ἡμᾶς μὲν οὐ θλύπει τοὺς λέγοντας Jac ii 10
ἐκ μεταβολῆς γίνεσθαι τινα υἱὸν θεοῦ, ἐκείνους δὲ, μὴ πάντ

δεῖξαι δυναμένους ἀναμαρτήτους ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς μαθήμασι. εἰ δὲ τό· Ἀκούει· λαμβάνοιμεν ἐπὶ τοῦ συνιέναι καὶ νοεῖν, δεικνύτωσάν τινα πάντων ἀκούοντα οὕτως τῶν τῆς καινῆς διαθήκης λόγων, ἵνα ἐκείνων εἴπωμεν υἱὸν θεοῦ, εἰ μὴ ἐπιδέχοιτο ἀνατροπὴν εἰς τὰ ἅγια γράμ-
5 ματα ἢ ἐκδοχὴ αὐτοῦ· ἡμεῖς γὰρ καὶ κατὰ ταῦτα μέγαν τινὰ καὶ θαυμαστὸν εἶναι φανταζόμενοι τὸν ἤδη υἱὸν θεοῦ, οὐκ ἐλεγχθησόμεθα ἀναξίως τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξειληφότες τό· Ὁ ὧν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει.

Jo viii 47

34. Ἦδη δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων παράδοξον ἂν τι¹⁰ φανέν ἀποδειχθῆναι δυνατόν ἔσται. τί δὲ τὸ παράδοξον ἢ τὸ εἶναί τινα ἑτέρου υἱοῦ θεοῦ μᾶλλον υἱὸν θεοῦ, καὶ διπλάσιον ὡς ἕτερον ἑτέρου εἶναι υἱὸν θεοῦ; πῶς δὲ τοῦτο 352 ἀπὸ τοῦ ἐναντίου δείκνυται οὕτω παραστήσομεν· ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον ὁ πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους δεύτερος¹⁵ ταλανισμὸς οὕτως ἔχει· Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. οὐκοῦν κατὰ τοῦτο οὔτε φύσει υἱοὶ γεέννης εἰσὶ τινες, οὔτε ἐπ' ἴσης οἱ τῆς²⁰ γεέννης υἱοὶ υἱοὶ εἰσιν αὐτῆς, εἴγε ἕτερος ἑτέρου διπλότερον υἱὸς ἔστιν αὐτῆς. εἰ δὲ ἕτερος ἑτέρου διπλότερός ἐστιν υἱὸς τῆς γεέννης, διὰ τί οὐχὶ καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σκότου καὶ τῶν λοιπῶν ὧν οἱ διαφόρως ἀμαρτάνοντές εἰσιν υἱοί; εἰ δὲ ἐπὶ τούτων, διὰ τί καὶ οὐχὶ υἱοὶ²⁵ φωτὸς διπλότεροι ἕτεροι ἑτέρων ἔσονται καὶ υἱοὶ ζωῆς καὶ υἱοὶ σοφίας, οὕτω δὲ υἱοὶ θεοῦ; εἰ δὲ διπλάσιον ὡς ἕτερος παρ' ἕτερον υἱὸς γίνεται θεοῦ, διὰ τί οὐχὶ καὶ πολλαπλασιόνως καὶ τοσαυταπλασιόνως ὅποσαπλασιόνως ἄξιον νοεῖν³⁰ εἶναι τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως υἱὸν τοῦ θεοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς μηκέτι πνεῦμα cf. Col i 15 cf. Ro viii 15 δουλείας ἔχοντας εἰς φόβον, ἀλλ' εἰληφότας πνεῦμα

υιοθεσίας; τάχα οὖν οὕτως πλείονων ὄντων τῶν ῥημάτων
 τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον τῶν ἀναγεγραμμένων ἀλλὰ καὶ τῶν
 ἀρρήτων, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, καὶ τούτων περὶ cf. 2 Co xii 4
 ὧν φησὶν ὁ Ἰωάννης· Οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι Jo xxi 25
 5 τὰ γραφόμενα βιβλία· πᾶς μὲν οἰωντινωνοῦν ῥημάτων
 ἀκούων τοῦ θεοῦ ἤδη ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὅσῳ δὲ πλείονων
 ἀκούει ῥημάτων τοῦ θεοῦ, τοσαυταπλείονως γίνεται ἐκ τοῦ
 θεοῦ· ὥς, εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι, πάντων ἀκούσας τις τῶν cf. Jo viii 47
 ῥημάτων τοῦ θεοῦ, ἐάν γε τοῦτο φθάνῃ ἐπὶ τινα τῶν λαμβα-
 10 νόντων τὸ τῆς υιοθεσίας πνεῦμα, τελείως καὶ ἀνυπερβλήτως
 γίνεται υἱὸς θεοῦ, καὶ πάντα καὶ ἐξ ὧν καὶ ὁλος ἐκ τοῦ
 θεοῦ. εὐγνωμονέστερον δὲ ἀκουστέον τοῦ ἐξ ὧν καὶ
 ὁλος, ἀνάλογον ὅλοις τοῖς δόγμασι καὶ πάσῃ τῇ γνώσει
 καὶ πᾶσι τοῖς μυστηρίοις, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὅλον καὶ ἐξ ὧν
 15 γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ τὸν εἰδότα πάντα τὰ μυστήρια καὶ cf. 1 Co xiii 2
 πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ μετὰ τούτων τὰ τῆς τελείας ἀγάπης
 κατορθωκότα. ὅρα δὲ εἰ δύναται ἀκολουθῶς τῷ· Ἐκ μέρους 1 Co xiii 9 f.
 γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· εἰπεῖν ἂν τὸν
 τοιοῦτον· καὶ ἐκ μέρους ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ θεοῦ· καὶ πάλιν,
 20 ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ τὸ ἐκ μέρους καταργηθῇ, καὶ τὸ
 τέλειον τοῦ γενέσθαι υἱὸς θεοῦ ἐλεύσεται, καταργοῦν τὸ ἐκ
 μέρους γεγενῆσθαι υἱόν τινα τοῦ θεοῦ. μὴ ἀζήτητον δὲ
 εἰσθῶ καὶ τὸ περὶ τοῦ πότερόν ποτε δυνατόν ἐκ μέρους
 μὲν εἶναι υἱὸν τῆς διαφερούσης μερίδος τῆς περὶ τὰ θεῖα,
 353 ἐκ μέρους δὲ τῆς ἐναντίας, ἣ τοῦτο ἀμήχανον οὕτως ἔχει·
 ᾧ συνεξετάσεις πῶς λέγονται υἱοὶ πολλοὶ ἐνὸς πατρὸς,
 ποτέρον διὰ τοὺς προγόνους καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων, ἣ κατὰ
 ταύτην τὴν ὑπόνοιαν. λαβόντες οὖν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ cf. Jo i 12
 γενέσθαι, πάντα πράττωμεν ἵνα γενώμεθα ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ cf. Jo viii 47
 30 τὰ ῥήματα αὐτοῦ ἀκούσωμεν, καὶ προκόπτωμεν καὶ τῷ
 εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα προκόπτωμεν καὶ ἐν τῷ ἀκούειν
 ῥημάτων τοῦ θεοῦ, πλείονα ἐκ τούτων ἀεὶ τρανοῦντες, ἕως

πάντα χωρήσωμεν τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ, ἣ ὅσα γε ἐνδέχεται
χωρῆσαι καὶ νῦν καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀξιουμένους τοῦ τῆς
cf. Ro viii 15 υἱοθεσίας πνεύματος. ὁσάκις δὲ ῥημάτων λεγομένων τοῦ
θεοῦ οὐκ ἀκούομεν, τουτέστιν οὐ συνιέμεν αὐτῶν, τοσαυ-
τάκις νομιστέον ἐλέγχεσθαι ὡς οὐκ ὄντας ἐκ τοῦ θεοῦ. διὰ 5
τοῦτο γὰρ οὐκ ἀκούει ὁ μὴ ἀκούων ῥημάτων θεοῦ, ἐπείπερ
ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι παρ' ἐαυτόν·
cf. Jo i 12 καίτοι γε ἔσθ' ὅτε λαβὼν ἤδη ἐξουσίαν τέκνον θεοῦ γε-
νέσθαι, καὶ δυνάμενος ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς καὶ
cf. Mt v 44 f. προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων γενέσθαι υἱὸς τοῦ 10
Lc vi 28 ἐν οὐρανοῖς πατρός.

Jo viii 48 35. (28) Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ,
Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ
ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ ἔχεις; Εἰκὸς ὅτι ταῦτα πολλάκις κατὰ τὸ σω-
πώμενον πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον περὶ τοῦ σωτηρὸς τινες, 15
Σαμαρείτην μὲν αὐτὸν ὀνομάζοντες ὡς παραχαράσσοντα
Jo iv 9 Ἰουδαϊκὰ παραπλησίως τοῖς Σαμαρείταις. Οὐ γὰρ συγ-
χρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις· ἐν πολλοῖς διαφωνοῦντες
δόγμασι παρ' ἐκείνους. ἄξιον δὲ ἔστι ζητῆσαι πῶς Σα-
μαρειτῶν τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀρνούμενων καὶ μηδὲ τὴν τῆς 20
ψυχῆς ἐπιδιαμονὴν προσιεμένων, τὸν σωτῆρα ἐτόλμησαν
εἰπεῖν Σαμαρείτην, περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως πλείστα
ὅσα διδάξαντα. ἀλλὰ μήποτε ὡς λοιδοροῦντες αὐτὸν τοῦτο
λέγουσι καὶ οὐ πάντως τὰ αὐτὰ ἐκείνοις δογματίζοντα.
εἰκὸς δὲ ὅτι τινὲς ᾤοντο αὐτὸν μὴ ἀπὸ διαθέσεως τὰ περὶ 25
μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὰ περὶ κρίσεως καὶ ἀναστάσεως
διδάσκειν, διακείμενον μὲν Σαμαρειτικῶς, ὡς μηδενὸς μετὰ
τὸν βίον ἀποκειμένου τοῖς ἀνθρώποις, προσποιήσεως δὲ
ἐνεκεν κατὰ τὸ ἐνδοξον καὶ ἀρέσκον τοῖς Ἰουδαίοις τὰ περὶ
ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς προφερόμενον. καὶ 30
δαιμόνιον δὲ ἔχειν ἔλεγον αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ ἀνθρώπων 354
cf. Jo v 18 αὐτοῦ λόγους, δι' ὧν πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, καὶ ἐκ

τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τῆς ζωῆς ^{cf. Jo vi 32 ff.}
 ἄρτος πολλῶ κρείττων τοῦ μάννα, ὡς τὸν φαγόντα τοῦτον
 τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἄλλα μυρία ὧν
 πεπληρωταὶ τὰ εὐαγγέλια. δύναται δὲ καὶ διὰ τὴν περὶ τὸν
 5 Βεελζεβούλ ὑπόνοιαν αὐτῶν εἰρησθαι· Σὺ δαιμόνιον ἔχεις· ^{Jo viii 48}
 ἐπεὶ περ τινὲς ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ^{cf. Lc xi 15}
 ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, οἷον εἶχοντα ἐν
 ἑαυτῷ τὸν Βεελζεβούλ. οἱ μὲν οὖν ἐχθροὶ εἰσονται, λέ-
 γοντες αὐτὸν δαιμόνιον ἔχειν· ἡμεῖς δὲ αὐτῷ πειθόμεθα
 10 φάσκοντι· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· οὐδὲ γὰρ δαιμόνιον ^{Jo viii 49}
 δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι ἢ ταῦτα τὰ σημεῖα ^{cf. Jo x 21}
 ποιεῖν ἃ καὶ ἀναγέγραπται, ὧν καὶ ἔχνη καὶ λείμματα ἐν
 ταῖς ἐκκλησίαις ὀνόματι Ἰησοῦ μέχρι νῦν γίνεται. μετὰ
 ταῦτα ζητήσαι τις ἂν τί δήποτε δύο δυσφημίας αὐτῷ προσ-
 15 αψάντων, τὴν τε Σαμαρείτης εἰ σύ· καὶ τὴν· Δαιμόνιον
 ἔχεις· τῶν ἀποκριθέντων αὐτῷ Ἰουδαίων, οὐκ ἐκείνων τῶν
 πεπιστευκότων αὐτῷ, οὐχὶ πρὸς τὰς δύο ἀποκρίνεται, ἀλλὰ
 πρὸς μόνην τὴν· Δαιμόνιον ἔχεις· εἰπών· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω. καὶ ὅρα εἰ δύναται πρὸς τοῦτο γενέσθαι τὸ τῆς
 20 ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ παραβολῆς περὶ τοῦ ἀπὸ ^{cf. Lc x 30}
 Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ καταβαίνοντος καὶ ἐμπεσόντος εἰς
 τοὺς ληστὰς, ὅντινα ὁ μὲν ἱερεὺς ἀντιπαρῆλθεν καὶ ὁ
 Λευίτης, ὁ δὲ ὁδεύων Σαμαρείτης ἐλθὼν κατ' αὐτὸν καὶ
 ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη καὶ προσελθὼν κατέδωκε τὰ
 25 τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. ἐὰν γὰρ δυ-
 νηθῇ τις διαλαμβάνων περὶ τῆς παραβολῆς δεῖξαι ἐπὶ
 μηδένα ἄλλον ἢ ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναφέρεσθαι τὰ περὶ τοῦ
 Σαμαρείτου, ὅς τὸν ἡμιθανῆ καὶ ἐμπεσόντα εἰς τοὺς ληστὰς
 ἰάσατο, παραστήσει καὶ διὰ τί οὐκ ἡρνήσατο εἶναι Σαμα-
 30 ρεῖτης. ἄλλος δὲ διὰ τὴν παρὰ Παύλῳ διαφορὰν Ἰουδαίων ^{cf. 1 Co ix 20 ff.}
 καὶ τοῦ ὑπὸ νόμον θεωρήσας, καὶ ἀναγαγὼν τοὺς ὑπὸ νόμον
 εἰς τοὺς Σαμαρείτας, καὶ μᾶλλον Παύλου καταλαβὼν τὸν
 σωτῆρα τοῖς πᾶσι πάντα γενόμενον ἵνα τοὺς πάντας

κερδήσει, ἐρεῖ διὰ τὸ τοῖς ὑπὸ νόμον αὐτὸν γεγονέναι ὡς
 ὑπὸ νόμον, οἷονεὶ καὶ Σαμαρείτην γεγονέναι, καὶ κατὰ τοῦτο
 μὴ ἡρνήσθαι τὸ εἶναι Σαμαρείτης. καὶ τρίτος δέ τις τὴν
 ἑρμηνείαν τοῦ Σαμαρείτου ἐκλαβὼν, σημαίνοντος τὸν φύ-
 λακα, φήσκει ὅτι εἰ καὶ κατ' ἄλλο ἔλεγον Σαμαρείτην αὐτὸν 5
 οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτὸς τὸ σημαίνόμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἐκ-
 λαβὼν οὐκ ἡρνήσατο αὐτὸ, εἰδὼς ὅτι φύλαξ ἐστὶ τῶν 355
 ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ περὶ οὗ εἴρηται· Ἰδοὺ οὐ νυστάζει
 οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ· καὶ τό· Φυλάσσων
 τὰ νήπια ὁ κύριος. σωμῆρ μέντοι γε Ἑβραῖοι λέγουσι τὸν 10
 φύλακα, οὕτω δὲ καὶ τοὺς Σαμαρεῖς πρῶτον ὠνομάσθαι
 παραδιδόασιν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως φύλακας
 αὐτοὺς πεπέμφθαι τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν αἰχμα-
 λωσίαν, τοῦ ἐτέρου παρὰ τὸν Ἰούδαν Ἰσραὴλ διὰ τὰς πολλὰς
 ἁμαρτίας αἰχμαλωτευθέντος εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. 15

Ps cxx
(cxxi) 4
Ps cxiv
(cxvi) 6

cf. 4 Reg
xvii

Jo viii 49 f.

cf. Ps i 3

Pr. iii 18

36. (29) Απεκρίθη Ἰησοῦς Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ
 ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ
 με. ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ
 κρίνων. Εἰ τὸ πεφυτευμένον ξύλον παρὰ τὰς διεξόδους
 τῶν ὑδάτων τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς τὸν καρπὸν αὐτοῦ διδόναι ἐν 20
 καιρῷ αὐτοῦ καὶ μηδὲ φύλλον αὐτοῦ ἀπορρεῖν ἀλλὰ πάντα
 ὅσα ἂν ποιῇ κατενοδοῦσθαι, τί νομιστέον περὶ τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ ἢ ὅτι αὐτὸς ὢν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς κατὰ τὸ
 εἶναι σοφία καὶ τὴν σοφίαν εἶναι ξύλον ζωῆς πᾶσι τοῖς
 ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ καρποφορεῖ καὶ τὰ ἑτερα παρὰ τοὺς 25
 καρποὺς φύλλα τοιαῦτα ἔχει ὡς μηδὲ ἐν αὐτῶν ἀπορρεῖν;
 διὰ τοῦτο οὐδένα τοῦ Ἰησοῦ λόγον, καὶ ταῦτα ἀναγραφῆς
 ἀξιωθέντα ὑπὸ τῶν ἀγίων μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ἔτυχεν ἐκ-
 δεκτέον· ἀλλὰ πᾶσαν βάσανον καὶ τοῖς νομιζομένοις εἶναι
 σαφέσι προσακτέον, οὐκ ἀπογινώσκοντα ὅτι καὶ περὶ τὸν 30
 ἀνυπονόητον καὶ ἀπλοῦν εἶναι νομισθέντα λόγον αὐτοῦ εὔρε-

1 ἐρεῖ] αἰρεῖ

7 αὐτῷ

18 τὴν δόξαν μου] bis

24 εἶναι ξύλον] bis

θήσεται τοῖς ὀρθῶς ζητοῦσιν ἄξιόν τι τοῦ ἱεροῦ στόματος cf. Mt vii 7
 ἐκείνου. εἰ δέ που μὴ εὐρίσκομεν, ἡμᾶς καὶ οὐ τὸν λόγον
 τοῦ Ἰησοῦ αἰτιατέον ὥς οὐ πνέοντα τῶν ἐκ πληρώματος
 μεστῶν ἀληθείας καὶ σοφίας δογμάτων. ταῦτα δέ μοι
 5 εἴρηται βουλομένῳ ἐξετάσαι τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· Jo viii 49
 δι' οὗ διδασκόμεθα πάντες οἱ τῷ εὐαγγελίῳ ἐντυγχάνοντες
 πρᾶγμα ὃ οὐκ ἤδειμεν καὶ πρὶν ἐντυχεῖν τῷ εὐαγγελίῳ. τί
 δὲ τοῦτο ἐστὶν ἤδη κατανοητέον. ἀρέσκει κατὰ τὰς γραφὰς
 τοὺς ἁμαρτάνοντας τὰ πολλὰ ποιεῖν παρὰ τὸν λόγον, οὐ
 10 δι' ἄλλο ἢ τῷ δεκτικῷ αὐτοὺς γεγονέναι ἐνεργείας πονηροῦ
 πνεύματος ἢ θελήματος ἀκαθάρτου δαιμονίου. οὐκ ὤκνησαν
 οὖν καὶ τὰ νομισθέντα ἂν ἐλάχιστα εἶναι τῶν ἁμαρτημάτων
 356 δαιμονίοις προσάψαι οἱ φήσαντες τὴν ὀξυχολίαν δαιμόνιον
 εἶναι, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν καταλαλίαν. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα
 15 μυρία δαιμονίων φαντασιούντων ἡμᾶς καὶ ἐνεργούντων κατὰ
 τὸ ἐκείνων θέλημα ποιεῖν· καὶ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις ὥσπερ
 οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, καὶ οὐδεὶς δίκαιος ἐπὶ τῆς γῆς ὃς cf. Job xiv 4
 ποιήσῃ ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται, οὕτω καὶ οὐδεὶς αἰεὶ Eccl vii (20) 21
 ἀπὸ δαιμονίων καθαρεύσας καὶ μηδέποτε γενόμενος τῆς ἀπὸ
 20 τούτων ἐνεργείας ἀνεπίδεκτος. διόπερ ἀλληγοροῦντες τὰς
 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θεραπείας, ἐν αἷς εἰσι καὶ τῶν δαιμονίων
 ἀπελάσεις, ἐροῦμεν πάντων αἰεὶ ἀπελαύνεσθαι τοὺς δαίμονας,
 ὑπὸ Ἰησοῦ, τῶν παρὰ τὸ τεθεραπεῦσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου
 μηκέτι παραδεχομένων τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας. ἴμονον
 25 τοῖνυν νομίζω εἶναι Ἰησοῦ φωνήν, τοῦ μόνου ἀπεκδυσαμένου cf. Col ii 15
 τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ δειγματίσαντος ἐν παρρησίᾳ,
 καὶ θριαμβεύσαντος ἐν ξύλῳ, τρόπαιον κατὰ πάσης ἀντι-
 κειμένης δυνάμεως τὸν σταυρὸν στήσαντος, ὥσπερ τό·
 Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει Jo xiv 30
 30 οὐδέν· οὕτως καὶ τό· ἐγὼ δαιμόνιον οὔτε ἔσχον οὔτε ἔχω
 οὔτε ἔξω. τὴν δὲ φωνὴν δυνάμεθα μὲν καὶ ἡμεῖς προ-
 νέγκασθαι καὶ λέγειν· Δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλ' ἐλεγχθησό-

μεθα ὁμοίως τοῖς ἀρνησομένοις περὶ τοῦ δαιμονῶν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀποδειχθεῖσιν ὅτι ἐψεύσαντο. ἡ οὐκ ἔλεγχος τοῦ δαιμονῶν ἡμᾶς ὅταν μεμνηνόντων κατάστασιν ἔχοντες βοῶμεν, ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς φλεγόμενοι, ἡ λελυτ-
 cf. Jer v 8 τηκότες, καὶ ὡς περὶ χρεμετίζοντες κἂν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς 5 δίκην ἵππων θηλυμανῶν ἐπιβαίνομεν, ἐκβάλλοντες τοὺς περὶ ἀπαθείας λόγους θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω; ἀλλὰ κἂν ταπεινοὶ καὶ συννεφεῖς ὑπὸ τῆς λύπης καθελκόμενοι καὶ τὸ ἴδιον τῶν λογικῶν γαῦρον ἀπολέσαντες ἐπιλανθανόμεθα τοῦ ἄνευ θεοῦ
 cf. Mt x 29 στρουθίον μὴ πίπτειν εἰς παγίδα, καὶ τοῦ δίκαια εἶναι τὰ 10 περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις κρίματα, τί φήσομεν ἡ ὅτι καὶ τοῦ δαιμονίου ἡμᾶς νικήσαντος καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν θολώσαντος ταῦτα πάσχομεν; ἀλλὰ καὶ φόβοι τῶν οὐ φοβερῶν καὶ περιχάρειαι ἐπὶ τοῖς μηδενὸς ἀξίοις τίνων ἂν εἴη ἐνεργήματα ἡ δαιμόνων πληρωσάντων 15 τοὺς μὴ δυναμένους μετὰ ἀληθείας λέγειν· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω; ἀλλ' εἰκὸς τινὰς τοὺς ἀγίους πατριάρχας, ἡ τὸν ἱερὸν θεράποντα, ἡ τοὺς θαυμασίους προφήτας, ἡ τοὺς δυνατωτάτους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἀποστόλους φέρον- 357 τας εἰς τὴν ἐξέτασιν δυσωπήσειν ἡμᾶς, ὡς ἄρα καὶ οὗτοι 20 εἶποιν ἂν ὁμοίως τῷ Ἰησοῦ τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· πρὸς οὓς ἔστιν εἰπεῖν· ἄρα καὶ οὗτοί ποτε ἡμαρτον, ἡ ψεῦδος
 Ro iii 23 Πάντες γὰρ ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ
 Job xiv 4 θεοῦ· καὶ οὐκ ἀληθὲς τό· Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου· οὐδὲ
 Eccl vii (20) 21 τεθεωρημένως εἴρηται τό· Οὐκ ἔστι δίκαιος ἐπὶ γῆς ὃς 25 ποιήσει ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται; ἀλλὰ σαφὲς ὅτι ἀληθεῖς αἱ πᾶσαι γραφαὶ καὶ οὐκ αἰεὶ οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ἐδύ- ναντο λέγειν οὐδ' οἱ μεταβάλλοντες ἐπὶ τὸν κατὰ ἀρετὴν βίον τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλ' ἡ μόνου τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου ἀρχῇθεν ἦν φωνή, διὰ 30 τοῦτο κυριώτατα καὶ ἀληθέστατα μόνου τὸν πατέρα τιμήσαν- τος· οὐδεὶς γὰρ τιμῶν τι τῶν μὴ τιμωμένων ὑπὸ θεοῦ, τιμᾷ

τὸν ἀτιμάζοντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ τιμώμενα. πῶς γὰρ λεκτέον
 ὅτι τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πνεῦμα τῆς
 υἰοθεσίας λαβών; οὐδεὶς δὲ ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας cf. Ro viii 15
 ἁμαρτάνων· ὁ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος οὐχ ἁμαρτάνει. 1 Jo v 18
 5 καὶ πῶς τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ τιμῶν δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων cf. Jo v 44
 ἢ ἀργύριον ἢ τὸν χοῖκὸν πλοῦτον ἢ τὸ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμά-
 των κάλλος, ἢ ἀπαξαπλῶς τι τῶν οἰκείων τῇ ὕλῃ καὶ τῇ
 φθορᾷ;

37. Δῆλον οὖν πῶς τοῦ σωτήρός ἐστι φωνὴ τό· Τιμῶ Jo viii 49
 10 τὸν πατέρα· ἦντινα, ὅση δύναμις, φιλοτιμητέον συμμαρτυ- cf. Ro ix 1
 ρούσης ἡμῖν τῆς συνειδήσεως ἐν πνεύματι ἀγίῳ εἰπεῖν,
 ἀποδιδούσι τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν, καὶ μὴ ἐτέρῳ ἀπονέ- cf. Ro xiii 7
 μουσιν αὐτήν. καὶ καλῶς γε ὁ ἐλθόντος τοῦ πληρώματος cf. Gal iv 4
 τοῦ χρόνου ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενέσθαι ἐκ γυναικὸς
 15 καὶ γενέσθαι ὑπὸ τὸν νόμον, ὡς ὑπὸ τὸν λέγοντα νόμον
 τυγχάνων τό· Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι Ex xx 12
 γένηται· οὐδένα ἄλλον ἔχων πατέρα ἢ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
 θεόν φησιν· Ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου. ἐροῦμεν δὲ καὶ
 ἡμεῖς ταύτην τὴν φωνήν, νοήσαντες τὸ τῆς παλιγγενεσίας cf. Tit iii 5
 20 λουτρὸν, καὶ λουσάμενοι κατ' αὐτὸ ἐπὶ τῷ γενέσθαι υἱοὶ
 θεοῦ, καὶ μηκέτι καλοῦντες πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς τῷ υἱοὶ cf. Mt xxiii 9
 γεγονέναι τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ
 εἰπόντος· Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα Jo xx 17
 ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. δῆλον οὖν ὅτι κυριώ-
 25 τατα καὶ τελειότατα εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου· οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ,
 ἕκαστος κατὰ δύναμιν, πάντα ἰσχύσας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι cf. Phil iv 13
 αὐτὸν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ αὐτὸς ἐρεῖ τό· Ἐγὼ δαιμόνιον
 358 οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου. τίς δὲ νεκροῖς συνὼν
 30 καὶ ἐν τάφοις οἰκῶν δυνηθείη ἂν εἰπεῖν τό· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω; ἢ τίς ἄλλο τι παρὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ
 καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου προστασσόμενον τιμῶν, ἐτέρῳ τὴν

- cf. Ro xiii 7 τιμὴν διδοὺς, δέον τῷ τὴν τιμὴν ἀποδιδόναί αὐτήν, εἴποι ἂν
 Jo viii 49 ὡς Ἰησοῦ μαθητῆς· Ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου· ἐξῆς ἐστι
 Jo viii 48 τούτους τό· Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· εἰρημένον πρὸς τοὺς
 ἀτιμάσαντας αὐτὸν, καὶ εἰπόντας αὐτῷ τό· Οὐ καλῶς
 λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις· 5
 οἰηθέντες τὸ κακῶς εἰρημένον καλῶς λελαληκέναι· κυκῶς
 γὰρ νοοῦντες Σαμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα τὸν σωτήρα
 ἀπεφάναντο. νομιστέον δὲ τό· Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με·
 οὐχὶ καὶ ἐκείνοις μόνοις εἰρῆσθαι τότε ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀεὶ
 ἀτιμάζουσι, δι' ὧν πράττουσι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν τοῦ 10
 θεοῦ, καὶ ἀτιμάζουσι δι' ὧν ἀδικοῦσι τὸν χριστὸν, ὅς ἐστι
 δικαιοσύνη, καὶ ἀτιμάζουσι δι' ὧν κατὰ ἀδυναμίαν καὶ
 cf. 2 Co xii 9 ἀσθένειαν ἐπιτελοῦσι τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣτις ἐστὶν ὁ
 cf. 1 Co i 24 σωτήρ· Χριστὸς γὰρ θεοῦ δύναμις. καὶ παντὶ δὲ τῷ ἐξ-
 ουδενοῦντι σοφίαν λεχθείη ἂν τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· 15
 cf. Ro xii 18 ἐπεὶπερ Χριστὸς καὶ σοφία ἐστίν. ἀλλὰ καὶ εἰ δέον τὸ ἐξ
 αὐτοῦ τινα μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύειν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν
 Ps cxix (cxxx) 6 f. τὸ προφητικὸν ἐκείνο· Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην
 cf. Phil iv 7 ἤμην εἰρηνικός· καὶ δέον ἀναλαβεῖν τὴν ὑπερέχουσαν θεοῦ
 πάντα νοῦν εἰρήνην, φρουροῦσαν τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα 20
 cf. Gal v 15 τοῦ ἀνειληφότος αὐτήν. εἰ δὲ πολεμικός τις εἴη καὶ δάκνων
 καὶ κατατιμώμενος καὶ κατεσθίων τὸν πλησίον καὶ πεπλη-
 ρωμένος τῆς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἑαυτοῦ στάσεως τῶν παθῶν,
 cf. Eph ii 14 καὶ τούτῳ ἂν λεχθείη τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· Χριστὸς
 Jo iii 20 γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. ἔτι δὲ ἐπεὶπερ· Πᾶς ὁ φαῦλα 25
 πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς· φῶς
 Jo viii 12 δέ ἐστὶν ὁ εἰπών· Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· δηλὸν ὅτι
 φαῦλα πράσσων, ἀτιμάζων τὸ φῶς, ἀτιμάζει Χριστὸν, καὶ
 αὐτὸς ἀκουσόμενος τό· Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. καὶ τί με
 δεῖ ἐπὶ πλεον μὴκύνειν τὸν λόγον, ἀναπτύσσοντα καὶ δει- 30
 κνύντα τίνες εἰσὶν οἱ ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ
 ἀκούοντες ὑπ' αὐτοῦ τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· σαφῶν ὄντων

ἐκ τῶν ἀποδεδομένων καὶ τῶν δυναμένων τούτοις ἀκολουθῶς αὐτοῖς συνάπτεσθαι;

- 359 38. (30) Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν, τί ἐστι τό· Ἐγὼ δὲ οὐ Jo viii 50
 ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ζητεῖ ὁ
 5 θεὸς, δὸς ἡμῖν τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, ἐν ἐκάστῳ τῶν εἰληφότων
 αὐτὸν τὴν δόξαν τοῦ χριστοῦ· ἦντινα εὐρήσει μὲν ἐν τοῖς
 ἐπιμελουμένοις ἑαυτῶν, καὶ ἐξεργαζομένοις τὰς ἐγκαταφυ-
 τευθείσας ἐπ' ἀρετῇ ἀφορμάς· οὐχ εὐρήσει δὲ ἐν τοῖς
 μὴ τοιούτοις, καὶ μὴ εὐρίσκων κρίνει ἐκείνους ἐν οἷς
 10 οὐχ εὐρίσκει τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ ἑαυτοῦ, πρὸς οὓς ἐρεῖ·
 Διὰ ὑμᾶς διαπαντὸς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς Is lii 5;
 ἔθνεσιν. ἐπαπορήσαι ὃ ἂν τις διὰ τό· Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ cf. Ro ii 24
 κρίνων· εἰ χρη τοῦτο ἀναφέρειν ἐπὶ τὸν θεόν, σαφῶς τοῦ
 σωτῆρος εἰρηκότος· Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ Jo v 22 f.
 15 τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν
 υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ἀλλ' ὅρα εἰ δύνασαι πρὸς
 τοῦτο χρῆσασθαι τῷ· Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑαυτοῦ Jo v 30
 οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν,
 ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
 20 ψαντός με. εἰ γὰρ καθὼς ἀκούει ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ
 πατρὸς οὕτως κρίνει, ζητῶν οὐ τὸ ἴδιον θέλημα ἀλλὰ τοῦ
 πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο δικαία ἐστὶν ἡ
 κρίσις αὐτοῦ, μήποτε κυριώτερον ἡ κρίσις ἣν κρίνει ὁ
 ἀκούων οὐκ ἔστι τοῦ ἀκούοντος ἀλλὰ τοῦ λέγοντος ἀκούοντι.
 25 καὶ λέγει δὲ ὅτι Ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ἄκουε ἐν τῷ
 αὐτῷ εὐαγγελίῳ λεγομένου τοῦ· Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν. Jo xvii 10
 εἰ γὰρ ἀληθὲς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον τό· Πάντα τὰ ἐμὰ
 σά ἐστι· δηλὸν ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις περὶ ἧς φησιν· Ἡ
 κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστί· τοῦ πατρὸς ἐστὶ κρίσις. εἰ δὲ
 30 τοῦ πατρὸς ἐστὶ κρίσις, δύναται λελύσθαι τὸ ἐπιπορημένον
 περὶ τοῦ· Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν
 καὶ κρίνων. ἔχει δέ τινα καὶ ἀτυφίας ἔμφασιν πρεπούσης

- Jo viii 50 τῷ σωτῆρι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ· Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· οὐδὲ γὰρ πάνυ ἔπρεπεν αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἀπαιτεῖν καὶ ἐπὶ τούτῳ κρίνειν τοὺς μὴ ἀποδεδωκότας αὐτήν, ἀλλ' ἐχρῆν τὸν πατέρα δόξαν δεδωκότα τῷ υἱῷ ἀπαιτεῖν αὐτήν ἀπὸ τῶν ἀποστερούντων καὶ κρίνειν αὐτοὺς ἐπὶ ταύτῃ. 5
- cf. Jo v 27 τάχα δὲ καὶ ὁ σωτῆρ, μιμητῆς ὢν τοῦ πατρὸς, ζητεῖ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῶν μανθανόντων τὰ περὶ θεοῦ· καὶ εἰ μὴ εὖροι τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν ἔν τισι, κρίναι ἂν ἐκείνους, ὡς ἐξουσίαν λαβὼν κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων τό· Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων· 10 οὐκ ἀναφέρει ἐπὶ τὸν πατέρα, τοιαῦτα λέγων· ὁ ζητῶν καὶ 360 κρίνων ἐστίν ὁ ἐκδικῶν με, ὁ ὑπηρέτης ὁ εἰς τοῦτο τετα-
- cf. Ro xliii 4 γμένος, ὁ μὴ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορῶν, ὁ ἐκδικὸς τοῦ βασιλέως· Μωσῆς δὲ ἐστίν οὗτος, καθὰ προεῖρηκεν αὐτοῖς λέγων· Εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίσατε. εἴτ' ἐπιφέρει ὅτι ὁ κρίνων 15 καὶ κολάζων ἐστὶ Μωσῆς, τουτέστιν αὐτὸς ὁ νομοθέτης. καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν ἐπαπορεῖ ὁ Ἑρακλέων λέγων· πῶς οὖν οὐ λέγει τὴν κρίσιν πᾶσαν παραδεδόσθαι αὐτῷ; καὶ νομίζων λύειν τὴν ἀνθυποφορὰν ταῦτά φησι· καλῶς λέγει, ὁ γὰρ κριτῆς ὡς ὑπηρέτης τὸ θέλημα τούτου ποιῶν κρίνει, 20 ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φαίνεται γινόμενον. πῶς δὲ ἄλλῳ τινὶ ἀνατίθῃσι τὴν κρίσιν ὡς ὑποδεεστέρω τοῦ σωτῆρος, καθ' ὃ νομίζει, τῷ δημιουργῷ, οὐδ' οὕτω ἀποδεῖξαι δύναται, σαφῶς γεγραμμένου τοῦ· Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· καὶ τοῦ· 25
- Jo v 22 Ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.
- Jo v 27
- Jo viii 51

39. (31) ἈΜΗΝ ἈΜΗΝ ΛΕΓΩ ἸΜΗΝ, ΕἴΑΝ ΤΙΣ ΤὸΝ ἘΜΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΗΡΗΣΗ, ΘΑΝΑΤΟΝ ΟΥ ΜΗ ΘΕΩΡΗΣΗ Εἰς ΤὸΝ ΑἰῶΝΑ. Ὡςπερ ἐστὶ τις ζωὴ ἀδιάφορος, ἢ μήτε ἀγαθὸν 30 μήτε κακὸν τυγχάνουσα, καθ' ἣν λέγομεν ζῆν καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ ἑτέρα διάφορος ἀλλὰ

ἀγαθόν, περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος· Ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται Col iii 3
 σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν περὶ
 ἑαυτοῦ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· οὕτως τὸν μὲν ἐναντίον τῇ ἀδια- Jo xi 25
 φόρῳ ζωῇ θάνατον ἀδιάφορον ἔρείς· τὸν δὲ ἐχθρόν τῷ
 5 εἰπόντι· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· πονηρόν τινα καὶ χαλεπὸν
 θάνατον, ὃν ὁ ἀποθνήσκων ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ· περὶ οὗ
 γέγραπται· Ἐσχάτος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. καὶ I Co xv 26
 περὶ τούτου γε τοῦ θανάτου νομιστέον λέγειν τὸν ἀπό-
 στολον ταῦτα· Διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ Ro v 12 ff.
 10 ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ
 θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν,
 ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον· ἄχρι γὰρ νόμου ἡ ἁμαρτία ἦν ἐν
 κόσμῳ, ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου, ἀλλ'
 ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως καὶ ἐπὶ
 15 τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως
 Ἀδὰμ· καὶ μετ' ὀλίγα· Εἰ γὰρ ἐν ἐνὸς παραπτώματι ὁ Ro v 17
 θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἐνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν
 361 περισσεΐαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν
 ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνός Χριστοῦ Ἰησοῦ. τίς γάρ
 20 ἐστὶν ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν,
 ἢ ὁ ἔσχάτος ἐχθρὸς Χριστοῦ καταργηθῆσόμενος; καὶ τίς ὁ
 εἰς πάντας ἀνθρώπους θάνατος διελθὼν, τῷ πάντας ἥμαρ-
 τηκέναι, ἢ αὐτὸς οὗτος ὃς καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι
 Μωσέως; Μωσῆς δὲ, τουτέστιν ὁ νόμος, ἦν μέχρι τῆς τοῦ
 25 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐπιδημίας. καὶ ἐβασίλευσέ γε ἐν ἐνὸς
 παραπτώματι διὰ τοῦ ἐνός, ἕως οἱ τὴν περισσεΐαν τῆς
 χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαβόντες ἐν ζωῇ βασιλεύσωσι
 διὰ τοῦ ἐνός Χριστοῦ Ἰησοῦ. τοῦτον οὖν τὸν θάνατον οὐ
 θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα ὁ τὸν λόγον τοῦ μονογενοῦς καὶ
 30 πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τηρήσας, πεφυκότα κωλύειν cf. Col i 15
 θεωρεῖσθαι τὸν θάνατον. οὕτω δὲ ἀκουστέον τοῦ· Ἐάν τις Jo viii 51
 τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα· ὥς εἰ χαρισάμενος ὁ ταῦτα λέγων φῶς τοῖς ἀκούουσιν
 ἔφασκεν αὐτοῖς· ἐάν τις τὸ ἐμὸν τοῦτο τηρήσῃ φῶς, σκότον

οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ἀδύνατον γὰρ γενέσθαι
 σκότος τῷ τηροῦντι τὸ φῶς· εἰ μέντοι γε ἀπολέσαι τις
 τοῦτο τὸ φῶς, ἔπεται τῷ ἀπολωλεκότι εὐθέως ἰδεῖν τὸ
 σκότος. οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεὸν γέγονεν ἡ ζωή. διόπερ ἡ ἀρχή, τουτέστιν ἡ σοφία ἡ
 λέγουσα· Ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδοῦ αὐτοῦ εἰς ἔργα
 αὐτοῦ· περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ λόγου, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωή, διδάξει
 καὶ φήσει· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· ἅμα γὰρ τηρήσει τις τὸν λόγον,
 καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτοῦ γενομένην ἐν αὐτῷ ζωὴν, ἥτις
 ἅμα καὶ φῶς ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον
 καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς. ἐὰν οὖν οἰονεῖ πυν-
 θανόμενος ὁ προφήτης λέγῃ· Τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὃς
 ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; ἀποκρινόμεθα μαθόντες
 ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ ἐροῦμεν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ὃς
 ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον ὅς τηρεῖ τὸν λόγον τοῦ
 εἰπόντος· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ
 θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ἅμα δὲ ἐν τῷ τόπῳ ζητῶ μήποτε
 τό· Εἰς τὸν αἰῶνα· ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον, ὥστ' ἂν εἶναι
 τοιοῦτον τὸ ὄλον· ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ. καὶ γὰρ ἔοικεν ἐπὶ τοσοῦ-
 τόν τις μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὅσον τηρεῖ τὸν τοῦ Ἰησοῦ
 λόγον· ἅμα γάρ τις ἀπώλεσεν αὐτὸν καὶ θάνατον ἐθεώρησεν. 362
 εἰ δὲ καὶ ἀνατρέχειν τις δύναται ἐπὶ τοὺς βαθυτέρους λόγους
 καὶ νοεῖν πῶς ὑπὸ ἀνθρώπου λέγοιτ' ἂν τό· Εἰς χοῦν
 θανάτου κατηγάγες με· καὶ ὑπὸ Παύλου· Τίς με ῥύσεται
 ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; θεωρήσει τίνα τρόπον
 ὅσον μὲν ἐτηρεῖτο ὁ λόγος, θάνατος οὐκ ἐθεωρεῖτο τῷ
 τηροῦντι αὐτόν· ὅτε δὲ τις καμῶν ἐν τῇ προσοχῇ καὶ
 τηρήσει τοῦ λόγου, ἢ ἀπροσεκτήσας περὶ τὸ τηρεῖν οὐκέτι
 αὐτὸν τετήρηκε, τότε τὸν θάνατον ἐθεώρησεν οὐ παρ' ἄλλον
 ἢ παρ' ἑαυτόν. καὶ νομιστέον γε τοῦτο δόγμα εἶναι καὶ

νόμον αἰώνιον, ἀεὶ ἂν ἡμῖν λεχθησομένου παραλαβοῦσι τὸν λόγον τοῦ· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ Jo viii 51
 ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα. ὥσπερ δέ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἐπι-
 πλεῖον θεωρηθὲν τὸ σκότος ἀφανίζει τὰς ὄψεις τοῦ θεωρή-
 5 σαντος, οὕτως θεωρηθεὶς ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ τὸν λόγον μὴ
 τηρήσαντος θανατοῖ καὶ νεκροῖ τὴν θεωρήσασαν αὐτὸν ὄψιν
 καὶ ἀποτυφλοῖ, ὡς διὰ τοῦτο δεηθῆναι τοῦ ἀνοίγοντος
 ὀφθαλμοὺς τυφλῶν. καὶ οἶμαί γε διὰ τοῦτο οἱ τυφλοὶ,
 ὧν σύμβολον ἦσαν οἱ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τυφλοὶ, τὰς ὄψεις
 10 ἀπολωλέκασιν, ἐπεὶ περ τὸν λόγον μὴ τηρήσαντες τὸν θάνα-
 τον ἐθεώρησαν.

40. (32) Εἶπον αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι Νῆν ἐγνώκαμεν Jo viii 52
 ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Οἱ μὲν πολλοὶ καὶ τῶν σοφῶν πᾶν
 γένος ἁμαρτήματος, οὗ ἐν εἵδει ἐστὶ καὶ τὸ ἐν λόγῳ ἁμάρ-
 15 τημα, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ κριμάτων μοχθηρῶν οἶονται
 γίνεσθαι· οἱ δὲ ταῖς ἀγίαις γραφαῖς ὡς θείαις πεπιστευκότες
 διαλαμβάνουσι περὶ τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὑπ' ἀνθρώ-
 πων πραττομένων, ὡς οὐ χωρὶς δαιμονίων ἢ ὁποιωδῆποτε
 δυνάμεων ἀντικειμένων τῶν τοιούτων ἐπιτελουμένων. καὶ οἱ
 20 Ἰουδαῖοι τοίνυν κατὰ δαιμονίου ἐνέργειαν ὑπελάμβανον
 εἰρηκέναι τὸν Ἰησοῦν τό· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν Ἐάν τις Jo viii 51
 τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα. καὶ τοῦτο ἐπεπόνθεισαν μήτε τὸν λόγον τηρή-
 σαντες μήτε τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν θεωρήσαντες· ὁ μὲν
 25 γὰρ θάνατόν τινα ἐχθρὸν τῷ λόγῳ ἐπιστάμενος, ὃν ἀποθνή-
 363 σκουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες, τοῦτον ἔφασκε μὴ θεωρεῖσθαι εἰς
 τὸν αἰῶνα ὑπὸ τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρήσαντος· οἱ δὲ περὶ
 τοῦ κοινοτέρου θανάτου νομίσαντες εἶναι τὸ λεγόμενον
 παραπαίειν ᾤοντο τὸν λέγοντα, ἀποθανόντος Ἀβραάμ καὶ
 30 τῶν προφητῶν, μὴ ἀποθανεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὸν
 τηρήσαντα αὐτοῦ τὸν λόγον.

41. (33) Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφήται, καὶ cὺ Jo viii 52

- Jo viii 52 f. λέγεις Ἐάν τις τὸν ἑμὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ γένηται θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα. μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; Εἰ κατὰ τὴν ἀπλουστέραν ἐκδοχὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀποδεδώκαμεν, δοκεῖ εἶναι σαφές τὸ τῆς 5 ὑπολήψεως τῶν Ἰουδαίων, ἀποκριναμένων πρὸς τὸν τοῦ σωτῆρος λόγον περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν ὡς ἀποτεθνηκότων, οὐδὲν ἦττον οὐκ ἀπαρασήμενον τὴν ἐξέτασιν μετὰ συγκρίσεως τῆς πρὸς ἕτερα παραπλήσια ἐατέον. ἄρα γὰρ
- Jo viii 51 ὦντο σὺν οὐδενὶ λόγῳ τὸν σωτῆρα εἰρηκέναι τό· Ἐάν τις 10 τὸν ἑμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ διὰ τοῦτο σαφές τι πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ ἀπεκρίναντο; ἢ ἐνόησαν οὐ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου αὐτὸν λελαληκέναι, καὶ διαλαμβάνοντες περὶ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐν τῷ χεῖρονι θανάτῳ γεγενημένων ποτὲ, τὸν λόγον αὐτοῦ μὴ παραδεξάμενοι μηδὲ ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι τηλικούτον ὅποιον ἐπηγγέλατο 15 ὁ λέγων, φασί· Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις; τὸ δ' ὁμοιον καὶ ἐπ' ἄλλων αὐτοῦ λόγων καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεων ἐπὶ πλειόνων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν· οἷον 20
- Jo iv 7 ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος, ὅτι εἰπὼν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι
- Jo iv 10 f. πιεῖν· μεθ' ἕτερα προσέθηκε τοιαῦτα· Εἰ ἦδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. καὶ λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ 25 βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; καὶ πάλιν· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. οὐ γὰρ πιθανὸν ἦν περὶ αἰσθητοῦ ὕδατος ἀποκρίνεσθαι αὐτῷ τὴν Σαμαρείτιν, καὶ ᾗτηκέναι αὐτὸν σωματικὸν ὕδωρ ἐπὶ τῷ μηκέτι διψῆσαι μηδὲ διέρχεσθαι ἀντλεῖν 30 ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ αἰσθητῆς πηγῆς. ἀλλὰ καὶ εἰπόντος τοῦ κυρίου· Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστὶν ἡ ἐπὶ 364
- Jo vi 51

10 οὐδενὶ λόγῳ] οὐδενὶ τῷ 13 ἐνόησαμεν 20 ἐξετάσαμεν
22, 23 ποιεῖν 24 ἄν] om.

τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· ὅτε ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Πῶς δύναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν Jo vi 52 σάρκα φαγεῖν; ἀπεδείκνυμεν ὅτι οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀνόητοι ᾗσαν οἱ ἀκούοντες ὡς ὑπολαμβάνειν ὅτι προκαλεῖται ὁ λέγων τοὺς ἁκροατὰς εἰς τὸ προσελθεῖν καὶ ἐμφαγεῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ.

42. Καὶ εἰκός γε ὅτι ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῶν νῦν ἡμῖν ἐξεταζομένων ῥητῶν τό· Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ Jo viii 52 προφῆται· μεμαθηκότες τίνα τρόπον δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ Ro v 12 ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. ἔβλεπον δὲ καὶ ὅτι ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ τοὺς ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς cf. Ro v 14 παραβάσεως Ἀδὰμ, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος περὶ τοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν θανάτου εἰς πάντας ἀνθρώπους διεληλυθότος ἐπὶ τῷ πάντας ἥμαρτηκέναι. περὶ τούτων δὲ μεμαθηκότες τὰ ἐξῆς, ἅτε μὴ παραδεξάμενοι τοὺς Ἰησοῦ λόγους, οὐκ ᾔδεισαν, καὶ ὅτι οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. ἀλλ' Ro v 15 οὐδὲ συλλογίζεσθαι πως ἐδύναντο ὅτι εἰ τῷ τοῦ ἐνὸς παρὰ τῷματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. οὐ συνέσαν δὲ καὶ πῶς cf. Ro v 16 οὐκ ἦν τὸ δῶρημα ὁμοιον τῷ δι' ἐνὸς ἁμαρτήσαντος θανάτῳ· οὐδὲ γὰρ ἐπεπαίδευντό πω ὅτι τὸ χάρισμα ἐκ πολλῶν παρὰ τῶνματων ἐγένετο εἰς δικαίωμα. ἀλλ' οὐδὲ ἔβλεπον ὅτι Oἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς λαμβάνοντες Ro v 17 ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ἐνενόουν μὲν τὸν θάνατον Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν, ἀκούοντες ὅτι καὶ Σαμουὴλ, ὡς διὰ τὸν θάνατον ὑπὸ γῆν ὦν, 30 ὑπὸ ἐγγαστριμύθου ἀνῆγετο, θεοὺς οἰομένης κάτω πον εἶναι τῆς γῆς καὶ λεγούσης· Θεοὺς ἐγὼ εἶδον ἀναβαίνοντας ἀπὸ 1 Reg xxviii τῆς γῆς· τὴν δὲ ζωὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν οὐ κατελήφασιν, οὐδ' ὅτι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ cf. Mt xxii 32 Ἰακώβ θεὸς ἦν οὐ νεκρῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ὡς

cf. Mt xxiii 29 ὑπολαμβάνοντές τε νεκρούς εἶναι τοὺς προφῆτας ψεκδοῦν
αὐτῶν τοὺς τάφους, καὶ διὰ τοῦτο ταλανιζόμενοι. εἰ καὶ
ἀπέθανεν οὖν Ἀβραὰμ, ἀλλ' ἔζησε καὶ οὐκέτι τὸν θάνατον
cf. Jo viii 56 ἐθεώρει ἀφ' οὗ ἰδὼν τὴν Ἰησοῦ ἡμέραν ἡγαλλιάσατο καὶ
ἐχάρη. οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τό· Ἀβραὰμ ἀπέθανεν· 5
εἰρήσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, διδάσκοντος ὅτι Ἀβραὰμ ἔζη,
τό· Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἡγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν 365
ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. εἰ μὴ βούλεται τις
οὕτως ἔχειν τὰ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, λεγέτω ἡμῖν, πότερόν
ποτε ὁ ἰδὼν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμέραν καὶ ἐπὶ τούτῳ 10
ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεῖς ἔτι θεωρεῖ τὸν θάνατον· ἢ ἰδὼν
τὴν ἡμέραν τοῦ σωτῆρος καὶ ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεῖς,
ἀξιωθεὶς τοιαύτης ὀψεως ὡς ἄξιός αὐτῆς, ὕστερον ἐστέρηται
οὗ ἐθεώρησεν. εἰ γὰρ ἐκότερον τούτων ἀτοπὸν ἐστίν, ἰδὼν
τὴν ἡμέραν Ἰησοῦ Ἀβραὰμ ἅμα τῷ ἰδεῖν ἦκουσε καὶ τὸν 15
λόγον αὐτοῦ καὶ ἐτήρησε καὶ οὐκέτι θάνατον θεωρεῖ· καὶ
οὐχ ὑγῶς ἔλεγον, ὥσπερ εἰ ἐν θανάτῳ τυγχάνοντος αὐτοῦ,
οἱ Ἰουδαῖοι τό· Ἀβραὰμ ἀπέθανε. τὸ δ' ὁμοιον ἔρεῖς καὶ
cf. Mt xxii 32 περὶ τῶν προφητῶν. εἰ γὰρ ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ
ζώντων, καὶ ἔστιν ὥσπερ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ 20
τοῦ Ἰακώβ οὕτως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν θεὸς, ζῶσι καὶ
οἱ προφῆται. καὶ γὰρ ἐτήρησαν τὸν λόγον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
cf. Hos i 1 ; Jer xiv 1 ; Is ii 1 ὅτε λόγος κυρίου ἐγένετο πρὸς Ὡσηέ, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς
Ἱερεμίαν, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἡσαΐαν· οὐ γὰρ ἄλλος λό-
cf. Jo i 1 γος θεοῦ ἐγένετο πρὸς τινὰ τούτων, ἀλλ' ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς 25
τὸν θεὸν υἱὸς αὐτοῦ θεὸς λόγος. καὶ τοῦτον, εἰ καὶ τις
ἄλλος, καὶ οἱ προφῆται τετηρήκασιν, καὶ ἐξ οὗ εἰλήφασιν τὸν
λόγον θάνατον οὐκέτι ἐθεώρησαν. ὁμοίως τοίνυν ψεύδος τῷ·
Jo viii 52 Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις· τό· Ἀβραὰμ ἀπέθανε
καὶ οἱ προφῆται· εἰρημένον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· οὔτε γὰρ 30
ἐγνώσαν δαιμόνιον ἔχειν τὸν ἐπιτάσσοντα δαιμονίοις, οὐδεὶς
γὰρ γινώσκει τὸ μὴ ὑπάρχον, οὔτε Ἀβραὰμ καὶ οἱ προφῆται

7 ὑμῶν] ἡμῶν
λιασόμενος εἰδων

8 εἶδε] ἰδεν
12 χάρις

9 πρότερον
17 ἔλεγεν

11 ἀγαλ-
ἐν] ον

ἐν θανάτῳ ἔτι ἦσαν, ὅτε ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι τό· Ἀβραὰμ Jo viii 52
ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται.

43. Μετὰ ταῦτα ζητοῦμεν τί δήποτε, τοῦ σωτῆρος cf. Jo viii 51
εἰρηκότος περὶ παντός τοῦ τηροῦντος αὐτοῦ τὸν λόγον ὅτι
5 θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὰ
προεξετασθέντα, δέον αὐτοὺς καταλλήλως τῷ· Θάνατον οὐ
μὴ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα· εἰρηκέναι· Καὶ σὺ λέγεις Ἐάν
τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει εἰς
τὸν αἰῶνα· οἱ δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ
10 σωτῆρός φασιν· οὐ γὰρ εἶπεν· ἔάν τις τὸν ἐμὸν λόγον
τηρήσῃ, θανάτου οὐ μὴ γεύσῃται εἰς τὸν αἰῶνα· ὅπερ οὗτοι
προφέρονται ὡς ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν εἰρημένον. καὶ ὅρα
εἰ μὴ, τῷ εἶναι διαφορὰν τοῦ μὴ θεωρεῖν θάνατον καὶ τοῦ
366 μὴ γεύεσθαι θανάτου, ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἅμα εὐαγγελιστῶν
15 εἶρηται περὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι θανάτου τοὺς ἐγγὺς τοῦ Ἰησοῦ
ἐστῶτας, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν
τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, τοῦ μὲν Ματθαίου· Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω Mt xvi 28
ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται
θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον
20 ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· τοῦ δὲ Μάρκου· Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω Mc ix 1
ὑμῖν ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ὧδε οἵτινες οὐ μὴ
γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· τοῦ δὲ Λουκᾶ· Ἀληθῶς εἰσὶ τινες Lc ix 27
τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν
25 ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. ὥσπερ
γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματος διάφοροι αἰσθήσεις εἰσὶ γεύσεις καὶ
ὄρασις, οὕτως κατὰ τὰς λεγομένας ὑπὸ τοῦ Σολομώντος
θείας αἰσθήσεις, ἄλλη μὲν τις ἂν εἴη ὁρατικὴ τῆς ψυχῆς
δύναμις καὶ θεωρητικὴ, ἄλλη δὲ ἡ γευστικὴ καὶ ἀντιληπτικὴ
30 τῆς ποιότητος τῶν νοητῶν τροφῶν. καὶ ἐπεὶ ὁ κύριος, καθ'
ὃ μὲν ἄρτος ἐστὶ ζῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, γευστός cf. Jo vi 51
ἐστὶ, τρόφιμος ὢν τῇ ψυχῇ, καθ' ὃ δὲ σοφία ἐστίν, ὁρατός

ἐστιν, ἥς τοῦ κάλλους ἐραστῆς ὁμολογεῖ εἶναι ὁ λέγων·
 Sap Sol viii 2 Ἐραστῆς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς· καὶ προστάσσει
 Pr iv 6 ἡμῖν τό· Ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε. διὰ τοῦτο
 Ps xxxiii (xxxiv) 9 ἐν Ψαλμοῖς εἴρηται τό· Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς
 ὁ κύριος. ὥσπερ δὲ ὁ κύριος γευστὸς καὶ ὁρατὸς, οὕτως 5
 καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος γευστὸς ἐστι καὶ ὁρατός. καὶ
 Mt xvi 28 τὸ μὲν γευστὸν αὐτοῦ παρίστησι τό· Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε
 ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ
 Jo viii 51 δὲ ὁρατὸν τό· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. γεύεται δὲ θανάτου, καὶ οὐ 10
 γεύεται μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμφορεῖται ὡς τροφῆς τοῦ θανάτου,
 cf. Jo vi 68 ὁ προφερόμενος τὰ ἐναντία τοῖς ῥήμασι τῆς αἰωνίου ζωῆς.
 καὶ ἐπαγγελία ἐστὶ μὴ γεύσασθαι θανάτου τινὰ τῶν
 ἐστῶτων ἐν τῷ δεικνυμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ νοητῷ τόπῳ·
 παρατήρει γὰρ ὅτι οἱ τρεῖς τό· Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων 15
 ἢ· Εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ὧδε· ἅμα εἰρήκασιν περὶ ὧν
 Mt xvi 28 καὶ ἀνέγραψαν ὅτι Οὐ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι
 τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ·
 Lc ix 27 ἢ· Ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· ἢ· Ἔως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν
 Mc ix 1 τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· καὶ ἐπεὶ ὡς δυνατοῦ ὄντος 20
 τοῦ τὸν ἐστηκότα πεσεῖν εἴρηται· Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω
 μὴ πέσῃ· διὰ τοῦτο οὐ περὶ πάντων τῶν ἐστηκότων ἀλλὰ
 περὶ τινων ἀναγράφεται τό· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες
 τῶν ὧδε ἐστῶτων· ἐστὼς μὲν οὖν τις οὐ γεύεται θανάτου,
 1 Co x 12 τηρῶν τὸ ἐστηκένα· τὸν δὲ λόγον παραλαβὼν καὶ τηρῶν 367
 θάνατον οὐ θεωρήσει.

44. Εἴπερ οὖν διαφορά τίς ἐστι τοῦ γεύσασθαι θάνατον
 καὶ τοῦ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὡς οὐ συνετοὶ ἀκροαταὶ οἱ
 Ἰουδαῖοι συγχέοντες τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀντὶ τοῦ·
 Jo viii 52 Θάνατον οὐ θεωρήσει· εἰρήκασιν· Οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου· 30
 ἐπὶ τὴν ὑποδεστέραν αἰσθησιν καταπεσόντες τῷ λόγῳ.
 ζητήσεις δὲ εἰ ὥσπερ ἔστι θεωρεῖν θάνατον καὶ γεύεσθαι

θανάτου, οὕτως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια ἥτοι ἀκούει
θανάτου, ἢ ὁσφραίνεσθαι θανάτου, ἢ ἄπτεσθαι θανάτου· εἰ
γὰρ αἱ χεῖρες τῶν ἀποστόλων ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου cf. 1 Jo i 1
τῆς ζωῆς, μὴ τι αἱ χεῖρες τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἐργατῶν cf. 2 Co xi 13
5 δολίων, μετασχηματιζομένων εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης,
ψηλαφῶσι περὶ τοῦ λόγου τοῦ θανάτου· καὶ εἰ τὰ πρόβατα cf. Jo x 27
Χριστοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, μήποτε τὰ μὴ αὐτοῦ
πρόβατα πρὸς οὓς λέγοι ἂν· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προ- Jo x 26
βάτων τῶν ἐμῶν· ἀκούει τῆς φωνῆς τοῦ θανάτου. ὅρα εἰ
10 μὴ ὁσμη θανάτου ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μώλωψι,
περὶ ὧν εἴρηται· Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές Ps xxxvii
μον· καὶ ὁσμη θανάτου ἐν τῷ Λαζάρῳ πρὶν ἀναστῆναι ἐκ (xxxviii) 6
νεκρῶν, ἥς μὴ βουλόμενοι ὁσφραίνεσθαι οἱ ἀπόστολοι
ἔλεγον τῷ σωτήρι τό· Κύριε, ἥδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ Jo xi 39
15 ἐστίν· εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς νοητῆς ὁσμῆς θανάτου, ἢ ὁσμῆς
ζωῆς, παρατηρεῖν δεῖται τὸ ἀποστολικὸν οὕτως ἔχον· Χρι- 2 Co ii 15 f.
στοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν τοῖς σωζομένοις
καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὁσμη ἐκ θανάτου εἰς
θάνατον, οἷς δὲ ὁσμη ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν· εὐωδία μὲν γὰρ
20 Χριστοῦ εἰσι καὶ οὐδαμῶς δυσωδία ἐν παντὶ τόπῳ οἱ ἐν
Χριστῷ ἄνθρωποι· ἀλλ' ἐπεὶ ὥσπερ ἡ σωματικὴ εὐωδία
τινὰ τῶν ζώων λέγεται ἀναιρεῖν, οὕτως διὰ τὴν προγενομέ-
νην κακίαν καὶ ἡ Χριστοῦ εὐωδία γένοιτο ἂν τισι τοῖς ἐκ
θανάτου εἰς θάνατον αὐτῶν, τοῖς δὲ ἐκ ζωῆς ἀποβαίνει εἰς
25 ζωὴν· ταῦτα παρακείμενα ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι τῇ ἐξετάσει
τοῦ γεύεσθαι θανάτου καὶ τοῦ θεωρεῖν ἢ μὴ θεωρεῖν τὸν
θάνατον· μετὰ ταῦτα μὴ θεωροῦντες ὅσῳ ὑπερέχει Χριστὸς
τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύοντες
Χριστὸν εἶναι τὸν τηλικαῦτα διδάσκοντα, ἐπαποροῦσι λέ-
30 γοντες· Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις Jo viii 53
ἀπέθανεν; οὐχ ὁρῶσι δὲ ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ ἀλλὰ
καὶ παντὸς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ ἐκ τῆς παρθένου γεγεν-

νημένος, καὶ τῶν προφητῶν πάντων ὁ προφητευόμενος ὑπ' 368
αὐτῶν, καὶ τῶν ἀποθανόντων ὁ ζωοποιήσας αὐτοὺς, οὐχ
ἑαυτὸν ποιήσας τοιοῦτον ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρὸς λαβών.
Jo v 26 Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ
cf. Jo v 30 ζωὴν ἔδωκεν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· οὐ δυναμένῳ ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ 5
οὐδὲ ἐν, καὶ ζητοῦντι τὸ θέλημα, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ
Jo viii 53 θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. καὶ τό· Τίνα οὖν σεαυτὸν
ποιεῖς; μὴ τεθεωρηκότων ἦν φωνὴ ὅτι οὐχ ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς
πεποίηκεν ὅπερ ἐστίν. διόπερ καὶ πρὸς τοῦτο δοκεῖ μοι
Jo viii 54 ἀποκρίνεσθαι, διδάσκων τίς αὐτὸν ἐποίησεν ὅπερ ἦν τό· Ἐὰν 10
ἐγὼ δοξάσω ἑμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἐστὶν ὁ πατὴρ
ὁ δοξάζων με. καὶ ταῦτα δὲ, αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος
τοῦ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητι-
κῶν τύμου, τὴν περιγραφὴν ἐνταῦθα εἰληφέτω, ἵνα θεοῦ
ἀποκαλύπτοντος ἡμῖν τὰ ἐξῆς θεωρήσωμεν ἐν τῷ μετὰ 15
ταῦτα, ἀπὸ τοῦ· Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς Ἐὰν ἐγὼ δοξάσω ἑμαυ-
τὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν.

5 δυναμένου

ΤΟΜΟΣ ΚΗ'.

369 1. Οἱ φύσεις ἀριθμῶν ἐρευνήσαντες πρῶτον μὲν τέλειον τὸν ἕξ εἰρήκασι, τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἰστάμενον, ἕκ τε τῆς συνθέσεως τοῦ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένου, ἑνὸς καὶ δύο, ὃ ἐστὶ τρία, ἀριθμὸς πρῶτος, καὶ τοῦ ἑφ' ὃν ἔφθασεν
 5 ὁ διπλασιασμός, λέγω δὲ τοῦ δύο· γενόμενος γὰρ ὁ δύο ἐπὶ τὸν τρία πεποίηκε τὸν ἕξ. δεύτερον δὲ τέλειόν φασιν εἶναι τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, συνιστάμενον ἕκ τε τοῦ συνθέτου τῶν ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένων, ἕως γένηται πρῶτος ἀριθμὸς, καὶ τοῦ ἑφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμός. τέσσαρα μὲν γάρ
 10 ἐστὶν ὁ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζόμενος ἐν τῷ, ἐν, δύο, τέσσαρα. ἑπτὰ δὲ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνης μετρούμενος· γινόμενος δὲ ὁ τέσσαρα ἐπὶ τὸν ἑπτὰ, πεποίηκε τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ αὐτὸν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἴσον. διὰ τοῦτο δ' οἶμαι ῥάδιον διαλαμβά-
 15 νεται ἀπὸ τοῦ παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων Μωσῆς cf. Act vii 22 εἰς τὴν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κατασκευὴν· αἱ γὰρ αὐλαῖαι cf. Ex xxxvi 2 εἴκοσι καὶ ὀκτώ πηχῶν τὸ μήκος εἰσι. καὶ ἔχρην γε τὴν εἰς δόξαν θεοῦ κατασκευαζομένην σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μετὰ τῶν ἑξαιρέτων ἀριθμῶν ἔχειν καὶ τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ.
 20 ἑφ' ὃν, ἱερὰ ἀδελφεῖ Ἀμβρόσιε, φθάσαντες τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν, οὗτος γὰρ ἔσται, θεοῦ χαριζομένου, εἰκοστὸς ὄγδοος εἰς τὸ εὐαγγέλιον τόμος, ἐπικαλεσάμενοι

τὸν τέλειον καὶ τελειότητος χορηγὸν θεὸν διὰ τοῦ τελείου ἀρχιερέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ ἡμῶν τὸν νοῦν δῶ 370 εὐρεῖν τὴν περὶ τῶν ἐξετασθησομένων ἀλήθειαν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, καὶ οὕτως οὔτως οἰκισθῶμεν καὶ ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

Jo xi 39 2. Λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἀρατε τὸν λίθον. Ἐπεὶπερ 5 ἐνθάδε μὲν τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον οὐκ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς αἶρει, ἀλλὰ λέγει· Ἀρατε τὸν λίθον· ἐν δὲ τῇ Γενέσει, Ge xxix 2 f. ἡνίκα λίθος ἦν μέγας ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο ἐκεῖ πάντα τὰ ποιμνία, καὶ ἀπεκύλιον λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ 10 πρόβατα, καὶ ἀπεκαθίστων τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ cf. Ge xxix 8 φρέατος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ τῷ μηδέπω τοῦτο γεγονέναι διὰ τὸ μὴ συνῆχθαι τὰ κτήνη, ὁ Ἰακώβ ἰδὼν Ῥαχὴλ Ge xxix 10 τὴν θυγατέρα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, προσελθὼν 15 αὐτὸς ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· βουλόμεθα ἀμφοτέρους τοὺς λίθους ἀλλήλοις συνεξετάσαι, ἵνα τὸ εὐλογον κατανοήσωμεν τοῦ ἐνθάδε μὲν μὴ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν ἡρκεῖναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ σπηλαίου, ἀλλ' 20 εἰρκεῖναι· Ἀρατε τὸν λίθον· ἐν δὲ τῇ Γενέσει αὐτὸν τὸν Ἰακώβ ἀποκεκυλικέναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος. καὶ πρόσχες εἰ δυνάμεθα λέγειν ὅτι τοῦ μὲν ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ λίθου, ἐπεὶ τὸ σπηλαίον μνημεῖον ἦν, οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν ᾄσασθαι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ προστάξαι μόνον 25 τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πρὸς τὸ ἔργον ἄραι τὸν λίθον· τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ στόματι τοῦ φρέατος καὶ ἐμποδίζοντος τῷ πίνειν τὰ πρόβατα, ἀφ' ὧν ἔμελλε γεύσασθαι τὰ ἐπίσημα καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἐστὶ λαβέσθαι τὸν Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στόματος 30 τοῦ φρέατος, ἵνα ποτισθῇ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. καὶ εἶδε γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος

αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ, ἔξω δὲ τοῦ σπηλαίου στήναι
τὸν Ἰησοῦν. εἰ δὲ δύνασαι ἐπιστῆσαι τί δήποτε ἐπὶ μὲν
τοῦ σπηλαίου οὐ κεκύλισται ὁ ἐπικείμενος αὐτῷ λίθος ἀλλὰ
αἶρεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φρέατος οὐ παντελῶς αἶρεται ἀλλὰ
5 μόνον ἀποκυλίεται. ἐχρῆν πάντῃ μὲν ἀρθῆναι τὸν ἀπὸ
τοῦ μνημείου λίθον καὶ μὴ πάλιν κυλισθῆναι· τὸν δὲ ἐπὶ
371 τοῦ φρέατος ἀποκυλισθῆναι μόνον· προείρηται γὰρ, ὅτι
ἀπε.....δόξαν θεοῦ, νοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς εἰς
δικαιοσύνην λογιζομένης πίστεως πιστεύσωμεν. εἰ δέ τις cf. Gen xv 6
10 οὐδέπω εἶδε τὴν δόξαν θεοῦ τῶν οἰομένων πεπιστευκέναι,
μανθανέτω ὅτι ἐλέγχεται δι' ὧν οὐδέπω εἶδε τὴν δόξαν τοῦ
θεοῦ μὴ πεπιστευκώς· ἀψευδὴς γὰρ ὁ μὴ Μάρθα μόνῃ ἀλλὰ
καὶ παντί τῳ λέγων τό· Ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψῃ τὴν δόξαν τοῦ Jo xi 40
θεοῦ.

- 15 3. ἮΡΑΝ Οὖν τὸν λίθον. Ἡ βραδυτῆς τοῦ ἀρθῆναι Jo xi 41
τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ
τετελευτηκότος γεγένηται· οἶονεῖ γὰρ ἐνεπόδισεν οἷς προσ-
έταξεν ὁ Ἰησοῦς εἰπών· Ἄρατε τὸν λίθον· φήσασα· Ἦδη Jo xi 39
ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστὶ. καὶ εἰ μὴ κεκόλουστό γε ἡ
20 τῆς Μάρθας ἀπιστία εἰπόντος αὐτῇ τοῦ Ἰησοῦ· Οὐκ εἰπόν Jo xi 40
σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; οὐκ ἂν οἱ
ἀκούσαντες· Ἄρατε τὸν λίθον· ἦραν τὸν λίθον. φέρε γὰρ
καθ' ὑπόθεσιν εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· Ἄρατε τὸν λίθον· μὴ
ἀποκεκρίσθαι τὴν ἀδελφὴν τοῦ τετελευτηκότος μηδὲ εἰρη-
25 κέναι· Ἦδη ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστὶ· τί οὖν ἠκολούθησεν
ἂν τούτῳ γεγράφθαι ἢ τοῦτο· Δέγει ὁ Ἰησοῦς Ἄρατε τὸν
λίθον· ἦραν οὖν τὸν λίθον; νυνὶ δὲ μεταξύ τοῦ· Ἄρατε τὸν
λίθον· καὶ τοῦ· Ἦραν οὖν τὸν λίθον· τὰ εἰρημένα ὑπὸ τῆς
ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος ἐνεπόδισε τῷ ἀρθῆναι τὸν λίθον.
30 καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καὶ βράδιον ἦρθη, εἰ μὴ ἀπο-
κριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν ἐκείνης ἀπιστίαν εἰρήκει τό· Οὐκ
εἰπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; καλὸν

7 προήρηται 8 post ἀπε] lacuna 41 linn. 10 εἶδε] εἶν

11 μανθάνεται 12 ἀψευδεις 26 τούτῳ] τοῦτο

- οὖν τὸ μηδὲν γενέσθαι μεταξύ τῆς Ἰησοῦ προστάξεως καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν προστασσομένων, περὶ ὧν Ἰησοῦς ἐκέλευσεν, ἔργου. καὶ οἰμαί γε ἀρμόσειν τῷ τοιούτῳ τὸ εἰπεῖν ὅτι
- cf. 1 Co xi 1
cf. Ps xxxii
(xxxiii) 9
μμητῆς γέγονε Χριστοῦ. ὥς γὰρ τούτῳ εἶπεν ὁ θεὸς καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν· οὕτως τῷ πιστῷ 5 εἶπε μὲν Χριστὸς, πεποίηκε δὲ οὗτος· καὶ ἐνετείλατο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὗτος δὲ τὴν ἐντολὴν πεπλήρωκε, μηδὲν ὑπερθέμενος μηδὲ ζημιώσας ἑαυτὸν παρακοῇ τοῦ μεταξύ τῆς προστάξεως καὶ τοῦ ἔργου χρόνου· νομιστέον γὰρ τῷ ὕστερον 10 ποιοῦντι τὸ προστεταγμένον παρακοῆς χρόνον εἶναι περὶ τῆς ἐντολῆς τὸν τῆς ἀναβολῆς. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ
- cf. Mt xxi 28
ff.
παραβολῇ τοῦ εὐαγγελίου προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πορευθῆναι εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ ἐργάσασθαι, μὴ παραχρῆμα ποιήσας ἀλλ' ὅτε ὕστερον μεταμεληθεὶς ἀπῆλθεν, οὐκ 372 ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἐν τῷ πρὸ τῆς μεταμελείας 15 χρόνῳ. διόπερ μνημονευτέον τοῦ· Μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας· καὶ τοῦ·
- Sap Sir v 7
Pr iii 28
Μὴ εἴπης Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε καὶ αὖριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν. χρὴ τοίνυν κατηγορίαν νομίζειν εἶναι 20 τῆς Μάρθας βραδύτερον γεγραμμένον τό· Ἦραν οὖν τὸν λίθον· δέον ἐξῆς αὐτὸ εἰρῆσθαι τῷ· Λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἀρατε τὸν λίθον.
- Jo xi 39 f.
Jo xi 41
4. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε τὰ γεγραμμένα. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν Ἰησοῦ καὶ τῆς 25 σχέσεως αὐτῶν πρὸς τινὰς ἐπιμελῶς τηρητέον καὶ ἐξεταστέον· οἷον ἐν μὲν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτε ἐμελλε λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς καὶ τὴν ἐξῆς αὐτοῖς διδασκαλίαν· Ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγε· νυνὶ δέ· Ἦρε 30 τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἄνω, καὶ εἶπε. διδασκόμεθα γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ προτέρου ὅτι μὴ κάτω εἰσὶν οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί· διόπερ ἐπαίρονται οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διδασκάλου εἰς αὐτοὺς, οἷς ἄξιον ἦν ἐπᾶραι αὐτὸν τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμούς·
- Lc vi 20

διὰ δὲ τοῦ νῦν ἐξεταζομένου ὅτι μετέθηκεν ἑαυτοῦ τὸ διανοη-
 τικὸν ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς κάτω ὁμιλίας καὶ ἀνήγαγε καὶ
 ὑψωσε, προσάγων αὐτὸ τῇ πρὸς τὸν ὑπεράνω πάντων
 πατέρα εὐχῇ. ἀλλὰ καὶ εἴπερ μιμητὴς Χριστοῦ ἐστι Παῦλος cf. 1 Co xi 1
 5 καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ, ἀνάγκη τὸν κατὰ ζῆλον καὶ
 μίμησιν τῆς Χριστοῦ εὐχῆς εὐξόμενον, ἄρα τα τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς τῆς ψυχῆς ἄνω καὶ ἀναβιβάσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν
 τῇδε πραγμάτων καὶ μνήμης καὶ ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν,
 οὕτως εἰπεῖν τῷ θεῷ τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς τοὺς περὶ
 10 μεγάλων καὶ ἐπουρανίων μεγάλους καὶ ἐπουρανίους. εἰ δέ
 τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποῖσει τὸν μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι
 θελήσαντα τελώνην καὶ τύπαντα ἑαυτοῦ τὸ στήθος καὶ
 εἰπόντα· Ὁ θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· λεκτέον πρὸς Le xviii 13
 αὐτὸν ὅτι ὥσπερ οὐ πᾶσιν οὐδὲ αἰὲ παραληπτέον τὴν κατὰ
 15 θεὸν λύπην, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμέλητον ἐργαζομένην, cf. 2 Co vii
 10 ἀλλ' ἢ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ἄξια τοιαύτης λύπης ποιήσαντι
 καὶ μεταγινώσκοντι ἐπ' αὐτοῖς· καὶ παραληπτέον γε αὐτὴν
 σὺν μέτρῳ καὶ μὴ περισσῇ, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ cf. 2 Co ii 7
 373 καταποθῇ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὕτως μήποτε οὐ παντὶ καθήκει
 20 μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλγειν, ὡς οὐδὲ ἐστάναι
 μακρόθεν. ἕκαστος δὲ ἑαυτὸν περὶ τῶν τοιούτων κρινέτω, cf. 1 Co xi 28
 καὶ δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐκ
 τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάρᾳ καὶ αἰρέτω αὐτοὺς ἄνω κατὰ τῆς
 25 εὐχῆς, ὑποτάσσων ἑαυτὸν θεῷ καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐκείνῳ
 λεγέτω. εἰ νομίζωμεν τῷ ὁπωσποτοῦν βιοῦντι καθήκειν
 ὁμοίως τῷ τελώνῃ μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλγειν,
 ὥρα λέγειν ὁμοίως τῷ μὴ ἐπᾶραι θέλγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς
 καὶ ἀπὸ μακρόθεν τοῦ ἱεροῦ ἐστάναι δεῖν. ἱερὸν δὲ ποῖον
 30 ἂν εἴη ἢ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος θεοῦ; ἥτις καὶ οἶκος θεοῦ
 παρὰ τῷ Παύλῳ ὀνομάζεται λέγοντι· Ἐὰν δὲ βραδύνῃ, ἵνα 1 Tim iii 15
 εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστίν

ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας. ὥσπερ οὐ παντὶ καθήκει μὴ χρῆσθαι τῷ ἄρτῳ καὶ μὴ πίνειν ἐκ τοῦ ποτηρίου καὶ μὴ πόρρω εἶναι τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας· οὕτως οὐ παντὶ καθήκει τὸ μὴ θέλαιν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμούς. ἁμαρτάνει δὲ εἴ τις καθήκοντος αὐτῷ 5 ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμούς μὴ ἐπαίρει· καὶ εἴ τις καθήκοντος μὴ ἐπαίρειν ἐπαίροι. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τελώ- νης οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμούς ἐπᾶραι, καθηκόντως ποιῶν· ἐπᾶραι δ' ἂν αὐτοὺς εὐλόγως ὁ παρὼν τῷ Ἰησοῦ μαθητῆς, πρὸς ὃν καὶ ἐντολὴ δίδοται ἡ λέγουσα· Ἐπάρατε 10 τοὺς ὀφθαλμούς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. καὶ ὁ προφήτης δέ φησιν· Ἐπάρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμούς ὑμῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκατοστῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ ψαλμῷ, ὅντι ὡδῇ τῶν ἀναβαθμῶν τετάρτῃ, ὡς καθηκόντως ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς θεόν φησιν ὁ 15 προφήτης· Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. ἰδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς. 20

5. Εἰ δὲ καὶ σαφέστερον χρὴ παραστήσαι τίνι μὲν ἤδη καθήκει μιμῆσθαι τὸν Ἰησοῦν, ἄρα τὰ τοὺς ὀφθαλμούς ἄνω, ἐν τῷ καὶ αὐτὸν ἐπαίρειν ἑαυτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τίνι τοῦτο μὲν οὐ καθήκει, ὁμοίως δὲ τῷ τελῶνῃ οὐ μόνον μακρόθεν ἐστάναι τοῦ ἱεροῦ ἀλλὰ καὶ μὴ θέλαιν ἐπᾶραι τοὺς 25 ὀφθαλμούς, παραθησόμεθα ἐκ τοῦ Δανιὴλ τὰ περὶ τῶν ἐρασθέντων τῆς Σουσάννας ἀνόμων πρεσβυτέρων οὕτως ἔχοντα· Καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν καὶ ἐξέκλιναν τοὺς 374 ὀφθαλμούς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων· καὶ τὰ περὶ τῆς Σουσάννας 30 τοῦτον εἰρημένα τὸν τρόπον· Ἡ δὲ κλαίουσα ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅτι ἦν ἡ καρδιά αὐτῆς πεποιθυῖα ἐπὶ κυρίῳ.

cf. Lc xviii
13

Jo iv 35

Is xl 26

Ps cxlii
(cxliii) 1 f.Hist Susann
9Hist
Susann (Th)
35

παρατήρει γὰρ ἐν τούτοις ὅτι οἱ μὲν διαστρέψαντες τὸν cf. Hist Su-
 ἑαυτῶν νοῦν ἐξέκλιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ ^{sani 9, 35}
 βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν· ἡ δὲ πεποιθυῖα ἐπὶ τῷ κυρίῳ
 ἀκολούθως τῷ πεποιθέναι ἐπὶ τῷ κυρίῳ ἀνέβλεψεν εἰς τὸν
 5 οὐρανόν. ἔπρεπε τοίνυν τῇ μὲν ἐπὶ τῇ περὶ τῆς σωφροσύνης
 παρρησίᾳ μελλούσῃ εὐχεσθαι ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν
 καὶ αἶρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, εἰ
 καθ' ὑπόθεσιν μετὰ τὸ διαστρέφαι τὸν ἑαυτῶν νοῦν καὶ
 ἐκκλίνειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν
 10 οὐρανὸν μὴδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων, μετενόουν,
 πείραν μὲν προσαγαγόντες τῇ γυναικὶ μὴ τυχόντες δὲ τοῦ
 ἐπιθυμουμένου, καὶ μετὰ τοῦτο ἠῦχοντο, καὶ μὴ θέλαιν τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι ἢ καὶ πόρρωθεν ὁμοίως τῷ τελώνῃ
 ἐστηκέναι καὶ τύπτειν ἑαυτῶν τὰ στήθη καὶ λέγειν· 'Ο θεός, ^{Lc xviii 13}
 15 ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. τοῦ δὲ αἵροντος τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς ἄνω καὶ ἐπαίροντος αὐτοὺς καθηκόντως εἰς οὐρανὸν εἶη
 καθήκον καὶ τὸ ἐπαίρειν ὁσίους χεῖρας, μάλιστα ὅτε χωρὶς cf. 1 Tim ii 8
 ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἀναπέμπει τὴν εὐχὴν. οὕτω γὰρ
 καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἰρομένων ἄνω διὰ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς
 20 θεωρίας, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαιρομένων ἐν πράξεσιν ἐπαιρού-
 σαις καὶ ὑψούσαις τὴν ψυχὴν, ὡς ἐπῆρε Μωσῆς τὰς χεῖρας, cf. Ex xvii 11
 ὥστ' ἂν εἰπεῖν· Ἐπαρσὶς τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή· ^{Ps cxl (cxli) 2}
 Ἀμαλκήται μὲν καὶ πάντες οἱ ἄόρατοι ἐχθροὶ ἡττηθήσονται,
 οἱ ἐν ἡμῖν δὲ Ἰσραηλῖται λογισμοὶ νικήσουσι. τοσαῦτα
 25 καὶ εἰς τό· 'Ο Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε· ^{Jo xi 41}
 κατὰ τοῦτο φανέντα ἡμῖν ἀκόλουθα.

6. (5) Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκογcάc μογ, ἐγὼ ^{Jo xi 41 f.}
 ἤδειν ὅτι πάντοτέ μογ ἀκογcεic· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον
 τὸν περιεcτῶτα εἶπον, ἵνα πιστεγcωcιν ὅτι cγ me
 30 ἀπέcτειλαc. Εἶπερ τοῖc ἀγίοic τῶν ἐν cαρκὶ ζῶντων καὶ μὴ
 κατὰ cάρκα cτρατευομένων εὐχομένοιc τοιαύτη τic λέγεται cf. 2 Co x 3
 ὑπό θεοῦ περὶ τῆc εὐχῆc αὐτῶν ἐπαγγελία· Καὶ ἔτι λα- ^{Is lviii 9}

Is lviii 9 λουντός σου ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· τί χρὴ νομίζειν ἐπὶ τοῦ σωτήρος καὶ κυρίου ἧ· Πρὶν λαλῆσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι; ἅμα γὰρ ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε. τί δὲ εἶπεν; εἰ οἶόν τέ ἐστιν ὡς ἐν τοιούτοις στοχάσασθαι ἀκολούθως τῷ· 375 Πρὶν λαλῆσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· ἵνα πλεῖον ἦ τὸ πρὸς 5 τὸν σωτήρα λεγόμενον παρὰ τὸ ἐν τῇ πρὸς τοὺς δικαίους ἐπαγγελία γεγραμμένον· Ἔτι λαλουντός σου ἐρεῖ Ἰδοὺ πάρειμι· τί οὖν εἶπε; προέθετο μὲν εἰπεῖν εὐχὴν· προλαβόντος δὲ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος ἂν αὐτῷ· Πρὶν λαλῆσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· ἀντὶ τῆς κατὰ πρόθεσιν ἂν 10 λεχθείσης εὐχῆς λέγει τὴν ἐπὶ τῷ προλαβόντι τὴν εὐχὴν εὐχαριστίαν· καὶ ὡς ἐπακουσθεὶς ἐφ' οἷς ἐνενόησε μόνον, οὐ προήνεγκε δὲ ἐν τῷ εὐχεσθαι, φησί· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ἔμελλεν οὖν εὐχεσθαι περὶ τῆς Λαζάρου ἀναστάσεως, καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ὁ 15 cf. Mt xix 17 μόνος ἀγαθὸς θεὸς καὶ πατὴρ ἤκουσε τῶν μελλόντων λέγεσθαι ἐν τῇ εὐχῇ, ἐφ' οἷς ἐν ἐπηκόῳ τοῦ περιεστηκότος αὐτὸν ὄχλου ἀναπέμπει ἀντὶ εὐχῆς εὐχαριστίαν ὁ σωτήρ, δύο ἅμα ποιῶν, καὶ εὐχαριστῶν ἐφ' οἷς ἔτυχε περὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ πιστοποιῶν τὸν περιεστηκότα αὐτὸν ὄχλον· 20 ἐβούλετο γὰρ αὐτοὺς παραδέξασθαι ὡς ἄρα ἀπὸ θεοῦ ἀπεσταλμένος τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκεν. ἔγνω δὲ ἐπακουσθεὶς, ἐπεὶ περ πνεύματι εἶδεν ὅτι ἀπεκατέστη ἡ τοῦ Λαζάρου ψυχὴ ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀναπεμφθεῖσα ἀπὸ τοῦ χωρίου τῶν ψυχῶν. οὐ γὰρ νομιστέον ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Λαζάρου 25 παρῆν τῷ σώματι μετὰ τὴν ἔξοδον, καὶ ὡς παροῦσα ταχέως ἤκουσε κράξαντος Ἰησοῦ καὶ εἰπόντος· Λάζαρε, δεῦρο ἕξω. ἡ εἶπερ τις τοῦτο περὶ τῆς Λαζάρου ψυχῆς ὑπολαμβάνει καὶ προσίεται τὸ περὶ τῆς ἀπαλλαγείσης ψυχῆς σώματος ἄτοπον, ὡς παρακαθεζομένης τῷ νεκρῷ, λεγέτω πῶς ἠκούσθη ὁ Ἰησοῦς 30 ἀπὸ τοῦ πατρὸς, μένοντος ἔτι νεκροῦ τοῦ Λαζάρου σώματος, καὶ τῆς ψυχῆς κεχωρισμένης μὲν, ὡς οἰηθείη ἂν τις τοῦτο·

λεγόντων, παρακαθεζομένης δὲ τῷ σώματι. ἵνα γὰρ τοῦτο
 376 συγχωρηθῇ, οὐκ ἂν ἠκούσθαι εἴποιμεν ἂν τὸν Ἰησοῦν
 μέλλοντα ἀκούεσθαι ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνοικίζετο τῷ σώματι.
 τὸ παραπλήσιον δ' οἶμαι γεγονέναι καὶ ὅτε τὴν τοῦ ἀρχισυ- cf. Lc viii 55
 5 ναγόγου ἀνέστησε θυγατέρα, περὶ τούτου εὐξάμενος· ἤτησε
 γὰρ ἐπανελθεῖν τὴν ψυχὴν καὶ ἐνοικισθῆναι πάλιν τῷ
 σώματι. εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐκκομιζομένου υἱοῦ τῆς χήρας Lc vii 12
 τὸ ὁμοίον ἐστὶν ἢ μὴ καὶ αὐτὸς ζητήσεις, ἵν' εὕρῃς τὸ ἀκό-
 λουθον τοῖς κατὰ τοὺς τόπους ὁλοῦς· ἡμῖν γὰρ οὐ καθήκει
 10 τηλικαύτας ποιεῖσθαι παρεκβάσεις. τάχα δὲ καὶ εἶδεν ὁ
 τηλικούτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἥτοι
 ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδὼν
 αὐτὴν εἰσιούσαν διὰ τοῦ τόπου, ὅθεν ἦρθη ὁ λίθος, εἶπε·
 15 Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ Jo xi 41
 τούτου καὶ περὶ ἄλλων μυρίων ἤτησε καὶ ἔτυχε, διὰ τοῦτο οὐ
 μόνον ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις εὐχα-
 ριστεῖ, φάσκων ἐπὶ μὲν τῷ Λαζάρῳ· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι
 ὅτι ἤκουσάς μου· ἐπὶ δὲ τοῖς προτέροις· Ἐγὼ δὲ ἤδειν ὅτι
 20 πάντοτέ μου ἀκούεις· καὶ τοῦτο πᾶν, φησὶν, εἶπον διὰ τὸν
 περιεστῶτα ὄχλον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
 ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου
 ἀποδεδώκαμεν. ἡ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴ ἐκ τῶν
 προαποδοδομένων οὐ δυσχερής· ἤτησε γὰρ τὸν μετὰ τὴν πρὸς
 25 αὐτὸν φιλίαν ἡμαρτηκότα καὶ νεκρὸν γενόμενον τῷ θεῷ
 δυνάμει θείᾳ παλινδρομῆσαι ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἔτυχε, καὶ
 εἶδεν ἐν τῷ τοιούτῳ ζωτικὰ κινήματα, ἐφ' οἷς εὐχαριστεῖ τῷ
 πατρὶ. περιέστηκε δὲ ὄχλος τὸν τοιούτον νεκρὸν μηδέπω
 πιστεῖοντων ὅτι Ἰησοῦν ἀπέστειλεν ὁ θεὸς, καὶ ὅτι ὁ λόγος
 30 οὗτος θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδεδήμηκε. καὶ περιεστῶς γε
 οὕτως ὁ ὄχλος θαυμάζει εἰ οὕτω δυσώδης ἀπὸ τῶν πρὸς
 θάνατον ἁμαρτημάτων τις γεγενημένος καὶ ἀποθανὼν τῇ

10 ὁ] ὅτι

24 τὴν] τὸν

31 θαυμάζει εἰ] θαυμασαι

ἀρετῇ ἐπαλινδρόμησεν ἐπ' αὐτήν· καὶ θαυμάσας πιστεύουσαι
 ἂν ποτε τῷ ζωοποιήσαντι αὐτὸν λόγῳ, ὡς θεόθεν ἀνθρώποις
 ἐπιδημήσαντι.

Jo xi 43 ff

7. (6) Καὶ ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε 377
 Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. ἔζηλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος 5
 τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ
 κοῦδάρῳ συνεδέδετο. λέγει ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς Λύσατε
 αὐτόν, καὶ ἄφετε αὐτόν ὑπάγειν. Ὁ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ ἔτι μέλλων εὐχεσθαι ἐπηκούσθη, καὶ
 ἀντὶ εὐχῆς ἠὺχαρίσθησε, κατανοήσας τὴν Λαζάρου ψυχὴν 10
 εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ σῶμα καὶ δεομένην τῆς ἀπὸ προστάξεως
 Ἰησοῦ γεννησομένης αὐτῷ εὐτονίας πρὸς τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ
 μνημείου. διὸ μετὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα εὐχαριστίαν
 μεγάλην ἐχρήσατο φωνῇ, δύναμιν ἐντιθείσῃ τῷ Λαζάρῳ,
 μεγάλης χρῆζοντι ὡς οὐδέπω γενομένῳ ὀξυκώῃ τῆς προ- 15
 καλουμένης αὐτὸν ἔξω τοῦ μνημείου κραυγῆς. καὶ τοῦτο
 δὲ νομιστέον ἄξιον εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἔργον, τὸ μὴ μόνον
 εὐξασθαι ἵνα ζήσῃ ὁ νεκρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐμβοῇσαι αὐτῷ καὶ
 καλέσαι τὸν ἔνδον τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ
 ἔξω αὐτοῦ. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι εἰσὶ τινες καὶ νῦν Λάζαροι, 20
 μετὰ τὴν φιλίαν Ἰησοῦ ἀσθενήσαντες καὶ ἀποθανόντες καὶ
 ἐν μνημείῳ καὶ νεκρῶν χώρα μέιναντες μετὰ νεκρῶν νεκροί,
 καὶ μετὰ τοῦτο τῇ εὐχῇ τοῦ Ἰησοῦ ζωοποιηθέντες καὶ ἀπὸ
 τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ ὑπὸ Ἰησοῦ τῇ μεγάλῃ
 αὐτοῦ φωνῇ καλούμενοι· ᾧ ὁ πειθόμενος ἐξέρχεται, τοὺς 25
 ἀξίους τῆς νεκρότητος δεσμοῦς ἐκ τῶν προτέρων ἀμαρτημά-
 των περικείμενος καὶ τὴν ὄψιν περιδεδεμένος ἔτι, καὶ μήτε
 βλέπων μήτε πορευθῆναι δυνάμενος μήτε τι ἐνεργῆσαι διὰ
 τοὺς τῆς νεκρότητος δεσμοὺς, ἕως Ἰησοῦς κελεύσῃ τοῖς
 λύσασιν αὐτόν, δυνάμενοις καὶ ἀφίεναι αὐτὸν ἀπίεναι. καὶ 30
 2 Co xiii 3 πειράσθω γε πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν· *Ἡ δοκιμὴν ζητεῖτε
 τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ; τοιοῦτος γενέσθαι, ἵνα μὲν

αὐτῷ Χριστὸς φωνῇ μεγάλῃ εἶπη κραυγάσας τῷ μετὰ τὸ
 ἀποθανεῖν κινήσαντι μὲν, οὐκ ὀξέως δὲ, καὶ διὰ τοῦτο
 378 δεομένῃ τῆς Ἰησοῦ κραυγῆς τό· Λάζαρε, δεῦρο ἕξω. καὶ Jo xi 43
 νόμισον εἶναι ἐν αἵδου μετὰ τῶν σκιῶν καὶ τῶν νεκρῶν καὶ
 5 ἐν χώρᾳ νεκρῶν ἢ μνημείοις τὸν μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπίγνωνσιν cf. He vi 4 f.
 ἀληθείας καὶ φωτισθέντα, γευσάμενόν τε τῆς δωρεᾶς τῆς
 ἐπουρανίου καὶ μέτοχον γενόμενον πνεύματος ἁγίου, καὶ
 καλὸν γευσάμενον θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,
 10 μῆσαντα βίον. ἐπὶ οὖν περὶ τοῦ τοιούτου ἔλθων αὐτοῦ
 εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἕξω αὐτοῦ στὰς ὁ Ἰησοῦς εὗξεται καὶ
 ἐπακουσθῇ, αἰτήσας ἐγγενέσθαι δύναμιν τῇ φωνῇ καὶ τοῖς
 λόγοις αὐτοῦ, φωνῇ μεγάλῃ κραυγάζει, ἐπὶ τὰ ἕξω τοῦ τῶν
 ἐθνικῶν βίου καὶ τοῦ μνημείου αὐτῶν καὶ τοῦ σπηλαίου
 15 καλῶν γενόμενον οὕτω φίλον· ὅτε ἔστιν ἰδεῖν τὸν ἀκολου-
 θούντα τῷ Ἰησοῦ τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἐξέρχεται μὲν διὰ
 τὴν Ἰησοῦ φωνήν, ἔτι δὲ σειραῖς τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων
 δεδεμένος καὶ ἐσφικμένος, διὰ μὲν τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ
 ἀκηκοῦναι τῆς Ἰησοῦ φωνῆς ζῶν, διὰ δὲ τὸ μηδέπω ἀπολε-
 20 λύσθαι τῶν τῆς ἀμαρτίας δεσμῶν, μηδὲ ἤδη δύνασθαι
 ἐλευθέρους ἐπιβαίνειν τοῖς ποσὶν, ἀλλὰ μηδὲ ἐνεργεῖν ἀπο-
 λελυμένως τὰ διαφέροντα, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς
 χεῖρας δεσμοῖς νεκρῶν κειρίαις. καὶ ὁ τοιοῦτός γε διὰ τὴν
 ἐγγενομένην αὐτῷ νεκρότητα πρὸς τοῖς ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ
 25 τῶν ποδῶν δεσμοῖς καὶ τὴν ὄψιν τῇ ἀγνοίᾳ κεκάλυπται καὶ
 περιδέδεται. εἰτ' ἐπεὶ μὴ μόνον ζῆσαι αὐτὸν βεβούληται
 ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐν τῷ μνημείῳ μένειν, ἐπὶ τὰ ἕξω τοῦ μνημείου
 οὗτος ἔλθων δέδεται, καθὼς προεῖρηται, τῆς ζωῆς· καὶ τῷ
 ἐξεληλυθέναι ἀπὸ τοῦ μνημείου μὴ δύνασθαι, ὅσον δέδεται,
 30 λέγει τοῖς δυναμένοις ὑπηρετήσασθαι αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Λύ- Jo xi 44
 σατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν· νομίζω ὅτι μὴ
 συγκαταθέμενος μὲν τῷ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς μετὰ τὸ ἡμαρ-

2 κινήσαντι

10 τοιοῦτοι

12 ἐπακοῦση

25 κεκάλυπται] καὶ κάλυπται

28 τῷ] τοῦ

τηκένοι λόγῳ· ἔτι δὲ ἀτονῶν κατ' αὐτὸν βιοῦν, τῷ κατέχεσθαι αὐτοῦ τὰς τῆς ψυχῆς πορευτικὰς καὶ δραστικὰς καὶ θεωρητικὰς δυνάμεις, ὁ τοιοῦτος ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ μνημείου· καὶ ἔτι ἐστὶ δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδέδεται. ἀλλ' ἐπὶ ἐιπόντος 5 Ἰησοῦ τοῖς λύσαι αὐτὸν δυναμένοις, διὰ τὴν πρόσταξιν ὡς δεσπότου τοῦ χριστοῦ, τό· Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν· λυθῇ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἀποθῇται τὸ ἐπικείμενον αὐτοῦ τῇ ὄψει κάλυμμα ἀφαιρεθὲν, πορεύεται 379 τοιαύτην πορείαν, ὥστε φθάσαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἕνα καὶ αὐτὸν 10 γενέσθαι τῶν συνανακειμένων τῷ Ἰησοῦ.

cf. 2 Co iii
14 ff.
cf. Jo xii 2

Jo xi 44

8. (7) Μετὰ τοῦτο διὰ τό· Ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκῶς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις· λεκτέον ὅτι διαφορά ἐστὶ καὶ τῶν δεδεμένων τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ οὐ ταυτὸν ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δεδέσθαι ἐκ τοῦ νενεκρῶ- 15 σθαι εἰληφέναι, ὥστε καὶ τοὺς δεσμοὺς ἐπιφέρεισθαι τὸ ὄνομα τῆς νεκρότητος· νῦν γὰρ αἱ κειρίαι νεκρῶν εἰσι δεσμοί· τῷ δεδεμένῳ κρίσει κυρίου γενέσθαι, τοῦ εἰσελθόντος θεά- 20 σασθαι τοὺς ἀνακειμένους καὶ ἰδόντος τὸν μὴ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰπόντος· Δῆσαντες αὐτοῦ 25 πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ἔστι δέ τι ἐν τῷ τόπῳ δεόμενον διακρίσεως, ἐν τῷ· Καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο· καὶ ἐν τῷ κάλυμμα ἐπι- 30 κείσθαι τῷ προσώπῳ Μωσέως, ἡνίκα ἐλάλει τῷ λαῷ· τὸ μὲν γὰρ ἐπικείμενον τῇ ὄψει τοῦ Λαζάρου σουδάριον ἐκάλυπτεν αὐτοῦ νενεκρωμένας τὰς ὁράσεις· τὸ δὲ Μωσέως κάλυμμα κατ' οἰκονομίαν ἦν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ περικείμενον διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐνορᾶν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. ζητήσεις δὲ περὶ τοῦ μὴ ἐνδεδυμένου ἔνδυμα γάμου, περὶ οὗ εἴρηται· Δῆσαντες αὐτὸν ποδῶν καὶ χειρῶν, ἐκβάλετε 30 αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· πότερον εἰσαεὶ μένει δεδεμένος, καὶ ἐν τῷ ἐξωτέρῳ σκότῳ· οὐ γὰρ πρόσκειται τό·

cf. Mt xxii 11

Mt xxii 13

cf. Ex xxxiv
33

15 καὶ οὐ] om.

18 δεδέσθαι

Εἰς τὸν αἰῶνα· ἤ· Εἰς τοὺς αἰῶνας· ἡ λυθήσεταιί ποτε. οὐ γὰρ ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ λέξεως τὰ περὶ ἀπολύσεως ἐσομένης γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ. οὐ δοκεῖ δέ μοι ἀσφαλὲς εἶναι μὴ καταλαβόντα ὅτιποτοῦν, μάλιστα τῷ μὴ γεγράφθαι
 5 περὶ αὐτοῦ, ἀποφήνασθαι. ζήτησεις δὲ διὰ τό· Λέγει Jo xi 44
 Ἰησοῦς αὐτοῖς Λύσατε αὐτόν· τίσιν αὐτοῖς; οὔτε γὰρ ὅτι μαθηταῖς ἀναγέγραπται οὐθ' ὅτι τῷ περιεστῶτι ὄχλῳ, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι τοῖς μετὰ τῆς Μαρίας οὖσιν Ἰουδαίοις καὶ παρα- cf. Jo xi 19
 μυθουμένοις αὐτήν· ὑπονοήσαι δ' ἂν τις διὰ τό· Ἀγγελοι Mt iv 11
 10 προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγὴν, ὅτι μήποτε κακείοις δύναται εἰρῆσθαι τό· Λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε αὐτόν ὑπάγειν.

380 9. (8) Ἐτι ζητῶ εἰ πεπλήρωκεν ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐπιφερόμενον τῷ· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· τό· Ἀλλὰ Jo xi 11
 15 πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. ἐφίστημι οὖν μήποτε ἐν τῷ εἰρηκέναι αὐτόν φωνῇ μεγάλῃ κραυγάσαντα· Λάzarε, δεῦρο Jo xi 43
 ἔξω· ἡ γὰρ μεγάλη φωνὴ καὶ ἡ κραυγὴ οὐκ ἂν ἀτόπως λέγοιτο ἐξυπνικέναι αὐτόν. καὶ εἰ δεῖ δύνασθαι ἀποφήνασθαι ἐν τούτῳ μᾶλλον πεπληρώσθαι τό· Πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω
 20 αὐτόν· ἥπερ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς τοῦ υἱοῦ ἀκούσαντα τὸν πατέρα πεποικέναι τὴν Λαζάρου ψυχὴν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ἀποκείμενον αὐτοῦ σῶμα· εἶποι γὰρ ἂν τις ὅτι ὁ μὲν ἀκούσας εὐξαμένου τοῦ υἱοῦ πατὴρ ἐκ νεκρῶν τὸν Λάzarον ἀνέστησεν· ὁ δὲ εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ καὶ
 25 κραυγάσας· Λάzarε, δεῦρο ἔξω· ἐπλήρωσεν ὁ προεπηγγείλατο· Ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. καὶ ὁ τοῦτό γε κατασκευάζων, διαφορὰν διδούς τοῦ· Λάzarος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· καὶ τοῦ· Λάzarος ἀπέθανεν· ἐρεῖ ὅτι Jo xi 14
 30 ρεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν· πρὸς δὲ τό· Ἀπέθανεν· οὐκ ἀποδέδωκε τό· Πορεύομαι ἵνα ἀναστήσω αὐτόν ἐκ νεκρῶν. ἀλλὰ ὁ λύων τὴν ἐν τούτοις δοκοῦσαν εἶναι διαφορὰν καὶ διδούς τὴν τοῦ Λαζάρου ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κοινὸν ἔργον γεγενῆναι υἱοῦ τοῦ εὐξαμένου καὶ πατρὸς τοῦ ἐπακούσαντος

Jo xi 25 *χρήσεται καὶ τῷ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Μάρθαν λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· παραθήσεται*
 Jo v 21 *δὲ καὶ τό· Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.*

Jo xi 45 *10. (9) Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Καὶ τίνα γε οὐκ ἂν κινήσαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι τῷ τοῦ Ἰησοῦ κηρύγματι καὶ ἀληθῶς, ὥσπερ ἐκ νεκρότητος καὶ δυσωδίας, τῶν πάντων ὑπὸ τῆς κακίας καταβεβαπτισμένων, ἀκροτάτῃ μεταβολῇ ἀποσεισασμένων τῇ 10 προστάξει καὶ συνεργείᾳ τοῦ λόγου, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πολλὴν δυσωδίαν ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέχοντας δεσμοὺς τὴν πορευτικὴν καὶ τὴν δραστηκὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἔτι δὲ χωρὶς τούτων καὶ τὴν θεωρητικὴν; καταπλαγέντες γὰρ οἱ ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς τοιοῦτοις 15 τοσούτον δεδυνημένον, οἱ αὐχοῦντες μὲν περὶ λόγον ἀσχολεῖσθαι θεοῦ, τὸ πλήρωμα δὲ τοῦ λόγου μηδέπω παραδεξάμενοι, καὶ πιστεύουσι ἐν μάλιστα ὅσοι ἐληλύθασιν ὡς ἐπὶ 381 νεκρῷ καὶ πάντα ἀπεγνωσμένῳ καὶ αὐτοὶ ἀπογνόντες τὸν τοιοῦτον, παραμυθησασθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει τοῦ ἀδελφοῦ 20 ὀδυνωμένην· δι' οὓς τάχα πλέον ἢ διὰ τὸν ταῦτα παθόντα ἐλθὼν ἐπὶ τὸ σπήλαιον τοῦ νεκροῦ Ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτε μου ἀκούεις. ὅτι γὰρ διὰ τούτους μᾶλλον ἢ τὸν Λάζαρον ταύτην ἀνεφθέγγατο πρὸς τὸν 25 πατέρα τὴν εὐχαριστίαν δῆλον ἐκ τοῦ· Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστώτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ἐπραγματεύσατο οὖν περὶ τοῦ Λαζάρου διὰ τὸν περιεστώτα ὄχλον, ἵν' οἱ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησε πιστεύσωσιν 30 εἰς αὐτόν.*

Jo xi 46 *11. (10) Ἀλλὰ ἄκουε καὶ περὶ τούτων, μὴ μόνον σωματικώτερον· Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. ἔχει μὲν τι*

ἡ λέξις ἀμφίβολον, πότερον οἱ ἀπελθόντες πρὸς τοὺς
 Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ
 τῶν πολλῶν Ἰουδαίων ἦσαν, τῶν θεασαμένων ἃ ἐποίησε καὶ
 πιστευσάντων εἰς αὐτὸν, βουλόμενοι καὶ τοὺς ἐχθρῶς δια-
 5 κειμένους πρὸς αὐτὸν δυσωπῆσαι διὰ τῆς περὶ τοῦ Λαζάρου
 ἐπαγγελίας· ἢ οἱ λοιποὶ παρὰ τοὺς πολλοὺς καὶ πιστεύ-
 σαντας, ὡς μὴ κινήθentes ἐκ τοῦ γενομένου εἰς τὴν περὶ
 Ἰησοῦ πίστιν, ὅτι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς
 Φαρισαίους τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες διὰ τῆς
 10 περὶ τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας. καὶ δοκεῖ μοι τοῦτο μᾶλλον
 βούλεσθαι σημαίνειν ὁ εὐαγγελιστής. διὸ καὶ ἐπιφέρεται
 τό· Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τὰ Jo xi 47
 ἐξῆς. πολλοὺς μὲν οὖν εἶπε, τοὺς διὰ τὸ θεάσασθαι τὰ περὶ
 τὸν Λάζαρρον πιστεύσαντας· ὥσπερὶ δὲ ὀλιγωτέρους ἔφησεν
 15 εἶναι τοὺς μὴ τοιούτους, εἰπών· Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον,
 καὶ τὰ ἐξῆς. πρόσχες δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις εἰ δύναται
 ἡμᾶς κινήσαι πρὸς συγκατάθεσιν, ἐπεὶ μὴ εἶρηται μὲν· πολ-
 λοι οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐλθόντων πρὸς τὴν Μαριὰμ
 καὶ θεασαμένων ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· γέγρα-
 20 πται δέ· Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Jo xi 45
 Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.
 382 καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀναγωγὴν κινεῖσθαι μήποτε πάντες οἱ
 θεασάμενοι, τουτέστι θεωρήσαντες καὶ συνέντες ἃ ἐποίησεν
 ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἱ μέντοι γε ἀπελθόντες
 25 πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰη-
 σοῦς, ἐπεὶ μὴ μεμαρτύρηται ὅτι ἐθεάσαντο, μήποτε τὸ ἐν
 ἐπαίνῳ λεγόμενον περὶ τῶν πιστευσάντων οὐκ ἔσχον, τὸ
 Ἐθεάσαντο. ἐδύνατο γὰρ, εἴπερ καὶ οὗτοι ἐθεάσαντο, γε-
 γράφθαι ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους
 30 καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐθεάσαντο πεποιηκότα τὸν Ἰησοῦν, ἢ ἃ
 ἐθεάσαντο καὶ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. νυνὶ δὲ τό· Ἐθεάσαντο·
 ἐπὶ τούτων μὲν οὐδαμῶς εἶρηται· ἐπὶ δὲ τῶν πιστευσάντων,

Jo xi 42

οἷτινες καὶ ἐλθόντες ἦσαν πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι
 ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς δι' οὓς, οἶμαι, καὶ εἶπε τό· Ἀλλὰ διὰ
 τὸν ὄχλον τὸν περιστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με
 ἀπέστειλας. ἅμα δὲ καὶ περὶ τούτου πρόσχες εἰ δύνασαι
 τοὺς ἐλθόντας πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασαμένους ἃ ἐποίη- 5
 σεν ὁ Ἰησοῦς καὶ πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν μόνους λέγειν,
 ἅτε καὶ πολλοὺς ὄντας, ὅτι οὗτοι ἦσαν ὁ περιστῶς τὸν
 Ἰησοῦν ὄχλος, δι' ὃν εἶπε τό· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι
 ἤκουσάς μου· ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις. εἰ
 γὰρ ταῦτα διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιστῶτα εἶπεν, ἵνα πιστεύ- 10
 σωσιν ὅτι ὁ πατὴρ αὐτὸν ἀπέστειλε, καὶ λέγων διὰ τοῦτο
 εἶπεν, ἵνα ὁ περιστῶς ὄχλος πιστεύσῃ· οὐκ ἂν δὲ μὴ πι-
 στεύουσιν τίνος ἐξ αὐτῶν τῷ πατρὶ ἔλεγεν, ὡσεὶ τις τῶν τὰ
 μέλλοντα ἀγνοούντων ἀνθρώπων· Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν
 περιστῶτα, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας· μή 15
 ποτε οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ
 ἐποίησε καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν, μόνοι ἦσαν ὁ περιστῶς
 τὸν Ἰησοῦν ὄχλος· οἱ δὲ λοιποὶ οὔτε ἐθεάσαντο ἃ ἐποίησεν
 οὔτε περιεστῆκεσαν αὐτόν.

Jo xi 47 f.

12. (11) ΣΥΝΗΓΑΓΩΝ Οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- 20
 σαῖοι ἐκείνην, καὶ ἔλεγον Τί ποιοῖμεν ὅτι οὗτος ὁ
 ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; ἐὰν ἀφώμεν αὐτόν
 οὔτως, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλέγσονται
 οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ
 ἔθνος. Ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς 25
 ἐώρων ὅτι διὰ τὸ μέγεθος ὧν πεποιθῆκε τεραστίων δυνάμεων
 ὁ Ἰησοῦς δυνατὸν ἦν καὶ πάντα τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαῖον
 ὑπαχθῆναι τῇ εἰς αὐτὸν πίστει, ὑπαχθέντα καταφρονῆσαι τῆς 383
 ἐν τῷ τόπῳ σωματικῆς λευτικῆς καὶ ἱερατικῆς λατρείας, ὥστ'
 ἂν πρόφασιν τὸ τοιοῦτον γενέσθαι τοῦ, ἅτε μὴ περιεπόντων 30
 τὸν τόπον Ἰουδαίων, Ῥωμαίοις ὑπὸ τοῦ σωτῆρος γενέσθαι

13, 14 τὰ μέλλοντα] τὸ μέλλοντὸ (ut videtur)

23 πιστεύσωσιν

26 πεποιθοίηκε

καὶ τὸν νομιζόμενον παρ' ἐκείνοις εἰρημένον τόπον καὶ πᾶν
τὸ ἔθνος Ἰουδαίων, οὐκ ἐπὶ παντὶ τρόπῳ τηρεῖν ἐθελόντων
τὴν περὶ τοῦ Ἰουδαίου ἑαυτοὺς εἶναι ὁμολογίαν. εἴτ' ἐπὶ
πάντων προέκρινον τὴν λατρείαν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν τοῦ
5 ἔθνους σύστασιν τῶν νομισθέντων ἂν εἶναι κρειττόνων παρὰ
ταῦτα, διὰ τοῦτο σκοποῦσι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἵνα αὐτὸν μὴ
ἑάσωσι ζῆν. ὥς δ' αὕτως οἶμαι καὶ καθαιρέσει τῆς δόξης
αὐτοῦ εἰρηκέναι τό· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος· ἡπίστουν γὰρ τοῖς
καὶ ἀνωτέρω εἰρημένοις περὶ τοῦ θεοῦ αὐτὸν εἶναι, ἥνίκα
10 λιθάζειν αὐτὸν ἐβούλοντο ὥς περὶ βλασφημίας, λέγοντες
αὐτῷ ὅτι Σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς ἑαυτὸν θεόν· ὅτε κατὰ τὴν Jo x 33
ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἀπεκρίνατο, διδάσκων ὅτι πᾶς πρὸς
ὃν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο θεὸς λέγεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, μὴ
δυναμένης λυθῆναι καὶ καταλυθῆναι τῆς τοῦτο ἀποφηνα-
15 μένης προφητικῆς γραφῆς. ἔστι δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ἀπὸ
τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχιερέων κατανοῆσαι αὐτῶν καὶ τὸ
τῆς κακίας ἀνομολογούμενον καὶ τυφλόν· ἀνομολογούμενον
μὲν, ὅτι ἑμαρτύρουν αὐτῷ καὶ πολλὰ πεποιηκέναι σημεῖα, καὶ
δύνασθαι τῷ τοσαῦτα σημεῖα πεποιηκότι ἐπιβουλεύσαι, ὥς
20 μὴδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἐπιβουλεύεσθαι δυναμένῳ· τυφλὸν
δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ αὐτὸ τοῦτο ἦν· κατὰ γὰρ τὸν πολλὰ
ποιοῦντα σημεῖα ἦν τὸ κρεῖττον εἶναι τῆς ἐπιβουλῆς τῶν
ἀφίεναι αὐτὸν μὴ θελόντων· εἰ μὴ ἄρα καὶ ἐπίστευον ὅτι
ποιεῖ σημεῖα, καὶ ὑπενόουν αὐτὰ μὴ ἀπὸ θείας γίνεσθαι
25 δυνάμεως· ὥστε διὰ τοῦτο μὴ πάντα αὐτὸν δυνηθῆναι, μὴδὲ
αὐτὸν ῥύσασθαι ἀπὸ τῆς ἐξ ἐκείνων ἐπιβουλῆς. ἐκείνοι μὲν
οὖν ἐσκόπον μὴ ἀφίεναι αὐτὸν, οἰόμενοι διὰ τοῦτο ἐμποδί-
σειν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ Ῥωμαίοις, μέλλουσιν
αἰρεῖν αὐτῶν τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. Ἄλλ' ἐπεὶ Κύριος Ps xxxii
30 διασκεδάξει βουλάς ἐθνῶν καὶ ἀθετεῖ λογισμοὺς λαῶν· οὐδὲν (xxxiii) 10
ἤττον καὶ οὐκ ἀφήκαν αὐτὸν, καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ἀνέστησε καὶ
ἀφήκε, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλευσαν αὐτῷ, καὶ ἐλθόντες cf. Ps lxxi
(lxxii) 11

οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν αὐτῶν τὸν τόπον. ποῦ γὰρ ὁ φασιν
ἐκεῖνοι ἀγίασμα; ἦσαν δὲ καὶ τὸ ἔθνος, ἐκβάλλοντες αὐτοὺς
ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ μόγις ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς εἶναι ὅπου 384
βούλονται καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ. εἰ δὲ χρὴ τολμῆσαι καὶ εἰς
ἀναγωγὴν τῶν κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσομεν ὅτι τὸν 5
τόπον τῶν ἐκ περιτομῆς ἔλαβον τὰ ἔθνη· τῷ γὰρ ἐκείνων
παραπτώματι σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζη-
λῶσαι αὐτούς· εἰς δὲ τὰ ἔθνη Ῥωμαῖοι παρελήφθησαν, ἀπὸ
τῶν βασιλευόντων οἱ βασιλευόμενοι ὀνομασθέντες. καὶ τὸ
cf. 1 Pe ii 10 ἔθνος δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἦρθη· γέγονε γὰρ ὁ λαὸς οὐ λαὸς, 10
cf. Ro ix 6 f. καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὐκέτι εἰσὶν Ἰσραὴλ, καὶ τὸ σπέρμα οὐκ
ἔφθασεν ἐπὶ τὸ γενέσθαι αὐτοὺς τέκνα· καὶ τούτων αἴτιον
τὰ πολλὰ τοῦ Ἰησοῦ σημεῖα, καὶ ὅτι ἀφήκεν αὐτὸν ὁ πατήρ,
κρείττονα γενόμενον τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων
συνεδρευσάντων κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς. ἀρχιερεῖς δὲ καὶ 15
πᾶσα ἡ σωματικὴ ἐν Ἰουδαίοις λατρεία Φαρισαῖοι τε καὶ
πᾶσα ἡ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου διδασκαλία ἐπιβουλεύει
Ἰησοῦ, τῇ ἀληθείᾳ, καὶ βούλεται ὁ τύπος, ἵνα ὑφεστήκῃ,
cf. 2 Co iv 2 ἐμποδίζῃ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας, καὶ ὥσπερ ἡ σὰρξ καὶ
cf. Gal v 17 κατὰ τοῦτο ἐπεθυμεί κατὰ τοῦ πνεύματος. ἀλλ' ἰσχυρότερον 20
ὁ ἐπιθυμοῦν κατὰ τῆς σαρκὸς πνεῦμα καὶ ἡ ἀληθὴς τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἀρχιερωσύνη καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ διδα-
σκαλία διαλύει τὸ τῶν κατ' αὐτοῦ βουλευομένων ἀρχιερέων καὶ
Φαρισαίων συνέδριον. ταῦτα δὲ ὑποληπτέον καὶ νῦν γίνεσθαι,
ὅπερ ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς διὰ τῆς τοῦ σωματικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ 25
συστάσεως καὶ καταλύειν ἐθέλουσι τὴν πνευματικὴν Χριστοῦ
διδασκαλίαν.

Jo xi 49 ff. 13. (12) Εἷς δὲ τις ἐξ αἰτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς
ὢν τοῦ ἑνιαγτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αἰτοῖς Ὑμεῖς οὐκ
οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι κυμφέρει ἡμῖν ἵνα εἷς 30
ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ
ἔθνος ἀπόληται. τοῦτο δὲ ἀφ' ἐαγτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ'

ἀρχιερεῖς ὧν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν ὅτι Jo xi 51 f.
 ἐμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ
 ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ
 τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν. Οὐχὶ εἴ τις προ-
 5 φητεύει, προφήτης ἐστὶν ἐκεῖνος. ὁ γοῦν Καϊάφας, ἀρχιε-
 ρεὺς ὧν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν μὲν ὅτι ἐμελλεν
 Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ
 ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορ-
 πισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν, οὐ μὴν καὶ προφήτης ᾦν. εἰ δὲ
 10 καὶ Βαλαὰμ προεφήτευσεν τὰ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἀναγεγραμ-
 385 μένα, φάσκων· Τὸ ῥῆμα ὃ ἐὰν ἐμβάλῃ ὁ θεὸς εἰς τὸ στόμα Num xxii 38
 μου, τοῦτο λαλήσω· καὶ εἰπὼν τὰ ἀπὸ τοῦ· Ἐκ Μεσοπο- Num xxiii 7
 ταμίας μετεπέμψατό με καὶ τὰ ἐξῆς, σαφὲς ὅτι προφήτης
 οὐκ ᾔην· μάντις γὰρ εἶναι ἀναγέγραπται. εἴ τις μὲν οὖν προ- cf. Jos xlii 22
 15 φήτης ἐστὶ, πάντως προφητεύει· εἰ δὲ τις προφητεύει, οὐ
 πάντως ἐστὶ προφήτης. ὥς εἰ καὶ ἐπὶ ἐτέρου τινὸς τῶν
 κρειττόνων τοιούτων ἔλεγον· εἰ μὲν τίς ἐστι δίκαιος, τὸ
 δίκαιον διώκει· οὐ μὴν εἴ τις τὸ δίκαιον διώκει, δίκαιός ἐστιν.
 ἐκεῖνο, ὅπερ συνήσεις ἐπιστήσας τῷ· Δικαίως τὸ δίκαιον Deu xvi 20
 20 διώξῃ· εἴπερ μὴ μάτην τό· Δικαίως· προτέτακται τοῦ· Τὸ
 δίκαιον διώξῃ· δυνατόν γάρ, οἶμαι, τὸ δίκαιον διώκειν ἀλλ' οὐ
 δικαίως· καὶ γὰρ οἱ ποιοῦντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν cf. Mt vi 2
 ἀνθρώπων ἔργον καθ' αὐτὸ καθήκον, φέρε εἰπεῖν, εἰς πένητας,
 δίκαιον μὲν τι πεποιήκασιν, οὐ μὴν ἀπὸ ἕξεως δικαιοσύνης
 25 ἀλλ' ἀπὸ κενοδοξίας. οἶμαι δ' ὅτι ἀνάλογον τῷ· Δικαίως
 τὸ δίκαιον διώξῃ· λέγοιτ' ἂν· σωφρόνως τὸ σῶφρον διώξῃ·
 καί· ἀνδρείως τὸ ἀνδρεῖον διώξῃ· καί· σοφῶς τὸ σοφὸν διώξῃ·
 καὶ τὰ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. ταῦτα δ' εἵπομεν
 30 οὐ μὴν προφήτην εἶναι. διὰ τοῦτο δ' οἶμαι συνεχῶς ἐν ταῖς
 προφητείαις περὶ τῶν προφητῶν λέγεται τό· Εἶπεν Ἱερεμίας Jer xxxv (xxviii) 5
 ὁ προφήτης· καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον· οἱ δὲ περὶ τὰ ὀνό-

ματα δεινοί φασιν ὅτι οὐχὶ εἴ τις ἱατρικόν τι ἐποίησεν ἢ τῶν πρὸς ὑγιείαν συμβαλλομένων ἐν, ἱατρός ἐστιν ἐκεῖνος, οὐδὲ εἴ τις οἰκοδομικόν τι πεποίηκεν, οἰκοδόμος ἐστὶν ἐκεῖνος. ἐκ δὲ τῶν περὶ τὸν Καϊάφαν ἀναγεγραμμένων, προφητεύσαντα περὶ τοῦ σωτῆρος, ἐστὶν ὅτι καὶ μοχθηρὰ ψυχὴ 5 ἐπιδέχεται ποτε τὸ προφητεύειν. κατηγορεῖται γὰρ ἡ τοῦ Καϊάφα μοχθηρία, ὅς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ὅτε ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἐν τῷ πάσχειν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐπιτελεῖ οἰκονομίαν, ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν. Ματθαῖος μὲν

Mt xxvi 14 f. γάρ φησι· Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, λεγόμενος Ἰούδας 10

Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα

Mt xxvi 47 ἀργύρια· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἰδοὺ Ἰούδας, φησὶν, εἰς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαίρων 386 καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. 15

cf. Jo xi 49 14. Ἐν τούτοις μὲν οὖν νοοῦμεν εἶναι καὶ τὸν Καϊάφαν τοῖς ἀρχιερεῦσι, ἐπεὶ μεμαρτύρηται ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. σαφῶς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Ματθαῖος

Mt xxvi 57 φησιν· Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς τὸν Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρε- 20

Mt xxvi 59—64 σβύτεροι συνήχθησαν· καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει· Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς καὶ τὸ συνέδριον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσουσιν αὐτόν· καὶ οὐχ εὖρον, πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο εἶπον Οὗτος ἔφη Δύναμαι καταλῦσαι τὸν 25 ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομησαί. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ Οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὐτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς· εἰ σὺ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; λέγει αὐτῷ ὁ 30 Ἰησοῦς Σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὕψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ

ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. τότε ὁ ἀρχιερεὺς Mt xxvi 64 ff.
 διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων Ἐβλασφήμησε· τί ἔτι
 χρειάν ἔχομεν μαρτύρων; ἰδοὺ νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφη-
 μίαν αὐτοῦ. τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον
 5 Ἐνιοχος θανάτου ἐστίν. εἶτα πάλιν μετ' ἕτερα· Καὶ ἐν τῷ Mt xxvii 12
 κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων
 οὐδὲν ἀπεκρίνετο. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς Mt xxvii 20
 καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν
 Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. εἶτα μετὰ τὴν
 10 ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος πορευομένων Μαρίας τῆς Μαγδα-
 ληνῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας· Ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας Mt xxviii
 ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀνήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσι πάντα 11—14
 τὰ γενόμενα. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμ-
 βούλιόν τε λαβόντες ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,
 15 λέγοντες Εἵπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς
 ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων· κἂν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ
 τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσο-
 μεν. Λουκᾶς δὲ ἀνέγραψεν ὅτι Εἰσῆλθε Σατανᾶς εἰς Lc xxii 3 f.
 Ἰούδαν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώθ, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
 20 δώδεκα, καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατη-
 γοῖς, ὅπως αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς. εἶτα μετ' ὀλίγα· Εἶπε, Lc xxii 52
 387 φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχ-
 ιερεῖς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους Ὡς ἐπὶ
 ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων; καὶ μετ' ὀλίγα·
 25 Συλλαβόντες αὐτὸν ἤγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Lc xxii 54
 ἀρχιερέως· καὶ ἔτι μετ' ὀλίγα· Εἰστήκεισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Lc xxiii 10
 οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. καὶ πάλιν
 μετ' ὀλίγα· Ὡς ἡμέρα ἐγένετο, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ Lc xxii 66
 λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
 30 τὸ συνέδριον αὐτῶν. ὁ δὲ Μάρκος φησὶν ὅτι Ἰούδας Ἰσκα- Mc xiv 10 f.
 ριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, προσῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα
 παραδῶ αὐτόν. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο

- Mc xiv 43 αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἔτι τοῦ Ἰησοῦ
λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα,
καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ
τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ πρεσβυτέρων· καὶ
Mc xiv 53 μετ' ὀλίγα· Ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς Καϊάφαν τὸν 5
ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμ-
ματεῖς καὶ πρεσβύτεροι. εἶτα πάλιν μετ' ὀλίγα· Ἀναστὰς
ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη
οὐδέν· τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ
οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησεν αὐτὸν ἐκ 10
δεύτερου λέγων Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; ὁ δὲ
Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ Σὺ εἶπας ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ
ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς
δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.
ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας εὐθέως τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ. εἶτα 15
Mc xv 1 μετ' ὀλίγα· Πρῶτ' συμβούλιον ἐποίησαν οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ
τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ὅλον τὸ συνέδριον,
καὶ δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον εἰς τὴν αὐλὴν καὶ
Mc xv 3, 5 παρέδωκαν Πιλάτῳ. εἶτα μετ' ὀλίγα· Κατηγόρουν αὐτοῖ
οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνετο. ὁ δὲ Ἰωάννης 20
Jo xviii 28 φησὶν ὅτι Ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ
πραιτώριον. ταῦτα δὲ ἐπὶ πλεῖον ἐξεθέμεθα ὑπὲρ τοῦ
διὰ πολλῶν ἀπάντων τῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυριῶν παρα-
στῆσαι τὴν χύσιν τῆς τοῦ Καϊάφα κακίας, καὶ ὅτι κατὰ
τοῦ Ἰησοῦ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν ἤττον προεφήτευσεν· ὅτι μὲν 25
οὖν προεφήτευσε, σαφῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἰωάννης.

15. (13) Ζητήσεις δὲ εἰ πάντως, εἴ τις προφητεύει, ἐκ 388
πνεύματος ἁγίου προφητεύει, καὶ τισι φαίνονται μηδεμιᾶς
ζητήσεως ἔχεσθαι τὸ λεγόμενον. πῶς δὲ οὐ ζητήσεως ἀξιόν
ἐστιν, εἶγε Δαβὶδ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίαν εὐλα- 30
Ps l (li) 13 βούμενος ἀφαιρεθῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμά φησι· Τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ; εἰ δέ τις

προσίεται καὶ τό· Ἅγιον πνεῦμα παιδείας φεύζεται καὶ δόλον, Sap Sol i 5
 καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων· σαφῶς δόξει
 παρίστασθαι ὅτι φεύγει ἀπὸ τῆς δεδολιευμένης ψυχῆς, καὶ
 πρότερον τύχη πρὸ δόλου καὶ ἁμαρτίας γενόμενον ἐκεῖ, τὸ
 5 ἅγιον πνεῦμα. οὕτω δὲ ζητήσεως ἀξιόν ἐστι τὸ περὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος εἰ δύναται εἶναι καὶ ἐν ἁμαρτωλῇ ψυχῇ,
 ὥστ' ἂν τινα εἰπεῖν ὅτι εἶπερ Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριος 1 Co xii 3
 Ἰησοῦς εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἁμαρτω-
 λῶν διάκεινται πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὡς πρὸς κύριον, καὶ ἐν
 10 αὐτοῖς ἂν εἴη τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ τάχα ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ
 τυχεῖν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντες οὐκ ἂν τυγχάνοιεν ἀφέσεως, διὰ
 τοῦτο λέγεται περὶ τῶν πρὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τινι
 ἡμαρτημένων τό· Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται Mt xii 31;
 τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· περὶ δὲ τῶν μετὰ τὸ τυχεῖν ἁγίου cf. Mc iii 29
 15 πνεύματος ἐπταικότων τό· Ὁ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφη-
 μήσας οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ
 μέλλοντι. βλασφημεῖ γὰρ ἔργοις καὶ λόγοις ἁμαρτίας εἰς
 τὸ παρὸν πνεῦμα ἅγιον ὃ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ
 ἁμαρτάνων. οὕτω δὲ τις φήσκει εἰρησθαι καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς
 20 Ἑβραίους τοῦτον ἀναγεγραμμένον τὸν τρόπον· Ἀδύνατον He vi 4 ff.
 γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσάμενους τε τῆς δωρεᾶς τῆς
 ἐπουρανίου καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ
 καλὸν γευσάμενους θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,
 καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνα-
 25 σταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζον-
 τας. πρόσχες γὰρ ἐν τούτοις τό· Μετόχους γενηθέντας
 πνεύματος ἁγίου. εἰς δὲ τὸ ἐναντίον, ὡς εἰ καὶ προεφή-
 τευσεν ὁ Καϊάφας, οὐδὲν ἦττον οὐκ ἦν πνεῦμα ἅγιον ἐν
 αὐτῷ, λεχθεῖν ἂν τό· Οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι· Ἰησοῦς Jo vii 39
 30 οὕτω ἔδοξασθη. καὶ εἶπερ οὐκ ἦν πνεῦμα οὐδὲ ἐν τοῖς
 ἀποστόλοις πρὸ τοῦ Ἰησοῦν δοξασθῆναι, πόσῳ πλεον οὐκ ἦν
 ἐν τῷ Καϊάφᾳ; ἀναστὰς δὲ ὁ σωτὴρ ἐνεφύσησε τοῖς μαθη-

Jo xx 22

ταῖς καὶ λέγει αὐτοῖς Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, καὶ τὰ ἐξῆς. 389
 τολμηρῶς μὲν οὖν τις παραθήσεται τὰ λεχθησόμενα πρὸς τὸ
 μὴ ἀπὸ ἁγίου πνεύματος προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαν.
 ὁμῶς δ' οὖν ἔρεῖ ὅτι δύναται καὶ πονηρὰ πνεύματα μαρτυρεῖν
 τῷ Ἰησοῦ καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ ἢ μαρτυρεῖν αὐτῷ, 5
 ὥσπερ τὸ λέγον· Οἶδαμὲν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ· καὶ τὰ
 παρακαλοῦντα αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον
 ἀπελθεῖν καὶ λέγοντα· Ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;

Mc i 24;
cf. Lc viii 31

16. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων γέγραπται

Act xvi 16 f.

ταῦτα· Ἐγένετο πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν παι- 10
 δίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντῆσαι ἡμῖν, ἣτις
 ἐργασίαν πολλὴν παρέιχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη.
 αὕτη κατακολουθήσασα Παύλῳ καὶ ἡμῖν ἔκραζε λέγουσα ὅτι
 Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δούλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσιν, οἵτινες
 καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας. φήσει οὖν ὁ τούτοις 15
 συγχρώμενος ὅτι οὐδὲν ἀποδεῖ προφητείας ὁ τοῦ πύθωνος
 λόγος, μαρτυρῶν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προτρέπων ὥς ἐπὶ
 ὁδὸν σωτηρίας καταγγελλομένην πιστεύειν τοὺς ἀκούσαντας.
 ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ Βαλαὰμ παρεθέμεθα, πρόσχες εἰ δύναται
 καὶ περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι ὅτι οὐ θεόθεν ἐλάλησεν ἀλλ' ἀπὸ 20

Num xxii
22 ff.

ἀγγέλου· Ἔστη γὰρ, φησὶν, ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ὁδῷ
 ἐνδιαβάλλειν αὐτόν. καὶ αὐτὸς ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου
 αὐτοῦ καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. καὶ ἰδοῦσα ἡ
 ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστηκότα ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὴν
 ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐσπασμένην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλινεν 25
 ἡ ὄνος ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδῖον. καὶ ἐπάταξε
 Βαλαὰμ τὴν ὄνον ἐν τῇ ῥάβδῳ τοῦ εὐθύναι αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ·
 καὶ ἔστη ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς αὐλαξὶ τῶν ἀμπέλων,
 φραγμὸς ἐντεῦθεν καὶ φραγμὸς ἐντεῦθεν. εἶτα μετ' ὀλίγα·

Num xxii 27

Ἰδοῦσα ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ συνεκάθισεν ὑποκάτω 30

Num. xxii
32 f.

Βαλαάμ. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος τοῦ
 θεοῦ Διατί ἐπάταξας τὴν ὄνον σου τοῦτο τρίτον; καὶ ἰδοὺ
 ἐγὼ ἐξήλθον εἰς διαβολὴν σου, ὅτι οὐκ εὐθεῖα ἡ ὁδός σου
 ἐναντίον μου· καὶ ἰδοῦσά με ἡ ὄνος ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ

τοῦτο τρίτον· καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ, νῦν σὲ μὲν Num xxii
33 ff.
ἀπέκτεινα ἐκέκινῃ δ' ἂν περιποιησάμην. καὶ εἶπε Βαλαὰμ
τῷ ἀγγέλῳ Κύριε, ἡμάρτηκα, οὐ γὰρ ἠπιστάμην ὅτι σὺ
ἀνθέστηκας εἰς συνάντησίν μοι ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ νῦν εἰ μὴ σοι
5 ἀρέσκει, ἀποστραφήσομαι. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ
390 πρὸς Βαλαὰμ· Συμπορεύθητι μετὰ τῶν ἀνθρώπων· πλην τὸ
ῥῆμα ὃ ἐὰν εἶπω πρὸς σὲ τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι. παρα-
τήρει γὰρ ὅτι ἄγγελός ἐστιν ὁ λέγων· Τὸ ῥῆμα ὃ ἐὰν εἶπω
πρὸς σὲ τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι. ἀλλὰ φήσεις ὅτι μετ'
10 ὀλίγα ἐφάνη ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Βαλαὰμ·
Τοὺς ζ' βωμοὺς ἡτοίμασα καὶ ἀνεβίβασα μόσχον καὶ κριὸν Num xxiii
4 f.
ἐπὶ τὸν βωμόν. καὶ ἐνέβαλεν ὁ θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα
Βαλαὰμ, καὶ εἶπεν Ἐπιστραφεὶς πρὸς Βαλαὰκ οὕτω λα-
λήσεις. καὶ σὺ δὲ πρόσχες πῶς ἀμφότερα ἀληθὴ ἐστὶ, καὶ
15 τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λεγόμενον ἐν τῷ· Ὁ ἐὰν εἶπω πρὸς σὲ
τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι· καὶ τὸ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἀπαγγελλό-
μενον ὅτι Ἐνέβαλεν ὁ θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαὰμ καὶ
εἶπε. τὸ δέ· Ἐγενήθη πνεῦμα θεοῦ ἐπ' αὐτῷ ὥβελίσσαμεν, Num xxiii 6
μήτε αὐτὸ μήτε παραπλήσιόν τι αὐτῷ εὐρόντες ἐν ταῖς
20 λοιπαῖς ἐκδόσεσι. πάλιν τε αὖ μετ' ὀλίγα· Συνήντησε, Num xxiii 16
φησὶν, ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καὶ ἐνέβαλε ῥῆμα εἰς τὸ στόμα
αὐτοῦ καὶ εἶπεν Ἀποστράφηθι πρὸς Βαλαὰκ, καὶ τάδε
λαλήσεις.

17. Εἰς ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἀποτολμῶν φήσκει ὅτι καὶ
25 ἐπὶ τοῦ Σαουλ εἴρηται· Πνεῦμα θεοῦ πονηρὸν ἐπιγενεῖ αὐτόν· 1 Reg xvi 14
ἀλλὰ καὶ πνεῦμα ψευδὲς ἐξελθὼν γέγονεν ἐν στόματι πάντων 3 Reg xxii
20 ff.
τῶν προφητῶν τοῦ Ἀχαάβ, εἰπόντος κυρίου· Τίς ἀπατήσκει
τὸν Ἀχαάβ; καὶ ἐξελθόντος πνεύματος ψευδοῦς καὶ εἰπόντος·
Ἐγὼ ἀπατήσω. ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοὺς τόπους ἐξηγήσθω,
30 δυναμένου τινὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐκτεθεῖσι
ῥητοῖς σκοπῆσαι περὶ τοῦ πῶς προεφήτευσεν ὁ Καϊάφας.
μήποτε δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὴν προφητείαν αὐτοῦ λεκτέον,

21 βαλαὰκ 25 post αὐτόν] ins. ἡ πᾶς τοῦ πονηρὸν: alia
autem manu delentur haec verba

ὅτι ἐπεὶ μὴ ἅγιος ἦν, εἰ καὶ προεφήτευσεν, <ἀλλ' οὐκ ἀπὸ πνεύματος ἁγίου προεφήτευσεν>. ὥσπερ δὲ ζητήσεως ἁξίον ἐστὶ πῶς προεφήτευσεν Καϊάφας, οὕτω καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ζητήσεις πῶς προεφήτευσαν οἱ ἄγγελοι τοῦ Σαοὺλ σταλέντες ἐπὶ τὸν Δαβίδ, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Σαοὺλ. 5 γέγραπται γάρ· Καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαοὺλ, λέγοντες Ἴδου Δαβίδ εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμά. καὶ ἀπέστειλε Σαοὺλ ἀγγέλους λαβεῖν τὸν Δαβίδ, καὶ εἶδον τὴν ἐκκλησίαν τῶν προφητῶν, καὶ Σαμουὴλ εἰστήκει καθεστῆκως ἐπ' αὐτῶν. καὶ ἐγενήθη ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους Σαοὺλ πνεῦμα κυρίου καὶ προεφή- 10 τευσαν καὶ αὐτοί. καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαοὺλ, καὶ ἀπέστειλεν 391 ἀγγέλους ἐτέρους καὶ προεφήτευσαν καὶ αὐτοί. καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Σαοὺλ, καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀρμαθαὶμ καὶ ἔρχεται ἕως τοῦ φρέατος τοῦ μεγάλου, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἰς Σωφεὶν, καὶ ἐπηρώτησε καὶ εἶπε Ποῦ Σαμουὴλ καὶ Δαβίδ; καὶ εἶπον Ἴδου εἰς 15 Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν εἰς Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐγενήθη ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἐπορεύετο πορευόμενος καὶ προφητεύων ἕως ἑλθὼν εἰς Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ προεφήτευσεν ἐνώπιον Σαμουὴλ, καὶ ἔπεσε γυμνὸς ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅλην τὴν νύκτα. 20 διὰ τοῦτο ἔλεγον Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις; ἀναγκαίως δὲ νομίζω καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ φανῆναι πῶς ἁμαρτωλοὶ προφητεύουσι, καὶ πότερον ἐξ ἁγίου πνεύματος ἢ ἀπὸ ἄλλης δυνάμεως, ὅσον γε ἐπὶ τῷ μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ μὴ ψευδομένης. πάλιν τε αὖ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν 25 εὐρίσκονται οἱ τῶν εἰδώλων μάντιες ὑποδεικνύντες τὰ περὶ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ὅτι ἐπ' αὐτὴν βόες πρωτοτοκεῖν τὴν ὁδὸν Ἰησοῦ τοῦ Βεθσαμυσαίου πορευθῶσι, σημαίνουσιν ἀπὸ θεοῦ γεγενῆσθαι τὴν πληγὴν τοῖς Φιλιστιαίοις. οὐδὲ τὰ περὶ τὴν ἐγγαστρίμυθον καὶ τὸν Σαμουὴλ ἐν τοῖς τόποις τούτοις 30 παρασιωπητέον, ἀφ' ὧν ἔμαθεν ὁ Σαοὺλ, ὅτι τῇ ἐξῆς ἔμελλεν ἅμα τοῖς υἱοῖς ἀναιρεθῆσθαι ἡμέρα. τὸ δὲ ἀκριβὲς ἐν

1 Reg xix
19—24

cf. 1 Reg vi 9

cf. 1 Reg
xxviii

1 ἀλλ'—2 προεφήτευσεν] om.

5 ante ἐπὶ] ins. γέγρα

τοῖς τόποις ὄψεται ὁ δυνάμενος διαλαλεῖν περὶ διαφόρων
 δυνάμεων, χειρόνων καὶ κρειττόνων, εἰ δὲ καὶ εἰέν τινες
 μεταξύ καὶ περὶ τούτων. πάλιν τε αὖ ὁ βουλόμενος ἀπὸ
 χείρονος δυνάμεως προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαν φήσκει
 5 ὅτι οὐδὲν παράδοξόν ἐστι πονηρὰν δύναμιν ταῦτα εἰρηκέναι,
 ὅπου γε οὐ πάντα ἀγνοῶν καὶ ὁ διάβολος εὐρίσκεται τὸν
 υἱὸν ὄντα θεοῦ ἐν τοῖς ἀναγραφείσιν ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν
 εἰρησθαι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν κύριον. φήσκει δὲ ὅτι καὶ
 πονηρία τις ἔκκειται τῇ ἐνεργούσῃ δυνάμει ταῦτα προφη-
 10 τεύεσθαι περὶ τοῦ σωτῆρος· σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτῇ οὐ τὸ
 πιστοποιῆσαι τοὺς ἀκρωμένους ἀλλ' ἐρεθίσαι τοὺς ἐν τῷ
 συνεδρίῳ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἵνα
 αὐτὸν ἀποκτείνωσιν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα
 ἐνεργῆσαι.

15 18. (14) Ὅρα γὰρ εἰ μὴ παροξύναι βούλεται τοὺς
 ἀκρωμένους, εἴτε ὁ Καϊάφας εἴτε τὸ ἐνεργῶν αὐτὸν προφη-
 τεύειν, πρὸς τὸ ἀποκτείνειν τὸν Ἰησοῦν διὰ τοῦ· Ὑμεῖς οὐκ Jo xi 49 f.
 οἴδατε οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι συμφέρεي ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος
 392 ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόλῃται.
 20 Ἄρά γε ὁ λέγων· Συμφέρεи ἡμῖν· ὅπερ μέρος ἦν τῆς προφη-
 τείας αὐτοῦ, ἀληθεύει ἢ ψεύδεται; εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει, σώ-
 ζεται ὁ Καϊάφας καὶ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ
 ἀγωνιζόμενοι, ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ
 τυγχάνουσι τοῦ συμφέροντος· εἰ δὲ ἄτοπον φάσκειν τὸν
 25 Καϊάφαν καὶ τοὺς ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συνεδρίῳ σώζεσθαι
 καὶ τοῦ συμφέροντος τετευχέναι ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ,
 δηλὸν ὅτι οὐχ ἅγιον πνεῦμα ἦν τὸ ταῦτα ἐνεργῆσαν λέ-
 γεσθαι· ἅγιον γὰρ πνεῦμα οὐ ψεύδεται. ὁ δὲ βουλόμενος
 ἀληθεύειν καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐνεργῶν τὸν Καϊάφαν, λέγω
 30 δὲ τῷ φάσκειν· Συμφέρεи ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ
 ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· βαθύτερον ἐξακούσεται τοῦ· Συμφέρεи ἡμῖν·
 διὰ τὸν περὶ τέλους λόγον, καὶ συγχρήσεται τῷ· Ὅπως χά- Hc ii 9

ριτι, ἢ χωρὶς, θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου· καὶ
 ἐπιστήσκει τῷ· Ὑπὲρ παντός· καὶ τῷ· Χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ
 1 Tim iv 10 παντός. συγχρησέσεται δὲ καὶ τῷ· Ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων
 Jo i 29 ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν· ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ ἄμνός τοῦ
 θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἰδίως ἀκούων τοῦ 5
 αἰρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ μέρους αὐτοῦ.
 Jo xi 50 ὁ δὲ λέγων ἀληθὲς εἶναι τό· Συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος
 ἀποθάνῃ· φήσει καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον προφητεῖαν
 εἶναι ἀληθῆ, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν·
 οὐδὲν γὰρ ᾔδεισαν οἱ τὸν Ἰησοῦν μὴ γνωρίζοντες Φαρισαῖοι 10
 καὶ ἀρχιερεῖς, ὄντα ἀλήθειαν καὶ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ
 εἰρήνην· Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ οὐκ
 ἐλογίζοντο οὗτοι οἱ μηδὲν εἰδότες τίνα τρόπον συνέφερε καὶ
 Eph ii 14 αὐτοῖς ἵνα ὁ εἰς οὗτος, καθ' ὃ ἄνθρωπος ἐστιν, ἀποθάνῃ
 ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· ἄνθρωπος γάρ ἐστιν ἀποθανὼν Ἰησοῦς. διὸ 15
 Jo viii 40 καὶ αὐτός φησι· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὃς
 τὴν ἀλήθειαν λελάληκα. καὶ ἐπεὶ ἄνθρωπος μὲν ἐστιν ὁ
 ἀποθανὼν, οὐκ ἦν δὲ ἄνθρωπος ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ
 Jo i 1 εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη, καὶ περὶ οὗ γέγραπται· Θεὸς ἦν ὁ
 λόγος· οὐκ ἀπέθανεν ὁ θεὸς λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ 20
 cf. Col i 15 σοφία καὶ ἡ δικαιοσύνη· ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ
 τοῦ ἀοράτου, ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, θανάτου. ὑπὲρ
 τοῦ λαοῦ δὲ ἀπέθανεν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, τὸ πάντων ζῶν
 cf. Mt viii 17; Is liii 4 καθαρώτερον, ὅστις τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἤρε καὶ τὰς ἀσθενείας,
 ἅτε δυνάμενος πᾶσαν τὴν ὄλου τοῦ κόσμου ἁμαρτίαν εἰς 25
 εἰς αὐτὸν ἀναλαβὼν λῦσαι καὶ ἐξαναλῶσαι καὶ ἐξαφανίσει,
 cf. 1 Pet ii 22 ἐπεὶ μὴ ἁμαρτίαν ἐποίησε μηδὲ εὗρεθῇ δόλος ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν. κατὰ τοῦτο δ' οἶμαι καὶ τὸν
 2 Co v 21 Παῦλον εἰρηκέναι οὕτως· Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ 393
 ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη 30
 θεοῦ ἐν αὐτῷ· ἁμαρτίαν γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν, μὴ γνόντα
 ἁμαρτίαν, τῷ μηδὲν αὐτὸν ἡμαρτηκότα τὰς πάντων ἁμαρτίας
 ἀνειληφέναι, καὶ εἰ δεῖ τολμήσαντα εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλλον
 τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ περικάθαρμα αὐτὸν τοῦ κόσμου

γεγονέναι καὶ πάντων περίφημα, τῶν εἰπόντων· Ὡς περικα- 1 Co iv 13
θάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίφημα ἕως
ἄρτι.

19. Περὶ δὲ τοῦ πολλάκις ἐπικρατούντων τινῶν χαλε-
5 πῶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, οἷον λοιμῶν ἢ ἐπιβλαβῶν
νηνεμιῶν ἢ λιμῶν, λύεσθαι τὰ τοιαῦτα, οἷονεὶ καταργουμένου
τοῦ ἐνεργούντος αὐτὰ πονηροῦ πνεύματος διὰ τὸ ἑαυτὸν
τινα ὑπὲρ τοῦ κοινου διδόναι, πολλὰ φέρονται Ἑλλήνων
καὶ βαρβάρων ἱστορίαι, τὴν περὶ τοῦ τοιούτου ἔννοιαν οὐκ
10 ἀποπτύνοντων οὐδὲ ἀποδοκιμαζόντων· πότερον μὲν οὖν ἀληθὴ
ἐστὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ μὴ, οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ μετ'
ἐξετάσεως διαλαβεῖν. πλὴν ὁ δυνάμενος ὑπὲρ ὅλου κόσμου,
ἵνα πᾶς ὁ κόσμος καθαρθῇ, ἀναδέξασθαι ἐπὶ καθαρσίῳ
αὐτοῦ ἀπολομένου ἂν εἰ μὴ ἀνεδέξατο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπο-
15 θανεῖν, οὔτε ἰστόρηται πώποτε οὔτε ἰστορηθῆναι δύναται,
μόνου Ἰησοῦ τὸ πάντων τῆς ἁμαρτίας φορτίον ἐν τῷ ὑπὲρ
τῶν ὅλων χωρὶς θεοῦ σταυρῷ ἀναλαβεῖν εἰς ἑαυτὸν, καὶ cf. He ii 9
βαστάσαι τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἰσχύϊ δεδυνημένου. καὶ γὰρ
οὗτος μόνος ἐπιστήμων ἦν τοῦ φέρειν μαλακίαν, ὥς φησιν
20 ὁ προφῆτης Ἡσαΐας λέγων· Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ Is liii 3 f.
εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. καὶ οὗτός γε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν cf. Mt viii 17;
ἔλαβε καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ ἡ Is liii 4 f.
ὀφειλομένη ἡμῖν εἰς τὸ παιδευθῆναι καὶ εἰρήνην ἀναλαβεῖν
κόλασις ἐπ' αὐτὸν γεγένηται. οὕτω γὰρ ἀκούω τούτων·
25 Παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν. τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ τῷ Is liii 5
μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, εἵπομεν ἂν οἱ ἰαθέντες ἐκ
τοῦ σταυροῦ ἐλθόντος αὐτῷ τοῦ μῶλωπος τό· Ἐμοὶ δὲ μὴ Gal vi 14
γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ.
30 τοῦτον τὸν Ἰησοῦν παρέδωκεν ὁ πατὴρ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν,
καὶ δι' αὐτὰς ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἦχθη, καὶ ὥς ἄμνος Is liii 7;
ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἄφωνος. τούτου ἐν τῇ ταπεινώσει, cf. Act viii 32
ἣν ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, cf. Phil ii 8
θανάτου δὲ σταυροῦ, ἣ κρίσις ἦρθη· οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ·

Is liii 8

Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· ὥς εἶναι τὰ ἐξῆς
 Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις ἤρθη. οὗτος δὲ ἀπὸ τῶν 394
 ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἤχθη εἰς θάνατον. οὐκοῦν
 cf. Jo xi 50 ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τοῦτον
 οὐχὶ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπώλετο. καὶ ἐπίστησον εἰ δύνασαι τὸ 5
 μὲν ὄνομα τοῦ λαοῦ λαβεῖν εἰς τοὺς ἐκ περιτομῆς, τὸ δὲ τοῦ
 ἔθνους εἰς τοὺς λοιπούς. ἀπέθανε γὰρ οὗτος ὁ ἄνθρωπος
 οὐ μόνον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἵνα καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος
 ἀπόληται, ὥς εἰ ἔλεγε τὸ χρηματίζον ἔθνος καὶ πάντες οἱ
 ἐθνικοὶ ἀπόλυνται. 10

Jo xi 51

20. (15) Ἐξῆς τούτῳ ἐστὶ τό· Τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ
 εἶπεν. ἀφ' οὗ μανθάνειν οἶμαι ἡμᾶς ὅτι τινὰ μὲν οἱ ἄν-
 θρωποι ἀφ' ἑαυτῶν λέγομεν, μηδεμίᾳς ἡμᾶς ἐνεργούσης εἰς
 τὸ λέγειν δυνάμεως, ἕτερα δὲ ὥσπερ εἰ ὑπακούσης καὶ
 ὑποβαλλούσης δυνάμεώς τινος ἡμῖν τὰ λεγόμενα, καὶ μὴ 15
 τέλειον ἐξιστώμεθα καὶ ἀπαρακολουθήτως ἔχωμεν ἑαυτοῖς,
 ἀλλὰ δοκῶμεν παρακολουθεῖν οἷς λέγομεν. ἐνδέχεται δὲ
 παρακολουθοῦντας ἡμᾶς ἑαυτοῖς ἢ λέγομεν, μὴ παρακολου-
 θεῖν τῷ βουλήματι τῶν λεγομένων· ὥσπερ νῦν Καϊάφας ὁ
 ἀρχιερεὺς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπε, καὶ τὸν νοῦν ὡς προφη- 20
 τεῖαν <τοῦ> λεγομένου οὐκ ἐδέχετο. καὶ παρὰ Παύλῳ δὲ

1 Tim i 7

νομοδιδάσκαλοί τινές εἰσι μὴ νοοῦντες μήτε ἀ λέγουσι μήτε
 περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. ἀλλ' οὐχ ὁ σοφὸς τοιοῦτος,

Pr xvi 23

περὶ οὗ φησὶν ἐν Παροιμίαις ὁ Σολομών· Σοφὸς νοήσει
 τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύ- 25
 νην. δοκεῖ δέ μοι ὅτι καὶ περίστασις αἰτία ποτὲ γίνεται
 τοῦ προφητεῦν, ὥσπερ καὶ νῦν τῷ Καϊάφᾳ τὸ εἶναι αὐτὸν
 ἀρχιερέα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, <ᾧ> ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀπο-
 θνήσκειν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἵνα μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται·
 ὄντων γὰρ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ὡς δῆλον ἐξ ὧν προπαρεθέ- 30
 μεθα, οὐδεὶς προφητεύει ἢ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ ᾧ ἔμελλε πάσχειν
 ὁ Ἰησοῦς ἀρχιερεὺς. περίστασις δὲ προφητεῦν πεποιήκε

9 ἔλεγον χρηματίζω
 οὐκ εἶπε 21 τοῦ] om.

16 ἔχομεν 28 ᾧ] om.

20 post καὶ 2^ο] ins.

καὶ τοὺς Σαοὺλ ἀγγέλους, πεμφθέντας ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, καὶ cf. 1 Reg xix
20-24
 αὐτὸν τὸν Σαοὺλ· οἰονεὶ γὰρ τὸ ζητεῖν αὐτοὺς τὸν Δαβὶδ
 αἷτιον γέγονε προφητείας, ἀλλὰ τοιαύτης, ὅποια ἀναγέγρα-
 πται. ἀλλὰ καὶ Βαλαὰμ οὐκ ἂν ἀναλαβὼν τὴν παραβολὴν
 5 αὐτοῦ εἶπε τό· Ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με, καὶ Num xxiii 7
 τὰ ἐξῆς· μὴ ἰδὼν τὸν Ἰσραὴλ ἐστρατοπεδευκός· καὶ αἰεὶ cf. Num
xxiv 2
 ἄλλο μέρος στρατοπέδου βλέπων ἀπὸ τῆς καινότητος τοῦ
 βλεπομένου ἐκινεῖτο πρὸς τὸ λέγειν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ.

395 21. (16) Ἐμελλε τοίνυν Ἰησοὺς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ
 10 τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἕτερον ἦν τῶν διεσκορπισμένων τέκνων
 θεοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ἰησοὺς ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, οὐχ Jo xi 51 f.
 ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ
 διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν. τίνα δὲ τὰ παρὰ τὸ ἔθνος
 διεσκορπισμένα τέκνα θεοῦ νῦν καιρὸς ἤδη ζητεῖν. περὶ
 15 τούτων δὴ οἱ μὲν τὰς φύσεις εἰσάγοντες τοὺς κατ' αὐτοὺς
 πνευματικοὺς φήσουσιν εἶναι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, πνευματικῶς
 οὐκ ἀνακρίναντες πάντας· τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖ λέγειν τοῖς
 φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ παρὰ τὸ τοῦ ἀποστόλου βούλημα
 ἐννοεῖν τοὺς πνευματικοὺς, διδάσκοντος ὅτι Ὁ πνευματικὸς 1 Co ii 15
 20 ἀνακρίνει πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. τούτῳ δὲ
 ἀκολουθεῖ τὸν μὴ ἀνακρίνοντα πάντα μὴ εἶναι πνευματικόν,
 ἢ μηδέπω εἶναι πνευματικόν. ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπὸ τίνος
 ἀνακρίνεται, ἐπεὶ ὁ πνευματικὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, οὐκ
 ἔστι πνευματικὸς, ἢ οὐκ ἔστι πῶ πνευματικὸς. μήποτ' οὖν
 25 βέλτιον λέγειν ὅτι γίνεται τις πνευματικὸς, οὐ πρότερον
 ὢν, ὅστις ἤδη καὶ κυρίως ἐστὶν υἱὸς θεοῦ. τίνα οὖν ἐστι
 τὰ λεγόμενα νῦν τέκνα θεοῦ, εἰ μὴ εἰσιν οἱ κατὰ τοὺς
 εἰσάγοντας τὰς φύσεις πνευματικοὶ, ὥρα σκοπεῖν· καὶ ὅρα
 εἰ τέκνα θεοῦ διεσκορπισμένα ἕτερα παρὰ τὸ ἔθνος δύνασαι
 30 νοεῖν τοὺς ἤδη, ὅτε ταῦτα ἐλέγετο, δικαίους ἐν θεῷ, εἴτε
 προκεκοιμημένους πατριάρχας ἢ προφήτας ἢ τινας ἄλλους
 ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, εἴτε καὶ τοὺς ἤδη τότε ἰσχύοντας· ὡς

γὰρ ὑπαρχόντων τῶν ἰσχυόντων καὶ μηδὲ νοσούντων φησίν·
 Mt ix 12 f. Οὐ χρειάν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς
 Lc v 32 ἔχοντες· καὶ ὡς ὄντων δικαίων λέγει· Οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι
 δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. ἔμελλεν οὖν
 Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ μὲν τοῦ ἔθνους ἵνα μὴ ἀπόληται, 5
 cf. Jo xi 52 ὑπὲρ δὲ τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, ὄντων ἐν διασκορπισμῷ, ἵνα
 cf. Jo x 16 συναχθῶσιν εἰς ἓν, καὶ ἐν αὐτῷ γενήσωνται μία ποίμνη, εἰς
 Jo xvii 21 ποιμήν· ὅτε οἶμαι πληροῦσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος εὐχὴν,
 λέγοντος· Ἵνα ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν
 ἐν ᾧσιν. εἰ δέ τι καὶ βαθύτερόν ἐστι περὶ Ἰσραὴλ οὐ 10
 Ex iv 22 φύσεως ἀλλὰ γένους εἰπεῖν, περὶ οὗ γέγραπται· Υἱὸς πρω-
 τότοκος μου Ἰσραὴλ ἐστι· γενομένου ἐν διασκορπισμῷ, καὶ
 αὐτὸς ἐπιστήσεις, ὥς εἶναι τούτους τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ
 διεσκορπισμένα, ὑπὲρ ὧν ἔμελλεν ἀποθνήσκειν Ἰησοῦς ἵνα
 αὐτὰ συναγάγῃ εἰς ἓν. 15

Jo xi 53 22. (17) Απ' ἐκείνης οἷν τῆς ἡμέρας συνεβοῦλεῖ- 396
 σαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
 Φαρισαῖοι συναγαγόντες συνέδριον καὶ σκεψάμενοι περὶ
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τί αὐτῷ ποιητέον αὐτοῖς, Καϊάφα τοῦ
 ἀρχιερέως τὰ προεκτεθειμένα <εἰπόντος,> ὑπὸ τῶν λόγων 20
 αὐτοῦ παροξυνθέντες συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν
 κύριον. διόπερ ζητήσεις ἀπὸ ποίου πνεύματος προεφή-
 τευσεν ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,
 καὶ πότερον τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐν τοιούτῳ ἐνήργησε καὶ
 αἴτιον γεγένηται τῆς κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συμβουλῆς, ἣ οὐκ 25
 ἐκεῖνο μὲν οὖν, ἄλλο δὲ τὸ δυνάμενον καὶ ἐν τῷ ἀσεβεῖ
 λαλῆσαι καὶ τοὺς ὁμοίους ἐκείνῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ κινήσαι.
 οὐδὲν ἦρτον καὶ ἑώρα τι εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς κατὰ δύναμιν
 προεξητάσαμεν. ὁ μέντοι βουλόμενος ἀπολογεῖσθαι περὶ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος δοκοῦντος αἰτίου γεγονέναι ἵνα συμ- 30
 βουλεύσωνται ἀποκτείνειν τὸν Ἰησοῦν ἐκ τῶν λόγων κινή-
 θέντες τοῦ Καϊάφα οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι φησίν

7 ἐν, καὶ ἐν αὐτῷ] εἰς τὴν τῷ γενήσονται
 20 εἰπόντος] om.

ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τὸ τοιοῦτο ἔργον τῆς ἀγιότητος,
ἐπεὶ μηδὲ Ἰησοῦς ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποιήκεν εἰς πτωσίν καὶ cf. Lc ii 34
ἀνάστασιν πολλῶν ἐλθὼν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ φάσκων·

Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ Jo ix 39
5 βλέποντες βλέπωσιν καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. ὥς
γὰρ δεόμεθα λόγου σοφίας εἰς τὸ ἀπολογησασθαι πῶς ὁ
ὁμολογῶν εἰς κρίμα τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιδεδημηκέναι οὐκ
ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποιήκεν, οὕτως καὶ εἰς τὸ ἐκ τῶν διὰ
τοῦ Καϊάφα λόγων τοῦ ἁγίου πνεύματος συμβουλευεῖσθαι
10 τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν
Ἰησοῦν. περὶ μὲν οὖν τοῦ· Εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον
τοῦτον ἦλθον· ὅσα δεδυνήμεθα ἐν τοῖς εἰς τὸν τόπον
ἐξηγητικοῖς εἰρήκαμεν· περὶ δὲ τοῦ νῦν προκειμένου τοιαῦτα
ἂν λέγοιτο, ὅτι ὥσπερ τὸν ἱερὸν νοῦν τῶν γραφῶν, ἐπὶ
15 ὠφελείᾳ λεγόμενον τῶν ζητούντων ὑπ' αὐτοῦ ὠφελθῆναι,
οἱ ἐπὶ τὸ χεῖρον παρεκδεχόμενοι, ὥστε καὶ ἀφορμὰς ἔχειν
δοκεῖν πρὸς κατασκευὴν ἀσεβοῦς διδασκαλίας τῶν ἀδικίαν
εἰς τὸ ὕψος λαλούντων, συκοφαντοῦσιν, οὕτως τὴν περὶ τοῦ
cf. Ps lxxii
(lxxiii) 8
σωτῆρος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καϊάφα γενομένην προφητείαν,
20 ἀληθεύουσιν ἐν τῷ συμφέρειν ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀπο-
θάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόλῃται, οὐχ
397 ὑγιῶς ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀλλὰ ἄλλον
νοῦν νομίσαντες εἶναι κατὰ <τὸ> βούλημα τῆς τοῦ Καϊάφα
συμβουλῆς, ἀπ' ἐκείνης οὖν ἐβουλεύσαντο τῆς ἡμέρας ἵνα
25 ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν. ταῦτα δὲ φημι κατὰ τὸ ἀκόλου-
θον τῇ περὶ τοῦ ἁγίου εἶναι πνεῦμα τὸ διὰ τοῦ Καϊάφα
προφητεῦσαν ἐκδοχῇ, οὐ πάντως συνιστὰς τοῦθ' οὕτως
ἔχειν, ἀλλὰ καταλείπων καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι κρίνειν
ὁπότερον χρὴ παραδέξασθαι περὶ τοῦ Καϊάφα, καὶ ὥς ὑπὸ
30 πόδας τοῦ πνεύματος κεινημένου.

23. (18) 'Ο οἷν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει Jo xi 54
ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγύς

cf. Sap Sir iv
28

τῆς ἐρήμου, εἰς Ἑφραΐμ λεγομένην πόλιν, καὶ ἐκεῖ
 ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παρα-
 πλήσια ἀναγεγράφθαι νομίζω βουλομένου τοῦ λόγου ἐπι-
 στρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θερμότερον καὶ ἀλογιστότερον
 ἐπιπηδᾶν τῷ ἕως τοῦ θανάτου ἀγωνίζεσθαι περὶ τῆς ἀλη- 5
 θείας καὶ μαρτυρεῖν. καλὸν μὲν γὰρ ἐμπεσύντα τὸν περὶ
 τοῦ ὁμολογεῖν τὸν Ἰησοῦν ἀγῶνα μὴ ἀναδύεσθαι τὴν ὁμολο-
 γίαν, μηδὲ μέλλειν περὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τῆς ἀληθείας.
 οὐκ ἔλαττον δὲ τούτου καλὸν καὶ τὸ μὴ διδόναι ἀφορμὴν
 τῷ τηλικούτῳ πειρασμῷ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιύστασθαι 10
 αὐτὸν, οὐ μόνον διὰ τὸ περὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκβάσεως ἀδελον
 ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ ἡμεῖς πρόφασις γενώμεθα τοῦ ἁμαρ-
 τωλοτέροις γενέσθαι καὶ ἀσεβεστέροις τοῖς οὐκ ἂν μὲν τῷ
 ἔργῳ τοῦ ἡμῶν ἐκκεχύσθαι τὸ αἷμα γενομένοις ἐνόχοις, εἰ
 τὰ παρ' ἑαυτοὺς ποιοῦντες ἐκκλίνομεν τοὺς μέχρι θανάτου 15
 ἡμῖν ἐπιβουλεύοντας, ἐσομένοις δὲ ἐν πλείονι καὶ βαρυ-
 τέρα κολάσει παρ' ἡμᾶς εἰ φιλαυτοῦντες καὶ μὴ καὶ τὰ
 ἐκείνων σκοποῦντες ἐπιδιδῶμεν αὐτοὺς τῷ ἀναιρεῖσθαι, οὐ
 τῆς ἀνάγκης εἰς τοῦτο καταλαβούσης. εἶπερ γὰρ καὶ ὁ
 πρόφασίς τινι γεόμενος ἁμαρτίας τῷ αὐτὸς ἐπὶ ταύτην 20
 κεκινηκέναι τὸν ἁμαρτάνοντα τίσει δίκας ἐπὶ τοῖς δι' αὐτὸν
 ἀνθρώπων τινὶ ἡμαρτημένοις, πῶς οὐχὶ καὶ ὁ παρὸν ἐκ-
 κλίνει, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα προδότης χριστιανοῦ γένηται καὶ
 ἐπίβουλος τῆς κατὰ τὸν Ἰησοῦν θεοσεβείας, μὴ ἐκκλίνας
 μὲν καὶ προσπαροξύνας δὲ οὐχὶ καὶ περὶ τῆς ἐκείνου ἁμαρ- 25
 τίας δώσει λόγον, κἂν τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ εἰς τὸ μαρτυρεῖν
 προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τοῦτο ἀνδρεία τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος
 ᾗ παρὰ τῷ εὐσεβουμένῳ θεῷ καὶ ὁμολογουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ
 σωτηρί; ὅτι δὲ ἡμῶν ἕνεκεν τὰ τοιαῦτα γέγραπται, ἵν'
 ἡμεῖς, παράδειγμα ἔχοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις 398
 αὐτοῦ μιμηταὶ γινώμεθα, παραστήσει ἡ λέγουσα γραφή·
 Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐ-

Jo vii 30

τὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. ὥς γὰρ,
 κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο, διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν
 τὴν χεῖρα παρόντα καὶ μὴ φεύγοντα, ἐπεὶ μήπω ἐληλύθει
 ἡ ὥρα αὐτοῦ· οὕτως καὶ χωρὶς τοῦ ἀναχωρεῖν, ἐν τῷ καιρῷ
 5 τοῦ μηδέπω αὐτοῦ ἐφεστηκέναι τὴν ὥραν, οὐκ <ἂν> κατέ-
 σχητο μεμενηκώς. διόπερ ἀκουστέον οὐ μόνον τοῦ Ἐὰν Mt x 23
 διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν,
 καὶ τῶν ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡνίκα συνεβουλευσάντο ἵνα cf. Jo xi 53
 ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, τὸ
 10 εὐλόγιστον τηρῶν οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς
 Ἰουδαίοις, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἄλλην πόλιν ἀνεχώρησεν ὄχλων
 πεπληρωμένην, ἀλλὰ τινα ἀνακεχωρηκυῖαν. γέγραπται
 γάρ· Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Jo xi 54
 Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς
 15 ἐρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν. καὶ οὐ μόνος γε
 ἐκεῖ ἀπελήλυθεν, ἀλλὰ μηδεμίαν ἀφορμὴν διδούς τοῖς ζη-
 τοῦσιν αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς μεθ' ἑαυτοῦ παρέιληφε,
 καὶ ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. τοιοῦτόν ἐστι καὶ
 τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον γεγραμμένον, ὅτε Ἀκούσας ὅτι Mt iv 12 f.
 20 Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ
 καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναούμ
 τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ·
 καὶ ἐπὶ τὸν καιρὸν δὲ φθάσας τοῦ συλληφθῆναι ἐτήρησεν
 25 ὑπὲρ τοῦ μὴ παρ' ἑαυτὸν τοῦτο παθεῖν, μήτε ἐν Ἱεροσο-
 λύμοις εὐρεθῆναι, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ, ἔνθα ἐδίδασκε πολ-
 λάκις, μήτε ἐν ἄλλῃ τοιούτῳ τόπῳ· Ἐξῆλθε γὰρ σὺν τοῖς Jo xviii 1
 μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν
 κῆπος εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. οὕτω
 δὲ ἀνεχώρει κατ' ἐκείνο καιροῦ καὶ οὐκ ἐδημοσίευσεν, ὥς
 30 δεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, βουλομένους
 αὐτὸν συλλαβεῖν, τοῦ Ἰούδα, διὰ τὸ μεμαθητεῦσθαι αὐτῷ

- περιεργαζομένου καὶ τοὺς τόπους τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ.
 Jo xviii 3 διὸ τότε Ἰούδας λαβὼν σπείραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ
 Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπά-
 δων καὶ ὅπλων. κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τόπον τοῦ εὐαγγε-
 λίου δηλοῦται ὅτι εἰ μὲν ἐβούλετο μὴ ἀλῶναι, οὐκ ἂν 5
 cf. Phil ii 8 κατεσχέθη· κατεσχέθη δὲ ταπεινώσας ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος
 ὑπῆκοος τοῖς κατέχουσι καὶ μέχρι τοῦ σταυροῦ. ὁπότε 399
 Jo xvii 4 ff. γοῦν ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς ἐλθοῦσιν εἰς τὸν κήπον· Τίνα
 ζητεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον· καὶ
 ὁ μὲν εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι· δυνάμει, ὡς ἀπῆλθον 10
 εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί. εἶτα μετὰ τοῦτο,
 ὅτι ἐβουλήθη ἀναδέξασθαι τὴν ἐν τῷ πάθει οἰκονομίαν,
 Jo xviii 7 πάλιν ἠρώτησεν αὐτούς· Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον·
 Jo xviii 12 f. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. καὶ μετ' ὀλίγα· Ἡ σπείρα καὶ
 ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον 15
 τὸν Ἰησοῦν, ἐκόντα, καὶ ἔδησαν αὐτὸν παρέχοντα ἑαυτὸν
 τοῖς δεσμοῖς· εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο παθεῖν, εἶπεν ἂν πάλιν·
 Ἐγὼ εἰμι· καὶ ἀπῆλθον ἂν οἱ τοσοῦτοι εἰς τὰ ὀπίσω καὶ
 πάντες ἔπεσον ἂν χαμαί. ὥσπερ δὲ διὰ τῶν τοιούτων δι-
 δάσκει ἡμᾶς ἐν διωγμοῖς καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς 20
 ἀναχωρεῖν, οὕτως ἐν ἄλλοις εὖροις ἂν καὶ ἀπὸ τῶν νομι-
 ζομένων εἶναι ἐν κόσμῳ καλῶν ἀναχωροῦντα, ἵνα καὶ διὰ
 τούτων διδάξῃ φεύγειν τὰ ἐν κόσμῳ ἀξιώματα καὶ τὰς ἐν
 Jo vi 15 αὐτῷ ὑπεροχάς. Ἰησοῦς γάρ ποτε γνοὺς ὅτι μέλλουσιν
 ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσι βασιλέα, ἀνε- 25
 χώρησεν εἰς τὸ ὄρος· ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ
 μόνος, μὴ παρέχων μηδὲ τούτοις ἀφορμὴν, φιλοῦσιν αὐ-
 τὸν καὶ βουλευθείσιν ἂν μετὰ τῶν θελότων ποιῆσαι αὐτὸν
 βασιλέα ἵν' ἡδὴ γένηται καὶ κοσμικῶς αὐτῶν βασιλεὺς.
24. (19) Ταῦτα μὲν εἰς τὸ ῥητὸν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 30
 εὐαγγελικοῦ γράμματος περὶ ἀναχωρήσεως διδασκαλίαν.
 εἰς δὲ τὴν ἀναγωγὴν λεχθείη ἂν τοιαῦτα, ὅτι Ἰησοῦς

πάλαι μὲν παρρησίᾳ τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει ὅτε ὁ λό-
 γος τοῦ θεοῦ διὰ προφητῶν αὐτοῖς ἐνεπολιτεύετο· Ἰησοῦ
 γὰρ ἦν παρρησία ἡ· Τάδε λέγει κύριος· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι
 παρρησία ἐν τοῖς Ἰουδαίοις Ἰησοῦς περιπατεῖ, ἀλλὰ ἀπῆλ-
 5 θεν ἐκεῖθεν, καὶ οὐκ ἔστι θεοῦ λόγος ἐν Ἰουδαίοις, καὶ
 ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, λέγω δὲ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ἐγγὺς
 τῆς ἐρήμου ἦλθε χώραν, περὶ ἧς λέγεται· Πολλὰ τὰ τέκνα
 τῆς ἐρήμου μάλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· καὶ πρὸς
 10 ἦν εἴρηται· Εὐφράνθητι στείρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ
 πόλιν· Ἐφραῖμ, εἰς ἣν ἦλθεν Ἰησοῦς, οὐκέτι παρρησίᾳ
 περιπατῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. ἐρμηνεύεται δὲ Ἐφραῖμ
 400 καρποφορία, ἀδελφὸς ὢν Μανασσῇ, πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ
 λήθης λαοῦ. μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ λήθης λαὸν καταλει-
 15 φθέντα γεγέννηται ἡ ἐξ ἐθνῶν καρποφορία, ὅτε ποταμούς
 μὲν τοὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἔθετο ὁ θεὸς εἰς ἔρημον, καὶ
 διεξόδους τῶν ἐκεῖ ὑδάτων εἰς δίψαν, καὶ γῆν αὐτῶν καρ-
 ποφόρον εἰς ἄλμην, ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ·
 ἀπὸ δὲ τῶν ἐθνῶν ἔρημον ἔθετο εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ
 20 γῆν ἄνδρον αὐτῶν γῆν εἰς διεξόδους ὑδάτων. καὶ κατώ-
 κισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλιν κατοικεσίας,
 τὴν ἐκκλησίαν· ἔνθα ἔσπειρεν ἀγροὺς, κατὰ τὸν πεσόντα
 σπόρον ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν καὶ ποιούσαν ἐκα-
 τονταπλασίονα, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας· κλήματα γάρ
 25 εἰσιν οἱ κυρίου μαθηταί, οἵτινες καὶ ἐποίησαν καρπὸν γε-
 νήματος. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα.
 ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐν τούτοις ἀλογωτέρους μικροὺς εἶναι ἐλο-
 γίστατο ὁ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζων κύριος· γέγραπται
 γάρ· Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνε. καὶ οἱ μὲν
 30 Ἰουδαῖοι ὠλιγώθησαν καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν
 καὶ ὁδύνης· καὶ ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπὶ τοὺς διὰ τὸν
 Ἀβραάμ ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ καὶ

Gal iv 27 :
cf. Is liv 1

cf. Genli 51 f.

cf. Ps cvi
(cvii) 33—38

cf. Lc viii 8

cf. Ps xxxv
(xxxvi) 7
Ps cvi (cvii)
38
cf. Ps cvi
(cvii) 39 f.

Ps cvi (cvii)
41 f.

οὐχὶ ἐν ὁδῷ. μετ' ἐκείνους δὲ ὁ θεὸς ἐβοήθησε τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πένητι λαῷ ἐκ πτωχείας καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριὰν, οὓς ὄψονται εὐθεὶς ἄγγελοι καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. τούτοις δὲ μυστικῶς προφητευομένοις ἐν ἑκατοστῷ ἔκτῳ Ψαλμῷ ἐπι- 5

Ps cvi (cvii)
43

φέρεται· Τίς σοφὸς, καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ κυρίου; ἐλεούντος γὰρ τοῦ κυρίου τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὁ σοφὸς ταῦτα φυλάξει, συνιείς τὰ ἐλέη τοῦ κυρίου. οὐκοῦν Ἰησοὺς οὐκέτι παρρησίᾳ περιπατεῖ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν τοῦ ὅλου 10 κόσμου, ἐγγὺς τῆς ἐρήμου ἐκκλησίας, εἰς Ἑφραὶμ τὴν καρποφοροῦσαν λεγομένην πόλιν, κακεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. καὶ ἔστι μέχρι τοῦ δεῦρο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἰησοὺς ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἑφραὶμ λεγομένην πόλιν· πάρεστι γὰρ τῇ καρποφορίᾳ. καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει 15

cf. Gen xlvii

12
cf. Phil ii 8

Ge xli 52

γε τοῦ Ἑφραὶμ τούτου εἶποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν κύριος, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γενόμενος ὑπῆκους μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· Ἡὑξήσέ με ὁ θεὸς ἐν τῇ γῇ τῆς ταπεινώσεώς μου.

Jo xi 55 f.

25. (20) Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ 401 ἀνέβησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοῦς. ἐζήτηον οὖν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες Τί ἡμῖν δοκεῖ; οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; Οὐ τὸ αὐτὸ νομιστέον εἶναι πάσχα τοῦ κυρίου καὶ πάσχα 25 τῶν Ἰουδαίων· τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον πάσχα ἐστὶ τοῦ κυρίου, τὸ δὲ τῶν παρανόμων πάσχα τῶν Ἰουδαίων. διὸ παρατηρητέον πότε λέγεται κυρίου τὸ πάσχα, καὶ ἄλλαι ἡμέραι, καὶ πότε οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν ἐλεγχόμενων ἐπὶ ἀμαρτίαις. οἶον ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται μεθ' ἑτερα 30 κατὰ τὴν πρώτην περὶ πάσχα ἐντολήν· Καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς· πάσχα ἐστὶ κυρίου· καὶ κατὰ τὴν δευτέραν·

Ex xii 11

Ἐὰν λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν Τίς ἡ λατρεία αὕτη Ex xii 26 f.
 ὑμῖν; καὶ ἐρεῖτε Θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε
 τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ. ἐν δὲ τῷ
 Ἡσαΐα οὐχ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τῶν ἁμαρτανόντων φησὶν εἶναι
 5 ὁ κύριος τὰς νομηνίας καὶ τὰ σάββατα καὶ νηστείαν καὶ
 ἀργίαν καὶ ἐορτάς. εἰ δὲ τὰς ἐορτάς, δηλονότι καὶ τὸ
 πάσχα· μία γὰρ αὕτη τῶν ἐορτῶν ἐστι. γέγραπται δὲ
 οὕτως· Τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν καὶ Is i 13 f.
 ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι νηστείαν ἢ καὶ ἀργίαν, καὶ
 10 τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἐορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου.
 καὶ ἔν τινι δὲ τῶν δώδεκα γέγραπται· Μεμίσθηκα, ἀπῶσμαι Am v 21
 τὰς ἐορτάς ὑμῶν. καὶ κατὰ τὴν ἐκκειμένην τοίνυν λέξιν τὸ
 πάσχα οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ἦν· ὁ γὰρ σωτὴρ
 ἡμῶν ἐν αὐτῷ ἐπεβουλευέτο. καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν οἶμαι τὸ
 15 πάσχα εἰρησθαι αὐτοῖς προφητικῶς τό· Μεμίσθηκα, ἀπῶσμαι
 τὰς ἐορτάς ὑμῶν· ἔργον γὰρ οὐχ ἐορτῆς θεοῦ, ἀλλ' ἐναγὲς ἐν
 αὐτῷ πεποιήκασιν τὸν Ἰησοῦν ἀποκτείναντες. πλὴν πρὸ τοῦ
 πάσχα τῶν Ἰουδαίων τούτου πολλοὶ ἀνέβησαν εἰς Ἱεροσό- cf. Jo xi 55
 λυμα ἐκ τῆς χώρας, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς. προλαβὼν δ'
 20 ἂν εἴποιμι ὅτι οὐκ ἐνόουν οἱ πολλοὶ πῶς ἂν ἀγνίσαιεν
 ἑαυτοὺς· διόπερ δοκοῦντες ἑαυτῶν πάσχα λατρείαν προσφέρειν
 τῷ θεῷ, τοσοῦτον ἐδέησαν τοῦ ἀγνίσαι ἑαυτοὺς ὥστε ἐνα-
 γέστεροι γενέσθαι οὐ ἦσαν ἐναγεῖς πρὶν ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς.
 εἶπον γὰρ τῷ Πιλάτῳ οἱ παραδιδόντες αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν
 25 Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτείνειν οὐδένα· δι' οὗς Jo xviii 31
 ἔλεγε τῷ σωτῆρι· Μῆτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ σὸν ἔθνος Jo xviii 35
 καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί. καὶ οἱ λέγοντές γε
 402 ἀναβεβηκέναι ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς ἐκραύγασαν λέγοντες cf. Jo xi 55
 τῷ Πιλάτῳ· Μὴ τοῦτον ἀπολύσης ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. Jo xviii 40
 30 ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής. καὶ πάλιν· Ἀπεκρίθησαν οἱ Jo xix 7
 Ἰουδαῖοι· Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει
 ἀποθανεῖν ὅτι υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησε. καὶ πάλιν· Οἱ Jo xix 12
 Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζον λέγοντες πρὸς τὸν Πιλάτον Ἐὰν

- τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἰ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα
 Jo xix 15 ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. καὶ πάλιν· Ἐκραύγασαν
 cf. Jo xi 55 οἱ Ἰουδαῖοι Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. καὶ οἱ ἀναβεβη-
 κότες γε πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς ἔλεγον ἐν
 αὐτῷ τῷ πάσχα· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. 5
 ὅπερ δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε προφητεύων ὁ σωτήρ, καὶ
 Jo xvi 2 λέγων· Ἐρχεται ὥρα ὅτε πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξει
 λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ· τοῦτο ἀπ' αὐτοῦ ἀρξάμενον
 πεπλήρωται. οἱ γὰρ ἀξιώσαντες αὐτὸν ἀποθανεῖν ἐδόκουν
 λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ, καὶ ἀναβεβήκεισαν εἰς Ἱεροσό- 10
 λυμα πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. ὁ δὲ ἀληθὴς
 ἀγνισμὸς οὐ πρὸ τοῦ πάσχα ἦν ἀλλ' ἐν τῷ πάσχα, ὅτε
 cf. Jo i 29 Ἰησοῦς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀγνιζομένων ὥς ἀμνὸς θεοῦ, καὶ
 ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. καὶ ἐζήτουν γε οὗτοι οἱ
 Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν οὐχ ἵνα ὠφεληθῶσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν 15
 Jo viii 40 ἀποκτείνωσι· πρὸς οὓς εἶπεν ἄν· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖ-
 ναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα
 ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἱερῷ ἐστηκότες ἔλεγον
 Jo xi 56 πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ Ἰησοῦ· Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ
 ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; ἀλλ' οὐχ ὅπου οὗτοι ἐστήκεισαν 20
 cf. Mc xiv 15 ἐόρταζεν Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς τὸ μέγα ἀνάγαιον, τὸ σεσαρω-
 cf. Mt xii 44 μένον καὶ κεκοσμημένον, ὅπου ἐπιθυμία ἐπεθύμησε τὸ
 cf. Lc xxii 15 πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν φαγεῖν πρὸ τοῦ παθεῖν. εἰποὶς
 δ' ἄν ὅτι καὶ νῦν ἐστήκασιν ἐν τῷ ἱερῷ ζητοῦντες τὸν
 Ἰησοῦν, ἐπερειδόμενοι μὲν ὡς ἱεραῖς ταῖς γραφαῖς, διὰ δὲ τὸ 25
 ἀγνοεῖν τὸν ἐληλυθότα ζητοῦντες τοῦτον μὲν κακολογεῖν,
 ἕτερον δὲ τούτου Χριστὸν ὁμολογεῖν. πρόσχες δὲ εἰ
 δύνασαι καὶ ἄλλους Ἰουδαίους λέγειν ἀναβαίνοντας εἰς
 Ἱεροσόλυμα καὶ ἐρχομένους εἰς τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῆς
 ἔξω Ἱεροσολύμων χώρας, καὶ ἐρχομένους ἵνα ἀγνίσαντες 30
 cf. 1 Co v 8 ἑαυτοὺς δυνηθῶσιν, ἥνικα ἂν τὸ πάσχα τυθῇ Χριστὸς, ἐορτά-
 ζειν μὴ ζύμη παλαιᾶ, μὴ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν
 ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. καὶ οἱ τοιοῦτοί γε

ζητήσουσι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες τῶν γραφῶν,
καὶ ἐπαποροῦσι πρὸς ἀλλήλους εἰ ἐλεύσεται εἰς τὴν ἑορτὴν
Ἰησοῦς.

403 26. (21) Δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- Jo xi 57

5 σαῖοι ἐντολὰς ἵνα ἐάν τις γνῇ αὐτόν ποῦ ἐστὶ μνηύχῃ,
ὕπως πιάσῃ αὐτόν. Ὅρα πῶς μεμαρτύρηται ἀνακε-
χωρηκέναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς γνώσκωμεν ἐν καιρῷ τὸ τοιοῦτο
ποιεῖν. καὶ πρόσχες γε ὅτι οὐκ ᾔδεισαν ὅπου ἐστὶν οὔτε οἱ

10 ἵνα ἐάν τις γνῇ ποῦ ἐστὶ μνηύσῃ αὐτοῖς, καὶ συλλάβῃ αὐτόν.
καὶ ἄλλως δὲ φήσεις ὅτι ἐπιβουλευόντες τῷ Ἰησοῦ
οὐκ οἶδασιν ποῦ ἐστὶ. διὸ διδῶσιν ἐτέρας παρὰ τὰς τοῦ

θεοῦ ἐντολὰς, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. Mt xv 9;
καὶ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἐντολαὶ αἷς διδῶσιν Φαρισαῖοι καὶ ἀρ- Mc vii 7;
cf. Is xxix 13

15 χιερεῖς, τῶν σωματικῶν τυγχάνοντες Ἰουδαίων, κατὰ τοῦ
Ἰησοῦ βούλονται γάρ τινες μνηῦσαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, ἵνα
αὐτὸν ὑποχέριον λαβόντες προδῶσι. καὶ φήσεις πάντα τὸν
περιεργαζόμενον τὰ περὶ τὸν χριστιανισμόν ἐπὶ τῷ αὐτῶν
ἀνατρέπειν καὶ κατηγορεῖν Φαρισαῖόν τινα εἶναι καὶ οὐκ
20 ἀγαθὸν ἀρχιερέα, ἄλλων λόγων διδόντα ἐντολὰς, οἷς οἴεται
διδάξαι αὐτὸν τὰ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μνηυθέντα αὐτὸν
αὐτῷ πιάσῃ καὶ ὑβρίσας ἀποκτείνῃ. ἀλλὰ γὰρ αὐτάρκη
περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ ὀγδόου καὶ εἰκοστοῦ τῶν εἰς
τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν τόμου, αὐτοῦ κατα-
25 παύσωμεν τὸν λόγον, ἐν τῷ ἐνάτῳ καὶ εἰκοστῷ, θεοῦ διδόν-
τος, ἀρχόμενοι τῶν ἐξῆς.

5 αὐτόν] αὐτόν

13 ἐντολὰς] bis

ΤΟΜΟΣ ΑΒ'.

1. Ἀπὸ θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐοδούμενοι ἐρχώμεθα 404
 τὴν μεγάλην τοῦ εὐαγγελίου ὁδὸν καὶ ζώσαν ἡμῖν, εἰ καὶ
 γνωσθεῖη καὶ ὁδευθεῖη ὑφ' ἡμῶν, φθάσαι αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὸ
 τέλος. νῦν μέντοι γε οἰονεὶ δευτέρας καὶ τριακοστῆς παρ-
 εμβολῆς ἐν τοῖς λεχθησομένοις ἐπιβῆναι πειρώμεθα· καὶ 5
 cf. Ex. xiv 19 παρείη γε ἡμῖν ὁ στύλος τῆς φωτεινῆς νεφέλης Ἰησοῦ,
 προάγων ἡμᾶς ὥτε δεῖ, καὶ ἰστάς ὥτε χρῆ, ἕως ὅλον καὶ
 τῇ ὑπαγορεύσει τῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἱερὲ ἀδελφεῖ <καὶ
 θεοῦ> ἄνθρωπε Ἀμβρόσιε, διεξέλθωμεν τὸ εὐαγγέλιον, μὴ
 ἐγκακοῦντες ἀπὸ τοῦ μακροῦ τῆς ὁδοπορίας μηδὲ ἀποκά- 10
 μνοντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐκβιαζόμενοι κατ'
 cf. 1 Tim iii 15 ἔχνη βαίνειν τοῦ στύλου τῆς ἀληθείας. πότερον δὲ βούλεται
 τὸν νοῦν ἡμῶν τελέσαι διὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τὴν ὁδοπορίαν
 τῆς ὁλοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς ἢ μὴ αὐτὸς
 cf. 2 Co v 6 ff. ἂν εἰδείη ὁ θεός. μόνον καὶ ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι καὶ 15
 ἐκδημοῦντες αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον ἔξω
 τοῦ εὐαγγελίου μὴ βαίνομεν, ἵνα καὶ τῶν τοὺς μακαρισμοὺς
 φερόντων ἔργων καὶ λόγων ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς
 τοῦ θεοῦ ἀπολαύσωμεν.
- Jo xiii 2—5 2. Καὶ δέιπνον γινόμενον, τοῦ διαβόλου ἡδὴ βεβλη- 20
 κύτος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ αὐτόν Ἰούδας Σίμων-
 νος Ἰσκαριώτης, εἰδὼς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ
 πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς

τὸν θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθει τὰ
 ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν· εἶτα βάλλει
 ἥδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζω-
 5 σμένος. Ἐν ταῖς εἰς τὸ κατὰ Δουκᾶν ὁμιλίαις συνεκρίναμεν
 ἀλλήλαις τὰς παραβολὰς, καὶ ἐξηγήσαμεν τί μὲν σημαίνει
 τὸ κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἄριστον, τί δὲ παρίστησι τὸ κατ'
 405 αὐτὰς δεῖπνον. καὶ νῦν τοῖνυν λελέχθω ὅτι ἄριστον μὲν
 ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
 10 ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἀρμόζουσα τροφή·
 δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ πλείον προκεκοφόσι
 παρατιθεμένη κατὰ λόγον. καὶ ἄλλως δὲ εἴποι ἂν τις
 ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον
 δὲ τὰ ἐναποκεκρυμμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. ταῦτα
 15 δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ λέλεκται ἐξετάζοντι πῶς γινομένου
 δεῖπνου ἐγείρεται ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ δεῖπνου, καὶ βαλὼν ἥδωρ
 εἰς τὸν νιπτῆρα ἄρχεται τοὺς τῶν μαθητῶν νίπτειν πόδας.
 οἶμαι γὰρ ὅτι οἱ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δειπνοῦντες καὶ ἐν τῇ
 ἐπὶ τέλει τοῦ βίου τούτου ἡμέρα μεταλαμβάνοντες σὺν
 20 αὐτῷ τροφῆς δέονται μὲν καθαρσίου τινός, οὐ μὴν περὶ τι
 τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σώματος,
 ἀλλ', ὥς ἂν εἴποι τις, χρήζουσιν ἀποπλύνασθαι τὰ τε-
 λευταῖα καὶ τὰ ἔσχατα καὶ τῇ γῇ ἀναγκαίως ὁμιλοῦντα.
 καὶ τοῦτο τὸ καθάρσιον πρῶτον μὲν ὑπ' οὐδενός ἢ τοῦ
 25 Ἰησοῦ μόνου γενέσθαι δύναται, δεύτερον δὲ καὶ τὸ ὑπὸ
 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πρὸς οὓς εἶπε· Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε τοὺς Jo xiii 14 f.
 πόδας ἀλλήλων νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα
 καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. καὶ ὁ εὐαγγε-
 λιστὴς γε ἐν τούτοις μοι δοκεῖ διεγείρων ἡμῶν τὸν νοῦν
 30 ἐπὶ τὸ νοητὸν τῶν κατὰ τὸν τόπον μὴ τετηρηκέναι μὲν
 σωματικὴν περὶ τοῦ νίσασθαι τὴν ἀκολουθίαν, ὅτι πρὸ τοῦ
 δεῖπνου καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἀνακλίσεως οἱ δεόμενοι τοῦ

νίψασθαι τοὺς πόδας νίπτονται· ὑπερβὰς δὲ τὸν καιρὸν
ἐκείνον τῷ λόγῳ ἤδη ἀνακλιθέντα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὸ
δειπνεῖν ἐγγηγερέναι ἐκ τοῦ δεῖπνου, ἵνα δειπνησάντων
ἄρξῃται νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος
καὶ ὁ κύριος. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ δεῖπνου ἦσαν λελουμένοι, 5
καὶ γενόμενοι ὅλοι καθαροὶ, κατὰ τό· Λούσασθε, καθαροὶ
γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν
κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. μετὰ δὲ τὸ
λουτρὸν ἐκεῖνο ἐδεήθησαν δευτέρου ὕδατος εἰς μόνους τοὺς
πόδας, τουτέστι τὰ κατωτάτω τοῦ σώματος· ἀδύνατον γὰρ 10
οἶμαι μηδὲν ῥυπωθῆναι τῆς ψυχῆς μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ
τὰ κατωτάτω αὐτῆς, κἂν ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειός τις εἶναι
δοκῇ. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κονιορτοῦ
τῶν ἁμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἣ τὰ
ὀλίγῳ ταύτης κατωτέρω· οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθη- 406
τεύοντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν αὐτῷ, μόνους
τοὺς πόδας δεομένους ἔχουσι τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου νίψεως.
ἐνορῶν δὲ διαφοραῖς ἁμαρτημάτων καὶ κατανοῶν τὰ ὡς μὲν
πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ τὸ ἔρρωμένον τοῦ λόγου ἁμαρτήματα,
πρὸς δὲ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ νομιζόμενα εἶναι ἁμαρτήματα, 20
ᾧψει τίνα ἐστὶν ἐφ' οἷς δέονται οἱ πόδες τοῦ νίψασθαι ἀπὸ
τοῦ Ἰησοῦ. καὶ εἴπερ τοιαῦτά ἐστι τὰ κατὰ τοὺς πόδας
μολύσματα, τί ποιήσωμεν οἱ μηδέποτε ἐπὶ τὸ μετὰ τοῦ
Ἰησοῦ δεῖπνον ἐφθακότες, μηδὲ τοὺς πόδας μόνους μεμολυμ-
cf. Jo xiii 7 μένοι; λέγοντος Ἰησοῦ τῷ μὴ εἰδότητι τότε Πέτρῳ, ἀλλὰ 25
γνωσομένη μετὰ ταῦτα τὸ μυστήριον τῆς νίψεως τῶν ὑπὸ
Jo xiii 8 Ἰησοῦ καθαριζομένων ποδῶν τό· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις
μέρος μετ' ἐμοῦ. ὅπερ ζητήσεις τί δηλοῖ· πότερον ὅτι
οὐδ' ὅλως ἔχεις μέρος ἐὰν μὴ νίψω σε ἀγαθόν, ἢ οὐ μετ' ἐμοῦ
μὲν τοῦ διδασκάλου καὶ κυρίου μετὰ τῶν ἐλαττόνων δέ μου, 30
ἐν οἷς εἰσιν οἱ μετὰ τὸ λούσασθαι μήτε δειπνήσαντες τὸ
μετ' ἐμοῦ δεῖπνον μήτε νιψάμενοι ὑπ' ἐμοῦ τοὺς πόδας, ἢ

δειπνήσαντες μὲν, οὐ νυφάμενοι δέ. ἐγὼ ἐφίστημι διὰ τό·
 Ἴδου ἐγὼ ἔσθηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω· ἐάν τις ἀνοίξῃ Ap iii 20
 μοι τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ'
 αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ· μήποτε ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἀριστᾷ
 5 μετὰ τίνος, οἱ γὰρ δεῖται εἰσαγωγῆς καὶ πρώτων μαθη-
 μάτων· οὔτε ἀριστᾷ τις μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ μετ' αὐτοῦ
 ἐσθίων δειπνεῖ μόνον· Πλείον γὰρ, φησὶ, Σαλομῶνος ᾧδε· Mt xii 42
 περὶ οὗ γέγραπται· Καὶ ἦν τὸ ἀριστον Σαλομῶν τούδε· ὁ 3 Reg ii 46 e
 κατέλειπται ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν. καὶ τοῦτο δέ
 10 τολμήσας εἶποιμ' ἂν ὡς ἀκόλουθον τῷ· Ἐὰν μὴ νύψω σε, Jo xiii 8
 οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· ὅτι οὐκ ἔνιψε τοὺς πόδας τοῦ
 Ἰούδα, ἥδη εἰς τὴν καρδίαν βεβλήκει ὁ διάβολος, ἵνα τὸν cf. Jo xiii 2
 διδάσκαλον καὶ κύριον παραδῷ, εὐρών αὐτὸν οὐκ ἐνδεδυμένον
 τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔχοντα τὸν τῆς πίστεως cf. Eph vi 13 ff.
 15 θυρεὸν, ᾧ δύναται τις πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ
 πεπυρωμένα σβέσαι. γεγραμμένου γὰρ τοῦ· Τοῦ διαβόλου Jo xiii 2
 ἥδη βεβληκότες· ἀκούω ὡς καὶ ἐν ἐβδόμῳ Ψαλμῷ τῆς
 γραφῆς περὶ τούτου διδασκούσης, ὡς τοξότου καὶ βέλη
 πεπυρωμένα ἐξεργαζομένου τοῖς μὴ πάσῃ φυλακῇ τηροῦσι cf. Pr iv 23
 20 τὴν ἑαυτῶν καρδίαν. ἔχει δέ οὕτως ἡ τοῦ Ψαλμοῦ λέξις·
 Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῇτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλβώσκει· τὸ Ps vii 13 ff.
 407 τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἡτοίμασεν αὐτό. καὶ ἐν αὐτῷ
 ἡτοίμασε σκευὴ θανάτου, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις
 ἐξεργάσατο. ἰδὼν ᾧδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ
 25 ἔτεκεν ἀνομίαν. πᾶς μὲν οὖν ὁμολογήσει τό· Ἴδου ᾧδίνη-
 σεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· δύνασθαι
 ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν διάβολον· ἄποπον δὲ μὴ ὁμοίως τούτῳ
 καὶ αὐτὰ νομίζειν λέγεσθαι· Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῇτε, τὴν
 ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλβώσκει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ
 30 ἡτοίμασεν αὐτό· καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκευὴ θανάτου·
 σκευὴ γὰρ θανάτου ἄλλος οὐδεὶς ἐν τῷ τόξῳ ἑαυτοῦ ᾧ
 ἐνέτεινεν ἡτοίμασεν ἢ οὐ τῷ φθόνῳ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς cf. Sap Sol ii 24

τὸν κόσμον. ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν βελῶν, ἃ τοῖς καιο-
 μένοις ἐξειργάσατο ὁ διάβολος, ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν
 Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἥδη βεβλημένου ἐν τῷ δείπνῳ
 οὐχ ὥστε δὲ καὶ ἀρέσσεσθαι αὐτῷ, ἐπεὶ περ ἡ τοῦ δείπνου
 τούτου τροφή καὶ ὁ οἶνος ὁ ἐν αὐτῷ οὐκ ἐδύνατο γενέσθαι 5
 ἐν καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένη βέλει περὶ τοῦ
 προδοθῆναι τὸν τάχα ἐστιάτορα, ἐπεὶ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις
 φαίνεται τίς ἦν ὑφ' οὗ τὸ δείπνον ἐγένετο, ὡς ἐν τοῖς πρὸ
 τούτων Ἐποίησαν, φησὶν, αὐτῷ δείπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα
 διηκόνει, ὁ δὲ Λάζαρος εἰς ἣν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ. 10
 ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Ἰούδα γέγραπται τό· Τοῦ διαβόλου ἥδη
 βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης· τούτῳ δὲ ἀκολουθῶς λέγοις ἂν περὶ
 ἐκάστου τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν τετρωμένων·
 τοῦ διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα πορ- 15
 νέυσῃται, τοῦ δεῖνα, καὶ ἵνα ἀποστερήσῃ, τοῦ δεῖνα, καὶ
 ἵνα δοξομανῶν εἰδωλολατρείαν ἀναδέξῃται τὴν τῶν δοκούν-
 των εἶναι ἐπ' ἀξιώματος, τοῦ δεῖνα, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν
 λοιπῶν ἁμαρτημάτων ἅπερ ὁ διάβολος βάλλει εἰς τὴν
 cf. Eph vi 16 γυμνὴν τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως καρδίαν· ἐν ᾧ θυρεῷ 20
 πίστεως δύναται τις οὐχ ἓν οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πάντα τὰ βέλη
 τοῦ πονηροῦ πεφυρωμένα σβέσαι.

3. Ἐγγιζούσης τοίνυν τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας,
 cf. Jo xiii 2 ἐφ' ᾗ ὁ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκα-
 ριώτης τετρωμένος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δείπνον ἥδη γινομένου· 25
 Jo xiii 3 f. Εἰδὼς, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς
 τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν θεὸν
 ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. οὐκοῦν τὰ μὴ πρότερον
 ὄντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ἰησοῦ δίδοται ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς
 τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ οὐ τίνα μὲν τίνα δ' οὐ, ἀλλὰ πάντα· 408
 Ps cix (cx) 1 ὅπερ πνεύματι καὶ ὁ Δαβὶδ βλέπων φησὶ τό· Εἶπεν ὁ

3 Ἰσκαριώτου Ἰσκαριώτης οὗ ἐν τῷ τὸ 6 βεβλημένη
 βέλῃ 11 ἐπεὶ 24, 25 Ἰσκαριώτης

κύριος τῷ κυρίῳ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ μέρος τι τῶν πάντων ἦσαν οὓς ἤδει, ὅσον ἐπὶ τῇ προγνώσει, δεδοῖσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

5 ἵνα δὲ σαφέστερον θεωρήσωμεν τί ἐστὶ τό· Πάντα ἔδωκεν Jo xiii 3
αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας· προσχωῖμεν τῷ· Ὡσπερ γὰρ 1 Co xv 22
ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ κυρίῳ πάντες ζωοποιηθήσονται. ἀλλ' εἰ καὶ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-
10 σονται, οὐ συγχεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἕκαστον οἰκονομεῖσθαι· ὅπερ δηλοῦται ἐπιφερομένου τῷ· Οὕτως ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· τοῦ· Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. πάλιν τε αὖ τὰ διάφορα 1 Co xv 23
νοήσεις τάγματα τῶν ἐν Χριστῷ ζωοποιηθησομένων ὅτε
15 πληροῦται τό· Πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας· ἐπιστήσας τῷ· Ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν 1 Co xv 23 f.
τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἴτα τὸ τέλος· ὅπερ τέλος μετὰ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐνστήσεται, ὅτε· Παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί· πρότερον καταργήσας
20 πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. ταῦτα δ' οἶμαι ἐστὶ πρὸς ἃ ἡ πάλη, ἵνα μηκέτι ἡ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία cf. Eph vi 12
καὶ δύναμις, πρὸς ἃ ἡ πάλη, καὶ διὰ τοῦτο μηκέτι ὑπάρχη πάλη, καταργηθείσης πάσης ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως. κινεῖ δέ με εἰς τὸ καταργουμένην πᾶσαν ἀρχὴν
25 καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν εἶναι τὰ πρὸς ἃ ἡ πάλη τὸ ἐπιφερόμενον παρὰ τῷ Παύλῳ τούτοις τό· Δεῖ γὰρ 1 Co xv 25 f.
αὐτὸν βασιλεῦειν ἄχρι οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ πόδας αὐτοῦ. εἴτα· Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. καὶ συνάδει γε τῷ· Πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ
30 εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· ὅπερ σαφέστερον ἐκτιθέμενός φησιν ὁ ἀπόστολος· Ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον 1 Co xv 27
ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. εἰ δὲ ἅπαντα

ὑποτέτακται, καὶ τοῦτο δῆλον, ὅτι ὑποτέτακται πάντα ἐκτὸς
 τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα· καὶ οὗτος περὶ οὗ γέγρα-
 πται· Ἐνώπιον κυρίου παντοκράτορος ἐτραχηλίασε· τῶν
 ὑποτασσομένων αὐτῷ ἔσται, νικηθεὶς ἐπὶ τῷ εἶξαι τῷ λόγῳ
 καὶ ὑποταγῆναι τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ, καὶ γενέσθαι ὑποπόδιον
 τῶν Χριστοῦ ποδῶν. τὴν τοίνυν οἰκονομίαν βλέπων ἐπὶ τὸ
 χρηστὸν τέλος ὁδεύουσιν ἤδη διὰ τό· Τοῦ διαβόλου ἤδη
 βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης· ἥδει ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ,
 καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς χωρούσας τὰ πάντα χεῖρας, ἵνα ἡ
 πάντα αὐτῷ ὑποχείρια, ἢ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς
 τὰς χεῖρας, τουτέστιν εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἀνδραγα-
 θήματα· Ὁ πατήρ μου γὰρ, φησὶν, ἕως ἄρτι ἐργάζεται,
 καὶ ἐργάζομαι. διὰ τὰ ἐξελθόντα δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἔξω γενομένου τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ μὴ
 βουληθέντος προηγουμένως ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἵνα
 ἔλθῃ τὰ ἐξελθόντα εἰς τὰς χεῖρας ὁδῶ καὶ τάξει τοῦ Ἰησοῦ,
 καὶ οἰκονομηθῇ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγειν ἀκολουθοῦντα αὐτῷ,
 διὰ τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἐσόμενα πρὸς τὸν θεόν. Πέτρος
 μὲν οὖν εἶρηται ποτε· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασάι μοι
 νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον· ἔτι γὰρ εἶχεν
 ὁ Πέτρος τὸ μὴ ἐπιτρέπον αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ ἤδη
 ποτέ. τὸ δ' ὅμοιον εἶναι νοεῖν σε δεῖ, ἀλλὰ κατὰ τινα
 δικαίαν ἀναλογίαν, λεχθησόμενον πρὸς ἕκαστον τῶν πάντων
 ὃ ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας· ἐκάστῳ μὲν γὰρ
 τῶν πάντων λεχθήσεται τό· Ἀκολουθήσεις δέ μοι ὕστερον.
 ἀλλ' εἰ μὴ ἅμα ἀκολουθήσουσιν, οὐκ ἐπὶ τὸν αὐτὸν
 ἀναφέρεται καιρὸν τὸ ἐκάστῳ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῶν
 ἀρμόζον τὸ ὕστερον ἐν τῷ· Ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον. καὶ
 τοῦτό μοι νόει καὶ περὶ πάντων τῶν καταργουμένων, εἴτε
 ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν, εἴτε πᾶσαν ἐξουσίαν, εἴτε
 πᾶσαν δύναμιν, καὶ ἀπαξαπλῶς· Ἀχρι οὗ θῇ πάντας τοὺς

15 ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ] add. in mg.

16 ἵνα] om.

21 ἀκολουθῆσαι] om.

ἐχθρούς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἔσχατος ἐχθρὸς
 καταργηθήσεται ὁ θάνατος. Εἰδὼς οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα Jo xiii 3
 ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξήλθε
 καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει, καὶ εἰδὼς ὅσον ἐφ' οἷς κεκινήμεθα,
 5 ὡς διηγησάμεθα παριστάντες τὸ φανὲν ἡμῖν εἰς τό· Ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ ἐξήλθε· καὶ εἰς τό· Πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει· ἐγεί-
 ρεται, φησὶν, ἐκ τοῦ δείπνου· ὅπερ κατὰ τοῦτο κατανοήσω-
 μεν μετὰ τῶν ἐξῆς. καὶ ὅρα εἰ δύνασαι ἐν τούτοις λέγειν
 ὅτι ἀπεριστάτως μὲν αὐτὸν εὐφρανε τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν
 10 δειπνεῖν· περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγκαιῶς διὰ τοὺς μαθητὰς
 ἀπὸ τοῦ δείπνου ἐγείρεται, καὶ ἐπὶ ποσὸν τοῦ δειπνεῖν
 παύεται, ἕως τοὺς τῶν μαθητῶν καθάρισι πόδας, οὐ δυνα-
 μένων ἔχειν μέρος μετ' αὐτοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸς αὐτοὺς νύψῃ.
 410 4. Τί οὖν λέγεται μετὰ τό· Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου· Jo xiii 4
 15 κατανοήσωμεν. Τίθησι, φησὶ, τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον
 διεζώσατο. καὶ ἐν τούτοις δὲ εἵπομεν ἂν τοῖς μὴ βουλο-
 μένοις ἀπὸ τῶν ῥητῶν ἀναβαίνειν καὶ νοητῶς νοεῖν τὰ
 παρατιθέμενα ἐν τούτοις τῆς ψυχῆς βρώματα· τί γὰρ ἐλύπει
 ἐνδεδυμένον αὐτὸν νύψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν; ἀλλὰ μή
 20 πῶς ἐὰν ἴδωμεν ἄξιως τοῦ Ἰησοῦ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἃ
 περιέκειτο δειπνῶν καὶ εὐφραινόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν,
 ἐννοήσωμεν τίνα κόσμον περικείται ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος. cf. Jo i 14
 τοῦτον δὲ ἐν τινι ὑφάσματι λέξεων πρὸς λέξεις καὶ φωνῶν
 πρὸς φωνὰς συνεστηκότα ἀποτίθεται, καὶ γυμνότερος μετὰ
 25 δουλικοῦ σχήματος, ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ· Λαβὼν λέντιον Jo xiii 4
 διεζώσατο· γίνεται, ἵνα καὶ μὴ πάντῃ γυμνὸς ᾖ, καὶ μετὰ
 τὸ νύψαι οἰκειοτέρῳ ὑφάσματι ἀπομάξῃ τοὺς τῶν μαθητῶν
 πόδας. καὶ ὅρα ἐν τούτοις πῶς ἑαυτὸν σμικρύνει ὁ μέγας
 καὶ δεδοξασμένος λόγος γενόμενος σὰρξ, ἵνα νύψῃ τοὺς
 30 πόδας τῶν μαθητῶν· Βάλλει γὰρ, φησὶν, ἕδωρ εἰς τὸν Jo xiii 5
 νιπτῆρα. Ἀβραὰμ μὲν οὖν ἡνίκα· Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλ- Ge xviii 2
 μοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες ἐστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ·
 καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας Ge xviii 2 f.

τῆς σκηνῆς, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ εἶπε
 Κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν
 παῖδά σου· οὐκ αὐτὸς λαμβάνει ὕδωρ οὐδὲ ἐπαγγέλλεται
 νίπτειν τοὺς πόδας αὐτῶν ὡς ξένων ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν,
 ἀλλὰ φησι· Ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νυφάτωσαν τοὺς πόδας 5
 ὑμῶν. ἀλλ' οὐδὲ Ἰωσήφ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας
 τῶν ἑνδεκα ἀδελφῶν, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου Ἰωσήφ ἀνθρωπος
 ἐξήγαγε πρὸς αὐτοὺς τὸν Συμεὼν, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι
 τοὺς πόδας αὐτῶν. ὁ δὲ εἰπών· Ἦλθον οὐχ ὡς ὁ ἀνακεί-
 μενος ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν· καὶ δικαίως λέγων τό· Μάθετε 10
 ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· αὐτὸς
 βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα· ἥδει γὰρ ὅτι οὐδεὶς οὕτω δύ-
 νатаи νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς διὰ τὸ νίψασθαι
 ἔχειν αὐτοὺς τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ, ὡς αὐτός. τὸ δὲ ὕδωρ,
 κατ' ἐμὲ, τοιοῦδος λόγος ἦν, νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, 15
 ἐλθόντας ἐπὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρατιθέμενον αὐτοῖς 411
 νιπτῆρα. εἰτα ζητῶ τί δῆποτε οὐ γέγραπται μὲν τό· ἔνιψε
 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν· λέλεκται δὲ τό· Καὶ ἥρξατο
 νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. ἄρα γὰρ συνήθειά ἐστι
 τοιαύτη τῶν γραφῶν, καθ' ἣν δοκεῖ μὴ εὐλόγως, ὡς πρὸς 20
 τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, προτάσσεσθαι τό· Ἦρξατο·
 ἢ τότε μὲν· Ἦρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ
 Ἰησοῦς, οὐ μὴν ἐπαύσατο τότε νύψας αὐτῶν τοὺς πόδας;
 ὕστερον γὰρ ἔνιψε καὶ ἐτέλεσε τὸ νίπτειν, ἐπεὶ ἐμολύνθησαν,
 κατὰ τό· Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ 25
 νυκτὶ ταύτῃ· καὶ τὸ πρὸς Πέτρον λεγόμενον τό· Οὐ μὴ
 φωνήσῃ ἀλέκτωρ, ἕως ἂν ἀρνήσῃ με τρίς. τούτων γὰρ
 γενομένων τῶν ἁμαρτημάτων, νύψεως πάλιν ἐδέοντο οἱ
 μολυνθέντες τῶν μαθητῶν πόδες, οὓς ἥρξατο νίπτειν ἡνίκα
 ἐγείρεται ἐκ τοῦ δειπνου, συνετέλεσε τὸ νίπτειν καθαρίσας 30
 αὐτοὺς οὐκέτι μολυνθησομένους. οὕτω δὲ καὶ τὸ μὲν ἥρξατο
 ἐκμάσσειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, συνετέλεσε δὲ ἐκμάσ-
 σων ὅτε συνετέλεσε καὶ νίπτων.

5. Ἐρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· λέγει αὐτῷ Jo xiii 6—11
 Κύριε, σὺ μοι νίπτεῖς τοὺς πόδας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς
 καὶ εἶπεν αὐτῷ Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσκῃ
 δὲ μετὰ ταῦτα. λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος Οὐ μὴ νίψῃς
 5 μοι τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς αὐτῷ
 Ἐάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. λέγει
 αὐτῷ Σίμων Πέτρος Μὴ τοὺς πόδας μοι μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς
 Ὁ λελογμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νί-
 10 ψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὄλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε,
 ἀλλ' οὐχὶ πάντες. ἤδει γάρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ
 τοῦτο εἶπεν Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε. Τοῖς νῦν ὑπὸ
 τοῦ Πέτρου λεγομένοις ἐν καιρῷ χρησόμεθα παραδείγματος
 ἕνεκεν, εἴ που δέοι, ὅτι ἐστὶ δυνατόν τινὰ κατὰ πρόθεσιν
 15 βελτίστην λέγειν διὰ τὸ ἀνεπίστημον τὰ μηδαμῶς ἑαυτῷ
 συμφέροντα. εἰ γὰρ συμφέρον μὲν ἦν, πρὸς τὸ ἔχειν μέρος
 μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ, Πέτρος
 δὲ μὴ ἐπιστάμενος ὅτι συμφέρον τοῦτο ἦν, πρότερον μὲν
 εἶπεν, οἶονεῖ ἐπαπορῶν, δυσωπητικῶς τό· Κύριε, σὺ μου
 20 νίπτεῖς τοὺς πόδας; δεύτερον δὲ τό· Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς
 412 πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὰ λεγόμενα κωλυτικὰ ἦν ἔργου
 τοῦ φέροντος αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔχειν μετὰ τοῦ σωτῆρος τὸ μέρος,
 δῆλον ὅτι εἰ καὶ ὑγιεῖ προθέσει καὶ σεβασμῷ πρὸς τὸν
 διδάσκαλον τοῦτο ἔλεγεν, ἐπιβλαβῶς ἑαυτῷ ἔλεγε. τοῦ δὲ
 25 τοιοῦτου εἵδους τῶν ἁμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν
 ἐν τῷ πιστεύειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ
 ἄγνοιαν τὰ ἐπὶ τὸ ἐναντίον φέροντα λεγόντων ἢ καὶ πρατ-
 τόντων. καὶ τοιοῦτοί γέ εἰσιν οἱ τό· Μὴ ἄψῃ, μὴ γεύσῃ, cf. Col ii 21 f.
 μὴ θίγῃς· φάσκοντες περὶ πάντων τῶν εἰς φθορὰν καὶ ἀπό-
 30 χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τινα πολὺ τῆς θείας ἰποβεβη-
 κυῖαν τῆς· Ὡς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ διδασκαλίαν. τί δὲ <δεῖ> cf. Ps lxxxii
 (lxxxii) 7

7 Μῃ] vid. loc. male laesus

24 τοῦ] τοῦτο

15 τὰ] τὸ 17 ἀπ'

31 δεῖ] om.

- cf. Eph iv 14 *περὶ τῶν ἐν ταῖς αἵρέσεσι κλυδωνιζομένων, καὶ περιφερομένων παντὶ ἀνέμῳ ἐπὶ τὴν κυβεῖαν τῶν ἀνθρώπων λέγειν, διαλαλούντων σωτήρια τὰ ὀλέθρια, καὶ ὡς ἐπὶ σεβασμῷ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ψεύδη περὶ αὐτοῦ δοξαζόντων; πολλάκις δὲ τὸν Πέτρον τοιοῦτον ἢ γραφῇ ἐσημειώσατο, θερμότερον εἰς τὸ 5 ἐπαγγέλλεσθαι τὰ φαινόμενα αὐτῷ κρείττονα· καθάπερ καὶ ἐν τῷ ἀνεξετάστως εἰρημένῳ καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ*
- Mt xxvi 31 *περὶ τῶν μαθητῶν προφητείας εἰπόντος· Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· καὶ τὴν*
- cf. Zech xiii 7 *αἰτίαν παριστάντος ἐν τῷ· Γέγραπται γάρ Πατάξω τὸν 10 ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης. ἀνεξετάστως γὰρ πρὸς τοῦτο καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ ἀποφάσεως εἶπε τό· Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι. καὶ τοῦτο ἔτι τότε προπετεὺς ὢν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ αἷτιον οἶμαι γέγονε τοῦ ὑπὲρ τὸ 15 μέτρον τούτων λοιπῶν σκανδαλισμοῦ ἡμαρτηκέναι αὐτὸν, ἀρνησάμενον τὸν Ἰησοῦν τρεῖς πρὶν ἀλεκτοροφωνίας. διόπερ ἐπιστήσας τοιαύτῃ προτέρᾳ ἑαυτοῦ προπετεῖᾳ ὥφελθήη τὰ μέγιστα, ὡς γενέσθαι στιβαρώτατος καὶ μακροθυμότατος· ὅπερ δηλοῦται Παύλου μὲν εἰπόντος αὐτῷ ἔμπροσθεν 20 πάντων· Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐθνικῶς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν; καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦ δὲ μετὰ στίβους σιωπήσαντος· καὶ τὸ κατὰ τὸν τόπον εὐλογον ἀνεξικακώτατα μὴ παραστήσαντος, περὶ οὗ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας οἰκειότερόν τις διαλήψεται. καὶ ἐν ταῖς 25*
- Gal ii 14 *cf. 2 Co iii 18 Πράξεισι δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ καθεστηκὸς αὐτοῦ, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφωθέντος, τοῖς ἐκάστῳ ἐφιστᾷσι καὶ προσέχουσι φανείται.*

6. Καὶ ἐνθάδε τοίνυν ἐγερθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ δειπνῶν καὶ θέντι τὰ ἱμάτια καὶ διαζωσαμένῳ ὃ εἶληφε 413 λέντιον, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἀρξαμένῳ τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ

2, 3 διαλαλοῦντα 5 θερμώτερον 13, 14 σκανδαλισθήσε-
σθαι ἐν ἐμοὶ 18 ὥφελθῆναι

ᾧ ἦν διεξωσμένος, πάντες μὲν παρείχον τοὺς πόδας, ἀκό-
 λουθον τῇ περὶ τοῦ Ἰησοῦ προλήψει θεωροῦντες ὅτι οὐκ ἂν
 ὁ τηλικούτος ἀλόγως καὶ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ λέγοιεν, βαρεῖν
 τοὺς μαθητὰς θέλων, νίπτοι αὐτῶν τοὺς πόδας, ἀλλὰ τι
 5 χρήσιμον ἐπιτελῶν ὃ περιέμενον γνῶσεσθαι ὕστερον, ἐν-
 νοοῦντες μήποτε σύμβολόν τινος ταῦτα πράττειτο· μόνος
 δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδὼν καὶ οὐδένα ἕτερον
 λογισμὸν ἐκείνῳ παρατιθείς, ὡς σέβων τὸν Ἰησοῦν οὐ
 παρείχεν αὐτοῦ εἰς τὸ νύσασθαι τοὺς πόδας, ἀλλὰ πρότερον
 10 μὲν δυσωπεῖν αὐτὸν ἐπειρᾶτο ἐν τῷ· Κύριε, σύ μου νίπτεις Jo xiii 6 f.
 τοὺς πόδας; μετὰ δὲ τοῦτο δέον αὐτὸν πεισθῆναι τό· Ὁ ἐγὼ
 ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα· φησὶ τό·
 Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἄλλως δὲ
 τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἐμπιστευσάντων ἑαυτοὺς τῷ Ἰησοῦ
 15 καὶ περὶ μηδενὸς ἀντιλεγόντων αὐτῷ, οὗτος δι' ὧν λέγει, εἰ
 καὶ ὑγιῶς ἔδοξε προτίθεςθαι, οὐ μόνον τοῦ Ἰησοῦ κατηγορεῖ,
 ὡς ἀλόγως ἀρξαμένου νίπτειν τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας,
 ἀλλὰ καὶ τῶν συμφοιτητῶν. εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν, ὡς ᾤθη,
 τὸ καθῆκον ἐν τῷ κωλύειν ἐθέλειν ἐποίησεν, ἐκείνοι δὲ μὴ
 20 ἐοράκασιν αὐτὸ, κατηγορήσεν ἐκείνων, παρὰ τὸ καθῆκον
 ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἐμπαρεσχηκότων τῷ Ἰησοῦ· καὶ εἰ
 φρονεῖται τῷ εὐλόγῳ μὴ δεῖν ἀντιλέγειν, καὶ εὐλογον
 ἐνόμιζεν εἶναι τὸ γινόμενον ἐν τῷ νίπτεσθαι τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἂν ἀντέλεγε τῷ γινομένῳ.
 25 φαίνεται οὖν ἀκρίτως μὴ εὐλογον νενομικέναι εἶναι τὸ περὶ
 τοῦ νύσασθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ βούλημα.
 εἰ δὲ χρή μέχρι τῶν ἐλαχίστων εἶναι νομιζομένων ἐρευνᾶν
 τὴν γραφὴν, ζητῆσαι τις ἂν τί δήποτε, πρώτου κατελε-
 γμένου τοῦ Πέτρου εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα, τάχα ὡς
 30 τῶν λοιπῶν τιμωτέρου, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς πάντων ἑσχατος
 Ἰούδας ἦν, ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς διαθέσεως ἐπὶ τὰ τελευταῖα
 ἀνταπερριμμένος, ὁ Ἰησοῦς ἀρξάμενος νίπτειν τοὺς πόδας

τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεξωσμένος, οὐκ ἀπὸ Πέτρου ἤρξατο. καὶ λεκτέον πρὸς τοῦτο ὅτι 414 ὥσπερ ἱατρὸς πλείοσιν ἀρρώστοις κατὰ τὴν ἱατρικὴν διακονούμενος, ἀπὸ τῶν κατεπειγόντων καὶ χεῖρονα πεπονητόων τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τῆς θεραπείας, οὕτως ὁ ἔρρυπωμένος 5 τοὺς πόδας νίπτων τῶν μαθητῶν ἄρχεται ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἔρρυπωμένων, καὶ τάχα ἐπὶ τελευταῖον ἦλθε τὸν Πέτρον, ὡς ἔλαττον πάντων δεόμενον τῆς νύψεως τῶν ποδῶν. τάχα δὲ καὶ εἰς τὸ δοκεῖν ἀντιλέγειν ἡ ἐγγὺς καθαρότητος καταστάσις τῶν ποδῶν αὐτοῦ συνεβάλλετο. 10

Jo xiii 10

7. (6) Βασανιζόμενον δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρημένον τό· Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες· τάχα ὑποβάλλει νοῦν τοιοῦτον, ὡς ἤδη νιψαμένων τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ πρὸς τῷ λελοῦσθαι 15 οὐκ ἔτι ἐχόντων χρεῖαν νύψασθαι· ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ἡδὴ ὄντος καθαροῦ, καὶ πρὶν νύψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα ζητῇ τί δῆποτ' οὖν εἰπών· Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· μὴ χρεῖαν ἐχόντων νύψασθαι τῶν μαθητῶν, 20 νίπτει τοὺς πόδας αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς· λεκτέον αὐτῷ τό· Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ προστεθήσεται. ἐπεὶ τοίνυν εἶχον καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαροὶ, προστίθῃσιν Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας· οὔτε τοὺς μὴ λελουμένους νύψων ἂν οὔτε τοὺς μὴ ὅλους καθαρούς, 25 ἀλλ' οὕτως ὥστ' ἂν εἰπεῖν περὶ τῶν οὕτως καθαρῶν· κἂν γάρ τις ἢ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ, ἢ οὕτως ὀνομάσω, καθαρότητος ἀποούσης, εἰς καθαρὸν οὐ λογισθήσεται. καὶ ταῦτα δὲ ὕστερον ἐκτίθεμαι, ὑποπεσόντα μετὰ τὸ ὑπαγορευθῆναι τὰ πρότερα, σωζόντων ἡμῶν 30 καὶ τὴν τάξιν τῶν ὑπεισελθόντων νοῦν, ὡς πρότερον μὲν βλέπειν ῥυπωθέντας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν δεδεῆσθαι

Mt xxv 29

- 415 τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ νίψεως, νῦν δ' ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῶν ἔνιψε
 τοὺς πόδας, ἐπεὶ ἦσαν ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροὶ ἀλλ' οὐχὶ
 καὶ παρὰ θεῷ· χωρὶς γὰρ Ἰησοῦ οὐδεὶς παρὰ θεῷ καθαρὸς
 γίνεται, κἂν πρὸ αὐτοῦ νομισθῇ διὰ τινος ἐπιμελείας αὐτὸν
 5 καθαρὸν πεποιθέναι. τοῖς δ' ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροῖς
 ἤδη γεγεννημένοις, καὶ λουσαμένοις τὸ τοῦ Ἰησοῦ βάπτισμα,
 καὶ νιψαμένοις ὑπ' αὐτοῦ τοὺς πόδας, ἐνοικεῖν καὶ τὸ ἅγιον
 δύναται πνεῦμα καὶ ἡ ὡς ἔνδυμα ἐξ ὕψους δύναμις. ὁ μὲν
 οὖν Πέτρος μὴ θεωρῶν τὸν λόγον τοῦ βουλήματος Ἰησοῦ,
 10 ἄρξαμένου νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν cf. Jo xiii 5
 τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεξωσμένος, λέγει αὐτῷ Κύριε, σύ μου Jo xiii 6
 νίπτεις τοὺς πόδας; ἐπαπορητικῶς καὶ δυσωπητικῶς τοῦτο
 φάσκων· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτῷ, διδάσκων Jo xiii 7
 ὅτι μυστήριον τοῦτο ἦν, τό· Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,
 15 γνῶσθι δὲ μετὰ ταῦτα. τί δὲ ἦν ὃ ἐποίει νίπτων τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς; ἡ εἰργάζετο διὰ τοῦ νίπτειν αὐτῶν
 τοὺς πόδας καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεξωσμένος
 ὥραίους αὐτοὺς, μελλόντων αὐτῶν εὐαγγελίσασθαι τὰ
 ἀγαθὰ; ὅτε γὰρ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς,
 20 τότε, οἶμαι, πεπλήρωται τὸ περὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ
 προφητικῶς εἰρημένον· Ὡς ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζο- Ro x 15;
 μένων τὰ ἀγαθὰ. εἰ δὲ πόδας μαθητῶν νίπτων ὥραίους cf. Is lii 7
 αὐτοὺς ποιεῖ, τί φήσομεν ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους ἐγ-
 γνεσθαι τοῖς ὑπὸ Ἰησοῦ βαπτισαμένοις ὅλοις ἐν πνεύματι cf. Mt iii 11
 25 ἀγίῳ καὶ πυρί; ὥραῖοι δὲ οἱ πόδες ἐγένοντο τῶν εὐαγγελιζο-
 μένων τὰ ἀγαθὰ, ἵνα νιψάμενοι καὶ καθηράμενοι καὶ ἐκμαξά-
 μενοι ἀπὸ τῶν Χριστοῦ χειρῶν, ἐπιβῇαι δυνηθῶσι τῆς
 ἀγίας ὁδοῦ καὶ ὁδεύειν τὸν εἰπόντα τό· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός. Jo xiv 6
 30 ὁδοῦ γὰρ καὶ πᾶς ὁ νιψάμενος τοὺς πόδας ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ
 ὁδεύει τὴν ὁδὸν ταύτην τὴν ζῶσαν καὶ φέρουσιν πρὸς τὸν
 πατέρα, καὶ οὐ χωρεῖ ἡ ὁδὸς αὕτη πόδας μεμολυσμένους
 καὶ τοὺς ἔτι μὴ καθαρούς. Μωσῆς μὲν οὖν ἐδείκτο

4 κἂν] καὶ

cf. Ex iii 5 ὑπολύσασθαι τὸ ὑπόδημα ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐπείπερ
 ἐφ' ὃν ἐφθάκει τόπον, ἐν ᾧ εἰστήκει, γῇ ἁγία ἦν· ὁμοίως
 cf. Josh v 15 δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς. οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα
 ὁδεύσωσι τὴν ζώσαν καὶ ἔμψυχον ὁδὸν, οὐ μόνον ἀρκοῦνται
 cf. Mt x 10 τῷ μὴ ἔχειν ὑποδήματα κατὰ τὴν ὁδὸν, τοῦτο τοῖς ἀπο- 5
 στόλοις αὐτοῦ ἐντειλαμένου τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλὰ γὰρ ἔδει πρὸς
 τὸ ὁδεῦσαι τὴν ὁδὸν ταύτην αὐτοῖς καὶ τὸ νύφασθαι ἀπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ, ἀποθεμένου τὰ ἱμάτια, τάχα μὲν ἵνα καθαρὸς 16
 αὐτοὺς τοὺς πόδας ποιήσῃ καθαρωτέρους, τάχα δὲ ἵνα τὸν
 ἐν τοῖς ποσὶ τῶν μαθητῶν ῥύπον ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ 10
 Is liii 4; σῶμα διὰ τοῦ λεντίου, ᾧ μόνῳ περιεζωσμένος ἦν· Αὐτὸς
 cf. Mt viii 17 γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν φέρει.

8. Ὅρα γοῦν ὅτι μέλλων νίπτειν τοὺς πόδας τῶν
 cf. Jo xiii 2 μαθητῶν οὐκ ἄλλον καιρὸν ἐπελέξατο ἢ ὅτε ὁ διάβολος
 ἤδη βεβλήκει εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας 15
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης, καὶ ἡ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐμελλε γίνεσθαι
 οἰκονομία. πρὸ γὰρ τούτου εὐκαιρον οὐκ ἦν νύφασθαι τοὺς
 πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ ἂν τὸν ἐν τῷ
 μεταξὺ ἕως τοῦ πάθους ῥύπον τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀπένιψεν
 ἄν; ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους· ἄλλος γὰρ Ἰησοῦς 20
 οὐκ ἦν ὁ νίπτων αὐτῶν τοὺς πόδας. ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν
 οἰκονομίαν· ἤδη γὰρ ὥρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημή-
 σαντος τοῖς μαθηταῖς ἦν, γενομένοις καθαροῖς καὶ νιψαμένοις
 τοὺς πόδας, καὶ ἤδη ἔχουσιν ἐτοιμοὺς αὐτοὺς καὶ ὠραίους
 πρὸς τὸ ἐν τῷ πνεύματι εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ. τοι- 25
 Jo xiii 7 οὔτον οὖν ἐστὶ τό· Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,
 γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα· σύμβολόν ἐστι τὸ νύφασθαι ὑμῶν
 τοὺς πόδας ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ καθαρθῆναι τὰς βάσεις τῶν
 cf. Ro x 15 ψυχῶν ὑμῶν, ἵνα γένωνται ὠραῖοι, μελλόντων ὑμῶν εὐαγγε-
 λίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ καθαροῖς τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνειν ταῖς 30
 τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. τοῦτο δὲ τὸ μυστήριον σὺ νῦν μὲν
 οὐκ οἶδας, ἅτε μηδέπω χωρῶν τὴν γνώσιν αὐτοῦ, εὐκαιρότε-
 ρον ἐσομένην ἐν σοὶ ἐπὶ νύφῃ τοὺς πόδας ἀπ' ἐμοῦ· μετὰ
 δὲ ταῦτα γνώσει ἐν τῷ τοῦτο συνιέναι φωτιζόμενος τῇ περὶ

οὐκ εὐκαταφρονήτου καὶ βραχείος τινὸς γνώσει. ταῦτα δὲ λέγοντος τῷ Πέτρῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ μαθητῆς ἀποκρίνεται οὐκ ἐπιστημονικὴν ἀπόκρισιν, πλὴν φαντασίαν ἐξαποστέλλουσαν τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμητικοῦ καὶ σεβασμίου, 5 φαντασίαν διεψευσμένην ἔτι. διόπερ, ἐπεὶ μὴ συμφέρουσα ἦν τῷ Πέτρῳ ἢ ἀπόκρισις αὐτοῦ, οὐκ ἐὰ αὐτὴν γενέσθαι ἀληθὴ ὁ τὰ ἐπὶ βλάβῃ ἀληθευσόμενα τῇ τοῦ λέγοντος προπόντως ἑαυτοῦ τῇ χρηστότητι κωλύων. ὁ μὲν γὰρ Πέτρος φησὶν· Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ Jo xiii 8

10 ἀπεφάνητο, κρίναντος τοῦ Ἰησοῦ νίπτειν αὐτοῦ τοὺς πόδας, τὸ μὴ νιφθῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ νιφθῆσθαι εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα· ὁ δὲ βλέπων λυσιτελέστερον εἶναι τὸ ἐν τούτῳ ψεύσασθαι τὸν Πέτρον τοῦ ἀληθεύσαι αὐτὸν ὑποδείκνυσι τὸ ἐν τῷ μὴ δεῖν ἀληθεύειν τοῦτο εἰρηκότα λυσι- 417 τελές, φήσας· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

16 εἴπερ οὖν ὁ Πέτρος ἔμελλεν ἀποφηνάμενος μὲν τό· Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἀληθεύων ἐν τούτῳ μὴ ἔξειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ἔμελλε δὲ ἔχειν μέρος μὴ ἀληθεύων, ἐφ' ᾧ φθάσας εἶπε προπετῶς, τί ἄλλο πράττειν 20 ἐχρῆν ἢ μὴ ἀληθεύειν; ἵνα μὴ τὸ ἀληθεύειν τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν μὴ ἔχειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ψεύστην αὐτὸν ἀποδείξαντος ἐν τῷ νύψασθαι τοὺς πόδας αὐτοῦ. γέγραπται γάρ· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· εὐκαίρως δέ ποτε χρησόμεθα τῷ ῥητῷ ἐπὶ τῶν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων Ps cxv 2 (cxvi 12)

25 ποιήσιν ὅπερ αὐτοῖς μὴ λυσιτελεῖ ἐμμένονσι τῷ κακῶς κεκριμένῳ. ὑποδεικνύντες γὰρ αὐτοῖς ὅτι οὐχ ἔξουσι μὲν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, τὴν προπετῇ ἐν ἐπαγγελείᾳ τηρήσαντες φωνὴν, δυνήσονται δὲ ἀθετηθέντος τοῦ προειρημένου ἐλπίδα ἔχειν ἀγαθὴν, ἀποστήσομεν αὐτοὺς τοῦ ἐμμένειν τοῖς 30 κακῶς κεκριμένοις, καὶ μετὰ ὅρκου διὰ πολλὴν προπετείαν τὸ τοιοῦτόν ποτε γίγνεται. καὶ φήσομεν ὅτι ὥσπερ ὁ εἰπὼν Πέτρος· Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· κω- Jo xiii 8

λύεται ἐμμένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχῃ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, οὕτως καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἀμαρτῶν τὴν προπετείαν καὶ ἀκρίτως ἐπαγγειλόμενος τόδε, βέλτιον ἂν ποιῆσαι μεταθέμενος ἐπὶ τὸ τόδε πράξει εὐλογώτερον ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι. ἐπιστήσαντες δὲ τῷ τε 5
 Jo xiii 7 f. “Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺν οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα· καὶ τῷ· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ’ ἐμοῦ· οἱ μὴ βουλόμενοι τοῦτο καὶ τὰ τούτῳ παραπλήσια τροπολογεῖν αἰδεσθέντες παραδεξάσθωσαν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν εὐαγγελικῶν ἐξετάσεων, ἢ μὴ βουλόμενοι δεικνύτωσαν πῶς εὐλογόν 10
 ἐστὶ τὸν, ὡς ἂν ἐκείνοι λέγοιεν, διὰ σεβασμὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντα· Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· τῷ διδασκάλῳ ἀκοῦσαι ὡς ἄρα οὐχ ἔξει μέρος μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς διὰ μέγιστον ἀμάρτημα τὸ μὴ νενίφθαι τοὺς πόδας ὑπ’ αὐτοῦ. τὸ μὲν γάρ· ἐὰν τόδε τὸ παῖσμα 15
 ποιήσεις, οὐχ ἔξεις μέρος μετ’ ἐμοῦ· χώραν εἶχε λεγόμενον περὶ τῶν προφανῶς ἀμαρτημάτων. τὸ δέ· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ’ ἐμοῦ· οὐδαμῶς ἔχει τὸ εὐλογον κατὰ τοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ τοὺς σωματικούς πόδας μὴ ἡθελήκεναι νίψασθαι τὸν Πέτρον. νίπτοντος <δὲ> αὐτοῦ τοὺς πόδας, 20
 ἡλιθιώτατα, ἅπερ οὐ θέμις λέγειν, ὁ διδάσκαλος δόξει ἀποκεκρίσθαι τῷ τιμῶντι αὐτὸν μαθητῇ, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον.

9. Διὰ τοῦτο παρέχωμεν τῷ Ἰησοῦ τοὺς πόδας ἡμῶν 418
 καὶ νῦν ἐγειρομένῳ ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τιθέντι τὰ ἱμάτια καὶ 25
 λαμβάνοντι λέντιον καὶ διαζωννύντι ἑαυτὸν, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἀρχομένῳ νίπτειν τοὺς πόδας ἡμῶν,
 cf. Lc xxii 27 ὡς μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ δι’ ἡμᾶς γενόμενος ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς ὁ διακονῶν διαζώννυται. ἐὰν γὰρ μὴ
 cf. Ro x 15 ποιήσωμεν τοῦτο, οὐχ ἔξομεν μετ’ αὐτοῦ μέρος, οὐδὲ ὠραῖοι 30
 cf. I Co xii 31 ἔσονται οἱ πόδες ἡμῶν, καὶ μάλιστα ὅτε ζηλοῦντες τὰ μέζονα χαρίσματα θέλομεν ἐγκαταταχθῆναι τοῖς εὐαγγελιζο-

μένοις τὰ ἀγαθὰ. πλὴν ὅτε προπετής ἐστι Πέτρος ἀκούσας
 τό· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· αἰτούμενος Jo xiii 8
 ἐν τῷ παρασχεῖν τοὺς πόδας τῷ Ἰησοῦ, ὑπερβάλλειν ἐθέλει
 τὰ μέτρα τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, καὶ παρέιχε νιφθησομένους
 5 ὑπὸ ἰοῦ Ἰησοῦ οὐκέτι τοὺς πόδας μόνους, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς
 χεῖρας, ἃς οὐκέτι νίπτεσθαι ὁ Ἰησοῦς ἤθελεν, ὅταν ἄρτον
 ἐσθίωσι, καταφρονῶν τῶν λεγομένων ὅτι Οἱ μαθηταὶ σου οὐ Mt xv 2
 νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι· καὶ πρὸς ταῖς
 χερσὶ τὴν κεφαλὴν, ἣν οὐδὲ κατακαλύπτεσθαι ἔτι Ἰησοῦς cf. 1 Co xi 7
 10 ἐβούλετο, ἐφ' ἧς ἡ εἰκὼν καὶ ἡ δόξα ἡδὴ ἦν τοῦ θεοῦ.
 ἀρκεῖται γὰρ ἡμῖν ἐπ' αὐτῷ ἔλθωμεν εἰς ταῦτόν τοις τοῦ Ἰησοῦ
 μαθηταῖς καιροῦ, τοῦ τοὺς πόδας αὐτῷ παρέχειν νύψοντι καὶ
 ἐκμάσσοντι μόνους· Ὁ γὰρ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν Jo xiii 10
 νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· εἰ δέ τις μὴ ἐστίν ὅλος
 15 καθαρὸς, οὐκ ἐλούσατο. ζητῆσαι δέ τις ἂν, εἰ ὁ λελουμένος
 οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι ἀλλ' ἔστι καθαρὸς, καὶ ἦσαν οἱ τοῦ
 Ἰησοῦ μαθηταὶ καθαροί, ὡς λελουμένοι, πῶς βάλλει ὕδωρ cf. Jo xiii 5
 εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν
 ὁ Ἰησοῦς; εἰς τοῦτο δὲ καὶ προλαβόντες μὲν ἐκ μέρους
 20 εἰρήκαμεν καὶ νῦν ἐκείνοις ταῦτα προσθήσομεν. τό· Χρεῖαν
 ἔχομεν· ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν ἄνευ διαζῆν τις οὐ δύναται,
 τέτακται· ὥστ' ἂν ἐν σωματικοῖς εἰπεῖν χρεῖαν ἔχειν τὸν
 ἄνθρωπον οὐ πλειόνων, ἀλλὰ τούτων μόνων περὶ ὧν φησιν
 ὁ Παῦλος· Ἐχοντες δὲ διατροφὴν καὶ σκεπάσματα, τούτοις 1 Tim vi 8
 25 ἀρκεσθῆσόμεθα· τὰ δὲ εἰς πλοῦτον καὶ τρυφὴν συμβαλλό-
 μενα ἐκ περιουσίας τοῖς ἀβροδιαίτοις περιγίνεται, οὐχ ὡς
 χρειώδη καὶ ὧν οὐκ ἄνευ, ἀλλ' ὡς περισσά· οὕτω τοίνυν καὶ
 ἐπὶ τῶν θειοτέρων χρεῖα μὲν ἡμῖν τῶν εἰσαγόντων εἰς ζωὴν
 καὶ ποιούντων εἶναι ἐν τῷ λέγοντι· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή· τὰ δὲ Jo xi 25
 419 ὑπὲρ ταῦτα, περὶ ὧν λέγεται· Κατατρύφῃσον τοῦ κυρίου, καὶ Ps xxxvi
 31 δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου· καὶ ὅσα νοεῖται (xxxvii) 4
 κατὰ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν

- Pr iii 16 δόξαν, τὰ ἐν τῇ ἀριστερᾷ τῆς σοφίας, κατὰ τὸν εἰπόντα·
 Μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ
 ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα· ὑπὲρ τὴν χρείαν εἶναι
 λεχθεὶν αὖν. καὶ μήποτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ μετὰ τὸ λού-
 σασθαι νύσασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ τηλικούτου διδασκάλου 5
 καὶ σωτῆρος· τὸ γὰρ χάρισμα τοῦ θεοῦ ὑπερπαίει τὴν χρείαν,
 ὥσπερ καὶ τὸ εἶναι ἐν δόξῃ ἡλίου, ἢ σελήνης, ἢ ἀστέρων, ἐν
 τῇ ἱερᾷ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει. οὐκ ἔχει μὲν χρείαν ὁ
 καθαρὸς καὶ λουσάμενος νύσασθαι· νίπτεται δὲ, κατὰ τὸ
 προαποδοδεδομένον, ἐπεὶ· Τῷ ἔχοντι παντὶ προστεθήσεται; 10
 καὶ ὡς ὁ Ἰωάννης φησί· Καὶ ὁ καθαρὸς καθαρισθήτω ἔτι,
 καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω. τὸ δέ· Ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ· ἀνα-
 φέρεται ἐπὶ τοὺς ἰά, ᾧ ἐπιφέρεται τό· Οὐχὶ πάντες· διὰ τὸν
 Ἰσκαριώτην· ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, ἥδη ὄντα οὐ
 cf. Jo xii 6 καθαρόν· πρῶτον μὲν ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν οὐκ ἔμελεν αὐτῷ, 15
 ἀλλ' ὅτι κλέπτῃς ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλό-
 Jo xiii 2 μενα ἐβάσταζεν· ὕστερον δὲ ἐπεὶ· Δείπνου γινομένου, τοῦ
 διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτόν
 Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἀπόσωτο τὸ βεβλημένον.
 διόπερ οἱ μὲν λουσάμενοι καθαροὶ ἔνδεκα ἔτι ἐγένοντο καθα- 20
 ρώτεροι, νυσάμενοι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ ἥδη μὴ
 Ap xxii 11 καθαρὸς Ἰούδας, Ὁ ῥυπαρὸς γὰρ, φησί, ῥυπανθήτω ἔτι·
 cf. Jo xiii 27 γέγονε ῥυπαρώτερος καὶ ἀκάθαρτος, ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον
 εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς.
 Jo xiii 12—15 10. (7) Ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ 25
 ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀνέπεσε πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς
 Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκα-
 λος καὶ Ὁ κύριος, καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ
 ἐνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ
 ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπό- 30
 δεῖγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν,
 καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. Εἰκὸς τοὺς νοήσαντας τὸ μέγεθος τῆς
 Ἰησοῦ δυνάμεως καὶ συνέντας τί πεποίηκε νύσας τοὺς πόδας

τῶν μαθητῶν, ἵνα καὶ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ τυχόντα αὐτῶν
 καθάρῃ ἀποπλύνας καὶ τὰ τῇ γῇ ὁμιλοῦντα σώματα, ὧν ἦν
 τὰ σώματα ἐκεῖνα σύμβολον, θαυμάσαντας τὸ ἐν τῇ νύψει
 ἔργον οὐκ ἂν τολμῆσαι καὶ αὐτοὺς τὸ τηλικούτο πρᾶξαι,
 5 μικροτέρους εἶναι νομίζοντας ἑαυτοὺς τοῦ νίπτειν τοὺς πόδας
 τοῦ ἔσω καὶ ἐν κρυπτῷ ἀνθρώπου, ἢ τῶν τὰ αὐτὰ ἀσπαζο- cf. Ro vii 22;
ii 29
 420 μένων τοῦ θεοῦ δόγματα, εἰ μὴ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐκκεκμένων
 ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προετρέψατο, τὸ σχῆμα τοῦ δειπνούντος,
 ὅτε διδάσκειν αὐτοὺς ἤμελλε δειπνήσαντας τὰ λεγόμενα,
 10 ἀναλαβών. δυσωπητικώτατα μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν
 τοῦ γινομένου προτρεπτικώτατα λέλεκται τό· Γινώσκετε τί Jo xiii 12
 πεποίηκα ὑμῖν; ὅπερ ἦτοι ἐρωτηματικῶς ἀναγνωστέον, ἵνα
 αὐτῶν διεγείρῃ τὸν νοῦν εἰς τὸ διὰ τοῦ ἐπιστῆσαι τῷ ἔργῳ
 15 λαβεῖν αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. διδασκαλικώτατα δὲ μετὰ τοῦ
 δυσωπητικοῦ λέλεκται τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ δικάσκαλος Jo xiii 13 f.
 καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ
 ἐνῖψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς
 ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐνῖψε
 20 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἢ διδάσκαλος αὐτῶν, καὶ τοὺς
 πόδας τῶν δούλων, ἢ κύριος ἦν. διδασκαλία γὰρ ὁ ἀπὸ γῆς
 καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων κονιορτὸς, φθάνων οὐκ ἐπὶ
 ἄλλο τι ἢ ἐπὶ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ κάτω τῶν μαθητῶν, ἀπο-
 καθαίρεται· ἀλλὰ καὶ τῇ κυριότητι τοῦ ἄρχοντος, ἐξουσι-
 25 ζοντος τῶν διὰ τὸ ἔτι ἔχειν τὸ τῆς δουλείας πνεῦμα κἂν τὸν cf. Ro viii 15
 τυχόντα μολυσμὸν ἔτι δεχομένων, τὰ μολύνοντα τοὺς πόδας
 ἀποβάλλεται. καὶ οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν λέγοι ἢ θύρα ἐστὶ
 τὸν Ἰησοῦν, ἢ ἢ ποιμῆν, ἢ ἢ ἱατρὸς, νίπτειν τοὺς πόδας τῶν
 μαθητῶν καὶ δούλων. ἐγὼ δ' ἠγοῦμαι ὅτι ἐπιδέχονται τὸ
 30 δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου νύψεως οἱ πόδες τῶν μαθη-
 τῶν, ὅσον οὐδέπω εἰλήφασιν τὸ ἀρκετὸν, ἀλλ' ἔτι λείπουσιν
 εἰς τό· Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος Mt x 25

αὐτοῦ. καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, ποιῆσαι τὸν μαθητὴν ὡς ἑαυτὸν, ἵνα μηκέτι δέχεται τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ ἄλλως
 cf. Mt ix 12 αὐτοῦ δεῖσεται. ὡς γὰρ τέλος τοῦ ἱατροῦ, οὗ χρήζουσι μὲν οἱ κακῶς ἔχοντες οὐ χρεῖαν δὲ ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ, 5
 τὸ παῦσαι τοὺς κακῶς ἔχοντας ἀπὸ τοῦ κακῶς ἔχειν, ἵνα μηκέτι αὐτοῦ χρήζωσιν, οὕτω τέλος διδασκάλου περιποιῆσαι
 Mt x 25 τῷ μαθητῇ τὸ λεγόμενον ἄρκετὸν ἐν τῷ· Ἄρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. περὶ δὲ τοῦ σωτῆρος, ὄντος κυρίου, αὐτόθεν πλεῖον ἐστὶν ἰδεῖν παρὰ τοὺς ἄλλους 10
 κυρίους, μὴ βουλομένους ἵνα γένηται ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. τοιοῦτος δὲ ὁ τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ υἱός· κύριος γὰρ ὢν ἐνεργάζετο τοῖς δούλοις 421
 τὸ γενέσθαι ὡς ὁ κύριος αὐτῶν, ὅτε οὐκέτι ἔξουσι τὸ
 cf. Ro viii 15 πνεῦμα τῆς δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ λήψονται 15
 τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζουσιν· Ἀββᾶ, ὁ πατήρ. πρὶν οὖν γένωνται ὡς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, δέονται τῆς νύψεως τῶν ποδῶν, ὡς ἐνδεεῖς τῶν μαθητῶν, καὶ ὡς ἔτι τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ἔχοντες εἰς φόβον· ἐπὶ δὲ τις αὐτῶν κατὰ τό· Ἄρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται 20
 ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ· γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ, τότε μμησασθαι δύναται τὸν νύψαντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὡς ὁ διδάσκαλος, ὃν ὁ
 cf. 1 Co xii 28 θεὸς ἔταξεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τοὺς πρῶτην χώραν ἐν αὐτῇ 25
 εἰληχότας ἀποστόλους, καὶ δεύτερον προφήτας.
 Gen xxvii 40 II. Εἰ δὲ τό· Τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις· φθάνειν
 Gen xxvii 29 δύναται ἐπὶ τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ τό· Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου· ἐπὶ τοὺς ὡς ὁ Ἰακώβ κρείττονας, δηλὸν ὅτι γενόμενος ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος νίπτει τοὺς πόδας τῶν δου- 30
 λευόντων τῇ παρ' αὐτῷ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ·

οὐκ ἀξιώ μὴδὲν ἔχειν βαθύτερον καὶ παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν πολ-
λῶν νενοημένον· οὐ πᾶσι γὰρ τοῖς λέγουσι· Κύριε, Κύριε· Jo xiii 13
λεχθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ κύριος,
καὶ καλῶς λέγετε. οὐ καλῶς οὖν λέγουσι· Κύριε· οἱ ἐν τῇ

5 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ φήσοντες· Κύριε, Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί ^{Mt vii 22 f.;}
σου ἐφάγομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐπίομεν, καὶ ἐν τῷ ^{cf. Lc xiii}
^{26 f.}

ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ δυνάμεις πεποιή-
καμεν; φήσει γοῦν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ·
οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστέ ἀδικίας· οὐκ ἂν δὲ

10 λέγουσιν αὐτοῖς καλῶς τό· Κύριε, Κύριε· εἶπε τό· Ἀποχω-
ρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ. ἀλλὰ καί· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, ^{Mt vii 21}

κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· παρ-
ίστησιν ὅτι οὐ πᾶς ὁ λέγων Κύριε, κύριε, μαρτυρηθεῖη ἂν
ὑπ' αὐτοῦ ὡς νῦν οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἶπε· Καλῶς

15 λέγετε, εἰμὶ γάρ. καὶ γὰρ ἀληθῶς κακία μὲν αὐτῶν οὐκέτι
κυρία ἦν, ὁ λόγος δὲ, καὶ ἀπαξιαπλῶς ὁ κύριος, ἡ πᾶσα
ἔμψυχος καὶ ζῶσα ἀρετή· ἀλλὰ καὶ εἶπερ Οὐδεὶς δύναται ^{1 Co xii 3}
εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ· καὶ νοοῦμεν

422 ἐν τούτῳ τί ἔστι τὸ εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς. ὁ ἐν πνεύματι

20 ἀγίῳ λέγων· Κύριος Ἰησοῦς· καλῶς λέγει. εἰ δὲ καὶ ὁ
καλῶς λέγων πάντως ἐν πνεύματι ἀγίῳ λέγει, ζητήσεις διὰ
τὸ νῦν· Καὶ καλῶς λέγετε· συνεξεταζόμενον τῷ· Οὐπω γὰρ ἦν ^{Jo vii 39}
πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη. γησιῶς οὖν δουλεύ-

οντος τῷ λόγῳ ἔργον ἐστὶ τὸ καλῶς εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς·
25 καὶ τοῦ ἀνάλογον τούτῳ μαθητοῦ τὸ καλῶς εἰπεῖν τῷ σωτῆρι
τό· ὁ διδάσκαλος· πρὸς ὃν λέγοιτ' ἂν τό· Εἰμὶ γάρ· οὐκ ἂν
λεχθῆσόμενον ὑπὸ τοῦ λόγου τῷ δουλεύοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ
τῷ μαθητευομένῳ τοῖς ψεύδεσι.

12. Πλὴν καὶ ἄγιον ὄντα ἐνδέχεται δεῖσθαι τῆς νύψεως
30 τῶν ποδῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ καταλεγόμενη εἰς ἐκκλησιαστικὴν
τιμὴν χήρα ἐξετάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἐν τῷ·
Εἰ ἀγίων πόδας ἔνυψε· γέλοιον γὰρ οἶμαι τυγχάνειν τὸ ^{1 Tim v 9 f.}

στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ καὶ, φέρε εἰπεῖν, τὴν ἔχουσαν πάντα
 τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἁγίαν χήραν, καὶ τούτῳ μόνῳ λεί-
 πουσαν, μὴ κατατετάχθαι εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν, πολ-
 λάκις διὰ παιδισκῶν καὶ οἰκετῶν φιλοφρονησαμένην, ἐν ᾧ
 καιρῷ ἠϋπόρει καὶ εἶχε τὰ ἐπιτήδεια, τοὺς ξένους ἢ τοὺς 5
 ἀπαξᾶπλως δεομένους τοῦ φιλάνθρωπόν τι ἔργον ἀπ' αὐτῆς
 1 Tim v 10 παθεῖν. καὶ μὴ θαυμάσης εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τό· Εἰ ἁγίον
 cf. Tit ii 3 πόδας ἔνυψεν· ὅπου κελεύονται, ἀνάλογον τοῖς πρεσβυτέροις,
 πρεσβυτίδες εἶναι καὶ καλοδιδάσκαλοι. ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ
 ἐργῶδές ἐστι τὸ πάνθ' ὄντινούν μαθητευόμενον τῷ χριστῷ, 10
 Jo xiii 14 θέλοντα πληροῦν τὴν λέγουσαν ἐντολήν· Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε
 ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὡς ὀφειλόμενον ἔργον ἐθέλειν
 ποιεῖν τὸ νύψαι τοὺς σωματικούς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν
 ἀδελφῶν, ὥστε τοὺς ἐν ποιαποτοῦν ὑποθέσει βίου τυγχά- 15
 νοντας πιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦν-
 τας εἶναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ ἐν
 ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιώμασιν· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ τὸν
 δεσπότην ἦκειν ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦ πιστεύοντος
 δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ· ὅπερ ἔθος ἢ οὐ γίνεται ἢ
 εἰς ὑπερβολὴν σπανιώτατα, καὶ παρὰ τοῖς πάνυ ἀπλουστέ- 20
 ροις καὶ ἀγροικοτέροις γίνεται. μνημονευτέον δὲ εἰς ταῦτα 423·
 Jo xiii 8 καὶ τῶν εἰρημένων εἰς τό· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος
 Jo xiii 12 μετ' ἐμοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦ· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; καὶ
 γὰρ πρέπει ὑπόδειγμα ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν δεδωκέναι τοῦ
 νίπτειν πόδας ἀνάλογον τοῖς τροπικῶς ὑπὸ τῆς νύμφης ἐν 25
 Cant v 3 τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων εἰρημένοις ἐν τῷ· Ἐνυψάμην τοὺς
 Jo xiii 15 πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς; πρόσχες δὲ τῷ· Ἴνα καθὼς
 ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιήτε· συνεξετάζων αὐτὸ τῷ·
 Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. εἰ δέ τις
 πρὸς ταῦτα λέγῃ ὅτι καὶ ἀλληγορῆται, οὐδὲν ἥττον γέγονε 30
 κατὰ τὸ ῥητὸν, ἀκουστέον μετὰ τοῦ τροπικοῦ καὶ τῆς
 Jo xiii 14 f. φασκούσης λέξεως· Εἰ οὖν ἔνυψα τοὺς πόδας ὑμῶν, ὁ κύριος

καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε· λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον· ἄρ' ἐπεὶ κατὰ τὸ ῥητὸν γέγονε τὸ εἰρημένον πρὸς τὸν εἰπόντα Πέτρον·

- 5 Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· τό· Ἐὰν μὴ Jo xiii 8, 12
νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ῥητὸν τοῖς κατ' εὐλάβειαν μὴ ἐμπαρέχουσιν ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἡμῖν ἵνα αὐτοὺς νίψωμεν φήσομεν καὶ τολμήσομεν εἰπεῖν τοῖς τοιοῦτοις τό· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ'
10 ἐμοῦ. εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ δυσωπεῖ τὸ ὃ εἶπον, ἐπίσκεψαι τί σε χρὴ λέγειν πρὸς τὴν περὶ τοῦ εἰ χρὴ καὶ τὴν λέξιν πάντως τηρεῖν ἐπαπόρησιν. ὅτι μὲν οὖν ποτε καθήξει τῷδε μὲν νίψαι τοὺς πόδας τοῦ δεῖνα μαθητοῦ Ἰησοῦ, τῷ δὲ ἐμπαρ-
σχεῖν αὐτοὺς νιφθησομένους ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ ἀγάπης καὶ
15 φιλοφροσύνης τὸν μὲν ποιῆσαι, τὸν δὲ παρασχεῖν, καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσαιμι. εἰ δὲ φήσομεν ἕκαστον τῶν μὴ συνει-
δόντων ἑαυτῷ τοῦτο πεποιηκέναι, καὶ ἀγίων οὕτω τοὺς πόδας νενιφέναι, ὀφειλομένην τινὰ ἐντολὴν μὴ ἀποδεδωκέναι τήν·
'Οφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὥρα που λέγειν,
20 ἐγγὺς που πάντας ὀφειλέτας εἶναι τῆς ἐντολῆς ταύτης.

13. (8) Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος Jo xiii 16 ff.
μεῖζον τοῦ κυρίου αὐτοῦ οὐδὲ ἀπόστολος μεῖζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. εἰ τὰῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἔαν ποιεῖτε αὐτά. οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα
25 τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· Ὁ τρώ-
γων τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.
424 Ἔτι καὶ ταῦτα ἔχασθαί μοι δοκεῖ τοῦ δεῖν τὰ περὶ τῆς τῶν ποδῶν νίψεως τροπολογεῖν· τὸ γάρ· Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακά-
ριοί ἐστε ἔαν ποιῆτε αὐτά· οὐδενὸς ποιητέου προειρημένου ἢ
30 περὶ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ἐπ' ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν ἔχει. τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον μαθήματα, πῶς τε πόδες μαθητῶν μολύνονται ἤδη λουσαμένων, καὶ τίνα τρόπον πλύνονται,

εἰδέναι ὡς ὁ λόγος βούλεται, καὶ ποιεῖν ὡς θέλει ὁ Ἰησοῦς, ἀληθῶς μακαρίων ἐστὶν ἔργον. οὐ γὰρ τὸ τηλικούτον ὄνομα τὸ μακάριον εὐλογον ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι φῆσαι παρεῖναι τισιν, ἐφ' ᾧ καὶ οἰκέτης ἂν πλύνων τοὺς πόδας τοῦ δεσπότου μακάριος ἂν κατ' αὐτὸ τοῦτο δόξαι τυγχάνειν, καὶ κόλαξ, καὶ 5 ὑποκριτής· ὁ γὰρ ἡμεῖς ἀποδίδομεν, νίπτειν τοὺς πόδας μαθητῶν Ἰησοῦ μεγάλου τινός ἐστι καὶ Ἰησοῦν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντος, καὶ ἀπαξᾶπλως μακαρίου. χρὴ δὲ εἰδέναι τοῦτο, ὅτι παράκειται τῷ ῥητῷ τούτῳ ὁμοία· ἐν μὲν τῷ κατὰ Ματθαῖον τό· Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ 10 δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ κατὰ Λουκᾶν τό· Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· καθηρτισμένος δὲ πᾶς ἔστω ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. ἐξῆς τούτῳ ἐστὶ ζητῆσαι τό· Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν 15 λέγω· ἐπὶ τί λελεγμένον ἀνοίσομεν. ὁ μὲν οὖν τις φήσκει· Ἐπὶ τό· Μακάριοί ἐστε ἂν ποιῇτε αὐτά· οὐ γὰρ μακάριος Ἰούδας. οὐ νομίζω δὲ ὑγιῶς ἐπὶ τοῦτο ἀναφέρεσθαι τὸ λεγόμενον. τοῦτο γὰρ ὅλον καὶ περὶ Ἰούδα καὶ παντὸς οὐτινοοῦν, καὶ φανυλότατος ἦ, ἀληθὲς τό· Μακάριος εἰ ὁ 20 δεῖνα ἂν ποιήσεις τάδε· ὡς εἰ λέγοιμι καὶ τῷ ἀκολάστῳ, εἰ καὶ μὴ ἀκούσεται τῶν λεγομένων μηδὲ σωφρονήσκει· μακάριος εἰ, ἂν σωφρονήσῃ· καὶ τῷ σοφίαν ἐξουθενοῦντι, εἰ καὶ ἐπιβαίνει τῇ προαιρέσει ταύτῃ· μακάριος εἰ, ἂν σοφίαν καὶ παιδίαν ἀναλάβῃς. μήποτε οὖν τό· Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν 25 λέγω· ἀνοίσομεν εἰς τὸ εἰρημένον τό· Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. ἐπεὶ γάρ Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας· ἐποίει δὲ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἰούδας, καὶ μάλιστα τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῷ τὸν σωτήρα, δοῦλος ἦν Ἰούδας 30 τῆς ἁμαρτίας. δοῦλος δὲ ὢν τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἦν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ δοῦλος. οὕτω δὲ οὐδὲ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ

Mt x 24 f.

Lc vi 40

Jo xiii 18

Jo viii 34

cf. Jo xiii 2

ἔτι ἦν· ἥδη γὰρ τοῦ διαβόλου ἐγεγόνει, βεβληκότος εἰς τὴν
 425 καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῶ τὸν σωτήρα. διὸ ἀρνούμενος
 αὐτὸν εἶναι δοῦλον ἑαυτοῦ ὁ σωτὴρ καὶ ἀπόστολον εἶπε μετὰ
 τό· Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπό- Jo xiii 16
 5 στολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν· τό· Οὐ περὶ πάντων
 ὑμῶν λέγω.

14. Μετὰ τοῦτο εἶδωμεν τό· Ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξά- Jo xiii 18
 μην· ὅπερ ἀπλουστερον μὲν τοιοῦτόν ἐστι· τίς ἐστιν ἕκαστος
 ὧν ἐξελεξάμην οἶδα· οἶδα οὖν καὶ τίς ἐστιν ὁ Ἰούδας καὶ οὐ
 10 λανθάνει με, τοῦ διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν
 αὐτοῦ τὰ κατ' ἐμοῦ. καὶ τοιοῦτον δὲ ἔχει νοῦν διὰ τινος τῆς
 γραφῆς περὶ τοῦ οἶδα συνήθειαν, καὶ τῶν ὁμοίων τῇ λέξει
 ταύτῃ· ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ ἔγνω. φησί· που ὁ σωτὴρ ἐρεῖν
 τοῖς λέξουσιν· Τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ ἐπίομεν, καὶ
 15 δαιμόνια ἐξεβάλομεν· τό· Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· καὶ τό· Mt vii 22 f. ;
 Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ· ὅπερ ἐὰν ἀπλουστερον νοῆται, cf. Lc xiii
 26 f.
 παρὰ τὸ ἀξίωμα δόξομεν τοῦ σωτήρος ὑπολαμβάνειν. ἀλλὰ
 μήποτε ἐπεὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· τοὺς μὴ ὄντας 2 Tim ii 19
 αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ ὡς φησι περὶ τινων τό· Οὐδέποτε ἔγνω
 20 ὑμᾶς· οὕτω εἶποι ἂν καὶ περὶ τοῦ Ἰούδα, εἰ μὲν οὐκ <ἐστὶν
 αὐτοῦ>· Οὐδέποτε ἔγνω σε· εἰ δὲ γενόμενος μεταπέπτωκε,
 λεχθείη ἂν πρὸς αὐτόν· Οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ. καὶ νῦν οὖν
 τοῦ διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ
 κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ οἶδεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. διὸ οὐκ εἶπε·
 25 νῦν ἐγὼ οἶδα πάντας τοὺς παρόντας· ἀλλ'· Ἐγὼ οἶδα τίνας
 ἐξελεξάμην· ὡς εἰ ἔλεγε· τοὺς ἐκλεκτούς μου. οὐ περὶ
 πάντων δὲ τῶν παρόντων φημὶ τό· Ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξά-
 μην· καὶ γίνεται τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἐξ ὑμῶν παρα-
 δώσοντός με, ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα γραφή· Ὁ τρώγων Jo xiii 18
 30 μου τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. παρα-
 πέφρασται δὲ τὸ ῥητὸν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ Ps xl (xli) 10
 οὕτως ἔχον· Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν

ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνι-
 σμόν. οὐκοῦν ὁ σωτὴρ τὸ ῥήτὸν τοῦτο περὶ τοῦ Ἰουδα καὶ
 ἑαυτοῦ φησιν εἰρῆσθαι· ἐν ᾧ ζητήσεις πῶς ἄνθρωπος εἰρήνης
 Ἰούδας ἦν καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἤλπισε. δηλοῦσθαι οὖν
 διὰ τούτων νομίζω ὅτι γνησίως ποτὲ ἐπεπιστεύκει· οὐ γὰρ 5
 ἂν μηδέποτε υἱὸν εἰρήνης γενόμενον αὐτὸν ἀποστέλλων μετὰ
 τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἔλεγε καὶ αὐτῷ· τοῖς γὰρ δώδεκα
 ἀναγέγραπται εἰρηκέναι τό· Εἶπατε, εἰρήνην τῷ οἴκῳ τούτῳ.
 καὶ ἐὰν ἐκεῖ ἦ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀνα- 426
 παύσεται· εἰ δὲ μή γε, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει. 10
 καὶ γὰρ ὅρα μεθ' ὅσα ὁ διάβολος ἔβαλεν αὐτοῦ εἰς τὴν
 καρδίαν τὰ κατὰ τοῦ σωτῆρος, καὶ πρὸ ὀλίγου κλέπτῃς εἶναι
 μεμαρτύρηται. οὐκ ἂν δ' οἶμαι ἀρχῆθεν κλέπτῃς ὢν, ἐπι-
 στεύθη τὸ γλωσσόκομον· ἄξιός οὖν τοῦ πιστευθῆναι ὢν, εἰ
 καὶ προεγνώσθη μεταπεσούμενος, ἐπιστεύθη. καὶ τηλικού- 15
 τος ἦν ἄνθρωπος εἰρήνης Χριστοῦ, ὡς ἐλπιδας ἀγαθὰς ποτε
 τὸν Ἰησοῦν ἐπ' αὐτῷ, ὡς καλῶ ἀποστόλῳ, ἐσχηκέναι· ἄκουε
 Ps xl (xli) 10 γὰρ τοῦ· Ἐφ' ὃν ἤλπισα. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ λόγων
 ἀποβόρητων τροφιμωμάτων κεκοινώνηκε τοῖς ἀποστόλοις, ἀπὸ
 Ἰησοῦ λαβὼν, περὶ ὧν εἶπεν· Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου. τὸ δέ· 20
 Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτέρναν αὐτοῦ· μεταπέφρασται εἰς τό·
 Jo xiii 10 Ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ πτέρναν αὐτοῦ· ὡς ταῦτόν εἶναι τὸ Ἐμεγά-
 λυνε τῷ Ἐπῆρε. καὶ εἰ χρὴ τὴν Ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν
 πτέρναν αὐτοῦ· καί· Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνισμόν αὐτοῦ·
 σαφηνίσαι λέξιν, φήσομεν ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λαὸς ἐντείνων 25
 cf. He x 29 τινί· τοιοῦτος δὲ καὶ Ἰούδας ἦν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κατα-
 πατῶν. καὶ τρώγων ἦν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ὅτε
 cf. Jo xiii 26 f. βάψας ὁ Ἰησοῦς τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα
 Σίμωνος Ἰσκαριώτη. ἐπῆρε <δὲ> Ἰούδας ἐπὶ τὸν διδάσκαλον
 τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς 30
 εἰς τὸν Ἰούδαν. εἰ δὲ δύναται καὶ τό· Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης
 μου κυκλώσει με· συνεξεταζόμενον τῷ· Ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν

πτέρναν αὐτοῦ· ἀναφέρεισθαι ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, γενόμενον ἐν τῇ μερίδι τοῦ Ἰησοῦ καὶ κτῆμα χρηματίσαντα αὐτοῦ καὶ ἀπόστολον, πτέρναν δὲ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸν γεγονέναι τροπικῶς λεγόμενον, καὶ αὐτὸς συνεπισκέψει.

- 5 15. (9) Ἀπάρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα Jo xiii 19
πιστεύητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι. Τὴν ἀναφορὰν ἣ
λέξις αὕτη ἔχει ἐπὶ τὸ προειρημένον τό· Οὐ περὶ πάντων Jo xiii 18
ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ
πληρωθῇ Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ
10 τὴν πτέρναν αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενον ἵνα ἡ γραφὴ
πληρωθῇ περὶ τοῦ ἐπαίροντος ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅς
ἐστι τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἀπάρτι λέγω ὑμῖν, καὶ
λέγω πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ἐπὶ γένηται τὸ πληρωθησό-
μενον τῶν προφητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι
427 ἐγὼ εἰμι περὶ οὗ ταῦτα πεπροφήτευσται, ἀπὸ τοῦ τρώγοντος
16 μετ' αὐτοῦ τὸν ἄρτον ἐπάραντος τὴν ἑαυτοῦ πτέρναν κατ'
αὐτοῦ. ζητήσαι δ' ἂν τις πῶς εἴρηται τοῖς μαθηταῖς, ὧν
ἐνίψεν τοὺς πόδας ὁ Ἰησοῦς, ὡς μηδέπω πιστεύουσαν ὅτι καὶ
αὐτὸς εἶη ὁ χριστός, τό· Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέ-
20 σθαι· καὶ διὰ τοῦτο λέγω ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι
ἐγὼ εἰμι ὁ προφητευθεὶς χριστός. καὶ ὅρα εἰ δυνάμεθα, μὴ
κατηγοροῦντες τῶν τηλικούτων Ἰησοῦ μαθητῶν ὡς οὐδέπω
πεπιστευκότων, καὶ τὸ βούλημα σώζειν τοῦ εἰπόντος· Ἵνα
πιστεύητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι. ὁ παραλαμβάνων
25 σοφίας θεωρήματα, ἐστ' ὅτε καὶ προτέροις, δι' ἃ ἤδη σοφός
ἐστιν, ἀναλαμβάνει δεῦτερα, ἐφ' οἷς οὐ πρότερον ἦν σοφός,
καὶ σοφώτερος ἔσται· καθὼς λέγεται καὶ τό· Τῶνδε γὰρ Pri 5
ἀκούσας σοφός, σοφώτερος ἔσται. ὥσπερ οὖν, εἰ ἐλέγετο
τῷ σοφῷ τάδε τινὰ, καὶ ἐπεφέρετο· ταῦτά σε ποιεῖ σοφόν·
30 οὐ πάντως ἂν ἐκ τοῦ μὴ σοφοῦ σοφὸν ἐνοήσαμεν ἀλλὰ καὶ
ἐκ σοφοῦ σοφώτερον, ὡς ἐπιγινόμενης τῆς προκοπῆς καὶ
ὁδεουσύνης ἐπὶ τὴν τελειότητα· οὕτω μοι νόει καὶ τὸν πιστεύ-

οντα δύνασθαι πιστότερον γενέσθαι. καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι, προσελθόντες ποτὲ τῷ κυρίῳ, οὐχ ἑαυτῶν κατηγοροῦντες ὡς ἀπίστων ἔλεγον αὐτῷ τό· Κύριε, πρόσθες ἡμῖν πίστιν· καὶ γὰρ ἐν τῷ πρόσθες σαφῶς παρίσταται ὅτι πίστιν εἶχον χωροῦσαν προσθήκην. εἴπερ οὖν συνήκαμεν ταῦτα, νόει 5 μοι τὰς προσθήκας τῶν πιστοποιούντων, μετὰ τινα πρότερον πιστοποιήσαντα προστιθέναι τῇ πίστει· ὥστε καὶ τοὺς μαθητὰς πρὸς οἷς εἶχον πιστοποιητικοὺς καὶ τοῦτο προσειληφέναι, τὸ βλέπειν πληρουμένην τὴν λέγουσαν γραφὴν· Ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον, ἐπήρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ· 10 παριστάντος τοῦ προφητευομένου ὅτι αὐτὸς ἦν περὶ οὗ ταῦτα ἐθεσπίζετο. καὶ ἄκουε τοῦ· Ἵνα πιστεύητε· ὡς ἴσον δυναμένου τῷ ἵνα ἐνεργῇτε, παραμένοντες τῷ πιστεύειν καὶ μηδεμίαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ μετατίθεσθαι ἔχοντες. καὶ εἰ τοι μὴ μεγέθει μεγάλη ἢ πίστις ἦν ἢ πλήθει πολλή, οὐκ ἂν 15 ἔλεγεν ὁ Παῦλος τό· Κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν. ὥσπερ γὰρ ὁ τέλειος καὶ πάσας ἔχων τὰς ἀρετὰς, τελείαν ἐκάστην ἀναλαβὼν, τελείαν ἔχει τὴν σοφίαν καὶ τελείαν τὴν σωφροσύνην, οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐσεβειαν καὶ τὰς λοιπὰς· οὕτως ἂν τις εἴποι τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ τελείος τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν 20 πίστιν. ταῦτα δέ φημι ὡς οὐ κυρίως ἂν λεχθησομένης τῆς 428 ἀτελοῦς σοφίας, ἢ σωφροσύνης, ἢ εὐσεβείας, ἢ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, καὶ τῶν ἐν ἐκάστη ἀρετῇ προκοπῶν ὁμωνύμως τῇ τελείᾳ ὀνομαζομένων. οὕτω γὰρ σοφὸς λέγεται ὁ ἁμαρτάνων μὲν τινα ὡς ἐλέγχου δεῖσθαι, οὐ 25 μὴν καὶ μισῶν τοὺς ἐλέγχοντας ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀγαπῶν, καθὼ γέγραπται· Ἐλεγγε σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε. οὕτω δὲ καὶ σοφὸς λέγεται, ἐπιδεκτικὸς ὢν ἐτέρων θεωρημάτων σοφίας καὶ μηδέπω ἔχων τὰ δεύτερα, καθὼ λέγεται καὶ τό· Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται. ἀλλὰ γὰρ 30 ἐπὶ ταῦτα ἐληλύθαμεν, δεικνύντες ὅτι ἐνδέχεται τὸν ἡδὴ πιστεύοντα μανθάνειν τινὰ ἵνα πάλιν πιστεύῃ, καὶ διὰ τῆς προσθήκης τῶν μαθημάτων προστιθέναι τῇ πίστει.

13 ante ἐνεργῇτε ins. πιστεύητε 20 εἴποι] εἶπε τελείως τῷ

16. Εἰ δὲ βουλόμεθα εἰδέναι τίς ἐστιν ὁ πᾶσαν ἔχων
 τὴν πίστιν, λάβωμεν ἐπὶ παραδείγματος κεφαλαιωδῶς τὰ ἐν
 τῷ πιστεύεσθαι σώζοντα τὸν πιστεύοντα, φέρε εἰπεῖν, ὄντα
 τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, καὶ λέγωμεν ὅτι ὁ μὲν τὰ προειρημένα
 5 ἑκατὸν ἀδυστάκτως παραδεχόμενος καὶ ἐκάστῳ αὐτῶν βε-
 βαίως πιστεύων πᾶσαν ἔχει τὴν πίστιν· ὁ δὲ λείπων ἐν τινὶ
 ἀριθμῷ τῶν ἐν τῷ πιστεύεσθαι σωζόντων, ἢ τῇ πρὸς τὰ
 πιστευόμενα βεβαιότητι, τοσοῦτον λείπει τοῦ πᾶσαν ἔχειν
 τὴν πίστιν, ὅσοις ἀριθμοῖς πιστεύων ἐνδεῖ, ἢ ὅσον ἀφέστηκε
 10 τῆς περὶ τῶν πιστευομένων βεβαιότητος εἴτε πάντων εἴτε
 τινῶν· ἵν' ἐπὶ τοῦ παρόντος δοθῇ τισὶ μὲν δύνασθαι βεβαίως
 πιστεύειν τινὰ, τισὶ δὲ πιστεύειν μὲν, οὐ βεβαίως δέ· πλὴν
 ὁμολογουμένως δοθείη ἂν ἀμήχανον ἀποδεῖκνυσθαι τὸν ἐν
 <ἐνὶ> ἀτελῇ πρὸς μηδὲν ἔχειν βεβαιότητα, ὅτι οὐ τὸ ἴσον
 15 ἀπόσστημα ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητος ἀπ-
 ἔχει ἕκαστος τῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, κατὰ τὴν γραφὴν
 ὀλιγοπίστων, καὶ τὴν πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητα
 οὐδέπω ἀνεληφότων. τούτοις δὲ ἔπεται διὰ τό· Κατὰ τὴν Mt ix 29
 πίστιν σου γενηθήτω σοι· καὶ διὰ τό· Ἡ πίστις σέσωκέ σε Mt ix 22
 20 ἐκάστῳ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τοῦ θεοῦ
 ἀμοιβὴν ἀνάλογον τοσῇδε καὶ τοιᾷδε πίστει καὶ σωτηρίαν·
 εἰ γὰρ ἐστὶ τις καὶ ἐν ταύτῃ σωζομένων διαφορὰ, ὡς τό· *Ω Lc vi 38
 μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· φθάνειν καὶ ἐπὶ τὰ
 μέτρα τῆς πίστεως, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀπὸ θεοῦ ἀμοιβῆς καὶ
 25 σωτηρίας. ὁ δὲ τὸν τούτων κατανοήσας λόγον θεωρήσει
 πῶς εὐλόγως ὡς μὴ δυναμένους κρίνειν τοῖς ἀνθρώποις
 429 λέγεται· Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθήτε· καὶ τό· Μὴ πρὸ Mt vii 1
 καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος. πάλιν τ' αὖ ἐπεὶ I Co iv 5
 ἔλεγον ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἑκατὸν ὄντων τῶν σωζόντων
 30 ἐν τῷ πιστεύεσθαι, τὸν μὲν τοῖς ἑκατὸν βεβαίως πιστεύοντα
 πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, τὸν δὲ λείποντα τῇ πρὸς τινὰ τῶν

13 δοθείη ἂν] δοθείσαν ἀποδεκνύηται 14 ἐνὶ] om.

21 τοσῇδε] τῇ δὲ 29 λέγον

cf. Sap Sol
i 14cf. Ps xviii
(xix) 1

cf. Col i 15

cf. 1 Co xiii 2

cf. Mt xxi
21;
Mc xi 23

ἐκατὸν πίστει τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι διαφόρως
μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ἐκθήσομεν σαφηνίας ἕνεκεν
τοιαῦτα. πρῶτον πάντων πίστευσον ὅτι εἰς ἔστιν ὁ θεὸς, ὃ
τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ
ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. χρὴ δὲ καὶ πιστεύειν ὅτι 5
κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πάσῃ τῇ περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν
θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀληθείᾳ. δεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ
ἅγιον πιστεύειν πνεῦμα, καὶ ὅτι αὐτεξούσιοι ὄντες κολα-
ζόμεθα μὲν ἐφ' οἷς ἁμαρτάνομεν, τιμώμεθα δὲ ἐφ' οἷς εὖ
πράττομεν. φέρε οὖν καθ' ὑπόθεσιν, εἴ τις δοκῶν πιστεύειν 10
εἰς τὸν Ἰησοῦν μὴ πιστεύει ὅτι εἰς ἔστιν ὁ θεὸς ὁ νόμου καὶ
εὐαγγελίου, οὗ τὴν δόξαν οὐρανοὶ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένοι,
διηγούνται, καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὴν ποίησιν τῶν
χειρῶν αὐτοῦ, ὡς ἔργον τυγχάνον αὐτῶν, οὗτος ἂν μεγίστῃ
λείποι τῆς πίστεως κεφαλαίῳ. ἢ πάλιν εἴ τις πιστεύων 15
ὅτι ὁ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερόν τι χρῆμα καὶ
σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμεκεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς
Μαρίας καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνείληφεν, ἀλλ' ἐξ
Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν
τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαϊότατα. πάλιν τε αὖ εἰ τὴν μὲν θεό- 20
τητά τις αὐτοῦ παραδέχοιτο, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι προσκόπτων
μηδὲν ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν πιστεύει γεγονέναι, ἢ ὑπόστα-
σιν εἰληφέναι, καὶ τούτῳ ἂν λείποι πρὸς πᾶσαν τὴν πίστιν
οὐ τὰ τυχόντα. ἢ εἰ ἀνάπαλιν τὰ μὲν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπινα
προσίοιτο, τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ μονογενοῦς καὶ πρωτοτόκου 25
πάσης κτίσεως ἀθετοῖ, καὶ οὗτος ἂν οὐ δύναιτο λέγειν πᾶσαν
ἔχειν τὴν πίστιν. καὶ οὕτως καθ' ἑξῆς μοι νόει, ἵνα θεωρήσω-
μεν ὀπληλίκον ἐστὶ τὸ ἀνελλιπῶς καὶ βεβαίως πᾶσαν τὴν
πίστιν ἔχειν, τοσοῦτον δυναμένην, ὅτε πᾶσά ἐστιν ἐν ἀνθρώ- 30
που ψυχῇ, ὥστε ἅτινά ποτέ ἐστι τὰ ὀρη μεθιστάνειν αὐτὰ
δύνασθαι· πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων δυναμένων μεθιστάνειν 430
τὸ δεικνύμενον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὁρος, καὶ τὰ δεικνύμενα αὐτῷ,
εἰ δὲ λείποι τινὰ τῇ πάσῃ πίστει, λείπει τῇ δυνάμει τοῦ

μετατιθέναι ὄρη. καὶ χρήσομαί γε καὶ τοιούτῳ καὶ εἰς
ταῦτα παραδείγματι· ὥσπερ κατέλκουσιν οἱ τοσοῦτοι, τοι-
άνδε δύναμιν ἔχοντες, πρῶτως εἰς θάλασσαν τὴν ναῦν· εἰ δὲ
λείποιν οὔτοι καὶ ἐνὶ τῶν συνεργῶν ἢ τῇ δυνάμει τινός, οὐκ
5 ἂν κατέλκοιτο ἡ ναὺς· οὕτως οἶονεὶ πολλοὶ μετατιθέντες
εἰςὶ τὰ ὄρη ἢ πᾶσα πίστις· τοσοῦτον δὲ λείπει τῇ δυνάμει
τῆς τῶν ὁρῶν μεταθέσεως ὅσον λείπει πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν
πίστιν ἔχειν ὁ ἔτι κατ' αὐτὴν ἀτελής. καὶ ὅρα εἰ μὴ
χρησίμως ὅλα ταῦτα ἐξήτασται διὰ τοὺς μαθητὰς ὧν ἐνιψεν
10 ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας, πρὸς οὓς εἰπὼν, ὡς ἂν ὑπολάβοι ὁ μὴ
ἐξετάσας, ὡς μηδέπω πιστεύσαντας τό· Ἀπάρτι λέγω ὑμῖν Jo xiii 19
πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι·
ἅμα δὲ καὶ ἀναπτυσσόμενος ὁ λόγος δείκνυσι πηλίκη μέν
ἐστιν ἡ κατὰ τὴν πᾶσαν πίστιν ἀρετὴ καὶ ὅτι σπανίως
15 εὗρισκομένη πόσῳ δ' ἕκαστος ἡμῶν ἀπολείπεται τοῦ τὴν
πᾶσαν ἔχειν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν. πλὴν οὐκ cf. 1Co xiii 2
εὐκαταφρόνητον πρὸς τὸ ποιεῖν πιστεῦειν ἐστὶ, κατὰ τὰ
νῦν προκείμενα, τὸ τοὺς προφήτας μὲν προτεθεσπικένοι τὰ
περὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ τὸν λόγον αὐτῶν ἀπηντηκένοι τῇ
20 σωτῇρι τὰ προειρημένα.

17. (10) ἈΜΗΝ, ἈΜΗΝ λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἂν Jo xiii 20
τινα πέμψω ἐμέ λαμβάνει, ὁ δὲ ἐμέ λαμβάνων λαμβάνει
τὸν πέμψαντά με. Ὁ Ἰησοῦς πέμπει οὐ μόνον ἀγίους,
ἀλλὰ καὶ ἀγίους καὶ ἀγγέλους· καὶ πέμπει μὲν τοὺς διὰ τὸ
25 ἀποστέλλεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀποστόλους ὀνομαζομένους. ἤδη
δὲ τούτων οἱ μὲν ἀνθρωποὶ εἰσιν, οἱ δὲ δυνάμεις κρείττους.
οὐ γὰρ ἁμαρτησόμεθα τὸ ἀπόστολος ὄνομα τάσσοντες καὶ
περὶ τούτων, περὶ ὧν γέγραπται· Πάντες εἰςὶ λειτουργικὰ He i 14
πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας
30 κληρονομεῖν σωτηρίαν. εἰ γὰρ παρὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι
ἀπόστολοι, πάντες δὲ εἰσιν ὑπὸ τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγγέλους cf. He i 7
αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα,
εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι ὄντες λειτουργικὰ πνεύματα,
καὶ οὔτοι ἂν εἴεν ἀπόστολοι τοῦ ἀποστελλόντος αὐτούς.

καὶ ἕκαστός γε τῶν πεμπομένων ἀπὸ τινος, ἀπόστολός
 ἐστὶ τοῦ πέμψαντος. καθὼ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται
 Jo xiii 16 μετὰ τό· Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ
 ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. κατὰ τοῦτο δὲ οὐχ 431
 ἁμαρτήσῃ καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπόστολον λέγων θεοῦ διὰ τό· 5
 Ju i 6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ
 Is vi 8 Ἰωάννης· καὶ τὸν Ἡσαΐαν διὰ τό· Τίνα ἀποστελῶ, καὶ τίς
 πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τούτων; ὅτε ἀπεκρίνατο λέγων·
 Ἰδοὺ εἰμι ἐγώ, ἀποστείλόν με. τί δὲ περὶ τούτων λέγω ὅτε
 καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ τηλικούτος ἡμῶν σωτὴρ ἀπόστο- 10
 cf. He iv 14; los εἴρηται τοῦ πατρός; γέγραπται γάρ· Ἐχοντες οὖν
 iii 1 ἀρχιερέα μέγαν καὶ ἀπόστολον Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ νῦν
 οὖν ὃν ἐὰν ἀποστέλλῃ ὁ σωτὴρ διακονησόμενον τῇ τινων
 σωτηρίᾳ, ὁ ἀποστελλόμενος ἀπόστολός ἐστιν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ. ἀλλ' ὁ ἀπόστολος, ὥσπερ τοῦ ἀποστείλαντός ἐστιν 15
 ἀπόστολος, οὕτως τισὶ πρὸς οὓς ἀποστέλλεται μόνοις ἐστὶν
 i Co ix 2 ἀπόστολος. ὅπερ νοῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Εἰ καὶ ἄλλοις
 οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμί· ἡ γὰρ σφραγίς
 μου τῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ. ἔξεστιν οὖν τινα
 εἶναι ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνὶ μόνῳ ἐξαποσταλέντα, εἰ 20
 ἐνὶ μόνῳ θεοῦ προνοία τὸν λόγον διηκονήσατο. καὶ ταῦτά
 φαμεν ἵνα πάλιν βλέπωμεν τὴν τῶν χρηματισάντων Ἰησοῦ
 Gal ii 9 Χριστοῦ ἀποστόλων ὑπεροχὴν· Δεξιὰς γὰρ, φησὶν, ἔδωκαν
 ἐμοὶ καὶ Βαρνάβαν κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ
 εἰς τὴν περιτομήν. οὐκοῦν Παῦλος ἔθνεσι μόνοις ἀπόστολος 25
 ἦν, καὶ Πέτρος ὅλῃ τῇ περιτομῇ. ἡμῶν δὲ κἀν ἀξιώθῃ τις,
 ὡς παρέστησεν ὁ ἀπόστολος, τοῦ γενέσθαι ἐνὶ πού τῃ ὀλίγῃ
 πλείοσιν, ἀπόστολος γίνεται. κἀν γένηται δὲ, μὴ ἐπαίρεσθω,
 i Co iv 2 μεμνημένος τοῦ· Ὁ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις
 ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ· οὐ γὰρ πάντως εἰ ζητεῖται, τὸ 30
 Jo xiii 20 ζητούμενον εὐρίσκεται. ταῦτα διὰ τό· Ὁ λαμβάνων ἐάν
 τινα πέμψω. ὅσους ἐνδέχεται πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ

ὀνομάζει ἀποστόλους, κἄν μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, τοιοῦτοι ὦσι,
 καὶ ὅτι ἐνδέχεται καὶ τῆς ἀνθρώπων φύσεως κρείττονα ὄντα
 πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. ὁ οὖν λαμβάνων ὃν <ἄν> πέμψῃ
 ὁ Ἰησοῦς, τὸν ἐν τῷ ἀποσταλέντι Ἰησοῦν λαμβάνει· ὁ δὲ
 5 λαμβάνων τὸν Ἰησοῦν, πατέρα λαμβάνει· ὁ ἄρα λαμβάνων
 ὃν ἂν πέμψῃ ὁ Ἰησοῦς, λαμβάνει τὸν πέμψαντα τὸν Ἰησοῦν
 πατέρα. δύναται δὲ καὶ τοιοῦτος ὁ λόγος εἶναι· ὁ μὲν
 λαμβάνων ὃν ἔαν ἐγὼ πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ μέχρι
 τοῦ ἐμὲ παραδέξασθαι φθάνει· ὁ δὲ μὴ διὰ τινος ἐμοῦ
 432 ἀποστόλου ἐμὲ λαμβάνων, ἀλλὰ χωρὼν ἐμὲ οὐκ ἀπ' ἀνθρώ- cf. Gal 1
 πων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων διακονούμενον, ἀλλ' ἐπιδημούντα ταῖς
 τῶν εὐτρεπισάντων ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἐμὴν παραδοχὴν ψυχαῖς,
 τὸν πέμψαντά με λαμβάνει πατέρα, ὡς μὴ μόνον ἐμὲ τὸν
 χριστὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. ἔστι δὲ ἐκ
 15 τούτων καὶ τὰ κατ' ἐναντιότητα νοῆσαι· ὁ γὰρ λαμβάνων ὃν
 ἔαν πέμψῃ ὁ υἱὸς τοῦ πονηροῦ, ἐκεῖνος τὸν ἀντίχριστον
 λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν υἱὸν τοῦ πονηροῦ καὶ
 παραδεξάμενος τὸν ἀντίχριστον λόγον, ὑποκρινόμενον εἶναι
 ἀλήθειαν καὶ ψευδῶς ἐπαγγελλόμενον εἶναι δικαιοσύνην,
 20 οὗτος αὐτὸν λαμβάνει τὸν πονηρόν. διὸ προσέχωμεν ἵν'
 ὡς καλοὶ τραπεζῖται δοκιμάζωμεν μὲν τὸν τῶν ἀληθῶν
 διάκονον, ἀποδοκιμάζωμεν δὲ τὸν τῶν ψευδῶν. ἐνθάδε μὲν
 οὖν· Ὁ λαμβάνων, φησὶν, ἔαν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· Jo xiii 20
 ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με· καί· Ὁ Jo xii 45
 25 θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με· οὔτε δὲ εἴρηται· Ὁ
 πιστεύων εἰς ὑμᾶς, πιστεύει εἰς ἐμέ· οὔτε· Ὁ θεωρῶν ὑμᾶς,
 θεωρεῖ ἐμέ. λαμβάνειν μὲν γὰρ ἡμᾶς βούλεται τοὺς ἀποστό-
 λους ἑαυτοῦ, οὐ μὴν καὶ πιστεύειν εἰς αὐτούς. λαμβάνωμεν
 οὖν τοὺς ὑπὸ τοῦ λόγου ἡμῖν ἀποστελλομένους καὶ αὐτὸν
 30 τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· μηδέποτε δὲ παραδεξώμεθα ἀπόστολον
 ἀντιχρίστου καὶ λόγον ψευδοῦ.

18. (11) Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ Jo xiii 21

1 ὀνομάζει—εἰρήκαμεν] κἄν μὴ ὡσεὶ εἰρήκαμεν ὀνομάζειν ἀποστόλους
 3 ἄν] om. 6 Ἰησοῦ 11 οὐδὲ] οὐ 15 κατέναντι ὅτι τα

Jo xii 27

cf. Gal v 19

Deut ii 30

ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ἔμαρτύρησε καὶ εἶπεν Ἀμήν ἀμήν λέγω
 ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδύσκει με. Ἀνωτέρω εἶπε·
 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται· νῦν δὲ λέγεται ὅτι Ταῦτα
 εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι. καὶ ζητῶ τοιαῦτα
 εἰς τὸν τόπον· τί δὴποτε οὐκ εἴρηται ἀνάλογον τῷ· Νῦν ἡ 5
 ψυχὴ μου τετάρακται· τό· τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ τετάρακται·
 ἢ ἀνάλογον τῷ· Ἐταράχθη τῷ πνεύματι· τό· Νῦν ἡ ψυχὴ
 μου τετάρακται. καὶ ταῦτα ζητεῖν ἐτόλμησα μετρίως,
 τηρήσας ἐν πάσῃ τῇ γραφῇ διαφορὰν ψυχῆς καὶ πνεύματος
 καὶ μέσον μὲν τι θεωρῶν εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδεχομένην 10
 ἀρετὴν καὶ κακίαν, ἀνεπίδεκτον δὲ τῶν χειρόνων τὸ πνεῦμα
 τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· τὰ γὰρ κάλλιστα καρποὶ
 λέγονται εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς ἀν οἰηθείη τις, τοῦ
 ἁγίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. πρὸς ἀντιδιαστολὴν γὰρ τούτου
 φανερὰ λέγεται εἶναι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, πάντα ψεκτὰ 15
 τυγχάνοντα, ἐπεὶ μηδὲν ἔργον σαρκὸς ἐπαινετόν. ἅπαξ δὲ 433
 μέχρι τοῦ δεῦρο εὗρον πνεῦμα φαύλου σκληρύνεσθαι λεγό-
 μενον ὑπὸ κυρίου τοῦ θεοῦ. γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ
 Δευτερονομίῳ· Καὶ οὐκ ἠθέλησε Σιών βασιλεὺς Εὐσεβῶν
 παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκήληρνε κύριος ὁ θεὸς τὸ 20
 πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ κατίσχυσε καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδοθῇ
 εἰς τὰς χεῖράς σου ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. ἀλλὰ τὰ περὶ
 μὲν τούτου οἰκειώτερον ἐν τοῖς εἰς τὸ Δευτερονόμιον ἐξε-
 τασθείη ἂν. νῦν δὲ πρόκειται λέγειν πῶς τὰ προειρημένα·
 Εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη· οὐ τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τῇ ψυχῇ, 25
 ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τῷ πνεύματι. ἔν' οὖν τὸ
 περὶ τοῦ πνεύματος παρατήρημα μὴ διαπίπτῃ, λεκτέον ὅτι
 ἐν μὲν τῷ· Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται· τὸ τῆς ταραχῆς
 πάθος ψυχῆς ἦν, ἐν δὲ τῷ· Ἐταράχθη τῷ πνεύματι ὁ
 Ἰησοῦς· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πάθος ἦν ἐρχόμενον 30
 τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ πνεύματος. ὡς γὰρ ὁ ἅγιος ζῇ πνεύματι,
 προκατάρχοντι τῶν ἐν τῷ ζῆν, καὶ πάσης πράξεως καὶ εὐχῆς
 καὶ τοῦ πρὸς θεὸν ὕμνου, οὕτως πᾶν ὁ τίποτ' ἂν ποιῇ,
 ποιεῖ πνεύματι, ἀλλὰ καὶν πάσῃ, πάσχει πνεύματι. εἰ δὲ

ὁ ἅγιος, πόσω μᾶλλον ταῦτα λεκτέον περὶ τοῦ τῶν ἁγίων
ἀρχηγοῦ Ἰησοῦ, οὗ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ
ἀνελιγμένῳ αὐτὸν ὅλον ἄνθρωπον, τὸ ἐν αὐτῷ διέσεισε
τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινῃ; καὶ οὕτως ἐταράχθη τῷ
5 πνεύματι, ἵνα μαρτυρήσῃ καὶ ἵνα εἴπῃ μετὰ τοῦ θείου
οἰονεῖ ὄρκου τοῦ ἁγίου, τό· Λέγω ὑμῖν ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν Jo xiii 21
παραδώσει με. τοῦ γὰρ πνεύματος, οἶμαι, θεωρήσαντος
τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένον εἰς τὴν καρδίαν
Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα τὸν διδάσκαλον παραδῷ, cf. Jo xiii 2
10 φωτισθεὶς εἰς τὸ ἐσόμενον ἐταράχθη· καὶ ἐπεὶ ἡ ταραχὴ
ἀπὸ τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως γεγένηται, ὃ καὶ ἐν ταραχῇ
ἐγένετο, Ἰησοῦς, εἶρηται, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. τάχα δὲ
καὶ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τήν· Ἡ σὰρξ ἀσθενής· καὶ ἡ σὰρξ Mt xxvi 41;
τετάρακται· ταῦτα δ' ἦν ὁ Ἰησοῦς, περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Mc xiv 38
15 πρὸς τὴν Μαρίαν εἶρηται τό· Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, Lc i 31f.
καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας,
καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται. σημείωσις δὲ τίνα τρόπον
ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τὸ ἐμαρτύρησεν ἀναφέρεται τῷ· Εἰς
ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ τοῦτο μὲν λεγόμενον καὶ
434 προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς περὶ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ
αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος, οἶμαι, τῷ παρὰ τὸ μαρτυρεῖν
καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεοσεβείας σημαινόμενῃ. οὗ γὰρ
ταῦτα νομίζω σημαίνεσθαι ἐν τῷ· Ἐμαρτύρησεν· ὅτε δη-
λουταὶ τὸ ῥῆμα, παρ' ὃ ὁ μάρτυς ἐσχημάτισται τοῦ θεοῦ
25 καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ νῦν ὅτε ἀναφέρεται ἐπὶ τό· Εἰς Jo xiii 21
ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. ἔτι κατὰ δύναμιν ἐγὼ ἐφίστημι
καὶ τῷ· Εἰς ἐξ ὑμῶν· ἀναφερομένῃ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, μήποτε
ἐμφαίνει τὸ ἀπὸ τάξεως ἀποστολικῆς, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς
ὑψωται, τῷ διάθεσίν ποτε παραπλησίαν τοῖς λοιποῖς ἀπο-
30 στόλοις ἔχειν αὐτὸν, ἀποπεπτωκέναι. οὕτως γὰρ ἐγὼ ἤκουσα
καὶ τοῦ· Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν· ἐπεὶ μηδὲ Gen iii 22
ἐκεῖ εἶρηται· ὡς ἡμεῖς· ἢ ὡς ἐγώ· ἀλλὰ διὰ τὸν ἕνα

Ps lxxxi
(lxxxii) 7Ps lxxxi
(lxxxii) 6

Lc xxiii 21

Act xxii 22

cf. Mt xxvi
24;
Mc xiv 21

ἐκπεσόντα τῆς μακαριότητος, τό· Ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν· <τὸ δέ>·
 Ὡς εἰς· συνάδειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τοῦ· Ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς
 ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.
 πλειόνων γὰρ ἀρχόντων γενομένων, εἰς πέπτωκεν, ᾧ παρα-
 πλησίως μιμούμενοι τὴν ἐκείνου πτώσιν πίπτουσιν οἱ 5
 ἁμαρτάνοντες. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐν θεότητι τυγχάνων πέ-
 πτωκεν, οὕτω καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶ τό· Ἐγὼ εἶπα
 Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ἀποπεσόντες τῆς
 μακαριότητος, οὐ προηγουμένως ὄντες ἄνθρωποι, ὡς ἄν-
 θρωποι ἀποθνήσκουσι καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτουσι. 10
 νομίζω δὲ καὶ θαυμαστικῶς εἰρησθαι τοιούτῳ νῷ τὸ λεγό-
 μενον· ὁ παραδώσων με οὐκ ἀλλότριος τῶν ἐμῶν μαθητῶν
 ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τῶν πολλῶν μαθητῶν, ἀλλὰ εἰς τῶν ἐν
 ἐκλογῇ μοι τετιμημένων ἀποστόλων. πολλοὶ μὲν οὖν,
 καταψηφίζόμενοι τοῦ Ἰησοῦ, φασί· Σταύρου, σταύρου αὐτόν· 15
 καί· Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον. τὸ δὲ παραδόναι
 αὐτὸν ἔργον ἦν ἑωρακός καὶ νενοηκός αὐτόν· διδάσκαλον
 γὰρ αὐτὸν ἐπιστάμενος τῶν τηλικῶνδε καὶ τοσῶνδε μαθη-
 μάτων, ἃ κατ' ἰδίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἤκουσε, καὶ
 κύριον αὐτὸν εἰδὼς, παραδιδούς αὐτόν, ὃ ἔγνω μέγεθος 20
 αὐτοῦ παρέδωκεν, οὐκ ἂν ποιήσαντος τοῦτό τις τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ μὴ τεθεωρηκός. τὸν μὲν γὰρ μέγαν παραδédωκεν,
 οὐ καθὼς μέγας ἐστίν, ἐπεὶ μὴ εἶδε καθὼς μέγας ἐστίν· ὁ δὲ
 καὶ μαθὼν πῶς μέγας ἦν, καὶ ἀκροατὴς γενόμενος τοῦ
 μεγέθους τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας καὶ λόγου καὶ χάριτος, καὶ 25
 προδούς αὐτόν, προédωκεν ὅλον καθ' ὃ εἶδε μέγεθος. διὰ 435
 τοῦτο συνέφερεν αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη, εἴτε τὴν τῆς παλιγ-
 γεनेσίας γένεσιν, ὡς ἂν βαθύτερόν τις ἀκούσαι, εἴτε καὶ τὴν
 κοινότερον νοουμένην· περὶ ἧς ὁ πραγμάτων ἑαυτὸν ἀπαλλάτ-
 τειν θέλων, καὶ ζητήσας ὅτι ᾧ συμφέρει, ὄντι συμφέρει, 30
 καὶ ὑπονοήσας ὅτι οὐκ ἂν μὴ ὄντι αὐτῷ συνέφερεν, ἐπὶ τὴν
 δευτέραν κατελθὼν διήγησιν, ἐκείνην μᾶλλον παραδέξεται.

1 τὸ δέ] om.
21 ποιήσαντες

17 ἑωρακός

26 ὅλον καθ' ὃ] ὁ λουκας

18 τηλικούτων δε καὶ τοσῶνδε

19. (12) Ἔβλεπον <Δέ> εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, Jo xiii 22
ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. Εἰ μὲν προφανὴς ἦν τοῖς
Ἰησοῦ μαθηταῖς ἢ τοῦ Ἰούδα κακία, καὶ ἔγνωστο, εἰπόντος
τοῦ σωτῆρος ὅτι Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με· τίς ἦν ὁ
5 παραδώσων τὸν διδάσκαλον. νυνὶ δὲ βλέπουσιν εἰς ἀλλήλους
οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. καὶ γὰρ Ἰούδας
τάχα μὲν ἐκ προτέρων χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστό-
λους πρὸς τὸ μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον· τάχα δὲ cf. Jo xiii 2
καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα
10 παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἦν τῆς
πονηρίας ἐξ ὅλων· λείμματος γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς
ὑπάρχοντος ἐν αὐτῷ, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἥνίκα δήσαντες Mt xxvii
αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι, μετα- 2—5
μεληθεὶς ἔστρεφε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ
15 πρεσβυτέροις λέγων Ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν· ὅτε
εἰπόντων αὐτῶν· Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψῃ· ῥίψας ὁ φιλάργυρος
Ἰούδας τὰ ἀργύρια ἀπελθὼν ἀπήγξατο, μηδὲ περιμείνας
ἰδεῖν τοῦ περὶ τὸν Ἰησοῦν παρὰ τῷ Πιλάτῳ κρίματος τὸ
τέλος. καὶ γέγονεν αὐτῷ οὔτε καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίας
20 μετάνοια, οὔτε ἄκρατος πρὸς τι χρηστότερον ἢ πονηρία.
εἰ μὲν γὰρ καθαρῶς μετενόει καὶ ὡς ὁ ληστής εἰπὼν·
Μνήσθητί μου, Ἰησοῦ, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· Lc xxiii 42
προσελθὼν τῷ σωτῆρι ἐποίει τὰ παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ ἐξιλά-
σασθαι αὐτὸν ἐπὶ τῇ φθασάσῃ γεγενῆναι προδόσει. εἰ δὲ
25 πάντῃ τὴν τοῦ καλοῦ ἔννοιαν ἐξεληλακῶς ἦν τῆς ἑαυτοῦ
ψυχῆς, οὐτ' ἂν μετεμελήθη ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη ὁ Ἰησοῦς·
ἀλλὰ καὶ προσετίθει ἂν λόγους κατηγορῶν αὐτοῦ συγγενεῖς
τῇ προδοσίᾳ. ἀλλὰ καὶ ἀπολαύων ἂν ὡς φιλάργυρος ὢν cf. Mt xxvii 9
ἐλαβε τριάκοντα ἀργυρίων, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, οὐτ'
30 ἂν ἐβουλεύσατο ἀπώσασθαι τὰ ἀργύρια οὐτ' ἂν ἔστρεψεν
436 αὐτὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, οὐτ' ἂν ἐπ' αὐτῶν
ἐκείνων ἐξωμολογήσατο, αὐτοῦ μὲν κατηγορῶν τὸν διδάσκα-

- Mt xxvii 3 λον δὲ ἐγκωμιάζων ἐν τῷ· Ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα δίκαιον.
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπάγξασθαι αὐτὸν οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν ἢ
 cf. Jo xliii 2 ὁ βεβληκὼς αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ τὸν σωτήρα·
 καὶ τόπον γε κατ' ἀμφοτέρα ἔδωκε τῷ διαβόλῳ. ταῦτα
 δὲ κατὰ δύναμιν ἐπεξεργασάμην ἅμα μὲν παριστὰς τοῖς 5
 οἰομένοις αὐτὸν φύσει γεγονέναι ἀνεπίδεκτον σωτηρίας, ὅτι
 οὐ τοιοῦτος ἦν, ἅμα δὲ διηγούμενος ὅτι εὐλόγως οἱ μαθηταὶ
 ἐπὶ τῷ τοῦ κυρίου λόγῳ ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους, ἀπορού-
 μενοι περὶ τίνος λέγει. ἀρκεῖ δὲ παραθέσθαι καὶ προφη-
 τικὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, παριστᾶσαν 10
 Ps xl (xli) 10 ὅτι ἅγιος ὢν μεταπέπτωκεν, ἐπεὶ γέγραπται Καὶ γὰρ ὁ
 ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους
 Ps liv (lv) 13 μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερινισμόν. ἀλλὰ καὶ τό· Εἰ
 ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν· ἐπ' αὐτὸν ἀναφερόμενον,
 δηλοῖ ὅτι οὐκ ἀρχήθην ἐχθρὸς ἦν. ἀλλὰ καὶ τό· Εἰ ὁ 15
 μισῶν με ἐμεγαλορρημόνησεν, ἐκρύβην ἄν ἀπ' αὐτοῦ· παρί-
 στησιν ὅτι καὶ ἡγάπα ποτὲ τὸν Ἰησοῦν, φθάσας ἐπὶ τὸ καὶ
 Ps liv (lv) 14 ἰσόψυχος αὐτῷ τυγχάνειν, ἐπεὶ γέγραπται· Σὺ δὲ ἄνθρωπε
 ἰσόψυχε, καὶ ἡγεμών μου, καὶ γνωστὴ μου. καὶ ἄλλα δ' ἄν
 εὖροις μυρία, ἐξ ὧν συνήσεις ὅτι εἰκότως οἱ μαθηταὶ ἔβλεπον 20
 εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ὁ δὲ Λουκᾶς
 Lc xxii 21 ff. ἀνέγραψεν ὅτι εἰπόντος τοῦ σωτῆρος· Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ
 παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. ὁ μὲν υἱὸς
 τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὠρισμένον αὐτῷ πορεύεται, πλὴν
 οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκέινῳ δι' οὗ παραδίδοται· οἱ μαθηταὶ 25
 ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ
 μέλλων τοῦτο πράσσειν· συνεζήτουν γὰρ ἀπορούμενοι περὶ
 τίνος λέγει. ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν οὐκ ἐμφαίνεται ὅτι
 ἕκαστος καὶ ἑαυτὸν ὑπενόει· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν
 Μάρκον καὶ τοῦτο παρίσταται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖός φησι· 30
 Mt xxvi 22 Καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν Μῆτι ἐγὼ εἰμι,
 Mc xiv 19 κύριε; ὁ δὲ Μάρκος ὅτι ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν

- αὐτῷ εἰς καθ' ἓνα Μῆτι ἐγώ; καὶ ἄλλος Μῆτι ἐγώ; ἐμέ-
 μνηντο γὰρ, οἶμαι, ἄνθρωποι ὄντες, ὅτι τρεπτή ἐστιν ἡ
 προαίρεσις τῶν ἐτι προκοπτόντων καὶ ἐπιδεχομένη τὰ ἐναντία
 θέλγει οἷς πρότερον προέθετο. τάχα δὲ καὶ μαθόντες πρὸς ἃ
 5 ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλῃ, εὐλαβουντο διὰ τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄδηλον cf. Eph vi 12
 437 μῆποτε νικηθέντες παραδέξωνται καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου
 προδοσίαν. καὶ γὰρ ὁ Πέτρος πρόθεσιν μὲν εἶχεν, ὅτε
 διαβεβαιούμενος ἔλεγεν· Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται Mt xxvi 33;
 ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι· μὴ ἀρνήσασθαι τὸν cf. Mc xiv 29
 10 Ἰησοῦν· ἐκνικηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς δειλίας πνεύματος πρὸ
 ἀλεκτοροφωνίας τρεῖς αὐτὸν ἡρνήσατο. ἐκ τῶν τοιούτων δὴ
 λόγων διδασκόμεθα· Ὁ στήκων βλεπέτω μὴ πέσῃ· καί· Μὴ 1 Co x 12
 καυχῶ τὰ εἰς αὐριον, οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα. Pr xxvii 1
 τάχα δὲ καὶ τό· Ἐβλεπον εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί· πρὸς τῷ Jo xiii 22
 15 ἀπλούστερον νοουμένῳ καὶ τοιούτον τι δηλοῦ, ὅτι ἔκυστος
 κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς τὴν προαίρεσιν
 τοῦ ἐτέρου, ἐπαπορῶν εἰ δύναται ἡ τοιαῦτα πράξασα ψυχὴ
 καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατεθεῖσα, ἀληθῶς
 μαρτυρήσαντα ἐν τῷ εἰρηκέναι· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰς Jo xiii 21
 20 ἐξ ὑμῶν παραδώσει με· ἐπὶ τοσοῦτον τραπήναι καὶ ἐπιλα-
 θέσθαι τῶν τοῦ διδασκάλου μαθημάτων ὡς καὶ ἐπὶ τὴν
 προδοσίαν αὐτοῦ φθάσαι. ἐμφαντικὴ γὰρ ἡ περὶ τῶν
 μαθητῶν λέξις ἡ· Ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει· οὐ γὰρ
 εὐπόρου ἐννοῆσαι περὶ τίνος τὸ προειρημένον ἦν, ἀλλ'
 25 ἦσαν περὶ τούτου ἀπορούμενοι, καὶ οὐδὲν οὔτε νοεῖν οὔτε
 λέγειν σαφὲς εὐρίσκοντες.

20. (13) Ἦν ἀνακείμενος εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν Jo xiii 23—
 αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς. 26
 νεύει οἷον τοῦτω Σίμων Πέτρος καὶ λέγει αὐτῷ Εἰπέ τίς
 30 ἐστὶ περὶ οὗ λέγει. ἀναπεσὼν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος
 τοῦ Ἰησοῦ λέγει αὐτῷ Κύριε, τίς ἐστίν; ἀποκρίνεται οἷον
 ὁ Ἰησοῦς Ἐκεῖνός ἐστιν ὃ ἐγὼ βάψω τὸ ψωμίον.
 βάψας οἷον τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδα

- Jo xiii 27 ff. ΣΙΜΩΝΟΣ Ἰσκαριώτου. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλ-
θεν εἰς ἐκεῖνον ὁ ΣΑΤΑΝΑΣ. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς
"Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιστα. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν
ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ· τινὲς γὰρ ἐδόκουν,
ἐπεὶ τὸ γλωσσοκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ 5
Ἰησοῦς Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἐορτήν, ἢ
τοῖς πτωχοῖς ἴνα τι δῶ. Ὁ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ
ἀνακείμενος, εἰς τῶν μαθητῶν ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἔοικεν ὁ
γράψας τὸ εὐαγγέλιον εἶναι Ἰωάννης· ἐπὶ γὰρ τῷ τέλει τοῦ
εὐαγγελίου γέγραπται ὡς Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει 10
τὸν μαθητὴν ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ
ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε Κύριε,
τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει
τῷ Ἰησοῦ Κύριε, οὗτος δὲ τί; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ἐὰν 438
αὐτὸν θέλω μένειν ἔτι ὡς ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σύ μοι 15
ἀκολούθει. ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ
μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν
ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; ὅτι δὲ ὁ μαθητὴς οὗτος ὁ
γράψας τὸ εὐαγγέλιον Ἰωάννης ἐστὶν δῆλον ἐκ τῶν ἐπιφερο- 20
μένων, οὕτως ἐχόντων ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ καὶ
μαρτυρῶν περὶ τούτων, ὁ γράψας ταῦτα. παρατῆρει δὲ
ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τοῦ εὐαγγελίου τίνα τρόπον ὁ
Πέτρος, ὡς ἐπὶ πλεῖον αὐτῷ θαρρῶν καὶ προσκεκλιμένος,
Jo xiii 24 ὅπου μὲν· Νεύει αὐτῷ καὶ λέγει Εἰπέ τίς ἐστι περὶ οὗ ὁ 25
cf. Jo xxi 20 Ἰησοῦς προδώσοντός φησιν· ὅπου δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀκολου-
θοῦντα· ὡς φροντίζων αὐτοῦ μᾶλλον παρὰ τοὺς λοιπούς,
λέγει τῷ Ἰησοῦ περὶ αὐτοῦ· Κύριε, οὗτος δὲ τί; βουλόμενος
μαθεῖν καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰωάννην τέλος ὁμοίως τῷ ἐγνωκέναι
cf. Jo xxi 18 τὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅταν γηράσῃ ἐκτενεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, 30
καὶ ἄλλος αὐτὸν ζώσει καὶ οἶσει ὅπου οὐ θέλει. εἶπερ δὲ ἂ
cf. Jo vi 63 ἐλάλει ῥήματα ὁ Ἰησοῦς πνεῦμά ἐστι καὶ οὐ γράμμα, δι'

ὅλων ζωὴ ἐστὶ καὶ οὐδαμῶς θάνατος, καὶ μιμούμενος αὐτὸν ὁ
 μαθητὴς ὃν ἡγάπα πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀναγράφει, ἀκουστέον
 τοῦ· *Ἦν ἀνακείμενος εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ Jo xiii 23
 τοῦ Ἰησοῦ· ἀξίως τιμῆς, ἧς πρέπει διδόναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 5 καὶ λαμβάνειν τὸν ἀγαπώμενον ὑπ' αὐτοῦ. καὶ νομίζω ὅτι
 εἰ καὶ συμβολικῶς τότε ἀνακείμενος Ἰωάννης ἦν ἐν τῷ
 κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ γέρως τούτου ἀξιωθεὶς ὡς ἐξαιρέτου
 ἀγάπης κριθεὶς ἄξιος τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, τὸ συμβο-
 λικὸν τοῦτο παρίστησιν ὅτι Ἰωάννης ἀνακείμενος τῷ λόγῳ
 10 καὶ τοῖς μυστικωτέροις ἐναναπαυόμενος, ἀνέκειτο ἐν τοῖς
 κόλποις τοῦ λόγον, ἀνάλογον τῷ καὶ αὐτὸν εἶναι ἐν τοῖς
 κόλποις τοῦ πατρὸς, κατὰ τό· Ὁ μονογενὴς θεὸς, ὁ ὢν εἰς Jo i 18
 τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκείνος ἐξηγήσατο. εἰ μὴ ταπεινό-
 τερον δὲ ἀκούομεν καὶ τοῦ· Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν Lc xvi 22
 15 καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον
 Ἀβραάμ· τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κόλπου Ἀβραάμ νοήσο-
 μεν· ὅπερ ἐὰν οὕτως διηγησώμεθα, ἀπολογησάμενοι πρὸς
 τὴν κατ' ἄγνοιαν περὶ τῆς γραφῆς ἐπαπόρησιν, λεχθεῖη
 ἂν ὑπὸ τοῦ βουλευθέντος ἀθετῆσαι τὴν περὶ τὸν πλούσιον
 20 καὶ τὸν πένητα διήγησιν· εἰ γὰρ ἀνέκειτο, φησὶν, εἰς τὸν
 439 κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ὁ Λάζαρος, ἕτερος πρὸ τοῦ τοῦτον
 ἐξελθεῖν τὸν βίον ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πρὸ
 ἐκείνου ἄλλος. ἀλλὰ καὶ ἄλλον, φησὶ, δικαίου ἐξελθόντος
 ὁ πτωχὸς ὑπαναστήσεται· οὐ γὰρ ἑώρα τὸν κόλπον τοῦ
 25 Ἀβραάμ ὁ περὶ τούτων ἐπαπορῶν, καὶ ὅτι δυνατὸν ἐστὶ
 μυρίους ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἅμα ἀναπαύσεσθαι,
 κοινωνοῦντας τῶν ἀποκαλυφθέντων αὐτῷ.

21. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον τόπον περὶ τῆς τοῦ κόλπου ὀνομασίας
 δεῇσαι παραθέσθαι ἀπὸ τῆς γραφῆς, φέρε ἐξετάσωμεν τίνα
 30 τρόπον εἶπε κύριος τῷ Μωϋσῇ· Πάλιν εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς
 τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ

Ex iv 6 f.

καὶ ἐγένετο ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρώσα ὥσεί χιῶν. καὶ εἶπεν
 Εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. καὶ εἰσήνεγκε
 τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν
 ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν χροάν
 τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. χαλεπὸν μὲν οὖν ἰδεῖν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, 5
 τίνος σύμβολον εἶναι δύναται τὸ σημεῖον τοῦτο. ἐπεὶ δὲ
 χρὴ καὶ ἡμᾶς μὴ ἀργεῖν ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑποπίπτον εἰς
 κρίσιν παραδοῦναι τῷ ἐντευξομένῳ, φήσομεν ὅτι ἡ χεὶρ
 πράξεων πολλαχοῦ σύμβολόν ἐστιν· ὁ δὲ κόλπος Μωϋσέως
 δύο δυνάμεις ἔχει, τὴν μὲν προτέραν καὶ κατὰ τὰ τοῦ 10
 γράμματος νοήματα, ποιούσαν τὴν πρᾶξιν τοῦ πράττοντος
 ὥσεί χιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ Ἑβραίων φωνῇ, ἣ καὶ λεπρώσαν·
 τὴν δὲ δευτέραν καὶ κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον, καθαρὰν
 ἀποδεικνύουσαν τὴν πολιτείαν, καὶ ἀποκαθιστανομένην εἰς τὸ
 βούλημα τῆς φύσεως τοῦ λόγου. καὶ τήρει γε ὅτι ἐπιφέρει- 15

Ex iv 8

ται τούτοις τό· Ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι μηδὲ εἰσακούσωσι
 τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσί σοι τῆς
 φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου· ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας τῇ
 ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος, διὰ μεγαλόνοιαν πιστεύσει τῇ πνευ-
 ματικῇ τοῦ νόμου διηγῇσει. ἐὰν δέ τις μὴ πιστεύσῃ τοῖς 20
 δυσὶ σημείοις τούτοις, τῷ μὲν προτέρῳ ὅτι λεπρὰν ποιεῖ τὴν
 πρᾶξιν, τῷ δὲ δευτέρῳ ὅτι ἀποκαθίστησιν αὐτὴν εἰς τὸ κατὰ

Ex iv 9

φύσιν, τὸ ὕδωρ τούτῳ αἷμα γίνεται. γέγραπται γάρ· Καὶ
 ἔσται ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις
 μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος 25
 τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρὸν, καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ
 ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. καὶ 440
 πρόσχες δὲ ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου οὐκέτι λέγεται τὸ
 ἢ πιστεύσουσί σοι, ἢ οὐ πιστεύσουσι. δηλοῦται γὰρ ὅτι
 τῷ μὴ πιστεύσαντι τοῖς δυσὶ σημείοις τὸ λαμβανόμενον 30
 ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ αἷμα γίνεται, δι' ἀπιστίαν ποτίμου
 ἀπολαύειν οὐ δυναμένῳ λόγου. ἀλλὰ γὰρ ἐπανελάβωμεν,

11 ποιούσα

17 πιστεύσωσιν

29 πιστεύσουσι 1°] πιστεύσωσι

πλείονα τοῦ δέοντος διὰ τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ παραλα-
 βόντες εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ μαθόντες ὅτι
 ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ,
 πάντα πράττωμεν πρὸς τὸ ἐγκριθῆναι τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ
 5 ἀγάπῃ· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀνακεισόμεθα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ
 Ἰησοῦ· νεύει δὲ τῷ ἀγαπωμένῳ μαθητῇ Σίμων Πέτρος,
 καὶ μὴ ἀρκούμενος τῷ νεύματι φησὶν αὐτῷ· Εἰπέ τίς ἐστι Jo xiii 24
 περὶ οὗ λέγει. ἐπεὶ οὖν τὸ νεύειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς
 διαβολὴν λαμβάνεται· ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν ὀφθαλμῷ, Pr vi 13f.
 10 σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων, καὶ διε-
 στραμμένη καρδίᾳ τεκταίνεται κακά· καί· Ὁ ἐννεύων ὀφθαλ- Pr x 10
 μοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας· λεκτέον ὅτι
 φαῦλον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφθαλμῷ,
 τουτέστι, πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ὀρθὰ βλέπειν,
 15 καὶ τὸ νεύειν μετὰ δόλου ἐστὶ τὸ ψεκτόν· νεύειν δὲ
 φιλομαθῶς Πέτρου ἔργον ἦν, καὶ ἀκολούθως τῷ τοιούτῳ
 νεύματι λέγειν τῷ συμφοιτητῇ, ὡς παρρησιᾶν πλείονα
 ἔχοντι πρὸς τὸν διδάσκαλον· Εἰπέ τίς ἐστι περὶ οὗ λέγει
 ἐβούλετο γὰρ ἴσως τὸ κατὰ τὴν προδοσίαν, ἣν προδίδωσιν
 20 Ἰούδας τὸν Ἰησοῦν, μυστήριον ἰδεῖν, ὅπερ ἵνα μάθῃ ὁ
 Πέτρος, Ἰωάννης πρότερον ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ
 Ἰησοῦ ἐπαναβέβηκε καὶ ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος. καὶ
 τάχα μὴ ἀναπεσόντι ἐπὶ τὸ στῆθος, ἀλλὰ μέιναντι ἐπὶ
 τοῦ ἀνακείσθαι ἐν τῷ κόλπῳ, οὐκ ἂν παρέδωκεν ὃν ἐπόθει
 25 μανθάνειν Ἰωάννης ἢ Πέτρος λόγον. εἰ καὶ ἀνακείμενος
 οὖν πρότερον μὲν ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὕστερον δὲ
 ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ δευτέρου ἐν τοῖς
 τελευταίοις τοῦ εὐαγγελίου χαρακτηρίζεται ὡς μείζονος καὶ
 διαφέροντος ὁ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιος μαθητής. γέγραπται γὰρ
 30 ὅτι Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἡγάπα ὁ Jo xxi 20
 Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ
 στῆθος αὐτοῦ καὶ εἶπε Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; οὐ

γὰρ γέγραπται· ὃς ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ 441
 <Ἰησοῦ>.

22. (14) Τί δὲ καὶ ἀποκρινόμενος εἶπεν ὁ κύριος
 Jo xiii 26 θεωρήσωμεν. Ἐκεῖνος, φησὶν, ἐστὶν ὃ ἐγὼ βάψω τὸ
 ψωμίον καὶ δώσω αὐτῷ. εἶπεν οὖν τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, καὶ 5
 βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος
 Ἰσκαριώτου. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον
 ὁ Σατανᾶς, οὐ δυνηθεὶς πρότερον εἰσελθεῖν, οὐδὲ εὐθέως ἅμα
 cf. Jo xiii 2 τῷ βεβληκέναι εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης. ἐχρῆν γὰρ, οἶμαι, διὰ τῆς δόσεως 10
 τοῦ ψωμίου ἀντιλαβεῖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀναξίου ἔχειν τὸ
 cf. Mt xxv
 29;
 Lc viii 18 δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. ἀφαιρεθεὶς οὖν ὁ Ἰούδας
 ὡς ἀνάξιος τοῦ κρείττονος τοῦ εἰπόντος, κεχώρηκε τὴν εἰς
 αὐτὸν τοῦ Σατανᾶ εἰσοδόν. παραδείγματος δὲ ἕνεκεν ἵνα 15
 νοηθῇ πῶς ψωμίον μὲν ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Ἰούδᾳ, ἐκεῖνος
 δὲ τότε ἀπέθετο κρείττον' τι ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ, καὶ τάχα
 τὴν εἰρήνην, ὑποστρέφουσιν ἀπὸ τοῦ ἀκούσαντος καὶ μὴ
 Lc x 6 παραδεξαμένου ἐπὶ τὸν εἰπόντα, κατὰ τὸ λελεγμένον ὅτι Ἐὰν
 μὲν ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀναπαύσε- 20
 ται· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς
 ἀνακάμψει· παραθησόμεθα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους
 2 Co viii 14 δευτέρας ἐπιστολῆς ταῦτα οὕτως γεγραμμένα· Τὸ ὑμῶν
 περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων
 περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα. κατανόσας 25
 γὰρ τὴν ἐν τούτοις ἀντίδοσιν χοικῶν πρὸς πνευματικά,
 δυνήσῃ ἰδεῖν πῶς τῷ μὴ ἀξίῳ ἄρτου ψωμίον ἐπιδέδωκεν,
 ἵνα διὰ τοῦ ψωμίου ἀφέλῃ αὐτοῦ, ὡς ἀναξίου ἔτι ἀκούειν·
 Ps xl (xli) 10 Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου· τὴν εἰρήνην, ὃ
 cf. Apoc
 xxii 11
 cf. Eph iv 27 ῥυπαρὸς γὰρ ῥυπανθήτω ἔτι, ἥς ἀφαιρεθείσης ὁ ἐπιτηρῶν 30
 αὐτῷ τόπον εἰσελθεῖν, εἰς τὸν Ἰουδαν εἰσῆλθεν. ἅμα δὲ

2 Ἰησοῦ] om.

24 ἐκείνων 2^ο] ἐκείνον

31 καιροὺς τῆς] καιρευστῆς

παρατήρει ὅτι πρότερον μὲν οὐκ εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν cf. Jo xiii 27
 Ἰούδαν, ἀλλὰ βεβλήκει μόνον εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ cf. Jo xiii 2
 Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης τὸν διδάσκαλον· κατὰ δὲ τὰ
 νῦν ἐξεταζόμενα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνον.
 5 διόπερ καὶ ἡμεῖς φυλαττώμεθα μήποτε ὁ διάβολος βάλῃ
 εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ὅτιποτοῦν τῶν πεπυρωμένων αὐτοῦ cf. Eph vi 16
 βελῶν· ἐὰν γὰρ βάλῃ, ἐπιτηρεῖ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς
 εἰσελθεῖν. ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τί οὐ γέγραπται· ἐκείνός
 10 ἐστίν, ᾧ ἐγὼ δώσω τὸ ψωμίον· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς
 βάψω· Βάψω γὰρ, φησὶ, τὸ ψωμίον, καὶ δώσω. καὶ βάψας Jo xiii 26
 τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος Ἰσκαριώτη.
 442 ὡς ἐν τοιούτοις δὴ τόποις πρόσχες εἰ δύνασαι τὸν εἰλικρινῇ
 ἄρτον ἀβαφῇ φάσκειν εἶναι, καὶ καθ' αὐτὸν τρόφιμον· τὸ δὲ
 τῷ Ἰούδᾳ ἐπιδιδόμενον καὶ οὐκ ἄρτος ἦν τὸ ψωμίον, καὶ οὐ
 15 ψωμίον ἀβαφές, ἀλλὰ βεβαμμένον τῷ δυναμένῳ ἀποσπάσαι
 τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπὶ ποσὸν ἐγγινομένην
 βαφὴν, ἵνα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσέλθῃ εἰς ἐκείνον ὁ Σατανᾶς.
 ἐγὼ δὲ ζητήσαιμ' ἂν ὡς τούτῳ συγγενὲς τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον· Ὁ ἐμβάψας τὴν χεῖρα μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ, Mt xxvi 23
 20 οὗτός με παραδώσει· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον· Ὁ
 ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ
 κατὰ Λουκᾶν δὲ, εἰ καὶ μὴ ὀνομάζει τό· Ἐμβάψας· ἀλλ' ἦ
 φησὶ γε· Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ Lc xxii 21
 ἐπὶ τῆς τραπέζης. ὁ μὲν οὖν περὶ τούτου ἀληθῆς λόγος
 25 παρὰ τοῖς ἐμοῦ εὐρεθείη ἂν πολλῷ σοφωτέροις· ἐγὼ δὲ
 στοχαζομαι μήποτε καὶ τὸ ἀναιδὲς τοῦ Ἰούδα καὶ ἐν τούτῳ
 ἐμφαίνεται, μὴ τιμῶντος τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ συνεσθίειν
 μηδὲ παραχωροῦντος αὐτῷ τῆς εἰς τὸ τρυβλίον ἐμβάψεως,
 ὡς παρεχώρουν οἱ λοιποί. διόπερ ἐκείνων μὲν οὐδεὶς
 30 ἐνέβαπτε τὴν χεῖρα εἰς τὸ τρυβλίον μετ' αὐτοῦ· οὗτος
 δὲ, οὐκ ἀξίων μετ' αὐτῶν ἐμβάπτειν, μετ' αὐτοῦ ἐνέβαπτε
 τὴν ἰσότητα θέλων ἔχειν πρὸς αὐτὸν, δέον αὐτῷ παραχωρεῖν
 τῆς ὑπεροχῆς. τάχα οὖν τοῦ αὐτοῦ ἔχεται καὶ τό· Πλὴν
 ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

καὶ χαριεντιζόμενος δέ ποτε εἰς προτροπὴν νέοις περὶ τῆς ἐν ἐστιαίσει τιμῆς τῶν πρεσβυτέρων συγχρήσει τῷ ῥήτῳ, ἵνα μὴ συνθλίβωσι τὴν χεῖρα τῶν πρεσβυτέρων. γέγραπται γὰρ καὶ τοῦτο· Μὴ συνθλίβου μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ. οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ δόξαν περιέργον ζητήσεως καὶ πείθειν μὴ 5 δυναμένης τὸν ἀκροατὴν ἀπολογίας ἀποφέρεισθαι παρὰ τοῖς τούτων ἀκούουσι ταῦτα ἐτολήσαμεν, κρείττον εἶναι νομίζοντες τὸ πάντα βασανίζειν τοῦ παρελθεῖν τι ἀβασάνιστον τῶν γεγραμμένων.

23. (15) Εἰσελθόντος μέντοι τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν 10 Ἰούδαν· Λέγει, φησὶν, αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον· τίς δέ· Αὐτῷ· ἀμφίβολον, ἐπεὶ δύναται αὐτῷ τῷ Ἰούδα, ἢ τῷ Σατανᾷ εἰρηκέναι ὁ κύριος· Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον· προκαλούμενος τὸν ἀνταγωνιστὴν ἐπὶ τὴν πάλην, ἢ τὸν 15 προδότῃν ἐπὶ τὸ διακονῆσαι τῇ σωτηρίῳ κόσμῳ ἐσομένη οἰκονομία ἣν οὐκέτι μέλλειν οὐδὲ βραδύνειν, ἀλλ' ὅση δύναμις ταχύνειν ἠθέλεν, οὐ δειλιῶν, ὡς οἶονταί τινες τῶν 443 μὴ νοησάντων τίνα τρόπον εἶπε· Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελ- 444 θέτω τὸ ποτήριον τοῦτο· ἀλλὰ θαρραλεώτατα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ἵν' οὕτως εἴπω, ἀποδύμενος. νομίζω δὲ καὶ τὸν 20 κς΄ Ψαλμὸν ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος προφητεῦεσθαι παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, καὶ τοῦ πονηροῦ πανστρατεὶ ἀγωνιζομένου κατ' αὐτοῦ· οὐστινας ἰδὼν ὀπλιζομένους κατ' αὐτοῦ καὶ κοινομένους, ἡνίκα· Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου 25 καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· φησί· Κύριος φωτισμός μου, καὶ σωτὴρ μου κύριος, τίνα φοβηθήσομαι; κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; ἐν τῷ ἐγγίξειν ἐπ' ἐμέ κακοῦντας τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου αὐτοὶ ἡσθένησαν καὶ ἔπεσαν. ἐὰν παρα- 30 τάξηται ἐπ' ἐμέ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδιά μου· ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμέ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω. πλὴν

Sap Sir
xxxiv 14
(xxxv 17)

Jo xiii 27

Mt xxvi 39;
cf. Mc xiv
35 f. Lc xxii
42

Ps ii 2

Ps xxvi
(xxvii) 1—3

τὸ λεγόμενον εἴτε τῷ Σατανᾷ εἴτε τῷ Ἰούδα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ
 τό· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον· οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων Jo xiii 27
 πρὸς τί εἴρηται. οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τὴν τοῦ
 πάσχα ἑορτὴν ᾤοντο λέγειν αὐτὸν τῷ ἔχοντι τὸ γλωσσόκομον cf. Jo xiii 29
 5 τῶν ἀναλωμάτων καὶ τῶν εἰς τὴν χρεῖαν τῶν πτωχῶν διδομέ-
 νων ὅτι ὠνήσῃ οὗτος ὧν χρῆζομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἣ ἐκ τῶν
 συναχθέντων δώσει τοῖς πτωχοῖς. ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐ τοῦτο
 ἔλεγεν, ἀλλὰ βλέπων καὶ τὸν εἰσελθόντα καὶ τὸν παραδεξά-
 μενον αὐτὸν καὶ πᾶσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὴν, ἐπὶ τὸν
 10 ἀγῶνα ἀποδυνάμενος καὶ ἐπὶ τὸ ἀριστεῦσαι ὑπὲρ σωτηρίας
 ἀνθρώπων κατὰ τοῦ πονηροῦ εἶπε τό· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον
 τάχιον.

24. (16) Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκείνος ἐξῆλθεν Jo xiii 30
 εἰθύς· ἦν δὲ νύξ. Ὁ μὲν σωτὴρ ἔλεγεν· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον Jo xiii 27
 15 τάχιον· τῷ Ἰούδα· ὁ δὲ προδότης ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ
 διδασκάλῳ πείθεται. λαβὼν γὰρ τὸ ψωμίον οὐκ ἐμέλλησεν
 οὐδὲ ἐβράδυνεν, ἀλλ' ὡς γέγραπται· Ἐξῆλθεν εὐθύς· ποιῆσαι
 τάχιον κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ Ἰησοῦ τὸ τῆς προδοσίας
 ἔργον. καὶ ἀληθῶς ἐξῆλθεν· οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ
 20 ἀπλούστερον ἐξῆλθε τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγένετο,
 ἀλλὰ καὶ τέλεον ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ·
 Ἐξῆλθον ἐξ ἡμῶν. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οὐδὲ ὁ εἰσελθὼν 1 Jo ii 19
 μετὰ τὸ ψωμίον εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶς ἐχώρει φέρειν τὸ
 εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ· οὐδεμία γὰρ cf. 2 Co vi 15
 25 συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ ἐστίν. εἰ δὲ μὴ περιέρ-
 γως ζητῶ τί δήποτε καὶ πρόσκειται τῷ· Λαβὼν τὸ ψωμίον·
 τό· Καὶ φαγὼν· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις. ὅπου γὰρ βούλεται,
 προστίθῃσι καὶ τὸ φαγεῖν ὁ λόγος τῷ λαβεῖν· ὥσπερ ἐπὶ
 444 τοῦ τῆς εὐλογίας ἄρτου γέγραπται, ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ὁ
 30 Ἰησοῦς· Λάβετε, φάγετε. ἅρ' οὖν λαβὼν τὸ ψωμίον οὐκ Mt xxvi 26
 ἔφαγεν ὁ Ἰούδας; φέρε οὖν, εἰ καὶ μὴ συνάδειν τινα δόξει

τῶν λεχθησομένων τοῖς προειρημένοις, γυμνάσωμεν τὰ κατὰ
τὸν τόπον, κρινοῦντος τοῦ ἐντευξομένου ὁπότερα χρή παραδέ-
ξασθαι τῶν λεγομένων. Βάψας, φησὶ, τὸ ψωμίον ὁ Ἰησοῦς,
καὶ δῆλον ὅτι ἔασας αὐτὸ ἐν τῷ τρυβλίῳ λαμβάνει· οὕτω
γὰρ νοήσεις τό· Βάψας οὖν τὸ ψωμίον· ἵνα μὴ παρέλκη τὸ 5
Jo xiii 26 f. λαβεῖν. εἶτα λέγεται ὅτι Δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώ-
του. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκείνον ὁ
Σατανᾶς. μετὰ τὸ ψωμίον οὖν, τάχα μὴ βρωθὲν ὑπὸ τοῦ
Ἰούδα, προλαβόντος τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ
τὴν χρήσιν τοῦ ψωμίου, ἵνα μὴ ὄνηται ὁ Ἰούδας τῆς ἀπὸ τοῦ 10
Ἰησοῦ δόσεως τοῦ ψωμίου. τὸ μὲν γὰρ εἶχε δύναμιν ὠφελη-
τικὴν τῷ χρησομένῳ· ὁ δὲ ἅπαξ βαλὼν αὐτοῦ εἰς τὴν
καρδίαν ἵνα παραδῷ τὸν διδάσκαλον, φοβούμενος μὴ τὸ
βεβλημένον ἐκπέσῃ τοῦ βληθέντος διὰ τῆς τοῦ ψωμίου
χρήσεως, προλαβὼν ἅμα τῷ λαβεῖν τὸν Ἰούδαν τὸ ψωμίον 15
εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, ὅτε καὶ εἰρημένου τοῦ· Ὁ ποιεῖς ποίησον
τάχιον· λαβὼν τὸ ψωμίον ὁ Ἰούδας ἐξῆλθεν εὐθύς. καὶ
οὕτως δ' ἂν οὐκ ἀπιθάνως εἰς τὸν τόπον λέγοιτο· ὥσπερ
ὁ ἀναξίως ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου ἢ πίνων αὐτοῦ τὸ
ποτήριον εἰς κρίμα ἐσθίει καὶ πίνει, τῆς μῖας ἐν τῷ ἄρτῳ 20
κρείττονος δυνάμεως καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ, ὑποκειμένη μὲν
διαθέσει κρείττονι ἐνεργαζομένης τὸ βέλτιον, χείροني δὲ
ἐμποιοῦσης τὸ κρίμα· οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ψωμίον
ὁμογενὲς ἦν τῷ δοθέντι καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις ἐν
Mt xxvi 26 τῷ· Λάβετε, φάγετε· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἰς σωτηρίαν, τῷ 25
δὲ Ἰούδᾳ εἰς κρίμα, ὡς μετὰ τὸ ψωμίον εἰσεληλυθέναι εἰς
αὐτὸν τὸν Σατανᾶν. νοείσθω δὲ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον
τοῖς μὲν ἀπλουστέροις κατὰ τὴν κοινοτέραν περὶ τῆς
εὐχαριστίας ἐκδοχὴν, τοῖς δὲ βαθύτερον ἀκούειν μεμαθηκόσι
κατὰ τὴν θειοτέραν καὶ περὶ τοῦ τροφίμου τῆς ἀληθείας 30
λόγου ἐπαγγελίαν· ὡς εἰ ἐν παραδείγματι ἔλεγον ὅτι καὶ
ὁ κατὰ τὸ σωματικὸν τροφιμώτατος ἄρτος πυρετὸν μὲν

ὑποκείμενον αὔξει, εἰς ὑγείαν δὲ καὶ εὐεξίαν ἀνάγει. διὸ
 πολλάκις λόγος ἀληθῆς ψυχῇ νοσοῦσῃ οὐ δεομένη τοιαύτης
 τροφῆς διδόμενος ἐπιτρίβει αὐτὴν, καὶ πρόφασις αὐτῇ
 445 χειρόνων γίνεται· καὶ οὕτως καὶ τὰ ἀληθῆ λέγειν κινδύ-
 5 νῶδες ἐστὶ. ταῦτα δέ μοι εἴρηται διὰ τὸ ψωμίον ὃ ἐμβάψας cf. Jo xiii 26
 δίδωσιν Ἰουδᾶ Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ, καὶ κεκινήκαμεν λόγον
 τὸν εἰς ἑκάτερα, εἴτε χρή λέγειν αὐτὸν βεβρωκέναι λαβόντα,
 εἴτε κεκωλύσθαι ἀπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰουδαν Σατανᾶ.
 εἰ δὲ χρή ὡς μὴ εἰκὴ παρερριμμένον ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου
 10 ἐξετάσαι καὶ τό· Ἦν δὲ νύξ· λεκτέον ὅτι συμβολικῶς τότε Jo xiii 30
 ἡ αἰσθητὴ νύξ ἦν, εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ
 ψυχῇ Ἰουδα νυκτὸς, ἥνικα τὸ ἐπιφερόμενον σκότος ἐπάνω cf. Ge i 2
 τῆς ἀβύσσου, ὃ Σατανᾶς, εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν· Ἐκάλεσε γὰρ Ge i 5
 ὁ θεὸς τὸ σκότος νύκτα· ὥστε νυκτὸς, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ
 15 ἐσμὲν τέκνα οὐδὲ σκότους, λέγων· Ἄρ' οὖν, ἀδελφοί, οὐκ 1 Thes v 5
 ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους· καὶ τό· Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες 1 Thes v 8
 νήφωμεν. οὐκ ἦν οὖν νύξ τοῖς νιπτομένοις τοὺς πόδας ὑπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ ἀλλ' ἡμέρα λαμπροτάτη, καθαιρομένοις καὶ
 ἀπορριπτομένοις τοὺς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ῥύπους,
 20 καὶ κατ' ἐξοχὴν οὐκ ἦν νύξ τῷ ἀνακειμένῳ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ cf. Jo xiii 23
 Ἰησοῦ· ἡγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῇ ἀγάπῃ ἔλυνε
 πάντα σκότον. ἀλλ' οὐδὲ Πέτρῳ ὁμολογοῦντι τό· Σὺ εἶ ὁ Mt xvi 16
 χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος· ἀποκαλύψαντος αὐτῷ
 τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, νύξ ἦν, ἀλλὰ νύξ ἅμα αὐτῷ καὶ
 25 ἄρνησις ἦν. καὶ νῦν τοῖνυν ὅτε λαβὼν τὸ ψωμίον ὁ Ἰουδᾶς
 ἐξῆλθεν εὐθύς, τότε ἐξελθόντι αὐτῷ νύξ ἦν· οὐ γὰρ παρῆν
 αὐτῷ ὁ ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἀνατολή, καταλιπόντι ἐν τῷ ἐξεληλυ- cf. Zech vi 12;
 θέναι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον. καὶ ἐδίδωκε μὲν τὸν Ἰησοῦν Mal iv 2
 ὁ Ἰουδᾶς, τῆς σκοτίας πεπληρωμένος· ἀλλ' ἡ σκοτία, καὶ ὁ
 30 ἀνειληφὼς αὐτὴν, οὐ κατείληφε τὸ διωκόμενον φῶς. διὸ καὶ cf. Jo i 5
 ὅτε εἶπεν ὡς δικαιοσύνης λόγον τό· Ἡμαρτον παραδούς Mt xxvii 3, 5
 αἷμα δίκαιον· ἀπελθὼν ἀπήγξατο, τοῦ ἐν αὐτῷ Σατανᾶ

1 ὑγίαν

3 πρόφασεις

19 ἀπορριπτομένοις

24 ἅμα αὐτῷ]τῷ

25 post Ἰουδᾶς ins. καὶ

μέχρι τῆς ἀρχόντης αὐτὸν χειραγωγήσαντος καὶ ἐπὶ ταύτην αὐτὸν ἀναρτήσαντος, ὅτε καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ διάβολος ἦψατο· οὐ γὰρ ἦν τοιοῦτος ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ ὑπὸ κυρίου, ὅπερ εἴρηται περὶ τοῦ Ἰωβ πρὸς τὸν διάβολον· Ἀλλὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὴ ᾤψη.

5

cf. Job i 12;
ii 6
Jo xiii 31 f.

25. (17) Ὅτε οὖν ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς λέγει Νῦν ἐδοξάσθη ὁ γιὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάζει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εἰθὺς δοξάζει αὐτόν. Ἀρχὴ τοῦ δεδοξάσθαι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὰς ἐπὶ τοῖς 10 σημείοις καὶ τέρασι δόξας καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μεταμορφώσει τὸ 446 ἐξεληλυθέναι τὸν Ἰούδαν μετὰ τοῦ εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν Σατανᾶ ἀπὸ τοῦ τόπου ἔνθα ἦν ὁ Ἰησοῦς. διὸ εἶπεν ὁ κύριος τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ἔτι δὲ καὶ 15 τό· Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· εἴρηται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, σημαίνοντος ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν· ἐδόξασε γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν τὸν θεόν. διὰ τοῦτο, ὅτε ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν τὸν Ἰησοῦν ἐνηργεῖτο, ἐξελθόντος μετὰ τὸ ψωμίον τοῦ Ἰούδα ἵνα πραγματεύσῃται κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, εἴρηται τό· 20 Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. εἴτ' ἐπεὶ οὐκ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν χριστὸν μὴ ἐνδοξαζομένου ἐν αὐτῷ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο πρόσκειται τῷ· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· τό· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. πλὴν ἡ διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων θάνατον δόξα οὐ τοῦ μὴ πεφυκότος 25 ἀποθνήσκειν ἦν μονογενοῦς λόγου καὶ σοφίας καὶ ἀληθείας, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι λέγεται τῶν ἐν τῷ Ἰησοῦ θειοτέρων, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἦν καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, γενόμενος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα. διόπερ ἀνωτέρω 30 μὲν εἶπε· Νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις δὲ λέγει τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. τοῦτον δ', οἶμαι, καὶ ὁ

Jo xii 32

cf. Jo xxi 19

cf. Ro i 3

Jo viii 40

3 ὑπὸ] ὑπὲρ 9 δοξάσει 20] δοξάζει 11 μεταμορφώσειν
23 τῷ] τὸ

θεὸς ὑπερύψωσε, γενόμενον ὑπῆκοον μέχρι θανάτου, θανάτου *cf. Phil ii 8f.*
 δὲ σταυροῦ· ὁ γὰρ λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ὁ θεὸς λόγος *cf. Jo i 1*
 οὐκ ἐπεδέχετο τὸ ὑπερυψωθῆναι. ἡ δὲ ὑπερύψωσις τοῦ
 υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γενομένη αὐτῷ δοξάσαντι τὸν θεὸν ἐν τῷ
 5 ἑαυτοῦ θανάτῳ, αὕτη ἦν, τὸ μηκέτι ἕτερον αὐτὸν εἶναι τοῦ
 λόγου ἀλλὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ. εἰ γάρ· Ὁ κολλώμενος τῷ *1 Co vi 17*
 κυρίῳ ἐν πνεύμᾳ ἐστι· ὡς καὶ ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ πνεύματος
 μηκέτι ἂν λέγεσθαι τό· Δύο εἰσὶ· πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὸ
 ἀνθρώπινον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ λόγου λέγοιμεν γεγονέναι
 10 ἐν, ὑπερυψωμένου μὲν τοῦ μὴ ἀρπαγμὸν ἡγήσαμένου τὸ *cf. Phil ii 6*
 εἶναι ἴσα θεῷ, μένοντος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ ὕψει ἣ καὶ ἀπο-
 καθισταμένου ἐπ' αὐτὸ τοῦ λόγου, ὅτε πάλιν ἦν πρὸς τὸν
 θεὸν, θεὸς λόγος ὢν ἄνθρωπος; ἐν δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ
 Ἰησοῦ δοξάσαντος τὸν θεὸν τό τε· Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς *Col ii 15*
 15 καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν
 τῷ ξύλῳ· καὶ τό· Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ *Col i 20*
 σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·
 ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ
 θεοῦ δοξασθέντος ἐν αὐτῷ.

20 26. Ἐπεὶ δὲ ὁ δοξαζόμενος ὑπὸ τίνος δοξάζεται, ζητήσεις
 ἐν τῷ· Ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· τὸ ὑπὸ τίνος; ὁμοίως *Jo xiii 31*
 447 δὲ καὶ ἐν τῷ· Ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν
 ῥητῶν σαφηνείας ἐπιμελῶς προσχωμεν πρώτῳ μὲν λεγομένῳ
 τῷ· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· δευτέρῳ δὲ τῷ· Καὶ
 25 ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· τρίτῳ δὲ τοιούτῳ συνημμένῳ· Εἰ ὁ *Jo xiii 32*
 θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ·
 τετάρτῳ δὲ τῷ· Καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. ἐὰν μὴ ἄρα
 τοῦτο φάσκη τις ἀναλαβεῖν εἰς συμπλοκὴν τὴν ἐν τῷ
 λήγοντι τοῦ συνημμένου, ἵνα ἄρχηται μὲν τὸ συνημμένον
 30 ἀπὸ τοῦ· Ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· λήγῃ δὲ εἰς τό· Καὶ ὁ
 θεὸς δοξάσει αὐτόν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.
 ἀναγκαίως δὲ προσχωμεν τῷ τῆς δόξης ὀνόματι, οὐ κειμένῳ

ἐπὶ τοῦ παρὰ τισι τῶν Ἑλλήνων μέσου πράγματος, καθὼς
ὀρίζονται εἶναι δόξαν τὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν ἔπαινον. δῆλον
ὅτι ἐπ' ἄλλου παρὰ τοῦτο κεῖται ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ

Ex xl28(34)f. οὕτω εἰρημένον· Καὶ δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή· καὶ
οὐκ ἠδυνάσθη Μωϋσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ 5
μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη καὶ δόξης
κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή· καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν
3 Reg viii
30 f. τοῦτο ἀναγεγραμμένον τοῦτον τὸν τρόπον· Καὶ ἐγένετο ὡς
ἐξῆλθον οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἁγίου, καὶ ἡ νεφέλη ἔπλησε τὸν
οἶκον κυρίου· καὶ οὐκ ἐδύναντο οἱ ἱερεῖς στήναι λειτουργίαν 10
ἐνώπιον τῆς νεφέλης, ὅτι ἔπλησε δόξα κυρίου τὸν οἶκον· καὶ
περὶ τῆς Μωϋσέως δὲ δόξης ἐν τῇ Ἐξόδῳ τοιαῦτα λέλεκται·
Ἵς δὲ κατέβαινε Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ αἱ δύο πλάκες
τῆς διαθήκης ἐπὶ τῶν χειρῶν Μωϋσῆ· καταβαίνοντος δὲ
αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ Μωϋσῆς οὐκ ᾔδει ὅτι δεδοξασται ἡ 15
ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν
αὐτῷ· καὶ εἶδεν Ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸν
Μωϋσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώ-
που αὐτοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν ἐγγίσει αὐτῷ.

27. Τοῦτο τὸ περὶ τῆς δόξης σημαινόμενον καὶ ἐν τῷ κατὰ 20
Lc ix 29 ff. Λουκᾶν εὐαγγελίῳ διὰ τούτων δηλοῦται· Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ
προσεύχεσθαι αὐτὸν ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἑτέρα, καὶ
ἡλλοιώθη ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ καὶ ἐγένετο λευκὸς, ἐξαστράπτων.
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς
καὶ Ἡλίας· οἱ ὁφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἣν 448
ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ὁ Παῦλος δὲ ὅρα ἐπὶ
τίσι τὸ ὄνομα τῆς δόξης παραλαμβάνει· ὅπου μὲν γὰρ λέγει·
2 Co iii 7—11 Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη
λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ
εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου 30
αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ
πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ τῆς κατα-

κρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης δόξη. καὶ γὰρ οὐ δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἔνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ· ὅπου δέ· Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ ^{2 Co iii 18} τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμ- ^{2 Co iv 3 f.} μένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ
¹⁰ κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ καταυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους ^{2 Co iv 6} φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς
¹⁵ φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἕκαστον δὲ τούτων ἀκριβῶς νῦν διηγῆσασθαι οὐκ ἀπαιτεῖ ἡ προκειμένη τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως διηγήσις. πλὴν ὡς διὰ βραχέων τοιαῦτα λεκτέον· ὅσον μὲν κατὰ τὸ σωματικόν, θειότερα τις γέγονεν ἐπιφάνεια ἐν τῇ
²⁰ σκηνῇ καὶ ἐν τῷ ναῷ συντελεσθεῖσι καὶ ἐν τῷ προσώπῳ Μωϋσέως, τῇ θείᾳ φύσει ὁμιλήσαντος· ὅσον δὲ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν, τὰ περὶ θεοῦ ἀκριβῶς γνωσκόμενα καὶ τῷ ἐπιτηδείῳ δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος νῷ θεωρούμενα δόξα ἂν λέγοιτο εἶναι θεοῦ ὀφθεῖσα· ἐπεὶ ὁ κεκαθαρμένος καὶ
²⁵ ὑπερاناβὰς πάντα ὑλικά νοῦς, ἵνα ἀκριβώσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ θεοῦ, ἐν οἷς θεωρεῖ θεοποιεῖται. λεκτέον τοιοῦτον εἶναι τὸ δεδοξάσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ θεωρήσαντος τὸν θεὸν καὶ ὁμιλήσαντος αὐτῷ καὶ συνδιατρίψαντος τοιαύτῃ θείᾳ, ὡς τοῦτο εἶναι τροπικῶς τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωϋσέως,
³⁰ θεοποιηθέντος αὐτῷ τοῦ νοῦ. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγε τό· Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν ^{2 Co iii 18} δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα. ὥσπερ δὲ ἡ τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς λαμπρότης ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦται, οὕτω ἡ ὑπὸ Μωϋσέως

δόξα ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ. σύγκρισιν γὰρ οὐκ εἶχεν ἢ ἐν 449
Χριστῷ ὑπεροχῇ, ἣν γινώσκων τὸν πατέρα ἐδόξασε περὶ
αὐτοῦ, πρὸς τὰ ὑπὸ Μωϋσέως γνωσθέντα καὶ δοξάσαντα τὸ
πρόσωπον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. διὸ καταργουμένη εἴρηται ἢ
ἐπὶ Μωϋσέως δόξα ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐν Χριστῷ 5
δόξης.

Jo xiii 31

28. (18) Τούτων δὴ ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἐν βραχείσιν
εἰς ἃ παρεθέμεθα λελεγμένων, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τό· Νῦν
ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
αὐτῷ. γινώσκων οὖν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, αὐτῷ τῷ γινώσκειν 10
αὐτὸν, ὄντι μεγίστῳ ἀγαθῷ καὶ ὁποῖον ἄγει ἐπὶ τελείαν
γνώσιν, ἣν γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ἐδοξάσθη. οἶμαι <δ>
ὅτι καὶ ἑαυτὸν γινώσκων, ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μακρὰν ἀποδεῖ
τοῦ προτέρου, ἐδοξάσθη ἐκ τοῦ αὐτὸν ἐγνωκέναι. εἰ δὲ καὶ
περὶ τῶν ὅλων γνώσις συμπληροῖ τὸ μέγεθος τῆς δόξης 15
αὐτοῦ, ὅσα ἐστὶ κρυπτὰ καὶ ἐμφανῇ γινώσκοντος, ζητήσεις
καὶ μήποτε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτοσοφία, ἢ τῷ λεγομένῳ
αὐτουίῳ τοῦ ἀνθρώπου τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἠνῶσθαι τῇ
σοφίᾳ. ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν δόξαν, ἣν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου, δωρησαμένου τοῦ πατρὸς ἐδοξάσθη. πολλῶν δὲ 20
ὄντων τῶν συμπληρούντων τὴν δόξαν πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου,
τὸ κατ' ἐξοχὴν τούτων ἀπάντων ὁ θεὸς ἐστίν, ὃς τῷ γινώ-
σκεσθαι ἀπὸ τοῦ υἱοῦ οὐχ ἀπλῶς ἐστὶ δοξαζόμενος ἀλλ' ἐν
υἱῷ δοξαζόμενος. καθὼ καὶ τολμηρὸν μὲν καὶ μεῖζον ἢ καθ'
ἡμᾶς ἐστὶ τὸ εἰς ἐξέτασιν ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τηλικούτου 25
λόγου· ὅμως δὲ τολμητέον ὑποβάλλειν τὸ ἐν τῷ τόπῳ
ζητηθῆναι δυνάμενον. ζητῶ δὲ εἰ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν
θεόν, παρὰ τὸ δοξάζεσθαι ἐν υἱῷ, ὡς ἀποδεδωκαμεν, μεζό-
νως αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ δοξαζόμενον, ὅτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ γινόμενος
περιωπῇ, ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γνώσει καὶ τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ, οὔση 30

2 ὑπεροχῇ ἦν] litt. οχή ἦν incerta sunt, hic enim male laesus est
codex 10 γινώσκει 11 ἄγει] ἂν οἱ 12 δ'] om.

13 αὐτοῦς 15 γνῶσιν 17 αὐτῷσοφία 18 αὐτ' υἱῷ
24 μεῖζων 26 τὸ] τὸν

μέλζονι <τῆς> ἐν νιῷ θεωρίας, ὡς ἐπὶ θεοῦ χρη̃ νοεῖν τὰ τοι-
 αῦτα, δεῖ λέγειν ὅτι εὐφραίνεται ἄφατόν τινα εὐαρεστήσῃν
 καὶ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, ἐφ' ἑαυτῷ εὐαρεστούμενος καὶ
 χαίρων. χρῶμαι δὲ τοῦτοις τοῖς ὀνόμασιν, οὐχ ὡς κυρίως
 5 ἂν λεχθησομένοις ἐπὶ θεοῦ, ἀλλὰ ἀπορῶν τῶν, ἵν' οὕτως
 ὀνομάσω, ἀρρήτων ῥημάτων, ἃ μόνος αὐτὸς δύναται, καὶ
 μετ' αὐτὸν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ ἐν κυριολεξίᾳ λέγειν ἢ φρονεῖν
 450 περὶ αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ τόπῳ γεγόναμεν τοῦ τὸν θεὸν
 δοξάζεσθαι ἐν Χριστῷ, παρακειμένως ἂν ζητήσαιμεν πῶς
 10 δοξάζοιτο καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἐν πᾶσιν οἷς ὥφθη
 δόξα κυρίου, ἢ ὀφθήσεται. ὅλης μὲν οὖν οἶμαι τῆς δόξης
 τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἀπαύγασμα εἶναι τὸν υἱόν, κατὰ τὸν εἰπόντα
 Παῦλον· Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης· φθάνειν μέντοι γε He i 3
 ἀπὸ τοῦ ἀπαυγασματος τούτου τῆς ὅλης δόξης μερικὰ ἀπαυ-
 15 γάσματα ἐπὶ τὴν λοιπὴν λογικὴν κτίσιν· οὐκ οἶμαι γάρ τινα
 τὸ πᾶν δύνασθαι χωρῆσαι τῆς ὅλης δόξης τοῦ θεοῦ ἀπαύ-
 γασμα ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. νῦν οὖν, ὅτε ἡ οἰκονομία τοῦ
 ὑπὲρ πάντων πάθους τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται οὐ cf. He ii 9
 χωρὶς θεοῦ, διὸ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν· Ἐδοξάσθη, φησὶν, cf. Phil ii 9
 20 ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐ μόνος, καὶ ὁ θεὸς γὰρ ἐδοξάσθη ἐν Jo xiii 31
 αὐτῷ. καὶ οὕτως δ' ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον τις διηγήσαιο.
 γέγραπται· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ εἴρηται· Mt xi 27
 Καὶ μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ Mt xvi 17
 ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ἡ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος. ὅσον οὖν
 25 οὐκ ἔγνωστο <ὁ> υἱὸς τῷ κόσμῳ· Ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν, καὶ ὁ Jo i 10
 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω·
 οὐδέπω ἐν κόσμῳ δεδοξάσθη, καὶ ἦν ἡ ζημία τοῦ μὴ δεδοξά-
 σθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ οὐ τοῦ μὴ δεδοξασμένου ἀλλὰ τοῦ
 μὴ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. ὅτε δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ οὐρά-
 30 νιος πατήρ οἷς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὖσι τὴν τοῦ
 Ἰησοῦ γνῶσιν, τότε ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς

1 τῆς] om. 17 τὸν υἱὸν αὐτοῦ] in mg. legitur glossa ἐπὶ
 προσέθου καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ ἄριστά σοι ἂν ὡμολογεῖτο καὶ τελεώτατα
 25 ὁ 1^ο] om.

ἐγνωκόσιν αὐτὸν, καὶ δι' ἧς ἐδοξάσθη δόξης ἐν τοῖς ἐγνω-
κόσιν αὐτὸν, περιεποίησε δόξαν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν· οἱ
cf. 2 Co iii 18 γὰρ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτρι-
ζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται.

29. Ὅρα δὲ πόθεν ἀπὸ δόξης φησὶ, καὶ ποῦ εἰς δόξαν· 5
ἀπὸ δόξης τῆς τοῦ δοξαζομένου, εἰς δόξαν τὴν τῶν δοξαζόν-
των. ἡνίκα οὖν ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν, ἀφ' ἧς ἔμελλεν
ἀνατέλλειν τῷ κόσμῳ καὶ γινωσκόμενος δοξάζεσθαι ἐπὶ δόξῃ
Jo xiii 31 τῶν δοξαζόντων αὐτόν, εἶπε τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ
cf. Mt xi 27 ἀνθρώπου· καὶ ἐπεὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὁ
ὧς αὐτὸς ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ, ἔμελλε δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀπο-
καλύπτειν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, διὰ τοῦτο· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξά-
σθη ἐν αὐτῷ. ἡ τό· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· συν-
Jο xiv 9; εξετάσεις τῷ· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν
xii 45 πέμψαντά με· θεωρεῖται γὰρ ἐν τῷ λόγῳ, ὅντι θεῷ καὶ 451
cf. Col i 15 εἰκόνι τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ὁ γεννήσας αὐτὸν πατὴρ, τοῦ
ἐνιδόντος τῇ εἰκόνι τοῦ ἀοράτου θεοῦ εὐθέως ἐνορᾶν δυναμέ-
νου καὶ τῷ πρωτοτύπῳ τῆς εἰκόνος τῷ πατρί. ἔτι δὲ καὶ
οὕτως σαφέστερον ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον λαμβάνοιτο· ὡς
cf. Ro ii 24 διὰ τινος τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 20
cf. Mt v 16 οὕτω διὰ τοὺς ἁγίους, ὧν βλέπεται τὰ καλὰ ἔργα λαμπρό-
τατα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ πα-
τρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἐν τίνι οὖν ἐδοξάσθη τοσοῦτον
cf. 1 Pe ii 22; ὅσον ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, μηδὲ εὗρέθη 25
2 Co v 21 δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, μηδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν; καὶ 25
τοιούτος οὖν ὢν ὁ υἱὸς ἐδοξάσθη, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
αὐτῷ. εἰ δὲ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, ἀντιδωρεῖται αὐτῷ ὁ
πατὴρ τὸ μείζον οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πεποίηκε· μείζον
γὰρ τῷ δοξάσαντι τὸν θεόν, ἐλάττονι τὸν διαφέροντα κατὰ
τό· Ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστί· τὸ δοξασθῆναι 30
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ θεῷ, τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ κρείτ-
τονι. καὶ πολλῷ γε ὑπερέχουσα ἡ δόξα ἐν τῷ υἱῷ ἐστίν ὅτε
δοξάζει αὐτὸν ὁ πατὴρ, ἢ ἐν τῷ πατρὶ ὅτε ἐδοξάσθη ὁ πατὴρ
ἐν τῷ υἱῷ. καὶ ἔπρεπέ γε τὸν μείζονα, ἀμειβόμενον τὴν

δόξαν ἣν ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ υἱὸς, χαρίσασθαι τῷ υἱῷ τὸ
δοξάσαι αὐτὸν ἐν αὐτῷ, ἵν' ὁ υἱὸς ἦ ἐν τῷ θεῷ δοξαζόμενος.
εἴτ' ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ταῦτα γίνεσθαι ἔμελλε, λέγω δὲ τὸ
δοξάζεσθαι τὸν υἱὸν ἐν τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο ἐπιφέρει τό· Καὶ Jo xiii 32
5 εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. ταῦτα δὲ οὐκ ἀγνοοῦμεν πολλῷ εἶναι
ἐλάττονα ὧν χωρεῖ ὁ τόπος ἐξεταζόμενος, ἀποκαλύπτοντος
τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπιδημούντος τοῦ λόγου αὐτοῦ εἰς τὸ παρα-
στήσαι τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ ᾧ δύναται δωρήσασθαι ὁ
πατὴρ δωρούμενος γνωσθῆναι τὴν πᾶσαν δόξαν τοῦ θεοῦ.
10 διὸ ὡς βραχεῖς καὶ πολλῷ ταπεινότεροι τῆς ἀξίας τῶν λόγων,
καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκτεθεῖσι χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ θεῷ, οὔσι
πολλῷ μείζοσι τῆς ἡμετέρας ἀξίας.

30. (19) Τεκνία, ἔτι μικρόν μεθ' ἡμῶν εἰμί· ΖΗ- Jo xiii 33
τίσετέ με, <καί> καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου
15 ἐγὼ εἰμι ἡμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν, καὶ ἡμῖν λέγω ἄρτι.
Συναγαγὼν ἐκ τῶν εὐαγγελίων τὰς ὡς ὑπὸ πατρός λεγομένας
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τέκνα φωνὰς, θάρρει λέγειν ὅτι
τινῶν ὁ σωτὴρ πατὴρ ἐστίν· τῷ μὲν γὰρ παραλυτικῷ φησί·
452 Ὁάρσει, τέκνον· ἀφίενταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· τῇ δὲ αἰμορροού- Mt ix 2
20 σῃ· Ὁυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ νῦν τοῖς μαθη- Mt ix 22
ταῖς λέγει τό· Τεκνία· ἐμφαίνοντος, οἶμαί, τι καὶ τοῦ
ὑποκοριστικοῦ καὶ διδάσκοντος τὴν ἔτι βραχύτητα τῆς τῶν
ἀποστόλων ψυχῆς τότε. ἐὰν δέ τις ζητεῖ ἄρ' οὖν ὁ πα-
ραλυτικὸς, ἀκούων· Τέκνον· ἐντελέστερος ἦν <τῶν> πρὸς οὓς
25 ὁ λόγος φησί· Τεκνία; ἀκούσει ὅτι εἴ τις μὲν ἐστὶ τεκνίον,
πάντως ἐστὶ τέκνον· διὸ οὐ κεκώλυται τὸν παραλυτικόν,
λεγόμενον τέκνον, εἶναι καὶ τεκνίον· ὥστε οὐκ ἀνάγκη τὸν
ὀνομασθέντα τέκνον, τὸν παραλυτικόν, εἶναι ἐντελέστερον
τῶν πρὸς οὓς ὁ λόγος εἶπε τό· Τεκνία. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι
30 οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οὐ δύναται τὸ τέκνον γενέσθαι
ὑστερον ἀδελφὸς οὐ ἔφθασεν εἶναι τέκνον, οὕτως ἀδύνατον
μεταβαλεῖν ἐκ τέκνου Ἰησοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ ἀδελ-

12 μείζον

14 καὶ] om.

24 τέκνα τῶν] om.

25 τις] τι τεκνίον] τεκνον

φόν. οὗτοι γοῦν πρὸς οὓς εἶπε· Τεκνία· μετὰ τὴν τοῦ
σωτήρος ἀνάστασιν, ὥσπερ εἰ μεταποιηθέντος ἀπὸ τῆς ἀνα-
στάσεως Ἰησοῦ, γίνονται τοῦ πρότερον εἰπόντος· Τεκνία·
Jo xx 17 ἀδελφοί. διὸ γέγραπται· Πορεύου πρὸς τοὺς ἀδελφούς, καὶ
εἶπε αὐτοῖς Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα 5
ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ τάχα ὥσπερ ἔστι
Jo xiii 13 πρὸ τοῦ εἶναι τεκνία, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ
Jo xiii 16 διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· καὶ
Jo xiii 33 τό· Οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀναγεγραμ-
μένον πρὸ τοῦ· Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ἐπι-
στήσεις δὲ εἰ ὁ δούλος πρότερον μαθητῆς γίνεται, εἴτα
τεκνίον, εἴτα ἀδελφὸς Χριστοῦ καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ. μαθητὴν
δὲ ἐν τούτοις λεκτέον τὸν ἐκ τοῦ παρέχειν αὐτὸν πα-
ραληψόμενον τὴν τοῦ λόγου ἐπιστήμην, μανθάνοντα ἀπὸ 15
τοῦ τηλικούτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. τὸ δέ·
*Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· κατὰ μὲν τὸ ἀπλούστερον ὡς
πρὸς τὸ ῥητὸν σαφές ἐστιν, ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ἔμελλε μηκέτι
ἔσεσθαι μετὰ τῶν μαθητῶν· πρότερον μὲν συλληφθεὶς ὑπὸ
cf. Jo xviii 12 f. τῆς σπείρας καὶ τοῦ χιλιάρχου καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ὑπηρετῶν, 20
οἵτινες δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Ἀνναν πρῶτον· μετὰ
cf. Mt xii 40 δὲ τούτου τῷ Πιλάτῳ παραδοθεὶς, καὶ ἐξῆς τὴν ἐπὶ σταυρῷ
καταδικασθεὶς· εἴτα ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς
ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον ζητήσεις
μήποτε μετὰ τὸ μικρὸν οὐκέτι ἦν μετ' αὐτῶν· οὐ τῷ μὴ 25
παρεῖναι αὐτοῖς κατὰ σάρκα, καὶ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς 453
ᾄδου καταβεβηκέναι· τούτου γὰρ ἕνεκεν οὐκ ἐκωλύετο εἶναι
Mt xviii 20 καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν ὁ εἰπών· Ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι
Mt xxviii 20 εἰς τὸ ἔμὸν ὄνομα, καὶ ἐγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· καί· Ἰδοὺ
ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας 30
Mt xxvi 31 τοῦ αἰῶνος· ἀλλὰ τῷ πληρωθέντος τοῦ· Πάντες ὑμεῖς
σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγραπται

γάρ· Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρό-
 βατα τῆς ποίμνης· μηκέτι εἶναι μετ' αὐτῶν τὸν μετὰ τῶν
 ἀξίων μόνων τυγχάνοντα. πρὸς τοῦτο δ' ἂν τις ἀνθυποφέρει
 τό· Μέσος ὑμῶν στήκει ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· λέγων αὐτὸν Jo i 26
 5 εἶναι καὶ μετὰ τῶν μὴ γινωσκόντων αὐτόν. ὅρα δὲ μήποτε
 οὐ ταυτὸν ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτὸν μετὰ τινος, ὅπερ ἐν ἐπαγγελίᾳ
 ὡς ἀξίοις δίδεται, τῷ ἐστηκέναι αὐτὸν καὶ μὴ γινωσκόμενον
 ἐν μέσῳ τῶν μὴ γινωσκόντων. ἐν ἐπαγγελίᾳ μὲν γὰρ τό·
 "Οπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, καὶ γὼ εἰμι Mt xviii 20
 10 ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ τό· "Ιδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς Mt xxviii 20
 ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· οὐ τοιοῦτον δὲ τό·
 Μέσος ὑμῶν στήκει ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ ἐν τῷ προκει- Jo i 26
 μένῳ τοίνυν ὁ εἰπών· "Ιδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι· φησὶ τό·
 "Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ὁ δὲ λέγων· "Ἐτι μικρὸν μεθ'
 15 ὑμῶν εἰμι· οὐκ ἂν παρόντι αἰσθητῶς τῷ "Ιούδα, τοῦ διαβόλου
 ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῷ τὸν cf. Jo xiii 2
 σωτήρα, εἶπεν ἂν αὐτῷ τό· Μετὰ σοῦ εἰμι· οὐκέτι γὰρ ἦν
 μετ' αὐτοῦ, οὐδ' ὅτε βάψας τὸ ψωμίον ἐδίδου αὐτῷ. ἀλλ' ὅτε cf. Jo xiii 26
 μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς, πολλῷ
 20 πλέον οὐκ ἦν Χριστὸς μετὰ τοῦ "Ιούδα, μακρύναντος ἑαυτὸν
 ἀπὸ τοῦ σωτήρος· Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς 2 Co vi 15
 Βελίαρ;

31. Εἰ καὶ μικρὸν δὲ ἔτι μετὰ τῶν τεκνίων ἔμελλεν
 εἶναι ὁ πατὴρ αὐτῶν Ἰησοῦς, χρὴ εἰδέναι τὸ μετὰ τὸ μικρὸν
 25 ἐκέينو· εἰ καὶ μὴ ἦν μετ' αὐτῶν, οὐδὲν ἦττον ἐκεῖνοι ζητεῖν
 ἔμελλον τὸν Ἰησοῦν, ὡς ὁ Πέτρος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι
 πικρῶς ἔκλαιεν, οἶμαι, ζητῶν τὸν Ἰησοῦν. νῦν μὲν οὖν τό·
 "Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· λέλεκται, ὀλίγῳ <δὲ> ὕστερον·
 Μικρὸν, φησὶ, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν Jo xvi 16
 30 <καὶ> ὅψεσθέ με· ὅτε λεγόντων τῶν μαθητῶν· Τί ἐστὶ τοῦτο Jo xvi 18 f.
 ὁ λέγει μικρόν; οὐκ οἶδामεν τί λαλεῖ· γνοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ὅτι ἠθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, εἶπεν αὐτοῖς Περὶ τούτου ζητεῖτε

12 ἵστηκει 19 εἰσῆλθεν] ὅτε ἦλθεν 23 εἰ] ἡ
 24 μετὰ] μεγα 28 δὲ] om. 30 καὶ] om.

Jo xvi 19 f. μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ
 πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι
 κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ <δὲ> κόσμος χαρήσεται. 454
 ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενή-
 σεται. τὸ γὰρ μικρὸν ἐκεῖνο ἐν ᾧ οὐκ ἐθεώρουν αὐτὸν, 5
 ἐζήτουν Ἰησοῦν· διὸ ἔκλαιον καὶ ἐθρήνουν, τῆς λύπης
 αὐτῶν εἰς χαρὰν μεταβαλλούσης ὅτε ἐπληροῦτο τό· Καὶ
 πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με. ἐν οἷς ἐξετάσεις εἰ ὁ μετὰ
 μικρὸν μὴ θεωρῶν αὐτὸν, εἰ μέλλει μετὰ τοῦτο ὄψεσθαι
 αὐτὸν, μετ' οὐ πολὺ πάντως ὄψεται αὐτὸν, νοούντων ἡμῶν τό· 10
 Καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με. τὸ δὲ ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν
 ζητεῖν ἐστὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην
 καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ἅπερ πάντα
 ἐστὶν ὁ χριστός. τινὲς δὲ ζητοῦσιν αὐτὸν τῶν ἑωρακῶτων
 σημεῖα, καὶ σὺν τῷ ἑωρακέσθαι λαβόντων ἀπ' αὐτοῦ ἄρτον 15
 καὶ φαγόντων, αἰτίου τοῦ ζητεῖν αὐτοῖς γενομένου τοῦ
 τεθράφθαι ἀπὸ τοῦ λόγου· Ζητεῖτε γάρ με, φησὶν, οὐχ
 ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ
 ἐχορτάσθητε. εἶτα ἐπεὶ πρότερον τοῖς Ἰουδαίοις εἰρήκει·
 Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ ὑμῶν 20
 ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·
 Jo viii 21 Ἐπ' ἐκεῖνο ἀναφέρων τὸ προκείμενον φησί· Καὶ καθὼς
 εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε
 ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. ὥς γὰρ ἐκείνοις, φησὶ, τοῦτ'
 Jo xiii 33 εἶπον, οὕτω καὶ ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῦτο λέγω οὐ περὶ 25
 πλείονος χρόνου· οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ· Καὶ ὑμῖν λέγω
 ἄρτι· ὅπερ οὐκ ἐστὶ ταῦτόν τῳ· Καὶ ὑμῖν λέγω· χωρὶς
 προσθήκης τῆς ἄρτι. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, οὓς προέβλεπεν ἐν
 τῇ ἑαυτῶν ἀμαρτίᾳ ἀποθανουμένους, οὐκ ἐπὶ βραχυνόμονον
 χρόνον οὐκ ἐδύναντο ἡκεῖν ὅπου ὑπῆγεν ὁ Ἰησοῦς· οἱ δὲ 30
 μαθηταί, μεθ' ὃν ἔμελλε μικρὸν χρόνον μηκέτι ἔσεσθαι μετ'
 αὐτῶν, διὰ τὰ προειρημένα οὐκ ἐδύναντο ἔπεισθαι τῷ λόγῳ
 ἀπιώντι ἐπὶ τὰς ἑαυτοῦ οἰκονομίας.

32. Καὶ εἰ μὲν μὴ προετέτακτο τοῦ· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω Jo xiii 33
 ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν· τό· Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις·
 καὶ ἀπλούστερον ἔδοκούμεν ταῦτα εἰρῆσθαι, ἀναφερόμενα
 ἐπὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἔξοδον τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς. νυνὶ δὲ
 5 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀποθνήσκουν ἔμελλον, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν
 καταβαίνειν εἰς ᾄδου. πῶς ὅπου ὁ Ἰησοῦς ὑπῆγεν ἐκεῖνοι
 455 οὐκ ἐδύναντο ἀπελθεῖν; ἀλλ' ἐρεῖ τις, ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ
 παραδείσῳ ἔμελλε γίνεσθαι τοῦ θεοῦ, ἔνθα οἱ μὲν ἐν ταῖς
 ἀμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανοῦμενοι γίνεσθαι οὐκ ἔμελλον, οἱ δὲ
 10 τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ τότε μὲν οὖν οὐκ ἐδύναντο ἐκεῖ γενέσθαι
 ὕστερον δὲ, διὰ τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν
 ἀποθανομένους Ἰουδαίους λέλεκται τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω,
 ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν· πρὸς δὲ τοὺς μαθητάς· Ὅπου ἐγὼ
 ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν ἄρτι. τὸ γὰρ ἐξῆς τῆς
 15 λέξεώς ἐστι τοιοῦτον· Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ὑμῖν
 λέγω Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν ἄρτι.
 καὶ οὕτω δὲ οὐκ ὀλίγην ἔχει ζήτησιν ὁ τόπος, διὰ τό· Ὁ
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ποιήσει τρεῖς Mt xii 40
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. πῶς γὰρ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς
 20 νύκτας ποιήσει ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, <ὅς> ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐν
 τῷ παραδείσῳ ἔμελλεν ἔσεσθαι τοῦ θεοῦ, κατὰ τό· Σήμερον Lc xxiii 43
 μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ; οὕτω δὲ ἐτάραξέ
 τινες ὡς ἀσύμφωνον τὸ εἰρημένον, ὥστε τολμήσαι αὐτοὺς
 ὑπονοῆσαι προστεθῆσθαι τῷ εὐαγγελίῳ ἀπὸ τινων ραδιουρ-
 25 γῶν αὐτὸ τό· Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ
 θεοῦ. ἡμεῖς δὲ φαμεν ἀπλούστερον μὲν ὅτι τάχα πρὶν
 ἀπελθεῖν εἰς τὴν λεγομένην καρδίαν τῆς γῆς ἀπεκατέστησεν
 εἰς τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ τὸν εἰπόντα αὐτῷ· Μνήσθητί Lc xxiii 42
 μου ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· βαθύτερον δὲ ὅτι
 30 πολλαχού τὸ σήμερον ἐν τῇ γραφῇ καὶ ἐπὶ ὅλον παρατείνει
 τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα· ὥσπερ δὲ καὶ ἐν τῷ· Ἐφημίσθη ὁ Mt xxviii 15
 λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον· καί· Οὗτος Ge xix 37

1 προετέτακτο

4 νῦν εἰ

6 καταβαίνων

9 οἱ] εἰ

20 δς] om.

Ps xciv (xcv) πατήρ Μωαβιτῶν μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας· καί· Σήμερον
 8 ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου.
 ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἐπαγγέλλεται αὐτῷ, ἀξιῶσαντι μνησθῆ-
 ναι αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, τὸ ἐν τῷ ἐνεστηκότι
 αἰῶνι πρὸ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι αὐτὸν γενέσθαι σὺν αὐτῷ 5
 ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν διὰ μέσου ἐν
 παρεκβάσει εἰς τὸ προειρημένον εἰρήσθω. τοῖς δὲ μαθηταῖς,
 ἀκολουθεῖν βουλομένοις τῷ Ἰησοῦ, οὐχ ὡς ἂν οἱ ἀπλουστεροί
 Mt x 38 ὑπολάβοιεν σωματικῶς, ἀλλ' ὡς δηλοῖ τό· Ὅς ἂν μὴ ἄρῃ
 τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου 10
 Jo xiii 33 ἄξιος εἶναι μαθητῆς· φησὶ νῦν ὁ κύριος ὅτι Ὅπου ἐγὼ
 ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ἄρτι. εἰ γὰρ ἐβούλοντο 456
 ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν, μὴ σκανδαλιζό-
 μενοι ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἐδύναντό πω τοῦτο ποιεῖν· Οὕτω
 Jo vii 39 γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὕτω ἐδοξάσθη· καί· Οὐδεὶς 15
 1 Co xii 3 δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
 ἅπεισι δὲ ὁ λόγος τὰς ἑαυτοῦ πορείας, καὶ ἀκολουθεῖ μὲν
 αὐτῷ ὁ λόγῳ ἐπόμενος· οὐ δύναται δὲ ἀκολουθεῖν ὁ μὴ
 ἐντρεπισμένος ὥστ' εὐτόνως κατ' ἵχνη βαίνειν, τοῦ λόγου
 ὁδηγοῦντος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τοὺς πάντα πράττοντας 20
 ἵνα καὶ δύνωνται αὐτῷ ἔπεσθαι καὶ ἀκολουθῶσιν αὐτῷ, ἕως
 Ps lxii (lxiii) 9 εἰπωσιν τῷ χριστῷ· Ἐκολλήθη ὀπίσω σου ἡ ψυχὴ μου.
 αὐτάρκη δὲ περιγραφὴν εἰληφότος τοῦ λβ' τῶν εἰς τὸ κατὰ
 Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, αὐτοῦ που καταπαύομεν
 τὸν λόγον.

25

FRAGMENTA.

[I. In Joann. i. 1. Corderius, Catena Graec. Patr.
in S. Joan. p. 6.

Δημιουργὸν τῶν πάντων τιθέμενος αὐτὸν, τὸ τοῦ Λόγου
ὄνομα κατηγορεῖ αὐτοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς ἐπίπαν πᾶσα δημιουργία
ῥηρηται λόγου, οὐκ ἄλλως ἔδει αὐτὸν δηλῶσαι ὄντα τῶν
πάντων ποιητὴν ἢ οὕτως. οἱ μὲν γὰρ παρ' ἡμῖν δημιουργοὶ,
5 ἄνθρωποι ὄντες, τέχνην ἔχουσιν· αὕτη δέ ἐστιν ἕξις μετὰ
λόγου ποιητική. ὁ δὲ τοῦ θεοῦ υἱὸς, ἐπειδὴ οὐκ ἄλλος ὢν
σοφίας καὶ τέχνης δημιουργὸς, εἰκότως Λόγος ὀνομάζεται.
οὐ γὰρ ἄλλη τις ὦν οὐσία παρὰ τὸν λόγον δι' αὐτοῦ ποιεῖ
τὰ ὄντα, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ ποιῶν, θεὸς ὢν λόγος. εἰτ' ἐπεὶ
10 ὁ λόγος οὗτος, θεὸς ὢν κατ' οὐσίαν, καὶ αὐτὸ τοῦτο θεοῦ υἱὸς
ὑπάρχων, τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας χάριν ἄνθρωπος
γεγένηται, Σὰρξ ὁ λόγος ὠνομάσθη. καὶ ἐπεὶ τινες τῆς
ὀρθῆς πίστεως ἐκπεσόντες οἴονται ἀπὸ τότε αὐτὸν μόνον
εἶναι ἀφ' οὗ ἐκ τῆς παρθένου ἄνθρωπος γεγονὼς προήλθεν,
15 ὀρθότατα πρὸς τοὺς τοιούτους ὁ θεολόγος γράφει τό· Ἐν Jo i i
ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ καταλλήλως τοῖς ῥήμασι χρησάμενος,
τὸ μὲν Ἐγένετο ἐπὶ τὴν σάρκα, τὸ δὲ Ἦν ἐπὶ τῆς θεότητος
αὐτοῦ σημαίνει. καὶ ἦν μὲν κυριώτερον ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου
τὸ Ἔστιν εἰπεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς διαφορὰν τῆς ἐνανθρωπή-
20 σεως γενομένης ἔν τινι καιρῷ ἐδήλου τὴν ὑπαρξίν τοῦ λόγου,
ἀντὶ τοῦ Ἔστιν τῷ Ἦν ὁ εὐαγγελιστὴς κέχρηται. τῶν δὲ
ῥημάτων τὰς κυρίας σημασίας ἐκλαμβάνειν οὐ δεῖ ἐπὶ τῶν

12 ὀνομάσθη Cord.

18 αὐτὸν Cord.

21 τῷ τοῦ Cord.

αἰδίων· ὅτε μὲν γὰρ τὰ σημαινόμενα ὑπὸ τούτων χρόνῳ
 συμμετρουμένην ἔχει τὴν ὑπαρξιν, ὡς τὸ Ἦν τὸ μηκέτ'
 ὄν, ἀλλὰ ποτε ὑπαρξιν σημαίνει· ὁμοίως τὸ Ἔστι δηλοῖ
 τὸ νῦν ὑπάρχον, ὡς τὸ Ἔσται τὸ μέλλον ὑπάρξει. ἀλλ'
 ἐπεὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ αἰδίδιος ἐστι, τυγχάνων θεὸς, τὰ ῥήματα 5
 ἐπ' αὐτοῦ οὐ μετὰ τοῦ προσσημαίνειν χρόνον ἐκλαμβάνειν
 δεῖ, τοῦ σημαινομένου ὑπ' αὐτῶν οὐχ ὑπὸ χρόνου ὄντος.
 ἔστι δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ θεολόγου φωνῶν θηρεῦσαι τὴν
 διάνοιαν. εὐθύς γὰρ ἀρχόμενος τῆς κατ' αὐτὸν συντάξεως
 Jo i i γράφει· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ Μωυσῆς μὲν τὴν 10
 Gen i i κοσμοποιίαν ἐξηγούμενος· Ἐν ἀρχῇ, εἶπεν, ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὁ δὲ Ἰωάννης οὐκ Ἐν ἀρχῇ,
 εἶπεν, γέγονεν ἢ πεποιῆται λόγος. ἦν γὰρ ἐν ἀρχῇ ποιῶν
 Jo i 3 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. εἰ γάρ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·
 τῶν πάντων δὲ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ὑπῆρχεν, ἐν τῇ τούτων 15
 οὐσιώσει αὐτὸς ἦν κτιστὴς αὐτῶν. εἴτ' ἐπεὶ μὴ εἶπεν ἐν τῇ
 τινὸς ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, καθόλου ληπτέον αὐτὸ, ἵν' ἡ τὸ
 δηλούμενον τοιοῦτον· ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐν ἀρχῇ
 τῶν ἀρχαγγέλων ἦν ὁ λόγος· καὶ συνελόντι εἰπεῖν, ἐν ἀρχῇ
 τῶν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων κτισμάτων ἦν ὁ λόγος, πάντων 20
 Col i 16 ff. αὐτῶν ἦν ἀρχὴ τε καὶ ποιητής. ἐν Χριστῷ γὰρ ἐκτίσθη τὰ
 ἅπαντα, τά τε ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τά τε ὁρατὰ
 καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι εἴτε θρόνοι εἴτε
 κυριότητες· πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ
 αὐτός ἐστι πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, 25
 ὅς ἐστιν ἀρχὴ καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. εἰ γὰρ τὰ
 πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, καὶ πρὸ αὐτῶν ἐστίν, ἀρχὴ αὐτῶν
 κατὰ τὸ εἶναι αἷτιος ὑπάρχων, ἀκολουθῶς ῥητέον εἶναι αὐτὸν
 ἐν τῇ πάντων οὐσιώσει. πῶς γὰρ οὐκ ἔδει αὐτὸν εἶναι πρὸ
 αὐτῶν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν κτίστην ὄντα; εἴτ' 30
 ἐπεὶ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶπεν εἶναι, ἔδει δηλῶσαι καὶ πῶς καὶ
 Jo i i πρὸς τίνα ὄντα ποιεῖν αὐτὸν ἐχρῆν. διὸ ἐπήγαγεν τῷ· Ἐν
 τῇ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ τό· Ἦν ὁ λόγος πρὸς τὸν θεόν·
 πρὸς ἡμᾶς μὲν γὰρ ἐλθὼν, ὅτε ἐκ παρθένου ἐτέχθη, ἀπέ-

σταλτο ὑπὸ τοῦ πατρός· διὸ καί· Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ Jo 1 14
 ὄνομα ἔσχεν αὐτὸ δὴ τοῦτο Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. ὅτε δὲ cf. Is vii 14:
 ἐδημιούργει, ἐπεὶ μὴ ὡς ἄνθρωπος ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ
 πατρός εἰς οὐσίαν ἔφερε τὰ πάντα, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἦν
 5 καὶ θεὸς ἦν· οὐ τέχνη, ἢ λόγος, ἀ ἐν ἄλλοις ἔχει τὸ εἶναι,
 ὡς ἀρτίως ἐλέγετο περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις δημιουργῶν, ὡς
 ἄλλο ἐστὶν αὐτοῖς τὸ ὑπάρχειν ἀνθρώποις, καὶ ἄλλο τὸ εἶναι
 τεχνίταις. οὐδένα γοῦν τούτων λόγον καλοῦμεν, ἀλλ' ἔχειν
 λόγον λέγομεν. ἀλλ' οὐχ ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς τοιοῦτος,
 10 τυγχάνων θεὸς λόγος κατ' οὐσίαν, διὸ καὶ Σοφία καὶ Ἀλήθεια
 ἐν ταῖς θεολογίαις ὀνομάζεται.]]

2. In Joann. i. 4. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Venice Gr. 27. Cf. Venice Gr. 28.

Ὁ ΓΕΓΟΝΕΝ ἐν αὐτῷ, δηλονότι τῷ λόγῳ, ζωὴ ἦν· Jo i 4
 ἵν' ὥσπερ θεὸς εἰς ὑπαρξίν ἤγαγε τὰ πάντα, οὕτω καὶ
 ζωοποιηθῇ τὰ πεφυκότες ζῆν μετουσίᾳ αὐτοῦ. διὸ καὶ
 15 ἀρμοδίως εἴρηται τό· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.
 οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς ἐκ τῆς λέξεως ταύτης γεννητὸν εἶναι
 τὸν λόγον νομίσασι. τὸ γὰρ γενόμενον οὐκ αὐτό ἐστι ζωή·
 ὃ οὐκ ἐξῳθεν αὐτῷ ἐπῆλθεν, ἐν αὐτῷ γὰρ γέγονεν ἡ ζωή. οὐ
 γὰρ οἰοί τε ἦσαν οἱ γεννητοὶ οὕτως αὐτὸν ἔχειν τυγχάνοντα
 20 κατ' οὐσίαν ζῶν ὡς ἔστι παρὰ τῷ πατρί. εἴρηται γὰρ πρὸς
 τὸν θεόν· Παρά σοι πηγὴ ζωῆς. καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ αὕτη Ps xxxv
 παρὰ τῷ πατρί οὐ ζωοποιούσα αὐτὸν, οὐ γὰρ μετουσίᾳ ζωῆς (xxxvi) 10
 ὁ πατὴρ ζῇ, ἀλλὰ ζωὴ θεὸς ὢν γεννᾷ ζῶν, ὡς καὶ σοφὸς
 σοφίαν καὶ δυνατὸς δύναμιν. αὕτη ἡ ζωὴ τὰ λογικὰ ὠφε-
 25 λῆσαι βουλομένη σχέσιν τὴν πρὸς αὐτὰ ἀνεδέξατο, ἐπὶ τὸ
 ζῆν αὐτὰ προσλαβόντα αὐτὴν μετουσίας τρόπῳ· καὶ οὐ περὶ
 μόνου γε τοῦ κοινοῦ ζῆν αὐτὸν τοῦτο λεκτέον· ἀλλὰ γὰρ καὶ
 τοῦ κατ' ἀρετὴν καθ' ὃ συμβαίνει εὖ ζῆν. τοῦτο γοῦν
 παρίσταται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως· φησὶ γάρ· Καὶ ἡ ζωὴ Jo i 4

Hos i 1

Jer i 4

Jo x 35

ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὅτι δὲ ἐνταῦθ' οὕτως ἔχει καὶ ἐξ
 ἑτέρου ἔστι πιστώσασθαι. ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς καὶ λόγος, θεὸς
 ὢν λόγος, ἔστι πρὸς τὸν θεόν, ὡς ἀρτίως εἴρηται, γινόμενος
 καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οἰοί τε εἰςὶ χωρεῖν αὐτοῦ τὴν
 παρουσίαν. εἴρηται γάρ· Λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ· 5
 καί· Ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Ἰερεμίαν· καὶ καθόλου·
 Ἐκείνους θεοὺς εἶπεν. πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο.
 ὡς οὖν λόγος μὲν πρὸς τὸν θεόν ἔστι, γίνεται δὲ πρὸς τοὺς
 γενητοὺς, οὕτως ζωὴ τυγχάνων ἔστι παρὰ τῷ πατρὶ, ζωοποιῶν
 πρὸς οὓς ἐπιφοιτᾷ, γινομένης ἐν αὐτῷ ζωοποιητικῆς σχέσεως 10
 ἀρμονίως ἐχούσης πρὸς τὰ ζωοποιούμενα. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς
 τῷ ζωοποιῆσαι καὶ γνῶσιν ἀληθείας ἐμποιεῖ, φωτίζουσα τὸν
 νοῦν τῶν παραδεχομένων αὐτὴν, καὶ φῶς ἀνθρώπων ὀνομά-
 ζεται. ἀνθρώπων δὲ φῶς οὕσα δῆλον ὅτι καὶ τὰ ὑπερβεβη-
 κότα λογικὰ φωτίζει. εἰ γὰρ τῶν ἐλαττόνων λογικῶν φῶς 15
 ἔστι, πολλῷ μᾶλλον τῶν ὑπεραναβεβηκότων.

3. In Joann. i. 5. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven.
 27.

cf. Ps cxviii
 (cxix) 133

Τὸ θεολογούμενον φῶς λυτικόν ἔστι πάσης σκοτίας καὶ
 ἀγνοίας καὶ κακίας ὑφισταμένης. διὸ ἐν τῇ τοιαύτῃ σκοτίᾳ
 φαῖνον οὐ καταλαμβάνεται ὑπ' αὐτῆς. ὃν γὰρ τοῦτο τὸ φῶς
 σοφία καὶ δικαιοσύνη θεοῦ, ἥ μὲν σοφία ἔστι λύει τὴν τοῦ 20
 νοῦ ἀγνοίαν, ἥ δὲ δικαιοσύνη τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς
 κατευθύνει, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνειν αὐτὸ, οὐ
 κωλύμενον ἐκπέμπειν τὰς οἰκείας ἀγὰς τῷ φωτιζομένῳ
 ἀνθρώπῳ· διὸ οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς σκοτίας, λυομένης
 καὶ ἀφανιζομένης τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὑφεστῶσα 25
 καὶ ἐνεργοῦσα οὐ καταλαμβάνει αὐτὸ, ἀλλὰ λυομένη καὶ
 μηκέτι οὔσα. οἶον ὁ Παῦλος ὅτε ἠγνόει τὸν χριστὸν ἐδίωκεν
 αὐτὸν, παρορμώμενος πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς προσοῦσης ἀγνοίας,

5 ἐγεννηθη S*

12 αληθειαν S*

15 λογικῶν] λογικον RV

27 ουσης S*

ἦν εἵπομεν εἶναι σκοτίαν· ἀλλὰ τοῦ διωκομένου φωτὸς ἵπ' αὐτῆς ἐκλάμψαντος τὰς οἰκείας αὐγὰς λέλυται ἡ σκοτία, καὶ ταύτη καταλαβεῖν οὐ δεδύνηται τὸ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς φῶς. ὡσαύτως καὶ ὁ μετανοήσας ἐπὶ τῷ σταυρῷ ληστῆς, cf. Lc xxiii
 5 πεπηρωμένος τῇ προειρημένῃ σκοτίᾳ ἐδίωκε τὸ φῶς· ἀλλ' ἡ⁴⁰
 ἐν τῷ ληστῇ σκοτία λέλυται, καὶ οὕτως οὐ καταλαμβάνει τὸ φῶς. καὶ ἵνα ἐπὶ τὸ σαφέστερον μεταβάλω τὸ θεώρημα, φῶς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, ὅταν δὲ τὸ ψεῦδος καὶ ἀπάτη πᾶσα, τουτέστι τὸ σκότος, διώκῃ τὸ φῶς, τότε λύεται καὶ ἀφανίζεται
 10 πλησίασαν τῷ διωκομένῳ, τῆς γὰρ ἀληθείας φανείσης τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη λύεται. καὶ τὸ παράδοξον ἐρῶ, μακρὰν οὕσα ἡ σκοτία διώκει τὸ φῶς, ἐγγίσασα δὲ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν αὐτὸ ἀφανίζεται. καὶ γὰρ τὸ ψεῦδος, ὅσον ἀφέστηκε τῆς ἀληθείας, κρατεῖ καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς διώκειν τὴν
 15 ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ νοῦ· ὅταν δὲ ἐγγίσῃ αὐτῇ δείκνυται μὴδ' ὅλως ὄν. ὅθεν ἀναγκαίως ἀφῆκεν ὁ θεὸς εἶναι κακίαν, δυνάμενος κωλύσαι, ἵνα τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς δευχθῇ.

4. In Joann. i. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν κοινήν περὶ ἀνθρώπου ἀπόδοσιν ὅσον διὰ τὸ πεφυκέναι αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ πρὸς θεὸν
 20 ὁμοίωσιν. σημειωτέον δὲ ὡς οὐκ αἰεὶ τὸ Ἐγένετο τὴν <εἰς> ὑπαρξίν ἄγουσαν γέννησιν δηλοῖ, ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ Ἐγένετο ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τό· Ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ· ἵνα ἡ τὸ λεγόμενον τοιοῦτο· Ἐγένετο ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ εἰς Jo i 6 f.
 μαρτυρίαν. εἰ δὲ ταῦτα περὶ Ἰωάννου λεγόμενα ὀρθῶς ἔχει,
 25 πόσῳ μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γραφόμενα ἢ λεγόμενα ὡς λεγομένου ἢ γραφομένου καὶ γινόμενου.

1 σκοτιαν RS] locus male laesus in V 8 απεστη R παση S*
 9 διωκει R 12 διώκη RV τὸ 2^ο] τω S* 13 ὅσον] pr eis S
 18 τὴν] τη S* 20 om. εἰς RVS 21 γεννησιν V 23 τοιουτον R
 αποσταλμενος RV

5. In Joann. i. 7. Corderius, p. 22. Cramer, p. 182.

Jo i 7

Ἴνα πάντες πιστεύωσιν. Ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ δηλονότι, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν· οὐδὲ γὰρ, εἰ μὴ πάντες τὸν παρὰ τοῦ ἡλίου δέχοντο φωτισμόν, ἤδη καὶ τὸν ἡλίον φαίη τις ἂν μὴ ἐπὶ τούτῳ ἀνατέλλειν, ἐφ' ᾧ τε πάντας φωτίζεισθαι. ἡ γὰρ πρόθεσις τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ἦν πιστεῦσαι πάντας. 5

6. In Joann. i. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo i 8

(Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς.) Τουτέστι τὸ θεολογούμενον· ὑπέληπτο γὰρ τισι διὰ τὰ προσόντα αὐτῷ πλεονεκτήματα ὡς αὐτὸς εἶη ὁ χριστός. διὰ τοῦτο τοῦτο φησιν ἵνα δλόριζον τὴν τοιαύτην ἀνέλη πλάνην. κἀν γὰρ φῶς Ἰωάννης, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς περὶ οὗ οἱ ἄγιοι πρὸς τὸν θεόν 10 φασιν· Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· ὥστε εἰ καὶ φῶς ἦν Ἰωάννης, κατὰ τὸ εἰρημένον τοῖς μαθηταῖς· Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. φῶς δὲ ἀληθινὸν οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ψεύδους ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν εἰκονικῷ εἴρηται. ἡ γὰρ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀληθὲς ὅτε 15 μὲν τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ, ὅτε δὲ εἰκόνι καὶ μιμήματι ἀντιδιαστέλλεται. δυνατόν δὲ λαβεῖν εἰκονικὸν φῶς τὸ αἰσθητὸν, καὶ μάλιστα τὸν ἡλίον, ἀληθινὸν δὲ φῶς τὸ νοητὸν, μᾶλλον δὲ τὸ τῶν νοητῶν φωτιστικόν, τῶν ἁγίων δυνάμεων. ὅπερ ἡγοῦμαι εἰρησθαι ὑπὸ τῆς γραφῆς· Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ 20 καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. τὸ θεολογούμενον γὰρ φῶς ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἀλλ' ἐπεὶ τό· Ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἀμφιβόλως εἴρηται, δυνάμενον σημαίνειν ὅτε μὲν τὸ φῶς, ὅτε δὲ 25

Ps xxxv
(xxxvi) 10
Mt v 14

Jac i 7

Jo i 9

1 om. ἵνα—πιστεύωσιν Cram. 4 τοῦτο Cord. Cram.
φωτισεσθαι Cord. 5 om. αὐτὸν Cord. 6—9 cf. Cyr. Al. i. 7.
11 ὀψόμεθα RV 24 ἀλλ'—κόσμον] om. S*: ins. in nig. S³

τὸν ἄνθρωπον, ἐκατέρως αὐτὸ ἐρμηνευτέον. καὶ πρῶτόν γε δεκτέον τὸ φῶς ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον κατὰ τὸν ἐπιδημίας καιρὸν, τὸν ὄντα ἄνθρωπον ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς εἴρηται, τὸ φῶς ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ τῷ φωτίσαι
 5 τὸν ἄνθρωπον. εἴτα τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν φωτίζει πάντα τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπον.

7. In Joann. i. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 26, Cramer, p. 185.

Ἐπεὶ μὴ πάντες ἀπεστράφησαν αὐτὸν, πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν προσήκαντο αὐτὸν, καὶ μάλιστα οἱ ἀπόστολοι, ἐπιφέρει ὁ εὐαγγελιστής· Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔσχον ἐξουσίαν
 10 τέκνα θεοῦ γενέσθαι. οἱ γὰρ πρὸς τὴν πίστιν εἰσαγόμενοι, τάχα δὲ καὶ προκόψαντες, ἐξουσίαν ἔχουσι τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τότε γεννησόμενοι τοῦτο, οὗ τέως τὴν ἐξουσίαν εἰλήφασιν, ὅταν τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ πίστει καὶ γνώσει. τίς δὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν ἔσχον τὴν ἐξουσίαν, δηλοῖ
 15 γράφας δεδόσθαι αὐτὴν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῦ φωτὸς δηλονότι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ ταῦτόν τῷ πιστεῦσαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ φωτὸς τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸ φῶς, ἐξουσία δίδοται, τουτέστιν ἐπιτηδειότης πρὸς τὸ γενέσθαι τέκνα, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εἰ δὲ μετέλθοιεν διὰ
 20 προκοπῆς εἰς τὸ πιστεῦν αὐτῷ ἐκ τοῦ πιστεῦν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκέτι δυνάμει ἀλλ' ἐνεργείᾳ εἶεν θεοῦ τέκνα. οἱ μὲν γὰρ ἀπλουστέρα καὶ μὴ πάνυ ἡκριβωμένη διανοία συγκατατιθέμενοι τῷ φωτὶ πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ δὲ σὺν ἐπιστημονικῇ ἀποδείξει καὶ διηρθρωμένη νοήσει
 25 προσεληλυθότες αὐτῷ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπικαλοῦνται αὐτόν. ὅθεν Ἰησοῦς μετὰ πολλὴν προκοπὴν τῶν μαθητῶν φησὶν· Ἐπεὶ πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε· Jo xiv 1

4 τῷ] το S* 7 post ἐπεὶ ins. δὲ Cord. 10, 11 om. οἱ γὰρ—γενέσθαι Cord. Cram. 12 om. οὐ—εἰλήφασιν Cord. 13 καὶ 1^ο] + τη RVS Cram. om. καὶ γνώσει Cord. Cram. 16 δηλονότι] om. RV: expl. Cord. Cram. 16, 17 om. ἐπειδὴ—φωτὸς RV 22 οἱ μὲν] εἰ RV: οἱ S 25 προσεληλυθότας RVS

Jo xiv 10

ἀντὶ τοῦ Καιρὸν ἔχετε μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ πιστεύειν εἰς τὸ
ὄνομά μου, ἵν' ἐμοὶ καὶ τῷ πατρὶ πιστεύσητε. ἀμέλει γοῦν
καὶ περὶ μεγίστης θεολογίας ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἐπήγαγεν
ὡς πρὸς ἅπαντας· Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ
πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστιν;

5

8. In Joann. i. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27. Corderius, p. 27.

Οἱ γὰρ ἐκ θεοῦ γεννηθέντες, τῷ πεπιστευκέναι ὅτι
cf. 1 Jo ii 29 Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστι καὶ τῷ ποιεῖν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ
cf. Jo i 13 ἐγεννήθησαν. οὐχ ὑπόκεινται δὲ τῇ ἐξ αἱμάτων γεννήσει,
τουτέστιν οὐκ ἐξ ὑλικῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. ἀμέλει γοῦν
cf. Mt xvi 16 τῷ Πέτρῳ, πιστεύσαντι ὅτι ὁ χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ 10
Mt xvi 17 τοῦ ζῶντος, ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγεται· Μακάριος εἶ, Σίμων
Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ
πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ἐπίστησον εἰ δύναται
κατ' ἐκδοχὴν ἄλλην υἱὸς αἱμάτων εἶναι ὁ νομίζων θεοσεβῆς
καὶ υἱὸς θεοῦ εἶναι διὰ τοῦ προσάγειν τὰς κατὰ νόμον 15
αἰσθητὰς θυσίας. οὗτοι γὰρ διὰ σφαγῶν καὶ ἐκχύσεως
αἱμάτων εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ οἴονται. καὶ ἀνέγκλητον μὲν ἦν
τοῦτο ποιεῖν πρότερον, ἡμῖν δὲ οὐκέτι, διὰ τὸ ἀρκούντως
πρὸς δικαίωσιν ἔχειν τὸ δοθὲν ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦ αἷμα. ὑπό-
κεινται δὲ καὶ θελήματι σαρκὸς καὶ γενέσει ἀνδρὸς οἱ πάντα 20
cf. Mt xxiii 28 ποιοῦντες πρὸς τὸ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι. θελή-
ματι γὰρ σαρκὸς εὐαρεστεῖν οὗτοι προτίθενται τὴν σάρκα
cf. Ro ii 28 περιτεμνόμενοι καὶ ἐν τῷ προφανεῖ Ἰουδαίῳ θέλοντες,

3 ἐξισαμενον R: ἐξησαμενους VS 7 ἐκ] pr ὅτι Cord.
8 γεγένηται Cord. om. δὲ Cord. γενέσει Cord. 9 om.
γοῦν RVS 10 υἱὸς] post ζῶντος Cord. 13 δυνατὸν Cord.
14 ἐπιβολὴν RVS Cord. 16 σφαγῶν] σφῶν R 17 εὐαρεστείη
RVS 17—19 ἀνέγκλητον—δικαίωσιν] ἀνέγκλητοι πρὸς δικαιοσύνην
Cord. 18 ἡμῖν] ἡ RV τοῦ RV αρκουντος R: αρκουντως V
20 om. καὶ 1^ο Cord. καὶ 2^ο—ol] καὶ γεννήσει ἀνδρὸς Cord.:
γενέσει ol RVS 21 θελήματα RVS 22 προστεθενται (sic) R:
προστεθῆναι S: προτεθῆναι V: προτέθενται Cord.

μετὰ τοῦ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐν κρυπτῷ
 Ἰουδαϊσμοῦ. ἔχουσι δὲ καὶ τὴν ἐκ θελήματος ἀνδρὸς
 γένεσιν οἱ προφάσει ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας ἀπέχονται μὲν
 κακίας, ἀρετὴν δὲ ἀναλαμβάνουσιν. καὶ ὑπὲρ τούτους οὖν
 5 ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος τῷ μετὰ τὸ πιστεῦσαι εἰς
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτῷ πεπιστευκέναι.

9. In Joann. i. 14. Rome, *Rég.* 9: Ven. 27. Cf.
 Ven. 28. Corderius, p. 34.

Τὸ δέ Ὡς μονογενοὺς παρὰ πατρός· νοεῖν ὑποβάλλει ἐκ Jo i 14
 τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν. οὐδὲν γὰρ τῶν
 κτισμάτων παρὰ πατρός, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ λόγου
 10 ἔχει τὸ εἶναι. εἰ γὰρ καὶ ἄλλα παρὰ πατρός εἶχε τὴν
 ὑπαρξιν, ματαίως ἢ τοῦ μονογενοὺς ἔκειτο φωνή, πολλῶν
 ὄντων τῶν παρὰ πατρός ἐχόντων τὸ εἶναι. οὗτος δὲ
 μονογενὴς παρὰ πατρός πάντως πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας
 εἶρηται, οὐκ ἄλλος ὢν τούτων ὢν λέγεται εἶναι πλήρης.
 15 αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· Ἐγὼ εἰμι ἢ Jo xiv 6
 ἀλήθεια· ἀδιανόητον δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγειν πληροῦσθαι ὑπ'
 ἄλλης ἀληθείας. ἔσται γὰρ δεκτικὸν ἀληθείας τὸ πληρού-
 μενον ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐ δεκτικὴ ἀληθείας ἢ ἀλήθεια
 κατ' ἐνέργειαν οὔσα τοῦτο ὃ λέγεται εἶναι. τὰ δ' αὐτὰ καὶ
 20 περὶ τῆς χάριτος ῥηθεῖα ἄν. καὶ οὐ παραδόξον γε περὶ τοῦ
 μονογενοῦς τοιαῦτα λέγειν, ὅποτε καὶ περὶ τοῦ πατρὸς
 τοιαῦτα ἀναγράφονται. αὐτὸς γοῦν περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ
 προφῆτῃ λέγει· Πλήρης εἰμί. εἰκὸς δὲ εἰρησθαι τὴν λέξιν Is i 11
 ταύτην καὶ διὰ τὸ θεωρηθησόμενον πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος

1 μὴ] om. S*: ins. int. lin. S² 3 οἱ] ὅσοι Cord. 3 ἀπε-
 χοντε V 5 om. ὁ RVS τὸ] τῷ RVS 7 om. δέ RVS
 ομογενοῦς (R)VS (o ras. R) 8 οὐδὲ RVS 9 om. τοῦ 1° RVS
 om. τοῦ 2° RVS λόγου] λέγει S 10 εἶχε] ἔχει Cord.
 12 om. τῶν Cord. 13 om. πάντως RVS 16, 17 ἀδιανόητον—
 ἀληθείας] om. RVS (sed ins. Cod. Ven. xxviii) 17 ἀληθείας 2°]
 ἀληθεια RVS 18 ἀληθείας ἢ ἀλήθεια] ἀληθεια ἀληθειαν RVS
 21 λέγει RVS om. τοῦ Cord. 23 εἰκον RVS

ἐπιδημίας. ὁ διὰ Μωυσέως νόμος τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐκό-
 λαζεν, οὐδενὶ χαριζόμενος τὰ κατὰ παράβασιν αὐτοῦ ἐπιτε-
 λεσθέντα. ἔτι μὴν ὁ νόμος οὗτος μυστηρίων τελετὰς δι'
 εἰκόνων καὶ σκιογραφιῶν παρεδίδου, χειραγωγῶν καὶ εὐ-
 τρεπίζων πρὸς τὴν τοῦ χριστοῦ διδασκαλίαν τοὺς ὑπ' αὐτῶν 5
 cf. Gal iii 24 ἀγομένους· ὅθεν καὶ παιδαγωγὸς ὁ νόμος εἰς Χριστὸν λέγεται.
 ἐπεὶ τοίνυν ὁ σωτὴρ ἐλήλυθεν οὐ κολάσαι τοὺς ἡμαρτηκό-
 τας ἀλλ' ἄφεσιν παρασχεῖν τῶν οὕτω πεπραγμένων, καὶ
 τέλος ἐπιθεῖναι τῆς διδασκαλίας, καὶ εἰκόνων γνῶσιν τῆς
 ἀληθείας, αὐτὸς αὐτὴν φανερῶν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὧν ἡ 10
 cf. Jo i 14 ἀλήθεια, εἰκότως πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας ὥφθη τοῖς
 αὐτὸν θεασαμένοις. εἰ γάρ τισι μὲν ἐχαρίζετο, τισὶ δὲ οὐ,
 οὐκ ἦν πλήρης χάριτος, ὥς ἂν εἰ τῆς σκιάς τι μὲν ἔπαιεν,
 ἕτερον δὲ τι αὐτῆς οὐχί, οὐκ ἦν πλήρης ἀληθείας. ἀλλὰ
 μὴν πᾶσαν σκιὰν καὶ εἰκόνα περιέγραψε, καὶ πάντων ἁμαρτη- 15
 μάτων ἄφεσιν παρέχει τοῖς προσφεύγουσι διὰ μετανοίας
 αὐτῷ. πλήρης ἄρα ἀληθείας καὶ χάριτός ἐστιν.

10. In Joann. i. 15. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 35.

(Κέκραγεν.) Οὐ κατὰ τὴν προφορὰν ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς
 νοήσεως ἐπιτεταμένον. ὁ γὰρ περὶ τῶν μεγάλων δογμάτων
 ἀπαγγέλλων ὡς δεῖ μεγαλοφώνως κατὰ τὴν νόησιν αὐτὰ 20
 προφέρει. ἀκουστέον δὲ τοῦ Πρῶτος ἀντὶ τοῦ Πρότερος.
 ὁμως ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστι πρὸ ἐμοῦ καὶ πρότερός
 μου τυγχάνων Ἰησοῦς ὀπίσω μου καὶ μετ' ἐμὲ ἦλθεν,
 οὐκ ἐπὶ τὸ ὀπίσω μου μέναι ἀλλὰ τὸ πρὸ ἐμοῦ

1 ἐκόλασεν Cord. 3 ἔτι μὴν ὁ] ὁ μὴν Cord. 5, 6 τοὺς—ἀγο-
 μένους] om. RVS (sed ins. Ven. xxviii) 8 οὕτως RVS 9 τῶν
 εἰκόνων τὴν γνῶσιν Cord. 12 αὐτῶν (sic) S 13 χάριτος] + καὶ
 ἀληθείας ὥφθη τοῖς αὐτὸν θεασαμένοις S* (a seriori man. eras.)
 τῆς] τις S (ex corr. της) om. μὲν RVS 16 ἄφεσιν] pr. τὴν S
 18 om. οὐ—ἐπιτεταμένον Cord. 20 ἀπαγγέλλων RVS 21 om.
 ἀκουστέον—Πρότερος Cord. 22 ἐστι] bis S 23 ἐμὲ] + καὶ μετ'
 ἐμοῦ (eras.) S 24 om. οὐκ R μέναι] εἶναι Cord. om. τὸ
 Cord.

γενέσθαι. ἀκουστέον δὲ τοῦ ὀπίσω αὐτὸν ἔρχεσθαι τοῦ
 Ἰωάννου κατὰ χρόνον τῆς ἀποτέξεως. πρὸ γὰρ ἐξ μηνῶν
 Ἰωάννης συνελήφθη τοῦ συλληφθῆναι τὸν Ἰησοῦν. τούτῳ
 τῷ τρόπῳ ὀπίσω αὐτοῦ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς ἔμπροσθεν αὐτοῦ
 5 γέγονεν ἀναδειχθεὶς θεὸς καὶ δημιουργὸς αὐτοῦ ὑπάρ-
 χων. λεχθείη δὲ καὶ οὕτως· δόξει πᾶς ὁ μανθάνων
 ἔπεσθαι τῷ διδασκάλῳ καὶ ταύτῃ ὀπίσω αὐτοῦ λέγεται
 βαδίζειν. ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ σωτὴρ βαπτίζοντι τῷ Ἰωάννῃ
 προῆλθε βαπτισθῆναι, κατὰ τὸ βαπτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ
 10 Ἰωάννου ὀπίσω τοῦ βαπτίζοντος ἔρχεσθαι εἴρηται, κατὰ δὲ
 τὸ ἡγιακέναι καὶ μεμαρτυρηῆσθαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔμπροσθεν
 τοῦ βαπτίζοντος γέγονεν, τιμιώτερος καὶ ὑπερέχων αὐτοῦ
 ἀναδειχθείς. εὖ δὲ καὶ τὸ φάναι· Ἐμπροσθέν μου γέγονεν· Jo i 15
 ὡς τὴν ὑπαρξίν προτέραν εἶναι τοῦ γεγονέναι αὐτόν. καὶ
 15 τοῦτο δὲ ἐπίστησον μεθ' ὅσης ἀκριβείας εἴρηται. οὐ
 γέγραπται Ὁ ὀπίσω μου ὢν, ἀλλ' Ὁ ἐρχόμενος. εἰ γὰρ
 ὀπίσω ἦν, οὐκ ἡδύνατο πρὸ αὐτοῦ εἶναι. ἀλλ' οὐκ
 ἀδύνατον τὸν πρῶτον ὄντα ὀπίσω ἐλθεῖν. ῥηθείη δὲ καὶ
 ἐτέρως. Ὅτι, φησὶν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες Jo i 16
 20 ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· πάλιν γὰρ αἰτίαν ἀπο-
 διδοὺς τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γεγονέναι αὐτοῦ ὄντα πρῶτον,
 ἐπήγαγε τό· Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες
 ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. πῶς γὰρ οὐκ ἔμπροσθεν
 κατὰ τὸ προῦχειν, καὶ πρῶτος τῶν πληρουμένων ὁ πληρῶν;
 25 εἰ γὰρ αὐτὸς τελειοὶ καὶ πληροὶ ἀρετῆς καὶ σοφίας τοὺς ἐφ'
 ἀγιότητα ἐρχομένους, πῶς οὐ πρῶτος καὶ προῦχων αὐτῶν
 ὑπάρχει; πρόσχες δὲ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν γεγραμμένων. οὐκ
 εἴρηται τὸ πληρῶμα αὐτοῦ, ἀλλ' Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
 30 ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. οἱ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀγιότητος
 μετέχοντες καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας τὸ ἐκ μέρους γινώσκουν cf. 1 Co xiii 9
 καὶ ἐκ μέρους προφητεύειν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἀλλ'

2 κατὰ] + τὸν Cord.

4 ἐλθὼν ὃ] ἦλθεν Cord.

πασων RV

22 om. τὸ R

αποτοξεως (vid.) S: αποταξεως RV

5 ὑπάρχων] expl. Cord.

6 πᾶς]

om. ἡμεῖς R

25 σοφίαν S*

οὐ πλήρωμα αὐτοῦ ἔχουσι. σχοῖεν δ' αὐτὸ μετὰ τὴν
 ἐπίκαιρον ζωὴν ἐν τοῖς μέλλουσιν αἰώσι, κατὰ τὸν ἀπόστολον.
 1 Co xiii 10 Ὅταν ἔλθῃ, φησὶ, τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.
 1 Jo iii 2 τούτῳ συνωδὰ καὶ τὰ ἐν τῇ καθολικῇ Ἰωάννου· Καὶ οὐπω
 ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὅμοιοι 5
 αὐτοῦ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστι· τουτέστι
 καθὼς ἔστι δυνατόν τοις γενητοῖς γινῶναι τὸν θεόν. οὐ γὰρ
 οἷόν τε ἐκλαμβάνειν τὸ καθὼς ἔστιν ὁ θεὸς αὐτός. καὶ γὰρ
 ἔξομέν τι πλεόν τῆς παρουσίας καταστάσεως, μηκέτι ἐκ
 μέρους ἀλλὰ γυμνοὶ πάσης ἀγνοίας τῇ ἀκραιφνεστάτῃ 10
 ἀληθείᾳ προσβαλούμενοι καὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτὸν ὁψόμενοι.
 διὰ τὸ τοίνυν ἐκ τοῦ πληρώματος Ἰησοῦ εἰληφέναι ὁ Ἰωάννης
 λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι Ἐμπροσθέν μου γέγονεν· οὐ ἔσχον ἐκ
 τοῦ πληρώματος. καὶ τὸ μὴ ἓνα ἀλλὰ πάντας τοὺς ἁγίους
 ἐκλαμβάνειν ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἰησοῦ τὴν ὑπεροχὴν 15
 τοῦ πληροῦντος καὶ τελειοῦντος φανεροῖ. εἰ γὰρ πάντες
 ἅγιοι ἐπληρώθησαν οὐκ ἐξ ὅλου τοῦ πληρώματος ἀλλ' ἐκ
 τινὸς μορίου αὐτοῦ, πολὺ ἀπολειπόμενοι ὁφθήσονται οἱ ἐκ
 τοῦ πληρώματος λαμβάνοντες τοῦ παρασχόντος αὐτοῖς.

11. In Joann. i. 16. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Τῶν ἀρετῶν τὸ μὲν οἶκοθεν ἔχομεν καὶ παρ' ἑαυτῶν, 20
 ὁ προαιρετικῶς κτώμεθα, τὸ δὲ ἐκ θεοῦ, πιστεύσαντες γοῦν
 τῷ σωτηρὶ καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὡς ἐνεδέχετο ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν
 γενέσθαι. Λέιπεται ἡμῖν καὶ τὸ ἐκ θεοῦ αἰτεῖν, καθὼς καὶ οἱ
 Lc xvii 5 μαθηταὶ Ἰησοῦ φασὶν αὐτῷ· Πρόσθες ἡμῖν πίστιν· ἡ γὰρ
 λέξις ἡ Πρόσθες σημαίνει ἀπαιτεῖν αὐτοὺς θεοδώρητον 25
 πίστιν πρὸς ἣν εἶχον προαιρετικῶς. ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλος
 Ro xii 6 γράφων φησὶ· Κατ' ἀναλογίαν πίστεως· τῆς ἐνούσης ἐκ τοῦ

4 τουτο RVS το RVS 5 εσωμεθα RV 6 οψωμεθα R
 10 ακρεφνεστατη RVS 11 προσβαλούμενοι καὶ] προβαλου με RVS
 12 τὸ] τουτο R 16 πληροῦντος] πληρωματος RVS 20 μὲν]
 μεντοι RVS 26 ἦν] η SV*

ἐφ' ἡμῖν τὰς δωρεὰς τοῦ πνεύματος δίδοσθαι. Ἐτέρῳ δίδοται 1 Co xii 9
πίστις, φησὶν, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι. εἰ δὲ πίστις δίδοται
τινὶ κατὰ ἀναλογίαν ἧς ἔχει πίστεως, φανερόν ὅτι τῇ ἐφ'
ἡμῖν κατορθωθείσῃ ἡ θεόπεμπτος παραγίνεται πίστις. ἄπερ
5 δὲ περὶ πίστεως εἴρηται λεκτέον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν
ἀρετῶν. ἐπεὶ οὖν ἡ ἀρετὴ χάρις ἐστὶ κεχαριτωμένον
ποιοῦσα τὸν ἔχοντα, ὅταν ἡμῖν προαιρετικῶς κατορθωθῇ
αὐτὴ τηλικαῦτα τὸ ἐκ θεοῦ παραγίνεται, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ
δίδοσθαι παρὰ θεοῦ χάριν ἀντὶ χάριτος.

12. In Joann. i. 17. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27. Corderius, p. 37.

- 10 "ΟΤΙ ὁ ΝΟΜΟΣ ΔΙΑ ΜΩΥΣΕΩΣ ΕΔΟΘΗ. ΔΙΑ ΜΩΣΕΩΣ ὁ Jo i 17
νόμος ἐδόθη ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ. θεοῦ
γὰρ ὁ νόμος, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὁ νόμος Κυρίου Ps xviii
ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχὰς. πλὴν εἰ καὶ διὰ Μωσέως ὁ (xix) 8
νόμος δίδοται, ἀλλά γε Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ
15 Χριστοῦ ἐγένετο· τῆς χάριτος δι' ἀφέσεως ἁμαρτημάτων
κωλυούσης τὴν ἐκ τοῦ νόμου κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν·
καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερβαινούσης τὰς σκιάς καὶ τοὺς τύπους.
ἐπίστησον δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις. ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος καὶ cf. Lc xvi 16
οἱ προφῆται μέχρις Ἰωάννου παρτίκυσαν, ὡς αὐτὸν πέρας
20 γεγενῆαι τῆς παλαιᾶς γραφῆς, μεθ' ἣν ἡ ἐπιδημία τοῦ
σωτῆρος γέγονε, πάνυ συναδόντως τό· Ὁ ὀπίσω μου Jo i 15
ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν· εἴρηται. ἐπειδὴ γὰρ
προανεφωνεῖτο ἡ τοῦ σωτῆρος κάθοδος ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ
τῶν προφητῶν, ἐλθὼν ὀπίσω ἐληλυθέναι λέγεται. ἀλλ' εἰ
25 καὶ ὀπίσω ἐλήλυθεν, ἀλλ' οὖν πληρώσας νόμον καὶ προφήτας
τῷ τὸ ἔνθεον αὐτῶν πεφανερῶκεναι ἔμπροσθεν γέγονε, καὶ

3 ἐφ'] ἐξ RVS 7 ἔχοντα] + lac. ras. (g) S 10 om. "Οτι—
ἐδόθη RVS Μωσέως] αὐτοῦ Cord.: + δε RVS 11 om.
ἐδόθη Cord. om. ἀλλ' 1° Cord. om. ἀλλ' 2° RVS om.
θεοῦ 2° RVS 12 om. ὁ 1° Cord. 17 ἀληθείας] χάριτος Cord.
τύπους] expl. Cord. 21, 22 om. πάνυ—γὰρ R 21 συναδόντος
VS 22 εἰρημενον VS 26 γέγονε καὶ] γεγενῆαι RVS

δηλωθεὶς αἴτιος εἶναι πάσης ἐκείνης τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, παρελκυσάσης ἕως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

13. In Joann. i. 18. Rome, Reg. 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 39. (Fragm. Anon. in mss.)

Διττοῦ τοῦ θεωρεῖν ὄντος, αἰσθητικοῦ τε καὶ νοητικοῦ, τὸ μὲν τῶν σωμάτων, τὸ δὲ τῶν ἀσωμάτων ἐστὶν ἀντιληπτικόν. διὸ καὶ τὰ ὑποκείμενα τῷ νῷ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου 5 θεωρούμενα ἀόρατά φαμεν, οὐ τῷ μὴ ὁρᾶσθαι ἀλλὰ τῷ μὴ πεφυκέναι βλέπεσθαι. οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἀόρατον, κἂν ἔξω ποτὲ τυγχάνον τῆς ὀψεως μὴ ὁράται. οὐ γὰρ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι σημαίνει τὸ ἀόρατον, ἀλλὰ τὸ μὴ πεφυκέναι πρὸς τοῦτο. διὸ οὐδὲ ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτὸ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι καὶ 10 τὸ ἀόρατον. τῷ μὲν γὰρ ἀοράτῳ ἀκολουθεῖ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι τὸ ἀόρατον. πολλὰ γὰρ τῶν σωμάτων, καίτοι ὄντα ὁρατά, οὐχ ὁράται, ἥτοι σκεπαζόμενα ἢ τῷ μὴ εἶναι ἔνθα ταῦτα τυγχάνει. ταύτης τῆς διαστολῆς ὁρθῶς ἐχούσης ἐκλαμβάνειν δεῖ τὸ εἰρημένον ὡς περὶ ἀοράτου. οὔτε γὰρ αἱ ἀνωτάτω 15 δυνάμεις θεὸν ὁρῶσιν, οὐ διὰ τὴν σφῶν ἀσθένειαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀσωματότητα. ἀλλ' οὐδὲ νῷ ὁρατός ἐστὶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῷ πάσης ἀγνοίας καὶ κακίας καὶ ὕλης ἀπηλλαγμένῳ. Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. καρδίαν δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζει. ὅστις καθαρὸς 20 τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ γεγονῶς, τελειωθεὶς κατ' ἀρετὴν προσβάλλει θεῷ καθ' ὃ ἐφικτόν. τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ νοῦς ὃ ἔτι ὑποκείμενος γενέσει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρόνῳ, οὐχ ὁρᾷ τὸν θεὸν ὡς δεῖ. διὸ οὐ καθάπαξ εἴρηκεν. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς Πρώποτε, σημαίνουσας 25

2 Ἰωάννου] + τοῦ Χρυσοστόμου R seriori manu 5 ὑπερκείμενα
RVS ὑπὸ] υπερ S* 13—15 om. ἔνθα—εἰρημένον RV
15 οὔτε κ.τ.λ.] inc. Cord. ap. quem hoc fragmentum Origeni
ascribitur om. γὰρ Cord. 16 om. θεὸν RVS τὴν 2^ο] pr.
δια Cord. 17 οὐδὲ νῷ] οὐδενί Cord. 18 τῷ] το R κακίας
τε Cord. om. καὶ ὕλης RVS 20 ὀνομάζει] expl. Cord.
21 γεγονος RVS

Mt v 8

Jo i 18

χρονικόν τι, ἢν' ἡ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· ὅσον χρόνον τὸ
 Πῶποτε δύναται λέγεσθαι, ὡς σημαῖνόν τι ὑποκείμενον,
 ὁ νοῦς ἐμπέπραται τῇ ἐνύλῳ ζωῇ. διὸ ἰδεῖν τὸν θεὸν οὐ
 δύναται κατὰ προσβολὴν νοήσεως. καὶ ἡμεῖς μὲν ἐκ τῶν
 5 περὶ αὐτοῦ θεολογουμένων ἐννοιῶν καὶ ὧν ἔχομεν ἀμυδρῶς
 αὐτὸν νοοῦμεν ὡς οἶόν τε· αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς οὐ διὰ τινος
 τοιοῦτον ἀλλ' οἰκειότητι τῇ πρὸς ἑαυτὸν νόησιν ἔχει περὶ
 ἑαυτοῦ, αὐτὸς ὧν καὶ ἡ νόησις καὶ τὸ νοοῦμενον. διὸ μόνος
 ἐπίσταται αὐτὸν ὁ υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς νοούμενος καὶ νοῶν
 10 τὸν πατέρα.

14. In Joann. i. 18. Rome, Vat. 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. In Cod. Veneto nemini adscribitur.

Καταλλήλως δὲ τῷ μονογενῇ θεὸν καὶ υἱὸν αὐτὸν εἶναι
 πατρὸς ὠνομάσθησαν κόλποι. ἐπεὶ γὰρ τὰ περὶ τῆς θεότητος
 πάντα ἀκατωνόμαστα, δηλοῦται ἡμῖν ταῦτα ἀνθρώποις οὔσι
 διὰ λέξεων ἀνθρωπίνων. εἰκότως ἀφ' ὧν ἴσμεν σημαίνεσθαι
 15 τὴν πρὸς τὸν πατέρα οἰκειότητα γέγραφεν ὁ εὐαγγελιστής·
 'Ὁ ὧν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν σωζομένων Jo i 18
 πάντων καὶ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ λαμβανόντων γράφεται
 ὅτι γενήσονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, οὐκ ἄλλο τι
 ἢ ὅτι πατὴρ πιστῶν χρηματίζει· οὕτω καὶ ὁ θεοῦ υἱὸς ὧν ἐν cf. Ro iv 11
 20 κόλποις τοῦ γεννήσαντος λέγεται. καὶ ὥσπερ ἄνθρωποι
 πιστοὶ ἐν κόλποις πιστοῦ τοῦ Ἀβραάμ γίνονται, οὕτως καὶ
 ὁ υἱὸς ὧν ἐν κόλποις. κόλπον δὲ πατρὸς ἀκούειν δεῖ ὡς καὶ
 τὰ ἄλλα τὰ λεγόμενα ἀνθρωπίνως περὶ θεοῦ. εἰ δὲ περὶ
 τῶν προφητῶν ἢ πατριαρχῶν ἢ ἀγγέλων λέγεται ὡς θεὸν
 25 ἑωρακότων, οὐκ ἀντικείμενα ἑαυτῇ φησὶν ἡ θεία γραφή.
 θεὸν γὰρ οὐδεὶς ὁρᾷ προσβαλὼν νοήσῃ τῇ ἑαυτοῦ ὥσπερ
 κατ' ἐπιβολὴν ὀψεως ὁρᾷν λεγόμεθα τὰ ὁρατά. ὁρᾶται δὲ
 θεὸς οἷς ἐὰν κρίνῃ ὁραθῆναι ἀποκαλύπτων ἑαυτόν. εἰ γὰρ

1 τοιοῦτο RVS² 5 αὐτοῦ] αὐ RVS 7 αὐτον R 15 τὴν]
 τῆς VS 19 πατὴρ] pr. o R 21 ουτος R*SV 25 ἑαυτῇ
 φησιν] om. S*: ins. in mg. S² 27 δέ] + και S

ἑώρα τις τὸν θεὸν, οὕτως ἐθεώρει αὐτὸν, ἢ οὕτως εἶπω, οἶος καὶ ὁσος ἐστίν. ἐπεὶ δὲ μὴ αὐτὸς ὁρᾷ ἀλλὰ θεὸς ἑαυτὸν δείκνυσιν, ὥς οἷόν τέ ἐστι τοῖς γενητοῖς παρέχει ἑαυτὸν εἰς κατανόησιν· καθὼς καὶ ὁ σωτὴρ φησι· Καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. οὐ γὰρ εἶπεν· ἐκείνός με ἵδῃ, ἀλλ' ἐγὼ ἐμαυτὸν 5 ἐκείνῳ ἐμφανίσω.

15. Origenis Philocalia, ed. J. A. Robinson, p. 41.

Περὶ σολοικισμῶν καὶ εὔτελοϋς φράσεως τῆς γραφῆς. ἐκ τοῦ δ' τόμοϋ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, μετὰ τρία φύλλα τῆς ἀρχῆς.

1. Ὁ διαιρῶν παρ' ἑαυτῷ φωνὴν καὶ σημαινόμενα καὶ 10 πράγματα, καθ' ὧν κείται τὰ σημαινόμενα, οὐ προσκόψει τῷ τῶν φωνῶν σολοικισμῷ, ἐπὰν ἐρευνῶν εὐρίσκη τὰ πράγματα, καθ' ὧν κείνται αἱ φωναὶ, ὑγιῇ· καὶ μάλιστα ἐπὰν ὁμολογῶσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες τὸν λόγον αὐτῶν καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας εἶναι λόγων, ἀλλ' ἐν ἀπο- 15 δείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.

Εἴτα εἰπὼν τὸν τοῦ εὐαγγελιστοῦ σολοικισμόν ἐπάγει·

2. Ἄτε δὲ οὐκ ἀσυναίσθητοι τυγχάνοντες οἱ ἀπόστολοι τῶν ἐν οἷς προσκόπτουσι, καὶ περὶ αὐτῶν οὐκ ἡσχόληνται, 20 φασὶν ἰδιῶται εἶναι τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει· νομίστέον γὰρ αὐτὸ οὐχ ὑπὸ Παύλου μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων λέγεσθαι ἂν. ἡμεῖς δὲ καὶ τό· Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν· ἐξεῖ- 25 λήψαμεν ὡς θησαυροῦ μὲν λεγομένου τοῦ ἀλλαχόσε θησαυροῦ τῆς γνώσεως καὶ σοφίας τῆς ἀποκρύφου, ὀστρακίων δὲ σκευῶν τῆς εὐτελοῦς καὶ εὐκαταφρονήτου παρ'

6 ἐμφανίσω]+ και αυτη εστιν RVS +του χρυσοστομου R ad fin. seriori manu

Ἐλλησι λέξεως τῶν γραφῶν, ἀληθῶς ὑπερβολῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ ἐμφαινομένης ὅτι ἴσχυσε τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια καὶ ἡ δύναμις τῶν λεγομένων οὐκ ἐμποδιζομένη ὑπὸ τῆς εὐτελοῦς φράσεως φθᾶσαι ἕως περάτων γῆς, καὶ
 5 ὑπαγαγεῖν τῷ Χριστοῦ λόγῳ οὐ μόνον τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, 1 Co i 26 f. ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰ σοφὰ αὐτοῦ. βλέπομεν γὰρ τὴν κλῆσιν, οὐχ ὅτι οὐδεὶς σοφὸς κατὰ σάρκα, ἀλλ' ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα. ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτης ἔστι Ro i 14
 Παῦλος καταγγέλλων τὸ εὐαγγέλιον οὐ μόνον βαρβάροις
 10 παραδιδόναι τὸν λόγον ἀλλὰ καὶ Ἐλλησι, καὶ οὐ μόνον ἀνοήτοις τοῖς εὐχερέστερον συγκατατιθεμένοις ἀλλὰ καὶ σοφοῖς· ἰκάνωτο γὰρ ὑπὸ θεοῦ διάκονος εἶναι τῆς καινῆς 2 Co iii 6 διαθήκης, χρώμενος ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα 1 Co ii 4 f. ἡ τῶν πιστευόντων συγκατάθεσις μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώ-
 15 πων ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ. ἴσως γὰρ εἰ κάλλος καὶ περιβολὴν φράσεως, ὡς τὰ παρ' Ἐλλησι θαυμαζόμενα, εἶχεν ἡ γραφή, ὑπενόησεν ἂν τις οὐ τὴν ἀλήθειαν κεκρατηκέναι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν ἐμφαινομένην ἀκολουθίαν καὶ τὸ τῆς φράσεως κάλλος ἐψυχαγωγῆκεναι
 20 τοὺς ἀκρωμένους, καὶ ἡπατηκὸς αὐτοὺς προσειληφέναι.

16. *Ib.* p. 42.

Τίς ἡ πολυλογία, καὶ τίνα τὰ πολλὰ βιβλία· καὶ ὅτι πᾶσα ἡ θεόπνευστος γραφή ἐν βιβλίῳ ἐστίν. ἐκ τοῦ ε' τόμου τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, εἰς τὸ προοίμιον.

25 1. Ἐπεὶ μὴ ἀρκοῦμενος τὸ παρὸν ἀνελιχθέναι πρὸς ἡμᾶς ἔργον τῶν τοῦ θεοῦ ἐργοδιωκτῶν, καὶ ἀπόντας τὰ πολλὰ σοὶ σχολάζειν καὶ τῷ πρὸς σὲ καθήκοντι ἀξιοῖς, ἐγὼ ἐκκλίνων τὸν κάματον, καὶ περιϋστάμενος τὸν παρὰ θεοῦ τῶν ἐπὶ τὸ γράφειν εἰς τὰ θεία ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότων
 30 κίνδυνον, συναγορεύσαιμι ἂν ἐμαυτῷ ἀπὸ τῆς γραφῆς παραιτούμενος τὸ πολλὰ ποιεῖν βιβλία. φησὶ γὰρ ἐν τῷ

Eccl xii 12

Ἐκκλησιαστῇ Σολομῶν· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· οὐκ ἔστι περασμός, καὶ μελέτη πολλή κόπωσης σαρκός. ἡμεῖς γάρ, εἰ μὴ ἔχοι νοῦν τινα κεκρυμμένον καὶ ἔτι ἡμῖν ἀσαφῇ ἢ προκειμένη λέξις, ἀντικρυς παραβεβήκαμεν τὴν ἐντολὴν μὴ φυλαξάμενοι 5 ποιῆσαι βιβλία πολλά.

Εἴτα εἰπὼν ὡς εἰς ὀλίγα τοῦ εὐαγγελίου ῥητὰ τέσσαρες ἀγτῶ διηνήσθησαν τόμοι ἐπιφέρει·

2. Ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει δύο σημαίνεται ἐκ τοῦ· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· ἐν μὲν ὅτι οὐ 10 δεῖ κεκτηῖσθαι βιβλία πολλά, ἕτερον δὲ ὅτι οὐ δεῖ συντάξαι βιβλία πολλά· καὶ εἰ μὴ τὸ πρῶτον, πάντως τὸ δεύτερον· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, οὐ πάντως τὸ πρότερον. πλὴν ἐκατέρωθεν δόξομεν μανθάνειν, μὴ δεῖν ποιεῖν βιβλία πλείονα. ἡδυνάμην δὲ πρὸς τὸ νῦν ἡμῖν ὑποπεπτωκὸς ἰστάμενος 15 ἐπιστεῖλαί σοι ὡς ἀπολογίαν τὸ ῥητὸν, καὶ κατασκευάσας τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ μηδὲ τοὺς ἀγίους πολλῶν βιβλίων συντάξεσιν ἐσχολακέναι, παύσασθαι πρὸς τὸ ἐξῆς τοῦ κατὰ τὰς συνθήκας, ὥς ἐποιησάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ὑπαγορεύειν τὰ διαπεμφθησόμενά σοι· καὶ τάχα σὺ πληγείς 20 ὑπὸ τῆς λέξεως πρὸς τὸ ἐξῆς ἂν ἡμῖν συνεχώρησας. ἀλλ' ἐπεὶ τὴν γραφὴν εὐσυνειδήτως ἐξετάζειν δεῖ, μὴ προπετῶς ἑαυτῷ καταχαριζόμενον τὸ νενσηκέναι ἐκ τοῦ ψιλὴν τὴν λέξιν ἐξειληφέναι, οὐχ ὑπομένω μὴ τὴν φαινομένην μοι ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογίαν, ἣ χρῆσαι ἂν κατ' ἐμοῦ εἰ παρὰ 25 τὰς συνθήκας ποιῆσαιμι, παρατιθείς. καὶ πρῶτόν γε, ἐπεὶ δοκεῖ τῇ λέξει συναγορεύειν ἡ ἱστορία, οὐδενὸς τῶν ἁγίων ἐκδεδωκότος συντάξεις πλείονας καὶ ἐν πολλαῖς βίβλοις τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκτιθεμένου, περὶ τούτου λεκτέον. ὁ δὲ ἐγκαλῶν μοι εἰς σύνταξιν πλείονων ἐρχομένῳ τὸν τηλι- 30 κούτον Μωσῆα φήσει μόνας πέντε βίβλους καταλελοιπέναι.

Εἴτα ἀριθμησάμενος προφήτας καὶ ἀποστόλους, ὀλίγα ἐκάστον ἢ οὐδὲ ὀλίγα γράψαντος, ἐπάγει·

3. Πάλιν δὴ μετὰ ταῦτα ἱλιγγιᾶν μοι ἐπέρχεται
σκοτοδινηῶντι, μὴ ἄρα πειθαρχῶν σοι οὐκ ἐπειθάρχησα
θεῷ οὐδὲ τοὺς ἁγίους ἐμιμησάμην. εἰ μὴ σφάλλομαι
τοῖνυν ἑμαυτῷ συναγορεύων, διὰ τὸ πάνυ σε φιλεῖν καὶ ἐν
5 μηδενὶ ἐθέλειν λυπεῖν, τοιαύτας εὐρίσκω εἰς ταῦτα ἀπο-
λογίας. πρὸ πάντων παρεθέμεθα τὸ ἐκ τοῦ Ἑκκλησιασ-
τοῦ λέγοντος· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία Eccl xii 12
πολλά. τούτῳ ἀντιπαραβάλλω ἐκ τῶν Παροιμιῶν τοῦ
αὐτοῦ Σολομῶντος ῥητὸν, ὅς φησιν· Ἐκ πολυλογίας οὐκ Pr x 19
10 ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων νοήμων ἔσῃ.
καὶ ζητῶ εἰ τὸ ὁποῖά ποτ' οὖν λέγειν πολλὰ πολυλογεῖν
ἐστίν, κἂν ἁγία τις καὶ σωτήρια λέγῃ πολλά. εἰ γὰρ
τοῦθ' οὕτως ἔχει καὶ πολυλογεῖ ὁ πολλὰ διεξιὼν ὠφέλιμα,
αὐτὸς ὁ Σολομῶν οὐκ ἐκπέφευγε τὴν ἁμαρτίαν, λαλήσας 3 Reg iv 32 f.
15 τρεῖς χιλιάδας παραβολῶν, καὶ ᾤδᾶς πεντακισχιλίας, καὶ
ὑπὲρ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ἕως
τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοίχου· ἔτι δὲ καὶ
περὶ τῶν κτηνῶν καὶ περὶ τῶν πετεινῶν καὶ περὶ τῶν
ἐρπετῶν καὶ περὶ τῶν ἰχθύων. πῶς γὰρ δύναται διδασκα-
20 λία ἀνύειν τι χωρὶς τῆς ἀπλούστερον νοουμένης πολυλο-
γίας, καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας φασκούσης τοῖς ἀπολλυμένοις·
Ἐξέτεινον λόγους, καὶ οὐ προσείχετε; ὁ δὲ Παῦλος φαί- Pr i 24
νεται διατελῶν ἔωθεν μέχρι μεσονυκτίου ἐν τῷ διδάσκειν, Act xx 7 f.
ὅτε καὶ Εὐτυχὸς καταφερόμενος ὑπνῷ βαθεῖ καταπεσὼν
25 ἐτάραξε τοὺς ἀκούοντας ὡς τεθνηκώς.

4. Εἰ τοῖνυν ἀληθές τό· Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ
ἁμαρτίαν· ἀληθές δὲ καὶ τὸ μὴ ἡμαρτηκέναι πολλά περὶ
τῶν προειρημένων τὸν Σολομῶντα ἀπαγγέλλαντα, μηδὲ τὸν
Παῦλον παρατείναντα μέχρι μεσονυκτίου, ζητητέον τίς ἡ
30 πολυλογία, κακεῖθεν μεταβατέον ἐπὶ τὸ ἰδεῖν τίνα τὰ
πολλὰ βιβλία. ὁ πᾶς δὴ λόγος τοῦ θεοῦ, λόγος ὁ ἐν Jo i i
ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὐ πολυλογία ἐστίν, οὐ γὰρ λόγοι·
λόγος γὰρ εἰς συνεστῶς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων, ὧν
ἕκαστον θεώρημα μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου λόγου. οἱ δὲ ἕξω

τούτον ἐπαγγελλόμενοι περιέχειν διέξοδον καὶ ἀπαγγελίαν
 ὁποῖαν δήποτε, εἰ καὶ ὡς περὶ ἀληθείας εἰσὶ λόγοι, καὶ
 παραδοξότερόν γε ἔρω, οὐδεὶς αὐτῶν λόγος, ἀλλ' ἕκαστοι
 λόγοι. οὐδαμοῦ γὰρ ἡ μονὰς, καὶ οὐδαμοῦ τὸ σύμφωνον
 καὶ ἓν, ἀλλὰ παρὰ τὸ διεσπᾶσθαι καὶ μάχεσθαι τὸ ἓν ἀπ' 5
 ἐκείνων ἀπώλετο, καὶ γεγόνασιν ἀριθμοὶ, καὶ τάχα ἀρι-
 θμοὶ ἄπειροι· ὥστε κατὰ τοῦτ' ἂν ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ὁ
 φθεγγόμενος ὁ δήποτε τῆς θεοσεβείας ἀλλότριον πολυ-
 λογεῖ, ὁ δὲ λέγων τὰ τῆς ἀληθείας, καὶ εἶπη τὰ πάντα ὡς
 μηδὲν παραλιπεῖν, ἕνα αἰεὶ λέγει λόγον, καὶ οὐ πολυλο- 10
 γοῦσιν οἱ ἄγιοι τοῦ σκοποῦ τοῦ κατὰ τὸν ἕνα ἐχόμενοι
 λόγον. εἰ τοῖνυν ἡ πολυλογία ἐκ τῶν δογμάτων κρίνεται
 καὶ οὐκ ἐκ τῆς τῶν πολλῶν λέξεων ἀπαγγελίας, ὅρα εἰ
 οὕτω δυνάμεθα ἐν βιβλίον τὰ πάντα ἅγια εἰπεῖν, πολλὰ δὲ
 τὰ ἔξω τούτων.

15

5. Ἄλλ' ἐπεὶ μαρτυρίου μοι δεῖ τοῦ ἀπὸ τῆς θείας
 γραφῆς, ἐπίσκεισαι εἰ πληκτικώτατα δύναμαι τοῦτο παρα-
 στήσαι, κατασκευάσας ὅτι περὶ Χριστοῦ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἓν
 ἐνὶ γέγραπται βιβλίῳ, κοινότερον ἡμῶν τὰ βιβλία νο-
 ούντων. γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τῇ πεντατεύχῃ· εἶρηται 20
 δὲ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν προφητῶν καὶ τοῖς ψαλμοῖς, καὶ
 ἀπαξαπλῶς, ὡς φησιν αὐτὸς ὁ σωτὴρ, ἐν πάσαις ταῖς
 γραφαῖς, ἐφ' ἃς ἀναπέμπων ἡμᾶς φησὶν· Ἐρευνᾶτε τὰς
 γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν·
 καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. εἰ τοῖνυν 25
 ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ τὰς γραφὰς ὡς μαρτυρούσας περὶ
 αὐτοῦ, οὐκ ἐπὶ τήνδε μὲν πέμπει ἐπὶ τήνδε δὲ οὐ, ἀλλ' ἐπὶ
 πάσας τὰς ἀπαγγελλούσας περὶ αὐτοῦ, ἄστινας ἐν τοῖς
 ψαλμοῖς κεφαλίδι ὀνομάζει βιβλίου, λέγων· Ἐν κεφαλίδι 30
 βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. ὁ γὰρ ἀπλῶς θέλων ἐκ-
 λαβεῖν τὸ ἐν κεφαλίδι βιβλίου ἐπὶ οἴου δήποτε ἐνὸς τῶν
 περιεχόντων τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀπαγγελλέτω τίνι λόγῳ τήνδε
 τὴν βίβλον ἐτέρας προκρίνει. ἵνα γὰρ καὶ ὑπολαμβάνῃ
 τις ἐπ' αὐτὴν τὴν τῶν ψαλμῶν βίβλον ἀναφέρειν ἡμᾶς τὸν

Jo v 39

P^sxxxix (xl)
B

30

- λόγον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐχρῆν εἰρῆσθαι· ἐν ταύτῃ
 τῇ βίβλῳ γέγραπται περὶ ἐμοῦ. νῦν δέ φησι πάντα μίαν
 κεφαλίδα, τῷ ἀνακεφαλαιοῦσθαι τὸν περὶ ἑαυτοῦ εἰς ἡμᾶς
 ἐληλυθότα λόγον εἰς ἓν. τί δὲ καὶ τὸ βιβλίον ἐωρᾶσθαι Ap v 1 f.
- 5 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου γεγραμμένον ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, καὶ
 κατεσφραγισμένον, ὅπερ οὐδεὶς ἡδύνατο ἀναγνῶναι καὶ
 λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς
 Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυεὶδ, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυεὶδ, καὶ Ap iii 7
 ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει;
- 10 ἡ γὰρ πᾶσα γραφή ἐστὶν ἡ δηλουμένη διὰ τῆς βίβλου,
 ἔμπροσθεν μὲν γεγραμμένη διὰ τὴν πρόχειρον αὐτῆς ἐκ-
 δοχὴν, ὀπισθεν δὲ διὰ τὴν ἀνακεχωρηκυῖαν καὶ πνευ-
 ματικὴν.
6. Παρατηρητέον πρὸς τοῦτοις εἰ δύναται ἀποδεικτικὸν
- 15 τοῦ τὰ ἅγια μίαν τυγχάνειν βίβλον, τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα
 πολλὰς, τὸ ἐπὶ μὲν τῶν ζώντων μίαν εἶναι τὴν βίβλον,
 ἀφ' ἧς ἀπαλείφονται οἱ ἀνάξιοι αὐτῆς γεγεννημένοι, ὡς
 γέγραπται· Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων· ἐπὶ δὲ Ps lxxviii
(lxix) 29
 τῶν κρίσει ὑποκειμένων βίβλους φέρεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ
- 20 Δανιήλ· Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεώχθησαν. τῷ Dan vii 10
 δὲ ἐνικῶ τῆς θείας βίβλου καὶ Μωσῆς μαρτυρεῖ, λέγων·
 Εἰ μὲν ἀφῆς τῷ λαῷ τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, Ex xxxiii 32
 ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου ἧς ἔγραψας. ἐγὼ καὶ τὸ
 παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ οὕτως ἐκλαμβάνω· οὐ γὰρ ἴδιον τῆς
- 25 τούτου προφητείας τὸ εἶναι τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου Is xxix 11 f.
 ἐσφραγισμένους, μήτε ὑπὸ τοῦ μὴ ἐπισταμένου γράμματα
 ἀναγινωσκομένους διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτὸν γράμματα, μήτε
 ὑπὸ τοῦ ἐπισταμένου διὰ τὸ ἐσφραγίσθαι τὴν βίβλον.
 ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ πάσης γραφῆς ἀληθεύεται, δεομένης
- 30 τοῦ κλείσαντος λόγου καὶ ἀνοίξαντος· Οὗτος γὰρ κλείσει Is xxii 22;
cf. Ap iii 7
 καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· καὶ ἐπ' αὐτὴν ἀνοίξῃ οὐκέτι οὐδεὶς ἀπορίαν
 δύναται τῇ ἀπ' αὐτοῦ σαφηνείᾳ προσενεγκεῖν· διὰ τοῦτο
 λέγεται ὅτι ἀνοίξει καὶ οὐδεὶς κλείσει· τὸ παραπλήσιον δὲ
 καὶ ἐπὶ τῆς εἰρημένης βίβλου παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ ἐκλαμ-

Ezek ii 10 βάνω, ἐν ᾗ ἐγέγραπτο θρῆνος καὶ μέλος καὶ οὐαί. πᾶσα γὰρ βίβλος περιέχει τὸ τῶν ἀπολλυμένων οὐαί, καὶ τὸ περὶ τῶν σωζομένων μέλος, καὶ τὸν περὶ τῶν μεταξὺ θρῆνον. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσθίων Ἰωάννης μίαν κεφαλίδα, ἐν ᾗ γέγραπται τὰ ὀπισθεν καὶ τὰ ἔμπροσθεν, τὴν πᾶσαν 5 νενόηκε γραφὴν ὡς βιβλὸν μίαν, ἥδίστην κατὰ τὰς ἀρχὰς νοουμένην ὅτε τις αὐτὴν μασᾷται, πικρὰν δὲ τῇ ἐκάστου τῶν ἐγνωκότων συναισθήσει τῇ περὶ ἑαυτοῦ ἀναφαινομένην. ἔτι προσθήσω εἰς τὴν τούτου ἀπόδειξιν ῥητὸν ἀποστολικὸν μὴ νενοημένον ὑπὸ τῶν Μαρκίωνος, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετούν- 10 των τὰ εὐαγγέλια· τὸ γὰρ τὸν ἀπόστολον λέγειν· Κατὰ τὸ εὐαγγελίον μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ μὴ φάσκειν εὐαγγέλια, ἐκεῖνοι ἐφιστάντες φασὶν οὐκ ἂν πλειόνων ὄντων εὐαγγελίων τὸν ἀπόστολον ἐνικῶς τὸ εὐαγγέλιον εἰρηκέναι, οὐ συνιέντες ὅτι, ὡς εἷς ἐστὶν ὃν εὐαγγελίζονται πλείονες, 15 οὕτως ἓν ἐστὶ τῇ δυνάμει τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐαγγέλιον ἀναγεγραμμένον, καὶ τὸ ἀληθῶς διὰ τεσσάρων ἓν ἐστὶν εὐαγγέλιον.

7. Εἰ τοίνυν ταῦτα ἡμᾶς πεῖσαι δύναται τί ποτέ ἐστι τὸ ἐν βιβλίον καὶ τί τὰ πολλὰ, νῦν μᾶλλον φροντίζω οὐ 20 διὰ τὸ πλῆθος τῶν γραφομένων ἀλλὰ διὰ τὴν δύναμιν τῶν νοουμένων, μήποτε περιπέσω τῷ παραβαίνειν τὴν ἐντολὴν, ἐάν τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀλήθειαν ἐκθῶμαι, καὶ ἐν ἐνὶ τῶν γραφομένων· ἐκεῖ γὰρ ἔσομαι γράψας βιβλία πολλὰ. καὶ νῦν δὲ προφάσει γνώσεως ἐπανισταμένων τῶν ἑτερο- 25 δόξων τῇ ἀγίᾳ τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ πολυβίβλους συντάξεις φερόντων ἐπαγγελλομένας διήγησιν τῶν τε εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν λέξεων, ἐὰν σιωπήσωμεν μὴ ἀντιπαρatiθέντες αὐτοῖς τὰ ἀληθῆ καὶ ὑγιᾶ δόγματα, ἐπι- κρατήσουσι τῶν λήγων ψυχῶν, ἀπορία τροφῆς σωτηρίου 30 ἐπὶ τὰ ἀπηγορευμένα σπενδουσῶν καὶ ἀληθῶς ἀκάθαρτα καὶ βδελυκτὰ βρώματα. διόπερ ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι, τὸν δυνάμενον πρεσβεῦειν ὑπὲρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου cf. i Tim vi 20 ἀπαρachaράκτως καὶ ἐλέγχειν τοὺς τὴν ψενδώνυμον γνῶσιν

μεταχειριζομένους, ἵστασθαι κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀναπλα-
 σμάτων, ἀντιπαραβάλλοντα τὸ ὕψος τοῦ εὐαγγελικοῦ
 κηρύγματος, πεπληρωμένον συμφωνίας δογμάτων κοινῶν τῇ
 καλουμένῃ παλαιᾷ πρὸς τὴν ὀνομαζομένην καινὴν διαθήκην.
 5 αὐτοὺς γοῦν ἀπαρτίζοντες τῶν πρεσβευόντων τὰ κρείττονα, μὴ
 φέρων τὴν ἄλογον καὶ ιδιωτικὴν πίστιν, διὰ τὴν πρὸς
 Ἰησοῦν ἀγάπην ἐπιδεδώκεις ποτὲ σαυτὸν λόγοις, ὧν ὕστε-
 ρον τῇ δεδομένῃ σοι συνέσει καταχρησάμενος εἰς δέον
 καταγνοὺς ἀπέστης. ταῦτα δὲ φημι κατὰ τὸ φαινόμενόν
 10 μοι ἀπολογούμενος περὶ τῶν δυναμένων λέγειν καὶ γράφειν,
 περὶ δὲ ἑμαυτοῦ ἀπολογούμενος, μὴ ἄρα οὐ τοιαύτης ὧν
 ἔξωθεν ὁποῖαν ἐχρῆν τὸν παρὰ θεοῦ ἱκανούμενον διάκονον ^{2 Co iii 6}
 τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος, τολ-
 μηρότερον ἑμαυτὸν τῷ ὑπαγορεύειν ἐπιδίδωμι.

17. In Joann. i. 23. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 42. Ven. 28. Monac. Gr.
 437.

15 Ὁ πρόδρομος κατὰ διαφόρους ἐπινοίας τοῦ σωτῆρος
 ὑπάρχων ὡς θεοῦ προφήτης· ὡς φωτὸς λύχνος, προφωτίζων
 τοὺς ἐν νυκτὶ τῆς ἀγνοίας ὄντας καὶ προεθίζων τῆς ψυχῆς
 τὸ ὄμμα πρὸς τὸ δυνηθῆναι καὶ τῷ μεγάλῳ φωτὶ προσ-
 δραμεῖν· ὥς ἑωσφόρος ἡλίου προάγγελος τῆς μελλούσης
 20 ἐφ' ἡμᾶς διαυγάζειν ἡμέρας κατασημαίνων τὴν ἄφειξιν· ὡς
 λόγου φωνή· ἀνάγκη γὰρ πρὸ λόγου φωνὴν γίνεσθαι· διό
 φησιν· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· βοῶντα λέγων τὸν ^{Jo i 23}
 λόγον, ἔρημον δὲ τὴν πρὸς τὴν θείαν διδασκαλίαν ἄγνωστον
 ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐκ ἔρημος, στερουμένη θεοῦ λόγου καὶ
 25 τῆς δηλοῦσης αὐτὸν φωνῆς; ἔργον δὲ τῆς φωνῆς σαφηνίζειν
 τὸν σημαινόμενον, ὅπως ἀσυγχύτως ἐπιβάλλειν δυνηθῶσιν τῷ

17 ἐν] + τῇ Cord. 18 om. τῷ Cord. 19, 20 ὡς ἑωσφόρος—
 ἀφίξει] haec verba in Cod. Monacensi solo servantur ἡλίου]
 ἡλίου Cod. Monac. 21 λόγον Cord. 22 πρὸ λόγου] προλεγει S*
 23 ἄγνωστον Ven. 28] om. RVS: ἄγνωτων Cord. 24 γὰρ] δὲ
 Cord. λόγον RV 26 τὸν] τὸ Cord.

δηλουμένῳ λόγῳ. τί δὲ προστάττει ἡ τοῦ βοῶντος φωνὴ τῇ ἐρήμῳ; Εὐθύναι, φησι, τὴν ὁδὸν Κυρίου. (δηλοὶ δὲ ἡ ἔρημος πάντας τοὺς ἀγνοοῦντας τὸν μετὰ τὴν φωνὴν ἐρχόμενον.) ὥς γὰρ βασιλέως προοδεύσας προστάττει τοῖς πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ἔρχεται εὐθείαν ποιῆσαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐρχομένων πρὸς τὴν τοῦ λόγου διδασκαλίαν, οὕτως ὁ Ἰωάννης τοῦ λόγου. ὥς γὰρ φωνὴ λόγου προτρέχει, οὕτω καὶ τοῦ χριστοῦ, λόγου ὄντος, ὥς φωνὴ ὁ Ἰωάννης.¹

18. In Joann. i. 26 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 45.

Jo i 26 'Τί δὲ βούλεται τὸ ὑπὸ Ἰωάννου λεχθέν· Μέσος ὑμῶν
ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·' οὕτω τότε τοῦ Ἰησοῦ ὄντος 10-
Jo i 29 ἐκεῖ; ἐν γὰρ τοῖς ἐξῆς λέγεται· Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν
Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν· ὥς οὐκ ὄντα ἐκεῖ δηλονότι
ὅτε ἔφασκε· Μέσος ὑμῶν ἔστηκε· μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης περὶ
τοῦ φωτός. ἥδει γὰρ ὅτι καὶ θεὸς λόγος ἦν· οὗτος δὲ παντὶ
λογικῷ πάρεστι. καὶ ἐπεὶ ὑπονοεῖται τισιν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ 15
ἡμῶν εἶναι τὸ διανοητικόν, ὃ τινες ἡγεμονικὸν καλοῦσιν,
ἐκεῖ δὲ ἐστὶν ὁ λόγος καθ' ὃν ἐσμέν λογικοὶ, ὁ αὐτὸς ὢν τῇ
εἰκόνι τοῦ θεοῦ καθ' ἣν γέγονεν ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα θεοῦ,
δεικνὺς ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐστὶν ὁ μέλλων ἐρχεσθαι
βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, φησί· Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν· ἀγνο- 20-
ούμενος ὑφ' ὑμῶν· διὰ τοῦτο δὲ ὑμῖν ἀγνοεῖται, ἐπεὶ, δέον
ἔχοντας αὐτὸν μέσον ἐνεργεῖν τὰ ἐπιβάλλοντα, ἡρεμοῦντα
αὐτὸν καὶ, ἢ οὕτως εἶπω, ἀνεργητὸν ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς,
οὐδὲν πράττοντες ἢ νοοῦντες λογικῶς. ταῦτα περὶ τῆς

2—4 δηλοῖ—ἐρχόμενον] post ἐρήμῳ Cord. 4 βασιλέως] ὁ βασι-
λεὺς RVS om. προστάττει τοῖς Cord. 5 ποιεῖ Cord. τῷ
ἐρχομένῳ Cord. 6 om. πρὸς—διδασκαλίαν Cord. 6—8 om.
οὕτως—Ἰωάννης RVS 7 τοῦ λόγου] τῷ λόγῳ πρὸς τὴν
τοῦ δούλου διδασκαλίαν Cord. 9, 10 om. Τί—οἴδατε Cord.
13 om. ὁ Cord. 20 ἀγνοούμενος] pr. ο S 21, 22 δέον ἔχον-
τας αὐτόν] τὸ ἔχειν λόγον Cord. 22 ενεργουντα RVS Cord.
23 εἴχεται RVS

οὐσίας τοῦ λόγου εἰπὼν, συνάπτει ἐξῆς καὶ τὰ περὶ τῆς
 ἐπιδημίας αὐτοῦ, λέγων· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος· μετὰ τὸν Jo 15
 νόμον καὶ τοὺς προφῆτας· ἐγὼ γάρ εἰμι σύμβολον καὶ τέλος
 ἐκείνων. ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου πληρῶν πάντα τὰ προφητευ-
 5 θέντα περὶ αὐτοῦ. Ὁπίσω γὰρ καὶ μετὰ τὰ προαναφωνηθέντα
 ὁ προφητευόμενος ἔρχεται· μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὡς ἡδη
 ἀποδεδώκαμεν· οὐ οὐκ εἰμὶ ἄξιος λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ Jo i 27
 ὑποδήματος. ἱμάντα δὲ ὑποδήματος νοήσεις οὕτως. ὁ τοῦ
 θεοῦ λόγος ἃ εἰς ἀνθρώπους οἰκονομεῖ οὐ γυμνῇ τῇ θεότητι
 10 ἐνεργεῖ, ἀλλὰ μορφὴν δούλου λαβὼν, ὡς τὴν πορείαν αὐτοῦ cf. Phil ii 7
 τὴν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς οἰκονομίας κεκαλυμμένην εἶναι.
 τοῦτο γοῦν καὶ ἐν ψαλμοῖς περὶ αὐτοῦ λέγεται· Καὶ ἔκλινεν Ps xvii
 οὐρανούς καὶ κατέβη, καὶ γνώφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· (xviii) 10
 σκοτεινόν τι περὶ τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ τὸ ἀσαφές ὑπάρχειν.
 15 ἱμᾶς τοίνυν ὑποδήματος αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ γνώφους τοῦ
 περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὁ τῆς δυσκαταληψίας ἐστὶ λόγος,
 συσφίγγων καὶ συγκρατῶν τὸ ὑπόδημα περὶ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ, ὡς λύσιν τοῦ ἱμάντος εἶναι τὸ σαφηνίσαι καὶ παρα-
 στήσαι λόγῳ τίνα τρόπον θεὸς ἀνέλαβε σῶμα, σκεπάζων
 20 καὶ κρύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν πορευτικὴν
 δύναμιν. ἐπεὶ τοίνυν οὐδενὶ ἀνθρώπων δυνατὸν τὸ δεῖξαι
 ἀπόδειξιν τῆς ἐνώσεως τὸν τρόπον, εἰκότως ὁ περισσοτέρων cf. Mt xi 9,
 προφήτου ἔχων, οὗ μηδεὶς μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, 11
 ὁμολογεῖ μὴ ἰκανὸς εἶναι λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος
 25 αὐτοῦ.

5—8 om. ὀπίσω—ὑποδήματος Cord. 8 om. δὲ Cord. ὑπο-
 δῆματος 2°] υποδηματα RV 14 om. σκοτεινόν—ὑπάρχειν RVS
 15 τοίνυν] οὖν τοῦ Cord. 15, 16 om. αὐτοῦ—αὐτοῦ RVS
 16 λόγος ἐστὶ Cord. 18 λυσις RV: λυ S 19 λογον RVS
 21 τὸ] ex corr. τω V 22 περισσοτερος RVS 24 εικανος V

19. In Joann. i. 29. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 48.

Jo i 29

Ἐὺ δὲ καὶ τὸ φάναι· Ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν·¹ οὐχ ὁ ἄρας ἢ μέλλων αἶρειν. ἀεὶ γὰρ ἐνεργεῖ τὸ αἰρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τῶν προσφευγόντων αὐτῷ. παρίσταμεν οὖν ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἦρεν καὶ αἶρει καὶ ἀρεῖ, καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐφαρμοττομένου τοῦ αἶρειν.

5

20. In Joann. i. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 48.

Jo i 31

Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν. Ὁ διδάσκων, φησὶν, ἐγὼ οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ κατὰ κοινὴν ἀνθρώπων ἔννοιαν ταῦτα περὶ τοῦ χριστοῦ εἶπον· οὐ γὰρ ἦδειν αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ πατρὸς φανερώσαντός μοι τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας εἶπον. ἀπεστάλην γὰρ μαρτυρῆσαι περὶ τοῦ φωτὸς, τότε ἀρχὴν τῆς γνώσεως τοῦ μαρτυρουμένου λαβὼν ὅτε ἀπεστάλην. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ ἄλλως λύσαι τὸ ζητούμενον. ἔστιν αὐτὸν κατὰ τι μὲν ἐπίστασθαι κατὰ τι δὲ μὴ εἰδέναι. κἂν λέγει οὖν περὶ τοῦ σωτῆρος· Κἀγὼ οὐκ ἦδειν αὐτόν· οὐκ ἀντικείμενα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθείσι λέγει, 15 δηλοῦται δὲ διὰ τῆς λέξεως τὸ πρότερον μὲν ἀγνοεῖν, νῦν δὲ εἰδέναι αὐτὸν τοῦτον, τοῦ θεοῦ φανερώσαντος αὐτῷ. τοῦτο δὲ παρίσταται ἐκ τῶν εὐθέως λεχθησομένων. πάλιν γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης τεθεῖσθαι λέγει τὸ πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς κατελθὼν ἐπὶ τὸν κύριον. Κἀγὼ οὐκ ἦδειν αὐτόν, 20 φησὶν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκείνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου. κἀγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα. εἰ

cf. Jo i 8

cf. Jo i 32

Jo i 33 f.

1 om. εἶ—ἁμαρτίαν Cord. 2 om. τὴν Cord. 3 παρίσταμεν οὖν] παρισταμενων RVS Cord. 6 om. κἀγὼ—αὐτόν Cord. 7 om. φύσιν οὐδὲ κατὰ RVS 8, 9 ἀλλὰ—ἁγίου] ἀλλὰ πνεύματος του αγίου (sic) S 8 om. τοῦ 1^ο RVS 10 ἀπεστάλην] hic expl. Cord.: ἀπεσταλη V 12 ἀπεσταλη RV 16 νῦν] η S* 19 λεγειν RVS 20 κατελθων V

τοῖνυν καὶ πρὸ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος ἀμνὸν καὶ ἄνδρα
 καὶ τὸν προφήτην καὶ τὸν χριστὸν καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν
 αὐτὸν ᾔδει, ἀλλ' οὖν ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 γνῶσις, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ,
 5 ἦντινα ἔσχεν ὁφθέντος τοῦ δοθέντος σημείου. τούτων οὖν
 οὕτως ἐχόντων ζητητέον πῶς λέγει τεθεᾶσθαι τὸ πνεῦμα ὁ
 Ἰωάννης. οὐ γὰρ θεμιτὸν νομίζειν αἰσθητῶς ὁρᾶσθαι τὸ
 πνεῦμα νοητὴν ὑπαρξιν ἔχον. τῷ προκειμένῳ συνεξετασθή-
 σεται, καθόλου τοῦ προβλήματος γινομένου, τὰ ἐν ταῖς προ-
 10 φητεῖαις ὁμοιοτρόπως λεχθέντα. πολλοὶ γὰρ τῶν προφητῶν
 καὶ ἀπαξαπλῶς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὁπτασίας καὶ ὁράσεις
 ἑωρακότες ἀνεγράφησαν τεθεωρηκέαι. ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐν
 ἄλλοις τὸ ἰδεῖν καὶ ὁρᾶν διχῶς ἐτμήθη, εἰς τε τὴν αἰσθησιν
 καὶ τὴν νόησιν, τὸ μὲν αἰσθητῶς ἑωρακέαι θεὸν τοὺς ἁγίους
 15 ἄνδρας ἀδύνατόν ἐστι, καὶ συνόλως τὴν τριάδα ἢ τὰ ὑπὸ
 ταύτῃ νοητὴν ὑπαρξιν ἔχοντα· λείπεται κατὰ τὴν νόησιν
 τεθεωρηκέαι αὐτοὺς τὰς ὁπτασίας οὐχ ὥς ἔχουσιν ὑπο-
 στάσεως, ἀλλ' ὥς ὁρᾶν δύνανται δι' ἀναλόγου τινός. ἀμέλει
 γοῦν τοῦ ἁγίου πνεύματος σχῆμα ἢ μορφήν ἢ συνόλως εἶδος
 20 οὐκ ἔχοντος, ὥς περιστερᾶς νόησιν δέχεται, καὶ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, μεταβατικῶς οὐ κινουμένου, κάθοδον βλέπει
 γινομένην ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον Ἰησοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
 καὶ ὅτι οὐδενὸς τούτων αἰσθητικῇ ἢ ἀντίληψις τὸ ἐπιφερό-
 μενον δηλοῖ. Ἐφ' ὃν γὰρ ἂν ἴδῃς, φησὶ, καταβαῖνον καὶ Jo i 33
 25 μένον ἐπ' αὐτόν. κατὰβασιν μὲν γάρ τινος καὶ αἰσθητικῶς
 ἔστιν ἰδεῖν, ὅτε σῶμα τυγχάνει. οὐ μὴν δι' ὁψέως ἀλλὰ καὶ
 διὰ νοήσεως ὁρᾶται τὸ κατεληλυθὸς μένειν ἐφ' ὃν κατελή-
 λυθεν. οὐχὶ δὲ καὶ μενόντων ἀντιληπτικῇ ἢ αἰσθησις πρὸς
 τὸ βεβαιῶσαι τὴν θεωρίαν ταύτην. καὶ δι' ἐτέρας δὲ ἀπο-
 30 δείξεως ῥητέον ὥς οἱ ἕτεροι εὐαγγελισταὶ τὴν κατὰβασιν τοῦ

1 καὶ 1^ο] η RVS
 τως V 17 αὐτου RVS

26 τυγχανον RVS
 28 μελλοντων RVS

3 ἐλειπερι RV: ἔλειπ^ε (sic) S 7 εσθη-
 20 δέχεται] δεχετε (ex corr.) V
 μὴν] + καὶ RVS 27 μένειν] μεν RVS

cf. Mt iii 16; πνεύματος ἐπὶ τὸν υἱὸν ἐωρᾶσθαι τῷ Ἰωάννῃ λέγουσιν, ἰδόντι
 Mc i 10;
 Lc iii 21 καὶ ἀνοιχθέντας ἢ σχισθέντας τοὺς οὐρανοὺς. ἀνοίξιν δὲ ἢ
 σχίσιν οὐρανῶν αἰσθητικῶς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὅποτε οὐδὲ τῶν
 παχυτέρων σωμάτων, ὕδατος καὶ ἀέρος λέγω, ἔστω δὲ καὶ
 αἰθέρος, εἴ γε ἄλλο παρὰ τοὺς οὐρανοὺς ἔστι. τὰ γὰρ 5
 διερχόμενα διὰ τῶν συνεχῶν σωμάτων, ὅτε μὴ σκληρά ἐστι,
 διαβαίνει διὰ τούτων, οὐκ ἄλλοθεν αὐτοῖς τῆς ἀνοίξεως καὶ
 διόδου γινομένης. αὐτὰ γὰρ τὰ διαβαίνοντα ἀνοίγουσιν
 αὐτὰ, ἐνούμενα μετὰ τὴν διόδον τῶν διαβεβηκότων. διαί-
 ρεσις γοῦν ὕδατος οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἄνευ τοῦ παρεμβεβλησθαι 10
 στερεώτερον σῶμα. εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὑποπέσοι ὅψει οὐρανῶν
 ἀνοιξίς, οὐδὲ γὰρ σῶμά ἐστι τὸ ἐκείθεν καταβεβηκὸς ἅγιον
 πνεῦμα. νοητῶς ἄρα καὶ ταῦτα τῷ βαπτιστῇ τεθεώρηται.
 ἐπιστατέον δὲ καὶ τὸ μεμενηκέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ
 μόνον τὸν Ἰησοῦν, εἰ γὰρ καὶ ἐπ' ἄλλον ἔμενεν κατελθόν, οὐκ 15
 ἦν σημεῖον δεικνύον τὸν βαπτίζοντα ἐν ἀγίῳ πνεύματι. ἀπο-
 δεικτέον δὲ καὶ τοῦτο οὕτως· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχράντοις
 καὶ καθαραῖς ψυχαῖς ἐνοικίζεται, οὐχ ὑπομένον εἶναι ἔνθα
 ἁμαρτία. Ἄγιον γὰρ πνεῦμα παιδείας φεύξεται δόλον καὶ 20
 ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων. καὶ ὁ Δαυεὶδ ἐν 20
 Ps l (ii) 13 τινὶ ἁμαρτίᾳ γεγονῶς ἄξιοι τὸν θεὸν λέγων· Τὸ πνεῦμά σου
 τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ. ἐπεὶ οὖν Ἰησοῦς μόνος
 ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλον ἔσχεν ἐν τῷ στόματι
 Is liii 9; cf.
 1 Pe ii 22
 2 Co v 21 αὐτοῦ (περὶ μόνου γὰρ αὐτοῦ εἶρηται· Τὸν μὴ γνόντα
 cf. Jo i 33 ἁμαρτίαν·) εἰκότως κατελθὼν ἐπ' αὐτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα 25
 ἔμεινε. ταῦτα δὲ πάντα, τὸ κατελθεῖν λέγω ἐξ οὐρανοῦ τὸ
 πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ μέναι ἐπ' αὐτὸν, οἰκονομίας
 ἔνεκεν γέγραπται, οὐχ ἱστορικὴν διήγησιν ἔχοντα, ἀλλὰ

1 λέγουσιν, ἰδόντι] βλεπουσιν ἰδοντα RVS 5 ἄνωρ R 6 μὴ]
 bis R 7 τῆς] ex corr. τοῖς R τοῖς VS 11 οὖν ὦν RV
 12 ἀνοίξιν RV 21, 22 om. ἁμαρτία—μόνος S*: ins. in mg.
 S² 22 ἐπεὶ οὖν] ἐπέλεπε Cord. hic inc. Cord. (p. 50) 23 om.
 ἔσχεν RVS 24 om. μόνου Cord. εἶρηται] γέγραπται Cord.
 τὸν] του R 25 εἰκοτος VS κατελθων V Cord. 28 ἔνεκεν]
 τρόπῳ Cord.

θεωρίαν νοητὴν, ὡς ἤδη εἴρηται. ἀχώριστον γὰρ τοῦ υἱοῦ
 τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐδὲ γὰρ ὁ υἱὸς ἐν τόπῳ οὐδ' αὖ ὁ πατήρ,
 ἵνα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μεταβατικῶς κινούμενον ἐκ τοῦ
 πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν μεταβαίνῃ. καθόλου γὰρ τὰ περὶ τῆς
 5 θεότητος νοητῶς ἐκλαμβάνειν προσῆκε, καὶ ἀνθρωπίνως
 λέγεται, οἷον τὸ ἴστασθαι <καὶ> τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ ἀνα-
 βαίνειν, καὶ ὅσα ὅμοια τούτοις γέγραπται περὶ τῆς θεότητος.

21. In Joann. i. 41. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

* Ἀξίον ζητῆσαι πῶς νῦν μὲν Ἀνδρέας τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ
 ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ εὐθὺς εὐρίσκει τὸν ἀδελφὸν Jo i 41
 10 τὸν ἴδιον Πέτρον, ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς μετὰ πολλὰς ἡμέρας
 τοῦ βαπτίσματος εὐρίσκει Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν cf. Mt iv 18
 αὐτοῦ κατὰ τὸν Ματθαῖον. εἰκὸς οὖν πρῶτον τὸν Ἀνδρέαν
 ἀναγαγόντα τὸν Πέτρον πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὠφελεῖσθαι μικρὸν
 παρὰ τοῦ διδασκάλου, εἶτα μετὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀδελφοῦ
 15 ἀνακεχωρηκέναι πρὸς τὸ τοῖς ἰδίοις σχολάζειν, τὸν δὲ
 Ἰησοῦν μετὰ τὴν προτέραν κλῆσιν κεκληκέναι αὐτοὺς ἐπὶ
 τῷ ἔπεσθαι αὐτῷ διηνεκῶς, ἔχοντας ἐξουσίαν ἀνθρώπους cf. Mt iv 19
 ἀλειεύειν δι' ἧς παρέσχεν αὐτοῖς διδασκαλίας. Ἐρχεσθέ, Jo i 39
 φησι, καὶ ἴδετε· τάχα διὰ τοῦ Ἐρχεσθε ἐπὶ τὸ πρακτικὸν
 20 αὐτοὺς παρακαλῶν, διὰ δὲ τοῦ Ἰδετε τὴν ἀκολουθοῦσαν
 τῆς κατορθώσεως τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι
 τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων γινομένην ἐν τῇ τούτων
 διαμονῇ.

22. In Joann. i. 42. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 57.

Πέτρον δὲ αὐτὸν κληθήσεσθαι εἶπεν, παρονομασθέντα
 25 ἀπὸ τῆς πέτρας, ἣτις ἐστὶν ὁ χριστός· ἵν' ὥσπερ ἐκ σοφίας cf. 1 Co x 4

1 τοῦ υἱοῦ] post πνεῦμα Cord. 2 om. ὁ 1^ο Cord. αὖ ὁ]
 ἂν Cord. 4 μεταβαίνει RV³ Cord. 6 om. καὶ 1^ο RVS Cord.
 om. τὸ καθῆσθαι καὶ Cord. 7 om. καὶ ὅσα—θεότητος RVS
 13—15 om. (μικρὸν—ἰδίοις S*: ins. in mg. S² 19 ερχεσθαι RVS

σοφός, καὶ ἅγιος ἐξ ἀγιότητος, οὕτω καὶ ἐκ πέτρας Πέτρος. ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἐξ ὧν εἶπεν ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν οὕτως ὠνομασμένον· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν.

Mt xvi 18

23. In Joann. i. 43. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 58. Cod. Monac. Gr. 437.

Jo i 43

Τό· Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· 5 ἀμφιβόλως εἰρημένον δηλοῖ ὅτε μὲν τὸν Ἀνδρέαν εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα, ὅτε δὲ τὸν Ἰησοῦν. δοκεῖ δὲ μᾶλλον περὶ τοῦ Ἀνδρέα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἐξεληλυθότος εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρόντος τὸν Φίλιππον. τούτῳ τῷ εὐρεθέντι ὑπὸ Ἀνδρέου

Jo i 44

Φιλίππῳ λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἀκολουθεῖ μοι. ἔστι δὲ τὸ ἀκολου- 10 θεῖν τῷ Ἰησοῦ τὸ ἔπεσθαι λόγῳ, σοφίᾳ, δικαιοσύνῃ, πράττοντα καὶ φρονούντα ὀρθῶς. μεταλαμβάνεται δὲ ἡ Βηθσαιδὰ Ἑλλάδι φωνῇ εἰς τὸ Οἶκος θηρευτῶν, οἷς ὁ Ἰησοῦς εἶπε·

Mt iv 19

Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. περὶ 15 τῶν τοιούτων θηρευτῶν ὡς ἐκ θεοῦ πεμπομένων ἐν τῷ

Jer xvi 16

Ἱερειᾷ προφητεῖᾳ φέρεται ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ἔχουσα οὕτως· Καὶ ἰδὼν ἐγὼ ἀποστέλλω εἰς ὑμᾶς πολλοὺς θηρευτὰς οἱ θηρεύουσιν ὑμᾶς.

24. In Joann. i. 45. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Οὐ τοῦτο δὲ εἰπεῖν βούλεται, ὅτι οἱ προφητῆται οὕτως ἔγραψαν ὅτι Ἰησοῦς ἔσται ὁ υἱὸς Ἰωσήφ ἀπὸ Ναζαρετ, 20 ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Τὸν Ἰωσήφ υἱὸν τὸν ἀπὸ Ναζαρετ, τοῦτον

1 ἐκ] ἐπὶ τῆς RV: ἐκ τῆς S 2 om. ὁ σωτὴρ Cord. 3 εἶ] + φησι RVS 7 Ἰησοῦν] χριστὸν Cord. 8 Ἀνδρέου V 10 ἀκολουθῇ VS 10, 11 ἔστι—ἔπεσθαι] τὸ ἀκολουθήσαι δὲ ἔστι τὸ ἔπεσθαι τῷ Ἰησοῦ Cord. hic inc. Cord. 11 λόγον RVS 12—18 μεταλαμβάνεται—ὑμᾶς] cf. Cod. Monac. Gr. 437 13 om. ὁ Cord. 14 ἀνθρώπων] expl. RVS 21 τοῦ] τουτον RVS

εὐρήκαμεν, ὄντα ἐκείνον περὶ οὗ Μωυσῆς τε ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εἶπον.

25. In Joann. i. 46. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 60.

Τό· Ἐκ Ναζαρετ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; ἦτοι ἀμφι- Jo i 46
βάλλων, ἄρα ἐκ τῆς Ναζαρετ τηλικούτον ἀγαθὸν δύναται; ἡ
5 τεθαρρηκότως λέγει, ἐκ τῆς Ναζαρετ ἐστὶν ὄντως ὁ εὐρεθεὶς
καὶ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἐστὶ. πρὸς ὃν Φίλιππος· Ἐρχου καὶ
ἴδε τὸν εὐρεθέντα Ἰησοῦν· τῇ ὅψει αὐτὸν μᾶλλον πληρο-
φορηῆσαι ἢ ἀκοῇ περὶ τοῦ εὐρεθέντος βουλόμενος.

26. In Joann. i. 49. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 62.

Καὶ τὸ ὑπὸ Ναθαναὴλ δὲ εἰρημένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν
10 οὕτως ἀπέδωκεν, Σὺ εἰ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦ Jo i 49
διορατικοῦ γένους, βασιλεὺς ὑπάρχεις. τὸ γὰρ καρδίαν
βλέπειν, καὶ γινώσκειν τίς δόλον ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τίς οὐ,
υἱὸς θεοῦ τυγχάνει καὶ οὐχ ἑνὸς γε τῶν πολλῶν υἱῶν, ἀλλὰ
τοῦ μονογενοῦς, βασιλέως ὄντος τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους. τοῦτο
15 δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐστὶ, διὸ καὶ υἱὸς θεοῦ ὢν.

27. In Joann. i. 50. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Εἰδὲς με τότε ὅτε ὑπὸ τὴν συκὴν ἐτύγχανον, πρὶν ὑπὸ
Φιλίππου κληθῶ. Ἰησοῦς ταῦτα ἀκούσας φησὶν· Ἐπειδὴ Jo i 50
εἰπόν σοι ὅτι εἰδόν σε ὑπὸ τὴν συκὴν πιστεύεις; μείζονα

1 τε] τον S* 4 τηλικούτον] pr. τι Cord. 5 ὁ εὐρεθεὶς ὄντως
Cord. 7 om. μᾶλλον Cord. 9 om. καὶ Cord. Ἰησοῦν
χριστον RV 10 om. εἰ SV 11 τὸ] ὁ Cord. καρδίαν]
καρδια VS: τὰς καρδίας Cord. 12 βλέπων Cord. γινώσκει
RVS: γινώσκων Cord. om. ἐν ἑαυτῷ RV 13 υἱὸς RVS²
Cord. τυγχάνη RV: τυχα S πολλῶν] πλειόνων Cord.

τούτων ὄψει. μετὰ δὲ τὴν ὥς πρὸς τὸ ῥητὸν σαφένειαν τὰ πρὸς ἀλληγορίαν ῥητέον. Φίλιππος ἐκ τοῦ ἀκολουθεῖν Ἰησοῦ, ὄντι θεοῦ λόγῳ καὶ θεοῦ σοφία, θρησκευτικὸς γέγονε τῶν διδομένων ὑπὸ θεοῦ ψυχῶν τοῖς δυναμένοις αὐτὰς ὠφελεῖν. δόμα γὰρ κυρίου ἐρμηνεύεται Ναθαναήλ. τούτῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ μαθητῇ οὐκ εὐθὺς τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀνακοινοῦνται, ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ λέγων, “Ὁν ἀναγινώσκουμεν κοινῇ πάντες οἱ Ἑβραῖοι ἐλευσόμενον ἐν τοῖς γράμμασι Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς παρθένου ἄνευ καταβολῆς σπέρματος ἀνδρὸς, ὅστις υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν Μαρίαν χρηματίζει, ἔχων τὴν γένεσιν ἐκ Ναζαρέτ τοπικῶς. πόλις γὰρ ἡ Ναζαρέτ τῆς παρθένου. ταῦτα παραλαβὼν ὁ μαθητὴς Ναθαναήλ παρὰ Φιλίππου, ἡδὴ διδασκάλου αὐτοῦ γεγενημένου, λέγει πρὸς τὸν διδάξαντα Εἰ ἐκ τῆς Ναζαρέτ ἐστὶ τὸ εὐρεθῆν, ἀγαθόν ἐστι; πρὸς ὃν εὐθέως ὁ Φίλιππος εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοψίαν τοῦ πράγματος καλῶν. Ἐρχου καὶ ἴδε· λέγει, οὐ βουλόμενος αἰεὶ τὸν μαθητὴν φωνῶν ἀκροατὴν ὑπάρχειν ἀλλὰ θεωρὸν τῆς ἀληθείας εἶναι, μετὰ τὴν τῶν λόγων ἀκρόασιν ἐπὶ θεωρίαν σπεύδοντα. τὸν Ναθαναήλ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον κατὰ τὸ βαδίζειν ἀλλὰ καὶ κατὰ προκοπὴν ἐρχόμενον πρὸς τὴν θεωρίαν, μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ οὕτως προθυμουμένου πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας νόησιν· καὶ φησι τοῖς συνοῦσι Τοῦτον τὸν ἐρχόμενον ὁράτε; οὐ μόνον αἰσθητῶς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραηλῆτης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πνεῦμα καὶ νόησιν. νοῦν γὰρ ἔχει θεωροῦντα θεόν· ἐστὶ γὰρ Ἰσραηλῆτης ἀληθῶς καὶ οὐ ψευδωνύμως, ἐπεὶ παντὸς δόλου καθαρεύων ἀληθείας φίλος ὑπάρχει.

3 σοφίαν S* 12 Μαρίας R 15 γεγεννημένου S 18 om.
λέγει RVS 19 θεωρῶν VS 20 τὸν] οὐ RVS 23 προ-
θυμουμένου] + ἡ R: + ἡ γραφή (vid.) VS 27 ψευδωνύμως VS
28 υπαρχων V²

28. In Joann. ii. 1. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 64.

Τρίτης ἤδη ἡμέρας ἐνεστηκυίας ἀφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς ἐβα-
πίσθη, γάμου ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας γενομένου, καὶ οὔσης
τῆς μητρὸς Ἰησοῦ ἐκεῖ, οἶνου ἐπιλείψαντος, ἐξ ὕδατος οἶνον
πεποίηκε. συναγορεύων τις τῷ ῥητῷ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ
5 χωρίον ἐρεῖ ὅτι ποιητὴς ὦν ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς
γυναικὸς οὐ παραιτεῖται κληθῆναι ἐν γάμῳ, αὐτὸς ὦν ὁ μετὰ
τὸ πλάσαι τὴν Εὐὰν ἀγαγὼν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. διὸ cf. Ge ii 22
καὶ ἐν εὐαγγελίῳ περὶ τῆς συνόδου λέγει· Ἄ ὁ θεὸς συνέζευξεν Mt xix 6:
ἀνθρωπος μὴ χωριζέτω. ἐντρεπέσθωσαν τοίνυν οἱ τὸν γάμον Mc x 9
10 ἀθετοῦντες αἰρετικοὶ, Ἰησοῦ εἰς γάμον καλουμένου καὶ τῆς
μητρὸς αὐτοῦ οὔσης ἐκεῖ. [[ἐλεγκτέον δὲ καὶ Μανιχαίους
λέγοντας μὴ εἶναι τὴν Μαρίαν Ἰησοῦ μητέρα, τοῦ εὐαγ-
γελιστοῦ μαρτυροῦντος ὅτι Ἰησοῦς μητέρα εἶχεν.]]

29. In Joann. ii. 7. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 72.

[[Ἐνεστι τὴν ἀκρίβειαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐκ τοῦ
15 διηγήματος τούτου θεωρῆσαι. ἐπειδὴ γὰρ ᾗδει τοὺς ἐθελο-
κάκους ἐν Ἰουδαίοις πανούργους ἐτοιμῶς ἔχοντας πρὸς τὸ
κακολογεῖν τὰς Ἰησοῦ δυνάμεις, εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν μὴ τοῖς
ἐαυτοῦ μαθηταῖς ἀλλὰ τοῖς διακόνις τοῦ συμποσίου προσ-
τάττοντα περὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἀντλήσεως· εἰπόντων ἂν τῶν
20 διαβόλων, εἰ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀντλήσαντες ἦσαν τὸ
ὕδωρ, Οἶνου ἐπλήρωσαν τὰς ὑδρίας ὑποκρινόμενοι αὐτὰς
ὕδατος πεπληρωμένας. ταύτῃ τῇ ἀκολουθίᾳ κείμεναι καὶ τό·
Ἐγέμισαν τὰς ὑδρίας ἕως ἄνω· καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταλείπειν Jo ii 7

1 om. ὁ Cord. 3—5 οἶνον—ἐρεῖ ὅτι] καὶ αὐτος ο ὁ ἐκλήθη
αμα των μαθητων και γαρ RSV 5 om. ὁ Cord. 8 εὐαγ-
γελίς RV: εὐαγγε S ἐξευξεν Cord. 11 ἐλεκτηον V
16 om. πανούργους RSV 17 ἀγει RVS 18 του συμπ. διακ.
RVS 19—23 om. εἰπόντων—ἄνω RVS 23 om. καὶ Cord.
καταλείπειν V

σοφιστίας πρόφασιν, ὃν πληρωθεισῶν τῶν ὑδριῶν ὕδατος, οἶνος ἐπιβληθεῖς, ἔδοξε νομισθῆναι τὸν πάντα ἐξ ὕδατος γεγενῆσθαι.⁷]]

30. In Joann. ii. 11. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 74.

Τὸ δέ· Ἐπίστευσαν· ἀντὶ τοῦ Ἐβεβαιώθησαν εἰρηται. τὴν γὰρ πίστιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῆς βεβαιώσεως λέγει. τούτοις δὲ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ μᾶλλον ἐφανέρωσεν. κτιστοῦ γὰρ καὶ οὐ κτίσματος τὸ οὐσίαν μεταβαλεῖν. οὐ γὰρ ποιότητος ἀπλῶς ἀλλ' οὐσίας μεταβολὴ τὸ ἐξ ὕδατος οἶνον γενέσθαι.

31. In Joann. ii. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 75.

Jo ii 12

Καὶ μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ, αὐτός καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ζητεῖται παρὰ πολλοῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν Ἰησοῦ πῶς εἶχε τούτους, τῆς Μαρίας μέχρι τελευτῆς παρθένου διαμεινάσης.⁷ ἀδελφούς μὲν οὐκ εἶχε φύσει, οὔτε τῆς παρθένου τεκούσης ἕτερον, οὔτε αὐτὸς ἐκ τοῦ Ἰωσήφ 15 τυγχάνων. νόμῳ τοιγαροῦν ἐχρημάτισαν αὐτοῦ ἀδελφοί, υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ ὄντες ἐκ προτεθνηκυίας γυναικός· καὶ ἐπεὶ καθ' ὁμολογίαν γυνὴ αὐτοῦ ἡ Μαριάμ ἐχρημάτισε· τοῦτο γὰρ 20 ὁ Μωυσέως διδάσκει νόμος, μοιχείας τιμωρίαν ἐπάγων κατὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος μνηστευθείσῃ παρθένῳ· ἐπιφέρεται γὰρ τό· Ἀνθ' ὧν ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα· <γυναῖκα> τοῦ Ἰωσήφ τὴν κατεγγυηθείσαν αὐτῷ παρθένον λέγει.⁷ ἀκολουθῶς

Deut xxii 24

1—3 om. οὐ πληρωθεισῶν—γεγενῆσθαι RVS 4 om. δὲ RVS
5 om. ἐπὶ 2^ο RVS 6 λεγω RVS δέ] οὖν RVS 7 om. οὐ 1^ο
RVS 10 Καπερναοὺμ V 10—12 om. καὶ 1^ο—αὐτοῦ Cord.
12—14 om. Ζητεῖται—διαμεινάσης RVS 15 οὐδ' Cord.
17 om. τοῦ Cord. προτεθνηκυίας Cord. 18 ὁμολογίας Cord.:
ὁμολογησεν S* 18—22 om. τοῦτο—λέγει RVS 21 om.
γυναῖκα 2^ο Cord.

τῇ τοιαύτῃ διατάξει· ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἰρηνται οἱ ἐκ τοῦ Ἰωσηφ, εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ μὴ τυγχάνει.

32. In Joann. ii. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 76.

Τριῶν ἑορτῶν δημοτελῶν παραδοθεισῶν τοῖς Ἑβραίοις ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱεροφάντου Μωυσέως μία ἦν ἡ καλουμένη
 5 Πάσχα, ὑπερκειμένη τὰς ἑτέρας δύο αἵτε σωτηρίαν ἐμφαίνουσα
 τὴν ἐξ Αἰγύπτου καὶ μετάβασιν ἐπὶ τὴν ἁγίαν γῆν. ταύτη
 γοῦν τῇ πανηγύρει τὸ πᾶν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκ πασῶν
 τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἔσπευδον ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐν
 μόνῃ γὰρ ταύτῃ τῇ πόλει παραδέδοτο ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ
 10 πάσχα θύεσθαι. ἐχρημάτιζον δὲ αἱ τρεῖς ἑορταὶ ἀπὸ τοῦ
 νομοθετήσαντος αὐτὰς θεοῦ. ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐτι κατὰ
 τὴν διάταξιν ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις τε καὶ ἡδονὰς ἦγον
 τὰς ἑορτάς, οὐ πάσχα τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ὁ εὐαγ- cf. Jo ii 13
 γελιστῆς λέγει. οὐκ ἐτι γὰρ λατρείας ἔνεκα ἀλλὰ τρυφῆς
 15 χάριν ἤρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. πάντα γὰρ εἰς εὐωχίαν ἐκ
 πάντων τῶν περίξ τόπων ἐν αὐτῇ ἐκομίζετο καὶ ἐν τῷ οἴκῳ
 τοῦ θεοῦ ἐπιπράσκετο. βόας γὰρ καὶ πρόβατα καὶ περι-
 στερὰς πωλεῖσθαι ἐκεῖ ὥσπερ ἐμπορίῳ τινὶ εἶπεν ὁ εὐαγ-
 γελιστῆς. ἀλλ' ἐπεὶ συνέβαινε μὴ τοσαῦτα αὐτοὺς ἐπικο-
 20 μίξεσθαι ἀργύρια ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἑορτὴν, ἐπενόησαν
 τινες ἀργυραμοιβοὶ τραπέζας ἐκεῖ τιθέναι καὶ κολλυβίζειν,
 τουτέστι δανεῖζειν, χρυσία λαμβάνοντες παρὰ τῶν χρηζόν-
 των ἀργυρίων, πρὸς τὸ μεθύειν καὶ τρυφᾶν μᾶλλον ἢ ἑορτάζειν
 ἐλληλυθότων. παντὸς τοιγαροῦν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐκεῖ
 25 τυγχάνοντος καὶ σχολάζοντος μέθαις, Ἰησοῦς εἰς τὸν τοῦ
 θεοῦ οἶκον εἰσελθὼν πάντας ἀπήλασεν ἐκεῖθεν αὐτὸ μόνον

1 om. τῇ τοιαύτῃ διατάξει RVS 2 τυγχανη RSV 5 φασκα
 RVS 6 μεταβατην RVS 8 Ἱερουσαλήμ] om. RVS*: ins.
 intra lin. S⁴ 9 τὸ] ex corr. του V 22 λαμβανοντας
 RVS

cf. Jo ii 15 φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἔχων. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο κατωρθοῦτο εἰ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἦν καὶ ἐπιλαμβανόμενος τοῦτο πράττειν, οὐ μόνον γὰρ τὸ ἄλλο πλήθος ἐξέβαλε τοῦ οἴκου ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πιπράσκοντας τὰ πρὸς τὴν εὐωχίαν. μηδεὶς δὲ νομιζέτω ὅτι πραχθὲν τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν ἄλλων 5 θαυμάτων ἔλαττον εἶναι, τοῦ νεκροῦς ἐγείρειν, ἢ τυφλοῖς ὄψιν παρασχεῖν. οὐ γὰρ ἄνευ θεϊκῆς ἐνεργείας οἷόν τε ἦν ἓνα ἄνθρωπον τοσοῦτον πλήθος ἐκβάλλειν, καὶ μάλιστα ἐξηγριωμένων καὶ φονόντων κατ' αὐτοῦ. καὶ αὐτοὶ γοῦν οἱ Ἰουδαῖοι καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ τολμηθέντι φασὶν ἐν τοῖς 10 ἐξῆς πρὸς αὐτόν· Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; Δυνάμει, λέγοντες, πηλίκος εἶ καὶ ποίαν θεοσέβειαν τελεῖν δυνάμενος, ὅτι τοιαῦτα πράττεις, τολμῶν ὅλον πολυάνθρωπον ἔθνος μόνος ἀπελαύνειν, ὃ μηδεὶς ἄλλος ἂν καὶ μετὰ 15 χειρὸς πλείονος στρατιωτικῆς στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς ὢν ἐπεχείρησε ποιεῖν;

33. In Joann. ii. 23. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 81.

Ἐπίστευον δὲ οὐκ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οὗτοι δὲ οὐ βεβαίαν οὐδὲ τελείαν εἶχον γνώσιν, περὶ ὧν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἀλλὰ ῥᾶστα διαπεσεῖν 20 δυναμένην. ὅθεν οὐδὲ ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ εἰδέναι αὐτόν οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς ἀλλ' ἐκ τοῦ βάθους τῆς διανοίας πάντα. τὸ γὰρ ἐκ πράξεων καὶ λόγων ἐπίστασθαί τινος καὶ ἀνθρώπῳ ψιλῷ δυνατόν. ἀλλ' Ἰησοῦς, οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος, πάντα οἶδεν,

1 οὐκ ἂν δέ] ουδε RV κατορθοῦτο R*S² 4 μηδεῖς] inc. Cord. 5 om. δὲ Cord. om. τὸ πραχθὲν RVS om. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ RVS 5, 6 om. τῶν ἄλλων θαυμάτων Cord. 6, 7 om. τοῦ νεκροῦς—παρασχεῖν RVS 7 οὐκ ἄνευ γὰρ Cord. 9 φωνωντων R: φονούντων Cord. 14 ἀπελαυνειν μονος RVS 14—16 om. δ μηδεῖς—ποιεῖν RVS 17, 18 om. ἐπίστευον—δέ Cord. 18 οὐ] οὔτε γὰρ Cord. οὐδέ] ἢ Cord. εχουσι RVS 18, 19 om. περι—εἴρηται Cord. 20 οὐδέ] οὐκ Cord. 21 αὐτοῖς Cord. 22 πάντως Cord. 23 om. ψιλῷ Cord. 24 ἄνθρωπος ὢν] ωναῖος V πάντας Cord.

τὸ κρυπτὸν καταλαμβάνων τοῦ νοῦ. Ἐπεὶ μόνου γὰρ θεοῦ
λέγεται τό· Ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης καὶ εἰδὼς πάντα πρὶν ^{Hist Susann}
γενέσεως αὐτῶν.⁷ ἐπεὶ γοῦν Ἰησοῦς, θεὸς ὢν, τῆς καρδίας ^{(Th.) 42}
τὸ κρυπτὸν ἐπίσταται, οὐ χρήζει παρ' ἀνθρώπου μαρτυρίαν ^{cf. Jo ii 25}
5 λαβεῖν, ἐπιστάμενος τί ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. οὐ γὰρ
εἴρηται γινώσκειν τὸν ἀνθρωπὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ τί ἐστὶν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ ἐπεὶ ἐγίνωσκεν μὴ ἐμμένοντας αὐτοὺς
ἐν ᾗ εἶχον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πίστιν, οὐκ ἐπίστευσεν
ἐαυτὸν αὐτοῖς. ἐκ σημείων γὰρ, ἀλλ' οὐκ ἐκ νοήσεως τῆς
10 περὶ θεοῦ ἐπεπιστεύκεισαν. διὸ καὶ ταχέως μεταπίπτειν
ἠδύναντο ἀπατηθησόμενοι παρ' ἐαυτῶν ἢ παρ' ἐτέρων σοφι-
ζομένων αὐτοὺς μὴ ἄρα τὰ σημεία οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς
γέγονεν. ἀλλ' οὐκ εὐεξαπάτητος ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν,
παρὰ θεοῦ διάληψιν ἔχων.

34. In Joann. iii. 1. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
Ven. 27.

15 Ἐν τοῖς πολλοῖς τοῖς πεπιστευκόσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Ἰησοῦ τακτέον καὶ τὸν Νικόδημον, ἓνα τῶν Φαρισαίων ὄντα
καὶ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων ὑπάρχοντα. ἀμέλει γοῦν δι-
δάσκαλον εἶναι Ἰησοῦν ἔχοντα θεὸν μεθ' ἐαυτοῦ, ἀλλ' οὐ
θεὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς ἐαυτοῦ λέξεις σημαίνουσιν, εἰπόντος
20 ὅτι Ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· καὶ ὥσπερ ἀλήθειαν ^{Jo iii 2}
ἐπιφέρων τῆς γνώσεως τῆς περὶ διδασκάλου ἐξῆς λέγει· Οὐ-
δεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεία ταῦτα ποιεῖν ἢ σὺ ἐργάζῃ, ἐὰν
μὴ ᾗ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. ὅθεν τὴν πρόσδοον αὐτοῦ νυκτὸς
γενομένην ἀκολουθῶς ἀνέγραψεν ὁ εὐαγγελιστὴς, προσελθόν-
25 τος ἐν τοιούτῳ καιρῷ ἐν ᾧ λήσειεν ἔμελλε τοὺς πολλοὺς
Φαρισαίους ὧν εἰς ὑπῆρχε. μᾶλλον δ', ὅπερ ἐστὶν ἀναν-

1 τοῦ νοῦ περιλαμβάνων Cord. 1—3 om. περὶ—αὐτῶν RVS
3 ἐπεὶ γοῦν Ἰησ.] καὶ ἐπεὶ RVS om. τῆς καρδίας Cord.
5 λαβεῖν] ante παρ' Cord.: + θεος ὢν Cord. ἀνθρώπῳ] expl.
Cord. 5—7 οὐ γὰρ—ἀνθρώπῳ] om. R 9 αὐτον εαυτοῖς R
14 περὶ S 19 λέξης V 21 τῆς 2^ο] ης RVS 24 προελθόντος
RVS

τίρρητον, διὰ τοῦτο νυκτὸς προσελήλυθεν, ἐπεὶ περ ἄγνοιαν ἔχων τὴν περὶ θεοῦ ᾧ προσήρχετο οὐπω πεφώτιστο. οὐ γὰρ ἀνατετάλκει αὐτῷ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὁ ποιητικὸς τῆς νοητῆς ἡμέρας, ἧς καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔρωτα λαβὼν παρεσκεύαστο πρὸς τὸ ἰδεῖν αὐτήν, καὶ θεασάμενος αὐτήν ἐχάρη. Φαρισαῖοι δὲ ἀνθρωποὶ εἰσι τὴν προύχουσαν ἐν Ἰουδαίᾳ τάξιν καὶ αἵρεσιν μετερχόμενοι, εὐτονον βίον ἐπαγγελλόμενοι καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀκρίβειαν. διὸ καὶ ὡς ἐπίπαν θρασεῖς εἰσὶ καὶ ὑπερήφανοι. ὅθεν καὶ ταύτην ἔσχον τὴν ὀνομασίαν. Φαρῆς γὰρ παρ' Ἑβραίοις Ὁ διηρημένος. ἐπεὶ οὖν καὶ οὗτοι διαιροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ὡς ὑπερβάλλοντες φρονήσει καὶ βίῳ, ἀπὸ τοῦ Φαρῆς θέλουσι χρηματίζειν.

35. In Joann. iii. 3. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo iii 31 Τὸ ἄνωθεν ὅτε μὲν ἐκ τῶν ἄνω καὶ ὑψωθεν, ὡς τό· Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὅτε δὲ τὸ αὖθις, ὡς 15 Gal iv 9 ἐν τῷ· Οἷς ἄνωθεν δουλεῦειν θέλετε· τουτέστιν αὖθις. γίνεται δὲ ἡ ἄνωθεν γέννησις, περὶ ἧς ὁ σωτὴρ διδάσκει, ἐξ ἀναλήψεως ἀρετῆς καὶ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. φησὶ γὰρ Mt v 44 f. πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ἵνα γέννησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς 20 ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πλὴν εἰ καὶ ἐσφαλμένως ὁ Νικοδόμους ἀπηντήσε τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' οὖν ἔχει τι ἀληθὲς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐνενόει αὐτά. ἀληθῶς γὰρ οὐδεὶς καταμένων ἐν τῷ ἄνθρωπος εἶναι ὡς γηρᾶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καταστάσει τὴν κατὰ πνεῦμα καὶ 25

1 τουτον V διὰ τοῦτο κ.τ.λ.] Cf. Cord. p. 82 προεληλυθεν RVS 2 πεφωτισμένος Cord. 3 ανατεταλκεν RVS 5 om. αὐτήν 2° RVS 6 προυχουσαν RVS om. τάξιν καὶ Cord. 7 μετερχόμενοι Cord. 8 om. ὡς RVS 9 ταύτην τὴν ὀνομασίαν ἔσχεν Cord. 11 om. ἔθνους RVS 17 γέννησις] γεννη VS 22 τι] το S* 23 αὐτὰ] αὐτος RVS

ἄνωθεν γέννησιν δέξασθαι δύναται. ὥς γὰρ οὐδεὶς ἄδικος
 καὶ ἄπιστος μένων κατὰ δικαιοσύνην καὶ πίστιν γεννηθῆναι
 δύναται, οὕτως οὐδεὶς καταμένων ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους καὶ
 παλαιούμενος ἐν αὐτοῖς τὴν ἀνανεοῦσαν γέννησιν οἷός τέ
 5 ἔστι λαβεῖν. ὅθεν ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος γράφει τοῖς
 προθυμουμένοις ἐπὶ τὴν θείαν γέννησιν ἐλθεῖν ἐκδύσασθαι cf. Col iii 9f.
 τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, ἵνα τούτου
 ἀποβληθέντος ἐνδύσονται τὸν νέον ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν cf. Eph iv 24
 κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ· ᾧ ἔψεται, ὥς ἄνωθεν γεννηθέντι, ἐν
 10 καινότητι ζωῆς περιπατῆσαι. ἐπὶ ταύτην τὴν γέννησιν cf. Ro vi 4
 παρορμῶν ὁ Ἰησοῦς τοῖς γνωρίμοις ἔλεγεν· Ἐὰν μὴ στραφῇτε Mt xviii 3
 καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν
 τῶν οὐρανῶν. πρόσχες καὶ τούτου τὴν ἀκρίβειαν, τὰ μὲν
 παιδιά οὐκ ἀμύνεται τοὺς ἡδικηκότας, οὐ λυπεῖται ἐπὶ τῇ
 15 ἀποβολῇ τῶν ἡδέων, οὐ προσπάσχει μετὰ βεβαιότητος τοῖς
 οὔσι προσηnéσι. βούλεται τοίνυν τοιούτους εἶναι ἡμᾶς ἐκ
 διαθέσεως οἷα τυγχάνει τὰ παιδιά ἐξ ἡλικίας. ἐκείνα μὲν
 γὰρ οὐ λόγῳ ἐστὶ τοιαῦτα, οἱ δὲ ὡς ταῦτα γινόμενοι κατὰ
 πρόσταξιν Ἰησοῦ λόγῳ καὶ ἔξει βελτίστη σπεύδουσιν
 20 εὐρεθῆναι οὕτως ἔχοντες. καὶ τοίνυν ὁ Νικόδημος σὺν
 ἀμαθίᾳ τὰ προκείμενα εἶπεν ἄλλ' οὖν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ
 κείμενόν τι ἀληθὲς ἠγνοεῖτο αὐτῷ.

36. In Joann. iii. 5. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Τὸν τρόπον τοῦ πῶς ἔστι γεννηθῆναι ἄνωθεν ἐρμηνεύων
 ὁ σωτὴρ λέγει Ἐπεὶ πρόκειται εἰσιέναι εἰς τὴν τοῦ θεοῦ
 25 βασιλείαν, τυχεῖν δὲ τούτου ἀδύνατον μὴ γεγεννημένον ἐξ
 ὕδατος καὶ πνεύματος, ἀκολουθεῖ τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν τῷ ἐξ
 ὕδατος καὶ πνεύματος γεννηθῆναι. γεννᾶται δὲ ἐκ πνεύματος
 ὁ κατ' αὐτὸ ποιηθεὶς, ἅγιος καὶ πνευματικὸς ἐξ αὐτοῦ γινό-

11 τῆς γνωριμῆς V
 13 πρόσχες] pr. και S*
 RV τῷ το RV

12—14 οὐ μὴ—παιδιά] bis S*
 18 λόγῳ] λεγει RVS 26 ακολουθη

μενος. εἴτα ἐπεὶ μὴ ἐκ μόνου τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ ἐξ
 ὕδατος γεννᾶται ὁ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσερχόμενος,
 ἀκόλουθόν ἐστι καὶ περὶ τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς γραφῆς τι
 θηρεῦσαι. καὶ ὅρα μὴ ἄρα ἐπινοίᾳ μόνῃ ἀλλ' οὐχ ὑποστά-
 σεως διαφορὰν ἔχει πρὸς τὸ πνεῦμα. φησὶ γὰρ μεθ' ἕτερα ὁ 5
 Jo vii 38 f. σωτήρ· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ
 ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζώντος. τοῦτο δὲ
 ἔλεγε περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύ-
 οντες εἰς αὐτόν. εἰ γὰρ περὶ τοῦ πνεύματος εἴρηται ὡς
 ὕδωρ ζῶν ποταμῶν δίκην ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πιστεύοντος, 10
 ἐπινοίᾳ μόνῃ διοίσει τοῦ πνεύματος τὸ ὕδωρ. ὡς οὖν γεννᾶ-
 ται τις ἐκ τοῦ σωτηρὸς σοφὸς ἐκ σοφίας, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ
 πνεύματος ἅγιος καὶ πνευματικός· καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος καθαιρό-
 μενος καὶ πρὸς καρποφορίαν ποτιζόμενός τις γεννᾶται ἐξ
 ὕδατος καὶ πνεύματος. ἄλλος δέ τις ἐρεῖ ὕδωρ ἐνταῦθα 15
 εἰρησθαι τὴν καθαίρουσαν διδασκαλίαν τὴν ψυχὴν, ἥτις καὶ
 αὕτη συντελεῖ πρὸς τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν. περὶ τούτου τοῦ
 καθαρισμοῦ, γινομένου ἐκ θεϊκῆς παιδεύσεως, ὁ ὕμνωδὸς ἔλεγε
 πρὸς τὸν θεόν· Πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.
 Jer iv 14 Ἔτι καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ἰσραὴλ πληθύν ὁ Ἱερემίας φησὶν· Ἀπό- 20
 πλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλὴμ, ἵνα σωθῇς.
 ἕως πότε ὑπάρξουσιν ἐν σοὶ διαλογισμοὶ πόνων σου; διαλο-
 γισμοὺς πόνων αὐτῆς λέγων τοὺς κατὰ κακίαν πεποιημένους,
 δι' οὓς κολάζεσθαι μέλλει, εἰ μὴ πλυνῇ ἑαυτὴν τῇ παιδεύσει
 τῶν γραφῶν. ἔτ' ἐπεὶ μὴ μονὴ ἡ ψυχὴ ἐπὶ σωτηρίαν καλεῖ- 25
 ται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ᾧ ὄργάνῳ χρᾶται πρὸς τὰς
 ἐαυτῆς ἐνεργείας, εἰκότως καὶ τοῦτο ἁγιασθῆναι δεῖ διὰ τοῦ
 cf. Tit iii 5 λεγομένου ἐν τῇ θεῇ διδασκαλίᾳ. Λουτρὸν παλιγγενεσίας, ὃ
 καὶ βάπτισμα θεῖον ὀνομάζεται, οὐκέτι μὲν ψιλὸν ὕδωρ,
 ἁγιάζεται γὰρ μυστικῇ τινὶ ἐπικλήσει. καὶ ὅρα γε οἷου 30

1 εἴτα] εἴτε RVS 6 ἐμέ] ἐμεν V 15 ὕδωρ κ.τ.λ.] Cf.
 Corderius p. 88 (Anon.) 16 εἰρησθαι] + φησιν Cord. καθα-
 ρευσαν RVS 19 Πλυνεῖς Cord. 20—25 om. καὶ πρὸς—
 γραφῶν RVS 20 πλήθην Cord. 23 πεποιημένους Cord.
 25 γραφῶν] expl. Cord.

μεγέθους καὶ δυνάμεως ἐστὶν ἐπισταμένῳ τῇ γενομένη παρὰ
 τοῦ σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ μυσταγωγία. φησὶ γάρ·
 Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες Mt xxviii
19 f.
 αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
 5 πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ γὰρ
 μαθητευθῆναι δεῖ πρότερον παραλαβόντα τὰ δόγματα τῆς
 ἀληθείας, εἴτα τηρῆσαι ἃ ἐνετείλατο τοῖς παρὰ τῶν ἡθικῶν
 ἀρετῶν, καὶ οὕτω βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
 υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, πῶς ἔτι ψιλὸν εἶναι δύναται
 10 τὸ ἅμα τούτοις παραλαμβανόμενον ὕδωρ, μετεσχηκὸς ὡς
 οἶόν τε τῆς δυνάμεως τῆς ἁγίας τριάδος καὶ ἀρετῇ ἡθικῇ τε
 καὶ διανοητικῇ συνεζευγμένον; σκόπησον δὲ τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ ἐπιστήσας τίνος ἔνεκεν παραλαμβάνεται. εἰ γὰρ τοῦ
 εἰσελθεῖν χάριν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν, ὑπερβάλλει δ'
 15 αὕτη τῇ ὑπεροχῇ, πῶς οὐ μέγα τὸ αἷτιον τοῦ εἰσιέναι ἐπ'
 αὐτὴν ὑπάρχει; βασιλείαν δὲ θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν
 τὴν κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ τεταγμένως βιούντων. αὕτη δὲ
 καὶ ἐν οἰκείῳ χώρῳ, φημὶ δὴ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὴν μονὴν
 ἕξει· ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα μὲν βασιλεία θεοῦ, παρὰ δὲ
 20 Ματθαίῳ βασιλεία οὐρανῶν προσηγόρευται, λεκτέον Ματ-
 θαῖον μὲν ἀπὸ τῶν βασιλευομένων, ἢ τῶν τόπων ἐν οἷς εἰσὶν
 οὗτοι, τὸν δὲ Ἰωάννην καὶ Λουκᾶν ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος
 θεοῦ ὀνομακέναι, ὡς ὅταν καὶ ἡμεῖς βασιλείαν Ῥωμαίων
 λέγοντες αὐτὴν διὰ τῶν βασιλευομένων σημαίνωμεν, δη-
 25 λούντες αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου ὅταν τῆς γῆς ἢ τῆς
 οἰκουμένης αὐτὴν ἀπαγγείλωμεν.

6 δόγματα] δόγμα R	7 τηρεῖσαι R	8, 9 τοῦ (ter)] om.
VS	13 περιλαμβάνεται RVS	14 υπερβάλλη RVS
16 υπαρχην RV: υπαρχ S	δέ] καὶ S*	19 βασιλειαν RV:
βασι S	20 βασιλειαν RV: βασι S	20 Ματθαῖον]
ματθαῖος RVS	25 γῆς]+ αὐτου RSV	26 ἀπαγγεῖλομεν RVS

37. In Joann. iii. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 90.

Δηλοῦσιν αἱ λέξεις αὗται νόησιν τοιάνδε. τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνοις σπουδαίοις ἐπιφοιτᾷ, τῶν φαύλων μακρὰν ὑπάρχον. οὐ τοπικῶς Ἦδὲ τοῦ μακρὰν καὶ τοῦ ἐγγὺς ἀκούειν δεῖ, ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται περὶ ἁσωμάτων αὐτὰ νοεῖν. αἱ γὰρ τοιαῦται φωναὶ, καὶ περὶ θεοῦ πατρὸς ἀναγραφεῖσαι, οὐ τοπικὰς σημαίνουσι διαστάσεις. ἐπεὶ οὖν τῶν φαύλων ἀπαλλοτριούμενον τὸ πνεῦμα πληροῖ τοὺς πίστιν καὶ ἀρετὴν ἔχοντας, εἰκότως εἴρηται. Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, σημαίνει δὲ τοῦτο καὶ οὐσίαν εἶναι τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ, ὡς τινες οἴονται, ἐνέργειά ἐστι θεοῦ, οὐκ ἔχον κατ' αὐτοὺς ὑπάρξεως ιδιότητα. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ, ἀπαριθμησάμενος τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα, ἐπήνεγκεν εὐθύς. Ταῦτα δὲ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. εἰ δὲ θέλει, καὶ ἐνεργεῖ καὶ διαιρεῖ οὐσία γοῦν ἐστὶν ἐνεργητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐνέργεια. ἀλλὰ καὶ τό- ἔδοξε δὲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρημένον, οὐ μακρὰν ἐστὶ τοῦ θέλαιν καὶ βούλεσθαι. πρὸς τούτοις καὶ λόγοι αὐτοῦ φέρονται ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσι. Νηστευόντων γὰρ αὐτῶν καὶ λειτουργούντων τῷ κυρίῳ, εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον Ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσέκκλημαι αὐτούς. καὶ ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ. Προφήτης τις, Ἀγαβος ὄνομα αὐτῷ, φησί Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη οὕτω δήσουσι. πλὴν εἰ καὶ τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, ὁ Νικόδημος οὐκ ἔχων αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ, τῷ μὴ πεπιστευκέναι ὡς δεῖ τῷ Ἰησοῦ, μόνην τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούων, οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει καὶ πόθεν ἔρχεται. μόνον δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει

3 ὑπαρχων SV 3, 4 om. δὲ—δεῖ RVS 4 om. αὐτὰ RVS
5, 6 om. αἱ—διαστάσεις RVS 7 ἀλλοτριούμενον RVS 9 δε]
+ καὶ RVS 10 ἔχον] ἐχων RV 11—25 om. καὶ—δήσουσι RVS
25 om. καὶ Cord. 27 τὸν Ἰησοῦν 28 μόνος RSV

ὁ ἐντυγχάνων ταῖς τοῦ πνεύματος γραφαῖς μετὰ τοῦ μὴ νοεῖν αὐτάς· παντὸς τοῦ προσέχοντος τῇ ἀναγνώσει καὶ ἐρευνῶντος ^{cf. 1 Tim iv 13; Jo v 39} τὰς γραφὰς ἐν τῷ νοεῖν αὐτὰς εἰδότες πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ λήγει ἢ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ἣν ἐπιπορεύεται διὰ τῆς τῶν
 5 θείων λογίων παιδεύσεως. τὴν γὰρ αἰτίαν εἰδὼς τις δι' ἣν τοῦ πνεύματος ἡ διδασκαλία ἀνθρώποις δίδεται, οἶδεν πόθεν ἔρχεται· ἀλλὰ καὶ τὸ οὐ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τίνι τέλει δίδεται αὕτη θεωρήσας οἶδεν ποῦ ὑπάγων καταπαύει.

38. In Joann. iii. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 93 (apud quem Origeni adscribitur).

Ζητήσαι γε ἄξιον πῶς ὁ σωτὴρ ἐπίγεια εἶπεν εἰρηκέναι,
 10 περὶ βασιλείας θεοῦ καὶ τῆς ἁνωθεν γεννήσεως, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡ καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι διδάσας. οὐδὲν γὰρ τούτων ἐπίγειον ἀλλ' ἕκαστον οὐράνιον. ῥηθείη δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς Εἰ τὰ γῆινα εἶπον ὑμῖν, ἀλλὰ Τὰ ἐπίγεια· ἐπίγεια λέγων ἃ τοῖς ἐπὶ γῆς ἔτι ^{Jo iii 12}
 15 διατρίβουσιν ἀνθρώποις δύναται ὑπάρξαι τε καὶ νοηθῆναι. οὐ γὰρ παρὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐπίγεια ἀλλ' ἐπουράνια ὄντα δωρεὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δέδοται. ὅτι δὲ τὰ τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις διδόμενα ἄνωθεν καὶ οὐράνιά ἐστιν ὁ Ἰάκωβος γράφει· Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ^{Jac i 17}
 20 ἔστι, καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. τοῦτο δὲ εἶπεν παρὰ τοῦ σωτῆρος αὐτὸ μαθὼν εἰρηκότος· Δώσει ὁ ^{Mt vii 11}
 πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. ἔπειτα ἐπὶ τῶν ἐκ θεοῦ χορηγουμένων τὰ μὲν οἶά τέ ἐστιν ὑπαχθῆναι τοῖς ἐκ ^{1 Co xiii 9 f.}
 25 τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὅτε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται ἐλ-

2 παντὸς τοῦ προσέχ.—ἐρευνῶντος] παντὸς δὲ προσέχοντες καὶ ἐρευνῶντες Cord. 3 εἰδότες Cord. 4 λεγεί RVS 5 λογῶν Cord. 6 δέδοται VS 7 δέδοται RVS 9 om. γε Cord. εἰρηκώς RVS 10 om. τοῦ ἁγίου Cord. 11 om. καί—διδάσας RVS 17 δέδονται Cord. 17—22 om. ὅτι—αὐτόν RVS 22 αὐτόν] expl. Cord.

Jo iii 12

θόντος τοῦ τελείου, πάνυ ἀρμοδίως εἴρηται· Πῶς ἐὰν εἴπω
 ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε; ὅτι <ὁ> ἐκ μέρους μὴ
 πιστεύων οὐδὲ τοῖς τελείοις πιστεύσει.

39. In Joann. iii. 14. Corderius, p. 94. [In Codd.
 RVS hoc fragmentum τῷ Ἀπο. addicitur.]

[[Προσετέτακτο δὲ τὸ τοῦ ὄψεως ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὅπως ἔχουσιν
 εἶδέναι οἱ ὑπὸ Μωϋσέως ἀγόμενοι ὅτι ὥσπερ ἀνηροῦντο ὑπὸ 5
 τῶν ἰοβόλων θηρίων ἀπιστήσαντες θεῷ, τῷ τὴν γῆν αὐτοῖς
 ἐπαγγεिलाμένῳ, οὕτως σωθῆναι δυνήσονται ἀτενίζοντες τῷ
 ὑψωθέντι ὅφει διὰ τὸν προστάξαντα τοῦτο γενέσθαι θεόν.
 οὐ γὰρ ἡ τοῦ κατασκευάσματος φύσις ἀλλ' ὁ ἐντειλάμενος
 αὐτοῖς τοῦτο γενέσθαι τῆς σωτηρίας αὐτοῖς τὴν αἰτίαν 10
 παρέσχεν. καὶ οἱ νοητοὶ δὲ ὅφεις θανάτῳ τοὺς ἀνθρώπους
 ὑπέβαλον δι' ἁμαρτημάτων, τὸν ἰὸν αὐτοῖς τῆς ἰδίας πονηρίας
 ἐνιέντες. καὶ δὴ πολλοῦ τοῦ κατὰ τῶν ψυχῶν θανάτου
 γεγενημένου (οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἐπόμενος τῇ ἁμαρτίᾳ),
 παρακληθεὶς ὁ θεὸς ὑψωθῆναι τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν εὐδόκησεν, 15
 ἵνα πάντες οἱ διὰ πίστεως εἰς αὐτὸν ὀρῶντες ἀπαλλάττωνται
 τῆς τῶν νοητῶν ὀφειῶν βλάβης καὶ ζωὴν αἰώνιον ἔχωσι. ζωὴ
 δὲ αἰώνιος ἐστὶν οὐχ ἡ κοινὴ ἥτις καὶ ἐτέροις ζώοις ὑπάρχει,
 ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς λουπῆς ἀρετῆς ἐγγινομένη.]]

40. In Joann. iii. 18. Corderius, p. 98. Cf. Rome,
Vat. 758; *Reg.* 9; Ven. 27.

Καὶ ἐκ τοῦ παρόντος ῥητοῦ ἐλέγξαι ἔστι τοὺς λέγοντας 20
 τὴν υἱὸς προσηγορίαν ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ Μαρίας κεῖσθαι, μὴ

2 πιστευσητε R om. ὁ RVS 4 om. δὲ RVS 7 σωθῆναι
 δυνήσονται] σωθησονται RS et V (ex corr. σωθησεται) ἀτενί-
 σαντες Cord. 10 om. αὐτοῖς 1^ο Cord. 10, 11 τῆς—παρέσχεν]
 τὴν σωτηρίαν παρῆχεν RVS 12 om. ἰδίας RVS 13 πολλων
 RVS 14 om. δὲ ἐστὶν Cord. 18 ζῶαις Cord. 19 om. τῆς 1^ο V 20 om. καὶ Cord.
 21 υἱὸς] υἱοῦ Cord. γινομένη V

μὴν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου. ἰδοὺ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ εἰς
 τὸν κόσμον ἀποσταλείς. ἀπεστάλη δὲ εἰς τὸν κόσμον οὐ τὸ
 ἐκ τῆς παρθένου ληφθὲν (ἐνταῦθα γὰρ συνέστη ἐξ αὐτῆς
 τεχθὲν), ἀλλὰ θεὸς λόγος ὢν ἀληθεῖα καὶ φῶς ἀλη-
 5 θινόν. περὶ γὰρ αὐτοῦ τούτου πρεσβείαν προσάγουσι τῷ
 θεῷ οἱ λέγοντες· Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλή- Ps xlii (xliii)
 θεϊάν σου· καὶ πάλιν γέγραπται· Ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν ³Ps cvi (cvii)
 λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς. ²⁰

41. In Joann. iii. 18, 19. Rome, *Vat.* 758; *Reg.*
 9; Ven. 27.

Ἐρεῖ δέ τις μὴ πάνυ συνετῶς ἐννοεῖσθαι τὸ ἐρμηνευθὲν
 10 ὡς μὴ ἐληλυθὸς Ἰησοῦ κρίναι νῦν τὸν κόσμον, παρατιθέ-
 μενος τὸ ἐπιφερόμενον ἐξῆς· Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ Jo iii 19
 φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον. καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ
 εὐαγγελίῳ Ἰησοὺς λέγει· Εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. Jo ix 39
 λυτέον οὖν τὸ ἐπαπορηθὲν. καὶ ἀμφοτέρω Ἰησοῦς ἐληλυθὼς
 15 ποιῇ, τό τε κρίναι τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶζειν αὐτόν, ἀλλὰ
 θάτερον διὰ θάτερόν ἐστιν. εἰς κρίμα γὰρ ἐλήλυθεν εἰς τὸν
 κόσμον ἵνα σώσῃ αὐτόν, οὐ γὰρ σῶζει ἵνα κρίνῃ, καὶ ὥσπερ
 ἱατρὸς πρὸς κάμνοντα ἔρχεται ἵνα ὑγιάσῃ αὐτόν. τοῦτο γὰρ
 20 τομὴ <ἡ> καῦσις. οὐ γὰρ προηγουμένως ἐπὶ τῷ τεμεῖν ἡ
 καῦσις, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὑγιάσαι. ἐξῆς ἐπὶ τούτοις τό· Ὁ Jo iii 18
 πιστεύων εἰς αὐτόν οὐ κρίνεται. ὁ γὰρ διὰ πίστεως ἐπὶ
 τὴν τελείαν σωτηρίαν φθάσας οὐχ ὑπόκειται κρίσει. ὁ
 μέντοι μὴ πιστεύσας, αὐτοκατάκριτος ὢν, ἤδη κέκριται. cf. Tit iii 11

1 λόγου] expl. RVS 12 τῷ] το RV 14 λυτέον] λεκτεον R
 ἀμφοτέρω] ἀμφοτε VSR 17 σωζῇ R 20 om. ἡ RVS
 προηγουμένου V τεμεῖν] forsan addendum ἡ τομῇ, ἡ ἐπὶ τῷ
 καῦσαι

42. In Joann. iii. 19. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 99 (ubi *ἀνωγόμενον* dicitur). Cf. Ven. 28.

Jo iii 19

Αἴτιον δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μάλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. Εἰ γὰρ μὴ ἐληλύθει εἰς τὸν κόσμον τὸ φῶς, εἶχον ἄνοιαν τῶν καλῶν αἰτιάσασθαι οἱ μὴ πράξαντες αὐτὰ, ὥς ἂν οἱ τὰς κακίας ἐνεργοῦντες τόπον ἀπολογίας εἶχον, φάσκοντες μὴ ἐγνωκέναι αὐτὰ ὄντα κακά. ἀλλ' ἐπὶ τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, πάσης πεπλησμένης ἀπολογίας φυγαδευομένης κρίσις ἔσται ἐξεταστικὴ τῶν πράξεων καὶ τοῦ φρονήματος ἐκάστου· ὥς ἀποδεχθῆναι καὶ βασιλείας θεοῦ τυχεῖν τοὺς τὸ φῶς ἀγαπήσαντας, ἐκ ταύτης τῆς πρὸς αὐτὸ ἀγαπήσεως φῶς καὶ αὐτοὺς γεγενημένους δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ φρονήματος ἀληθοῦς μισῆσαι τὸ σκότος, (τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια,) τοὺς δὲ ἀποστραφέντας τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν ταύτης πάροχον θεὸν κολάσεων αἰωνίων πειρασθήσεσθαι· ἐπεὶ περ σπουδάζοντες ἔχειν ἔργα πονηρὰ ἐμίσησαν τὸ φῶς, διὰ φανερώσεως ἐλέγχον αὐτῶν τὰ φαῦλα ἔργα. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσει μισεῖ τὸ φῶς, οὐδ' ὅλως προσελθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὄντα πονηρὰ, κρύπτειν αὐτὰ βουλόμενος ἵνα μὴ παρ' ἄλλους καταγνώσεως ᾗ· ἀλλ' εἰ καὶ οὗτος μισεῖ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν ὁ τῆς ἀληθείας ἐργάτης ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, φανερωθῆναι θέλων τὰ ἔργα αὐτοῦ ποιεῖ ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν ἐπιτελούμενα. Ἥ καλῶς εἶπεν Ὁ τὰ φαῦλα πράσσει καὶ Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε Ὁ πράξας εἰπὼν οὔτε Ὁ ποιήσας. ἐγὼ γὰρ τὸν ποιήσαντα τὸ κακὸν

Jo iii 20

Jo iii 21

3 E[inc. Cord. γὰρ] om. Cord. ἐξεληλυθει RVS^{vid}
 ἐξεληλυθει R 5, 6 ὡς ἂν—κακά] om. RVS: ins. Cord. Ven. 28
 5 τὰς κακίας] τὰ κακά Cord. 7 πεπλησμένης RVS 9 πράξεων]
 πρακτέων Cord. ἐξ ἐκαστου RVS 10 βασιλείαν RV
 τοὺς ἀγαπ. τὸ φῶς Cord. ἐκ] pr. ὡς Cord. 11 ταύτης Ven.
 28] om. RVS Cord. ἀγάπης Cord. 17 ἐλεγχων RVS
 φαῦλα] expl. Cord. 20 ἄλλους] ἀγγέλους V* 23—5 p. 257
 καλῶς—ἐπιθυμητῆς] om. RVS: ins. Ven. 28

ἀποστῆναι μὲν τῆς κακίας ἰδεῖν δὲ πρὸς τὸ καλόν· καὶ τὸν
τῇ ἀληθείᾳ χαίρειν ἐπαγγελλόμενον νεῦσαι ποτε πρὸς τὸ
χεῖρον. διὸ εἶπε τὸ Πράσσω καὶ τὸ Ποιῶν. οὔτε γὰρ
ἐνεστι περὶ τὴν κακίαν διακείμενον χαίρειν τῷ καλῷ, καὶ
5 ὁ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς πάντως ἐστὶ τῶν καλῶν ἐπιθυμητής.⁷
τὸ δὲ ἔρχεσθαι καὶ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ φῶς οὐ τοπικῶς
ἀλλ' ἐνεργητικῶς ἐκλαβεῖν δεῖ, ἐρχομένου πρὸς αὐτὸ παντὸς
τοῦ κατ' ἀρετὴν πράττοντος. ὁ γὰρ φαῦλος, ἐνεργῶν τὴν
κακίαν, παραιτεῖται φωτὶ συνεῖναι· ἀσυνύπαρκτα γὰρ τὸ
10 ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· ταῦτόν δὲ ἐν
τούτοις τὸ φῶς καὶ τὸ ἀγαθόν, τὸ σκότος καὶ τὸ κακόν.
ἀλλ' ἐπεὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων οἴονται φύσει τινὰς εἶναι ἐν
σκότει καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸ, ἐπίστησον τοῖς εἰρημένοις ὅτι αὐτῶν
ἐκαστος προαιρέσει ἐν σκότει ἐστὶ καὶ ἀγαπᾶ αὐτό· Ἡγά- Jo iii 19
15 πησαν γάρ, φησιν, οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς,
ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα. οὐ γὰρ διὰ τὸ σκότος εἶναι
πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα· ἀλλ' ὅτι πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα τὸ
σκότος ἀγαπῶσι. καὶ πάλιν οὐ τῷ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ cf. Jo iii 20
φῶς φαῦλα πράττουσιν· ἀλλὰ τῷ φαῦλα πράττειν οὐκ
20 ἔρχονται πρὸς τὸ φῶς. «ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ πράττειν τὰ φαῦλα
ἢ τὸ φῶς ἀγαπᾶν καὶ ποιεῖν τὴν ἀλήθειαν.»

43. In Joann. iii. 19. Corderius, p. 100.

Ἐπειδὴ γέγραπται· Ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ Jo iii 19
σκότος ἢ τὸ φῶς· ζητητέον εἰ ἀμφοτέρα ἀγαπήσαντες
μᾶλλον τὸ σκότος ἢγάπησαν, ἦττον δὲ τὸ φῶς· ὁ γε δοκεῖ
25 χώραν ἔχειν ἐπὶ τῶν μήτε ἄγαν φαύλων ἀνθρώπων μήτε
κατὰ τὴν ἀρετὴν τελείων. νομίζω δὲ μὴ τοῦτο δηλοῦσθαι,
τὸ ἀμφοτέρα αὐτοὺς ἀγαπῶντας μᾶλλον τὸ σκότος ἀγαπᾶν,

6 τὸ 1^ο inc. Cord. p. 102 om. δὲ Cord. 7 ἐκλαμβάνειν
Cord. 10, 11 ταῦτόν—κακόν] om. RVS: ins. Cod. Ven. 28
12 φῶ S*: φῶσειν S²V: φῶσειν R τινα RVS 13 ὅτι] ὡς
παρ' Cord. 14 om. προαιρέσει Cord. 15 om. φησιν RVS
το σκότος μᾶλλον RVS φῶς] expl. RVS 20, 21 ἐφ' ἡμῖν
—ἀλήθειαν] ins. solum Ven. 28 24 γέ] δὲ Cord.

ἀλλὰ τοιαύτην εἶναι τὴν διάνοιαν· αὐτεξούσιοι ὄντες οἱ ἄνθρωποι, τῷ προαίρεσιν ἐλευθέραν ἔχουν, ὀφείλοντες τὸ φῶς ἀποδέχεσθαι καὶ τὸ σκότος φεύγειν ἀνάπαλιν πεποιθή-
 κασιν οἱ ἔχοντες ἔργα πονηρὰ, ὡς τὸ σκότος ἀγαπήσας, μῆδαμῶς δὲ τὸ φῶς. οὐ συγκριτικῶς δὲ ἀκούειν δεῖ τοῦ 5
 πλείον ἡγαπηκέναι αὐτοὺς τὸ σκότος ὑπὲρ τὸ φῶς· οὐδ' ὁλως γὰρ αὐτὸ ἡγάπησαν, μισήσαντες αὐτό. καὶ ὅτι αὕτη ἡ νόησις ὁρθῶς ἔχει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου παρίσταται. διὰ τοῦτο γὰρ αὐτοὺς ἡγαπηκέναι τὸ σκότος λέγει ἢ τὸ φῶς,
 cf. Jo iii 20 ἐπεὶ περ φαῦλα πράσσοντες μισοῦσι τὸ φῶς. εἰ δὲ μισοῦσιν 10
 αὐτὸ, οὐ συγκριτικῶς ἀγαπῶσι τὸ σκότος. εἰς τοῦτο λήψεις καὶ τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν πονηρῶν
 cf. 2 Tim iii 4 ἀνθρώπων, ὡς εἶεν φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. καὶ ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει δηλοῦται ὅτι μόνην τὴν ἡδονὴν ἀλλ' οὐ θεὸν φιλοῦντες μᾶλλον φιλήδονοι ἢ φιλόθεοι εἴρηνται. καὶ 15
 Ps li (lii) 5 ἐν Ψαλμοῖς δὲ περὶ φαύλου τινὸς γέγραπται· Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην. οὐ γὰρ ἀμφοτέρα ἀγαθῶν μᾶλλον τὴν κακίαν ἡγάπησεν.

44. In Joann. iii. 26 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 105.

Jo iii 26 Εὐγνώμωνως δὲ δεῖ ἀκούειν τό· Πάντες ἔρχονται πρὸς
 Jo iii 27 αὐτόν· ἀντὶ τοῦ Πολλοί· ἵ καὶ τό· Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀφ' 20
 ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ἢ δεδομένον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· τουτέστιν· Οὐ δύναται, φησιν, ἄνθρωπος ἔχειν τι χάρισμα θεῖον, ἐὰν μὴ ἢ δοθὲν αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. δίδεται δὲ τὰ ἐκ θεοῦ χαρίσματα τοῖς πίστει καὶ ἀρετῇ πρὸς τὸ λαβεῖν αὐτὰ παρεσκευασμένοις. μάθετε τοίνυν ὡς κὰν ἐγὼ λαβὼν 25
 παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἔχω τὸ βαπτίζειν δι' ὕδατος εἰς μετάνοιαν, πολὺ ἀπολείπομαι τοῦ δεδωκότος μοι αὐτό. καὶ

19 om. δὲ RVS τό] τοῦ Cord. 20—22 om. καὶ—τουτέστιν
 Cord. 22 om. φησιν RVS 23 om. ἢ Cord. 24 θεοῦ] pr.
 του V 25 κἀγὼ Cord.: καὶ ἐγὼ RVS 26 om. τοῦ θεοῦ ἔχω
 Cord. βαπτίζειν] βαπτισμα S*

ὅτι οὐ νῦν πρότερον ταῦτα λέγω, ὑμᾶς ἔχω μάρτυρας ὧν
 εἶπον τοῖς ἐρωτήσασιν εἰ ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός. παρῆτε γὰρ
 τότε λέγοντός μου ὡς τοῦ χριστοῦ πρόδρομός εἰμι, ἀλλ' οὐκ cf. Jo i 20 f.
 αὐτὸς ὁ χριστός. Ἦ μὴ προσκοπτέτω δέ τις ὡς οὐκ ὁρθῶς
 5 εἰρημένῃ τῷ· Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδέν.' Jo iii 27

45. In Joann. iii. 29. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 107.

Ἡ λογικὴ οὐσία, ἥς μέρος ἐστὶ καὶ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἐξ
 ἑαυτῆς οὐδεὶς ἐστι τῶν ἀγαθῶν γεννητικὴ, εἰ καὶ δεκτικὴ
 ἐστι τούτων. αὕτη τοιγαροῦν γυναικὸς τρόπῳ ἐξ ἄλλου
 γεννᾷν ἐπέφυκεν ἃς δύναται τίκτειν ἀρετὰς πρακτικὰς τε
 10 καὶ διανοητικὰς. διὸ νύμφην αὐτοῦ ἐρῶ, οὐ τοῦ τυχόντος
 ἀλλὰ μόνου τοῦ σπορέως τῶν ἀγαθῶν. οὐκ ἄλλος δ' ἐστὶ
 τοῦ Ἰησοῦ, οὐ εἰρήκατε βαπτίζειν, ὑπ' ἐμοῦ μεμαρτυρημένου, cf. Jo iii 26
 πρὸς ὃν ἐρχεσθαι πάντας φάτε. ἐπεὶ οὖν τῶν πάντων καὶ
 ὑμεῖς, εἰ θέλετε ἀγαθὰ τεκεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπέλθετε. μέρος
 15 γὰρ τῆς νύμφης ἐστὲ, ὄντες τῆς οὐσίας τῶν λογικῶν. πλὴν
 εἰ καὶ νυμφίος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ φίλος ὑπάρχων αὐτοῦ,
 ὑπηρέτης ὢν τοῦ βουλήματος αὐτοῦ, οὓς παιδεύω αὐτῷ
 παραστήσαι σκόπον ἔχω. καὶ τοίνυν γεγόνά τέ μου μαθηταί,
 οὐκ εἰμὶ ὁ νυμφίος, τουτέστιν οὐχ ὁ τέλειος διδάσκαλος. διὸ
 20 καὶ ὑμῖν παραινῶ ὥραν ἔχουσι συναρμοσθῆναι τῷ τελείῳ
 διδασκάλῳ πρὸς ἐκεῖνον γενέσθαι. ἔρωτα δὲ ὑμῖν τῆς ἐκείνου
 κοινωνίας ἐμποιῶν λέγω ὡς καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἀκροατὴς αὐτοῦ
 εὐχομαι εἶναι· χαίρω γὰρ ἀκούων τῆς φωνῆς αὐτοῦ. διὸ καὶ
 25 τοσαύτην νοητικὴν ἔξιν ἀναλάβωσιν ὡς χωρεῖν τὴν παρ' ἐκείνου
 διδασκομένην τοῖς ἀξίοις σοφίαν. ἴστε γὰρ ἐκεῖνον ἄνωθεν cf. Jo iii 31

1 ταῦτα] αὐτα RV 3 om. τότε RVS ἀλλ'] καὶ RVS
 4, 5 om. μὴ—οὐδέν Cord. 7 εἰ] ἡ VS 10 om. αὐτοῦ RVS
 13 ἐρχεσθε V² 13, 14 ἐπεὶ—θέλετε] εἰ θέλετε οὐν καὶ υμεῖς R (SV)
 (SV ημεῖς) 19 om. οὐχ Cord. 21, 22 ἔρωτα—καί] ὡς
 δε RVS*: ὡς καὶ S³ 22 ἐγωνατας RSV 25 νοητὴν Cord.
 χαίρειν RVS Cord. 26 διδασκομένην] διδομένην Cord.

ἐρχόμενον ἐπάνω πάντων εἶναι, βασιλέα τε καὶ παντοκράτορα
 τυγχάνοντα. εἰ δὲ πάντων ἐπάνω ἐστίν, ὁ δὴλον ὅτι καὶ αὐτοῦ
 cf. Jo iii 30 ἐμοῦ· ὅθεν αὐξάνειν ἐκείνον προσήκει, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.
 εἰς ταύτην τὴν διάνοιαν ληπτέα καὶ τὰ Παύλῳ Κορινθίους
 2 Co xi 2 γραφέντα, σύνταξιν ἔχοντα τοιαύτην· Ἑρμουςάμην ὑμᾶς ἐνὶ 5
 ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ χριστῷ· νύμφην
 λέγων τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, τυγχάνουσιν ἀγνὴν παρθένον
 διὰ τὴν τῶν δογμάτων καὶ ἡθῶν ὁρθότητα. καὶ ἐτέρα δὲ
 ἐκκλησίᾳ γράφων ὁ αὐτὸς ἀπόστολος, μνημονεύσας τοῦ
 Eph v 32 Ἀδὰμ καὶ τῆς γυναικὸς, ἐπιφέρει· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα 10
 ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν· ἵνα ὡς
 ἐκεῖνοι γονεῖς ἐγένοντο πάντων ἀνθρώπων, οὕτως ὁ χριστὸς
 καὶ ἡ ἐκκλησία πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔργων, νοσημάτων τε καὶ
 λόγων, γεννητορες ᾧσιν.⁷ τοῦ τοίνυν ἐρμηνευομένου νυμφίου
 φίλος ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, ἐστηκὼς παρ' αὐτῷ βεβαίᾳ συγκατα- 15
 θέσει τῷ παγίᾳ ἔχειν εἰς αὐτὸν τὴν πίστιν, καὶ οὕτως
 ἐστηκὼς χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν τοῦ νυμφίου λαλίαν. ὅθεν
 Jo iii 29 ἐξῆς ἐπιφέρει τό· Αὕτη οὖν ἡ ἐμὴ χαρὰ πεπλήρωται·
 cf. Jo i 7 πάντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀπionτων. ἐλήλυθα γὰρ μαρτυ-
 Jo iii 30 ρῆσαι αὐτῷ, ἵνα πάντες πιστεῦσωσιν αὐτῷ δι' ἐμοῦ· ὅθεν ἐκεῖ- 20
 νον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. καὶ τοῦτο δὲ φρονίμως
 ἐπιστῆσαι δεῖ, οὐ γὰρ προσλαμβάνων τι αὐξάνει ὁ σωτὴρ,
 οὐδὲ ἀποβάλλων τι ὁ Ἰωάννης ἐλαττοῦται, μένει γὰρ ὁ αὐτὸς
 cf. Is xiv 12 ἐκάτερος. νοεῖται δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως· ὁ ἑωσφόρος πρὸ
 τοῦ ἡλίου ἀνατέλλων ἐπὶ τῷ συνεθίσαι τὰς ὕψεις προσβάλλειν 25
 καὶ μείζονι φωτὶ μέγεθος ἔχει ὠρισμένον. οὗτος μείζων
 φαίνεται τοῦ ἡλίου πρώτῃ ὕψεως προσβολῇ· κατ' ὀλίγον
 δὲ τοῦ ἡλίου φανερουμένου ὁ ἑωσφόρος ἐλαττοῦται, οὐκ
 ἀποβάλλων τι τοῦ ἰδίου μεγέθους, ἀλλὰ συγκρινόμενος τῷ
 ἡλιακῷ φωτὶ φανερωθέντι. οὕτως καὶ Ἰωάννης μέγας τις 30
 cf. Jo i 15 ὑπάρχει πληρότητι ἀγιότητος. ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὁπίσω

1 om. εἶναι Cord. τε] το S*: om. Cord. 4—14 om. eis—
 ᾧσιν RVS 14 ᾧσιν] expl. Cord. 19 εληλυθεν RV: εληλυθ S
 20 ὅθεν] οθ' RVS (vid.) 28 δὲ] και S*

αὐτοῦ κατὰ τὰ προειρημένα, ἐβαπτίσθη, ἐμαρτυρήθη ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ τὴν περὶ τούτων οἰκονομίαν ἀναδειχθείσης τῆς Ἰησοῦ θεότητος, ὁ μὲν δοῦλος, ὁ δὲ δεσπότης ἀποδέδεικται.

46. In Joann. iii. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 110.

- 5 Εἰ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐκ πατρὸς ἔρχεται ὡς παντοκράτωρ, cf. Jo iii 31
 δῆλον ὅτι ἐπάνω πάντων ἐστίν. οἱ δὲ ὑλικὸν φρόνημα
 ἔχοντες τὴν εἰκόνα φοροῦσι τοῦ χοῦκοῦ, οἱ καὶ ἐκ τῆς γῆς cf. 1 Co xv
 λαλοῦσι. διὸ καὶ εἴ ποτε διδασκαλίαν ἐπαγγέλλονται, ⁴⁹
 σοφίαν ἔχουσιν ἣν Ἰάκωβος γράφει, ἐπίγειον, ψυχικὴν, cf. Jac iii 15
 10 δαιμονιώδη. περὶ τῶν τοιούτων καὶ Ἡσαίας γράφει, ὡς
 ὄντων ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐξ αὐτῆς φωνούντων· τοῦ ἄνωθεν cf. Is viii 19
 ἐρχομένου θεοῦ λόγου ἐπάνω πάντων ὑπάρχοντος καὶ
 λαλοῦντος ἃ ἐώρακεν καὶ ἤκουσεν. ἀλλὰ καὶ οἱ προφηταί, cf. Jo iii 32
 ἔχοντες τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς λόγον, ἃ εἶδον
 15 διανοία καὶ ἤκουσαν τοῖς ὡσὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου λαλοῦσιν cf. Ep iii 16
 οὐράνια καὶ θεϊκά. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἐρεῖ· Τάδε λέγει
 Κύριος· «καί· Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με, λέγων.
 φανερώτερον περὶ τούτου φησὶν ὁ Σολομών, εἰπών· Οἱ ^{Pr xxiv 69}
 ἐμοὶ λόγοι εἴρηνται ὑπὸ θεοῦ. διὸ γέγραπται· Πολυμερῶς ^(xxxi 1)
 He i 1 f.
 20 καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν
 τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν,
 τοῖς κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τυγχάνουσιν, ἐν νύφ'. ἀμέλει γοῦν
 ἃ ἐώρακε καὶ ἤκουσε ταῦτα διδακτικῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐλάλει.
 ταῦτα δὲ ἐφαρμόζει τῇ οἰκονομίᾳ, περὶ γὰρ τῆς θεότητος
 25 ταῦτα οὐκ ἀκόλουθον ἐκλαμβάνεται.

5 om. καὶ Cord. 6 om. δῆλον ὅτι Cord. om. δὲ Cord.
 φρονιμα RVS 7 τοῦ χοῦκοῦ φοροῦσι Cord. 7, 8 om. οἱ—λαλοῦσι
 Cord. 10 καὶ] ὁ Cord. 17—22 om. καὶ—ἐν νύφ' RVS
 23 τοῖς ἀν. διδακτικῶς Cord. 25 ακολουθα ἐκλαμβάνειν RVS

47. In Joann. iii. 32. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 112.

- Jo iii 32 Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει· καίτοι πολλῶν εἰληφότων τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ
- Jo iii 33 Ἰωάννης ἐπιφέρει, φάσκων· Ὁ λαβὼν τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστι. πῶς δὲ οἶόν τε εἶναι ἀληθὲς, λαμβανόντων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν τινῶν, τό· Καὶ 5 τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει; Ἰντέον οὖν τὸ
- cf. Jo iii 31 f. ἡπορημένον οὕτως. Ἰησοῦς, ἄνωθεν ἐληλυθὼς λαλῶν τε ἃ ἤκουσε καὶ εἶδεν, ὑψηλοτάτην καὶ πάνυ μεγάλην τὴν μαρτυρίαν λέγει περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ· καὶ οὐδεὶς λαμβάνει· ταύτην τὴν μαρτυρίαν ὡς αὐτὸς αὐτὴν λέγει, τῷ 10 τοῦς ἀκροατὰς, ἀρχὴν τοῦ λαμβάνειν ἔχοντας, πολὺ ἀπολείπεσθαι τοῦ μεγέθους τῆς μαρτυρίας. ὁμῶς εἰ καὶ οὐδεὶς οἶός τε δέξασθαι ἐστι τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὕτως, ἀλλ' οὖν ἐστι λαβεῖν αὐτὴν ὡς δυνατὸν δέξασθαι τοὺς ἄρτι προσερχομένους τῇ πίστει. ὅθεν οὐ μάχεται τό· Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν 15 μαρτυρίαν· τῷ μηδένα αὐτὴν εἰληφέναι, τῶν ἐτέρων μὲν μὴ λαμβανόντων αὐτὴν ἐτέρων δὲ ἐνίων λαμβανόντων αὐτὴν, οἱ καὶ ἐκ τοῦ εἰληφέναι τὴν Ἰησοῦ μαρτυρίαν σφραγίζουσι καταθέσει βεβαία τὸν θεὸν ἀληθῆ εἶναι, μαθόντες ὅτι ὁ παρ' αὐτοῦ ἀποσταλεὶς τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα λαλεῖ· ἐπεὶ περ οὐκ 20 ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς, οὐδὲ ἐκ ταύτης φθέγγεται. οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα ὁ θεός.
- Jo iii 33
- cf. Jo iii 34

2—4 om. ὡς—ἐστι RVS 4, 5 δὲ—τινῶν] γὰρ οἷον λαμβανόντων τινῶν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ἀληθὲς εἶναι Cord. 5 ἀληθὲς] ἀληθῆ RV: ἀληθ S 6—10 om. λυτέον—λαμβάνει Cord. λυτέον] λεκτεον R 8 ὑψηλοτατων S*: μεγαλων S* 10, 11 τῷ—ἔχοντας] οὐδεὶς τῶν ἀκροατῶν ὁλόκληρον λαμβάνει, διὰ τὸ Cord. 13 ἐστι] οὕτως Cord. om. οὕτως Cord. ἀλλ' οὖν] ἄλλως δὲ Cord. 14 αὐτὴν λαβεῖν Cord. τῇ πίστει προσερχομένους Cord. 16 αὐτὴν] αὐτῆς Cord. 16, 17 τῶν—αὐτὴν 2°] τῷ ἑτερωσ μεν μη λαμβανεσθαι αυτην RVS 18 om. Ἰησοῦ Cord. 19 ἀληθει V om. ὁ RV Cord. 21, 22 om. οὐ γὰρ—θεός RVS

48. In Joann. iii. 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 112.] Cf. Ven. 28.

Ἐὶ γὰρ καὶ ἄνδρες σοφοὶ θεὸν ἐσχηκότες ἐλάλησαν τὰ τοῦ θεοῦ ῥήματα, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους εἶχον τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, λέγοντος· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. ὁ δέ γε σωτὴρ, ἀποσταλὴς ἐπὶ τῷ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖν, οὐκ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ λαβὼν αὐτὸς ἑτέροις παρέχειν, ἀλλ' ἀποσταλὴς ἄνωθεν καὶ ἐπάνω πάντων ὑπάρχων δίδωσιν αὐτὸ, τυγχάνων αὐτοῦ πηγῇ. ἐρμηνεύομεν δὲ καὶ ἑτέρως τό· Τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. ἑπεὶ γὰρ ὁ ἐρευνῶν τὰς γραφὰς εὕρισκει αὐτὰς μαρτυρούσας περὶ Χριστοῦ, οὐκ ἡρευνῶν δὲ αὐτὰς οἱ Ἰουδαῖοι ὡς δεῖ, οὐδεὶς τῶν ἀνεξετάστως ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς Ἰουδαίων ἐλάμβανε τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν· μόνου καὶ παντὸς τοῦ δυναμένου εἰπεῖν· Ὁν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφῆται, εὕρηκαμεν Ἰησοῦν λαμβάνον· τος τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ σφραγίζοντος ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν, προεπαγγελάμενος τὸ εὐαγγέλιον διὰ τῶν προφητῶν ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. φέρεται δὲ καὶ ἐν ἑτέροις ἀντιγράφοις· Οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα· σημαινούσης καὶ ταύτης τῆς γραφῆς μὴ μέτροις ἔχειν τὸν ἀποσταλέντα, ὥστε πεφεισμένως καὶ ἐκ μέρους παρέχειν καὶ εὐαριθμήτοις τισὶν, ἀλλὰ δαψιλῶς καὶ πλουσιῶς πᾶσι τοῖς ἐρίσκομένοις τοῦ λαβεῖν ἀξίους.

1—9 om. Ἐὶ γὰρ—λαμβάνει Cord. 2, 5 forsán legendum μέτρον. Cf. Or. ii. 599 B (ed. Delarue) 6 παρεχών RSV 10 om. αὐτὰς 1° RVS om. οὐκ ἡρευνῶν—δεῖ RVS 11 οὐδεὶς] pr. καὶ Cord. ταῖς γραφ. ἐντυγχ. Cord. 12 om. Ἰουδαίων Cord. om. περὶ αὐτοῦ RVS 13 καὶ παντὸς] ἐκ πάντων Cord. om. τοῦ RVS Μωσῆς Cord. 14 om. καὶ S* ευρηκασιν RVS 15 ὁ] ιν S* 16 ἐστιν] expl. Cord. 17 ἐν—αὐτοῦ] haec verba exhibet solum Cod. Ven. 28 18 οὐ γὰρ] οὐκ S²

49. In Joann. iii. 31, 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 111.

cf. Hist
Susan 9

Ἐπειδὴ οἱ διὰ πάντων τὸν ἑαυτῶν νοῦν διαστρέφοντες
αἵρετικοί, διαιροῦντες τὴν θεότητα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν
γραφὴν, ἐτέρου λέγοντες θεοῦ τὴν παλαιὰν διαθήκην, ὃν κα-
λοῦσι κοσμοποιὸν, καὶ ἐτέρου τὴν καινὴν, ὃν πατέρα Χριστοῦ
τίθενται· φασὶ τὸν Ἰωάννην περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐτέρων 5
προφητῶν εἰρηκέναι τό· Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ·
περὶ δὲ Χριστοῦ καὶ ρῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τό· Ὁ ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς· Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα
αὐτοῦ λαλεῖ· ἐλεγκτέον αὐτοὺς ψευδῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς,
τοῦτο δογματίζοντας. αὐτὸς γὰρ <ὁ> βαπτιστὴς περὶ 10
ἑαυτοῦ λέγει· Ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν τῷ ὕδατι, ἐκείνός
μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον
ἐπ' αὐτὸν, ἐκείνός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
κἀγὼ εἶρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ
θεοῦ. εἰ γὰρ ὁ πέμψας αὐτὸν βαπτίζειν ὁ πατὴρ ἐστι, 15
λέγων αὐτῷ περὶ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος, καὶ ὡς ὁ
χριστὸς υἱὸς αὐτοῦ τυγχάνει, πῶς λέγων ἃ παρὰ τοῦ πατρὸς
τοῦ χριστοῦ ἤκουσεν ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ; ἀλλὰ καὶ τοῦ
εὐαγγελιστοῦ γράφοντος περὶ αὐτοῦ· Ἐγένετο ἄνθρωπος
ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. οὗτος 20
ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός·
εἶπερ δὲ καὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἰωάννου προφῆται ἐκ τῆς γῆς
ἐλάλουν, πῶς περὶ Χριστοῦ μαρτυροῦσιν; ὡς περὶ τῶν
γραφῶν αὐτῶν ὁ σωτὴρ εἶπεν· Αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι
περὶ ἐμοῦ.

25

1 Ἐπειδὴ] + δε RVS αὐτων νοῦν R: νοῦν εαυτων Cord. δια-
στρεφοντες R 2—5 καὶ τὴν—τίθενται] τὴν παλαιαν γραφὴν
ετερου λεγοντες θεου και ετερου τὴν καινην διαθηκην τιθενται RVS
4 πατέρα] παρὰ Cord. 7 Χριστοῦ] pr. τοῦ Cord. om. τὸ RVS
7, 8 om. Ὁ ἐκ—ἐξῆς RVS 9 ἐλεκτηον RVS 10—21 om.
αὐτὸς—φωτός RVS 10 om. ὁ Cord. 12 εἰδῆς Cord.
22 εἶπερ δὲ καὶ] εἰ γὰρ RVS

50. In Joann. iii. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἀγαπᾶν ὁ πᾶσαν κακίαν μισῶν
θεὸς, περὶ οὗ γέγραπται· Ἐγὼ θεὸς ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ Is lxi 8
μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας; μισεῖ δὲ ὁ θεὸς τὰ εἶδη τῆς
κακίας ἐφ' οἷς ὁ ἁμαρτωλὸς χαίρει. ἀγαπᾷ τοίνυν τὸν υἱὸν
5 ὥς τῆς ἀρετῆς παρεκτικόν, ἀφανιστικόν δὲ τῆς κακίας καὶ
φθαρτικόν· διὸ εἴρηται· Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν· ἀγαπᾷ Jo iii 35
μενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ· τοῦ ἀγαπᾶν πάλιν ἀνθρωπινώτερον
ἀκουόμενου, οὐ μὴν νοουμένου. εἰ γὰρ δικαιοσύνην ἀγαπῶν
ὁ θεὸς οὐχ οὕτως αὐτὴν ἀγαπᾷ ὥς ὁ δίκαιος ἄνθρωπος, ἐπὶ
10 τῷ ἔχειν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ πεποιῆσθαι κατ' αἰτὴν, οὕτω τὸν
υἱὸν λόγον ὄντα ἀλήθειάν τε καὶ σοφίαν καὶ ἁγιασμὸν ποθεῖ.
δυνατὸν δὲ παραστατικὸν οἰκειότητος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν
υἱὸν εἶναι τὸ ῥῆμα. νόμος γὰρ φυσικὸς τοῖς γεννώσιν
ἀγαπᾶν τὰ γεννώμενα. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων
15 φυσικὴ μὲν διάθεσις ἡ πρὸς τὰ τέκνα, ἄλλως δέ πως
γινομένη πρὸς τὰ ἐτέρως ἀγαπώμενα, οὕτω καὶ ὁ θεὸς
ἀγαπῶν μὲν τὸν κόσμον ἢ ὁ θεὸς, τὸν δὲ υἱὸν ἢ ὁ πατήρ.
διὸ οὐκ εἴρηται Ὁ θεὸς ἀλλ' Ὁ πατήρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, Jo iii 35
καὶ τὰ πάντα δίδωσιν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. τοῦτο δὲ πιστὸς
20 καὶ φρονίμως ἐκλαβεῖν δεῖ. εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, Jo i 3
ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ τὰ πάντα τυγχάνει κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας
καὶ προνοίας λόγον· ἀλλ' ἀπεφοίτησε ταῦτα δι' ἁμαρτίας ἔξω
τῆς σκεπούσης αὐτὰ χειρὸς γενέσθαι. ὑπὲρ οὖν τῆς αὐτῶν
σωτηρίας δίδωσιν αὐτὰ ὁ πατήρ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ
25 τῷ υἱῷ προσθήκην χαριζόμενος ἀλλ' αὐτοῖς βελτίωσιν. ὥς
διδασκάλῳ γὰρ καὶ ἱατρῷ δίδωσιν, ἵν' ἀγνοίας καὶ νόσου,
τουτέστι κακίας, ἐκτὸς αὐτὰ ποιήσας ἔχει αὐτὰ σκεπαζόμενα
καὶ βασιλευόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἥδη αὐτὰ ἔχων ὑπὸ τὴν
δραστήριον καὶ προνοητικὴν αὐτοῦ χεῖρα. δείκνυσιν δὲ τὴν

5—7 om. καὶ—πάλιν R 7 om. τοῦ 2^ο V πάλιν] πως S*
10 πεποιθισθαι RSV κατ' αὐτὴν] καὶ ταυτην RV 11 ἀλη-
θείας RV σοφίας RV 25 προσθηκη S 27 ἐχη R

Jo iii 36 ἀλήθειαν τούτου τοῦ νοήματος τὸ ἐπιφερόμενον· Ὁ πιστεύων τῷ υἱῷ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. εἰ γὰρ ζωὴν αἰώνιον ἔχει ὁ πιστεύων τῷ υἱῷ, δοθεὶς ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ βελτιώσεως διδεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ πλέον τι ἔχειν τὸν υἱόν. πότε δὲ πληροῦται τὸ δέδοσθαι πάντα ἐν τῇ 5
cf. Phil ii 10 χειρὶ τοῦ υἱοῦ ἡ ὅτε αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων;

51. In Joann. iii. 36. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 116.

Πολλαχοῦ τῶν γραφῶν αἱ κατὰ τῶν φαύλων τιμωρίαι ὀργὴ λέγονται θεοῦ· ὡς τὸ λεχθὲν περὶ τῶν Αἰγυπτίων ὑπὸ Μωυσέως· Ἐξαπέστειλας τὴν ὀργὴν σου, καὶ κατέφαγεν 10
Ex xv 7 αὐτοὺς ὥσει καλάμην. «καὶ Παῦλος περὶ τῶν Ἰουδαίων γράφει· Ἐφθασεν δὲ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος· ὀργὴν λέγων τὰς ἐπελθούσας ἐπ' αὐτοὺς θεηλάτους τιμωρίας. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν καταφρονοῦντα τῆς χρηστότητος καὶ μακροθυμίας 15
1 Th ii 16 φησί· Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς.» οὐ γὰρ νομιστέον πάθος εἶναι θεοῦ τὴν ὀνομαζομένην αὐτοῦ ὀργὴν. πῶς γὰρ δυνατόν εἶναι πάθος περὶ τὸν ἀπαθῆ; ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πάσχει θεὸς ἀναλλοίωτος ὢν, ἐρμηνευτέον τὴν λεγομένην αὐτοῦ ὀργὴν καθὼς εἴρηται. 20

52. In Joann. iv. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 119.

Ἐπεὶ σῶμα κατ' ἀλήθειαν ἔσχεν συμπληρούμενον ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ἀναγκαιῶς ὑπόκειται καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα τοῖς κοινοῖς πάθεσιν· οὐ τρώσεται μόνον καὶ

2 εἰ γὰρ—ὁ] sup. ras. (5) S² 5 πληρουνται R: πληρουσται S
8 om. Πολλαχοῦ—γραφῶν RVS 11 καλαμη S* 11—16 om.
καὶ Παῦλος—ὀργῆς RVS 17 θεοῦ] χυ RVS 18 παθος ειναι
RVS 19 πασχη RVS Cord. 20 καθα RVS 22 τα σωμ.
τα αν. Cord.

τοῖς παραπλησίοις λέγω, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιγενομένοις ἐκ
 σφοδροτάτης καὶ συνεχοῦς κινήσεως καμάτοις. τῷ γὰρ
 μεσημβρινῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος καθάπτεται, ὁδὸν ἀνύσας
 πλείονα κάματον ἀνεδέξατο, ἀναποθείσης τῆς ὑγρότητος τοῦ
 5 σώματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ φλογμοῦ τοῦ καύσωνος. ἔκτη γὰρ cf. Jo iv 6
 ὥρα τῆς ἡμέρας ἦν. τοῦτον τὸν κάματον διαναπαῦσαι
 θελήσας ἐπὶ τῇ οὔσῃ πηγῇ ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ
 τοῦ Ἰωσήφ ἐκαθέσθη· ἅμα προνοούμενος ὠφελείας τῆς
 μελλούσης ἐπὶ τὸ ἀντλήσαι ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς ἔρχεσθαι cf. Jo iv 7
 10 γυναικός.

53. In Joann. iv. 9. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 121.

*Ἰσως δὲ ἐπιζητήσειε τις τὴν αἰτίαν δι' ἣν Ἰουδαῖοι οὐ Jo iv 9
 συγχρῶνται Σαμαρείταις, ἥτινα εὐρεῖν δυνατὸν ἐν τῇ τρίτῃ
 καὶ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ἱστοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ
 δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων. Ἐτοῦ γὰρ νόμου εἰρηκότους·
 15 Ἀκαθάρτου μὴ ἀψῆσθε· οὐδὲ τῆς σαρκὸς τῶν ἀλλογενῶν Is lii 11;
 ἐτόλμων ἄψασθαι, νομίζοντες ἐκ τούτου μολύνεσθαι. cf. 2 Co vi 17
 Ἰσως δέ τις φήσκειν, ἐνιστάμενος τῷ· Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ Jo iv 8
 ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι· λέγων
 Εἰ ἐν ἐρήμῳ πεντακισχιλίους καὶ τετρακισχιλίους, μετὰ καὶ
 20 πλήθους γυναικῶν καὶ πολλοῦ ἀριθμοῦ παιδίων ἔθρεψεν, ὅτε
 μὲν ἐκ πέντε, ὅτε δὲ ἐξ ἑπτὰ ἄρτων· τί μέγα ἦν τὸ εὐπορῆσαι
 τοὺς μαθητὰς τροφῆς ἄνευ τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ
 ἀγορασίᾳ ταύτης, τοῦ Ἰησοῦ παρασχόντος αὐτὴν τῇ ιδίᾳ
 δυνάμει; λεκτέον οὖν πρὸς τοῦτο ὅτι Ἰησοῦς, ἄνθρωπος

2 σφοδροτατος S* om. καὶ συνεχούς RSV 3 μεσημβρίας
 Cord. 5 om. τοῦ 1^ο RVS 9 τῷ RVS ὕδωρ] post πηγῆς
 Cord. 12 τρίτῃ] γ RVS 13 τετάρτῃ] δ RVS om. ἀλλὰ
 RVS 14—16 om. τοῦ γὰρ—μολύνεσθαι Cord. 17 om.
 γὰρ RVS 19—21 πεντακισχιλίους—ἄρτων] τοσούτων λαὸν ἐθρεψε
 RVS 20 ἔτρεψεν Cord. 21 om. τὸ Cord. 22 ἐν τῇ πόλει
 ελθεῖν RV(S) (ελθεῖν add. in mg. S) 24 om. οὖν Cord. om.
 ὅτι RVS

γεγονώς, ἢ εἰ ὡς ἐν ἀληθείᾳ θεὸς πάντα ἐνήργει, ἡγνοήθη
 ἄνθρωπος γεγονώς, ὡς ἂν ἢ εἰ πάντα ὡς ἄνθρωπος ἔπραττεν,
 ἐπεσχιάζετο ἢ θεότης. ὅθεν εἴ ποτε χρεία παραδοξοποιίας
 ἐγένετο, ἐξ ὀλίγου πολλοὺς ἔτρεφεν, οὐ τοσοῦτον τοῦ
 χορτάσαι χάριν ὅσον τοῦ φανερῶσαι τὴν θεϊκὴν δύναμιν. 5
 ὅτε δὲ οὐ πᾶν κατήπειγεν ἐξ ἀπόρων τροφῆς εὐπορίαν
 παρασχεῖν, ἐπὶ τὸ πρίασθαι ἄρτους ἀπῆρχοντο οἱ μαθηταί.
 εἰ γὰρ ταῦτα τοῦ Ἰησοῦ ποιούντος πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀνθρωπό-
 τητος καὶ φανέρωσιν τῆς θεότητος πολλοὶ τῷ εὐαγγελίῳ
 προσέκοψαν, τῶν μὲν δοκῇσι αὐτὸν ἄνθρωπον ἄλλ' οὐκ 10
 ἀληθεῖα αὐτὸν γεγονέναι ὀρισάντων, τῶν δὲ μόνον ἄνθρωπον
 ὑπειληφότων αὐτόν· πόσω μᾶλλον, εἰ μηδὲν πρὸς ἀκρίβειαν
 πέπρακτο καὶ γέγραπτο περὶ φανερώσεως τῆς θεότητος καὶ
 ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἔμελλον ἀπατᾶσθαι οἱ μὴ ἀκριβῶς καὶ
 φρονίμως ἐντυγχάνοντες τῇ περὶ τούτων ἱστορίᾳ; 15

54. In Joann. iv. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Jo iv 12

Ἡ μὲν Σαμαρεῖτις τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν τε καὶ δογμα-
 των τὰ τῆς Σαμαρείτιδος δόξης ἐξαίρειν καὶ ὑπερτιθέναι
 τὴν ὅτι μάλιστα σπουδὴν κατεβάλλετο. διὸ καὶ τό· Μὴ
 μείζων εἴ σὺ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ; ὕδωρ ζῶν ὑπο-
 σχομένου τοῦ σωτήρος παρασχεῖν, ἀντεφθέγγετο. ὁ δὲ 20
 σωτὴρ, οἰκονομεῖν ἅπαντα σοφῶς εἰδώς, τὸ μὲν ἐξᾶραι τὰ
 Ἰουδαίων καὶ τὸ Μείζων εἰπεῖν, αὐτόθι πληῆξαι πρόχειρον
 ἐπιστάμενος καὶ τότε γυναικὸς διάνοιαν, οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν
 ὑψηλότερον τέως φανταζομένης, τοῦτο μὲν ἀποθησαυρίζει τῇ
 σιωπῇ, διὰ δὲ ῥημάτων ἐτέρων οὐδὲν μὲν ἥττον τοῦτο 25
 κατασκευάζειν δυναμένων, λεαίνειν τε τὴν ἀκοήν, ἐπιτηδειο-
 τέραν τὴν γνώμην παριστᾶ. οὐδὲ γὰρ τὴν σύγκρισιν καὶ
 τὴν ἐν δόξῃ διαφορὰν αὐτὸς ἐπάγει, ἀλλὰ παραπέμπει τὸ

1, 2 om. εἰ ὡς—ὡς ἂν Cord. εἰ ὡς—γεγονώς] om. S*: add. in
 mg. p. m. 3 χρεία] eis RVS 4 ἔτρεψεν Cord. 5 om.
 χάριν RVS 7 τὸ] τῷ SV 8 om. εἰ γὰρ RVS om. τοῦ
 Cord. 13 θεότητος] expl. RVS

γύναιον ἐκ τῶν ῥηθησομένων τῆς ὑπεροχῆς τὴν ὑπερβολὴν
 συλλογίσασθαι. καὶ γὰρ ἐκ τούτου, φησὶ, τοῦ ὕδατος ὃ Jo iv 13 f.
 πίνων διψήσει ἄλιν· ὃς δ' ἂν πίνη ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ
 δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὅρα τὸ σοφὸν
 5 τῶν λόγων καὶ τὴν δύναμιν. τὸ μὲν ὅτι Διψήσει πάλιν
 εἶπεν οὐ δεόμενον κατασκευῆς ἀλλαχόθεν· αὐτόκλητον γὰρ
 εἶχε τὴν γυναῖκα μάρτυρα. τὸ δέ· Οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα· τῷ μεγέθει τῆς ἐπαγγελίας εἰσέφερεν αὐτὴν τῆς
 ὑποσχέσεως διανιστῶν. δι' ἀμφοῖν δὲ πρὸς ἐπίστασιν ἄγων
 10 θειοτέρας ὑπολήψεως, μονονουχὶ λέγων Εἰ τὸν Ἰακῶβ ἄγεις
 ἐν μείζονι τιμῇ καὶ θαυμασίῳ κατορθώματι, ἐπεὶ παρέσχεν
 ὑμῖν ὕδωρ ἐξ οὗ πάλιν ὁ πίνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαναστρέφει
 δίψαν, τίνα ἂν σε λογίσασθαι χρή ὃς ὕδωρ παρασχεῖν ἔστι
 δυνατὸς οὐ σωματικὴν δίψαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πραῖνον, ἀλλὰ
 15 δυνάμενον τῷ πίνοντι πηγὴ χρηματίσαι ὕδατος ἀενάου, καὶ
 παρέχειν ρεῖθρα σωτηρίας, ἃ τοῖς ἀρυσταμένοις καταρδεύει
 καὶ προξενεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον; ὥσπερ γὰρ τὸ ὕδωρ θερα-
 पेῦει μὲν τὴν δίψαν, καθαίρει δὲ τὸν ἔξωθεν τοῦ σώματος
 μολυσμὸν, οὕτω καὶ τὰ νοερά καὶ οὐράνια τῆς διδασκαλίας
 20 τοῦ Ἰησοῦνάματα καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ θειοτέρα ὑπόληψις
 ἰάται μὲν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν, καθαίρει δὲ τὴν
 ψυχὴν τῶν ῥησασμάτων, ἣν ἁμαρτημάτων κατερύπτωσεν
 μολυσμὸς καὶ λογισμὸς ζοφώδης δυσσεβούντων δοξα-
 σμάτων.

55. In Joann. iv. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27. Corderius, p. 123.

25 Φρέαρ τοῦ Ἰακῶβ εἶναι πρὸς ἀλληγορίαν τὴν Μωυσέως
 γραφὴν ῥητέον, ἀφ' ἧς ὁ Ἰακῶβ ἅμα τοῖς υἱοῖς πνευματικῶς
 ἔπινεν, πινόντων ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν θρεμμάτων ἃ ἦν τοῦ
 Ἰακῶβ· θρεμμάτων πρὸς ἀλληγορίαν λαμβανομένων τῶν τὸ

3 πει RVS 13 ἐτι RVS (vid.) 14 πραυνων R prim.
 man. 17 ὥσπερ] + μεν R τὸ] τω V 18 μὲν] + γαρ RVS
 25 εἶναι] + και Cord. Μωσεως RSV 27 om. απ' RVS
 27, 28 om. α—θρεμμάτων RVS 28 om. τῶν RV

εὐσταθὲς καὶ πρᾶον ἄνευ λόγου ἐχόντων, ἃ καὶ κυρίως ἀγέλας καὶ πρόβατα τοῦ Ἰακώβ εἶναι ῥητέον.

56. In Joann. iv. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 124.

cf. Jo i 17 Τοῦ νόμου τοίνυν τοῦ διὰ Μωυσέως τοῦ ὕδατος ὄντος, πῶς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς διψᾶν πάλιν τὸν πίνοντα ἀπ' αὐτοῦ; καὶ λεκτέον γε ὅτι ὁ νόμος τοῖς ἀνθρώποις δέδοται, οὐκ ἐπὶ τῇ 5 αἰ κατ' αὐτὸν βιοῦν, ἀλλὰ μέχρι καιροῦ τινὸς, ὡς τὴν πόσιν τοῦ ἐρμηνευομένου φρέατος διαρκεῖν μέχρι ἀναδείξεως μείζονος ὕδατος. τὰ γὰρ παραγγέλματα τοῦ νόμου μέχρι Jo iv 13 καιροῦ διορθώσεως ἔκειτο. διὸ ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ νομικοῦ διψήσει πάλιν, ὅρεξιν ἔχων τοῦ εὐαγγελικοῦ πό- 10 ματος. Ἐἰς τοῦτο λήψει τὸ ἐν Ἡσαΐα λεχθὲν· Τοῦτο πρῶτον πίε, ταχὺ ποιεῖ. εἰ γὰρ μὴ ἦν καὶ μετ' ἐκείνο πιεῖν, οὐκ ἂν ἔλεγετο· Τοῦτο πρῶτον πίε. καὶ ἐπεὶ διαδέχεται τὸν νόμον τὸ εὐαγγέλιον, ὁ πίνων τὴν νομικὴν διδασκαλίαν διψήσει πάλιν ἐπὶ τῷ καὶ τὴν εὐαγγελικὴν πιεῖν. ἄλλ' ἐπεὶ τὸ 15 εὐαγγέλιον ἀδιάδοχόν ἐστιν, ὁ πίνων ἐξ αὐτοῦ οὐ διψήσει Mt xxiv 35 εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ γὰρ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν· εἶπεν Ἰησοῦς. τὸν γὰρ cf. Jo iv 14 πίνοντα τοῦτο τὸ ὕδωρ φησὶν ἐν ἑαυτῷ κτᾶσθαι πηγὴν, οὐ τοῦ τυχόντος ὕδατος, ἀλλὰ τοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένου. 20 ὅπερ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν ὕδωρ μετεωρίζει καὶ πρὸς ζωὴν ἀναβιβάζει τὸν ἔχοντα αὐτὸ, οἷα πηγὴν ἐν ἑαυτῷ.

3 om. πῶς RVS 4 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς] post πίνοντα RSV
om. ὁ Cord. om. καὶ λεκτέον γε RVS 6 ἀλλὰ μέχρι] ἀλλ'
αχρι RVS 11—15 om. εἰς τοῦτο—πιεῖν RVS 15 ἀλλ'—εὐαγ-
γέλιον] το δε εναγγελιον επει RVS 17, 18 om. ὁ γὰρ—Ἰησοῦς
RVS 19 πηγὴν κτᾶσθαι Cord. 22 om. οἷα—ἐαυτῷ Cord.

57. In Joann. iv. 15. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 125.

Εἰπούσης τῆς γυναικὸς τὸ παρὰ Ἰησοῦ θέλειν λαβεῖν
 ὕδωρ, ἐπὶ τὸ στήσαι τὸ δῖψος, ἔχουσα αὐτὸ πηγὴν ἐν ἑαυτῇ,
 ἔδειξεν αὐτὸ θέλειν. διὰ γὰρ ταύτης τῆς λέξεως ὡμολόγησε
 πολὺν κάματον εἶναι τῆς ἀντλείας τοῦ προτέρου ὕδατος,
 5 ἀληθεύουσα κατ' αὐτό· καὶ γὰρ πολὺν ἔχει κάματον ἢ πρὸς
 τὸ γράμμα τήρησις τοῦ νόμου. ὁ <δὲ> σωτὴρ εἰκότως πρὸς
 αὐτὴν Ἐπεὶ, φησὶν, ἀκμὴν περιέχῃ ᾧ ἀνέθηκας σεαυτὴν
 νόμῳ ὡς ἀνδρὶ αὐτῷ συνούσα, ἀπιοῦσα κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ τὸ cf. Jo iv 16
 συμβαλεῖν τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις
 10 καὶ πραττομένοις. οὕτω γὰρ εὐρεῖν δυνήσῃ ὡς ὁ πίνων ἐκ
 τοῦ προτέρου ὕδατος ἕτερον προσδοκῇ, ὅτι διψῇ πάλιν.
 τῆς δὲ ἀρνησαμένης μὴ ἔχειν ἄνδρα, ὁ σωτὴρ, ἡρέμα τὴν
 Σαμαρειτικὴν αὐτῆς γνώμην ἐλέγχων, φησὶ Καλῶς λέγεις Jo iv 17
 ὄνδρα μὴ ἔχειν. οὐ γὰρ ἐξ ὁλοκλήρου συγκατέθου πάσῃ τῇ
 15 παλαιᾷ διαθήκῃ, ἣτις ἐστὶν ὁ νόμος, περὶ οὗ γέγραπται·
 Τέλος νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην. τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα Ro x 4
 μὴ ἔχουσα πέντε ἔσχες, τοῖς αἰσθητοῖς μόνοις συγκαταθεμένη
 τῆς γραφῆς. εἰ γὰρ πάσῃ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ συνεβίους,
 γνωρίζειν ἡδύνω τὸν προσδοκώμενον μετὰ νόμον καὶ προ-
 20 φήτας θεὸν λόγον. τὸ δέ· Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· ἀνακτέον Jo iv 18
 ἐπὶ τὰ πέντε Μωσέως βιβλία. μόνα γὰρ ταῦτα οἱ Σα-
 μαρεῖται δέχονται. τίς δὲ καὶ ὃν ἔχει παρὰ τοὺς πέντε
 ἄνδρας ἔκτος, ὅστις οὐδὲ ἀνὴρ αὐτῆς τυγχάνει; λεκτέον τὸν
 περὶ τοῦ εἶναι προφήτην λόγον. ἥδη γὰρ συγκατετέθειτο

2 om. αὐτὸ Cord. om. ἐν ἑαυτῇ RVS 3 om. ἔδειξεν αὐτὸ
 θέλειν Cord. ὁμολογεῖ Cord. 5 om. ἀληθεύουσα κατ' αὐτό
 RVS καὶ γὰρ—κάματον] πολὺν γὰρ τὸν κάματον ἔχει Cord.
 6 om. δὲ RVS Cord. 7 om. φησὶν RVS περιεχῇ S* ανε-
 θηκεν RVS 8 om. ἀπιοῦσα RVS τὸ] τῷ V 14 om. συγ-
 κατέθου Cord. πάσῃ τῇ] πασὶν τη RVS: πᾶσα ἡ Cord.
 16 Χριστὸς] ἀρκεῖ Cord. 17 ἔχουσιν RVS (vid.) αἰσθητικοὺς
 RSV 18 om. διαθήκη RVS 19 ἡδύνου Cord. προσδοκώμενον
 S 20 τὸ δέ] τον RVS 21 Μωσέως SV 23 ἀνὴρ] pr. αὐτὸς
 Cord. τυγχάνη RV: τυγχᾷ S 24 τοῦ] αὐτοῦ Cord. προ-
 φητείας Cord. ἥδε V* συγκατετέθειτο Cord.

Jo iv 18 τούτῳ, ἀναγκαζομένη ἐκ τῶν λεγομένων, ἀλλ' οὐ κατ' ἀληθῆ συγκατάθεσιν. διὸ ἱρμодиὺς εἴρηται καὶ τό· Καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· οὐ γὰρ γνησίως αὐτῷ προσελήλυθας. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ αἰσθητὰ οἱ πέντε ἄνδρες αὐτῆς ἐλέγοντο εἶναι, μεθ' ἧς συγκατέθετο οὐκ ἠκριβωμένως νοητῷ τινὶ λόγῳ ἐκ τῆς Ἰησοῦ παιδεύσεως, εὐθυβολώτατα εἴρηται Καὶ ὃν νῦν δοκεῖς ἔχειν πνευματικὸν λόγον οὐκ ἀνὴρ σου ἔστιν.

58. In Joann. iv. 22. Corderius, p. 130.

cf. Ge xlix 10 Ὅταν ἀκούσης ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία ἐστὶ περὶ τοῦ ταῦτα λέγοντος ἄκουε τὰ εἰρημένα. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ 10
cf. Ro i 3 τῶν ἐθνῶν προσδοκία, ὁ γενόμενος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα.

59. In Joann. iv. 33. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo iv 33 Τό· Μῆτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; δηλοῖ ὅτι τὰς διακονίας τῶν προσφερόντων ἐδέχετο, καίτοι δυνατὸς ὢν τρέφειν καὶ μὴ τρέφεσθαι. ἐνεργείας δὲ μεγίστης τὸ τρέφειν Χριστὸν, ἧς 15 οὐκ ἐφθώνει τοῖς βουλομένοις· διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς τὸ ἴσον ἔταξεν. νομομαθεῖς δὲ καὶ φιλολογεῖς ὄντες, σκοπήσαντες ὅτι καιρὸς ἦν λοιπὸν τροφῆς ἐτόπασαν μὴ ἄρα ὡς τῷ Δανιήλ εἰς Βαβυλῶνα προστάξει θεοῦ ἄριστον προκεκόμιστο ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακίου, καὶ τῷ Ἠλίου ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τροφὴ ἐδίδδοτο ὑπ' 20 ἀγγέλου καὶ ὑπὸ κοράκων, οὕτω καὶ τῷ Ἰησοῦ τροφὴ ἠνέχθη. ὁμῶς εἰ καὶ περὶ αἰσθητῆς τροφῆς οἱ μαθηταὶ ὑπενόησαν, αὐτὸς φανεροποιεῖ περὶ ποίας τροφῆς ἀπηγγέλκεν αὐτοῖς. εἰπὼν δὲ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τροφῆς εἶναι ἐκ τῶνδε· ἕκτης ὥρας τῆς ἡμέρας οὕσης ὃ Ἰησοῦς ἐν τῇ πηγῇ καθεσθείς διελέχθη 25

1 om. ἀναγκ.—λεγομένων Cord. κατα αληθειαν RVS
2 om. καὶ 10 RVS 3 νῦν δν] pr. τὸν Cord. 5 ηκριβωμενους
RVS 22 ὑπενόησαν]+ ειναι εκ τωνδε (sic) V 25 om. ἡμέρας RV

τῇ Σαμαρείτιδι, τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῷ ἀγοράσαι τροφὰς cf. Jo iv 8
ἀπεληλυθότων· †ὥς λοιπὸν στοχαζομένης εἰπεῖν ἐσπέραν
τὴν ἡμέραν εἶναι. οὗτος δὲ τῆς τροφῆς ὁ καιρὸς τῶν μά-
λιστα προηγουμένως τροφήν μεταδιώκουσιν ἀλλὰ τὴν τῶν
5 προσερχομένων ὠφέλειαν. †

60. In Joann. iv. 44. Corderius, p. 138. Cf. Rome,
Vat. 758 ; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ἑπαρτίδα αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν καλεῖ, ἣν καὶ διὰ τοῦτο
καταλέλοιπε. τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἀφί-
ξεως ἀποδιδούς ὁ εὐαγγελιστὴς γράφει, ὅτι Προφήτης ἐν τῇ Jo iv 44
ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. φέρεται δὲ ἡ μαρτυρία αὕτη
10 ἐν τοῖς προτέροις εὐαγγελίοις. φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ· Οὐκ ἔστι Mc vi 4
προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἐν τοῖς συγ-
γενέσιν καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. ἀμέλει γὰρ πάντες οἱ πρὸ τῆς
ἐπιδημίας ἡτιμάσθησαν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἰουδαίᾳ.
αὕτη γὰρ γῆ καὶ πατὴρ αὐτῶν ὡς καθόλου τὸν σωτῆρα
15 εἰπεῖν· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προ- Lc xiii 34
φῆτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν.

61. In Joann. v. 2. Rome, *Vat.* 758 ; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Ἔστι δὲ, φησὶν, ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ τὰ ἐξῆς. Jo v 2
Τὸ μὲν περιεῖναι καὶ τοὺς ὁποιοῦντε ὄντας τῶν ἀρρωστῶν
θεραπεύειν οὐκ ἀναγκαῖον ἔκρινεν, ὥστε μὴ φιλαυτίας ἀπε-
20 νεγκάσθαι δόξαν, ἕνα δὲ θεραπεύσας δι' ἐκείνου καταφανῇ
τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν καθίστησι. ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἀπεισι
μὲν ἐπὶ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν, ἔχουσιν πέντε στοάς·
μετὰ γὰρ τὰς ἐν κύκλῳ τεσσάρων μέσσην εἶχεν ἑτέραν. προ-

6—9 om. πατρίδα—ἔχει Cord. 9—15 φέρεται—εἰπεῖν] καὶ
οἱ ἄλλοι δὲ εὐαγγελιστὰς φασιν RVS om. δὲ Cord. 15 απο-
κτείνουσα RVS 16 ἀποσταλμένους RVS om. πρὸς αὐτήν
RVS 17 ἑστῇ RVS 19 ὥστε] os τε VS 22 ἔχουσα S*
23, 4 (p. 274) μετὰ γὰρ—ἔγκατα] haec, vel similia, in Catena
Corderii Theod. Mops. attribuuntur μέσσην] μεστὴν R

βατική δὲ κολυμβήθρα ἐλέγετο ἀπὸ τοῦ τὰ προσαγόμενα
 πρόβατα ταῖς ἑορταῖς ἐκεῖ συναθροίζεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ
 θυομένων τῶν προβάτων ἐν ἐκείνῳ πλύνεσθαι τῷ ὕδατι τὰ
 ἔγκατα. ἐντεῦθεν γοῦν καὶ πολὺ πλῆθος τῶν διαφόροις
 ἄρρωστίμασι κατεχομένων ἐν τῷ τόπῳ συνείλεκτο ἐπὶ θερα- 5
 πείας ἐλπίδι, ὡς ἂν τοῦ ὕδατος αὐτοῦ δυναμένου τι πάντως,
 ἐν ᾧ περ τῶν προσαγομένων τῷ θεῷ καὶ θυομένων ἐνεβάλ-
 λετο τὰ ἔγκατα. ταύτῃ δὲ αὐτῶν τῇ ὑπολήψει καὶ ὁ θεὸς
 cf. Jo v 3 συνεργῶν κατὰ τινας ἀδύλους καιροὺς κίνησιν τοῦ ὕδατος
 γίνεσθαι παρεσκεύαζεν, ἣν ὡς κατὰ τινα θείαν ἐνέργειαν 10
 ἀποτελεῖσθαι πιστεύοντες, οὕτω κατιόντες τὴν θεραπείαν
 ἐκομίζοντο, πολλῶν μὲν κατὰ ταῦτον οὐ θεραπευομένων, τοῦ
 δὲ πρώτου καταβάντος τῆς χάριτος ἀπολαύοντος, ἵνα μὴ τὸ
 πρόχειρον τῆς θεραπείας ἐλαττώσῃ τὸ θαῦμα. μειζόνως δὲ
 νήφοντες καὶ μετὰ πολλῆς διαθέσεως τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν 15
 ἀναμένοντες, ἐντεῦθεν παιδεύονται τὸν προσήκοντα καὶ μετὰ
 τὴν θεραπείαν ἔχειν λογισμόν. πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν
 ἄρρώστων πάντας μὲν οὐκ ἐθεράπευσεν, δεικνὺς δὲ τὴν
 οἰκείαν δύναμιν ἕνα ἐπελέξατο τὸν βαρυτέρῳ μάλιστα
 κατεχόμενον πάθει καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὴν σωτηρίαν 20
 ἀνέλπιστον ἔχοντα. παράλυτος γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τριά-
 κοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσι τῷ πάθει κατεχόμενος. πρὸς τοῦτον
 Jo v 8 ἀπελθὼν οὐκ εὐθὺς εἶπεν Ἄρον τὸν κράβατόν σου καὶ περι-
 πάτει· ἀλλ' ἀπὸ τινος ἀκολουθείας τῶν πρὸς αὐτὸν ἄρχεται
 λόγων. ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος πεποιήκε. 25

62. In Joann. vii. 39. Corderius, p. 217.

Ποῖον δὲ πνεῦμα οὕτω ἦν; τῶν μυρίων καὶ ἀενάων
 χαρισμάτων, ὧν ἐπλούτησαν οἱ ἀπόστολοι μετὰ τῆς διὰ
 γλωσσῶν ἐπιφοιτήσεως. εἰ γὰρ καὶ προφήταις ἐνεργεῖ τὸ
 πνεῦμα, ἀλλ' ἐν που ἡ καὶ δύο τὰ σημεία κατὰ τινα καιρὸν
 ἐνεργοῦντες ἐπαύοντο. οἱ δὲ ἀπόστολοι, ὥσπερ ἀπὸ τινος 30

1 προσαγόμενα] προθυρα αγομενα S* 12 κατὰ ταῦτον] κατὰ
 ταυτων RV³: κατ αυτων SV* 17 εχει V*S 24 αυτων RV

πηγῆς αἰβλύστου προχέοντες τὰ θαυμάσια καὶ οὐ καθ' ἐν
 ἡ δύο, ἀλλ' ἅμα τε ξέναις ἐλάλουν γλώσσαις οἱ αὐτοὶ καὶ
 ἡρμήνευον, ἀνίστων νεκροὺς, καὶ προεφήτευον, καὶ ἄλλα
 μυρία, ὧν ἡ συνδρομὴ ἐπ' οὐδενὸς ὥφθη τῶν προφητῶν,
 5 ἐθαυματούργουν.

63. In Joann. ix. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Νομίζω τοῦτο λελέχθαι πρὸς παράστασιν τοῦ ποιότητα
 δυνάμεως ἱατρικῆς ἐσχηκέναι τὸν σίελον τοῦ χριστοῦ. εἰ
 καὶ μὴ αὐτὸς δὲ ὁ τυφλὸς περὶ τῆς ἀναβλέψεως παρεκά-
 λεσεν, ὅμως εὐρεθήσεται ἐπαινετὸς ἐν τῷ παρέχειν ἑαυτὸν
 10 τῷ Ἰησοῦ ἐπιχρίοντι πηλῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ τῷ cf. Jo ix 11
 ἀδιστάκτως ποιῆσαι τὸ προστεταγμένον, οὐδὲ εἰρηκότος
 αὐτὸν ἀναβλέψειν τοῦ Ἰησοῦ. μήποτε δὲ ὁ τοῦ κυρίου
 σίελος σύμβολον ἦν λόγου ὡς ἐν λόγοις ἐσχάτου, οὐ μέζονα
 χωρῆσαι ἀνθρωπίνῃ οὐ δύναται φύσις. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τοιοῦτος
 15 λόγος οὐ γυμνὸς ὕλης καὶ σωματικῶν παραδειγμάτων εἰς
 ἀνθρώπους ἔρχεται, διὰ τοῦτο πτύει χαμαὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ποιεῖ πηλόν. ὅρα τοίνυν εἰ δύνασαι πᾶσαν τὴν γραφὴν
 καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐν αὐτῇ ἀπαγγελίας διηγουμένου εἰπεῖν
 συνεστηκέναι διὰ μὲν τὰ θεῖα νοήματα ἀπὸ τοῦ σιέλου τοῦ
 20 χριστοῦ, διὰ δὲ τὴν ὡς ἐν ἱστορίαις καὶ ἀνθρωπίνους πρά-
 γμασιν ἀπαγγελίαν ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν χαμαὶ γῆς. ὡς εἶναι
 τὸ πᾶν γράμμα τοῦ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν
 γραφῶν ἀπὸ τοῦ τοιοῦδε πηλοῦ, ᾧ καὶ χρίσαι δεῖ τοὺς τῶν
 μὴ βλεπόντων ὀφθαλμοὺς, μετὰ δὲ τοῦτο ἀπελθεῖν εἰς τὸν
 25 Σιλῳὰμ τοῦ ἀπεσταλμένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· δι' οὗ δηλοῦται ἡ cf. Jo ix 7
 ἐν ταῖς ζητήσεσι καὶ τῆς ἀληθείας διαπορήσεσιν ὥσπερ εἰ
 κολύμβησις. καὶ γὰρ Ἰώβ πού φησι· Βροτὸς δὲ ἄλλως Job xi 12

10 ἐπιχρίοντα RVS τῷ] το RVS 12 ^{δε}μηπω R* ^{μῆποτ} ὡδε
 R²: om. δὲ S* 16 αἰῶν S* 17 ποιη R 21 ἀπαγγελη (vid.)
 S: ἀπαγγελη RV 25 ἀποσταλμενον RV ἡ] εἰ R 26 ὥσπερ εἰ]
 ὡς περι RV 27 ἄλλως] ἄλλος RVS

νήχεται λόγοις. ἀπονιψώμεθα τοιγαροῦν τῷ ὕδατι τῆς
 κολυμβήθρας τοῦ ἀπεσταλμένου τὸν ἐπιχρισθέντα τοῖς
 ὀφθαλμοῖς πηλὸν, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀναβλέψαι δυνηθῶμεν.
 cf. He v 12 νοήσεις δὲ πηλὸν τὴν ἀρχὴν τῶν στοιχείων τῶν λογίων τοῦ
 cf. i Co xiii θεοῦ, καθ' ἣν ὡς νήπια γάλακτι τρεφόμεθα· ἐπειδὴν δὲ καταρ- 5
 11 γηθῇ τὰ τοῦ νηπίου καὶ στερεᾶς τροφῆς μεταλάβωμεν, ἀπορ-
 ριπτόμεθα τὸν πηλὸν, ἵνα ἐπανέλθωμεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν
 βλέποντες. πάντα δὲ ταῦτα περὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ στρέ-
 φεται· κατὰ γὰρ διαφόρους ἐπινοίας αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀπε-
 σταλμένος. καὶ τὰ μὲν ἀνθρώπινα ἐκδέχου πρὸ τοῦ Σιλωάμ, 10
 ἐπὶ δὲ τὰ θεϊότερα αὐτοῦ ἀνάφερε τὸ ἀπεσταλμένον ὕδωρ
 καὶ Σιλωάμ. καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐα νοήσεις τὸν θεῖον καὶ
 εὐσταθῇ λόγον διὰ τούτων σημαίνεσθαι, λόγους δὲ ἔθνων
 cf. Is viii 6 f. καὶ ἑτεροδόξων τὸν Ῥαασὼν καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου. ἐπεὶ
 πῶς ἀντὶ τοῦ ὕδατος τοῦ Σιλωάμ βασιλεῖς ἤθελεν ὁ λαὸς, 15
 πῶς δὲ καὶ ὕδωρ ποταμοῦ ἐστὶν ἰσχυρὸν καὶ πολὺ, τῶν Ἀσ-
 συρίων βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐὰν μὴ καὶ
 αὐτὸς δυνάμεις τις ἀντικειμένη τυγχάνῃ, κατακλύζουσα τῷ
 πλήθει τῶν ἐαυτῆς πιθανῶν τὴν μὴ θέλουσαν Ἰουδαίαν ὕδωρ
 τοῦ Σιλωάμ καὶ ἐπικρατοῦσαν αὐτοῦ; τὸ δὲ μὴ παρόντα θερα- 20
 πεῦσαι, κελεῦσαι δὲ ἀπελθόντα νίψασθαι, καὶ νιψαμένῃ τὴν
 θεραπείαν παρασχεῖν, οἰκονομοῦντος ἦν τὸ μηδένα λαθεῖν τὸ
 cf. Jo v 8 f. γινόμενον θαῦμα. ὥσπερ γὰρ τῷ παραλύτῳ τὸν κράββατον
 λαβεῖν ἐκέλευσεν ἐν ἡμέρᾳ καθ' ἣν οὐκ ἐξῆν τοῦτο ποιεῖν, ἵν'
 οὕτως ἕκαστος ἐγκαλῶν ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ τοῦ γεγονότος 25
 θαύματος μανθάνῃ τὸ μέγεθος, οὕτω καὶ τούτῳ πόρρωθεν
 ὄντι τῆς κολυμβήθρας ἐκέλευσεν ἀπελθόντι νίψασθαι.

9, 10 αποσταλμενος RVS 11 επει R θειωτερα R τὸ]
 τον RVS αποσταλμενον R 13 διὰ τούτων σημαίνεσθαι] post
 Ῥομελίου RVS 14 ραασων S 16 πολυς RSV 16, 17 Ἀσυ-
 ριων RVS 17 πᾶσα ἡ δύναμις] πασαν δυναμιν R: πασαν η Δ'
 VS 26 μανθανει R

64. In Joann. ix. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

‘Ο προσαίτης δι’ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀδυναμίαν τοῦ εὐσχημονέστερον αὐτὰ πορίζειν ἐπαιτεῖ. τοιούτους δ’ ἂν εὖροις τοὺς ἀπάντων τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀλήθειαν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων οἰονεὶ αἰτοῦντας ὠφέλειαν, ἀπορία
 5 πρέποντος πορισμοῦ τῷ λογικῷ τῆς ἁληθείας ἀπεριστάτως πλουσίῳ θεωρημάτων. ἀλλ’ ἀπαγορεύων τὴν τοιαύτην διαζήτησιν ὁ λόγος φησὶ πού· Τέκνον, ζῶν ἐπαιτήσεως μὴ ^{Sap Sir xl 28} βίωσιν, ὡς κρείττον ἀποθανεῖν ἢ ἐπαιτεῖν. ἐπαιτεῖν δὲ αἰσχύνεται ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οἰκονόμος τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ
 10 τοῦτο τῷ μὲν ὀφείλοντι ἑκατὸν κόρους σίτου ἔλεγε Δέξαι σου ^{Lc xvi 6 f.} τὸ γράμμα καὶ γράφε ἐξήκοντα, τῷ δὲ ἑκατὸν βάτους ἐλαίου Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ ποιήσον ὀγδοήκοντα· προκρίνας τοῦ μετ’ αἰσχύνης ἐπαιτεῖν τὸ λαβεῖν ἀπὸ τοῦ ὀφείλοντος τῷ κυρίῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεθεῖς. οὐ μόνον τοῖνυν ὁ Ἰησοῦς
 15 ἀπῆλλαξε τὸν ἀπὸ γενετῆς τῆς τυφλότητος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ^{cf. Jo ix 1} προσαιτεῖν. ἐχαρίσατο γὰρ αὐτῷ ἄμα τῷ βλέπειν καὶ θεωρίαν πῶς ποριστέον αὐτῷ ἔσται τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἀναγκαῖα. ἐνταῦθα μὲν οὖν ἡ τυφλότης τοῦ προσαιτεῖν αἰτία, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ἡ χωλότης, ὧν ὁ ἀπαλλαγείς οὐ ^{cf. Act iii 2}
 20 προσαιτῆσει ἔτι.

65. In Joann. ix. 16. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Εἴπερ δὲ ὡς ὑπελάμβανον οἱ Φαρισαῖοι, ὁ μὴ τηρῶν δ’ ἐκέينوι ἐνόμιζον εἶναι σάββατον οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. οἱ δὲ ἐν τῷ ἱερῷ ἱερεῖς τὸ σάββατον βεβηλοῦντες παρὰ θεοῦ ^{cf. Mt xii 5} ἦσαν. οὕτω δὲ οὐκ ἐναργές ἦν τὸ μὴ εἶναι παρὰ θεοῦ τὸν
 25 τὸ σάββατον αὐτῶν μὴ τηροῦντα, ὡς μηδὲ ὑπὸ πάντων τῶν τότε Φαρισαίων τὸν λόγον εἰρηῇσθαι, ἀλλ’ ἐκ τῶν Φαρισαίων ^{cf. Jo ix 16}

11 γράφε] γράφαι V* ἑκατὸν] ῥ R 12 ὀγδοήκοντα] π R
 13, 14 του κυρίου RVS 19 Πράξεσιν] πρσ RV 22 δέ] + οι RVS

τινὲς τοῦτο ἔλεγον, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής. πρόσχες δὲ καὶ τῷ· Τοιαῦτα σημεῖα· μὴ μάτην κειμένῳ. ἐπειδὴ γὰρ σημεῖων διαφοραὶ εἰσιν, ὥστε ποιεῖν, καθά φησιν ὁ ἀποστολος, καὶ τὸν ἐν νόμῳ καὶ τὸν ἄνομον, ὃν ὁ κύριος ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει, σημεῖοις 5 καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ τὸν θεὸν διὰ τῶν προφητῶν· τό· Τὰ τοιαῦτα· εἴρηται ὡς ὑπερβαίνει τὰ διὰ Χριστοῦ γενόμενα τῷ καὶ ἀληθῇ εἶναι καὶ μέγала ἐπὶ γῆς. εἰ δέ τις ὡς οὐχ ὑγιῶς λεγομένῳ τῷ· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; ἀναγινώσκων τὰς τοῦ Σαμψὼν πράξεις ἐρεῖ 10 μὴδὲ ἁμαρτήματα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Σαμψὼν γενόμενα, οἷον τὰ περὶ γυναικας, ἀλλ' οἰκονομίας δηλουμένας· οὐ γὰρ πρόσκειται τό· Ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου.

66. In Joann. ix. 14. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 252.

Ἐπαρηρητέον δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὅτι φησὶ καὶ ἀνεψῆχθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ <καὶ> βεβλε- 15 φέει αὐτόν· ἀνεψῆχθαι μὲν διὰ τοῦ· Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἡ ἡμέρᾳ τὸν πηλὸν ἐποίησε καὶ ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς· βεβλεφέναι δὲ διὰ τοῦ· Καὶ ἐνύψατο καὶ ἦλθε βλέπων. τῶν δὲ λεγομένων τὴν διαφορὰν παραθησόμεθα ἀπὸ τοῦ 20 Τωβῆθ, περὶ οὗ, ἐπέειπερ λευκώματα ἐγεγόνει ἐν τοῖς 20 ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, οὐκ ἀναγέγραφεν ὅτι ἀνεψῆχθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ὅτι ἐνέβλεψε. δι' ὅλου δὲ τοῦ περὶ τοῦ τυφλοῦ τόπου τηρήσεις ἀμφοτέρα, τῶν μὲν τοῦτο λεγόντων τῶν δὲ ἐκεῖνο, καὶ σχίσματος γενομένου. τηρήσεις δὲ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα προφητεύοντι περὶ Χριστοῦ 25 ἐπιδημίας ὅτι ἔρχεται ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοίξαι. ἐξῆς δέ·

4 τὸν 1^ο των RVS των ανομων RVS 7 ὑπερβαινοντων RVS γενόμενα] γεγεννημενα R* τῷ το RV 9 τῷ το RVS 10 αναγινωσκοντας RVS 11 γινομενα R 14—26 om. Παρατηρητέον—ἐξῆς δὲ Cord. 14 ὅτι το RVS 15 om. καὶ RSV 16 διὰ τοῦ δι αὐτου RVS 20 Τωβῆθ] βηθ RV 23 τούτων RVS 24 τῶν] τον R²VS ἐκείνο S²] ἐκεινω RV: ἐκεινη S* 26 ἔρχεται] + ο R

ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὸν ἀποκρινόμενον πῶς μὲν τοῖς προτέροις
 ἵπῳ δὲ τοῖς δευτέροις ἀποκρίνεται, τοῖς μὲν προτέροις ἄκρι-
 βέστερον, ὡς γέιτοσι καὶ θεωροῦσιν αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι cf. Jo ix 8, 11
 προσαίτης ἦν, τοῖς δὲ Φαρισαίοις οὔτε τὰ περὶ τοῦ Σιλῳὰμ cf. Jo ix 15
 5 διηγῆσατο, οὐθ' ὅτι ὁ σωτὴρ τὸν πηλὸν ἐποίησεν, οὐθ' ὅτι
 προσέταξέ τι αὐτῷ. καὶ τάχα ὁρῶν ὁ θεραπευθεὶς τῶν μὲν
 προτέρων ἐχομένην τὴν πρὸς φιλομαθίας, τῶν δὲ δευτέρων
 κακοθηρίας, οὕτως ἐκατέροις ἀπεκρίνατο.

67. In Joann. ix. 21. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27. Corderius, p. 256.

Ἰπρὸς τῷ διεψεύσθαι καὶ ἄλλο ἡμάρτον εἰς προὔπτον
 10 κακὸν περιβάλλοντες ἑαυτῶν τὸν υἱόν. οἶμαι δὲ καὶ τοῦτο
 λόγον ἔχειν, ὅτι τοῦ τυφλοῦ ὁ σωτὴρ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλ-
 μούς οὐ παιδίον ἀνέψεν ἀλλ' ἡλικίαν ἔχοντος, ἵνα βλέπῃ ὡς
 ἀνὴρ. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀναβλέψαντες τυφλοί.
 ἀληθεὶς δὲ ὅτι καὶ ἡλικίαν ἔχων αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλῆσαι
 15 δύναται, καὶ μάλιστα ὅτε Ἰησοῦς αὐτὸν ἀναβλέψαι ποιεῖ.
 οὐδὲ γὰρ δεῖται οὗτος ἐτέρου πρεσβεύοντος ὑπὲρ αὐτοῦ.

68. In Joann. ix. 27. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

Νῦν τὸ μὲν· Οὐκ ἠκούσατε· ἴσον ἐστὶ τῷ Οὐ παρεδέ-
 ξασθε, οὐκ ἠθέλησατε τὸ λεγόμενον. τὸ δέ· Τί οὖν πάλιν Jo ix 27
 θέλετε ἀκούειν; ἰσοδυναμεῖ τῷ Τί δὲ, ὦ οὔτοι, ἄρα νῦν
 20 ἀκούειν θέλετε; μάτην γὰρ θέλετε ἀκούειν, εἰ μὴ πιστεύετε

1 om. καὶ Cord. ἀποκρινόμενον Cord. 2 om. πῶς δὲ—
 προτέροις Cord. 5 ὁ σωτὴρ] post πηλὸν Cord. om. τὸν Cord.
 7 εχομένων RV: ερχομένων S Cord. 8 ἀποκρίνεται RVS
 9—11 om. Ἰπρὸς τῷ—ὅτι Cord. 9 τῷ] το RVS 11 om. τοῦ
 RVS ὁ σωτὴρ ἀνοίγων] ἀνοίγων ο χς RVS: pr. δὲ Cord.
 12 βλέπῃ] βλέπει καὶ RVS² 13 ἀνὴρ] + ora RVS τοῦτοι
 Cord. ἀναβλέψαντες] pr. οι Cord. 14 δέ] + καὶ S om. ὅτι
 Cord. ἡλικίαν] pr. ο Cord. 15 ὅταν Cord. ποιῇ Cord.
 16 οὐδὲ] οὔτε Cord. om. ἐτέρου Cord. αὐτοῦ] εαυτου RVS

μοι ἀληθεύοντι, προσκαλεσαμένου πάντα τὸν μαθητόν· τὸ ἐμοὶ συμβεβηκὸς ἐπὶ τὸ μαθητευθῆναι αὐτῷ, ὡς θειότερον πάσης διδασκαλίας ἀνθρωπίνης διδάξαντι.

69. In Joann. ix. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo ix 30

Ἐχεταιί τινος ἀξιολόγου ὑπονοίας τό· Ἐν τούτῳ θαυμαστόν ἐστι. θαυμαστόν γάρ ἐστιν εἰ Ἰησοῦς πόθεν ἐστίν 5 ὑπὸ τῶν τυχόντων γινώσκεται, οὐ γὰρ ὁρῶσιν αὐτοῦ τὴν ῥίζαν καὶ τὴν πηγὴν τὸν πατέρα.

70. In Joann. ix. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 258.

Mt vi 12

Οὐκ ἂν δὲ τηλικούτο δόγμα τι εἰ ἦν ἀληθές, τὸ μὴ ἀκούεσθαι τὸν ἁμαρτωλὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀποσεσιώπητο, ἀλλ' εἴρητο ἂν ὑπὸ τινος ἀξίου πιστεῦεσθαι, φέρε εἰπεῖν ἡ 10 τοῦ θεράποντος ἢ τινος τῶν προφητῶν. πῶς δὲ, εἰ ἁμαρτωλὸν οὐκ ἤκουσεν ὁ θεός, ἐδιδάσκοντο οἱ ἁμαρτωλοὶ λέγειν· Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν; τίνων οὖν ἀκούει θεός; τῶν νευόντων εἰς μετάνοιαν, καὶ μήπω ἐπαύσαντο τοῦ εἶναι ἁμαρτωλοί. 15 εἰ μὴ ἤκουεν ὁ θεὸς ἁμαρτωλῶν, οὐκ ἂν μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἦσθιεν καὶ ἔπινεν. ἀλλὰ μὴ ἐπακουμένων τῶν διὰ τὸ κακῶς ἔχειν χρηζόντων ἰατρῶν, οὐκ ἂν ἐθεράπευσεν αὐτούς. διόπερ ὡς ἀννούσης τῆς εὐχῆς τῶν ἡμαρτηκότων μὲν οὐ πάντως δὲ ἀπιστούντων ἔτι 20 λέγεται τό· Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε τίς

Ps cxxix
(cxxx) 3

2 συμβεβηκώς RVS το] τω RVS θειωτερον RV 3 δι-
δαξαντα RV 6 γινωσκομενος RVS 8 om. δὲ Cord.
om. τι εἰ Cord. om. τὸ RVS 9—11 om. ἀποσεσιώπητο—
προφητῶν Cord. ἀποσεσιώπητε RVS 10 εἰρηται V: εἰρητε
RS 11 θεραπευοντος RV δὲ] γὰρ Cord. εἰ] η RV
14 θεός] pr. ο V 15 εἰς] ἐπὶ Cord. καὶ] εἰ καὶ Cord.
16 ηκουσεν RVS 17 εσθιεν RVS 18 κακῶς ἔχειν] καλῶς εχειν
μη RVS χρηζοντων RV: χρησόντων Cord. 19 om. οὐκ—
αὐτοὺς RVS ανιουσης RV 20 ἡμαρτημένων Cord. 21 παρα-
τηρηση Cord.

ὑποστήσεται; ἴσως δὲ οὐ περὶ οὗ ἔτυχεν ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν τηλικούτων ἔργων φησὶν, ὅποια ἦν τὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔργα. περὶ γὰρ τῶν τοιούτων ἔργων ἀξιούμενος ὁ θεὸς ὑπὸ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει.

cf. Jo ix 31

71. In Joann. ix. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

- 5 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ Jo ix 35
εἰρῶν αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν γιόν τοῦ
ἀνθρώπου; Ἐπεὶ ἐξέβαλον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἔξω ἀπ’
αὐτῶν διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σωτηρῇ παρρησίαν, διὰ τοῦτο εὗρεν
αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. εἰ ἐπὶ τὸ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς cf. Lc xix 10
10 ἐλήλυθεν ὁ σωτὴρ, τέλος δὲ τῷ ζητοῦντί ἐστιν ἡ εὕρεσις τοῦ
ζητουμένου, δηλὸν ὅτι οὐχ ἀπλῶς γε ἀκουστέον τό· Εὗρὼν
αὐτόν. καὶ γὰρ αὐτὸν τότε μάλιστα ἔχρην εὐρίσκεσθαι ὅτε
ἐξεβλήθη ὑπὸ τῶν μὴ παραδεξαμένων τὴν περὶ Ἰησοῦ
μαρτυρίαν. ἐκείνων γὰρ ἔξω γενόμενος ἐπιτηδεῖος πρὸς τὸ
15 εὐρεθῆναι γεγένηται. συνετώτερον δὲ ἀκουστέον καὶ τό·
Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· ἐπεὶ ἀκούσας
τὸ τοιοῦτον τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ ἀξιὸν εὐρίσκει τὸν περὶ οὗ ἤκου-
σεν. εὐρῶν δὲ αὐτὸν ἡρώτα τὸν εὐρεθέντα Εἰ πιστεύεις εἰς
τὸν εὐρόντα υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ τάχα ὁ μὲν ἀρχόμενος
20 πιστεύει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ διαβαίνων
ἀναβαίνει καὶ ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ·
ὥστ’ ἂν εἰπεῖν αὐτόν Εἰ καὶ Χριστὸν ποτε κατὰ σάρκα cf. 2 Co v 16
ἔγνωμεν, ἀλλὰ νῦν αὐτὸν οὐκέτι γινώσκουμεν κατὰ σάρκα
μόνον, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ. πῶς δὲ ἐρωτᾷ ὁ πάντα
25 εἰδώς; καὶ ὅρα εἰ πρὸς τοῦτο φήσεις, παρατιθέμενος τό·
Ἐγὼν Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ τό· Οὐκ οἶδα ὕμᾱς. 2 Tim ii 19;
οὐ γὰρ ἅμα τῷ εὐρεθῆναι τις ἀξίος ἐστι τοῦ γινώσκεσθαι cf. Num xvi 5
κατὰ τό· Νῦν δὲ γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπ’ Ga iv 9
Mt xxv 12

1—4 om. ἴσως—ἀκούει Cord. 7 ἀνθρώπου] θεου RV 10 τῷ]
το RV 11 γε] δε R: δη V 12 ὅτε] pr. η RVS 21 τὸ]
τω RV 23 ἔγνωμεν] ἐγνων R*VS: ἐγνωρίζεν R² 27 τῷ] το RV

αὐτοῦ. ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν προκοπῆς δεῖ, ἵν' ὠφθῇ
 Jo ix 35 τις καὶ γνωσθῇ τῷ θεῷ. διὰ τοῦτο ἐρωτῶν αὐτὸν ὁ σωτὴρ
 Jo ix 36 φησι· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἐπεὶ δὲ
 Jo ix 37 οὐδέπω ἐδύνατο λέγειν ὅτι Πιστεύω, ἀλλ' ὡς ἀγνοῶν ἀποκρι-
 θείς εἶπε τό· Τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύω εἰς αὐτόν; ἐν 5
 μεθορίῳ τοίνυν ὑπῆρχεν, ἵν' οὕτως εἴπω, ἀπιστίας καὶ
 πίστεως. διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτὸν ὁ σωτὴρ· Καὶ ἑώρακας
 αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σου ἐκεῖνός ἐστιν.

72. In Joann. ix. 39. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

Τοιαύτη γὰρ παράδοσις καὶ δόξα παρὰ Ἰουδαίοις ἐκράτει·
 Jo ix 2 ὅθεν καὶ οἱ μαθηταὶ ἡρώτων τὸν Ἰησοῦν· Οὗτος ἡμαρτεν ἢ 10
 οἱ γονεῖς αὐτοῦ; ἀλλ' ἀπεφήνατο λέγων ὁ κύριος ὅτι Οὔτε
 οὗτος οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· περὶ οὗ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν
 εἴρηται.

73. In Joann. ix. 37. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

Οὐ παρέργως ἀκουστέον τοῦ μέν· Ἑώρακας· ἐπὶ τὸν
 Jo ix 37 παρελθόντα χρόνον ἀναφερομένου, τοῦ δέ· Ὁ λαλῶν μετὰ 15
 σου· ἐπὶ τὸν ἐνεστηκότα, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἑωραμένος ὁ αὐτός
 Jo xiv 9 ἐστι τῷ νῦν λαλοῦντι μετ' αὐτοῦ, παρατιθέμενος· Τοσοῦτω
 χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ
 ἑωρακὴς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. πολλοὶ γὰρ ἑωρακότες
 αὐτὸν οὐκ ἔγνων αὐτόν. ἑώρακεν οὖν κυρίως αὐτὸν ὁ τοῖς 20
 τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φωτιζόμενος. ἀπὸ
 ἀμφοτέρων τοίνυν ὠφεληθεὶς ὁ ποτὲ τυφλός, ἀπὸ τε τοῦ ὁρᾶν
 Jo ix 38 καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου, οὐ μόνον εἶπε· Πιστεύω, Κύριε· ἀλλὰ
 καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

3 ἀνθρώπου] θῷ RVS 9 τοιαυτην V² παραδοσιν R*V* :
 παραδοσις R²V² δοξαν RV 11 ἀλλ' ἀπεφήνατο] ἀλλὰ πεφη-
 νατε RV Οὔτε] om. R* : ins. in mg. al. man. 16 ἐστηκοτα R
 17 Τοσοῦτω] pr. τω S : τωσουτω V 20 ἐγνωνσαν RV 23 om.
 καὶ R ἀπὸ] + τε RV

74. In Joann. x. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Vide infra p. 311.

Εἰ πάλιν ἐβάστασαν πρότερον ἐβάστασαν. εἴπερ οὖν
μὴ λανθάνει ἡμᾶς τοῦτο γεγραμμένον, ἀναγκαῖον ζητῆσαι
τὴν αἰτίαν τῆς προσθήκης τοῦ Πάλιν. οἶμαι δὲ ὅτι ὁ
κακῶς λέγων τινὰ λίθον ἐπὶ τὸν κακολογούμενον βάλλει.
5 κακῶς δὲ αὐτὸν ἔλεγον ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε καὶ σχίσμα Jo x 19
ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ. πάλιν
οὖν τὸ βάρος τῶν δυσφήμων βαστάσαντες λόγων τρόπον
ἀφιεμένων ἐπ' αὐτὸν λίθον ὥρμησαν ἐπὶ τὸ λιθάσαι αὐτὸν
τῇ κακολογίᾳ. διὰ τοῦτό φησιν ἡ σοφία· Ὁ βάλλων λίθον Sap Sir xxvii
10 εἰς ὕψος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει. βάλλειν γὰρ λίθον 25 (28)
εἰς ὕψος λέγεται ὁ ἀδικίαν εἰς ὕψος λαλῶν. εὐρήσεις δὲ ἐν
τῇ θείᾳ γραφῇ μίγμα τοῦ ὡς ἀνιστορικοῦ πρὸς τὸν γυμναστι-
κὸν, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. τήρει γὰρ ἐν τῇ πρὸς
τὴν Σαμαρεῖτιν διαλέξει πῶς τὸ μέν· Ἐκαθέζετο ἐπὶ πηγῆς Jo iv 6
15 ὁ Ἰησοῦς· ἀπαγγελία ἐστὶν ὡς περὶ σωματικῆς πηγῆς καὶ
σώματος αἰσθητοῦ. οὐκέτι δὲ δυνατόν περὶ τοῦ σωματικοῦ
ποτοῦ ἀκούειν ὅτε Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ Εἰ Jo iv 10
ἦδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι Δός μοι
πιεῖν, σὺ ἂν ᾗτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν. καὶ τὰ
20 παραπλήσια· Πολλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν· διὰ ποῖον αὐτῶν Jo x 32
ἔργον λιθάζετέ με; εἰ τις ἐπανελθὼν συναγάγοι ἀπὸ τῆς
ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου τὰ ἔργα Ἰησοῦ, ἀναγαγὼν αὐτὰ ἐπὶ cf. Mc i
τὰς πνευματικὰς ἐργασίας, οὗτος μάλιστα ὀψεται ποῖα
πολλὰ ἔργα ἔδειξε τοῖς βαστάσασσι λίθους ἵνα λιθάσουσι cf. Jo x 31
25 τὸν Ἰησοῦν· οἶον ἐν τῶν καλῶν ἔργων ἦν τὸ ἐν Κανὰ cf. Jo ii 3
σημεῖον, ὅτε ὑστέρησεν ὁ πρότερος οἶνος, διὰ τό· Ὁ νόμος Lc xvi 16
καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου· <τὸ> καλοῦ οἶνου εὐπορη-
κέναι ἡμᾶς, οἷς συνανακείται Ἰησοῦς. καὶ αὕτη γε ἀρχή

1 πάλιν] προτερον RVS πρότερον] παλιν RVS 2 λανθα-
νῃν RV 7 τροπων RV 8 τὸ] τῷ RV 9 τῆς κακολογίας S
11 λεγετε RV λαλῶν] βαλων RV 14 πηγῆς] τῆς γῆς RV
19 πιεῖν] ποιεῖν R* 20, 21 ποιων αὐτον ἐργων RV 27 οἱ. τὸ RV

τῶν σημείων ἐστὶν αὐτοῦ ἐν τῇ κλήσει τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν
 Jo ii 11 λαοῦ· ἐπεὶ καὶ γέγραπται· Ταύτην τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων
 ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. τὸ δὲ ἐξῆς τοῦτο τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς
 cf. Jo ii 16 αὐτοῦ, οἶκον ἐμπορίου γενόμενον, ἀποκαταστήσαι εἰς τὸ
 πάλιν γενέσθαι οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ τί με δεῖ 5
 λέγειν ὅσα πεποίηκεν ἔργα καλὰ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ;

75. In Joann. x. 40. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ἵνα μὴ ἐκφανῇ σφόδρα τὴν θεότητα καταστήσῃ, συνὼν
 ἐπὶ πλέον τοῖς κατέχειν ἐπειγομένοις καὶ μὴ κατεχόμενος,
 καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τάξεως παραχαράξῃ τὸν ῥυθμόν. πρό-
 σχες δὲ εἰ δύναταί τινα λόγον ἔχειν τὸ μὴ ἀπλῶς γεγράφθαι 10
 Jo x 40 τό· Ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην· ἀλλ' ἐπέκεινα καὶ πέραν
 cf. Jos xxii αὐτοῦ. ὥσπερ καὶ οἱ διὰ Μωσέως κληροδοτούμενοι τὴν γῆν,
 ἡττους ὄντες τῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ κληροδοτουμένων, ἐν τῷ
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐκληρώθησαν· ἐνθα βωμόν μὲν, σύμβο-
 λον τοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ θυσιαστηρίου, κατεσκεύασαν, θυσίαν 15
 δὲ ἥ ὀλοκαυτώματα ἐπ' αὐτοῦ οὐκ ἀνέφερον. ἀλλ' ἤδη
 Jo x 40 τοπικώτερον ἀκούομεν τοῦ· Ἀπῆλθεν πέραν τοῦ Ἰορδάνου
 εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν ὁ Ἰωάννης τὸ πρότερον βαπτίζων.
 cf. Jos iii καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ μέντοιγε Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ
 Ἰορδάνου μετὰ τεραστίων δυνάμεων διαβιβάζει τὸν λαόν. 20
 cf. 4 Reg ii ἀλλὰ καὶ Ἡλίας μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι ὡς εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν ἄρματι πυρὸς καὶ ἵπποις πυρὸς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ
 Ἰορδάνου τῇ μηλωτῇ διασχίσας τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ
 διέρχεται.

76. In Joann. x. 39. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ἐζήτοῦν πάλιν ἀγτόν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς 25
 Jo x 39 χειρὸς ἀγτών. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν εἰσὶ τινες βουλόμενοι

9 παραχαράξει R 22 πυρινῶ R 26 αὐτοῦ RS αγωγῇ R

θηρεῦσαι τὸν κατὰ Χριστιανισμόν λόγον ἐπὶ τὸ ἀνατρέφαι
 καὶ ἀνελεῖν αὐτόν. οὗτοι νῦν λέγοντ' ἂν ζητοῦντες πιάσαι
 τὸν Ἰησοῦν. ἀλλ' ἐπεὶ· Εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύ- Sap Sol i 4
 σεται σοφία· καί· Δοκιμαζομένη ἡ ἐν τῷ λόγῳ δύναμις Sap Sol i 3
 5 ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας· διὰ τοῦτο ἐξέρχεται ὅτε δοκεῖ τοῖς
 κρατοῦσιν εἶναι ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος καὶ
 ἔξω γίνεται τῆς χειρὸς αὐτῶν, οὐ δυναμένων αὐτοῦ κατασχεῖν.
 διόπερ ὅτε καὶ δοκοῦσιν ἀνατρέπειν οὐ τὸ ἀληθὲς ἀνατρέπου-
 σιν, οἱ γὰρ συνίασιν αὐτοί. ἐξελθὼν δὲ ἐκ τῆς χειρὸς
 10 αὐτῶν ἔρχεται παρὰ τῷ ποταμῷ Ἰορδάνῃ, ὃς ἐρμηνεύεται
 κατάβασις, ἔνθα οἱ οὐρανοὶ ἀνοιγόμενοι μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ
 ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εἰς ὃν εὐδόκησεν ὁ πατήρ. cf. Mt iii 17
 καὶ πέραν δέ τις τυγχάνει τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἐγγίσας αὐτῷ
 εὐρήσει τὸν Ἰησοῦν τὸ βέλτιον Ἰωάννου βαπτίζοντα.
 15 Ἰωάννης μὲν γὰρ τὸ αἰσθητὸν πρῶτον ἐβάπτισεν βάπτισμα,
 Ἰησοῦς δὲ τὸ νοητὸν, εἰ γέ ἐν πνεύματι ἀγίῳ ἐβάπτισεν καὶ cf. Mt iii 11
 πυρὶ, μᾶλλον τοῦ ὀφθέντος ἐπὶ τῆς βάτου πυρὸς μὴ κατα- cf. Ex iii 2
 καίοντι· πρόσχες δὲ ἐπιμελῶς τῷ· Ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ Jo x 40
 πρῶτον βαπτίζων· ἀναμφιβόλως εἰρημένῳ, καὶ ἀμφοτέρω
 20 ἰδὼν τὰ σημαινόμενα ἀπὸ τῆς λέξεως κρῖνον ὁπότερον
 χρὴ αὐτῶν παραδέξασθαι· πρῶτον ἐβάπτισεν Ἰωάννης cf. Jo i 28; iii
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου· δεύτερον δὲ ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ ²³
 Σαλήμ. ἀπῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔνθα
 πρῶτον ἐβάπτισεν Ἰωάννης τοῦ βαπτίσματος οὐ ἐβάπτισεν
 25 ἐν Αἰνῶν· ἡ καὶ οὕτως· τὸ μὲν πρῶτον βάπτισμα Ἰωάννης
 ἐβάπτισε πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὸ δὲ δεύτερον Ἰησοῦς ὁ
 χριστὸς ἐβάπτισεν ὅπου τὸ πρῶτον βάπτισμα δοὺς Ἰωάννης
 ἐβάπτισε. δοκεῖ δέ μοι τὸ δεύτερον ἔχειν λόγον μᾶλλον παρὰ
 τὸ πρότερον. εἴποι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς προτέρας τοιαῦτα·
 30 τὸ πρῶτον βάπτισμα πέραν τοῦ Ἰορδάνου δίδωσιν Ἰωάννης, ὁ
 ἐρμηνεύεται κατάβασις, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ
 Σαλήμ. Αἰνῶν δὲ ἐρμηνεύεται Ὁφθαλμὸς βασάνου, καὶ·

Σαλῆμ Αὐτὸς ὁ ἀναβαίνων. ἤδη οὖν διορατικώτεροι εἰσὶν οἱ τὸ δεύτερον λαμβάνοντες λύτρον, καὶ ἀπὸ πολλῆς βασάνου καὶ πόνου κτησάμενοι τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν. καὶ ἔπρεπε γε τὸ πρῶτον εἶναι βάπτισμα παρὰ καταβάσει, τὸ δὲ δεύτερον παρὰ ἀναβαίνοντι.

5

77. In Joann. xi. i. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Τὸ ὄνομα τοῦ Λαζάρου δις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὑρομεν· πρότερον μὲν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ καλουμένου Λαζάρου, ὅτε καὶ ἀπέθανε καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ἀπῆλθεν· δεύτερον δὲ κατὰ τὴν ἐκκειμένην λέξιν. πρότερον δὲ ὁμωνυμία ἐστὶ δύο ὄντων 10 Λαζάρων, ἡ ἐκείνός ἐστιν οὗτος; φήσει γὰρ ὁ βουλόμενος περὶ ἐνὸς λέγειν ἀμφοτέρους τοὺς εὐαγγελιστὰς ὅτι ἐν ταῖς

cf. Jo xi 39; Lc xvi 22 τρισὶ ταῖς μεταξὺ, τεταρταῖος γὰρ ἀνέστη Λάζαρος, ἀπενεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ἀνεπαύσατο. καὶ διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πλουσίου εἰρημένα ἐν τῷ 15

Lc xvi 27 f. Ἐρωτῶ οὖν σέ, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου· ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ οὐκ ἀπεστάλη,

Lc xvi 29 εἰπόντος· Ἐχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφῆτας. ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀνέστησεν αὐτὸν, τάχα κατὰ τὸ σιωπῶμενον 20 ἀπαγγελοῦντα περὶ ὧν ἑώρακεν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς οἰκονομούμενα. ἀλλὰ ταῦτα λήρος· ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῷ

cf. Lc xvi 20 πλουσίῳ ἀπερίστατος ἦν καὶ ἀπερριμμένος ἐν τῷ πυλῶνι, ὁ δὲ εἶχε Μαρίαν καὶ Μάρθαν ἀδελφὰς εὐπόρους καὶ περιβοήτους παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τὸν Ἰησοῦν 25 ὑποδέχεσθαι. καὶ ἄκουσον τί φησιν αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ. ἡ

Jo xi 2 ἔχουσα μύρον καὶ ἀγαπωμένη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἠλέησε

1 διορατικώτερον V 2 πολὺς RV 3 βασάνου] βαστανου S: βαστανουσι RV 4 παρακαταβασις RV 7 om. μὲν R
8 om. καὶ 3^ο V 11 φήσει] φειση R 18 απεσταλει R
28 ηλησας RS

τὸν ἀδελφὸν, ἐπιθυμοῦντα κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν cf. Lc xvi 21
 πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου; ἀλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοι λόγον. ἀπὸ Βηθανίας δὲ ἦν, ὅπερ ἐρμηνεύεται Οἶκος
 ὑπακοῆς. τάχα πᾶς ὁ ἀπὸ Βηθανίας ὡκειωμένος ὑπακοῇ
 5 φίλος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ. ἐπεὶ δὲ τρεπτὴ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη
 φύσις, καὶ ἀσθενῆσαι ποτὲ τοῦ Ἰησοῦ φίλος. ἀσθενῆσαι
 δ' ἂν ὅτε μὴ πάρεστιν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ μόνον
 ἀσθενῆσαι ἀλλὰ καὶ ἀποθάνοι.

78. In Joann. xi. 2. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27.
 [Corderius, p. 278.]

Ἦ Ὅτι Μαρία ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ ἡ ἀλείψασα cf. Lc vii 38
 10 τὸν κύριον μύρῳ δῆλον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν αὐτῆς ἐσιώπησε
 τοῦτομα· Ἰωάννης δὲ καὶ τὸ ἐκεῖνῳ παραλειφθὲν ἀνεπλήρωσε.
 τίς δ' ἂν μὴ παρατραπείη ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ Ἰησοῦ
 μαρτυρίας περὶ Μαρίας πρὸς τὸ μὴ ἀπογνοῦς ἑαυτὸν ἐπὶ
 τοῖς πρότερον ἤκειν καὶ παρακαθέζεσθαι τοῖς ποσὶ τοῦ
 15 Ἰησοῦ καὶ μαθητεῦσθαι αὐτῷ; καὶ γὰρ αὕτη, φησὶ, γυνὴ Lc vii 37 f.
 ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλὸς, ἣτις ἐπιγνοῦσα ὅτι κατὰκειται ἐν
 τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου καὶ
 στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας κλαίουσα τοῖς δάκρυσιν
 ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ. εἴποι δ' ἂν τις τὴν μὲν
 20 Μαρίαν σύμβολον εἶναι τῶν ἀπὸ ἐθνῶν, τὴν δὲ Μάρθαν τῶν
 ἐκ περιτομῆς· τὸν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενον ἀδελφὸν αὐτῶν
 τῶν διὰ τινὰ ἁμαρτήματα εἰς αἵδου καταβεβηκότων, κατὰ τό·
 Ἀποστραφῆτωσησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν αἴδην. καὶ οὐκ Ps ix 18
 ἀπιθάνως διὰ τὴν ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ πολιτείαν φησὶν
 25 εἰρήσθαι τῇ Μάρθᾳ· Μάρθα, περὶ πολλὰ θορυβῇ, ὀλίγων Lc x 41
 δέ ἐστι χρεία· εἰς σωτηρίαν γὰρ οὐ τῶν πολλῶν κατὰ τὸ

5 ἐπειδὴ RV 6 ἀσθενῆσαι 1°] ἀσθενηση RV ἀσθενῆσαι 2°]
 ἀσθενησοι RV 8 ἀσθενησει R: ἀσθενηση V ἀποθανη RV
 9—19 om. Ὅτι—αὐτοῦ Cord. 14 παρακαθεζεσθαι S: παρα-
 σκεναζεσθαι RV 22 τῶν] τον RV 24 om. τῷ Cord.
 Μωσεως V φησει V 25 Μάρθα]+ Μάρθα RVS θορυβῇ]
 + καὶ περισπαται RVS

γράμμα τοῦ νόμου ἐντολῶν χρεία, ἀλλ' ὀλίγων, ἐν οἷς
Mt xxii 40 κρέματα ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί, τῶν περὶ ἀγάπης
νενομοθετημένων.

79. In Joann. xi. 4. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27. [Corderius, p. 282.]

Ὡς μὲν ἐν συμβόλῳ δηλούτω τὸν κατὰ τὴν ἱστορίαν
θάνατον· ὡς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν παριστάσθω θάνατον ὃν 5
ἔσθ' ὅτε ὑπνοῦσιν οἱ μὴ ὑπὸ θεοῦ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς
πεφωτισμένοι. οὐ πάντως δὲ οἱ μὴ πεφωτισμένοι κοιμῶνται
εἰς θάνατον, ἀλλὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐστὶ· καὶ διὰ τοῦτό
Ps xii (xiii) 4 φησιν ὁ ψαλμωδός· Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε
ὑπνώσω εἰς θάνατον. καὶ πρόσεχε ἐπιμελῶς τῷ Μήποτε. 10
εἶπε τοίνυν τοῖς μαθηταῖς παρρησίᾳ, τὸ πρῶτον γὰρ ἐν
Jo xi 11, 15 παροιμίαις εἶρηκεν· Λάζαρος κεκοίμηται· Καὶ χαίρω δι'
ὑμᾶς ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· εἰ γὰρ ἦν ἐκεῖ οὐκ ἂν τέθνηκε
Λάζαρος· ἀδύνατον γὰρ ἀποθανεῖν τινα παρόντος Ἰησοῦ.
ἵνα δὲ ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν ὁ ἀποθανὼν, ἐλθεῖν δεῖ τὸν Ἰησοῦν 15
πρὸς τὸν ἀποθανόντα. δι' ὑμᾶς μὲν, φησὶ, χαίρω, πιστεύον-
τας ἐκ τοῦ μαθεῖν ὅτι ἀπέθανεν ἐκείνος οὐκ ὄντος μου παρ'
αὐτῷ, καὶ ἵνα βεβαιωθῇτε ἐν τῇ πίστει. αὐτὸς μὲν οὖν
cf. Jo xi 44 μόνος ἐξυπνίζει τὸν Λάζαρον, τῶν δὲ μαθητῶν ἔργον ἦν
τεθνηκότα δεδεμένον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, 20
καὶ τῆς ὀψεως αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδεδεμένης, λύσαι αὐτὸν
δεσμοῖς νεκρῶν δεδεμένον καὶ ἀφίεναί αὐτὸν ὑπάγειν κατὰ
Jo xi 16 τὴν τοῦ Ἰησοῦ κέλευσιν. φησὶ δὲ ὁ Θωμᾶς· Ἀγῶμεν ἵνα
συναποθάνωμεν αὐτῷ· ἀναγνοὺς τὰς περὶ τοῦ σωτήρος
προφητείας· εἰκὸς δὲ ὅτι καὶ ἡκηκόει λείπεσθαι οἰκονομίαν 25
τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ τὴν περὶ ψυχῶν, ἣν ἔμελλε ποιεῖν καταβάς
εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν ἵνα τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι κηρύξῃ,
cf. 1 Pe iii 19 f. πορευθεὶς πρὸς αὐτὰ, ἀπειθήσασί ποτε. ἀκούσας οὖν ὅτι

5 ὃν] ο R 10 τῷ] το R 18 οὖν] ου R 24 ἀναγνοὺς] + ο
θωμας RVS Cord.: hic inc. Corderius. 26 ἦν] + και R
28 om. οὖν RVS

Πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν· ὥστο οὐκ ἄλλως ἢ ἐξυπνώ- Jo xi 11
σεσθαι καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεσθαι τὸν Λάζαρρον ἢ τοῦ
Ἰησοῦ καταβάντος εἰς τὸ τῶν ψυχῶν χωρίον· ἔτι δὲ καὶ τοῦ
σωτῆρος εἰπόντος· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, Jo x 18
5 ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ· καὶ τὰ ὅμοια. εἶτα ὡς
γνήσιος αὐτοῦ μαθητῆς, κρίνας αὐτῷ ἀκολουθεῖν ὅποι ποτ' cf. Ap xiv 4
ἂν ἀπίη, ἐβούλετο αὐτῷ καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς χάριτι
τοῦ Ἰησοῦ συναποθέσθαι τὰ σώματα αὐτῶν. μήποτε δὲ καὶ
τοῦτο ἡπίστατο, ὅτι οὐκ ἄλλως ἔσται συζῆσαι τῷ Ἰησοῦ μὴ
10 συναποθανόντα αὐτῷ, καθὰ καὶ Παῦλος δοκεῖ. οἱ δὲ μὴ cf. 2 Ti ii 11
βουλούμενοι διὰ τοῦτο αὐτὸν λέγειν φήσουσιν ὅτι ὑποπτεύων
τὸν ἐσόμενον φθόνον τῶν Ἰουδαίων ἐκ τοῦ ἀναστήναι τὸν
Λάζαρρον καὶ τὸν ἐπόμενον κίνδυνον τοῦτο αὐτὸν εἰρηκέναι.
Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοὺς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντα. Jo xi 17
15 ὁ τέταρτος ἀριθμὸς ὕλικός τις καὶ σωματικὸς ὢν κατωτικὸς
ἐστίν, ἐπεὶ τὰ γενικὰ σώματα τέσσαρά ἐστιν, ὅθεν οἱ
δουλούμενοι καὶ οἱ κακούμενοι τέσσαρσιν ἑκατοντάσιν ἐτῶν
πάσχουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον· Κακώσουσιν αὐτοὺς καὶ τα- Ge xv 13
πεινώσουσιν αὐτοὺς ἔτη ὕ. τάχα δὲ καὶ τοῦτο εἰς καθαίρεσιν
20 τῶν τῇ φύσει τοῦ σώματος ἀκολουθησάντων ἁμαρτημάτων
τεσσαράκοντα νηστεύει Μωσῆς ἡμέρας, ὁμοίας δὲ καὶ
Ἡλίας, καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ὁ σωτὴρ. καὶ
νῦν οὖν ἐλθὼν ὁ Ἰησοὺς εὗρε τὸν Λάζαρρον τέσσαρας ἡδὴ
ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ, ὅπερ ἐστὶ νεκρῶν οἰκητήριον·
25 ἁμαρτωλοῖς γὰρ οἱ τάφοι οἰκίαι εἰσιν, ὅθεν καὶ οἱ δαι-
μονιζόμενοι ὡς ἐπὶ οἰκείῳ τόπον εἰς τὰ μνημεῖα κατα- cf. Mc v 3 ff
φεύγουσιν· οὔτινες ὅσον μὲν ἔνδον εἰσιν, οὐδεὶς ἰσχύει διὰ
τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ἀπελθεῖν, ὅταν δὲ ἐξέλθωσι τὴν γυμνότητα
ἀποτιθέμενοι, ἱματισμῷ κοσμοῦνται καὶ σωφρονοῦσι, καὶ cf. Mc v 15

1 om. ἂν RVS ἐξυπνισθησεσθαι V 3 ἔτι δὲ] ταδε RVS
5 εμαυτου V 6 αὐτοῦ] ὁ τοῦ σωτῆρος Cord. κρίνας] pr. και
Cord. ακολουθησαι RV 7 ἀπίη] ἀπῆει Cord. om. αὐτῷ
RVS 8 συναποθέσθαι—αὐτῶν] αποθεσθαι το σωμα RVS: hic
expl. Cord. 18 om. και ταπεινώσουσιν αὐτοὺς RV 22, 23 τῶν
—οὖν] locus in V male laesus 25 εἰσιν—δαιμονιζόμενοι] locus
in V male laesus 26 τοπων R*

cf. Mt xxvii 59 f. τοῖς ποσὶ τοῦ Ἰησοῦ παρακαθέζονται. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐν καινῷ τίθεται μνημεῖον καὶ καθαρᾷ εἰλίσσεται σινδόνι, καὶ οὐ φθάνει ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἡμερῶν ὧν ἐν νεκροῖς. διὸ
cf. Ps lxxxvii (lxxxviii) 6 καὶ ἐν νεκροῖς ἐλευθέρως ἦν, καὶ ἐν ἐλευθέρῳ καὶ ἀγίῳ
cf. Eph v 26 ἀριθμῷ τῷ τρία ἐγείρεται. ἐν ᾧ καὶ ἀγιαρίζει ἡμᾶς τῷ λουτρῷ
cf. Mt xxviii 19 τοῦ ὕδατος, εἰπὼν δεῖν βαπτίζεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος.

80. In Joann. xi. 18. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Βηθανία ἐρμηνεύεται Οἶκος ὑπακοῆς, Ἱερουσαλὴμ δὲ "Ορασις εἴρηται. γειτνιᾷ τοῖνυν ἐν μέσῳ σταδίων ἰε' ὅσοι καὶ τοῦ ναοῦ ἀναβαθμοί. διαιρεῖται δὲ ὁ ἰε' ἀριθμὸς εἰς τὸν 10 ζ' τοῦ σαββάτου καὶ τὸν ἡ' τῆς περιτομῆς, οἷς μόνοις μερίδα διδόναι ὁ Ἐκκλησιαστὴς παραινεί· Δὸς μερίδα, λέγων, τοῖς ἐπτά, καί γε τοῖς ὀκτώ. εἴπερ δὲ σύμβολόν ἐστι Μάρια μὲν τοῦ θεωρητικοῦ βίου, Μάρθα δὲ τοῦ πρακτικοῦ, Λάζαρος δὲ τοῦ μετὰ τὴν πίστιν ἐν ἁμαρτίαις γενομένου, εἰκότως Μάρια 15 καὶ Μάρθα πενθοῦσι τὸν Λάζαρον, καὶ πενθοῦσαι δέονται τῆς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ παραμυθίας, ἣν βούλονται μὲν προσάγειν αὐταῖς Ἰουδαῖοι. πρὸ τοῦ πληρώματος <δὲ> τοῦ χρόνου λόγοι ἀπογινώσκουσι τοῦ δύνασθαι παῦσαι τοῦ ἐπὶ τῷ νεκρῷ κλαυθμοῦ τὴν ἀδελφὴν τοῦ τεθνεώτος. δοκεῖ δὲ ἡ 20 Μάρθα νῦν σπουδαιότερα εἶναι τῆς Μαρίας, εἰ γε Μάρθα μὲν ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Μάρια δὲ οἶκοι ἔμενε καθεζομένη. cf. Mt viii 8 εἰσι δέ τινες, ὡς ἐκατόνταρχος, μὴ ὄντες ἱκανοὶ τὸν Ἰησοῦν cf. Mc v 22 f. ὑποδέξασθαι, ἕτεροι δὲ ἄξιοι, ὡς ὁ ἀρχισυνάγωγος· ὅθεν cf. Jo xi 20 Μάρθα ὡς ὑποδεεστέρα ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἡ δὲ Μάρια 25 ἀναμένει οἶκοι αὐτὸν ὑποδέξασθαι, ὡς χωρητικὴ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας. καὶ οὐκ ἂν ἐξῆλθε τοῦ ἑαυτῆς οἴκου, εἰ μὴ Jo xi 28 f. ἤκουσε τῆς ἀδελφῆς λεγούσης· Ὁ διδάσκαλος πάρεστι καὶ cf. Jo xi 29 φωνεῖ σε. καὶ ἐγερθεῖσα οὐχ ἀπλῶς ἡγέρθη ἀλλὰ ταχὺ, καὶ

3 τεσσάρων] δ' R 11 ζ'] ευδομον R ἡ'] ογδοον R 18 om. δὲ
RVS 21 εἶναι] ἦν RVS 23 ὄντες] + δὲ RV 29 φωνη RV

πεσοῦσα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ εἶπεν ἃ εἶπεν, ἐκείνης μὴ προσπεσοῦσης.

81. In Joann. xi. 26. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27.
[Corderius, p. 286.]

Οὐκ ἀγνοῶν δὲ ὁ σωτὴρ πότερον πιστεύει ἡ Μάρθα τοῖς
λεγομένοις, ἢ μὴ, πυνθάνεται λέγων· Πιστεύεις τοῦτο; ἄλλ' ^{Jo xi 26}
5 ὑπὲρ τοῦ ἡμᾶς, ἢ καὶ τοὺς τότε παρόντας, μαθεῖν ἐκ τῆς
ἀποκρίσεως αὐτῆς τὴν διάθεσιν αὐτῆς. ἄλλος δέ τις φήσει
ὅτι οὐδὲ πυνθάνεται, ἀλλ' ἀποφαίνεται τό· Πιστεύεις τοῦτο.
εἶτα πληροῦσα ἡ Μάρθα τὴν ἀπόφασιν τοῦ σωτῆρος λέγει·
Ναὶ, κύριε· καὶ οἶον οὐ μόνον τοῦτο ὃ σὺ λέγεις πιστεύω, ^{Jo xi 27}
10 τὸ δὲ σὲ εἶναι τὸν χριστὸν οὐ μόνον ἄρτι πιστεύω, ἀλλὰ
καὶ πεπίστευκα, καὶ ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὃ εἰς τὸν
κόσμον ἐρχόμενος, καὶ ἐπιδημῶν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς
σέ.

82. In Joann. xi. 32. Corderius, p. 287.

Ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τί λέγει· Εἰ ἡς ὧδε· ἐξετάζων τὰ ^{Jo xi 32}
15 τῆς ἀναγωγῆς, εἰ ἐστὶ τι ὅπου οὐκ ἔστιν ὁ Ἰησοῦς; ὥσπερ
οὖν ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, ^{Mt xviii 20}
ἐκεῖ ἐστὶν ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἄλλων δὲ μέσος ἔστηκε τῶν μὴ ^{cf. Jo i 26}
γινωσκόντων αὐτόν· οὕτως παρῇν τῇ Μαρίᾳ καὶ τῇ Μάρθᾳ.
οὐχ οὕτω γὰρ προκεκόφεισαν ὥς γινώσκειν αὐτὸν παρόντα.

83. In Joann. xi. 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

20 Τὸ δέ· Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; μὴ θαυμάσης εἰ ὥσπερ
ὑπὸ ἀγνοοῦντος λέγεται. ἀγνοεῖν γὰρ οὐ μόνον τὸν σωτῆρα
ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα φησὶν ἡ γραφὴ κατὰ σημαινόμενον

3 om. δὲ RVS σωτῆρ] πῆρ R 5 ἡμᾶς] pr. καὶ Cord.
6 αὐτῆς 1^ο—αὐτῆς 2^ο] τὴν αὐτῆς διαθεσιν RVS: hic expl. Cord.
φήση RV 14 ζητήσει Cord. λεγοι Cord. 20 τεθήκατε RV
21 λεγετε RV 22 ἡ γραφὴ] οἱ γραφοὶ S: om. RV

- 1 Co xiv 37 f. κατὰ τό· Εἴ τις ἐν ὑμῖν πνευματικὸς ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω
 ὑμῖν, ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστίν· εἰ δέ τις ἀγνοεῖ ἀγνοεῖται.
 Jo xi 34 ἐρωτᾷ· Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; ὥς γε τοῖς μαθηταῖς ἐν-
 cf. Jo xi 35 τέλλεται ἀφίεναι τοὺς νεκρούς. δακρύει δὲ ὁ Ἰησοῦς ἕάν
 τις αὐτοῦ τῶν φίλων ἐν μνημείῳ γένηται. 5

84. In Joann. xi. 38. Rome, Reg. 9: Ven. 27.
 [Corderius, p. 290.]

- cf. Jo xi 33 Μακρὰν μὲν τυγχάνων τοῦ μνημείου ἐνεβριμήσατο τῷ
 πνεύματι. ὅτε δὲ ἐγγὺς γίνεται τῷ νεκρῷ οὐκέτι ἐμβρι-
 μᾶται τῷ πνεύματι, ἀλλὰ συνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐμβριμήσιν.
 Jo xi 38 διὸ λέγεται· Ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνη-
 μεῖον. πάλιν δὲ ἐπιτιμᾷ τῷ πάθει ἵνα μάθωμεν ὅτι ἄνθρωπος 10
 γέγονεν ἀτρέπτως, ὥς ἡμεῖς. *Ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος
 cf. Lc xxiii ἐπέκειτο ἐπ' αὐτοῦ. ἐτέθη γὰρ οὐκ ἐν οἰκοδομήτῃ τινὶ
 53 μνημείῳ ἀλλ' ἐν λαξευτῷ ἐν πέτρᾳ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο
 cf. Lc xi 47 οὐαὶ τοῖς οἰκοδομοῦσι τάφους ἢ μνημεῖα. οἰκοδομεῖσθαι
 γὰρ δεῖ οἰκίας, καὶ ναὸν, καὶ εἴ τι τοῖς ζώσιν ἐστι χρήσιμον. 15
 Jo xi 39 εἰτά φησιν· Ἄρατε τὸν λίθον· ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημεῖον
 ἦν οὐχ ἠψατο αὐτὸς τοῦ λίθου, ἀλλ' ἐτέροις ἐπέτρεψεν ἄραι
 τοῖς ἐπιτηδείοις πρὸς τὸ ἔργον. τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ
 cf. Ge xxix στόματι τοῦ φρέατος ἐν τῇ Γενέσει καὶ ἐμποδίζοντος τὰ
 10 cf. Ge xxx 42 πρόβατα τοῦ πίνειν, ἀφ' ὧν ἔμελλε γενέσθαι τὰ ἐπίσημα 20
 καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἔδει ἐπιλαβέσθαι τὸν
 Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσαι αὐτόν. καὶ
 ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ,
 ἔξω δὲ τοῦ σπηλαίου στήναι τὸν Ἰησοῦν.

3 τεθήκατε V 7 τῶν νεκρῶν Cord. 7, 8 om. οὐκέτι—ἀλλὰ
 RVS 8 συγχρεῖ RV (vid.) 10, 11 om. πάλιν—ἡμεῖς RVS
 11, 12 om. καὶ—αὐτοῦ Cord. 12 om. ἐτέθη γὰρ RVS 13 om.
 μνημείῳ RVS om. ἐν πέτρᾳ RVS om. καὶ Cord. 15 χρή-
 σιμον] expl. Cord. 17 ἀλλ' ἐτέροις] haec verba in V male laesa
 sunt: ἀλλενετέροις S ἐπέτρεπεν RVS 19 Γενέσει] γένε RV

85. In Joann. xi. 51. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 298.]

Οὐκ, εἴ τις προφητεύει, προφήτης· ἀλλ' εἴ τις προφή-
της, οὗτος προφητεύει. Βαλαὰμ γὰρ, μάντις ὢν, προφη- cf. Jos xiii 22
τεύει. οὐ γὰρ, εἴ τις ἱατρικόν τι ἐποίησεν, ἤδη καὶ ἱατρός·
ἢ καὶ οἰκοδομικόν τι ποιήσας, ἤδη καὶ οἰκοδομικός. καί
5 τινες μὲν βούλονται μὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸν
Καϊάφαν εἰρηκέναι διὰ τὸ λέγειν τὸν Δαυεὶδ ἁμαρτήσαντα·
Καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ· καὶ Ps l (li) 13
μὴ κατοικεῖν αὐτὸ ἐν σώματι κατὰ χρεω ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὑπὸ i 4
ἐνεργείας πονηρῶν πνευμάτων. δύνασθαι γὰρ φασιν ἔστιν
10 ὅτε προλέγειν τοὺς δαίμονας ὡς ἐπὶ Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ cf. Act xvi
πυθῶνος, καὶ ἐπὶ τοῦ σωτήρος τό· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, υἱέ 16 f.
τοῦ θεοῦ; μανθάνομεν δὲ ὅτι οὐ πάντα λέγουσιν ἀφ' ἐαυτῶν 1c iv 34
οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τινα καὶ ἐνεργούμενοι ἢ ὑπὸ κρείττονός
τινος δυνάμεως ἢ ὑπὸ χείρονος. πλὴν ὥσπερ τινὲς τῶν
15 ἑτεροδόξων τὸν νοῦν τῆς γραφῆς παρεκδέχονται, οὕτως οἱ
Φαρισαῖοι τὸ ὑπὸ Καϊάφα ῥηθὲν πρὸς τὸν ἐαυτῶν ἐκλαμβά-
νουσι νοῦν.

86. In Joann. xi. 54. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 299.

Θέλει μὲν ἐπιστρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἀλογώτερον καὶ
θερμότερον ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, μὴδ' ἂν ὑπὲρ τῆς
20 ἀληθείας ὦσιν, ἀλλὰ καταλαμβανομένους μὲν ἵστασθαι,
μέλλοντας δὲ ἀναδύεσθαι, διὰ τὸ τῆς ἐκβάσεως ἄδηλον.
πρὸς δὲ ἀναγωγὴν ῥητέον ὅτι Ἰησοῦς πάλαι μὲν παρρησίᾳ
τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει διὰ τῶν προφητῶν, νῦν δὲ οὐκέτι.
οὐ γάρ ἐστιν ἐν αὐτοῖς λόγος θεοῦ, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν
25 εἰς τὴν ἔρημον, περὶ ἧς λέγεται· Ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς Is liv 1

2 om. οὗτος Cord. 3 om. τι RVS 4 om. ἢ καὶ—οἰκοδο-
μικός RVS καὶ 2°] + ὁ Cord. οἰκοδομικός] expl. Cord.
16 εαυτον V 18 θέλει μὲν] καὶ βουλομένου του λογου RV
22—25 om. ὅτι—λέγεται RV

ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἐγγὺς Ἐφραὶμ,
 ἣτις ἐρμηνεύεται Καρποφορία· ἀδελφὸς ὢν Μανασσῇ πρε-
 σβυτέρου τοῦ ἀπὸ λήθης· μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ λήθης λαὸν
 γεγέννηται ἡ ἐξ ἔθνῶν καρποφορία. κακεῖ ἔμεινεν μετὰ τῶν
 μαθητῶν· πάρεστι γὰρ τῇ καρποφορίᾳ. καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει
 cf. Ge xlvii 12 μὲν τοῦ Ἐφραὶμ εἶποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν
 cf. Phil ii 8 κύριος, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γενόμενος ὑπήκοος μέχρι
 Ge xli 52 θανάτου· Ἡὔξησέ με ὁ θεὸς ἐν γῇ τῆς ταπεινώσεώς μου.

87. In Joann. xii. 26. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

Ὁ ἐπόμενος αὐτῷ τῷ ἔπεσθαι αὐτῷ διακονεῖ αὐτῷ. ὁ δὲ
 διακονῶν αὐτῷ διάκονος αὐτοῦ ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο ὅπου 10
 ἔστιν ὁ λόγος καὶ αὐτὸς ἔστιν. οὐ σωματικῶς δὲ καὶ
 τοπικῶς τὴν ἐπαγγελίαν νοητέον. εἰ δὲ, ὡς ἐν σωματικοῖς
 τόποις, ἔστι τις τόπος τοῦ αἰθέρος ἐν τοῖς καθαρωτάτοις καὶ
 λεπτότητι φωτὸς διαυγεστέροις, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῶν ἐν
 σώματι τοὺς διαφέροντας ἀπολαμβάνοντας κατὰ τὴν ἀξίαν 15
 ἐν τῇ ἀναστάσει σῶμα δόξης ὑπερεχούσης καὶ διαφερούσης
 ἐν ἐκείνοις γίνεσθαι τοῖς χωρίοις ὡς ἐπιτηδειοτάτοις πρὸς
 τὴν σχολὴν τῶν θεωρημάτων τοῦ θεοῦ λόγου. καὶ τῇ μὲν
 ἐπινοίᾳ ἕτερόν ἐστι τὸ ὅπου ἔστιν ὁ θεὸς λόγος ἐκεῖ εἶναι
 τὸν διάκονον αὐτοῦ, τῷ δὲ πράγματι ταῦτόν ἐστι τῷ τιμᾶσθαι 20
 αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς. τῇ γὰρ τιμῇ τῇ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ
 τιμώμενον γίνεται ὅπου ὁ θεὸς λόγος.

88. In Joann. xii. 27. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

Πᾶσα ἡ τοῦ Σατανᾶ δύναμις ἅμα τοῦ αὐτῆς ἡγεμόνος
 κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπεστράτευσε τῷ

4, 5 κακεῖ — μαθητῶν] Ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Ἐφραὶμ Cord.
 5 καρποφορία RV ἐπὶ ἐν RV 6 om. μὲν Cord. εἶποι
 ἂν] εἶπεν Cord. 7 κύριος] pr. ὁ Cord. 8 om. Ἡὔξησε—μου
 Cord. 16 δοξῇ RV 17 om. τοῖς R 20 ἐστι] + παρα RVS

σωτήρι· ἃς ὁρῶσα ἡ τοῦ σωτήρος ψυχὴ ἀνθρωπίνως ἐταράτ-
τετο, οὐ τὸν θάνατον δειλιῶσα, εἰ καὶ τοῦτο ἀνθρώπινον,
ἀλλὰ τὸ μὴ ἡττηθῆναι. ἐνεδίδου γὰρ αὐτῇ ὁ χριστὸς καὶ
πάσχειν ἕσθ' ὅτε τὰ ἴδια, καὶ ἐπείπερ ἔμελλε τοῖς ὑπα- cf. He v 9
5 κούουσιν αὐτῷ αἷτιος σωτηρίας αἰωνίου γίνεσθαι, διὰ τοῦτο
περὶ τούτων ἐλυπείτο αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, καὶ ἐταράττετο, οὐχ ὥς
ἂν τις νομίσειεν ὑπὸ τῆς ταραχῆς κατακρατούμενος, ἀλλ'
ἀκαριαίως· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ νῦν, ἅμα γὰρ τῷ ἄρξασθαι
καὶ ἐπαύσατο, καὶ ὥς ἔπος εἰπεῖν σημεῖον ἦν χρόνου. ὅρα
10 δὲ μήποτε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς στρατευομένας κατ' αὐτοῦ
δυνάμεις πονηρὰς ἀγῶνα εὔχεται γενέσθαι οὐκ ἐν παρατάσει
χρόνου ἀλλ' ἐν τῷ νῦν, †ἥτις† Ἰησοῦ ψυχῇ ἥρκει πρὸς τὸ
νικηθῆναι πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ πονηροῦ.

89. In Joann. xii. 31. Corderius, p. 317.

Τὸ ἐν τῷ σταυρῷ πάθημα αὐτοῦ κρίσις ἦν τοῦ κόσμου
15 τούτου παντὸς, ἐπείπερ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Col i 20
σταυροῦ αὐτοῦ, εἶτε τὰ ἐπὶ γῆς εἶτε τὰ ἐν οὐρανοῖς, μετὰ cf. Col ii 15
θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ, ἃς ἀπεξεδύσατο ἀρχὰς καὶ
ἐξουσίας, ἐκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἀποκαθιστὰς πάντα cf. Eph ii 6
ἐπὶ τὸ ἐκάστω ἀρμόζον καὶ πρέπον τέλος. ἐπεὶ οὖν τὸ
20 συνέχον τὴν περὶ ἐκάστου τῶν ὄντων κρίσιν ἡ ἐν τῷ σταυρῷ
οἰκονομία ἦν, διὰ τοῦτο, ἐγγίζοντος τοῦ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ
πάθος καιροῦ, εἶπε τό· Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου Jo xii 31
τούτου.

90. In Joann. xii. 31 ff. Rome, *Vat.* 758; *Reg.*
9: Ven. 27.

Ἐπεὶ τὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν πάθος ἐπὶ καθαρισμῷ τῶν
25 προεγνωσμένων ἐγένετο ἐν οἷς ὁ κόσμος κρίνεσθαι ἔμελλε,
διὰ τοῦτο λέλεκται τό· Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· Jo xii 31

4 τοῖς] pr. παρα RV

10 αὐτὸς] αὐτον RV

24 Ἐπεὶ] ἐπι R

6 περὶ] παρα R

15 εἰρηνοποιήσας] εἰρήνην ὁ ποιήσας Cord.

8 τῷ] το RV

ὥσανεὶ ἔλεγεν Ἐνέστη καιρὸς ἀναδείξεως τῶν κρινούντων
τὸν κόσμον· ἢ ἐπεὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐμελλεν
ὁ τύραννος καθαιρεθῆσθαι, λέλεκται τό· Νῦν ὁ ἄρχων
τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται· ἢ τάχα κατὰ τὸ ἐξώτερον
σκότος.

5

Ἄγνοιαν δὲ αὐτῷ ἐλέγχουσι τὴν περὶ τοὺς προφήτας
καὶ τὴν οὐκ ἀκριβῆ γνώσιν τῶν γεγραμμένων ὑποδεικνύουσιν.
cf. Jo xii 34 τὸ μὲν γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν τὸν χριστὸν ἀπὸ τῶν
τοιούτων εἰλήφασι φωνῶν· τὸ δὲ τοῦ θανάτου μυστήριον
μεταξὺ γινόμενον καὶ τὴν πρὸς ὀλίγον διάλυσιν τῆς ψυχῆς 10
ἀπὸ τοῦ σώματος οὐ συνίεσαν οὐδὲ ἐξηκρίβουν. τὴν δὲ
αἰτίαν αὐτοὺς ἔδει εἰδέναι ὅτι δύο προφητευσόμενων Χριστοῦ
ἐπιδημιῶν, τὴν μὲν ἐνδοξοτέραν καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἐσομένην
τοῦ αἰῶνος ὁ ὄχλος τῶν Ἰουδαίων ἠλπίζε, τὴν δὲ πρὸ αὐτῆς
cf. Lc xiii 35 οὐ πάνν τι συνίει. διὸ καταλείπεται ὁ οἶκος αὐτῶν.

15

91. In Joann. xii. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

cf. Mt xiii 12 Ἐπείπερ ὡς παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευ-
θήσεται, οὕτως ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσε-
cf. Lc xix 20 ται ἀπ' αὐτοῦ· εἴ τίς τε λαβὼν τὴν μνᾶν δεσμεύσει αὐτήν ἐν
Jo xii 35 σουδαρίῳ, ἀκούσεται τό· Ἔτι μικρὸν τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν·
Lc xix 24 ὅσον γὰρ οὐδέπω λέξεται τό· Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν· 20
cf. Lc xvi 10 ἐπείπερ ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστι· καὶ
οὕτω δ' ἂν τις τὰ κατὰ τὸν τόπον διηγῆσαιτο. ὥσπερ ἡ
βασιλεία τοῦ θεοῦ παρὰ Ἰουδαίοις ἦν, οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐν
αὐτοῖς ἐτύγχανε· καὶ ὥσπερ διὰ τὸ μὴ ἀποδεδωκέναι αὐτοὺς
τοὺς ἐπιβάλλοντας τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ καρποὺς ἤκουσαν 25
Mt xxi 43 τό· Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσε-
ται ἔθναι ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, οὕτως ἐπείπερ ὄντος
cf. Jo xii 35 τοῦ φωτὸς ἐν αὐτοῖς οὐ περιεπάτησαν ὡς μὴ σκοτίαν αὐτοὺς
λαβεῖν. διὰ τοῦτο μετὰ τὸν μικρὸν χρόνον τὸ ἐν αὐτοῖς

φῶς ἀπ' αὐτῶν ἀφῆρέθη καὶ ἐδόθη τῷ ποιοῦντι ἔθνει τοὺς καρπούς τοῦ φωτός, γενομένῳ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ χρηματίζοντι φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τοῦτο εἰληφότι ἀπὸ τοῦ φήσαντος· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Jo viii 12

92. In Joann. xii. 39 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 322.

- 5 Ὅτι γὰρ αὐτεξουσίους ἡμᾶς οἶδεν ἡ θεία γραφή, ψέγουσα μὲν ὡς παρ' ἑαυτοὺς ψεκτοὺς τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐπαινοῦσα δὲ ὡς παρὰ τὴν ἑαυτῶν αἰτίαν ἐπαινετοὺς τοὺς τηροῦντας τὴν θείαν ἐντολήν, ἀκουσον τί φησιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· Καὶ Deut x 12 f.
 10 νῦν, Ἰσραὴλ, τί Κύριος ὁ θεός σου αἰτεῖ παρά σου ἀλλ' ἡ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν θεόν σου, πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ λατρεύειν Κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἐξ ὅλης καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ὅσα ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι σήμερον, ἵνα εὖ ᾦ σοί; ἐν
 15 δὲ τῷ Μιχαῖα· Εἰ ἀναγγέλλῃ σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν; ἢ τί Mi vi 8
 Κύριος ἐκζητεῖ παρά σου ἀλλ' ἡ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ θεοῦ σου; ὅσον οὖν ἐπὶ τούτοις δυνατὸν ἐστὶν ἕκαστον ἡμῶν γενέσθαι δίκαιον ἢ ἄδικον. νοήσεις τοίνυν τό· Ἐτύφλωσεν Jo xii 40
 20 αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπώρωσεν αὐτῶν τὰς καρδίας· ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν πονηρὸν, καθὰ προεῖρηται, τυφλώσαντα τινῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πηρώσαντα αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἵνα μὴ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἵνα μεταστραφῶσι καὶ ἰάσῃται αὐτοὺς ὁ κύριος.
 25 οὐ γὰρ ὥσπερ εἴρηται· Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· οὕτω γέγραπται καὶ τό·

1, 2 ἔθνει τοὺς καρπούς] τοὺς καρπούς τα ἔθνη RV om. τοὺς καρπούς τοῦ φωτός S 5 om. Ὅτι γὰρ RVS ψέγουσα] λεγουσα RVS 6 ἑαυτοὺς] αὐτοὺς Cord. 7 ἑαυτῶν] αὐτῶν Cord. 8—18 om. ἀκουσον—θεοῦ σου RVS 18 om. ἐστὶν RV 19 τοίνυν] οὖν Cord. ἐντύφλωσεν Cord. 20 om. αὐτῶν 2° RVS 21—24 om. καθὰ—κύριος RVS 23—26 om. καὶ—καρδίαν RVS 26 om. καὶ τό RVS

"ἵνα μὴ στραφῶσι καὶ ἰάσῃται αὐτοὺς. ἄλλος οὖν ὁ τυφλῶν
 cf. Is lxi 1 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πωρῶν τὰς καρδίας, καὶ ἄλλος ὁ ἰώμενος
 τοὺς ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν
 καὶ τοὺς τυφλοὺς. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Κοριν-
 2 Co iv 3 f. θίους δευτέρα τοῦτό φησιν· Εἰ δέ ἐστι κεκαλυμμένον <ἐν 5
 τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον>, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ
 αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ
 μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ
 χριστοῦ, ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ
 ὑποβάλλοντες ἑαυτοὺς δι' ὧν ἡμαρτον τῷ πονηρῷ τυφλοῦν- 10
 cf. Jo xii 40 ται τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτοῦ καὶ πωροῦνται τὰς καρδίας
 κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, πάντα ποιῶντος ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς
 ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ στραφῶσιν. ἀλλὰ
 Jo xii 39 καὶ εἰς τό· Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦειν· τοιαῦτα λεκ-
 cf. Jo ix 1 τέον, ὅτι ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γενετῆς τυφλοῦ, ὃν ὕστερον 15
 ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰάσατο, εἰ τις ἔλεγεν ὅτι Οὐδὲ δύναμαι
 βλέπειν διὰ τὸ τυφλὸν εἶναι, οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι οὐ δυνατόν
 αὐτόν ποτε ἰδεῖν· δυνατόν γάρ ἦν, Ἰησοῦ τοῦ ἀνοίγοντος τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν χαριζομένου τοῖς τυφλοῖς τὸ βλέπειν,
 τοὺς τέως μὴ δυνηθέντας βλέπειν ὕστερον ἰδεῖν. οὕτω τοὺς 20
 ποτε μὴ δυναμένους πιστεῦειν διὰ τὸ τετυφλῶσθαι αὐτῶν
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἀδύνατον ἦν πιστεῦσαι
 Mt ix 27 προσελθόντας τῷ Ἰησοῦ καὶ εἰπόντας· Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησον
 ἡμᾶς· καὶ ἀξιώσαντας ἀναβλέψαι. περὶ δὲ τοῦ μὴ αὐταῖς
 λέξεσιν εἰρησθαι παρὰ τῷ προφήτῃ τὸ κείμενον ἐν τῷ 25
 εὐαγγελίῳ οὐ θαυμαστὸν, πολλαχοῦ τοῦτο ποιησάντων τῶν

1 ιασεται V 2 τὴν καρδίαν Cord. ἄλλος] ἕτερος RVS
 2, 3 ο τοὺς ἐπιστρεφοντας ἰωμενος RVS 3—9 om. καὶ—θεοῦ RVS
 5, 6 om. ἐν τοῖς—κεκαλυμμένον Cord. 11 om. τὰς καρδίας Cord.
 12 αὐτοῦ]+τὴν ἑαυτῶν καρδίαν Cord. ποιοῦντες RV 13—15 ὀ-
 φθαλμοῖς—λεκτέον] locus male laesus in V 15 om. ὃν V Cord.
 16—18 εἰ τις—ἰδεῖν] locus male laesus in V 16 Οὐδὲ δύναμαι]
 οὐ δύναται Cord. 17 om. βλέπειν—δυνατὸν RVS 18 ποτε
 αὐτα RV τοῦ ἀνοίγοντος] τῷ ανοίξει RVS 19 om. τῶν
 τυφλῶν—βλέπειν RVS 20 δυνηθέντας] δυνατον R 21, 22 om.
 διὰ τὸ—πονηροῦ RVS 23, 24 om. καὶ—ἀναβλέψαι RVS
 24 om. δὲ Cord. 26 πολλαχοῦ]+γαρ V τοῦτο]+γαρ RS

διακονησαμένων τὰ τῆς καινῆς διαθήκης λόγια, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τετηρήκαμεν. πλὴν ἰσοδυναμεῖ τὰ τοῦ Ἡσαίου ῥητὰ τοῖς ἐγκειμένοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

93. In Joann. xii. 44. Rome, *Vat. Gr.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 326.]

Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ λέξει κατανοητέον, ὅτι
 5 δύο πράγματα λέγεται περὶ τοῦ σωτήρος. πρότερον μὲν ὁ
 καὶ πρότερον γίνεται, πρότερον γὰρ τὸ πιστεῦν εἰς αὐτόν·
 δεύτερον δὲ ὁ καὶ δεύτερον ὁδῷ παραγίνεται· τοῦτο γάρ ἐστι
 τὸ ὑπὲρ τὸ πιστεῦν, ὅπερ ἐστὶ τὸ θεωρεῖν τὸν λόγον, καὶ ἐν
 τῷ θεωρεῖν τὸν λόγον θεωρεῖν τὸν πατέρα. φθάνει δὲ τὸ
 10 μὲν πιστεῦν καὶ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων τῇ
 θεοσεβείᾳ, τὸ δὲ θεωρεῖν τὸν λόγον καὶ ἐν αὐτῷ τὸν πατέρα
 κατανοεῖν οὐκ ἔστιν ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ἀλλ' ἐπὶ
 μόνους τοὺς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ. οὕτως δὲ ἀκούω καὶ cf. Mt v 8
 τοῦ· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. οὐ γὰρ ὁ προσ- Jo xiv 9
 15 βάλλων τὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατικὴν δύναμιν
 τῷ τε Ἰησοῦ τῷ τε σώματι ἑώρακε τὸν πατέρα καὶ θεὸν
 αὐτοῦ. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ἐδεῖτο χρόνου καὶ συνασκήσεως
 ἵν' οὕτως ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὁρῶν τὸν υἱὸν θεωρήσῃ καὶ τὸν
 πατέρα. διόπερ εἰπόντι τῷ Φιλίππῳ· Δεῖξον ἡμῖν τὸν Jo xiii 8 f.
 20 πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦτῳ χρόνῳ
 μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε
 τὸν πατέρα. πρόσχες δὲ εἰ δύνασαι τῇ διαφορᾷ τοῦ πιστεῦν
 καὶ τοῦ θεωρεῖν ἐνιδὼν συνεῖναι καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν οὕτε
 ὁμοίως τῷ· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς Jo xii 44

1 διακονουμένων Cord. λόγια] λεγει RVS 2 τετηρηκασι
 RV (vid.) S ἰσοδυναμοῖ Cord. 3 om. ῥητὰ RVS om. ἐν
 Cord. 4 om. καὶ Cord. 5 λεγει V 9 om. τὸν λόγον
 θεωρεῖν RVS 10 om. τὸ πλῆθος Cord. 14 τοῦ· Ὁ] τὸ Cord.
 ὁ προσβάλλων] προβαλλων RV 17 αὐτοῦ] expl. Cord. 18 θεω-
 ρησει RV 19 πατερα] + ο ἑωρακως εμε εωρακε τον παρ R
 21, 22 om. ὁ ἑωρακὼς—πατέρα R

τὸν πέμψαντά με· εἴρηται τό· Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν
 πέμψαντά με· οὔτε παραπλησίως τῷ· Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ
 τὸν πέμψαντά με· λέλεκται τό· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ
 πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με. πιστεύων μὲν
 γὰρ εἰς τὸν υἱὸν οὐκ εἰς τὸν υἱὸν ἀλλ' εἰς τὸν πατέρα τῶν
 ὅλων πιστεύει θεόν. θεωρῶν δέ τις τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν
 καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ θεωρεῖ ταύτην μόνην ἀλλὰ καὶ πατέρα.
 οἶμαι δὲ ὅτι εἰς παράστασιν τοῦ μέγα εἶναι τὸ δηλούμενον
 μυστήριον, πρῶτον μὲν ἐν τῷ πιστεύειν εἰς τὸν υἱὸν, δεύτερον
 δὲ ἐν τῷ θεωρεῖν αὐτὸν, λέλεκται πρὸ τοῦ· Ὁ πιστεύων εἰς
 ἐμὲ καὶ θεωρῶν ἐμέ· τό· Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπε· μεγάλη
 γὰρ ἡ περὶ τούτων ἦν μυστικὴ φωνή. ὅτι δὲ δυνατόν
 πιστεύειν τῇ θεωρίᾳ καὶ μὴ θεωρεῖν αὐτῇ δῆλον ποιήσῃ ὁ
 εὐαγγελιστὴς λέγων· Ἐλεγεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευ-
 κώτας αὐτῷ Ἰουδαίους Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ,
 γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς·
 πρόσχες γὰρ ἐπιμελῶς ὅτι τοῖς πεπιστευκόσι λέγει ὡς
 μηδέπω ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ μόνον αὐτῇ πεπι-
 στευκόσι τό· Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν
 ἀλήθειαν.

Jo viii 31 f.

20

94. In Joann. xii. 46. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

*Ἐλαμψε μὲν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν παραγεγονῶς ὁ
 σωτήρ· οἱ δὲ οὐκ ἠθέλησαν ἐνατενίσαι πρὸς αὐτὸ οὐδὲ τῇ
 σελασφόρῳ αἴγλῃ τῶν δογμάτων αὐτοῦ περιπατεῖν. διὸ
 ἀκολουθῶς αὐτοὺς κατέλαβεν ἡ σκοτία δίκην ἀπαιτοῦσα τῆς
 προκατασχούσης αὐτοὺς μοχθηρίας. καὶ τοῦτο λέγοιτ' ἂν
 τετυφλῶσθαι καὶ πεπωρῶσθαι εἰκότως. καὶ ὥσπερ τῷ

cf. Jo xii 35

1—3 om. εἴρηται—πέμψαντά με R 1 θεωρεῖ] ἀλλὰ RV: om.
 S 3 om. με S 4 πιστεύων μὲν] πιστευόμενον RV 8 παρα-
 τασσιν R: παρτασιν V 9 a verbis δευτερον δὲ usque ad finem
 fragmenti plurimis locis mutilus est Cod. Ven. 11 τὸ] + δε R
 13 καὶ μὴ] μὴ καὶ R 16 ἐλευθερωση R 19 μείνητε] + ἐν ἐμοὶ S
 21 *Ἐλαμψε κ.τ.λ.] Hoc fragmentum in Cod. S non collatum.
 21 φῶς] φη R 22 οἱ] ο R οὐδὲ] οὐδεν RV 26 πε-
 πωρῶσθαι R

θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ ἔπεται καὶ τὸ εἶδέναι ποῦ cf. Jo xii 35
 ὑπάγει, οὕτως τῷ μὴ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ
 συνακολουθεῖ τὸ βαδίζοντα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶναι καὶ τυφλῶν
 καὶ πεπωρωμένων ὁδὸν ἀθλίως ἐξανύειν. προείρηται δὲ καὶ
 5 ὡς τῆς δεσποτικῆς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας ἡ ἀστραπή
 τυφλοὺς καὶ πεπωρωμένους ἐστηλίτευσεν τοὺς Ἰουδαίους,
 καὶ τὴν πρὶν ἐνοῦσαν τοῖς ψυχικοῖς αὐτῶν ὁμμασί λύμην καὶ
 ἀβλεψίαν ἐμφανεστέραν τε καὶ κατάδηλον ἐποίησε μᾶλλον.
 ὥσπερ γὰρ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος λαμπρὰς ἐναφιεῖς τὰς ἀκτῖνας
 10 ἐλέγχει τοὺς νοσοῦντας τὰ ὄμματα, οὕτω καὶ ὁ νοητὸς ἥλιος
 τὸ φῶς τὸ ἄδυτον καὶ ἀνέσπερον ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ καὶ
 διὰ τῶν θεοπρεπῶν τε καὶ ὑπὲρ λόγον θαυμάτων ἐναστράψας
 αὐτοῦ τῆς θεότητος τὴν αἴγλην ἐπὶ πλεον διήλεγξεν τῶν
 ἀγνωμόνων Ἰουδαίων τὸ προκατασχὼν αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς
 15 ὄμματα σκότος καὶ τὴν ἀβλεψίαν.

95. In Joann. xii. 49. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Μετὰ ταῦτα ζητήσεις, διὰ τὸ ἐν συμπλοκῇ εἰρῆσθαι·
 τί εἶπω καὶ τί λαλήσω; πότερον διαφορὰν ἔχει τὸ εἰπεῖν καὶ Jo xii 49
 τὸ λαλήσαι ἢ ταυτόν ἐστιν ἐκ παραλλήλου εἰρημένον. παρα-
 θήσεις οὖν τὰ ῥήματα ἐν οἷς ἀναγράφονται τό· Εἶπε· καὶ
 20 συνεξετάσεις ἐκείνοις περὶ ὧν εἴρηται τό· Ἐλάλησα. εἰ δὲ
 συμβάλλεται τι εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν τὸ δι' ὅλης τῆς
 κοσμοποιίας οὐ λελαληκέναι μὲν θεὸν, ἀναγεγράφθαι δὲ
 περὶ αὐτοῦ τό· Εἶπε· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις πρὸς τὸ ἐν τῷ cf. Ge i 3 ff.
 Λευιτικῷ συνεχῶς εἰρημένον· Καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς cf. Lev iv 1 ff.
 25 Μωυσῆν λέγων. καὶ ὅρα εἰ δύνασαι ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν τὸ
 προστακτικὸν ἀπὸ ἀνθεντείας φάσκειν σημαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ·
 Ἐλάλησε· τὸ διδασκαλικόν. Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ Jo xii 50
 ζωῇ αἰώνιός ἐστι· περὶ οὗ ζητήσαι τις ἂν διὰ τί μὴ λέλεκται

1 τὸ] τῷ V 2 τῷ 1^ο] το V 3 συνακολουθη RV 5 σωτη-
 ρίας R 8 ἐποίησαν RV 18 om. τὸ R ἡ] εἰ R
 26 προστακτικῷ V 28 ζητήσει RVS

cf. Jo xvii 3 ὅτι ζωὴν αἰώνιον περιποιεῖ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἐστι καθ' ὑπόστασιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ὡς καὶ τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. ἔστιν οὖν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐκότερον αὐτῶν. εἰ μέντοι ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστιν, ἐστὶ δὲ ἐν τῷ δικαίῳ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, τῷ ζῶντι μακαρίως δι' αὐτήν, αἰρετὴ ἐστὶν ἡ ζωή.

96. In Joann. xiii. 2. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 332.]

Ἄριστον μὲν ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἀρμόζουσα τροφή· δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ 10 πλέον προκεκοφῶσι παρατιθεμένη κατὰ λόγον. καὶ ἄλλως δὲ εἴποι ἂν τις ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον δὲ τὰ ἐναποκεκρυμμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. οἶμαι τοίνυν ὅτι οἱ μετὰ Ἰησοῦ δειπνούντες καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τέλει τοῦ βίου τούτου ἡμέρᾳ μεταλαμβάνοντες 15 σὺν αὐτῷ τροφῆς δέονται μὲν καθαρσίου τινός, οὐ μὴν περὶ τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἔν' οὕτως ὀνομάσω, σώματος· ἀλλ' ὡς ἂν εἴποι τις χρῆζουσιν ἀποπλύνασθαι τὰ τελευταία καὶ τὰ ἔσχατα καὶ τῇ γῇ ἀναγκαίως ὁμιλοῦντα. καὶ τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπὸ Ἰησοῦ δύναται γενέσθαι, δεύτερον δὲ ὑπὸ 20 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῶν ἀκουσάντων. Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κονιορτοῦ τῶν ἀμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἣ τὰ ὀλίγα ταύτης κατωτέρω. οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθητευθέντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν 25 αὐτῷ, μόνους τοὺς πόδας δέονται νίψασθαι. Ἐγείρεται τοίνυν, φησὶν, ἐκ τοῦ δεῖπνου. ὅπερ καὶ τούτῳ κατανοή-

Jo xiii 14

Jo xiii 4

1 περιποιῇ RV ὅτι] η RVS 2 τῇ αἰωνίῳ ζωῇ RVS 4 εἰ] η RV 9 ἡμέρα πνῆκη RVS 11 προκεκοφῶσι Cord.: προκοψασιν RVS 12 om. μὲν R τῶν] τον V 14 μυστήρια] expl. Cord. 17 ὀνομασῇ R: ὀνομασ V 25 τὸ] τῷ RV 27 τουτο RV

σωμεν. καὶ ὅρα ἐν τούτοις εἰ δύνασαι λέγειν ὅτι ἀπερι-
 στατάως μὲν αὐτὸν εὐφρανε τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν δειπνεῖν,
 περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγκαίως διὰ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ
 δείπνου ἐγείρεται καὶ ἐπὶ ποσὸν τοῦ δείπνου παύεται, ἕως
 5 τῶν μαθητῶν καθάρισθαι τοὺς πόδας, οὐ δυναμένων ἔχειν μέρος cf. Jo xiii 8
 μετ' αὐτοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸς αὐτοὺς νίψῃ.

97. In Joann. xiii. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. [Corderius, p. 335.]

Εἰ δὲ καὶ ὑγιεῖ προθέσει <πρὸς> τὸν διδάσκαλον τοῦτο
 ἔλεγεν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ὅμως ἐπιβλαβῶς τοῦτο ἔλεγεν. τοῦ
 δὲ τοιοῦτου εἶδους τῶν ἁμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν
 10 ἐν τῷ πιστεύειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ
 ἄγνοιαν τὰ ἐπὶ τὰναντία φέροντα λεγόντων. οὐκ ἀπὸ
 Πέτρου δὲ ἤρξατο, κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἱατρῶν. καὶ γὰρ
 ἐκείνοι ἀπὸ τῶν κατεπειγόντων καὶ χείρονα πεπονθότων τὴν
 ἀρχὴν καὶ τὴν θεραπείαν <ποιοῦνται>. τί δήποτε δὲ εἰπών·
 15 Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς Jo xiii 10
 ὁλος· ἐνίψε τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας; λεκτέον τοίνυν ὅτι
 Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται. ἐπεὶ Mt xiii 12
 τοίνυν εἶχον οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαροὶ, προστίθουσιν ὁ
 Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας
 20 οὔτε τοὺς μὴ λελουμένους νίψων ἂν οὔτε τοὺς μὴ ὅλως καθα-
 ροὺς. σύμβολον τοίνυν ἐστὶ τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας τοῦ
 καθαρθῆναι τὰς βάσεις τῶν ποδῶν, ἵνα γένωνται καθαροὶ καὶ
 ὠραῖοι εἰς τὸ ἐπιβαίνειν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. εὐ-
 καίρως δὲ χρησόμεθ' αὖτε τῷ· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου Jo xiii 8
 25 εἰς τὸν αἰῶνα· ἐπὶ τῶν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων

3 om. καὶ S 7 om. πρὸς RV 14 ποιοῦνται] om. R, et V
 (lac. relict.) 18 εἶχον] locis quibusdam mutilus est Cod. Ven.
 21—23 σύμβολον—ψυχαῖς] Vid. Corderius p. 335 21 om. τοίνυν
 Cord. τὸ] του RV νίψασθαι]+ ὑμῶν Cord. πόδας]+ ὑπ'
 ἐμοῦ Cord. τοῦ] το RV 22 ποδῶν] ψυχῶν ὑμῶν Cord.
 om. καθαροὶ καὶ Cord. 23 εἰς τὸ] καὶ δυνηθεῖεν καθαροὶ Cord.
 24 τῷ] το R

Jo xiii 8 τι ποιήσιν ὅπερ αὐτοῖς μὴ λυσιτελεῖ ἐμμένουσι τῷ κακῶς
κεκριμένῳ καὶ μετὰ ὄρκου διὰ πολλὴν προπέτειαν τὸ
τοιούτον ποτε γένηται, καὶ φήσομεν ὥσπερ ὁ εἰπὼν Πέτρος·
Οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· κωλύεται δὲ ἐμ-
μένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχῃ μέρος μετὰ 5
Ἰησοῦ, οὕτω καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἀκατακρίτως ἐπαγγελάμενος τὸ
βέλτιον ποιήσεις μεταθέμενος ἐπὶ τὸ ἐν πράξει εὐλογώτερον
ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι.

98. In Joann. xiii. 18. Rome, *Vat. Gr.* 758; *Reg.*
9: Ven. 27.

Παραπέφρασται τὸ ῥητὸν τῆς προφητείας ἀπὸ τοῦ
Ps xl (xli) 10 ψαλμοῦ οὕτως ἔχον· Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου 10
ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ
πετερνισμόν. οὐκοῦν ὁ σωτὴρ περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ ἐαυτοῦ
φησὶν εἰρῆσθαι. ἐν ᾧ ζητήσεις πῶς ἄνθρωπος εἰρήνης
Ἰούδας ἦν καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἤλπισεν. δηλοῦσθαι οὖν
διὰ τούτων νομίζω ὅτι γνησίως ποτε πεπιστεύκει. οὐ γὰρ 15
ἂν οὐδέποτε υἱὸν εἰρήνης γενόμενον αὐτὸν ἀποστέλλων μετὰ
Lc x 5 τῶν λοιπῶν ἔλεγεν αὐτῷ τὸ λέγειν· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
cf. Jo xiii 2 καὶ γὰρ ὅρα μεθ' ὅσα ὁ διάβολος ἔβαλεν αὐτοῦ εἰς τὴν
καρδίαν τὰ κατὰ τοῦ σωτῆρος, εἰ καὶ πρὸ ὀλίγου κλέπτῃν
cf. Jo xii 6 εἶναι μεμαρτύρητο· οὐκ ἂν δὲ οἶμαι ἀρχῆθεν κλέπτῃς ὦν 20
ἐπιστεύθῃ τὸ γλωσσόκομον. ἄξιός οὖν ὦν τοῦ πιστευθῆναι,
εἰ καὶ προεγνώσθῃ μεταπεσοῦμενος, ἐπιστεύθῃ· καὶ τηλι-
κοῦτος ἦν ἄνθρωπος εἰρήνης Χριστοῦ ὡς ἐλπίδας ἀγαθὰς
ποτε τὸν Ἰησοῦν ἐπ' αὐτῷ ὡς καλῷ ἀποστόλῳ ἐσχηκέναι.
ἐγὼ δὲ οἶμαι ὅτι καὶ λόγων ἀπορρήτων τροφιμωτάτων κε- 25
Ps xl (xli) 10 κοινώνηκε τοῖς ἀποστόλοις, περὶ ὧν φησὶν· Ὁ ἐσθίων ἄρτους
μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πετερνισμόν. ταῦτόν δέ ἐστι τῷ·
Ἐμεγάλυνεν· τό· Ἐπῆρεν· καὶ εἰ χρὴ τήν· Ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ
πέραν αὐτοῦ· καὶ· Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πετερνισμόν· σαφη-
νίσαι λέξιν, ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λαὸς ἐντείνων τινί. 30

99. In Joann. xiii. 19. Corderius, p. 339.

Τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενόν φησιν· Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ Jo xiii 19
τοῦ γενέσθαι, ἵν' ἐπὶ γένηται τὸ πληρωθησόμενον τῶν προ-
φητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι περὶ οὗ
ταῦτα πεπροφήτεται. βεβαίαν γὰρ, φησιν, ἔχετε καὶ διὰ
5 τοῦτο τὴν περὶ ἐμοῦ γνώσιν.

100. In Joann. xii. 21. Rome, *Vat. Gr.* 758 ;
Reg. 9: Ven. 27.

Σημείωσαι τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τό· Ἐμαρ-
τύρησεν· ἀναφέρεται εἰς τό· Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Jo xiii 21
καὶ τοῦτο γὰρ λεγόμενον καὶ προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς
περὶ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος,
10 οἶμαι, τῷ παρὰ τὸ μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεο-
σεβείας σημαινομένῳ. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου τό·
Ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι· εἶπεν, ἐπειδὴ τὸ μέλλον προο- Jo xi 33
ρῶν τὴν ὁργὴν ἐνδείκνυτο ὥστε δεῖξαι ὅτι ἐκείνων τῶν οὐ
γινομένων τὴν γνώσιν ἔχων ὡς ἐπὶ παροῦσιν ὀργίζεται, οὕτως
15 ἐνταυθα φησιν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐσομένῃ τοῦ Ἰούδα προδοσίᾳ
τεταράχθαι ἐκπληττόμενον τῆς μοχθηρίας τοῦ τρόπου τὴν
ὑπερβολήν. βλέπουσιν οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ ἀπο- Jo xiii 22
ρούμενοι περὶ τίνος λέγει. καὶ γὰρ Ἰούδας τάχα ἐκ προ-
τέρων χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸ
20 μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον. τάχα δὲ καὶ τοῦτο,
ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνέωρα εἰς
τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑτέρου, ἐπαπορῶν εἰ δύναται ἢ τοιαῦτα
πράξασα ψυχῇ, καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατε-
θεῖσα, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκτραπῆναι καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ
25 διδασκάλου μαθημάτων ὡς καὶ ἐπὶ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ
φθάσαι. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ νεύειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς δια-
βολὴν λαμβάνεται· Ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν ὀφθαλμοῖς, Pr v 1
φησὶ, σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων· καὶ ὁ

10 τὸ] τω RV

12 ἐπειδὴ RV

28 ποδὶ] ποδας RS

ἐννεύων ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας·
λεκτέον ὅτι φαῦλον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφ-
θαλμοῖς τουτέστι πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ὀρθὰ
βλέπειν. τὸ γὰρ νεύειν μετὰ δόλου ψεκτόν ἐστιν.

101. In Joann. xiii. 27. Corderius, p. 343. [Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.] Ap. Corderium Ἀωννύμου dicitur.

Τὸ δοθὲν ψωμίον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς μὲν ἄλλοις μα-
θηταῖς γέγονεν εἰς σωτηρίαν, τῷ δὲ Ἰούδα εἰς κρίμα, ὥσπερ
καὶ Παύλῳ δοκεῖ· Ὁ ἀναξίως ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου
καὶ πίνων αὐτοῦ τὸ ποτήριον εἰς κρίμα ἐσθίει καὶ πίνει.
καὶ διὰ τοῦτο· Μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ
σατανᾶς.

cf. 1 Co xi
27, 29

Jo xiii 27

10

102. In Joann. xiii. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 346.

Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον ἐξῆλθε τοῦ οἴκου, ἐν
ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγένετο ἀλλὰ καὶ τὸ τέλεον ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ
Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ· Ἐξῆλθον ἐξ ἡμῶν. εἰ δὲ χρή ὡς μὴ
εἰκὴ παρερρίμμενον ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐξετάσαι καὶ τό·
Ἦν δὲ νύξ· λεκτέον ὅτι συμβολικῶς τότε ἡ αἰσθητὴ νύξ ἦν,
εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ ψυχῇ Ἰούδα νυκτός,
ἣς νυκτός, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ ἐσμὲν τέκνα οὐδὲ σκοτούς·
καὶ τό· Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν.

1 Jo ii 19

Jo xiii 30

1 Th v 5

1 Th v 8

103. In Joann. xiii. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Γέγραπται· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ. καὶ
εἴρηται· Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνά, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα 20

Mt xi 27

Mt xvi 17

5 om. δοθὲν RVS om. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ RVS om. μαθηταῖς
RVS 6—8 ὥσπερ—πίνει] ἀναξίως ἐσθιοντα RVS 9 εἰσε-
λήλυθεν Cord. 11 om. δὲ RVS om. τοῦ οἴκου Cord. 12 τὸ
τέλεον] πλέον Cord. 13 om. ἀνάλογον—ἡμῶν RVS τῷ] τὸ
Cord. 14 εὐαγγελίου RVS ἐξετάση RVS 17 om. οὐδὲ
RVS σκοτός RS: σκοτ V

οὐκ ἀπεκάλυψεν. ὅσον οὖν οὐκ ἔγνωστο ὁ υἱὸς τῷ κόσμῳ
οὐδέπω ἐν κόσμῳ δεδοξαστο. καὶ ἦν ἡ ζημία τοῦ μὴ δοξά-
ζεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ οὐ τοῦ μὴ δεδοξασμένου ἀλλὰ
τοῦ οὐ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. ὅτε οὖν ἀπεκάλυψεν ὁ
5 οὐράνιος πατὴρ οὗς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὗσι τὴν τοῦ
υἱοῦ γνῶσιν, τότε ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς ἔγνω-
κόσιν αὐτόν. οἱ γὰρ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν cf. 2 Co iii 18
κυρίου ἐνοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται.

104. In Joann. xiii. 33. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ἡμῶν εἰμί. Ἐντεῦθεν ἔστιν Jo xiii 33
10 ἰδεῖν καὶ τῶν παραπλήσιον φωνῶν, ὡς τινων ὁ σωτὴρ ἔστι
πατὴρ. τῷ μὲν γὰρ παραλυτικῷ φησί· Θάρρει, τέκνον· καὶ Mt ix 2, 22
τῇ αἱμορροούσῃ· Θάρσει, θύγατερ· καὶ νῦν τοῖς μαθηταῖς
λέγει Τεκνία. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν
ἀνθρώπων οὐ δύναται τὸ τέκνον γενέσθαι ἀδελφὸς οὐ ἔφθασε
15 γενέσθαι τέκνον, οὕτως ἀδύνατον μεταβαλεῖν ἐκ τέκνου
Ἰησοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ ἀδελφόν. οὗτοι γὰρ, πρὸς
οὓς εἶπε Τεκνία, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάστασιν, ὥσπερ
μεταποιοιθέντες ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ γίνονται τοῦ
πρότερον εἰπόντος Τεκνία ἀδελφοί. διὸ γέγραπται· Πορεύου Jo xx 17
20 πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς. τάχα δὲ ὥσπερ
ἔστι μεταβαλεῖν ἐκ δούλου Ἰησοῦ, δούλοι δὲ ἦσαν οἱ μαθηταὶ
πρὸ τοῦ εἶναι τεκνία, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ· Οὐκ ἔστι δούλος Jo xiii 16
μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἐπιστήσεις δὲ εἰ ὁ δούλος πρότερον
μαθητὴς γίνεται, εἴτα τεκνίον, εἴτα ἀδελφὸς Χριστοῦ καὶ
25 υἱὸς αὐτοῦ. μαθητὴν δὲ ἐν τούτοις λεκτέον τὸν ἐκ τοῦ
παρέχειν αὐτόν παραληψόμενον τὴν τοῦ λόγου ἐπιστήμην,
μανθάνοντα ἀπὸ τοῦ τοιούτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ
θεοῦ.

3 οὐ τοῦ] οὕτω V δεδοξασμενον V 4 αὐτόν] αὐτου RV
8 εἰκοναν V 17 ὥσπεροι R 18 μεταποιωθεντες RVS 20 om.
μου S 26 παραλειψομενους V

105. In Joann. xiv. 3. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, pp. 354, 355.

cf. Jo xiv 2
Jo xiv 3

Ἐναντίον εἶναι δοκεῖ τῷ προειρημένῳ. ἄνω μὲν ὡς οὐκ οὔσης τοῦ ἐτοιμάσαι χρείας φησὶν, ἐνταῦθα δὲ ὅτι· Ἐὰν πορευθῶ, ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν. ὃ οὖν λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ὅσον πρὸς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ὧν κατὰ πρόγνωσιν ἠϋτρέπισεν ὁ πατήρ, ὥστε τοὺς εἶ καὶ κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν 5 βιούντας ἐνδαιτᾶσθαι τοῖς ἐτοιμασθεῖσι καλοῖς διηγεκῶς, οὐ χρεία ὥστε ὑμῖν εὐτρεπισθῆναι παρ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὥστε ὑμᾶς τὴν προσήκουσαν ἐπιδείξασθαι γνώμην. πλὴν ἀλλ' ἐγὼ τούτων ὑμῖν ἐτοιμαστῆς καὶ πρόξενος γίνομαι. τί γὰρ <τό> Πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμᾶν; ἐπειδὴ 10 γὰρ, φησὶ, τῇ εἰς οὐρανοὺς ἀνόδῳ παρασχῶ καὶ ὑμῖν τῆς τῶν ὁμοίων ἀπολαύσεως τὴν ἀφορμὴν, ὥστε φανῆναι τὸν καταστάντα τούτων αἴτιον ὑμῖν, αὐτὸς ἐλεύσομαι πάλιν, λέγει δὲ τὴν ἐξ οὐρανῶν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν, καὶ λαβὼν ὑμᾶς ἀνελεύσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου καὶ αὐτός 15 εἰμι, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας ἐμοί. Εἰ γὰρ ὑπομένομεν, φησὶν ὁ Παῦλος, καὶ συμβασιλεύσομεν.

2 Ti ii 12

106. In Joann. xx. 25. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 (Cod. Ven. mutilus est). [Corderius, p. 460.]

Ἐοικέ τι ἀκριβὲς καὶ ἐξητασμένον ἔχειν ὁ Θεωμᾶς, ὅπερ παρίσταται καὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, ἅπερ οἶμαι 20 αὐτὸν εἰρηκέναι μὴ ἀπιστοῦντα τοῖς λέγουσι τεθεωρηκέναι τὸν κύριον, ἀλλ' εὐλαβούμενον μήποτε φάντασμά ἐστι, καὶ μεμνημένον τοῦ. Πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου

Mt xxiv 5

2 om. ὅτι RVS 5 εὐτρεπήσεν RV ὥστε] ὡςπερ RVS
om. καὶ RV 5, 6 βιούντας ἀκριβειαν RVS 9, 10 om. τί
γὰρ—ἐμᾶν τὸν Cord. 9 om. τὸ RVS 11 τῇ] τὴν RV
ανῶδον RV 12 ἀπο πανσεως RVS 14 δέ] καὶ RV αὐτου
δευτεραν RV 15 ἀπελευσομαι RV om. εἰς τοὺς οὐρανοὺς RVS
καὶ] περ RVS 16, 17 om. ὥστε—ἐμοί RVS 17 ο Παυλος
φησιν RVS 22 ἐστι] ἦν Cord.

λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἰμι. τοῦτο δὲ οἶμαι πεπονθέναι καὶ
 τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν Θωμᾶν.
 ὅτι δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι τοιοῦτόν τι ἐνενόησαν
 ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν δῆλον ἐκ τοῦ γεγράφθαι ὅτι Ἐδόκουν Mc vi 49
 5 ὅτι φάντασμα ἔστι· καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ψηλα- Lc xxiv 39
 φήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα ὅσῳ καὶ σὰρκα οὐκ ἔχει,
 καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. περὶ δὲ τοῦ πῶς λέγεται αὐτῷ
 Μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός· καὶ εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Jo xx 27
 Θωμᾶ τοιαῦτα ἂν λεχθείη, ὅτι τῶν μὲν ἀζιωθησομένων ὑπὸ
 10 τοῦ σωτῆρος μείζονος θεωρίας περὶ τῆς ἐν τῷ ὅρει μετα-
 μορφώσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν δόξῃ Μωσέως καὶ cf. Lc ix 30 f.
 Ἡλίου τὰ ὀνόματα μετεποίησεν. τῶν δὲ λοιπῶν διὰ τοῦτο
 τὰ ὀνόματα οὐ μετεποίησεν, ἐπεὶ καὶ αὐτάρκη καὶ καθ' ἑαυτὰ
 ἦν παραστήσαι τὸ ἐκάστου ἥθος. περὶ μὲν οὖν τῶν λοιπῶν
 15 ἀποστόλων οὐ νῦν πρόκειται λέγειν, περὶ δὲ τοῦ Θωμᾶ,
 ὃς ἐρμηνεύεται Δίδυμος, διὰ τοῦτο, ἐπεὶ δίδυμός τις τὸν λόγον
 ἦν ἀπογραφόμενος τὰ θεία δισσωὺς καὶ μιμητὴς Χριστοῦ τοῖς
 μὲν ἔξω ἐν παραβολαῖς λαλοῦντος, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίοις cf. Mc iv 11,
 μαθηταῖς τὰ πάντα ἐπιλύοντος. καὶ οὐκ ἄτοπὸν γε φάσκειν 34
 20 τοὺς γνησίους Χριστοῦ μαθητὰς κατορθοῦν διττὸν τοῦτο τῆς
 ἐν λόγῳ παρασκευῆς, ὅπερ ἤδη τάχα καὶ ἐξαιρέτως εἶχεν
 ἕκτοτε ὁ Θωμᾶς. εἴποι δ' ἂν τις καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐρμηνείαν
 μόνου τούτου ἀναγεγράφθαι, τῷ βεβουλήσθαι τὸν εὐαγγελι-
 στήν Ἑλληνας ἐντυγχάνοντας τῷ εὐαγγελίῳ ἐπιστῆσαι τῇ
 25 ἰδιότητι τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὀνόματος κατ' ἐξοχὴν μόνον
 ἐρμηνευθέντος ἐπὶ τῷ εὐρεῖν τὴν αἰτίαν τοῦ καὶ Ἑλληνιστὶ
 ἐκκεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

3—7 om. ὅτι—ἔχοντα RS 7 ἔχοντα] expl. Cord. 12, 13
 om. τῶν δὲ—μετεποίησεν S 12 τοῦτο] τουτων R 16 δs] οσον
 R επειδὴ S 21 ἐξαιρέτως] εξαιρεσεως R εἶχεν]+ τους
 γνησιους Xy μαθητας R 23 μονον R 25 μονου S

107. Eusebius, *H. E.*, vi. 25.

Καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δὲ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἐξηγητικῶν, ὁ αὐτὸς ταῦτα περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων φησίν.

- cf. 2 Co iii 6 Ὁ δὲ ἱκανῶς διάκονος γενέσθαι τῆς καινῆς διαθήκης,
 cf. Ro xv 19 οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, Παῦλος, ὁ πεπληρωκὴς τὸ 5
 εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ,
 οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἷς ἐδίδασκεν ἐκκλησίαις ἀλλὰ καὶ αἷς
 cf. Mt xvi 18 ἔγραψεν ὀλίγους στίχους ἐπέστευλε. Πέτρος δὲ ἐφ' ᾧ οἰκο-
 δομεῖται ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἥς πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύσουσι,
 μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην καταλέλοιπεν· ἔστω δὲ καὶ 10
 cf. Jo xiii 25 δευτέραν· ἀμφιβάλλεται γάρ. τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος
 λέγειν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἐν
 cf. Jo xxi 25 καταλέλοιπεν, ὁμολογῶν δύνασθαι τοσαῦτα ποιῆσειν ἃ οὐδὲ
 ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; ἔγραψε δὲ καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν,
 cf. Ap x 4 κελευσθεὶς σιωπῆσαι καὶ μὴ γράφαι τὰς τῶν ἐπὶ βροντῶν 15
 φωνάς. καταλέλοιπε δὲ καὶ ἐπιστολὴν πάντῃ ὀλίγων
 στίχων· ἔστω δὲ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην· ἐπεὶ οὐ πάντες
 φασὶ γνησίους εἶναι ταύτας. πλὴν οὐκ εἰσὶ στίχων
 ἀμφότεραι ἑκατόν.

108. Pamphilus, *Apol. pro Origene*, 5. Migne, *Patr. Gr.* xvii. 583.

Ex secundo (?) libro secundum Joannem de his ipsis. 20

Origenes. Unigenitus ergo Deus Saluator noster a Patre generatus, natura et non adoptione Filius est. Natus est autem ex ipsa Patris mente, sicut uoluntas ex mente. Non enim diuisibilis est diuina natura, id est, ingeni Patris, ut putemus uel diuisione uel immi- 25
 nutatione substantiae eius Filium esse progenitum. Sed siue mens, siue cor, aut sensus de Deo dicendus est, indiscussus permanens, germen proferens uoluntatis, factus est Uerbi Pater; quod uerbum in sinu Patris

requiescens, annuntiat *Deum* quem *nemo uidit unquam*, Jo i 18
 et reuelat Patrem, quem nemo cognouit nisi ipse solus, cf. Mt xi 27;
 his quos ad eum Pater coelestis attraxerit. Jo vi 44

109. Pamphilus, *Apol. pro Origene*, 5. Migne,
 xvii. 580.

De eisdem in quinto libro de Euangelio secundum
 5 Joannem.

Origenes. Unigenitus Filius Saluator noster, qui
 solus ex Patre natus est, solus natura et non adoptione
 Filius est.

Item in ipso libro.

10 Origenes. Unus ergo est uerus Deus *qui solus habet* 1 Tim vi 16
immortalitatem, lucem habitat inaccessibilem. Unus et
 uerus Deus, ne scilicet multis ueri Dei nomen conuenire
 credamus. Ita ergo et hi qui accipiunt *spiritum adoptionis* Ro viii 15
filiorum, in quo clamamus Abba, Pater, filii quidem
 15 Dei sunt, sed non sicut unigenitus Filius. Unigenitus
 enim natura Filius, et semper, et inseparabiliter Filius
 est: ceteri uero pro eo quod susceperunt in se Filium
 Dei, *potestatem acceperunt Filii Dei fieri*. Qui licet non Jo i 12 f.
ex sanguine, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate
 20 *uiri, sed ex Deo nati sint*, non tamen ea natiuitate sunt
 nati, qua natus est unigenitus Filius. Propter quod
 quantam differentiam uerus Deus habet ad eos quibus
 dicitur: *Ego dixi: Dii estis*, tantam differentiam habet Ps lxxxii
 (lxxxii) 6
 uerus Filius ad eos qui audiunt: *Filii excelsi omnes*.

110. Eustathius Antioch. *de Engastrimytho* c. 21.
 (Harnack, *Texte u. Unters.* II. 4, p. 60. Migne, *Patr.*
Gr. xviii. 657.) Cf. *Frag.* 74 (p. 283).

25 Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὸ τῆς λιθοβολίας δρᾶμα θεωρῶν,
 ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πειρᾶται (sc. ὁ Ὁριγενής) τροπολογῆσαι,

τοῦ εὐαγγελικοῦ καταψεύδεται γράμματος· Οὐ πάνυ τι, λέγων, εὗραμεν ζητήσαντες ἐν τοῖς πρὸ τούτου
 cf. Jo x 31 ὅτι ἐβάστασαν οἱ Ἰουδαῖοι λίθους ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. εἶτα μετ' ὀλίγα φησὶν· Εἰ γὰρ πάλιν ἐβάστασαν, πρότερον ἐβάστασαν.

INDEX LOCORUM.

Pages marked with an asterisk contain an allusion only. The references to the O. T. follow the LXX numbering. References in thick type are to the Second Volume.

GENESIS

i	1	20, 62*, 212	xi	7	305
	2	150*, 197*		26	36*
	3	23, 301*	xii	1	308, 46, 47, 56
	4	301*		2, 3	47*
	5	269, 197, 301*		4	47
	6	23		6—9	47*
	10	294		10—12	48*
	20	294		16	48*
	21	294*	xv	6	5, 46*, 109*
	24, 25	294		13	289
	26	59*, 86, 87*, 168*, 276, 305, 66*		15	49
	31	298*, 69*	xvii	10, 11	327
ii	7	270*, 66*, 67*	xviii	2	87*, 155
	8	284*		3	155
	9	287*		4	156
	15	287*		6	183*
	16	284*	xix	1	87*
	22	243*		37	209
	23	6	xxiv	15, 16	277*
iii	6	72*		17	277*, 278
	22	183		18	278
	23	94		32	283*
iv	1	6	xxv	31	187*
	14, 15	25	xxvii	16	187*
	25	125, 36*		19	187
	26	36		29	168
v	22	37		40	168
vi	2	160*, 287*, 322*	xxix	2, 3	108
	9	37		8	108*
vii	4	123		10	108, 292*
ix	26	37	xxx	42	292*
			xli	51	143*
				52	143*, 144, 294
			xliii	23, 24	156

(GENESIS)

xlili	34.....	39*
xlvi	12.....	159*
xlvi	12.....	144*, 294*
xlix	8	28, 273
	9	28
	10.....	28, 273, 272*
	11.....	176
	16.....	137

EXODUS

i	12.....	93*
iii	2	41, 285*
	5	133*, 162*
	6	41, 86*
	14, 15	75*
	18.....	86*
iv	6	189, 190
	7—9.....	190
	22.....	138
vii	1	131
viii	20—23.....	198
x	23.....	269
xii	1, 2	196
	3	197, 200*, 213*
	5	201
	7	202*
	8	201, 202*
	9, 10	201
	11.....	197, 144
	15.....	200*
	26, 27	197, 145
	43.....	197
	48.....	197
xiv	11.....	162
	15.....	132
	19.....	148*
	22.....	162*
xv	7	266
	24, 25	249
xvi	1—4.....	248
	23.....	197
	25.....	197
xvii	1	249*
	3	249*
	11.....	113*
xx	12.....	93
xxii	6	178*
xxv	17—19.....	45*

xxvi	2	107*
xxix	38—44.....	171
xxxii	7	198
	32.....	231
xxxiii	21.....	76
xxxiv	28.....	202
	29, 30	200
	33.....	118*
xl	28, 29	200

LEVITICUS

iv	1	301*
xix	23, 24	144
xxiii	2	199
xxvi	12.....	271

NUMBERS

xiv	28.....	80—82
xviii	26, 27	3*
xxii	22—24.....	130
	27.....	130
	32.....	130
	33.....	130, 131
	34, 35	131
	38.....	125
xxiii	4—6.....	131
	7	125, 137
	16.....	131
xxiv	2	137*
	7	273
	8, 9	274
	17—19.....	274
xxv	6 ff	72*
	11.....	128
xxviii	1—3.....	198
xxxiii	6	159*

DEUTERONOMY

ii	30.....	182
iv	19.....	60
	24.....	267
vi	5	29*
ix	9	202*
x	12, 13	297
xiv	21.....	3*
xvi	20.....	125
xxii	24.....	244
xxvii	11—13.....	259

(DEUTERONOMY)

xxxii 4	65*
8, 9	306
32, 33	39*
xxxiii 7	274

JOSHUA

iii	284*
5, 7, 9, 10	163
v 2—4	163*
9, 10	163
13, 14	87
15	162*
xii 9 ff	113*
xiii 22	125*
xxii	284*

JUDGES

xi 35, 36	173
xx 28	128*

RUTH

i 22	296
------	----------

1 KINGS

ii 12	4
vi 9	132*
viii	49*
xvi 7	13
14	131
xvii 45	72*
51	72*
xix 19	132
20—24	132, 137*
xxv 28	49*
xxviii	132*
13	101

2 KINGS

vii 2	233
xvi 8	109, 233*

3 KINGS

ii 46 e	151
---------	----------

iv 32, 33	229
v 3—5	235*
15	236*, 237*
16	236*
17	232, 236*
vi 1, 2	232, 236*
3	232, 237*
4	232
5	232, 237*
9	239*
12, 13	237*
15, 17	238*
18	235*
21	238
22	238*
26	235*
34	238*
vii 1, 2	238
viii 10, 11	200
xii	260*
xiii 2	137
xvii 6	272*
xviii 34	139
xix 11, 12	271
xxii 15	79*
19	79
20—22	79, 131

4 KINGS

i 8	127
ii	284*
ii 1	164*
8	164*
9	164
14	86*, 165
15	124
iv 40	282
v 9—11	165
12	166
xvii	90*

1 CHRONICLES

xxii 8	109, 233*
9	109
xxix 1—5	233

2 CHRONICLES

ii 2	237*
xviii 18—21	79

ESDRAS A

iv109*

ESDRAS B

vi234*

PSALMS

i 390*
 ii 2194
 6156, 318
 738, 248, 318
 8248
 iv 7133
 vi 684, 30
 vii 10323
 13—15151
 ix 947*
 18287
 x 7118, 133
 xi 713*
 xii 4269, 288
 xiii 3139
 xv 1041*, 152
 xvii 10235
 1293, 94
 xviii 1178
 5266*
 8223
 990
 10, 1167
 xix 852
 xxi 292
 15228*, 229, 42
 1624*, 74, 98
 237
 30284, 29
 xxii 1, 2283
 xxiii 7176
 8175*
 xxvi 189, 269, 194
 2, 3194
 xxx 24117
 xxxii 654
 9110*
 10214, 123
 11214
 15276*
 1752, 223*

xxxiii 8177*
 9104
 xxxv 725*, 36, 143*
 1088, 213, 216
 xxxvi 4165
 xxxvii 6105
 xxxviii 832
 xxxix 8230
 xl 10173, 174, 186, 192,
 304
 xli 2, 3250
 xlii 3255
 xliii 2074
 xliv 29, 29, 53, 54
 354
 836*, 37*, 54
 1154
 xlv 5160*, 167*
 114
 xlvii 3210*
 xlviii 6174
 1325*
 xlix 140, 59
 9250
 13128, 238, 293
 15258
 liv 13, 14186
 lxi 13198*
 lxii 4118
 9210
 lxvii 1212, 13
 1312
 lxviii 692
 9230
 10226, 227
 22226, 227
 29231
 lxxi 1, 237
 4, 5175*
 11123
 12175
 lxxii 276
 8139*
 lxxiii 13224*
 lxxvi 2132
 lxxvii 25204*, 283
 43327
 4739
 lxxxi 591
 676, 184, 311
 777, 167*, 184

(PSALMS)

lxxxiii	6	246
lxxxvii	5	41
	6	22, 290
	7	29
lxxxviii	33, 34	49*
	49	98
xciii	11	323
xciv	8	210
xcv	13	47*
ciii	4	17*
	15	39, 161*, 283
	24	24, 46, 55*, 74, 154,
		31
	29, 30	270
civ	6	39
	15	118
cvi	20	255
	33—43	143
cix	1	177, 152
	3	112
cxiii	12	61*
	25, 26	18
cxiv	6	17*, 90
	7	17*
	9	81
cxv	2	76, 80, 163
cxvii	14	32
	17	73
	22	29, 50*
	23	29
cxviii	73	305
	133	214*
cxix	6, 7	235, 94
cxx	4	90
cxxi	3, 4	210, 220*
cxxii	1, 2	112
cxxiv	2	210
cxxv	5	296
	6	296, 38
cxxvii	2	326
cxxviii	6—8	38
cxxix	3	280
cxxxv	2	40
cxxxvi	1	166*
cxli	2	113
cxlii	2	66, 80, 81*
cxlviii	5	23, 77

PROVERBS

i	5	175
	6	94
	24	229
iii	16	166
	18	90*
	28	110
iv	6	104
	23	151*
	27	133
vi	13	191, 305
	14	191
viii	9	11*, 68*, 295
	22	13*, 21, 23, 41, 46,
		54*, 106*, 117*,
		9*, 13*, 58*, 98
ix	8, 9	176
x	3	284
	10	191
	19	229
xv	17	282
xvi	7	19, 20
	13	49
	23	113, 114*, 302, 136
xx	16	243
	23	49*
xxiv	29	76
	54	35*
	69	261
xxvi	9	178
xxvii	1	187

ECCLESIASTES

vii	21	91*, 92
xi	2	290
xii	12	228, 229

CANTICLES

i	15	218
ii	5	43
	8	250
v	3	170

JOB

i	3	278*
	12	198*
ii	6	198*

(JOB)

iii 8	20*
xi 12.....	275
xiv 4	91*, 92
xv 25.....	154
xxv 5	48
xl 14.....	20, 21, 66*, 75*

WISDOM

i 3, 4	285
5	129, 238
14.....	75*, 178*, 293*
ii 24.....	75*, 151*
iv 9	49
vii 9	13
25.....	273
26.....	177*, 273, 286*
viii 2	104
x 3, 4	39
7	39
xi 24.....	60*
26.....	60*
xii 11.....	40
xvii 1	173, 35*

ECCLESIASTICUS

iii 21.....	252
iv 28.....	140*
v 7	110
xviii 7	153
xxi 15.....	302
xxvii 25.....	283
xxxiv 14.....	194
xl 28.....	277

ESTHER

iv 22.....	75
------------	----

JUDITH

ix 2	86*
11.....	276

TOBIT

xi 13.....	278*
------------	------

HOSEA

i 1	56, 102*, 214
ix 5	199
x 12.....	89*, 90, 269, 301*
xii 3	98
xiv 9	173

AMOS

v 21.....	145
viii 11.....	284

MICAH

i 2, 3	61
iv 4	109
vi 8	297

JOEL

ii 11.....	31*
28.....	263

ZEPHANIAH

i 14.....	31*
-----------	-----

HAGGAI

i 13.....	87
-----------	----

ZECHARIAH

i 9	87*
iii 3	91*
4	92
vi 12.....	197*
ix 9	215*, 216
10.....	216, 224*

MALACHI

i 6	38
iii 1	87
iv 2	197*, 248*
4, 5	123, 136, 139*
6	139*

ISAIAH

i 2	322
-----------	-----

(ISAIAH)

i 4	322*
7	220
II	219
13, 14	197, 145
16	150
ii 1	56, 102
v 1, 2	322*
vi 1	95*, 113*
2, 3	113*
8	95, 180
9	95*
vii 14	213*
viii 6, 7	276*
10	213*
19	261*
ix 1	270
6	41, 52*
xi 1	29, 49*
2, 3	29
7	283
xiv 12	17*, 260*
xxii 22	231
xxvi 9	90
xxviii 16	41*
xxix 11, 12	301, 231*
xxx 6	224
xxxv 10	68*, 300*
xl 3	119, 141
6	132
9	15
10	298
26	293, 112
xlii 6	88
xliii 1-4	28
10	102
xlvi 16	72
xlix 1	27
2, 3	27, 43
5	27, 43
6	27, 31, 42*, 43
li 2	318
lii 2	13
5	95
7	15
11	267
15	51*
liii 3	135
4	135, 162
5	135

liii 7	44*, 172, 175*, 135
8	136
9	238*
liv 1	143*, 293
II-14	240
15	241
lviii 9	113, 114
lx 13-20	240
lxi 1	156, 278*, 298*
8	265
lxiii 1, 2	176
lxv 1	156
13	284
lxvi 1	157

JEREMIAH

i 4	214
5	276*, 305
7	96
ii 18	166
iii 25	83
iv 14	250
v 8	92*
14	203
vi 16	133*
xi 19	27, 172
xiv 1	56, 102*
xvi 16	240
xx 9	203
xxiii 21	62
24	157, 323
xxxv 5	126
xxxviii 27	36*

LAMENTATIONS

iv 20	65
-------	----

EZEKIEL

i 4-6	113*
ii 3	96*
10	232
xviii 4	322*
20	18
xxviii 19	64
xxix 3-5	166
xxxiv	82*
8	80
23	29

(EZEKIEL)

- xxxvii 1—4.....229
 7229*
 11.....228*, 229

DANIEL

- vii 10.....231
 viii 5219*
 7301
 xii 216*

SUSANNA

- 9112, 113, 264
 35.....323, 112, 113
 42.....247
 56.....40

BEL AND DRAGON

- 34—36.....272*

1 MACCABEES

- i 22.....234*

2 MACCABEES

- vii 28.....22*
 xv 14.....318

4 MACCABEES

- iii 20.....235*

S. MATTHEW

- i 16
 ii 233*
 iii 5141, 145*
 6141
 7137*, 141, 142*, 145*,
 146*, 148
 8137*, 143
 9138, 143, 318, 41
 10.....138, 144
 11.....139*, 148, 149*, 151,
 161, 161*, 285*
 13.....170

- iii 14.....99, 170
 15.....170
 16.....238*
 17.....285*
 iv 11.....182, 204*, 119
 12.....182, 185*, 141
 13.....182, 184, 193*, 141
 14, 15182
 16.....92, 106, 269
 17.....183, 193*, 195, 196
 18.....190, 204*, 239*
 19.....190, 239*, 240
 23.....205*, 63*
 v 6250
 85, 30*, 224, 299*
 13.....179
 14.....31, 33, 91, 179, 210*,
 216
 16.....31, 57*, 81, 84*,
 103*, 204*
 17.....264*
 27.....60
 28.....60, 68
 29, 3060*
 33.....60
 34.....157, 60
 35157, 210*, 260*, 317*
 43.....53, 59
 44.....53, 59, 60, 85, 88*,
 248
 45.....15*, 53, 59, 60, 85,
 88*, 248
 vi 2125*
 4298
 12.....280
 19.....29*
 21.....29*
 vii 1177
 7210*, 248, 91*
 8210*, 248, 16
 11.....253
 13.....133*
 14.....244*
 16.....53*
 18.....258
 21.....169
 22.....244*, 169, 173
 23.....169, 173
 26.....109*
 viii 1205*
 2, 3166

(S. MATTHEW)

viii	4	103*	xii	32	71, 72*
	6	195		35	133*
	8	325, 290*		40	206*, 209
	11	244, 300		42	109, 301, 151
	12	322		44	146*
	13	195, 325		50	73*
	14	195*	xiii	12	296*, 303
	16	326		16	242
	17	91*, 176*, 134*, 135*		17	111*, 115, 242, 301, 302*
	28	158*		36	295
	34	196*		39	295
ix	2	205, 307		55	127, 217*, 314, 3*
	11	280*		56	127, 314
	12	161*, 83*, 138*, 168*		57	313*
	22	177, 205, 307	xiv	2	123*, 167*
	27	298	xv	2	165
	29	177		7, 8	134
	37	295, 297		9	147
	38	295		24	241, 41
x	5	307, 308	xvi	14	127
	8	153*		16	197, 218*
	10	35*, 162*		17	203, 218, 306
	23	141		18	190, 240, 310*
	24	172		21—23	25
	25	167, 168, 172		26	18
	27	94*		28	103, 104
	28	321*, 49*	xvii	1—3	300*
	29	92*		22, 23	25
	34	43	xviii	3	249
	38	210		20	206, 207, 291*
xi	3	8, 121, 154	xix	6	243
	4	121		17	157*, 114*
	5	121, 315*	xx	17—19	25
	9	129, 235*	xxi	1	207, 215*
	10	97, 132, 149		2	207, 217, 221*
	11	135*, 149*, 235*		3	207, 217
	13	135*		4	207
	14	96, 106, 122, 135*		5	207, 216
	15	106, 113*		6	207, 215
	18	145		7	208, 215, 217
	19	57*		8	208, 215, 217*, 219*
	27	20*, 52, 271, 5, 42, 203, 204*, 306, 311*		9	208, 215, 219*
	29	275*, 156		10	206, 208
xii	5	277*		11	206, 215
	17	28		12	206, 215, 217
	24	20*		13	206, 215, 218*, 225*
	27	20		21	178*
	31	129		23—25	146
				28	110*
				43	212*, 296

(S. MATTHEW)

xxi	44	76
xxii	11	118*
	13	118
	31	112, 73
	32	40*, 60*, 157*, 226*, 51, 73, 101*, 102*
	37	29*
	40	288
xxiii	8	5*
	9	5*, 93*
	15	71*, 86
	28	218*
	29	314*, 102*
	33	71*
xxiv	5	308
	12	180
	35	270
xxv	1	281*
	12	281
	15	11*
	21	133*
	29	160, 166, 192*
	40	16
xxvi	13	15
	14, 15	126
	22	186
	23	193
	24	184*
	26	195, 196
	31	156, 158, 206
	33	168, 187
	38	37*
	39	288, 194
	41	183
	47	126
	57	126
	59, 60	126
	61, 62	232, 126
	63	126
	64	126, 127
	65, 66	127
xxvii	2	185
	3	185, 186, 197
	4	185
	5	185, 197
	9	185*
	12	127
	20	127
	50	22, 25*

xxvii	51—54	22
	59, 60	290*
xxviii	11—14	127
	15	209
	18	324*
	19	306, 251, 290*
	20	192, 193*, 309, 206, 207, 251

S. MARK

i	1	6*, 17, 140, 283*
	2	17, 139*, 140, 141
	3	17, 99, 140, 141
	5	142*, 145
	7	148, 151*
	8	148
	9	170
	10	238*
	13—15	183, 193*
	21	183
	23	194
	24	194, 130
	25	194
	26, 27	194*
	30	194*, 325*
	31	325*
	32	194*
	34	194*
ii	16	177*
iii	29	19
iv	11	309*
	34	309*
v	3—5	289*
	15	289*
	22, 23	290*
vi	3	217*
	4	273
	8, 9	35*, 134*
	14, 15	21*
	16	127
	49	309
vii	7	147
	34, 35	63*
viii	25	278*
	34	31*
ix	1	103, 104
x	9	243
	18	48, 75, 166*, 272*, 286
xi	1	208

(S. MARK)

xi 2	208, 221*, 222*, 224
3	208
4	208, 221*
5	208, 222*
6—12	208
15	206, 208, 222*
16, 17	206
23	178*
xii 26	80, 112, 73
27	80, 73
41, 42	10, 12*
43	10, 13
44	10
xiv 10, 11	127
15	146*
19	186
20	193
21	184
29	158*
34	91*
38	183
43	128
53	128
58	232
60	232, 128
61—63	128
xv 1	128
3	128
5	128
37	25*

S. LUKE

i 2	42
11	123*
13	123
15	95*
17	95*, 106*, 123, 124, 135, 148*, 158*
18	131
19	149*
20	131
31, 32	183
35	124
41	44*, 168
42	168
44	44*, 95*, 96, 106*
63	99, 131
64	131, 149*

i 65	125
67	129*
76	129
ii 10	17
14	17
28	243*
29, 30	243
34	139*
iii 2, 3	142
4	131, 142
5	131
7	137
8	137, 143*, 318
15	130*, 167*, 148
16	139*, 148
21	170, 238*
22	73*
iv 13—16	183
18—21	15
24	313
28	183*
31	183, 194
32, 33	194
34	194, 293
35	194
38	194
39	194*
40, 41	194
v 32	138
vi 20	203*, 110
21	39
25	39
28	85*, 88*
38	177
40	172
48	108*
vii 9	41
12	115
28	135*, 136, 151*, 39
33	146*
35	57
37	287
38	177*, 287
viii 8	143*
13	85*
14	16
18	192*
31	130*
55	115*
ix 3	35*
7	21*

(S. LUKE)

- ix 8123*, 21*
 16.....284*
 19.....123*
 27.....103, 104
 29.....200
 30.....200, 309*
 31.....200, 309*
 48.....316
 62.....211*
 x 5174, 304
 657*, 174, 192
 22.....20*
 30.....89*
 41.....287
 42.....158*
 xi 9248
 10.....104*, 248
 15.....146*, 20*, 89*
 19.....20
 47.....292*
 52.....151*
 xii 394
 449*
 20.....17, 21
 42.....36
 50.....161, 176
 xiii 11.....293*, 294*
 26, 27173*
 34.....273
 35.....295*
 xiv 16, 17284
 28, 29109*
 xv 4267*
 11.....267*
 xvi 6, 7277
 9150*, 211*
 10.....296*
 16.....129*, 223*, 283
 19, 20286*
 21.....287*
 22.....189, 286*
 23.....293*
 27—29.....286
 xvii 5176, 222
 21.....17
 xviii 8180
 10, 11138
 13.....111, 112*, 113
 14.....139*
- xviii 19.....157*, 286
 xix 10.....266*, 28*, 281*
 12.....317*
 20.....296*
 24.....296
 29.....208
 30.....209, 221*
 31, 32209
 33.....209, 222
 34—39.....209
 40.....209, 217
 41.....209, 222
 41—44.....207
 45.....207, 222
 46.....207
 xx 6146*
 17, 1829
 36.....86*, 263*
 37.....112, 73
 38.....73
 xxi 1, 210, 12*, 14*
 310, 12, 14*
 410, 12*
 xxii 3, 4127
 15.....68, 146*
 21.....186, 193
 22, 23186
 27.....43*, 156, 164*
 28.....38*
 52.....127
 54.....127
 66.....127
 xxiii 10.....127
 21.....25, 184
 40.....215*
 42.....185, 209
 43.....209
 53.....292*
 xxiv 18—20.....9
 32.....12, 203
 39.....309
- S. JOHN
- i 16, 22, 23, 24, 29, 41,
 50*, 52, 54, 56—
 58, 59—61*, 68, 69,
 79*, 80*, 83, 84*,
 130*, 131*, 188,
 14*, 16*, 32*, 50*,
 58*, 98*, 102*, 134,
 199*, 211, 212, 229

- (S. JOHN)
- i 2 12*, 62, 68, 69, 117*,
190*
- 3 50*, 69—71, 73*, 74*,
76, 77, 78*, 83*,
116*, 154, 266,
276*, 212, 265*
- 4 23, 31, 34*, 41, 74,
79, 80, 83—86, 89,
98*, 213*
- 5 24*, 31, 88*, 89, 92,
106*, 98*, 197*,
214*
- 6 94, 106*, 131*, 180,
215, 264
- 7 95, 105, 132, 155*,
215, 216, 260*, 264*
- 8 216, 236*
- 9 35*, 84*, 216
- 10 156, 203
- 12 84, 85*, 87*, 88*, 217,
311
- 13 218*, 311
- 14 22*, 52, 60*, 61*,
65*, 107*, 160*,
190*, 234*, 287*,
292*, 299*, 50,
155*, 213, 219,
220*
- 15 103, 110, 116, 132*,
220*, 221, 223, 235,
260*
- 16 116, 126*, 221, 222*
- 17 117, 118, 126*, 171*,
223, 270*
- 18 126*, 189, 224, 225,
311
- 19 103*, 110, 118*, 120,
121*, 122*, 169*,
33*
- 20 103*, 118*, 120, 33*,
259*
- 21 103*, 118*, 120, 122,
125*, 126, 129,
136*, 259*
- 22 120, 122, 130
- 23 99, 121, 130, 132*,
133, 134, 137, 140,
149, 161*, 233
- 24 120*, 137, 141, 169*
- i 25 119*, 120, 137, 139,
145, 147, 154
- 26 104, 119, 146—148,
154—156, 169*,
207, 234, 291*
- 27 104, 146, 154, 156,
235
- 28 157, 161*, 327*, 285*
- 29 5, 6, 27, 44, 104, 167,
168, 170, 172, 175
—177*, 178, 201,
10*, 26*, 134, 146*,
234, 236
- 30 27, 44*, 104
- 31 27, 44*, 104, 236
- 32 104, 236*
- 33 45*, 73, 95, 104, 160,
319, 236, 237, 238*,
264
- 34 104, 319, 236, 264
- 35 104
- 36 104, 169, 245
- 37 104
- 38 324*
- 39 105*, 239
- 40 245*
- 41 9, 190, 245*, 239
- 42 190, 239*
- 43 245, 324, 240
- 44 169, 240
- 45 9, 245, 240*, 263
- 46 241, 242
- 49 241
- 50 241
- ii i 169*, 184*, 214*,
289*, 308*, 324*,
328*, 243*
- 3 283*
- 7 243
- 11 196, 244*, 284
- 12 181, 182, 184*, 185*,
191*, 192, 193,
214*, 289, 328*,
244
- 13 181, 184*, 185*, 196,
204*, 209, 210,
214*, 244, 289,
328*, 245*
- 14 181, 184*, 205, 206,
209, 211*, 213*,
224, 225*, 289, 314

(S. JOHN)

- ii 15.....181, 184*, 206, 211—
 214*, 222*, 225*,
 246*, 289, 315,
 316*, 246*
- 16.....181, 206, 211*, 212,
 214*, 218, 227*,
 315, 316*
- 17.....181, 206, 214, 230*
- 18.....181, 227, 246
- 19.....181, 230—232, 241,
 227
- 20.....181, 232, 233*
- 21.....181, 232, 234, 239,
 241*
- 22.....181, 230*, 234, 241,
 242*, 243
- 23.....181, 182, 243—245,
 315, 246*
- 24.....182, 243, 244*, 245,
 246*
- 25.....182, 243, 245, 246*,
 247*
- iii 1184*, 289*, 247*
- 2315, 247
- 329*, 248*
- 5249*
- 8252
- 12.....253, 254
- 14.....254*
- 16.....284*
- 18.....244, 254*, 255
- 19.....255—257
- 20.....94, 256, 257*, 258*
- 21.....256
- 22.....184, 289, 328
- 23.....184, 185*, 285*
- 24.....184, 185*
- 25.....184*
- 26.....258, 259*
- 27.....258, 259
- 29.....259, 260
- 30.....260
- 31.....27, 248, 259*, 261—
 263*, 264
- 32.....27, 261*, 262, 263
- 33.....263*
- 34.....262*, 263*, 264
- 35.....265
- 36.....266

- iv 1289*
- 2139, 290*
- 3290*
- 4290*, 312*, 328*
- 5252*, 290*, 312*,
 320*
- 6251*, 278*, 266*,
 267*, 272*, 283
- 7251*, 100, 267*
- 8280*, 267, 273*
- 9256, 88, 267*
- 10.....247, 253, 255, 100,
 283
- 11.....248*, 253, 256, 285
- 12.....247*, 253*, 256*,
 261, 275*, 268,
 269*
- 13.....247—249, 251, 269,
 270
- 14.....247, 249, 250*, 252*,
 253*, 255*, 256,
 277*, 269, 270*
- 15.....247, 253, 255*, 257,
 100, 271*
- 16.....251, 254, 255, 257,
 258, 271*
- 17.....254—256, 271
- 18.....255, 256, 258, 326,
 271, 272
- 19.....258, 259, 326
- 20.....258, 259, 261, 262
- 21.....10*, 260—263
- 22.....10*, 259*, 263, 264,
 266, 272*
- 23.....10*, 260*, 261, 264,
 266
- 24.....196*, 266*, 267, 270
 —272
- 25.....8, 26, 273—275
- 26.....26, 275, 276
- 27.....275, 276
- 28.....276, 277, 279, 280*,
 307*
- 29.....276, 277, 279, 280,
 326
- 30.....276, 279, 280, 308*
- 31.....280, 281, 307*
- 32.....281, 283
- 33.....284, 272
- 34.....283*, 285, 286, 287*,
 288

(S. JOHN)

iv 35.....	288, 290—295, 297, 298, 300, 303*, 305*, 112
36.....	293*, 295, 296*, 298 —303, 306*
37.....	293, 303, 304
38.....	164*, 293, 301, 304, 306
39.....	279, 306, 307*, 308*
40.....	278*, 279, 280*, 290*, 307, 308*, 312*, 316*
41.....	307
42.....	278, 308*, 309, 311
43.....	279, 311
44.....	312, 313, 273
45.....	290, 312*, 314, 315*
46.....	290*, 312*, 313*, 316, 317, 318*, 324*, 328*
47.....	319*, 320*, 321
48.....	319—321, 326, 327
49.....	321
50.....	319, 321, 325
51.....	317*, 319, 320, 322
52.....	319*, 325*
53.....	290, 317, 322
54.....	321, 323, 326, 327
v 1.....	290, 313*, 328*
2.....	273
3.....	274*
5.....	290*
8.....	274, 276*
9.....	276*
17.....	112, 164
18.....	57*, 88*
19.....	231*, 286
20.....	286
21.....	120
22.....	95, 96
23.....	95
26.....	106
27.....	47*, 96
30.....	95, 106*
36.....	121*
38.....	5*
39.....	134, 170*, 230, 253*, 263*, 264
44.....	93*

v 45.....	96
46.....	134, 274, 275
vi 15.....	142
26.....	208
32.....	89*
33.....	26, 89*
34.....	89*
35.....	26
44.....	311*
45.....	43, 44
46.....	43
48.....	39*, 202
49.....	164
50.....	202
51.....	26, 164, 202, 100, 103*
52.....	101
53.....	161, 201
54.....	202
55.....	202, 10*
56.....	202
63.....	188*
68.....	13*, 14*, 104*
vii 2.....	290
25.....	2
26.....	1, 2
27.....	1, 2, 3
28.....	1, 2, 3
29.....	1
30.....	16, 140
37.....	131, 132, 155
38.....	250
39.....	129, 169, 210, 250, 274*
40—42.....	23
46.....	23
47, 48.....	23
51, 52.....	23
viii 12.....	7, 25, 30*, 33, 34*, 35*, 88, 13, 23, 27, 94, 297
13.....	1, 2, 23, 24
14.....	3, 24
15, 16.....	3, 24
17.....	24
18.....	275, 3, 24
19.....	1, 2, 3, 5—8, 10*, 13, 24
20.....	10, 13, 14*, 15
21.....	15—20, 24, 25, 31, 208

- (S. JOHN)
- viii 22.....20, 23, 24, 26
 23.....27, 31
 24.....31—33
 25.....33
 28.....15
 29.....61*
 30.....15, 16
 31.....5, 15*, 43*, 52*, 53*,
 57*, 80*, 300
 32.....5, 15*, 52*, 80*, 81,
 300
 33.....318, 58
 34.....172
 37.....16, 34, 35, 40, 44
 38.....42—45
 39.....113, 34, 40, 44—48,
 56, 58
 40.....2, 16, 49—51, 134,
 146, 198
 41.....52—54, 56—58, 65,
 68, 72*
 42.....45, 58, 59, 61, 62
 43.....62
 44.....52, 53, 63—68, 71, 72,
 74*, 75, 76*, 77,
 78, 80
 45.....80, 81
 46.....81, 82
 47.....84, 85, 87*
 48.....88, 89, 94
 49.....89—94
 50.....90, 95, 96
 51.....96—100, 103*, 104
 52.....99—104
 53.....318, 100, 105, 106
 54.....106
 56.....102, 111, 318*, 50,
 102*, 248*
 58.....111*, 15
 59.....15*
 ix 1.....5*, 15, 277*, 298*
 2.....282
 4.....31
 5.....30*, 31, 34*, 35*
 6.....275*
 7.....275*, 278
 8.....277*, 279*
 11.....275*, 279*
 14.....278
- ix 15.....279*
 16.....277*, 278
 21.....279*
 27.....279
 30.....280
 31.....280*, 281*
 35.....281, 282
 36—38.....282
 39.....139, 255, 282*
 x 7.....36*
 8.....52
 9.....7, 13, 26
 11.....7, 26
 16.....138*
 18.....173, 21, 22, 289
 19.....283*
 21.....89*
 26.....44, 105
 27.....85, 105*
 28, 29.....6*
 30.....285, 2, 283*
 31.....283*, 312*
 32.....283
 33.....123
 35.....214
 36.....26
 39.....284
 40.....284, 285
 xi 1.....5*, 158*, 286*
 2.....5*, 286, 287*
 4.....18, 288*
 11.....119, 288, 289
 14.....119
 15, 16.....288
 17.....289
 18.....158*, 290*
 19.....119*, 290*
 20.....290*
 25.....7, 12, 13, 25, 35*,
 80, 250*, 2, 97,
 120, 165
 26, 27.....291
 28, 29.....290
 32.....291*
 33.....292*, 305
 34.....291*, 292
 35.....292*
 37.....298*
 38.....292
 39.....105, 108, 109, 110,
 286*, 292

(S. JOHN)

- xi 40.....109, 110
 41.....109, 110, 113—115,
 120
 42.....113, 120, 122
 43.....114, 116, 117, 119
 44.....116—119, 288*
 45.....116, 120, 121
 46.....120
 47.....121, 122
 48.....122
 49.....124, 126*, 133
 50.....124, 133, 134, 136*
 51.....124, 125, 136, 137,
 293*
 52.....125, 137, 138*
 53.....138, 141
 54.....139, 141, 143*, 293*
 55.....144, 145*, 146*
 56.....144, 146
 57.....147
 xii 1.....209*
 2.....209*, 118*, 152
 6.....166*, 174, 304*
 12.....209, 223
 13.....209, 223
 14.....209, 223*
 15.....210, 223*
 26.....33, 294*
 27.....37*, 91*, 182, 294*
 31.....295
 32.....198
 34.....296*
 35.....296, 300*, 301*
 36.....57*
 39.....297*, 298
 40.....297, 298*
 44.....43*, 299
 45.....273*, 285*, 181, 204
 46.....300*
 48.....79
 49.....301
 50.....301
 xiii 2.....246, 148, 151, 152,
 154, 162*, 166, 172*,
 174, 183*, 185*,
 186*, 192*, 193*,
 207*, 302*, 304*
 3.....148, 152, 153, 154*, 155
 4.....149, 152, 155, 302
- xiii 5.....149, 155, 156, 161*,
 165*
 6.....187, 189, 161
 7.....150*, 157, 159, 161,
 162, 164
 8.....150, 151, 157, 163—
 165, 170, 171, 299,
 303
 9.....157, 299
 10.....157, 160, 165, 166,
 174, 303
 11.....157
 12.....166, 167, 170, 171
 13.....26, 38, 166, 167, 169,
 206
 14.....149, 166, 167, 170, 302
 15.....149, 166, 170
 16.....171, 173, 180, 206, 307
 17.....171
 18.....171—173, 175, 176,
 304*
 19.....175, 179, 305
 20.....179—181
 21.....181, 183, 187, 305
 22.....185, 187, 293*, 305*
 23.....187, 189, 197*
 24.....187, 188, 191
 25.....6*, 7*, 187, 310*
 26.....174*, 187, 192, 193,
 196, 197*, 207*
 27.....246*, 166*, 174*, 188,
 193*, 194—196, 306
 28.....188
 29.....188, 195*
 30.....195, 197, 306
 31.....198, 199, 202—204,
 306*
 32.....198, 199, 205
 33.....205, 206, 208—210,
 307
 36.....19, 154
 38.....156
 xiv 1.....217
 2.....244*, 308*
 3.....308
 6.....7, 13, 23, 25, 35*,
 36*, 117, 118, 133,
 134, 250*, 2, 64,
 76, 77, 161, 219
 9.....112, 273, 9, 43*, 204,
 282, 299

(S. JOHN)

- xiv 10.....218
 15.....59
 21.....226
 27.....108
 28.....157*, 272, 286, 204
 29.....250*
 30.....82, 91
 xv 1.....26, 39*, 177*
 5.....26, 39*
 15.....38
 19.....28*, 31*
 22.....51, 78
 xvi 2.....146
 14.....82, 80
 16.....207
 18.....207
 19.....207, 208
 20.....208
 xvii 1.....26
 3.....59, 302*
 4—6.....142*
 10.....95
 21.....20, 33, 138
 24.....31
 xviii 1.....14*, 141
 3.....14, 142
 7.....142
 12, 13.....142, 206*
 28.....128
 31.....145
 33.....26
 35.....145
 36.....26
 40.....145*
 xix 1.....14*
 7.....145
 9.....14*
 12.....145
 15.....16, 313, 146
 23.....149*
 26.....7*
 32.....201, 22*, 25*
 33.....201, 25*
 34.....68*, 201
 35.....201
 36.....201, 229*
 xx 17.....175, 176, 231, 278,
 7, 93, 206, 307
 18.....278*
 xx 22.....130
 25.....308*
 27.....278, 309
 29.....242
 xxi 18.....188*
 19.....198*
 20.....188, 191
 21—24.....188
 25.....14, 251, 252*, 14*,
 87, 310*
 ACTS
 i 1.....6
 8.....102
 ii 3.....177*
 27.....41*
 iii 2.....226*, 277*
 22.....119, 129, 313
 23.....119, 129
 iv 11.....29
 v 20.....226*
 29, 30.....226
 36, 37.....122*
 vii 2, 3.....8
 22.....107*
 42.....264
 49.....157*
 52.....313
 viii 10.....45*
 16—18.....150*
 20.....45*
 32.....135*
 35.....18
 ix 4.....16, 58
 5.....16
 xiii 2.....252
 10.....132
 xv 28.....252
 xvi 3.....11*, 189*, 265*
 16, 17.....130, 293*
 xvii 23.....189
 31.....47*
 xviii 18.....265*
 xix 2—4.....150*
 xx 7, 8.....229
 xxi 10, 11.....252
 24.....11*, 189*
 25.....11*
 26.....11*, 265*
 xxii 22.....16, 184*

JAMES

- i 17.....216, 253
 ii 10.....85*
 17, 18.....32*
 23.....46
 iii 15.....261*
 20.....46

1 PETER

- i 20.....299*
 21.....7*
 ii 2.....282*
 5.....50*, 227*, 235*, 260*
 6.....160*
 10.....124*
 22.....82*, 134*, 204*, 238*
 iii 4.....1*, 91*
 18.....152
 19, 20.....152, 288*

2 PETER

- i 4.....65*
 ii.....257*

1 JOHN

- i 1.....105*
 5.....87, 88*, 91, 267,
 268*, 269*
 6.....90
 ii 1, 2.....27, 45, 175, 180
 3.....85*
 9.....90
 11.....90
 15.....29*
 19.....195, 306
 22.....2
 23.....102*, 2, 5*
 29.....218*
 iii 2.....222
 6.....54
 8.....48, 52, 53, 55, 65*, 78
 9.....52—55
 10.....52, 53
 v 1.....31*, 32, 83*
 8.....161*
 16.....17*, 18*, 32*
 18.....56, 93

JUDE

- 3.....239*
 6.....287*

ROMANS

- i 1.....69, 8
 2.....69, 8, 263*
 3.....70, 187, 8, 198*, 263*,
 272*
 4.....70, 188*, 8
 5.....70, 8
 6, 7.....8
 14.....227*
 25.....266*
 ii 5.....266
 16.....7, 17, 232
 24.....204*
 28.....11*, 218*
 29.....1*, 7, 49*, 264*,
 167*
 iii 19.....4
 23.....92
 25.....24*, 28, 45
 26.....28
 28.....46*
 29, 30.....264*
 31.....264
 iv 3.....5*
 11.....112*, 225*
 17.....75*, 112*
 v 3—5.....33
 12.....188*, 97, 101
 13.....78, 97
 14.....97, 101*
 15.....101
 16.....101*
 17.....97, 101
 18.....188*
 vi 4.....35, 228, 230*, 51*,
 74*, 249*
 5.....100*, 228*
 9.....255
 10.....14, 255
 11.....80*
 vii 1—3.....254
 4.....254, 255*
 6.....10*
 8, 9.....78
 14.....189*

(ROMANS)

vii	15	189
	22	167*
	24	74, 98
viii	3	91*
	7	65*
	8	310*, 311*
	9	310*
	15	38, 7*, 84*, 86*, 88*, 93*, 167*, 168*, 311*
	19	32*
	20	21, 34
	21	32*, 33*, 72*
	22	21
	28	69
	31	93*
ix	1	93*
	6, 7	124*
	11—13	98
	14	47*
x	4	271
	6—8	51, 79, 17
	15	13, 161, 162*, 164*
	20	156*
xi	7	60*
	11	313*, 124
	25	316*
	33	35*, 57
xii	1	272*
	6	136*, 153*, 222
	11	203*
	18	94*
xiii	4	96*
	7	93*, 94*
xiv	2	282
	9	152, 74
xv	19	310*
xvi	25	114, 299*
	26	114, 263*, 299*

I CORINTHIANS

i	2	179
	5	109*
	24	22*, 28, 45*, 46, 55*, 32*, 48*, 94*
	26, 27	227*
	30	14*, 28, 46, 47, 117
ii	2	11*, 14*, 22*, 61*, 15

ii	3	15
	4	12, 226*, 227*
	5	227*
	6	171, 287, 13*
	7	199*, 235*, 239*, 13*
	8	171, 235*, 320*
	9	252*
	10	57*
	12	7, 218, 252, 35*
	13	311*
	14	85
	15	3*, 85, 189*, 311*, 137
	16	7, 218, 239, 252, 35*
iii	2	282, 283*, 15*
	12	269*
	15	19
	19	67*
iv	1	35*
	2	180
	5	177
	6	252*
	9	32
	11	249
	13	175*, 135
	19, 20	12
v	7	199, 200, 204*
	8	200*, 146*
vi	12	251
	16	6, 58
	17	6, 58, 199
vii	6	189*
	12	5
	17	5
	40	311
viii	2	20
	5	40
	6	59
ix	1	310
	2	180
	20	11*, 189*, 263*, 89*
	21	189*, 89*
	22	40*, 189*, 89*
x	1	162
	2	162, 164*
	4	165*, 76*, 239*
	5	266*
	11	10, 299*
	12	104, 187
	31	50*
xi	1	82, 110*, 111*

(I CORINTHIANS)

xi 3	47*
7	165*
26	196*
27	196*, 306*
28	111*, 196*
29	306*
xii 3	129, 169, 210
4	71, 150
5, 6	71
8	89*, 310*, 5
9	310, 5, 83, 223
11	252
12—14	229*
24, 25	229*
26	230*
27	228
28	5*, 168*
31	89, 164*
xiii 1	134*
2	134*, 87*, 176, 178 ^b , 179*
9	256*, 261, 87, 221*, 253*
10	243, 256*, 87, 222, 253*
11	276*
12	20, 107*, 243, 256*, 265*, 266*
xiv 8	134
24, 25	246*
32	124
37, 38	291*
xv 15	231
22	230, 73, 153
23	230, 153
24	44*, 193*, 230, 43*, 153, 154*
25	19, 20, 235*, 75*, 153, 154
26	19, 20, 44*, 177*, 235*, 17*, 30, 75*, 97, 153
27	153
28	41*, 44, 48, 177, 43*
41, 42	166*
45	22, 42
47	27
49	64*, 65*, 29*, 66*, 74*, 261*

xv 52	74
53	321*, 323*
54	321*

2 CORINTHIANS

ii 7	111*
15, 16	105
iii 6	15*, 212*, 265*, 270*, 271*, 311*, 314*, 227*, 233*, 310*
7—11	200
14	118*
15	220*, 118*
16	10*, 257*, 118*
17	311*
18	294*, 158*, 201, 204*, 307*
iv 2	124*
3	201, 298
4	285*, 201, 298
6	201
7	7*, 226
10	35*, 42*
18	38, 30*
v 4	34*
5	265, 310
6	310, 311*, 148*
7	243*, 309*, 310, 311*, 148*
8	310, 148
16	61*
19	6, 177*
21	91*, 134, 204*, 238
vi 7	219*
14	29*
15	29*, 195*, 207
16	29*, 281*
18	5
vii 10	202*, 111*
viii 14	192
ix 6	297
10	300*
x 2	242*
3	162*, 265*, 311*, 113*
5	306*
xi 2	260
6	226*
13	105*
29	189
xii 2	3*

(2 CORINTHIANS)

xii 4	115*, 189, 251*, 256*, 302, 87*
5	189
6	147*
9	94*
xiii 3	118, 192, 203*, 116
4	14*

GALATIANS

i 1	15*, 223*, 181*
4	19*
13	58*
ii 9	180
14	158
19	51
20	7*, 192, 228*, 309, 51
iii 8	112*
19	305*
24	199*, 220*
25	10*
iv 2	10*, 164*, 199*
4	199*, 93*
9	6, 248, 281
24	48*
27	143
v 15	94*
16	265*
17	43*, 75*, 124*
19	29*, 182*
22	29*
vi 7	295
8	295, 296
14	192*, 228*, 29, 135
16	308*

EPHESIANS

i 21	19*, 40, 87*, 236*, 273*
22, 23	17*
ii 3	72, 85
6	295*
7	309, 19*
12	114*, 221*
14	37*, 32, 94*, 134
20	41*, 50*, 160*, 228*, 235*

iii 5	114, 115, 299, 301
6	114, 115, 301

9	299*
10	30*
16	261*

iv 8	177*
9	28*, 29
10	28*, 29, 30
11	5*
13	229*
14	158*
24	249*
27	246*, 192*

v 2	26
8	84
26	290*
30	234*
32	6, 260
vi 12	92*, 220*, 153*, 187*
13—15	161*
16	110*, 224*, 318*, 325*, 152*, 193*

PHILIPPIANS

i 23, 24	21*
29	83
ii 6	43*, 177*, 303*, 61*, 199*
7	43*, 177*, 180*, 188*, 193*, 245*, 303*, 61*, 235*
8	43*, 188*, 135*, 142*, 144*, 199*, 294*
9	199*, 203*
10	163, 30*, 266*
11	163
13	69*
iii 2	167*
20	65*
21	74
iv 3	174
7	57*, 108*, 94*
13	45, 244, 93*

COLOSSIANS

i 15	8*, 22*, 33*, 36*, 37*, 53*, 59*, 77*, 97*, 112*, 116*, 234*, 238*, 286*
------	--

(COLOSSIANS)

- 3*, 27*, 30*, 32*,
86*, 97*, 134*,
154*, 178*, 204*,
16.....38*, 40*, 77*, 212
17.....77*, 212
18.....24*, 212
19.....14*, 34*
20.....199, 295*
ii 3226
914*
14.....175
15.....175, 91*, 199, 295*
16, 17199, 200*
21, 22157*
iii 3106*, 97
4106*, 118
9249*
10.....66*, 249*

I THESSALONIANS

- ii 16.....266
iv 15.....74
16, 1775
v 557*, 197, 306*
8197, 306
21, 2211

2 THESSALONIANS

- ii 396*, 68*
449*
866*, 49*, 278*
966*, 278*
10.....278*
11, 1296*
15.....302

HEBREWS

- i 1261
270, 261
3273*, 203
538*
717*, 179*
14.....221*, 179
ii 2305*
948, 72, 82*, 133,
135*, 203*

- ii 11.....47
12.....7*
iii 1180*
510*
iv 12.....42, 138*, 178*
14.....4*, 28, 180*
15.....47*, 48*, 82
v 64, 271*
9295*
11.....129*
12.....22, 161*, 282*, 283*,
15*, 276*
14.....171*, 271*, 282, 287,
84
vi 450*, 117*, 129*
551*, 117*, 129*
651*, 129*
20.....26*
vii 11.....3*
viii 510*, 171, 199*, 200*,
242*, 271*
ix 5241*
7225*
10.....200*, 270*
23.....171
28.....48*
x 111*, 257*
12.....255*
13.....144, 193*, 255*
29.....174*
xi 16.....80, 112*
37.....313*
xii 22.....199
23.....199, 204*
29.....267*, 269*
xiii 287*

I TIMOTHY

- i 7136
ii 8113*
iii 15.....211*, 111, 148*
iv 10.....175, 180, 134
13.....253*
v 9169
10.....169, 170
vi 8165
11.....3*, 14*
16.....82, 92*, 311
20.....308*, 232*

2 TIMOTHY

i 10.....	92*, 114*, 263*, 299*
ii 2.....	302
11.....	289*
12.....	308
19.....	6, 173, 281
iii 4.....	258*
11.....	5
16.....	5
iv 3, 4.....	203*
7, 8.....	287

TITUS

ii 3.....	170*
iii 5.....	150*, 93*, 250*
11.....	255*

APOCALYPSE

i 5.....	24*
8.....	41*
17.....	26, 39*, 42*
18.....	26, 42*
iii 7.....	65*, 151*, 231
12.....	241*
20.....	8*, 281*, 151
v 1.....	231*
2.....	151*
6.....	172*
vi 9.....	173*
17.....	31*
vii 2.....	1

vii 3, 4.....	1, 2
5.....	1
x 4.....	251*, 252*, 310*
10.....	232*
xiv 1—3.....	1
4.....	1, 3, 289*
5.....	1
6.....	11*, 18
7.....	18
xvi 5.....	47*
7.....	47*
14.....	31*
xix 11.....	52*, 63, 65*, 66*, 67*
12.....	63, 64, 67
13.....	64, 68*
14.....	64, 68*
15.....	64
16.....	64, 317*
xxi 1.....	228*
6.....	26*
11.....	241*
xxii 11.....	166, 192*
12.....	298*
13.....	7, 24*, 26

TEST ASER	7.....	16*
CLEM AD COR	LV.....	173
EV SEC HEB		73
HERM VIS	I. i, 6.....	22*
PREC IOSEPH		41
ACTA PAULI		51
PREDIC PETRI		264

INDEX VERBORUM.

The references in thick type are to the Second Volume.

- ἀβασάνιστος 50, 17; 53, 6; 116, 3
 ἀβροχία 56, 11, 14
 ἀγενεαλόγητος 6, 18
 ἀγεωργησία 40, 13
 ἀγύμναστος 77, 31
 ἀδιάφορος 73, 24; 96, 30; 97, 3, 4
 ἀδρότερον 156, 26; 157, 5
 ἀθετητικῶς 158, 7, 12
 ἀθόλωτος 218, 14
 αἶγλη 300, 23; 301, 13
 αἰρεῖν, ὁ λόγος α. 11, 20
 αἰτιάσθαι 281, 26; 256, 4
 αἰτιολογεῖν 85, 12
 αἰῶνες, αἰοιες, 89, 3
 ἀκαριαίως 295, 8
 ἀκατακρίτως 304, 6
 ἀκεραϊότερος 317, 14
 ἀκολουθία 145, 9; 52, 7
 ἀκρίβεια 6, 2
 ἀλληγορεῖν 34, 25; 218, 29; 292, 23;
 46, 22; 91, 20; 170, 30
 ἀλληγορία 113, 15; 255, 26; 263, 24;
 268, 25; 63, 14; 269, 25, 28
 ἀλληγορικῶς 292, 27
 ἀμείβειν, σῶμα 125, 18
 ἀμυδρῶς 225, 5
 ἀναβλυστάνειν 56, 24
 ἀνάγειν 34, 25; 170, 7
 ἀναγωγή 3, 10; 113, 15; 184, 4; 203,
 8; 263, 22; 277, 19; 279, 3; 327,
 29; 36, 24; 119, 11; 121, 22; 124, 5;
 142, 32; 201, 22; 284, 26; 288, 5;
 291, 15; 293, 22
 ἀνάδειξις 122, 18
 ἀναιρεῖν 76, 1
 ἀνακεφαλαιοῦν 231, 3
 ἀνακτεόν 271, 20
 ἀνάμαξις 71, 8
 ἀνάπλασμα 93, 17
 ἀναπλοῦν 239, 15
 ἀναποτιθέναι 267, 4
 ἀναπτύσσειν 30, 10; 118, 22; 81, 27;
 179, 13
 ἀνάστημα 152, 26
 ἀναστοιχειοῦσθαι 52, 10
 ἀναχωρεῖν 231, 12
 ἀνδραγάθημα 57, 1; 75, 2; 175, 32;
 176, 33; 154, 12
 ἀνένδοχος 46, 11
 ἀνενέργητος 234, 23
 ἀνεντρεχῆς 19, 10
 ἀνεξέταστος 47, 15; 82, 29; 152, 23;
 17, 25
 ἀνεξετάστως 130, 16; 158, 7, 12; 263,
 11
 ἀνεξικακώτατα 158, 24
 ἀνεπίδεκτος 35, 26; 320, 17; 69, 28;
 134, 21
 ἀνευπηθύνως 77, 4
 ἀνθρωποπαθής 227, 11
 ἀνθυποφέρειν 3, 31; 4, 27; 5, 25; 54,
 11; 114, 15; 25, 11; 30, 2; 96, 19;
 111, 11
 ἀνθυποφορά 28, 21; 94, 32; 114, 16
 ἀνίστάνειν, ἀποτῆς γενετῆς 123, 22
 ἀνιστορικός 283, 12
 ἀνταπερριμμένος 159, 32
 ἀντιβλέπειν 222, 9; 267, 31
 ἀντιδειπνίζειν 281, 16
 ἀντιδιαστέλλειν 196, 27; 245, 18; 287,
 30; 216, 17
 ἀντιδιαστολή 32, 17; 65, 21; 182, 14;
 216, 14
 ἀντιπαραβάλλειν 86, 12; 229, 8; 233, 2

ἀντιπαράτιθέναι 6, 8; 232, 29
 ἀντιστρέφειν 224, 10
 ἀντιστρέφον, τὸ 58, 32
 ἀντιτρέφειν 281, 12
 ἀνυπερβλήτως 87, 10
 ἀνυπέρθετος 33, 14
 ἀνυπονόητος 90, 31
 ἀνυπόστατος 75, 5
 ἀνύσιμον, τὸ 106, 2
 ἀξίωμα 58, 4, 5; 68, 30, 31; 317, 21
 ἀπαγγελία 8, 10; 9, 22; 12, 13; 69, 16; 230, 1, 13; 275, 18; 283, 15
 ἀπαρακολούητος 136, 16
 ἀπαρλεπτός 158, 22
 ἀπαράλλακτος 285, 14
 ἀπαράμικτος 133, 2
 ἀπαράμυθτος 135, 9, 20
 ἀπαρασήμενος 88, 20; 100, 8
 ἀπαρτηρήτως 227, 1
 ἀπαραχαράκτως 232, 34
 ἀπεμφάνειν 77, 32; 239, 24; 65, 23
 ἀπέμφασις 174, 3
 ἀπερίστατος 286, 23
 ἀπεριστάτως 155, 9; 277, 5; 303, 1
 ἀπλούστερον, νοεῖσθαι 187, 15
 ἀποβάλλεσθαι 127, 32
 ἀπογινώσκειν 41, 18
 ἀποδεικτικός, ἀπ. δόγμα 212, 30
 ἀπόδειξις 63, 18; 85, 26; ἐπιστημονική
 α. 217, 24
 ἀποδιδόναι 256, 28
 ἀποδοχή 217, 20
 ἀποκαθιστάνειν 48, 31; 249, 16; 316, 14; 50, 13 (bis); 114, 23; 190, 14, 22; 199, 11; 284, 4; 295, 18
 ἀποκατάστασις 19, 32; 240, 2; 298, 23
 ἀποκλήρωσις 30, 13; 34, 23; 84, 29; 96, 4
 ἀποκληρωτικόν, τὸ 50, 16
 ἀποκληρωτικῶς 185, 12
 ἀπόκρυφον 97, 20
 ἀπόκρυφος 21, 8
 ἀπολελυμένος 46, 30; 117, 21
 ἀπόλυτον, τὸ 47, 2
 ἀπολύτως 64, 12, 18
 ἀποκρίπτειν, τῆς ἀληθείας 3, 4; 64, 15
 ἀπόρρητος 126, 4; 128, 4
 ἀπότρεξις 221, 2
 ἀπόφασις 47, 3; 58, 3; 135, 10; 210, 15; 54, 9; 158, 13
 ἀποφοιτᾶν 265, 22

ἀπροσεκτεῖν 98, 30
 ἀρούειν 59, 8
 ἀρχιτεκτονικός, λόγος 54, 24; τύπος 23, 30
 ἀστέιος, βούλησις 67, 7
 ἀσυγχύτως 233, 26
 ἀσυναίσθητος 226, 19
 ἀσυνύπαρκτος 257, 9
 ἀσχολεῖσθαι 248, 8
 ἀσωματότης 224, 17
 ἀτονεῖν 44, 7; 174, 15, 18; 118, 1
 ἀτυφία 95, 32
 αὐτεξούσιος 178, 8; 258, 1; 297, 5
 αὐτεξουσίως 24, 19
 αὐτοαγιασμός 14, 16
 αὐτοαληθής, ἡ οὐσιώδης 117, 15
 αὐτοαπολύτρωσις 14, 17
 αὐτοδικαιοσύνη 14, 16; 65, 31; 66, 3; ἡ οὐσιώδης 117, 31
 αὐτοδύναμις 45, 26
 αὐτόθεος 58, 33; 59, 2, 27
 αὐτόκρισις 65, 32; 66, 3
 αὐτόλογος 59, 29
 αὐτοπραγία 79, 29
 αὐτόπτης 301, 28
 αὐτοσοφία 202, 17
 αὐτοῦδης 202, 18
 ἀφηγιαστικός 220, 1
 βελτιοῦν 11, 26; 323, 19
 βελτιώσεις 282, 19; 266, 4
 βλακεία 217, 16
 γαῦρον 92, 9
 γενεαλογεῖσθαι 6, 17
 γενικός 90, 4; 91, 7
 γενικῶς 48, 26; 65, 23
 γήϊνος 128, 21; 160, 13; 172, 7; 200, 2; 212, 28; 213, 2
 γνήσιος 15, 30; 278, 24; 33, 10; 310, 18; γν. ἡ μικτός 264, 8; γν. μαθητῆς 300, 9; 31, 20; 289, 6; 309, 20; cf. 33, 5; 219, 29; 304, 25
 γνησίως 113, 1; 133, 31; 150, 17; 16, 27; 29, 1; 150, 15; 169, 23; 302, 24; 304, 15
 γνώριμος, *discipulus* 76, 17; 221, 34
 γυμναστικός 283, 12
 γωνιᾶν 237, 31
 δημοσιεύειν 141, 29

- διαγράφειν 222, 32; 235, 13
 διάθεσις 263, 7; 286, 18; 88, 25; 183, 29; 249, 17; 266, 15; 274, 15
 διαίρεσις 165, 14; 260, 10, 12, 13
 διαιρετικός 165, 15
 διακείσθαι 75, 9; 88, 27; 129, 9; 257, 4
 διακοπή 110, 21
 διακόπτειν 116, 18; 247, 3
 διακόσμησις 128, 24
 διαλαμβάνειν 121, 18; 131, 27; 134, 14; 153, 26; 172, 18; 267, 25; 291, 16; 292, 15; 293, 18; 328, 8; 15, 3; 35, 23; 89, 26; 99, 17; 100, 14; 135, 12; 158, 25
 διάληψις 247, 14
 διαναπαύειν 267, 6
 διανιστάειν 269, 9
 διαπέμπειν 228, 20
 διαπίπτειν 195, 25; 246, 19
 διαρμα 210, 30
 διασκορπισμός 138, 6, 12
 διάστασις, τοπική 252, 6
 διάταξις 245, 1, 12
 διαχεῖν 39, 19
 διεξέρχεσθαι 105, 30; 148, 9
 διεξοδεύειν 99, 2; 4, 3
 διέξοδος 35, 14; 230, 1
 διπλασιάζειν 107, 3, 8, 10
 διπλασιασμός 107, 5
 δόκησις 188, 20; 268, 10
 δόκιμος *τραπεζίτης* 11, 10, 13; 83, 31; cf. 181, 21
 δοξομανεῖν 152, 17
 δύσγνωστος 94, 8
 δυσδιήγητος 235, 3; 35, 19
 δυσεξαρθίμης 14, 21, 22; 25, 21; 156, 12
 δυσέφικτος 291, 15
 δυσθεώρητος 228, 30
 δυσκαταληψία 235, 16
 δυσόκνως 239, 22
 δυσπαραδεκτεῖν 95, 17
 δυσπαραδεκτος 65, 26
 δυσπαραστάτης 312, 16
 δυσυπομένητος 76, 3
 δυσωπεῖν 24, 24; 41, 16, 19; 82, 1; 92, 20; 121, 5; 159, 10; 171, 10; 185, 7; 305, 19
 δυσωπητικός 237, 11; 167, 16*
 δυσωπητικῶς 157, 19; 161, 12: *δυσωπητικώτερον* 30, 17: *δυσωπητικώτατα* 167, 10
 Δωσίθεος 275, 4, 6
 εἶναι 77, 31
 ἐγγαστρίμυθος 101, 30; 132, 30
 ἐγγυμνάζειν 254, 2
 ἐγκαταλείπειν 41, 13
 ἐγκατασπείρειν 35, 17
 ἐγκατατάσσειν 16, 13, 28; 234, 14; 164, 32
 ἐγκαταφυτεύειν 95, 7
 ἐγκείσθαι, σπερματικῶς 293, 16
 ἐθελόκακος 243, 15
 ἔθος 227, 10
 εἶδος 24, 5; 42, 10; 99, 14; 164, 9; 236, 19
 εἰκονικός 216, 15, 17
 εἰλικρινής 5, 9
 εἰρμός 58, 3; 87, 3; 110, 22
 εἰσαγγεσθαι 302, 9
 εἰσαγωγή 68, 8; 144, 27; 252, 1, 30; 151, 5; 282, 1; ἡ ἐν τύποις ε. 111, 28
 εἰσκρίνειν 128, 23
 εἰσκρίσις 128, 21
 ἐκδοσις 118, 6; 159, 15
 ἐκθιάζειν 226, 8
 ἐκκλησιαστικός 123, 32; 124, 27; 125, 3; 126, 21; 127, 8; 297, 4, 11; 169, 30; 232, 33
 ἐκπληκτικώτερος 95, 26
 ἐκτιθέναι 178, 2: *med.* 105, 32; 306, 24; 323, 29; 19, 25; 153, 30; 232, 23
 ἐκτυπος 249, 25; 286, 3
 ἐκτυποῦν 37, 21
 ἐμβρίμηνος 292, 8
 ἐμπαρέχειν 49, 19; 182, 15; 159, 21; 171, 7, 13
 ἐμπεριέρχεσθαι 31, 10
 ἐμπεριλαμβάνειν 5, 4; 15, 26; 35, 28
 ἐμπεσόν, κατὰ τὸ 118, 22
 ἐμφαντάζεσθαι 17, 2
 ἐμφαντικός 187, 22
 ἐμφασις 173, 21; 24, 31; 95, 32
 ἐμφύσημα 270, 30
 ἐναλλαγή 222, 30
 ἐναναπαύεσθαι 189, 10
 ἐνανθρωπεῖν 72, 23, 32; 101, 7; 147, 17
 ἐνανθρώπησις 72, 20; 151, 29; 211, 19; 242, 7
 ἐναντίωμα 117, 10; 81, 13
 ἐναποθησαυρίζειν 19, 20
 ἐναποκείσθαι 7, 19; 203, 26; 287, 5

- ἐναποκρύπτειν 149, 14; 302, 13
 ἐναπομάσσειν 66, 1
 ἐναφίεναι 301, 9
 ἐνδελεχισμός 171, 18; 172, 4, 12, 15;
 198, 3
 ἐνδαιτᾶσθαι 308, 6
 ἐνδιατριβή 205, 16
 ἐνεπνοεῖσθαι 23, 18
 ἐνέργεια 252, 15
 ἐνευφραίνεισθαι 13, 31
 ἐνθουσιᾶν 39, 9, 22
 ἐνικός 142, 32; 231, 21
 ἐνικῶς 118, 8; 143, 19; 46, 13; 232, 14
 ἐνίστασθαι *c. dat.* 9, 19
 ἐνοῦσθαι 2, 14; 5, 30; 6, 19; 58, 17
 ἐνσπείρειν 305, 4; 17, 17
 ἐνσωματοῦσθαι 95, 27; 97, 14; 43, 24
 ἐνσωμάτως 115, 11; 128, 30; 147, 27;
 151, 21
 ἐντελέστερος 205, 24, 28
 ἐντρέχεια, ἀρχιτεκτονική καὶ λογική 218,
 9
 ἐντυγχάνειν 3, 13; 11, 5; 26, 32; 113,
 32; 120, 25; 179, 1; 241, 22; 91, 6;
 139, 28; 190, 8; 196, 2; 253, 1; 263,
 11; 268, 15; 309, 24
 ἐντυποῦσθαι 117, 17; 11, 10
 ἐνυλος 28, 9; 31, 5; 225, 3
 ἐνυπάρχειν 67, 9; 72, 15; 78, 14, 24;
 79, 1; 157, 25; 314, 13; 11, 28; 56,
 7; 192, 17
 ἐνωσις 5, 32; 235, 22
 ἐξακούειν 77, 6
 ἐξακριβοῦν 296, 11
 ἐξαναλοῦν 134, 26
 ἐξανάστασις 125, 5
 ἐξανιστάνειν 36, 32
 ἐξανύειν 301, 4
 ἐξαποστέλλειν 180, 20
 ἐξαφανίζειν 134, 26
 ἐξεκλύζειν 109, 32
 ἐξελληνίζειν 99, 34
 ἐξομαλίζειν 52, 6
 ἐπαγγελία 108, 9
 ἐπάγγελμα 9, 27
 ἐπαναβαίνειν 191, 22
 ἐπανάβασις 81, 33
 ἐπαναλαμβάνειν 307, 9
 ἐπαναπαύεσθαι 219, 9; 249, 24
 ἐπαναστρέφειν 269, 12
 ἐπανέρχεται 12, 2; 34, 15; 240, 4;
 241, 13; 296, 31; 317, 32; 47, 15;
 119, 21; 190, 32; 202, 8; 283, 21
 ἐπανιέναι 22, 1
 ἐπανίστασθαι 232, 25
 ἐπαπορητικῶς 161, 12
 ἐπαρμα 152, 27
 ἐπαφή 270, 3
 ἐπεισάγειν 110, 8
 ἐπεξεργάζεσθαι 205, 28; 299, 5, 14;
 186, 5
 ἐπεξεργασία 299, 25
 ἐπεξέρχεται 46, 30
 ἐπέχειν 126, 16, 17, 19; 70, 12
 ἐπήκοος 94, 7; 114, 17
 ἐπιβάλλειν 144, 13; 233, 26; 234, 22;
 296, 25
 ἐπιβολή 225, 27
 ἐπιγράφειν 5, 25
 ἐπιδιαμονή 88, 21
 ἐπιδιατρίβειν 76, 30
 ἐπιθολοῦν 262, 17
 ἐπικατάρατος 75, 23
 ἐπικλήσις, μυστική 250, 30
 ἐπιμερισμός 128, 22
 ἐπισημειοῦσθαι 324, 15
 ἐπισημείωσις 237, 18
 ἐπιστημονῶς 127, 6; 253, 4
 ἐπιστρεφέστερος 159, 17
 ἐπισυμβαίνειν 69, 19
 ἐπισυνάγειν 35, 1
 ἐπισυνάπτειν 183, 26; 299, 8
 ἐπιτετευγμένως 183, 32
 ἐπιτεύχειν 5, 1; 298, 30; 306, 30
 ἐπιτηδεύειν, πρὸς τι 217, 18
 ἐπιτρέβειν 280, 28
 ἐπιτροπή, νόμιμος 79, 30
 ἐπιτυγχάνειν 265, 15
 ἐπιφύττειν 274, 28
 ἐπιχορηγία 12, 26
 ἐρωτηματικῶς 167, 12
 ἐτεροδοξεῖν 248, 7
 ἐτεροπόσιος 70, 19
 ἐτοιμασία 233, 2; 236, 17; 237, 17
 εὐγνωμονέστερος 89, 11; 117, 8
 εὐγνωμόνως 258, 19: εὐγνωμονέστερον
 226, 22; 68, 2; 87, 12
 εὐεξαπάτητος 276, 16; 247, 13
 εὐκαταφρόνητος 77, 32; 94, 33; 99, 26;
 126, 7; 220, 25; 163, 1; 179, 17;
 226, 29
 εὐκαταφρόνητως 216, 27

εὐπάθεια 298, 17
 εὐσταθής 37, 31
 εὐσυνειδήτως 228, 22
 εὐτελής, λέξις 7, 19; ἡ εὐ. φράσις 227, 4
 εὐτομία 116, 12
 εὐτρέφειν 48, 3; 161, 30; 177, 9;
 219, 14; 236, 18; 35, 2 (εἰς γένεσιν);
 181, 12; 210, 19; 220, 4; 308, 5, 7
 εὐτρέπισμός 297, 11
 ἐφ' ἡμῖν, τὸ 223, 1
 ἐφιστάμαι, εἰ, μὴ, vel μήποτε, 5, 3; 23,
 1, 26; 24, 5; 32, 29; 41, 6; 44, 30;
 46, 25; 51, 3; 75, 10; 80, 17; 97,
 11; 98, 13; 118, 6; 121, 19; 157,
 15; 179, 25; 238, 30; 251, 13;
 252, 26; 274, 12, 18; 292, 4; 325,
 25; 21, 26; 26, 17; 27, 25; 37, 27;
 38, 9; 60, 2; 62, 17; 75, 21; 76, 10;
 77, 18; 80, 29; 109, 2; 119, 15; 136,
 5; 138, 13; 151, 1; 195, 27; 206, 11;
 218, 13; 221, 15; 251, 13; 307, 23
 ἡγεμονικόν, τὸ 104, 4; 105, 24; 110, 7;
 155, 1; 218, 15; 268, 8; 278, 32;
 297, 11; 298, 17; 309, 30; 310, 2;
 41, 8; 92, 13; 94, 23; 234, 16; pl.
 34, 28; 214, 18; 270, 3
 ἡγεμονικός 31, 16
 ἡγούμενον, τὸ 59, 6
 ἡκριβωμένως 272, 5
 θάνατος, ὁ μέσος 73, 22
 θαυμάζειν, τί τιнос 25, 29
 θεολογεῖν 169, 8
 θεολογεῖσθαι 56, 19; θεολογούμενος 214,
 17; 216, 6, 22; 225, 5
 θεολογία 30, 25; 218, 3
 θεοποιεῖν 59, 9; 260, 2; 201, 26, 30
 θεοπνευτικόν, τὸ θ. τοῦ θεοῦ 3, 24
 θεράπων, ὁ (Μωυσῆς) 10, 25; 280, 11;
 ὁ ἱερὸς θ. 92, 18
 θλίβειν 239, 20; 85, 31; θλίβεσθαι 29,
 22; 44, 23
 θολοῦν 83, 9; 92, 13
 ἰδικός 90, 5; 91, 8; ἰδικώτερον 200, 10;
 48, 27
 ἰδιότης 1, 7; 37, 10; 71, 3; 309, 25

ἰδιοτρόπως 225, 12
 ἰδίωμα 133, 30
 ἱεροφάντης, ὁ μέγας 245, 4
 ἱλιγγῖαν 229, 1
 ἰσοδυναμεῖν 279, 19; 299, 2
 ἴστασθαι, ἐν τινί 62, 5; ἐπὶ τινα 61, 4;
 ἐπὶ τινος 50, 18; πρὸς τι 76, 23;
 123, 31; 228, 15; ὑπὲρ 92, 21
 ἰσχυροποιεῖσθαι 281, 10
 καλινδεῖσθαι 259, 1
 καλλιλεξία 12, 25
 κανών 262, 32
 καταβαπτίζειν 120, 9
 κατάθεσις 262, 19
 κατακερματίζειν 41, 18
 κατακοσμεῖσθαι 267, 26
 κατακούειν 13, 21; 19, 29
 κατάληψις 36, 3; τρανὴς καὶ ἔκτυπος κ.
 249, 24
 κατάλληλος 298, 1; καταλλήλως 103, 6
 κατασκευάζειν μεταρρ. 8, 2; 50, 30; 87,
 32; 98, 29; 113, 27; 125, 8, 21;
 126, 28; 135, 8; 136, 22; 260, 29;
 266, 30; 281, 28; 119, 27; 228, 16;
 268, 26
 κατασκευάσμα 254, 9
 κατασκευαστικός 206, 4; 231, 15
 κατασκευή 63, 18; 135, 1; 180, 20;
 297, 10; 322, 25; 57, 3; 64, 30; 72,
 16; 85, 9; 139, 17; 269, 6; πρώτη κ.
 84, 8; ἡ φυσικὴ κ. 257, 14
 κατάστασις 49, 22; 193, 4; 61, 20; 62,
 8 (bis); 84, 30; 160, 9; 222, 9; 248,
 25; 251, 16
 κατάστημα 175, 4
 καταστοχάζεσθαι 14, 22
 κατατρυφᾶν 39, 23
 καταχαρίζειν 34, 5
 καταχεῖν 15, 30
 καταχεῖσθαι 187, 1; 189, 30; 233, 8
 καταχρηστικῶς 176, 23; καταχρηστικώ-
 τερον 202, 18; 238, 15
 κατενώπιον 81, 28
 κατημαξευμένος 20, 18
 κατοπτρικά 265, 31
 κατορθοῦν 75, 3; 89, 25; 54, 23; 60, 5;
 75, 11, 15; 76, 8; 87, 17; 223, 4, 7;
 246, 1
 κατόρθωμα 75, 2; 295, 27; 269, 11

κατόρθωσις 105, 1; 239, 21
 κοινολογία 146, 31; 276, 20
 κοινότερον 139, 32; 269, 9; 270, 10;
 17, 26; 21, 10; 72, 20; 184, 29
 κοινότερος 100, 13; 196, 28; τὸ κ. 96,
 23
 κοινωνήμα 3, 27
 κοινωνικώτερος 50, 32
 κορωνίς 100, 7
 κοσμικῶς 142, 29
 κυριολεξία 203, 7
 κύριος, μέρος τὸ κυριώτατον 31, 20
 κυρίως 25, 24; 58, 24; 63, 9, 11; 81,
 7; 82, 1; 91, 1; 96, 23; 107, 8;
 128, 29; 238, 14; 16, 32; 35, 3;
 62, 5; 73, 20; 176, 21; 203, 4;
 270, 1; 282, 20: κυριώτερον 5, 29;
 192, 20: κυριώτατα 92, 31; 93, 24

λεπτύνειν 52, 12
 λίχνος 232, 30
 λόγος, γενικός 267, 28: διαιρετικός 165,
 15: λ. σπερματικοί 37, 13
 λήγειν 199, 30
 λήγων, τὸ 199, 29
 λυσιτελεῖν 304, 1

μεγαλοφυέστερον 156, 27; 24, 11
 μεγαλοφυέστερος 173, 23; 250, 13
 μεσολαβεῖν 110, 21
 μέσος 67, 5; 200, 1
 μεταβατικῶς 237, 21; 239, 3
 μεταγενέστερος 39, 4
 μεταλαμβάνειν *c. acc.* 12, 7, 8; 25, 23;
 34, 24; 50, 8; 99, 32; 158, 12;
 203, 4, 7; 238, 14; 270, 5; 240, 12
 μετάληψις 34, 24
 μεταμφιέννυσθαι 123, 18
 μεταποιεῖν 307, 18; 309, 12, 13
 μεταφράζειν 174, 21
 μετενσωμάτωσις 123, 18, 32; 125, 7, 21;
 126, 2; 128, 29, 31
 μετewρισμός 57, 13
 μετοχή, κατὰ μ. ἐπικρατοῦσαν 85, 24
 μετωνυμία 128, 3
 μικτός 264, 9
 μυθοποιεῖν 267, 3
 μυθοποιία 258, 22; 84, 7
 μυσταγωγεῖν 304, 23

μυσταγωγία 251, 2

νοεῖσθαι, ὁ κατὰ τὸν σωτῆρα ν. ἄνθρωπος
 92, 30: ν. κατὰ 37, 9; 83, 27; 165,
 31; 196, 27
 νόθος 264, 9
 νομοθετεῖν 245, 11

ξενίζεσθαι 87, 2; 99, 27

ὀβελίζειν 131, 18
 οἰκειοῦσθαι 124, 22, 24
 οἰκονομεῖσθαι 115, 11
 ὀλεθρίως 18, 6
 ὁμολογοῦμενος, ἐπιστολή 310, 10
 ὁμοούσιος 272, 13, (17), 19; 64, 3; 70,
 16, 19
 ὁμόσε χωρεῖν *c. dat.* 34, 5
 ὁμωνυμία 323, 30; 286, 10
 ὁμώνυμος 159, 19; 305, 9
 ὁμωνύμως 176, 24
 ὄρεξις, ἄλογος 67, 9: εὐλογός 67, 8:
 σφοδρότερος 76, 4
 οὐσία, ἐνεργητική 252, 14: εἰς οὐ. φέρειν
 (213, 4)
 οὐσιοῦν 69, 31
 οὐσιωδῶς ἔχειν 82, 15: ὑφίσταται 154,
 21
 οὐσίωσις 212, 16, 29

πάγιος 260, 16
 παλινδρομεῖν 115, 26; 116, 1; 117, 9
 παραδοξοποιία 268, 3
 παράδοσις 21, 7; 22, 31; 24, 28: π.
 ἀπόρητοι 20, 16
 παραδοχή 270, 26; 297, 9
 παρακαθέζεσθαι 287, 14; 290, 1
 παρακείσθαι 287, 30
 παραλλαγή 187, 10
 παραμυθίσθαι 21, 31; 37, 10; 77, 15;
 87, 11; 281, 28; 72, 4
 παραμύθησις 64, 29
 παραμυθία 124, 20
 παραξύνειν 325, 2
 παραπαλεῖν 99, 29
 παραπέμπειν *med.* 29, 26
 παρασκευάζειν 292, 6; 19, 7

- παράστασις 300, 8
 παραστατικώτερον 88, 14
 παρασυμβάλλειν 25, 3
 παρατετηρημένως 58, 13; 278, 29; 308, 13
 παρατήρησις 26, 31; 309, 9
 παραχωρεῖν 53, 31; 139, 24; 269, 19
 παρείδουσις 116, 9
 παρεκβαίνειν 20, 13; 61, 26; 98, 26; 133, 9; 193, 12
 παρέκβασις 20, 15; 144, 29; 115, 10; 210, 7
 παρεκβατικός 30, 21
 παρεκδέχεσθαι 8, 19; 64, 14; 188, 11; 242, 19; 253, 10; 34, 9; 139, 16; 293, 15
 παρεκδοχή 254, 29
 παρέλκειν 100, 29; 196, 5; 224, 2
 παρεμβάλλειν 238, 10
 παρεπιδημεῖν 179, 24
 παρέργως 282, 14
 παρενδοκιμεῖν 65, 15
 παρήκον, τὸ 129, 5
 πάροχος 256, 14
 περιβολή 219, 7; φράσεως 227, 16
 περίγειος, τόπος 19, 6; 74, 7
 περιγράφειν 188, 14, 18; 220, 15
 περιγραφή 55, 11, 18, 19; 58, 31; 186, 18, 23; 192, 18; 246, 26; 247, 5; 85, 15; 106, 12, 14; 147, 22; 210, 23
 περιόδος 128, 24
 περιπίπτειν 58, 27
 περισπᾶν 124, 10
 περίστασις 110, 21; 76, 2; 136, 32
 περιστατικός 196, 15
 περιστατικῶς 155, 10; 303, 3
 περιωπή 202, 30
 πήξις 108, 3
 πιστοποιεῖν 176, 6, 7
 πιστοποιήσις 5, 23
 πιστοποιητικός 176, 8
 πλαγιάζειν 191, 14; 306, 3
 πλάσις 24, 5
 πληθύνεσθαι 118, 8, 14
 πληθυντικός 13, 12; 142, 32; 143, 24
 πληθυντικῶς 118, 8; 143, 19; 317, 23; 46, 13
 πληκτικώτατος 75, 11: *adv.* 230, 17
 πλήσσειν 63, 10
 ποιότης 128, 27; 323, 7; 103, 30; 244, 8
 πολιτογραφεῖν 28, 29
 πολυλογεῖν 229, 11, 13; 230, 10
 πολυλογία 229, 20, 32; 230, 12
 πρακτικώτερος 268, 29
 πρεσβεία, π. προσάγειν 255, 5
 προαγωγή 9, 13
 προαιρέσθαι 75, 10
 προαίρεσις 116, 31; 150, 1; 257, 12; 64, 31; 172, 24; 185, 11; 187, 3; 257, 14; 258, 2
 προαιρετικῶς 222, 21, 26; 223, 7
 προαναλαμβάνειν 81, 13
 προαναφωνεῖν 223, 23; 235, 5
 προαπαντᾶν 88, 24; 9, 28
 προαποδεικνύειν 2, 30; 87, 26
 προαποδιδόναι 4, 30; 126, 26; 263, 12; 298, 2; 115, 24; 166, 10
 προδιαλαμβάνειν 35, 5
 προδιηγείσθαι 298, 30
 προεκτιθέναι 138, 20
 προεξετάζειν 55, 20; 168, 3; 103, 6; 138, 29
 προεπαγγέλλεσθαι 255, 14
 προεπινοεῖσθαι 54, 32; 74, 13
 προευντρέψειν 150, 17; 155, 18; 316, 7; 30, 27
 προηγούμενος 38, 7; 49, 21; 77, 9; 166, 29; 196, 13; 201, 23; 310, 6; 325, 5, 7; 61, 16; ζώη 42, 15; 82, 17; λόγος 166, 29; οὐσία 147, 6; ὑπόστασις 103, 31
 προηγούμενος 128, 18; 155, 20; 157, 18; 231, 15, 22; 249, 20; 154, 16; 184, 9; 255, 20; 273, 4
 πρόθεσις 16, 30
 προκαταγγέλλειν 100, 17, 30; 102, 1; 127, 5
 προκαταλαμβάνειν 307, 15; 7, 26
 προκατάρχειν 182, 32: *med.* 305, 25
 προκατέχειν 300, 25; 301, 14
 προκειμένον, τὸ 20, 15; 141, 9; 160, 4; 161, 32; 174, 22; 193, 12; 289, 16; 312, 21; 84, 10; 191, 2; 258, 8
 προκόπτειν 38, 16; 86, 3; 169, 13; 47, 17
 πρόληψις 159, 2
 πρόνοια 267, 26
 προνομία 182, 12
 προσιμιάζειν 110, 30
 προπαρασκευή 10, 34
 προπαρατιθέναι 96, 28; 132, 1; 164, 27; 280, 9; 136, 30

προσαγωγή 35, 28
 προσαποδιδόναι 5, 23
 προσβάλλειν *c. dat.* 224, 21; 225, 26;
 (222, 11): *c. acc.* 299, 14
 προσβολή 225, 4
 προσδιατρίβειν 125, 21; 175, 1; 65, 13;
 84, 11
 προσεπιπράναι 178, 14
 προσεπιτείνειν 1, 23
 προσηγορία 8, 7; 19, 22; 25, 25; 27, 17;
 34, 24; 36, 9, 27; 48, 1; 52, 31;
 58, 16; 59, 21; 63, 9; 69, 6; 80, 29;
 87, 1; 272, 24; 254, 21
 προσκρίπτειν 59, 17; 72, 22
 προσκρουστικῶς 58, 1
 προσπαροξύνειν 140, 25
 προστακτικῶς 167, 13
 προσφάνειν 187, 4
 πράσσειν 62, 16; 68, 26, 32; 69, 9;
 55, 6: π. τίθεναι, αἶρειν 126, 18
 προτραποῦν 24, 1
 προτρεπτικώτατα 167, 11
 προυπαγορεύειν 110, 24, 28
 προυπάρχειν 83, 15
 προφορά, πατρική 29, 31
 πρωτογέννημα 4, 19, 21, 23
 πρωτογέννητος 32, 11
 πρωτόπλαστος, ὁ 36, 26
 πρωτότυπος 117, 15; 204, 18
 πρώτως 17, 22; 67, 12, 13
 πταίνειν 124, 32
 πτερνίζειν 49, 8

ῥαδιουργός 209, 24

σαίνειν 47, 24; 75, 29; 122, 16
 σεμνοποιεῖσθαι 277, 21
 σημασία, αἱ κυρίαι σ. 211, 22
 σκάζειν 36, 6; 102, 14
 σκήνος, τὸ γῆινον 160, 13
 σκοτοδινίαν 229, 2
 σολοικισμός 226, 12
 σπάνιος 2, 30: σπανιώτατα 170, 20
 στεφάνη 109, 24, 26
 στίχος 310, 8, 18
 στοιχειοῦσθαι 11, 25
 στοιχειωτικός 252, 27
 στρέφειν, περί τινα 276, 8
 Στρωματεῖς 298, 18

συγγυμνασία 271, 5
 συγκαταβαίνειν 152, 11; 191, 19, 28;
 259, 25; 276, 21
 συγκαταβάλλειν 35, 11
 συγκατάβασις 278, 24
 συγκατάθεσις 95, 13; 257, 15; 82, 3;
 85, 26; 121, 17; 227, 14; 260, 15;
 272, 2
 συγκαταριθμῆναι 76, 12
 συγκατασπείρειν 36, 8; 38, 2
 συγκατατάσσειν 233, 2
 συγκατατίθεσθαι 123, 21; 137, 17;
 157, 7; 249, 27; 257, 14; 45, 12;
 63, 19; 69, 25; 70, 12; 82, 1; 117, 32;
 217, 23; 227, 11; 271, 14, 17, 24;
 272, 5
 συγκεφαλαίωσις 69, 9
 συγκομιστός 291, 21
 συγκριτικῶς 258, 5, 11
 σύγκριτος 291, 11
 συγκρούειν 140, 8
 συζυγία 89, 4
 σύζυγος 89, 6, 7
 σύλληψις 69, 5
 συμβαίνειν λογίσε 87, 17
 συμβεβηκός, ἀχώριστος 82, 15
 συμπαλαμβάνειν 82, 14
 συμπαρεῖναι 191, 26
 συμπαρεκτείνειν 38, 32; 147, 9
 συμπεράσμα 165, 12
 συμπεριάγειν 157, 23
 συμπεριφέρειν 53, 28; 174, 9; 263, 10;
 297, 4
 συμπληροῦσθαι 2, 32; 51, 16; 89, 17;
 299, 9
 συμπλήρωσις, τῶν ἐννοιῶν 51, 29
 συμπροέμπειν 73, 5
 σύμπτωμα 188, 23
 συμφοιτητής 159, 8; 191, 17
 σύμφρασις 116, 20
 συναίσθησις 232, 8
 συνανάντησις 19, 17; 195, 9
 συνανακείσθαι 283, 28
 συναναστρέφειν 147, 18
 συνανιστάνειν 51, 29; 74, 9, 23
 συναποθνήσκειν 289, 10
 συναποστέλλειν 73, 4
 συναποτίθεται 289, 8
 συναφή 17, 29
 συνδιατίθεται 324, 24
 συνδιατρίβειν 105, 6; 328, 5; 201, 28

συνεισέρχεται 308, 3
 συνεισφέρειν 11, 27, 31; 12, 19; 13, 9
 συνεξετάζειν 30, 30; 33, 2; 101, 18;
 216, 26; 28, 12; 79, 4; 87, 26;
 108, 18; 169, 22; 170, 28; 174, 32;
 237, 9; 301, 20
 συνεπισκέπτεσθαι 175, 4
 συνεπάσχειν 230, 2
 συνεχής, σ. σώματα 238, 6
 συνθήθεια 41, 32; 77, 9, 14; 86, 11;
 296, 6, 10, 11; 4, 2; 156, 19, 21;
 173, 12
 συνήθως 7, 29; 40, 17
 συνημμένον 59, 7; 199, 25, 29
 σύνθεσις 107, 3: λόγου 12, 24
 συνοχή 239, 1
 συντριβή 42, 11
 συντυχία 96, 3
 συνυπάρχειν 36, 32; 29, 24, 25
 συνωνυμία 76, 9
 συσπείρειν 96, 9; 129, 1
 σύστασις 23, 14; 128, 20
 συστέλλειν 147, 30
 σύστημα 8, 18; 19, 7; 23, 28: σ.
 θεωρημάτων 82, 27
 σχεδιάζειν 262, 5
 σχέσις 8, 13; 64, 20; 83, 27; 213, 25;
 ζωοποιητική σ. 214, 10
 σχολάζειν 4, 29
 σωματοποιεῖν 9, 28; 137, 27

τάγμα 62, 16
 τελειοῦσθαι, προκοπὴν 261, 5
 τιθέναι *affirmare* 76, 2, 4; 129, 18
 τιμαλφέστερος 13, 13
 τονοῦσθαι 281, 11
 τοπικῶς, νοεῖν 294, 12
 τρανότης 35, 29; 309, 30
 τρανοῦν 47, 25; 74, 29; 133, 2; 195, 11;
 267, 7; 295, 22; 61, 1; 87, 32
 τρανῶς 81, 31
 τριάς 150, 12; 237, 16; 251, 11
 τροπικός 170, 31
 τροπικῶς 25, 24; 50, 29; 170, 25;
 175, 4; 201, 29
 τροπικώτερον 52, 6; 127, 4; 160, 13;
 175, 28; 203, 27; 211, 26; 223, 14;
 284, 17
 τροπολογεῖν 164, 8; 171, 28
 τυποῦσθαι 286, 2; 66, 23

ὕλη, ὑποκειμένη 22, 2
 ὑλικόν, τὸ 323, 6
 ὑπαγορεύειν 109, 30; 110, 16; 34, 1;
 160, 30; 228, 19; 233, 14
 ὑπαγόρευσις 110, 11
 ὑπανίσταται 189, 24
 ὑπαρξίς 219, 11: ἡ ἰδιότης 252, 10: ὁ
 νοητὴ 237, 17: εἰς ὑπ. ἀγειν 213, 13;
 215, 20
 ὑπεισέρχεται 160, 31
 ὑπεξαίρειν 51, 31; 102, 11
 ὑπεξαίρεσις 74, 10; 267, 32
 ὑπεραναβαίνειν 263, 2; 201, 25; 214, 16
 ὑπεραποθνήσκειν 140, 8
 ὑπερπαίνειν 97, 19
 ὑποβιβάζειν 249, 14
 ὑπογράφειν 104, 8; 105, 2; 239, 22
 ὑποθήκη 303, 19
 ὑποκείσθαι *log.* 88, 27: ὑποκείμενον 87,
 1, 16, 17; 128, 27; 154, 22; 231, 12;
 322, 5; 327, 23
 ὑποκοριστικός 205, 22
 ὑπόμνημα 130, 16
 ὑπομνηματικός 34, 8
 ὑπόνοια 95, 4; 97, 8
 ὑποπίπτειν 9, 20; 23, 4; 26, 24; 61, 1;
 79, 2; 160, 29; 228, 15; 238, 11
 ὑπόστασις 30, 1; 71, 7, 16; 231, 13;
 64, 25, 30; 178, 22; 237, 18; 250, 4;
 302, 2: ἡ προηγουμένη 66, 29;
 103, 31: ἡ ἐξ αἰτίας 66, 30
 ὑποφαίνεσθαι 82, 32
 ὑφίσταται 70, 31; 96, 6; 154, 21

φαντάζεσθαι 188, 23; 62, 5; 86, 7
 φαντασία 36, 1; 46, 3; 115, 31;
 262, 30; 41, 9; 163, 3, 5
 φαντασιῶν 309, 29; 91, 15: φαντα-
 σιοῦσθαι 199, 30; 272, 21; 70, 23, 31
 φάντασμα 46, 5
 φανταστικός 70, 7
 φερόμενος, αἱ φ. ἐπιστολαί 4, 32
 φιλαντεῖν 140, 17
 φιλαντία 273, 19
 φιλιῶν 43, 6
 φοιτᾶν 259, 24
 φονᾶν 246, 9
 φράσις, ἡ ἐν τῇ συνηθείᾳ 77, 9
 φράσσεσθαι 116, 8
 φυνσιῶν 64, 32

- χαρακτηρίζειν 5, 22; 39, 31; 85, 23;
 185, 15; 186, 30; 187, 19; 319, 13;
 322, 12; 323, 26; 35, 12; 56, 4;
 170, 2; 191, 28
 χειραγωγεῖν 36, 17; 111, 27; 186, 4;
 14, 9; 31, 10; 198, 1; 220, 4
 χρεοκοπεῖν 116, 3
 χρησιμωδεῖν 185, 28
 χριστιανισμός 11, 18, 25, 26
 χύσις, ἡ κατὰ τὴν κακίαν 17, 19: ἡ χ.
 τῆς ἀμαρτίας 74, 31: τῆς κακίας
 128, 24
 ψευδοδοξεῖν 124, 32
 ψυχαγωγεῖν 227, 19